

SUÇ KORKUSU KONGRESİ

Editörler: Adem SOLAK & Öner SOLAK

HEGEM V Yayınları: 51
Bilimsel ve Popüler Eserler Dizisi

SUÇ KORKUSU KONGRESİ
Adem Solak & Öner SOLAK

© Copyright : Serya Yayıncılık
ISBN : 978-605-9104-05-0
E-İletişim : hegemakademisi@gmail.com
Kapak Tasarım : Hermes Ofset
Sayfa Tasarımı : Hermes Ofset

1. Baskı
Kasım 2015, Ankara

Baskı : HERMES OFSET
www.hermesofset.com.tr
Büyük Sanayi 1. Cad. No: 105 İskitler
0312 384 34 32 Ankara

Bu eser; Edirne Valiliği, Edirne Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Trakya Üniversitesi ve Mağdurlar İçin Adalet Derneği desteği ile HEGEM Vakfı tarafından planlanan "Suç Korkusu Kongresi" bildirilerinden oluşturulmuş, Edirne İl Özel İdaresi desteğiyle basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	9
<i>Dursun Ali ŞAHİN</i>	
<i>Dr. Muhammet ÖZTÜRK</i>	10
<i>Bilgin ÖZBAŞ</i>	11
GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN SUÇ VE SUÇ KORKUSU	13
<i>Öner SOLAK</i>	
GÜNDELİK YAŞAM, MEDYA VE SUÇ	33
<i>Ahmet Rasim KALAYCI</i>	
SUÇUN ORTAYA ÇIKMASINDA ÖNLEYİCİ ROL: OKULLAR	39
<i>Akın KARAKUYU</i>	
MADDE BAĞIMLILIĞINI ÖNLEMeye YÖNELİK.....	53
OKUL ODAKLI MÜDAHALE	
<i>Ayşe ÖZADA</i>	
KADINLARIN GÜNDELİK HAYATTA SUÇ KORKUSU VE BAŞ ETME.....	62
STRATEJİLERİ: ŞENTEPE VE NAMIK KEMAL MAHALLESİ ÖRNEĞİ	
<i>Bahar USTA BAKİ</i>	
TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KADINA.....	79
YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELENİN TARİHİ	
<i>Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ</i>	
AKRAN-ARABULUCULUK SÜRECİNDE ANLAŞMAZLIK	100
YAŞAYAN ÖĞRENCİLERİN YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERİN İNCELENMESİ	
-ARABULUCU ÖĞRENCİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ-	
<i>Cemile ÇETİN, Abbas TÜRNÜKLÜ</i>	

KENTSEL YOKSULLUK VE KENTLERDE SUÇ 131

Demet ONUR

SUÇ KORKUSU PENCERESİNDEN ERGEN İNTİHARLARINA 156

BİR BAKIŞ; OLGU SUNUMU

*Elif ÜNVER KORĞALI, Meriç KAYMAK CİHAN, Mesut ARSLAN, Ömer CEVİT,
Dilara İÇAĞASIOĞLU*

MAĞDUR OLMA RİSKİ VE PSİKOLOJİK TACİZİN 160

(MOBBİNG) KADIN ÇALIŞANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ

Fatih Feramuz YILDIZ, Banu TUNCAY YILDIZ, Burcu BEYCAN

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME 173

YÖNTEMİ İLE KADINLARDA SUÇ KORKUSUNA YOL AÇAN ÇEVRESEL
ETMENLERİN DÜZENLENMESİ

Fatih Feramuz YILDIZ, Zübeyde KARAGÖZ, Behsat DAĞTEKİN

4 “ŞİDDETİ ÖNLEYİCİ AİLE TERAPİ YAKLAŞIMI” 190

Fatih KILIÇARSLAN

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARI VE KORKU 206

Güngör ÇABUK, Turgay ÇAVUŞOĞLU

KENTE KARŞI BİR SUÇ OLARAK ALIŞVERİŞ MERKEZLERİ 222

Hakan ARSLAN

ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE ŞİDDETE 237

VE SALDIRGANLIĞA EĞİLİMİ ÜZERİNE ETKİ DEĞERLENDİRİLMESİ:

‘BEN 10 OMNIVERSE’ ÇİZGİ FİLM ÖRNEĞİ

Hülya Semiz TÜRKOĞLU, Süleyman TÜRKOĞLU

AHLAK VE SUÇ KORKUSU 248

Hüsamettin ERDEM

MEDYA ARACILIĞIYLA YAYILAN ETNİK KİMLİK	272
OLGUSUNUN PSİKO-SOSYAL AÇIDAN SUÇ KORKUSUNA ETKİSİ <i>Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU, Ayşegül ŞAHİN, Yusuf GENÇ</i>	
TÜRKİYE'DEKİ YABANCILAR KAPSAMINDA SURİYELİ.....	287
YABANCI ALGISI VE SUÇ KORKUSU İLİŞKİSİ -BAFRA/SAMSUN ÖRNEĞİ- <i>Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU, Gözde BAYRAKTAR, Tuğçenur ÇAĞLIYAN</i>	
AİLE İÇİ KADINA KARŞI ŞİDDETTE KADIN SİĞİNMA	311
EVLERİNİN ROLÜ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME <i>Kasım TATLILIOĞLU</i>	
SUÇ KORKUSU VE YAKIN ÇEVRE DÜZENSİZLİĞİ İLİŞKİSİ:.....	329
KIRIK CAM TEORİSİ <i>Mine ÖZAŞÇILAR</i>	
SUÇ MAĞDURLARI DESTEK HİZMETLERİ:.....	348
İNGİLTERE, ALMANYA, İSPANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ <i>Muhammet Ali AKYEL, N. Gizem ÇOBAN, Hatice BURSAL</i>	
KADIN VE SUÇ KORKUSU: YAYGINLAŞMIŞ KLİŞELER.....	374
<i>Münevver YILDIZ, Gülsün KILIÇ AKIN</i>	
HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN	382
KARŞILAŞTIKLARI YILDIRMA EYLEMLERİ VE GELİŞTİRDİKLERİ DUYGU DURUMLARI <i>Nesrin NURAL, Eşref NURAL, Seçil GÜLHAN GÜNER</i>	
ERGENLERİN AKRANLARINA KARŞI TUTUMLARI İLE	387
SUÇLULUK VE UTANÇ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ <i>İkbal İÇER, Nilay KAYHAN</i>	
BÜYÜK KENTLERDE KADINLARIN KORKU MEKÂN LARI.....	401
<i>Nilgün Çolpan ERKAN</i>	

PSİKOLOJİK ŞİDDET VE YABANCILAŞMANIN412

DESTEKLEYİCİ ÖRGÜT İKLİMİNE ETKİSİ

Ömer Okan FETTAHLIOĞLU, Hasan Sadık TATLI

BOŞANMA AŞAMASINDA EŞİNDEN ŞİDDET GÖREN433

KADININ KORKULARI

Özgül ELİTOK

ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET VE SUÇ KORKUSUNUN.....438

GİDERİLMESİNDE WISTLEBLOWING (İHBAR-BİLGİ İFŞASI) SÜRECİNİN
YERİ

Özlem ÇAKIR

ÜNİVERSİTELERDE MOBBİNG KORKUSU453

Özlem MERT, Öznur ASLAN

TOPLUMSAL VE DİNSEL DEĞERLERDEKİ AZALMA461

İLE BİRLİKTE SUÇ KORKUSUNDAKİ ARTIŞ

Ramazan IŞIK

GİRESUN'DA SUÇ TÜRLERİNİN TESPİTİ VE SUÇLARIN475

ÖNLENMESİNDE UYGULAYICI KURULUŞLARIN ÖNEMİ BÖLGESEL
SUÇLARIN ÖNLENMESİNDE UYGULAYICI KURULUŞLARIN ÖNEMİ:
GİRESUN ÖRNEĞİ

Rasim BAYRAKTAR

OKUL ŞİDDETİNİN VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN486

ÖNLENMESİNDE SOSYAL HİZMETİN ROLÜ

Sami KALAYCI

SUÇ KORKUSU VE MEDYANIN SUÇ KORKUSUNUN497

OLUŞMASINA ETKİLERİ

Seçil UTMA

SİNEMA FİLMLERİNİN ORTA OKULDA ÖĞRENİM GÖREN	507
MADDE BAĞIMLISI ÖĞRENCİ RESİMLERİ ÜZERİNE YANSIMALARI	
<i>Serap BUYURGAN, Fatih KARİP</i>	
SUÇ VE ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE ALTERNATİF BİR.....	523
ÇÖZÜM MODELİ: İNSANİ DEĞERLERİN YENİDEN İNŞASI	
<i>Serdar SAYGILI</i>	
BİR TEHDİT UNSURU OLARAK MOBBİNG'İN ÖĞRENCİLERİN	529
KARİYER PLANLAMASINA ETKİSİ: İSTANBUL KAVRAM MYO	
ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	
<i>Sevinç ÖZGÜR, Öznur NARDALI, Özge ÇONAK, Aysu ŞAHİN</i>	
KADIN CİNAYETLERİNİN VE SUÇ KORKUSUNUN GÖRSELLER	534
ÜZERİNDEN MEDYADA YENİDEN ÜRETİMİ:	
RADİKAL GAZETESİ ÖRNEĞİ	
<i>Songül SALLAN GÜL, Yonca ALTINDAL</i>	
KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ÖZENDİREN DİZİLER ÜZERİNE	556
ETKİ ARAŞTIRMASI	
<i>Süleyman TÜRKOĞLU, Hülya Semiz TÜRKOĞLU</i>	
SUÇ KORKUSU KONUSUNDA YAPILAN BİLİMSEL.....	571
ARAŞTIRMALARIN ANALİZİ	
<i>Tanju GÜRKAN, Nihan KORAN</i>	
KENT VE SUÇ	585
<i>Uğur TEKİN, Bahar TURAN</i>	
KENTSEL AÇIK YEŞİL ALANLARDA İŞLENEN SUÇLAR VE.....	594
ÖNLEYİCİ PEYZAJ TASARIM YAKLAŞIMLARI	
<i>Zeynep AKGÜL GÖK, Halil ÖZGÜNER, Özge ALAY</i>	
ŞİDDETSİZLİĞE ŞİDDETLİ İHTİYAÇ	614
<i>Zivar ZEYNALOVA</i>	

ERGENLERDE SUÇ KORKUSUNU AZALTMADA BİR ÖNERİ:.....624

AKRAN DANIŞMANLIĞI

Nurten SARGIN

YAŞAM GEREKSİZ RİSKLERİ ALMAMAYI ÖĞRENECEK KADAR.....631

KUTSALDIR.. ŞİDDETLE YÜZLEŞMEYİ ÖĞRENELİM

Nilüfer HİTİT

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA DAVRANIŞLARDA641

BULUNMA VE BUNLARA MARUZ KALMA DURUMLARI: GÜMÜŞHANE İLİ
ÖRNEĞİ

Gümüşık ÖKTEM

SUÇ KORKUSU KONGRESİ KURULLAR

KONGRE ONUR KURULU

Dursun Ali ŞAHİN

Edirne Valisi

Prof. Dr. Yener YÖRÜK

Trakya Üniversitesi Rektörü

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Adem SOLAK

HEGEM Vakfı Genel Başkanı

Bilgin ÖZBAŞ

Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürü

Öner SOLAK

Mağdurlar İçin Adalet Derneği

Ebrize ÇELTİKÇİ

Çocuk Hakları Zirvesi Derneği

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

KONGRE GENEL KOORDİNATÖRÜ

Adem SOLAK

HEGEM Vakfı Genel Başkanı

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Hüseyin SARIOĞLU

Prof. Dr. Hikmet Yıldırım CELKAN

Prof. Dr. Yahya Mustafa KESKİN

Prof. Dr. Hikmet Sami TÜRK

Prof. Dr. Necmettin TOZLU

Prof. Dr. Erdal VARDAR

Prof. Dr. Hasan ONAT

Prof. Dr. Sami ŞENER

Prof. Dr. Mazhar BAĞLI

Prof. Dr. Rengin AKSOY

Prof. Dr. Rasim KALE

Prof. Dr. Hacer TOR

Prof. Dr. Ömer ÜRE

Prof. Dr. Hayati AKYOL

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ

Prof. Dr. Levent SEViNÇOK

Prof. Dr. İbrahim DÖNMEZER

Prof. Dr. Selahattin ÖĞÜLMÜŞ

Prof. Dr. Cemil ÖZTÜRK

Prof. Dr. Hayati TUFEKÇİ

Prof. Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ

Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

Prof. Dr. Gelengül HAKTANIR

Doç. Dr. Işıl GÖRKEN

Doç. Dr. Enver SARI

Doç. Dr. Yusuf GENÇ

Doç. Dr. Vahap ÖZPOLAT

Doç. Dr. Nurten SARGIN

Doç. Dr. İbrahim KISAÇ

Doç. Dr. Nesrin NURAL

Yrd. Doç. Dr. Nebile ÖZMEN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Emre DAĞTAŞOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Rahman ÇAKIR

ÖNSÖZ

Dursun Ali ŞAHİN¹

92 yıl başkentlik yapmış, hala payitahtın izlerini taşıyan, Osmanlı ve Türkiye'mizin kuruluşunda önemli görevler üstlenmiş, bilim, kültür ve tarih şehri Edirne'mizde böyle bir çalışmaya ev sahipliği yapmanın haklı gururunu yaşıyoruz.

Suç korkusu, suçla çok yakından ilgili olmakla birlikte suçtan bağımsız bir olgudur. Suç oranlarının artışına paralel olarak artan suç korkusunun suç oranındaki düşüşle birlikte düşmediği pek çok araştırma sonucu elde edilen ortak bir bulgudur. Suç korkusu, suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için en ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışmayı zedelediği için suçla mücadeleyi zorlaştırıcı bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle de, suçla mücadele çalışmalarının yanı sıra korkusuyla başa çıkabilmek için özel tasarlanmış programların geliştirilmesine ve uygulanmasına ihtiyaç vardır. Ancak ülkemizde, konuya ilişkin gerek güvenlik birimlerine ve gerekse güvenlik politikalarına yön verenlere rehberlik edebilecek düzeyde bilimsel veri ve çalışmanın bulunmadığı gözlenmektedir.

Dolayısıyla bu tür çalışmalarda ele alınması gereken teorik ve pratik konuların neler olduğuna ilişkin bir yol haritası ortaya konulacak ve ulusal çapta bir suç korkusu araştırması ile elde edilecek faydalar ve geri bildirimler, ilgililerin dikkatlerine sunulacaktır.

Yaptığımız bu çalışmaların amacından emin olarak, emeği geçenlere teşekkür eder, başarılarının devamını dilerim.

20. yüzyıla “bilim ve fen çağı” demiştik. 21. yüzyıla “bilim ve fen sonrası çağ” dersek yeridir. Bu bağlamda çağdaş toplumların artık her sosyal konuda bilimsel yol haritaları olmadan sağlıklı ilerlemelerinin mümkün olmayacağını gözlemekteyiz ve yaşanan onca sosyal sorunun gerisinde ne yazık ki, bu ihmal edilmiş gerçek vardır.

HEGEM Vakfı ve bağlı STK’ların Türkiye’de ilk kez “Suç Korkusu” üzerine bir kongre düzenlemeye teşebbüs etmesi ve Valiliğimizin bu çalışmayı sahiplenerek desteklemesi önemli bir gelişmedir. Korku da bir çeşit mağduriyettir. Mağdurları çok ve sahipsiz olan bir toplumda sosyal adaletin sorgulanması gerekir. Konuya ışık tutacak çalışmalardan oluşan böyle bir eserin varlığı, konu ile ilgili görevi, sorumluluğu olanlara cesaret verecek ve yeni çalışmaların önünü açacaktır. Dahası bu çalışma, ülkemizin bir “Temel Mağdur Kanunu” çıkartılması yönündeki gayretler için destekleyici, ufuk açıcı bir yol haritası özelliği taşıyacaktır.

Başta HEGEM Vakfı ve Derneği Yöneticileri olmak üzere bu kongre sürecinde emeği geçen herkesi kutluyor, ortaya konan eserin şiddetle/suçla/mağduriyetle mücadelede, sosyal politika üretene ve uygulayıcılara ışık tutmasını; ilham vermesini temenni ediyorum.

Yeme, içme, uyuma gibi fizyolojik ihtiyaçlarımızdan sonra en önemli ihtiyaç güvenlik ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç dolayısıyla ki, insanlar toplu olarak bir arada yaşarlar. Toplu halde yaşamanın en önemli şartı, toplumsal kurallara uyulmasıdır. İnsanoğlu yaradılışı gereği kazanma, hırs, kıskançlık, sahip olma, başarıya gibi duygulara sahip bir varlıktır. Toplumsal kurallara uyulmadığı takdirde bu duyguların etkisiyle suç ve şiddet kavramları ortaya çıkar; bu da suç korkusunun doğmasına sebep olur.

Suç korkusu, insanların yaşam kalitelerinin azalmasına ve toplumdan soyutlanmasına neden olur.

Bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri vardır. Suç korkusu, bireyde geri çekilme, içe kapanma ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz etkilere neden olan, bazı durumlarda anti sosyal kişilik problemlerine ve hatta bazen de akıl hastalıklarına kadar götürebilen ciddi bir sorundur. Günümüzde bilgi birikimindeki artış, teknoloji alanındaki gelişmeler, hızlı nüfus artışı, toplumların giderek karmaşıklaşması, toplumsal bağların zayıflaması, aile yapısındaki bozulmalar, işsizlik ve göç hareketleri gibi etkenler toplumlarda yaşanan sorunların artmasına neden olmaktadır.

Aslında, kişisel bir sorun olan suç korkusu giderek yaygın bir toplumsal problemler yumağına dönüşmüş durumdadır. Suça maruz kalmayanlar bile giderek suçtan ve şiddetten korkar hale gelmiştir.

Günlük hayatta, sosyal medyada yazılı ve görsel basında, iş ve sinema sektöründe, evde, okulda şiddet ve suç korkusu hayatın bir parçası haline gelmiştir. Toplumsal bir sorun olan şiddet, suç korkusu, mağdur olma riski konusunda ülkemizde literatüre baktığımızda yeterli çalışmalar ve bilimsel veriler olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla insanımızın yaşam kalitesini etkileyen bu problemle başa çıkabilmek için gerekli akademik verilerin toplanarak uygulamaya yönelik çözüm önerilerinin geliştirilme-

sine olanak sağlayacak ulusal çapta araştırmaların ortaya konulabilmesi için bu güzide çalışmaya imkan sağlayan başta Edirne Valimiz Dursun Ali ŞAHİN ve HEGEM Vakfı Başkanı Adem SOLAK olmak üzere, Mağdurlar İçin Adalet Derneği, Çocuk Hakları Zirvesi Derneği, Şiddet ve Suçla Mücadele Derneği yetkililerine, Bilim Kurulundaki değerli Hocalarımıza ve İl Müdür Yardımcımız Sosyal Hizmet Uzmanı Erdinç TOPÇU ' ya teşekkür etmeyi borç bilirim.

GÜNDELİK HAYAT SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN SUÇ VE SUÇ KORKUSU

Öner SOLAK¹

Postmodern dönemi yaşayan toplumlar varsa da, dünyanın çok büyük kesimi, hızlı bir sıra dışı modernlik süreci içinde ilerlemektedir. Bu süreç fırsatlarla dolu olmasının yanında, sıra dışılıkların yarattığı riskleri ve tehditleri varlığında/yapısında açık ya da kapalı olarak barındırmaktadır. Ama daha dramatik olan ise, dünyanın gündelik yaşam açısından insanlar için küçülmesi, her yerin ulaşılabilir olması ve sonucunda insanlığın bütün duygu, değer ve eylemlerinin birbirinin içine geçmiş girift bir seyir göstermesidir.

Kırdan kente ani reflekslerle yönelen halk kitleleri, doğal bağlarla bağlı, kendi otokontrolünü sağlayan küçük cemaatlerinden/topluluklarından kopmuş, kentte yabancılaşma, kontrolün yitimi, bağ kuramama ve benliğini bulamama sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. TV, telefon, medya aracılığıyla “modern” dünya her an her yerde gündelik hayatımızın tüm anlarını kaplamış görünüyor. Bazen bir toplumda küçük bir bilgi, gerçekliğine çok da fazla bakılmaksızın dalga dalga tüm ülkenin sorunu haline gelebiliyor. Bu şekilde riskli ve yanıltmalara açık olarak bilginin kolay yayılımı karşısında gündelik güvenliğimizi daha da sorgular hale gelmemiz kaçınılmazdır. Duvarda gördüğümüz emniyet güçlerinin yankesiciliğe karşı uyarı afişi çantamızı sıkı sıkı tutmamıza, televizyonda tüm detaylarıyla işlenen hırsızlık, cinayet haberi kapılarımızı/evlerimizi kilitler, alarmlar, kameralar ve bazen de güvenlik görevlisiyle koruma girişimimize yol açar.

Tüm bunlar, tanımadığımız bir sürü başka insanlarla yaşadığımız büyük şehirlerde ise, neredeyse her yabancıнын bir tehdit unsuru olabileceği algısına yol açar. Otobüs beklerken arkanızda duran kişi yankesici olabilir,

¹ Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Elemanı, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyoloji Doktora Öğrencisi

sokakta hemen arkanızdaki ayak sesleri bir tacizciye, kapkaççıya, caniye ait olabilir. Yaşanan bu duygular günlük hayatımıza işlemiş ‘suça maruz kalma korkusu’ olarak özetlenebilir. Tüm bunlar ışığında bu çalışmada suç korkusuna ilişkin kuramsal çerçevenin özetlenmesi ve konuya ilişkin özgün katkı verilmesi amaçlanmıştır.

SOSYOLOJİK AÇIDAN GÜNLÜK HAYAT

Belki, insanlığın sosyal tarihinde en zor olan şeylerden biri de gündelik yaşamın açık tanımını yapmaktır. Yüzyıllar önce yaşamış insanların bir yıl içindeki yaşantı yoğunluğu, bugün belki bir kaç güne sığdırılabilmektedir. Duygu olarak, düşünce olarak, hatta eylem olarak insanlık tarihi içinde gündelik yaşam hareketliliğinin hiçbir dönemde son yüzyılda olduğu kadar hareketli, canlı ve yoğun olmadığı açıktır. Gündelik yaşamın bütün argümanlarına özellikle medyayı da eklediğimizde, modern insan bir şekilde varlığını / canlılığını bir iletişim bombardımanı altında sürdürmek zorundadır.

“Gündelik olan’, bilebildiğimiz bütün toplumlarda insan soyunun varlığını sürdürmek için geliştirdiği etkinliklerden oluşur: yeme, içme, barınma, üretme, güvenlik, soyun yeniden üretimi gibi basit, insani gereksinimleri karşılamak üzere yapılan tüm etkinlikler “gündelik” rutinlerin, yığılmış bilgilerin, ritüellerin, toplumsal işbölümünün arasına dağılmış bir yığın işi kapsar.” (Şahin ve Balta, 2001: 185).

Bovone (1989) gündelik yaşam sosyolojisinde üç temel yaklaşımı vurgular. İlki Neomarksist yaklaşım, ikincisi fenomenolojik yaklaşım ve diğeri de Amerikan mikrososyolojisidir. Bu üç akımdan düşünürler günlük hayatı çeşitli şekillerde tanımlama ve anlama çabasında olmuştur: Habermas, günlük hayatı iletişimsel eylem alanı olarak almıştır; Heller gündelik hayatta bireysel yeniden üretimi öne sürmüştür (Bovone, 1989); Lefebvre, gündelik kavramını bürokratik yönlendirilmiş tüketim toplumu bağlamında değerlendirmiştir (Lefebvre , 2007). De Certeau, gündelik hayatı tanımlarken strateji ve taktik kavramlarından faydalanmaktadır (1988).

Gündelik hayat tartışmaları alanı, aslında felsefenin yabancı olmadığı, dahası felsefe işin içine girmezse kısır kalınacak bir alandır. Bazıları daha açık olmak üzere, bütün düşünürler gündelik yaşam olgusu üzerinde tanımsal ya da açıklayıcı ifadeler kurarken, insana, insan eylemlerine/ davranışlarına atıfta bulunurlar. Filozof Jaspers, felsefeyi; “Felsefe, doğrunun her anlamıyla sevgiye dayanan bir mücadelesini vermek, bu yolda insanlar arası iletişime cesaret edebilmektir” biçiminde tanımlar. Felsefenin amacını da; “Sonuç olarak felsefenin gayesi, her şeyden önce bütün gayelerin toplandığı iletişimde, yani varlığın bilinmesi, sevginin aydınla-

ılması, huzura ulaşılma gayreti içinde olunması ve buna göre davranılmasıdır” şeklinde ifade eder. İnsan ilişkilerine, iletişime bu kadar büyük yer ayırmak, elbette anlam yüklemek gündelik yaşam sosyolojisi alanının önemini de ayrıca vurgular.

Felsefe, gündelik yaşantımızın içinde ve bizimledir. Yaşantılar karmaşıklaştıkça, insan algı, düşünce, duygu ve eylemlerindeki belirsizlikler de artmaktadır. Sonucunda ise, insan için her ciddi belirsizlik şüpheyi, her ciddi şüphe korkuyu ve her korku da risk ve tehdit duygusunu tetikler. Bu zincirleme etkileşim sürecinin modern insan zihnindeki karşılığını ise, “suç korkusu” başka bir açıdan “mağdur olma korkusu” olarak ifade etmekteyiz.

Habermas’a göre gündelik olan iletişimsel eylem alanı, gündelik olmayan stratejik eylem alanı olarak tanımlanır. İletişimsel eylem kavramıyla, aktörün dünya ile ilişkilerinin, içinde bu türden ilişkiler olarak yansydıkları dilsel bir ortama ilişkin varsayımları da işin içine girer. Stratejik eylem modeli de, etkileşim taraflarının benmerkezci yarar hesapları üzerinden yönetilen, çıkar durumları sayesinde koordine edilen eylemlerin, söz eylemleriyle sağlandığı biçiminde anlaşılabilir (Habermas, 2001: 122). Giddens (2000a: 257) Habermas’ın iletişimsel eylem ve stratejik eylem kuramına ilişkin şu değerlendirmede bulunmaktadır: “Stratejik eylem teknik kurallara eğilimli ve ampirik bilgiye dayanan eylemdi. Burada rasyonel seçim, hedefleri gerçekleştirmedeki en etkili yola göre çeşitli eylem stratejileri arasında karar vermeye ilgili bir meseleydi. Oysa, iletişimsel eylemle eşitlediği etkileşim karşılıklı davranış beklentilerini tanımlayan ve en azından iki eyleyen özne tarafından anlaşılması ve tanınması gereken bağlayıcı uzlaşım normlarının hükmü altındadır. Stratejik eylem ile iletişimsel eylemi yönlendiren kurallar arasındaki zıtlık, her birinin içerdiği yaptırımların karakterlerinin farklı olmasıyla örneklendiriliyordu.”

Heller’e göre gündelik yaşam bütüncül insanı biçimlendiren, toptan bir nesnelleştirme sürecidir. Öznenin sürekli bir biçimde dışsallaştırılması ve insanın sürekli bir biçimde yeniden üretilmesi sürecidir (Şahin ve Balta, 2001).

Lefebvre’nin gündelik hayata ilişkin söylemlerinde şu ifadeler dikkat çekicidir (2007: 86): “Gündelik hayat artık itinayla incelenen bir nesne olmuştur: örgütlenmenin alanı, iradi ve planlı bir öz düzenlemenin uzay-zamanı haline gelmiştir. Örgütlenen gündelik hayat, kapalı bir devre (üretim-tüketim-üretim) haline gelmiştir. Gündelik hayatın ağırlığı kadınların üzerindedir. Kadınlar gündelik yaşantı içinde hem öznedirler hem de gündelik hayatın kurbanlarıdır, dolayısıyla nesnedirler.”

Bütün yukarıdaki tanımlamaların insan ve davranışları, yaşantıları üzerinden vurgulanması anlaşılır bir şeydir. Eksik olan ise günümüz dünyasında bütün bu ifadelerin tam da ne anlama geldiğidir. Günümüz insanı hangi temel dinamikler üzerinden duyuş, düşünüş davranış eylemleri içindedir, bilmekte zorlanıyoruz. Bu zorlanma nedeniyledir ki, konuya yönelik bazı beylik sorular sormak belki işimizi kolaylaştırabilir.

Modern insanın anlam ve amaç arayışı vurgusu olmadan acaba konu ne kadar doğru anlatılabilmiş olur?

Modern insan ne kadar güvende hissediyor kendini?

Modern insanın korkuları geçmiş yüzyıllara göre daha mı fazladır?

Modern insanın korkuları marazi bir düzeye doğru iniş çıkışlar içinde mi?

Modern insanda suç korkusu, aynı zamanda suçun bir nedeni olabilir mi? gibi. . .

GÜNLÜK HAYATTA SUÇ VE SUÇ KORKUSU

Suç, bütün insanlık tarihi boyunca var olagelmış bir olgudur. Suç olgusu, bir yandan fail-mağdur ilişkisi bağlamında gündelik hayatın tuhaf bir yönünü oluştururken, diğer yandan da, 'bir suç olayı içinde kendimi bulur muyum?' korkusu gündelik hayatta neredeyse herkesin başlıca handikaplarından. Aile içi şiddetten küresel teröre kadar farklı biçimleriyle suç, TV ekranlarından okul koridorlarına kadar hayatımızın içine girmiş durumdadır. Niteliği ne olursa olsun meydana gelen her suç olayı, sosyal ve ekonomik sermayeyi tüketmekte, toplumsal güveni zayıflatmakta ve buna bağlı olarak toplumun/ülkenin güvenlik maliyetini artırmaktadır. Bu nedenledir ki, çağdaş toplumların suçu, şiddeti, suç korkusunu, mağdur olma korkusunu ve tüm bunların sebep ve sonuçlarını doğru olarak tanımlamalı ve iyi analiz etmelidir.

Sapma (Deviance): Toplumda kültürün belirlediği örf, adet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar sapmış davranışlar olarak nitelendirilirler. Yalnız toplumun davranış kurallarına, normlarına uymamak ile hukuk kurallarına uymamak aynı derecede ve aynı biçimde toplumsal tepki ile karşılaşmaz. Yasalara uymayan davranışın yaptırımını yasalarda yazılı olarak belirtilmişken, gelenek, görenek, örf, ve adetlere uymamanın sapma olarak nitelendirilmesi durumu görelidir. Aynı zamanda sapmış davranışa gösterilen tepki de farklı sosyal gruplarda farklılaşır. Buna karşılık, bazı sapma türleri toplumun çoğunluğunun, hatta bazı tür sapmalar (cinayet gibi) toplumun tüm üyelerinin tepkisini çeker-

ken, sokağa tükürme gibi bir davranış sapma olarak herkesin dikkatini çekmez (İçli, 2007:21).

Suç (Crime): Yasal bakış açısından suç, ceza yasalarını ihlal eden insan davranışıdır. Siyasal bakış açısından suç, yasaya güçlü gruplar tarafından yerleştirilen daha sonra davranışın istenmeyen seçilmiş biçimlerini yasadışı olarak etiketleyen bir ölçütün sonucudur. Sosyolojik bakış açısı suçu bu tabiatta var olan toplumsal sistemin korunması için, baskılanması gereken veya gerekli varsayılan bir antisosyal davranış olarak görülür. Psikolojik bakış açısından sosyal olarak kötü uyumun bir şeklidir (İçli, 2007:23-24). Türk Ceza Kanununa göre suçlar temel başlıklar olarak şöyledir: İnsanlığa karşı suçlar, kişilere karşı suçlar, topluma karşı suçlar, millete ve devlete karşı suçlar.

Suç Korkusu (Fear of Crime): Kul (2013) birçok sosyoloğun “suç korkusu” tanımına kitabında yer vermiştir. Anlaşılan şu ki, suç korkusu tanımı zor ve karmaşıktır. Sade bir tanım olması açısından Türk Dil Kurumu sözlüğünde sosyolojik olarak korku tanımı kayda değerdir: “Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü; kötülük gelme ihtimali, tehlike, muhatara” (TDK, 2008; aktaran Kul 2013: 26).

Gündelik yaşamın argümanları onca iyi buluşa ve insan yaşantısını kolaylaştıran teknolojik araçların çoğalmasına karşılık, çağdaş insanda daha yüksek bir toplumsal güven duygusu oluşturmaya yetmemiştir. Tersine, dünyanın giderek daha az güvenli bir yer olduğu endişesi artmakta, buna bağlı olarak suç korkusu başta çok gelişmiş ülkeler olmak üzere bütün dünyada yaygınlaşmaktadır.

Korku zihinlere hakim hale gelince, dünyadaki zorluklar ve sorunlar abartılmaya ve olası çözüm yolları gözardı edilmeye başlanır. Korku ve panik, kendi kendini haklı çıkartan bir dinamiğe sahiptir. Örneğin, gıdalar konusunda kaygıları olan bir insanın, hasta olduğu sanısına kapılması daha muhtemeldir. İngiliz Halkı artık daha uzun ve sağlıklı yaşam sürse de kendini hasta kabul eden İngilizlerin sayısı giderek artıyor. Ülkede yapılan “Genel Hanehalkı Anketi” sonucunda, İngiltere’nin bazı bölgelerinde her on kişiden dördü, uzun süreli bir hastalıktan muzdarip olduğunu belirtmiştir. Bu sayı (1998), 1972 yılına göre %66 oranında bir artışa işaret ediyor. Giderek daha fazla insanın kendini özürlü ya da hasta olarak görmesinin basit bir açıklaması elbette yoktur; ama bu olgunun, dünyayı tehlikeli bir yer olarak algulamaktan doğan kaygıları yansıttığı ortadadır. Böyle bir durumda hasta olmak kural haline gelir: Yaşayan herkes hastadır. Günümüz korku kültürü kişinin kendisini işte böylesine depresif bir biçimde tarif etmesine çanak tutar (Furedi, 2001:13).

Furedi, "Korku Kültürü" adlı eserinde, özellikle, "Korku kültürü insanları birbirine yabancılaştırıyor. Bu kültür insanların karşı karşıya olduğu sorunlarla mücadele etmelerini engelleyen bir şüphe atmosferi yaratıyor" yakınıyla risk almayı, cesareti öne çıkarmak ister. Yersiz korkuların bireysel ve toplumsal gelişimin önünde bir engel olduğunu vurgular. Ancak bu yaklaşım, bir iyi niyetli öneri özelliği taşımaktan daha fazla öteye geçme şansına sahip görünmemektedir. Zira, riskin olabirliliği ile bireydeki korkunun derecesi arasında, herhangi bir zorunlu doğru orantı söz konusu değildir. Maslow, "İhtiyaçlar Piramidi" anlatımında güvenlik ihtiyacını öncelikli bir yere oturtturarak bizi "suç korkusu endişesi" yönünde yönlendirir gibi bir duruş sergilemiştir.

İster suç korkusu gerçekliğini abartılı bulalım, ister hafife alalım sonuçta bireyler üzerinde olgunun yarattığı sayısız etkileri görmezlikten gelemeyiz. Furedi'nin tersine Rollo May, "Sanırım artık endişe çağı deyiminin gerçeği ne kadar kesin olarak yansıttığını hepimiz kabullenmeliyiz. Bizler için tek tehlike, devekuşları gibi kafamızı kuma gömüp endişe diye bir şeyin olmadığına kendimizi inandırmamız olabilir" diyerek bir korku/endişe çağında yaşadığımızı parmak basıyor. May şöyle devam eder; "Devamlı olarak endişeye maruz kalmış birey, psikosomatik bir çok hastalığa kendiliğinden davetiye çıkarmış sayılır. Şayet endişeye sürekli maruz kalan bir 'topluluk' ise, o topluluktaki bireylerin birbirlerine er ya da geç düşman kesilmesi kaçınılmazdır (May, 2000:31) =kendini arayan insan=

Sapmanın, suçun, şiddetin sebepleri ve gündelik hayatla bağlantılarına ilişkin farklı kuram ve açıklamalar olagelmıştır. Fenomenolojik, Neo Marksist ve Sembolik Etkileşimcilik yaklaşımları, günlük hayat bağlamında önemli sayıldığından burada bazı fikirleri özetlenmeye çalışılmıştır.

Fenomenolojik yaklaşım sapmayı herkesin ölçülebileceği evrensel standarda tabi olmaksızın göreceli bir durum sayar. Dünyanın bir yerinde sapkın görülen davranış başka bir yerde normal görülebilir; yani bir davranışın sapkın olup olmadığını içinde bulunulan toplumun kendisi belirler.

Fenomenolojik yaklaşıma göre, sapkın bir davranış aynı toplumda bile, yıllar içinde toplumsal değişikliklere bağlı olarak artık sapkın görünmeyebilir. SEMBOLİK Etkileşimcilik gibi fenomenolojik bir yaklaşım insanların dünyayı nasıl algıladığı, birbirleriyle nasıl iletişim kurdukları ve deneyimleriyle nasıl bağ kurduklarıyla ilgilenir. Fenomenolojik araştırmalar insanların deneyime verdikleri öznel tepkileri dikkate alır ve birey toplumdan daha önemlidir. Etnometodoloji diye bilinen bir yaklaşım fenomenolojik

yaklaşım ilkelerini toplum incelemesinde kullanmaya çalışan bir Amerikan Sosyoloji perspektifidir. Etnometodoloji yaklaşımını benimseyenler İstatistikler ve sosyal araştırmalarla ortaya konmuş sapkın davranışın sebepleriyle ilgilenmezler. Onlar bir davranışın nasıl ve neden sapkın ve suç davranışı olarak tanımlandığıyla ilgilenirler.

(http://www.historylearningsite.co.uk/phenomenology_deviance.htm)

Marksizm akımının başlangıcındaki isimler Marks ve Engels günlük yaşam pratikleri gibi üst yapı elementlerinin sebebini altyapıya, yani ekonomik üretim ve üretim ilişkilerine bağlamıştır. Bu görüşe göre, üretim araçlarının kontrolüne sahip olanlar toplumsal güce de sahiptir. Kanunlar, güce sahip yönetici sınıfın çıkarlarını temsil eden devlet tarafından yapılır. Bu bağlamda, Marksist araştırmacılar organize ve kurumsal suçlara, soygun, hırsızlık, cinayet gibi sokak suçlarına göre 20 kat daha fazla mağdura/kapsama sahip olmasına rağmen, daha az ceza öngörülmesine dikkat çekmişlerdir (Haralambos ve Holborn, 1996: 416). Bunu günlük hayatımızın, Gramsci'nin ileri sürdüğü gibi hegemonyal kuşatılmışlığı ve kültürel olarak ele geçirilmişliğiyle ilişkilendirmek mümkündür. Günlük yaşayışta hırsızlık, gasp, soygun eyleminin uyandırdığı toplumsal dehşet ile kurumsal düzeyde yapılan soygunlara kayıtsızlık gündelik hayatımızda sorgulamadan kabul ettiğimiz, farkına varmadan tekrar edilen tepkisel eylemlere dönüşebilmektedir. Marksistler (Haralambos ve Holborn, 1996) bu suç eylemi ve ceza dengesizliğini kapitalist gücün varlığına ve kapitalist düzenin devamı için yasaların düzenlenmesine bağlar.

Neomarksistler klasik markistler gibi toplumun karşıt çıkarlara sahip karşıt gruplardan oluştuğunu, güç ve zenginliğin eşitsiz dağıldığını onaylar fakat altyapı ve sapkın davranış/ suç davranışı arasında doğrudan bir bağ olduğunu kabul etmezler. Neomarksist akımdan Taylor, Walton ve Young (Haralambos ve Holborn, 1996: 421) suç, şiddet ve sapma davranışının toplumun organize olma şekli ve bireysel suç işleme kararı boyutunda birlikte incelenmesi gerektiği yönünde teorilerini şekillendirmişlerdir. İngiltere'de gerçekleşen olay günlük hayatımızı şekillendiren olayların çoğu zaman neye hizmet ettiğini bilmeden içinde bulunduğumuza örnek teşkil edebilir: 1970-72 arasında İngiltere hükümeti hem ekonomik kriz hem de hegemonya kriziyle yüz yüze kalmıştır. Aslında kapitalist düzendeki artı değer, sanayileşmeyle insan gücüne olan ihtiyacın azalması sonucu olan süreçte ilgi farklı yöne kaymıştır. Artık rıza ile yönetemeyen hükümet kriz kontrolü için güç kullanmıştır. Bu bağlamda sokak suçu bir etmen olarak ortaya çıkmıştır. Düzenin ve yasaların bozulmasının sembolü olarak kapkaç ön plana çıkarılmıştır. Toplumun stabilliğine bir tehdit olarak şiddet vurgulanmıştır ve özellikle de siyahi kapkaççılar suç sembo-

l  olarak teŖhir edilmiŖtir. Bu Ŗekilde halkta toplumsal sorunların kaynağı olarak kapitalist sistem değil siyahi g çmenlermiŖ algısı yerleŖmiŖtir. İŖçi sınıfı ırkçı ayrıŖmalara kaymıŖtır (Haralambos ve Holborn, 1996: 424). Foucault benzer Ŗekilde, Hapisanenin DođuŖu eserinde (2006: 400) yasanın bazıları için yapıldığını ve baŖkaları için olduğunun temkinli bir yaklaŖım olacağını, yasa ilke olarak tüm yurttaŖları bir Ŗeylere zorlamakta ama esas olarak en kalabalık ve en cahil sınıflara hitap etmektedir demiŖtir.

Giddens'ın yapısallaŖma teorisi günlük hayat ritmini anlamak için bir rehber niteliğindedir. Giddens, yapı ve eylemin bir madeni paranın iki yüzü olduğunu, birbirinden bağımsız olmadığını iddia eder. Sosyal hareketler yapıyı meydana getirir, yapılar üretilir ve tekrardan üretilir ve böylece zaman ve mekanda var olmayı baŖarırlar. Ona göre bu yapılar herkes tarafından gündelik eylemleri sonucunda yapılaŖır (Haralambos ve Holborn, 1996: 904).

Bu teoriden yola çıkararak ve her an suça maruz kalmamamıza rağmen her an suç korkusu yaŖamamıza iliŖkin olarak bu tedirginlik ve korkunun günlük hayatımızda her gün kapımızı kilitleyerek, geçeceğimiz sokağı seçerek, eŖitli kiŖisel güvenlik önlemleri olarak daha da yapısallaŖtıđını kabul edebiliriz. Suç/mağduriyet korkusu kendini gündelik süreçte tekrar ederek yapısallaŖmakta ve kalıcı olmaktadır.

22

Lefevbre'nin eserinde Fransa'da günlük hayat irdelenmektedir. Yazar bu kapsamı, "Bu hayat baŖka yerlerde de aynı mıdır? Farklı mıdır, özgül müdür?" (2007: 37) diyerek sorgulamıŖtır. Günümüzde, dünyada ve  lkemizde Ŗiddet sözel ve fiziksel, gerçek ve sembolik, dolaylı ya da direkt, iletiŖimsel ya da stratejik, bilinçli veya bilinçsiz olarak televizyon, internet, filmler yoluyla her an bilinaltımıza iŖlenmekte, iŖ yerinde mobbing, kamusal alanda  tekileŖtirme, devlet yönetimince baskılama olarak her anımızı sarmalamıŖtır. Yani Ŗiddet, aileden devlete toplumsal kurumların hep içindedir ve gündelik hayatımızın tam kalbindedir. AreebaKamal'ın makalesine (2013) göre kadınların aile içi Ŗiddete maruz kalma oranı dünyada %30 Pakistan'da ise %80dir. Aynı makaleye göre yapımcılar, dövülen kadın sahnelerinin olduğu dizilerin daha çok sattığını ve bu sahneler yoluyla izleyicilerin karakterlerle  zdeŖim kurmasının sağlandığını s ylemiŖlerdir.

ŖehirleŖme ile gündelik hayatımız homojenlikten uzaklaŖıp heterojen hal almıŖtır. Bu heterojen ortam norm ve değerlerdeki farkların, bireyselleŖme ve yabancılaŖmanın artmasıyla Ŗehir insanının gündelik hayatı anlamlandırmasında eliŖkilere sebep olmuŖ olabilir. BireyselleŖen ama yalnızlaŖan, popüler kültürde kendine de bir yer bulmaya alıŖan, aidi-

yetsizlik ve tutunama sonucu radikal alt gruplarda kimlik arayışına giren bireyler gündelik hayatın içinde toplumsal bir tehdit, suç unsuru olarak yerini almaktadır. İnsan tabiatının birliği sosyolojik ilkesi gereği, birçok toplumda benzer örnekleri olabileceği gibi, Türkiye’de yaygın kültürden sapma gösteren bir alt grup hatta belki karşıt grup olarak “Apaçi” diye adlandırılan, giyim tarzları ile dikkat çeken ve Freud’un (2003: 224) “araz bildiren edim veya semptomatik hareket” olarak adlandırdığı rutinleşmiş bazı davranışlar sergileyen bu gençler gündelik hayatımızda aynı kaldırım paylaşılmaktan çekineceğimiz, toplumsal algımızda sapkın davranış ve suç ile sembolik olarak ilişkilendirilmiş kişilerdir ve toplumsal düzenden sapma gösteren gruplara örnektir.

Foucault (2006: 386) toplumsal düzenden sapma göstererek suç işleyenlerin ıslahını hedef aldığı varsayılan hapisane sistemine farklı bir bakış açısı getirmektedir: “Mahpus, çevresindeki herkese karşı bildik bir öfke durumuna girmektedir; otoritenin temsilcilerini yalnızca cellatlar olarak görmektedir; artık suçlu olduğuna inanmamaktadır: Bizzat adaleti itham etmektedir. Hapishaneler dayanışma içinde, hiyerarşik, gelecekteki suç ortaklıkları için her şeye hazır bir suçlular ortamını mümkün kılmakta, dahası teşvik etmektedir. ”

11 Eylül 2001 terör saldırısından sonra verdiği röportajda Habermas (Bugyis, 2010) şiddete ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur: “Şiddet sarmalı, karşılıklı kontrolsüz güvensizlik sarmalı yoluyla iletişim kopukluğuna sebep olan tek taraflı iletişim sarmalı olarak başlar” Habermas bir çalışmasında, bu kırılma yol açma ihtimali olan hüküm süren seküler politikalar ile geleneksel inanç politikaları arasındaki güven eksikliğine atıfta bulunarak bu şiddet sarmalını kırmak için yol aramıştır.

TÜRKİYE’DE ŞİDDET VE SUÇ

Birey başkalarıyla karşılaştığında ortam, kişinin görüntüsü gibi tüm ipuçlarını kullanarak gerçeğe en yakın bir izlenim elde etmeye çalışır. Çevresel özelliklerin gündelik rutinde sunduğu alan açısından anlam kalıpları üretmeye çalışır bireyler (Goffman, 1990). Bu anlam kalıpları sayesinde gündelik hayatımızı örgütleriz. Düzensizlik ve karanlığın korku ve endişeyi artıracaklarını tahmin etmek zor değil. Sembolik etkileşimcilik kuramı bu konuya ilişkin bilgiler içerir.

İki insan sokakta karşılaşır, uzaktan birbirlerini şöyle bir süzerler, yaklaştıklarında gözlerini farklı yönlere çevirip geçerler. Goffman’ın (1967, 1971, aktaran Giddens (2000b)) ‘uygar kayıtsızlık’ olarak kavramsallaştırdığı bu durumun günlük hayatımızda dünyanın kasaba ve kentlerinde

her gün milyonlarca kez gerçekleştiğini söyler Giddens ve ekler (2000b: 74): “Neden toplumsal yaşamın böyle önemsiz görünen yanlarıyla ilgilenmemiz gerekir?” ve cevap verir: “İlk olarak neredeyse sürekli başkalarıyla etkileşimi gerektiren gündelik rutinlerimiz, bizim yaptığımız şeylere biçim ve yapı kazandırır. Günlük rutinleri inceleyerek toplumsal varlıklar olarak kendimiz ve toplum yaşamının kendisi hakkında çok şey öğrenebiliriz. İkinci olarak, günlük yaşamdaki toplumsal etkileşimin incelenmesi daha büyük toplum sistemleri ile kurumların anlaşılmasında yarar sağlamaktadır.

Büyük ölçekli toplum sistemlerinin hepsi, aslında bizim günlük olarak içine girdiğimiz toplumsal etkileşim kalıplarına bağlıdır. “Bireysel bir örnekle gündelik ritimdeki ‘beklenen uygar kayıtsızlık’ dışı davranışın nasıl bir etkisi olduğunu aktarmak gerekirse: Bu kış yağın ilk karı fırsat bilerek 5,5 yaşındaki oğlumla karda vakit geçirmek üzere evimizin hemen yanındaki vadi/parka gittik. Bir ara uzaktan iki kişinin geldiğini gördüm, 14-15 yaşlarında iki çocuktü; kent yaşamının getirdiğı tedirginlikle çevremi kontrol ettiğimde parkta az önce insanlar var iken, o an görebildiğim alanda tek bizim olduğumuzu fark ettim. ‘Uygar kayıtsızlık’ gereğı bu iki kişinin göz teması kurmadan geçip gitmeleri gerekirken, tam yanımda durdular ve gözlerini de üstümüze diktiler.

24

İşte günlük rutinde büyük bir tuhafılık! O andan sonra bir şeylerin ters gideceğini tahmin etmek zor değil. Bu iki yabancı, yüzleri kararmış, bedenlerine büyük giysiler içinde, kağıt toplayıcı/sokakta yaşayan çocuklar olabilecek iki çocuk/gençti. Para vermeme istediler, yanımda param olmadığını söyledim, çantama doğru bakıp “Bir lira da mı yok?” dediler, tedirginliğini gizleyerek, olmadığını söyledim. Birkaç soru daha sorup gittiler. Gitmeyebilir, bize zarar verebilirlerdi. İşte bir anlık, rutin dışı bir olay! Yanımda ufak çocuğumla yaşadığım bu korku ve güvensizlik günlerdir aklımdan çıkmıyor. Bunu anlattığım çoğı kişi benzer olayları yaşadığını söyledi. Rutin dışı sandığım rutinleşmiş belki de! Bu mikro olay ve benzerlerinin gündelik hayatımızdan çıkıp makro boyutta nelere sebep olduğu/olacağı incelenmeye değer bir konudur.

Türkdoğan (1985: 120), Türkiye’de yaşanan toplumsal şiddet olaylarına Amerikan toplumunun liberal ekonomiden etkilenme şeklinden de yola çıkarak kapitalizm ile ilişkilendirmektedir: “Bin yıla yaklaşan kültür tarihimiz incelendiğinde toplum yapımız çoğunlukla dengeli bir iktisadi kimliğı yansıtır. Burada birey-toplum dengesi sistemin esasını teşkil ederdi. Osmanlı iktisadi sistemi de ve Kemalist sistem de 1950lere kadar bu çerçeve içinde varlığını sürdürmüş, büyük ölçüde bu tarihi dengeyi ayakta tutan kültür ve değerler sistemine saygılı kalmıştır. 1950lerden sonra

benimsenen liberal iktisat sisteminin manevi yapısı ne olacaktı? Liberal iktisadi sistemi geliştiren batıda bu yapı Protestan ahlakı idi. Bu din, sanayileşmenin ve kapitalist sistemin, Weber'e göre 'ruhunu' teşkil ediyordu.

Şimdi bu ruhtan soyutlanmış sadece kalıbı kalmış bir liberal iktisadi sistem –yerine yenisi konulmadan- sosyal yapımıza aktarılmaya çalışılıyordu. İşte, bu ruhsuz manevi yapıdan yoksun liberal iktisadi sistem toplumumuzu istila ederken, ona karşı batıda olduğu gibi hiçbir kültür ve değerler sistemini seferber kılmamamız en önemli boşluğu teşkil etmiştir. O zaman, sadece ve sadece tüketim normlarına dönük bir nesil yetiştirilmiş, toplumu ayakta tutan manevi yönü zayıflatılmıştır. Böylece, toplumun maddi ve manevi değerler arasında bir bütünleşme sağlayamayışı, 'kültür boşluğu' diyebileceğimiz bir uyumsuzluk yaratmıştır. Ülkemizin 12 Eylül 1980 öncesi içine sürüklendiği şiddet olaylarında böyle bir çarpık gelişimin etkisi tartışma konusu olabilir”

Böylece 1950'lerin liberal iktisadi gelişmesi fertlerde özgürlük ruhunu da yüceltmıştır. Bu özgürlük hareketi bir takım ihtiyaçlar ve rol beklentilerine yol açmıştır. Bu ruhi geçiş ve bocalamada birey topluma bağlanamazsa mutsuz olur, yalnız kalmak ister. Bu durum eski toplumun dayanışma ruhunu, fertlerin birbirlerine olan saygınlığını ve çerçeveli yapısını parçalayarak yerini zevklerin, isteklerin dahi maddileştiği, her şeyin ferdi çıkarlara dayandığı çerçeveden kopmuş yeni bir toplum yapısını getirir. Her türlü sapkın (deviant) davranışlar aslında bu tür toplumun alın yazısını teşkil eder. 1950'lerde Amerikan kültürü de hedonistik kimliğe bürünmüştür. Hedonizm dünyası pop kültürle ilişkilidir bu da kapitalist hayat tarzından geliyor” (Türkdoğan, 1985: 120).

Suç oranlarının yüksek olduğu ve sakinlerinin korkuyla, temkinle yaşadığı Amerikan kentlerinde, çeşitli gruplar hem sokaklarda hem birbirlerine karşı uyanık olmak zorundadırlar. Hem Afrikalı Amerikalılar hem de beyazlar, karanlıkta dışarı çıkarken dikkatli olma düşüncesi de içinde olmak üzere, kamu güvenliği hakkında benzer görüşlere sahiptirler. Pennsylvania Üniversitesi'nde kent sosyoloğu olan Elijah Anderson, birbirine komşu iki mahallenin sokaklarında gerçekleşen toplumsal etkileşim türlerini incelemiştir. Anderson, kitabı Streetwise (1990)'da, beyazlarla siyahların sokaklarda, “belirsizlik ve tehlikelerle dolu bir dünyada, en az risk ve en çok karşılıklı saygıyla” nasıl etkileşim içine girdiklerini incelemektedir. Anderson, kamu etkileşimlerinin sözlüğünü hangi davranışsal gösterge ya da işaretlerin oluşturduğunu sormaktadır.

Vardığı sonuç şudur: İnsanların derilerinin rengi, cinsiyetleri, yaşları, giyinişleri, takı ve taşıdıkları nesnelere onları tanımlamaya yardımcı olur;

böylece varsayımlar oluşturulur ve iletişim gerçekleşir. Günün hangi saati olduğu ya da kişinin orada olmasını 'açıklayan' bir etkinlik, 'yabancı' görünümünün nasıl ve ne kadar çabuk boşa çıkarılacağını da etkilemektedir. Eğer bir yabancı denetmeden geçemez ve 'güvenilir' diye görülmezse, bir avcı görüntüsü ortaya çıkabilir ve sokaktaki yayalar yabancıyla, bu görüntüyle tutarlı bir uzaklığı korumaya çalışırlar. Hangi türden insanlar sokaklardaki denetlemelerden geçerler? Anderson'a göre, çocuklar hemen, beyaz kadın ve erkekler daha yavaş, sırasıyla siyah kadınlar, siyah erkekler ve siyah genç erkekler hepsinden yavaş denetlemeyi geçebilirler. Kentliler, ancak deneyimle gerçek tehlikelerle yanlış alarmları birbirinden ayırmayı öğrenebilirler (Giddens, 2000b: 83).

ŞİDDET VE SUÇUN SOSYOLOJİK NEDENLERİ

Göçün önümüzdeki süreçte giderek önem kazanacak bir diğer boyutu şiddet ve suçla nedensel ilişkisidir. Solak'ın (2011) araştırma bulgularına göre, kentin yerlilerine kıyasla, göç eden ailelerde şiddet davranışı daha yüksek oranda ve yaygındır". Örneğin, "baba fiziksel şiddeti" göçle gelenlerde yerleşik olanlara göre %117 oranında daha fazladır. TBMM Şiddet Araştırma Komisyonu raporuna (2007) göre de, ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların yaklaşık yarısı göçle gelen ailelere mensuptur. Yine Solak'ın (2011) Türkiye Suç Haritası çalışmasında faili meçhul olaylar, çocuk suçluğu, çocuk mükerrer suçlar, boşanmalar ve hatta toplam olaylarda Antalya, Muğla, Mersin, İstanbul gibi göç alan illerin diğer illere göre daha sıkıntılı olduğu bulgulanmıştır.

Bir yandan kıtlık ve tokluğu, öte yandan bir sınıfın egemenliğini barındıran her toplum, ikna etme (ideoloji) ve zorlama (cezalar, yasalar, kurallar, mahkemeler, açık şiddet, ordu birlikleri, polis, vs.) şeklindeki iki araç ile korunur. Her sınıflı toplum (ki şimdilik başka bir toplum bilmiyoruz)baskıcı bir toplumdur (Lefebvre, 2007: 159). Bu karmaşık bastırma ve kaçış, zorlama ve uyarılma oyunu, bizim sadece taslağını yaptığımız gündelik hayatın tarihidir. Bu taslağı oluştururken altını çizmeye çalıştığımız çelişki şudur: En geniş çapta uygunlaştırma, en dikkate değer yapıtlar ve üsluplar, şiddet ve zulüm üzerine kurulmuş, zorlamanın en güçlü bir biçimde işlediği eski toplumlarda ortaya çıkmıştır. Bastırmanın eleştirisini gerek ekonomik koşullar gerekse kurumların ve ideolojilerin çözümlenmesiyle sınırlamak doğruluktan uzak ve hatalıdır. Bu önyargılar gündelikliğin incelenmesini, yani bütün düzeylerde, bütün anlarda, cinsel ve duygusal hayat, özel hayat ve aile hayatı, çocukluk, ergenlik, gençlik, kısacası kendiliğindenliğe ve doğaya yakın oldukları için görünüşe göre toplumsal baskıdan kaçan her şey de dahil olmak üzere bütün düzlemler-

de etkili olan bastırmaların ve baskıların incelenmesini maskeler (Lefebvre, 2007: 161).

Lefebvre günlük hayatın çelişkilerine değinir ve gençlerin yaşamı üzerinden örnekler: Bireyin yok oluyor gibi görüldüğü bu kitleselleşme gündelik hayatta ortaya çıkan ilginç bireyselleşme olguları vardır. Bugün (gelişmiş, sanayileşmiş ülkelerde) 20-25 yaş arası gençlerin özerk bir hayat yaşama hakkı olduğunu kim kabul etmez ki? Bu da hak meselesini ortaya çıkarır: çalışma, boş zaman, meslek, eğitim barınma hakkı (Lefebvre, 2007: 167). Bu aşamada Lefebvre, gençlerin özerk olma haklarıyla devlet egemenliğinin gençleri nasıl etkilediğini barınma hakkı üzerinden örneklerdir. Konut politikasının işçi sınıfı ve alt orta sınıfı gençlerin yaşamlarının en güzel yıllarını feda etmesine sebep olduğunu söyler. Gençlerin yerleşmek ve yaşamak için uygun geliri kazanmaları gerekir, eğer yorgun düşmezlerse yaşamayı sürdürebilirler. “Ancak uzun bir gündelik fedakarlığın ardından “hayat” a ayak basan bu toplulukların yaptıkları tek şey bu hayatı düşlemektir” der Lefebvre (2007: 167).

Foucault günlük yaşamın iktidarın kuşatılmışlığında olduğuna işaret eden nüfus politikalarından yaşam sigortasına uzanan bir çok örnek sunar, ve özetle şöyle söyler: “Demek ki hem beden hem de yaşamın, beden ve nüfus kutuplarıyla birlikte genel olarak yaşamın sorumluluğunu yüklenen bir iktidarın içindeyiz” (2013: 259). “ O zaman, nesne ve hedef olarak yaşamı alan bu iktidar teknolojisinde, hükümdarlık iktidarının gerilediği, disiplinci ya da düzen ayarlayıcı biyo-iktidarın giderek daha çok ilerlediği doğruysa, öldürme hakkı ya da görevi nasıl kullanılacaktır? (2013: 260) diye sorar Foucault ve buna yanıtı ırkçılık üzerinden vererek özetle şiddetin tarihsel süreçte de hep olduğunu ve iktidar boyutunda “yaşamak istiyorsan öldürmelisin” ilişkisi içinde toplumun alt gruplara ayrıştırılarak çatıştırıldığını vurgular. Bu anlayışla en yıkıcı devletlerin en ırkçı devletler olduğunu ekler.

Witt (2007), ABD’de gerçekleşmiş birçok farklı çalışmadan alıntılar yaparak özetle siyahilerin ve çeşitli toplum gruplarının beyazlara göre aynı suç karşısında daha çok ceza aldıklarını, yaşam sürelerinin daha kısa olduğunu, sağlık sigortasından faydalanma oralarının azlığını, suçla ilişkilendirildiklerini, ekonomik ve eğitsel imkanlara erişimlerinin daha kısıtlı olduğunu örneklendirmiştir. Bunun sebebinin ten rengi değil, biyolojik sebepler değil “ırk” olduğunu belirtir. Irkçı ayrımların dünyanın her yerinde ve Türkiye’de de farklı düzey, bağlam ve özellikte var olduğunu kabul edebiliriz. Daha önceki örneklerden çıkarımla, ırksal dezavantajlı gruplar sapma ve suç davranışıyla ilişkilendirilmekte ve bir suçlu arandığında en zayıf halka olabilmektedir. Bunun tarihsel, biyolojik bir çok

açıklaması olabilir elbette fakat bu eşitsizliğin çözümüne ilişkin Witt'in (2007: 251) önerisi ve isteği, ABD bağlamında, renkli (noncolorblind) bir dünyada renk körü (colorblind) olmayı başarmak ve sosyolojinin, insanlara ırkçı uygulamalar gerçeğinin kapılarını aralayarak, tüm Amerikalılara eşit yaşam, özgürlük ve mutluluk şansı yakalamalarına yardımcı olması.

Craib (2006) sıradan bir günde yaşadıklarını özetler ve gün içindeki rollerin ve süreçlerin karmaşıklığını "Gündelik yaşamın parçalanması" olarak değerlendirir. Bunu da dışsal ve içsel parçalanma olarak ayırır. Craib bu durumun sadece Postmodern dünyanın sorunu olmadığını şöyle belirtir: "Birey her zaman var olmuştur, değişen birey anlayışıdır. Bireyin daha geniş ilişkiler ağının parçası olarak görüldüğü genel bir birey anlayışı, bireyin benzersiz ve özel olduğu anlayışına dönüşmüştür. Önce daha geniş toplumdaki yalıtılıp sonra içten bölünen ve şimdi postmodern felsefede neredeyse varılmaktan çıkarılan bireyi, bir birim şeklinde anlar hale geldik" (2006: 128). Tönnies ve Simmel'in kent-kır karşılaştırmasına da atıfta bulunarak Craib(2006) şimdilerde günlük hayattaki rasyonelleştirme ve parçalanmanın arttığını söyler; Peter Berger'in "yaşam-dünyalarının çoğalması" olarak bahsettiği bu süreci adeta gün içinde farklı nesnelere ve farklı insanlarla dolu birkaç farklı dünyadan geçmeye benzetir. Simgeler kümesiyle kuşatılmışlık içinde kimlik arayışı başlar ve bir grubun simgelerine, inançlarına, kurumlarına bağlanarak diğer gruplardan ayrılıp bir kimlik oluşturma çabasına girilir. Craib günlük hayatta kimlik arayışı, parçalanma ve psikolojik zorlanmalara ilişkin söylemini şöyle sonuçlandırır: "İddia ettiğim şey, giderek daha çok insanın kendini yaşantılarla "dolup taşan" hayatlar içinde buluyor olduğu ve yaşantıların da son derece çeşitli olduğudur; bunlarla başa çıkmak, bunları örgütlemek ve içeride tutmak zordur. Hep bir "dağılma" ihtimali vardır; tıpkı, aşırı yemeyi hazımsızlığın takip etmesi ihtimali gibi. Bu yaşantı seli aynı zamanda çekicidir de. Eğer yaşantıları azaltmaya çalışırsak dünyadan elimizi eteğimizi çekmek zorunda kalacağımızı, belki de hiçbir iz bırakmadan kaybolacağımızı hissedebiliriz. Bu olumsuz anlamda bir çekiciliktir. Bu tarz bir yaşam bize iki seçenek verir gibidir; yaşamın ya içindedir ya da dışındadır; ikisinin arası yoktur. Bir de olumlu anlamda çekicidir çünkü muazzam çeşitlilikte olanaklar ve hazlar sunar. Eğer bundan azami ölçüde yararlandığımızı, payımıza düşeni, istediğimizi alıyor olduğumuzu hissetmiyorsak, o zaman ya kendimizde ya da dünyada yolunda olmayan bir şeyler vardır. Bu tarz bir yaşam ve getirdiği olanaklar olmadan yaşayamazmışız gibi görünmeye başlar, ama bunlarla da yaşayamaz hale geliriz" (2006: 142).

Çağdaş dünyada bir gün içinde yüzleştığımız hayat parçaları ve son-
suz gibi görünen ama hepsinden faydalanamadığımız imkanları bocala-

mamıza, tedirgin olmamıza ve yorgun düşmemize sebep oluyor. Ne elde edemediklerinden gönüllü vazgeçebiliyor insan, ne de elde ettiğinden memnun kalıyor. İnsanlık tarihi kadar eski olan sapma, şiddet ve suç olgularının çağımızda yine gündelik yaşantının değişmez ana argümanları olduğu şüphesizdir; ve bu argümanların her insanın varlığını, güvenliğini, esenliğini nasıl etkilediğinin bilinmesi yaşayan evrenimizin ana meselelerinden biridir.

Türkiye’de yürütülen geniş şiddet saha çalışmasında 13 ilde anket uygulaması yoluyla 104 bin lise öğrencisine ulaşılan, “HEGEM Şiddet Araştırması” (Solak, 2014) raporundan konumuzla ilgili aşağıdaki verileri ele alalım:

Araştırmada, liseye devam eden öğrencilere “evleriyle okulları arasında şiddete uğrama korkusu” yaşama durumu soruldu. Ankete katılan kız öğrencilerin %31’inin cevabı bu soruya “evet” oldu. Aynı soruya cezaevinde bulunan kadınlardan %50’si “evet” karşılığını verdi.

Bu sonuçlara göre, öğrenim görmek için evinden okuluna hareket eden kız öğrencilerden yaklaşık üçte biri her gün kullandığı gidiş-dönüş yolunda şiddete uğrama korkusu yaşamaktadır. Bildik bir yolda, zorunlu gidilmesi gereken bir yolda bu oranda suç korkusu yaşanıyor olması düşündürücüdür. Suça karışan insanlarda bu oranın daha yüksek olması, onların daha olumsuz ortamlarda yaşamış olmasıyla ilgili olabilir. Değişik bilimsel araştırmalar, çevre şartlarıyla suç arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur.

Sosyal düzensizlik kuramı, kentlerin disorganize bölgelerinde aile ve okul gibi toplumun önde gelen sosyal kontrol kurumlarının etkinliğini önemli ölçüde yitirdiğini varsaymaktadır. Gerek geleneksel denetim unsurlarının zayıflaması, gerekse bu alanlarda yaşayan bireylerin içinde buldukları sosyoekonomik dezavantajlar ve olumsuzluklar, bireylerin suça yönelmelerinde etkili olduğu söylenebilir. Sosyal düzensizlik teorisyenlerine göre özellikle söz konusu disorganize bölgelerinde, aile parçalanmaları, işsizlik ve bireylerin okulu terk etme oranları yüksek düzeyde gerçekleşmektedir. Benzer biçimde bu tür yerleşim yerlerinde ika- met edenler, antisosyal ve suç davranışlarının boy vermesinde etkili olan ümitsizlik, kargaşa, çatışma gibi bazı olumsuzluklara daha çok maruz kalmaktadırlar (Kızmaz 2006:13-14).

Çocuk ve gençlerle ilgili araştırmalara baktığımızda, madde bağımlılarının, sokak çetelerine katılanların, evden kaçanların, suça bulaşanların sayısının hızla arttığını görmekteyiz. UYAP verilerine göre Türkiye’de çocukların suça karışma sayısı sadece 2010 yılı içinde 386,549’dur. Yine 2010

yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarına açılan ceza dava dosya sayısı toplam 3,032,678'dir. Bu dosyalarda "fail" olarak yer alanların sayısı 4 milyondan fazladır (Solak 2011: 21). Bu sayılar gerçekten de düşündürücüdür.

Medya üzerinden verilen şiddet/suç haberleri sadece sayılardaki artış yönüyle değil verilmiş şekliyle de hayli korkutucudur. Akşam ana haber bültenlerini dinleyen çok kişi evinin kapısını bir kez daha kontrol ederek; dahası yattığı odanın kapısını kilitleyerek yatağına giriyor. Bu kadarla da iş bitmiyor; ertesi günü asansöre binerken, kapıdan çıkarken, biraz ıssız bir yoldan geçerken yakınında birilerinin olup olmadığına; varsa şüpheli görünüş görünmediklerine dikkat ediyor çoğu insan. Bu durum insanları korkmaya, güvensizliğe, çaresizliğe sürüklemektedir.

Keane (1998), modern dönemin şiddetin en uzun yüzyılı olduğunu belirtir ve irdeler eserinde. Medyaya ilişkin olarak "Kan varsa, o haber manşete çıkar" ünlü yayın düsturuyla hareket eden medyanın, kısmen, "şiddeti yoğun bir şekilde konu edinmesiyle tüm dünya, giderek daha fazla şiddetle dolmaktadır. Bu, yurtsallığın (territoriality) öneminin azaldığı, otorite iddialarının ve çatışan meşruiyet türlerinin hızla çoğaldığı bir dünyadır. Kuşkusuz, 20. Yüzyılda üst üste yaşanan şiddetin çarpıcı miktarı, en neşeli filozofu bile karamsarlaştırmaya yeterlidir" (1998: 15-16).

30

Modern dünyada, özellikle kent yaşamında, suç korkusu ve güvenliği sağlama kaygısı hayatımızın tüm anlarında en temel kaygımız gibi görünüyor. Suç korkusuna ilişkin bir araştırma yapan ve doktora tezi hazırlayan Kul'un (2013) kapsamlı kaynak taramasından faydalanılarak suç korkusunun günlük hayata ilişkin boyutunu özetleyebiliriz: "Suç ve suçtan mağdur olma korkusu başta yaşam memnuniyetini düşürmektedir ve güvenlik önlemlerine harcanan paralardan, günlük yaşamımızın belli alanlar ve saatlerle sınırlandırılmasına varıncaya kadar gerek mikro gerekse de makro alanda, bir toplumsal problem olarak derin ve geniş sosyal sonuçlar üretmektedir (Warr, 2000). 2002 yılında İngiliz suç anketinin sonuçlarına göre İngiltere'de hane halkının %3,5'i hırsızlık, yetişkinlerin ise %0,8'i gasp suçunun mağduru olmuştur. Ancak insanların %51'i bu suçların mağduru olma endişesi yaşamaktadır (CrimeReductionToolkits, 2008). Liska ve arkadaşlarının (1982) yaptığı çalışmalar kentteki ırksal kompozisyonun kentsel ortamda suç korkusunu yükselttiğini tespit etmişlerdir" (aktaran Kul, 2013). Yine Kul (2013: 32), çeşitli çalışma sonuçlarına atıfta bulunarak erkelerin kadınlardan daha çok suç mağduru olduğunu ama kadınların suçtan daha çok korktuğu paradoksunu özetlemiş ve bunun kadınların erkeklere göre sosyal olarak daha incinebilir olmaları ve kadına biçilen cinsiyet rolünden kaynaklı olduğunu belirtmiştir.

Ülkemizde çok yakın zamanda yaşanan, toplu eylemler süreci, yani “Gezi Olayları”, şiddetin günlük hayatımızı aylarca çok boyutlu meşgul ettiği bir dönem olmuştur. ‘Gezi Parkı’ hareketinden başlayıp ‘Direniş’e dönen ve ülkeye yayılan bu hareketle ve bu harekete hükümetin, polisin verdiği tepkiyle karşılıklı şiddete dönen bu süreçle bağ kurmak adına, Arendt’in (2012: 102) şiddete ilişkin sözleri kayda değerdir: “İktidardaki her gerilemenin şiddete açık bir davetiye olduğunu biliyoruz ya da bilmiyoruz- Hükümetler olsun yönetilenler olsun iktidarı elinde tutup da ellerinden kaymakta olduğunu hisseden herkes, kaybettiklerinin yerine şiddeti koymanın cazibesine direnmekte zorlanmıştır. Salt bu bile yeterli bir gerekçedir. ”

“Kamusal yaşam ne kadar bürokratikleştirilirse, şiddetin cazibesi de o kadar artacaktır. Tam olarak gelişmiş bir bürokraside karşınıza alıp tartışabileceğiniz; sıkıntıların anlatılabileceği, iktidarın baskılarına maruz bırakılabilecek kimse kalmaz. Bürokrasi, herkesin siyasal özgürlükten, eyleme kudretinden yoksun bırakıldığı bir hükümet biçimidir. Zira, Hiç Kimse’nin yönetimi yönetimsizlik değildir ve herkesin eşit ölçüde iktidarsız olduğu yerde, tıransız bir tiranlık vardır” (Arendt, 2012: 95).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çaresiz özne ya da mağdur insan kavramı, insan düşmanı bir dünya görüşü üzerinde yükselir. Bu dünya, insanın yıkıcı gücünü tatmış olan kurbanlar ve zarar görmüş insanlarla doludur. İnsanlar hakkındaki bu olumsuz duygular güvensizlik sorununun besler; çünkü güven ilişkilerinin çözülmesi toplumun insan konusundaki yargısını yansıtır. Kendisi de insan olan öznenin, insanlardan oluşan toplumu düşman olarak algılamasının yaşamayı çok fazla zorlaştıracığı şüphe götürmez bir gerçekliktir.

Güven sorununun bir yanı da, kendimize güvenmemedir. Güven sorunun temel varsayımı insanların değersiz olduğudur. Tacizin rutin kabul edildiği bir dünyada, yetişkinlerin çocukları kadınları, yaşlıları, engellileri koruyacağına nasıl güvenilebilir? Bu argümanlar mantıksal sonuçlarına kadar götürüldüğünde, insan türünün lanetlenmesine yol açar. Dolayısıyla insan merkezli bir dünya görüşü olan hümanizmin son yıllarda ağır bir saldırıya maruz kalmasına şaşmamak gerekir. Örneğin, günümüzde insanın aklının hayvanın içgüdüsünden üstün olduğunu savunan bir kişi “tür ayrımcılığı” yapmakla suçlanıyor ve insanların hayvanlardan daha kötü (kıyıcı) olduğu duygusu belli bir kabul görüyor. ... Güven sorununun kaynağı, kendimizi güvenilmeyecek derecede zavallı bir yaratık olarak görmemizdedir. Bu inanç, son yıllarda insanlara güvenmeme, ihtiyatlı

olma ve riskten kaçınma temalarına dayanan yeni bir ahlak anlayışının ortaya çıkmasına neden oldu (Furedi 2001:189-191).

Son olarak, Stalin'inin bir mektubu konuya ilişkin ilginç bir örnek olacaktır:

Stalin'in ölümünden sonra Gizli polis şefi Beria'nın evrakları arasında bulunan bir not ilginçtir:

Sevgili Beria'm,

Bu sabah kazara devrim karşıtı hainlerin listesiyle bu ay doğum günü kartı göndereceklerimin, (ki biri sevgili anneciğimdir) listesini karıştırdığımı fark ettim. Eğer henüz ölüm listesini idam mangasına göndermediysen, doğum günü listesini infaz listeleri arasından alman ve ofisime geri göndermen beni memnun eder. Yok eğer idam emirleri yerine getirildiyse, yarınki idam listesine kendi adını da eklemeni emrediyorum.

Stalin (Schott, Colin, Damon ve Wilson, 2007: 110).

25 yıllık yönetimi boyunca kendi halkından 10 milyonlarca kişinin ölümüne direk veya dolaylı sebep olan bir diktatörün bu sözleri bir kara mizah örneği olsa da, bir insanın acımasızlığını ve bir dönemin acı, ölüm, şiddet dolu yıllarını hatırlatması açısından önemlidir. Acaba böyle bir toplumda günlük hayatı korkusuz geçenlerin oranı ne kadardır?

32

Çocuklara yönelik şiddetin artması ve konunun çokça medyada işlenmesi üzerine bir bakan (Aile ve sosyal Politikalar Bakanı) ailelere; "Çocuklarınıza çılgık atmayı öğretin" şeklinde bir çözüm önerisi sunmuştu! Sadece bu bir cümlelik bir Bakan önerisi bile kim bilir toplumdaki suç korkusunu ne kadar tetiklemiştir.

İnsanlığın var olduğundan bu yana tüm toplumlarda suç kokusu yaşadığı bir gerçektir. Suç korkusunun çağdaş toplumlarda geçmişe göre daha ciddi bir yükselişe geçtiği de bir gerçekliktir. bu yükselişin en önemli sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

- Suç oranları giderek artmıştır; artmaktadır.
- Gerçek suç istatistiklerinin toplumca bilinmemesi, varsayımlar, söylentiler üzerinden suç korkusunun artmasını tetiklemektedir.
- Bir Temel Mağdur Kanunu olmaması, ülkemizde suçu ve suç korkusunun arttıran en önemli sorun olarak beklemektedir.
- Suçla/mağduriyetle mücadele, devlette devamlılığı ve de geniş zaman dilimli projeleri / hizmetleri gerektirdiğinden, siyasilere, bürokratlar ve diğer ilgili yöneticiler konuyu ötelemekte, yok saymaktadır.

Genel önerilerin başında açık olarak ifade etmek gerekir ki, ülkemiz için öncelikle bir Temel Mağdur kanunu çıkartılmalı, şiddetle/suçla mücadele genel seferberlik şeklinde düşünülerek ülke düzeyinde bütün proje planlamaları yeniden şekillendirilmelidir.

Beş yıllık Kakına Planlarında, bakanlıkların eylem planlarında şiddetle mücadeleye, mağdur haklarının geliştirilmesine geniş yer ayrılmalı, bu yöndeki devlet/kurum hizmet ve görev kusurlarına karşı etkili yaptırımlar getirilmelidir.

Son söz olarak bir cümle ile ifade edersek; bir toplumdaki sosyal adalet düzeyi, o toplumdaki mağdurların azlığıyla doğru orantılıdır.

Kaynakça

- Arendt, H. (2012) Şiddet Üzerine (çev. Bülent Peker) İstanbul: İletişim Yayınevi
- Bovone, L. (1989) Theories of Everyday Life. Current Sociology
- Bugyis, E. (2010) Towards a Rational Critique of Violence. 2010 Meeting of the Colloquium on Violence and Religion
- Craib, I. (2006) Hayal Kırıklığı (çev. Aylin Onacak) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- De Certeau, M. (1988) The Practice of Everyday. London: University of Columbia Press
- Foucault, M. (2006) Hapishanenin Doğuşu. (çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ankara: İmge Yayınevi
- Foucault, M. (2013) Toplumunu Savunmak Gerekir. (çev. Şehsuvar Aktaş) Ankara: Yapı Kredi Yayınları
- Freud, S. (2003) Günlük Yaşamın Psikopatolojisi. (çev. Şemsa Yeğin) İstanbul: Payel
- Furedi, F. (2001) Korku Kültürü. (çev. Barış Yıldırım) İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Giddens, A. (2000a) Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori. (çev. Tuncay Birkan) İstanbul: Metis Yayınları
- Giddens, A. (2000b) Sosyoloji (yayına haz. Hüseyin Özel, Cemal Güzel) Ankara: Ayraç Yayınları
- Goffman, E. (1990) The Presentation of Self in Everyday Life. London: Penguin Books
- Habermas, J. (2001) İletişimsel Eylem Kuramı. (çev. Mustafa Tüzel) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi
- Haralambos, M. ve M. Holborn (1996) Sociology, Themes and Perspectives. London: Collins Educational
- İçli, T. (2007) Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Keane, J. (1998) Şiddetin Uzun Yüzyılı. (çev. Bülent Peker) Ankara: Dost Yayınevi

- Lefebvre, H. (2007) Modern Dünyada Gündelik Hayat. (çev. Işın Gürbüz) İstanbul: Metis Yayınları
- Kamal, A. (2013) Accepting Domestic Abuse as a Part of Daily Life. <http://blogs.tribune.com.pk/author/1366/areeba-kamal/>
- Kızmaz, Z. (2006) Cezaevi Müdavimleri: İnatçı Suçlular. Ankara: Orion Yayınevi
- Kul, M. (2013) Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları
- Schott, I. Ve C. , D. , R. Wilson (2007) The Giant Book of Bad Guys. London: Constable and Robinson Ltd.
- Solak, A. (2011) Türkiye'nin Suç Haritası. Ankara: HEGEM Yayınları
- Solak, A. & Vahap Ö. (2011) Türkiye'nin Çocuk Mağduriyeti Haritası. Ankara: HEGEM Yayınları
- Solak, A. (2010) Şiddeti Anlamak. Ankara: HEGEM Yayınları
- Şahin ve Balta (2001) Gündelik Yaşamı Dönüştürmek ve Marksist Düşünce. Praxis
- Türkdoğan, O. (1985) Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği. Ankara: Mayaş Yayınları
- Witt, J. (2007) The Big Picture: A Sociology Primer. New York: The Mc-Graw Hill Comp.
- (http://www.historylearningsite.co.uk/phenomenology_deviance.htm)
- TBMM Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi ve Okullarda Meydana Gelen Olayların Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu (10/337, 343, 356, 357) (2007) Ankara

GÜNDELİK YAŞAM, MEDYA VE SUÇ

Ahmet Rasim KALAYCI¹

I. Küreselleşen dünya

Küreselleşen günümüz dünyasında yeni iletişim teknolojileri sayesinde başta ulusal sınırlar, ekonomik dengeler, değerler ve kültürel yapılar hızlı bir değişim içine girmektedir.

Bunun içindir ki, bir yandan, küresel üretimin tüketilmesi için yine küresel boyutta bir pazarlama, iletişim ve reklam endüstrisi devreye girmektedir. Diğer yandan, bu küresel yapılanma, kendi felsefesini, yaşam biçimini, değerlerini sınır tanımaksızın özellikle sosyo-ekonomik ve kültürel boyutta meşrulaştırmaya, benimsetmeye çalışmaktadır.

Bununla ilgili olarak sistem, medya, aile, okul, siyaset vb. bir çok ideolojik aygıtı, çeşitli mekanizmalar yoluyla(tüketim ve yarışma toplumu, cinsiyetçi ideoloji ve ahlak anlayışı, ataerkil aile, vb.) kullanarak bu dünyayı olabilecek en iyi ve tek dünya olarak algılatmaktadır.

II. Medyanın getirdiği temel işlev

1. Bizi yansıtmayan bir dünya

Oysa ki yapılan araştırmalar, yayınların önemli bir bölümünün Amerika-Avrupa kökenli olduğunu, sunulan birey ve aile modellerinin onları yansıttığını göstermektedir. Yine yapılan araştırmalar, aileyi odak alarak program üreten medyanın, günümüzde Türk ailesinin yeme-içme, iletişim kurma, eğlenme ve vakit geçirme düzenini belirlediğini, temel tutum, değer ve kamusal konulara ilişkin benzer görüşleri sürekli üretip sunduğunu gösteriyor.

¹ ASPB Uzmanı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

2. Yaygın görüş oluşturma(Tehlikeli ve suç dolu bir dünyada yaşıyoruz)

Diğer yandan ise, sözkonusu araştırmalar, medyanın toplumda temel ve yaygın görüşün oluşturulmasında önemli bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Öyle ki, farklı aile tiplerinde özellikle televizyon izleme alışkanlıkları benzeştikçe, temel tutum ve kamusal konulara ilişkin görüşlerinde de benzeşme olmaktadır. Örneğin, yaş grupları itibariyle farklı izleyiciler, çok televizyon izledikçe, günümüzde tehlikeli bir dünyada yaşadığımızla ilişkin bir hem fikre ulaşmaktadır. Yaş farkı, il ve gelir farkı dinlemeksizin çok televizyon izleyenler, belirli konularda aynı şeyleri düşünmeye başlamaktadır. Bu anlamda, televizyon toplumda yaygın görüşün (“mainstreaming”) oluşmasında temel bir rol oynamaktadır. (tehlikeli bir dünyada yaşıyoruz, her yerimiz düşman, suç dolu)

3. Suç felaket çevremizde ve korku kültürü

Sonuçta; bütün kötülüklerin, felaketlerin ve şiddetin hemen yakınımızda olduğu hissettirilmekte; izleyici, gündelik yaşamın işleyiş mantığını, bunlardan çıkarsamak durumunda bırakılmaktadır. Örneğin, haber, denildiğinde olumsuzluk, sansasyon, karışıklık, çatışma, olay, kişi ve kazalar vurgulanmakta, kişinin hayatında hiç görmeyeceği kadar şiddet ve suç önümüze getirilmektedir. Medya şiddeti yatıştırmak yerine kızıştırmaktadır. Çünkü, bu değerler sisteminin bir gereğidir. Bunlar başarının yollarıdır ve başarı satış anlamını taşımaktadır. Başarı, satış, alan ve zaman demektir. Haber değeri de buna göre ölçümlenmektedir. Bu tür haber anlayışı, büyük ölçüde çarpıtılmış bir dünyayı önümüze getiriyor.

Bunu gösteren örneklerinden birisi de, George Gerbner’in ‘Televizyon ve Kültürel Göstergeler’ konulu çalışmasıdır; Buradaki amaç izleyicileri içinde yaşadıkları dünyanın gerçekte olduğundan daha kötü ve tehlikelerle dolu olduğuna inandırmaktır.

Bu tür haberlere sürekli ve uzun dönemde yer veren medya, “insanlara güvende olmadıklarını, “Alarm”, “Dikkat! Tehlikeyesiniz “, “Tehdit altındasınız” mesajları ile vermektedir. İnsanlara, çevrelerinin kötülük, düşman ve tehlike dolu olduğu hissini veren bu tür bir korku kültürü, karşı karşıya kalınan sorunlarla baş edilme konusunda izleyiciyi umutsuzluğa ve karamsarlığa yöneltebilmekte; hatta sorunların çözümünün, kendi dışında şekillenen otoritelere, yönetimlere bırakmasının daha yerinde olacağı kanaatini yaratabilmektedir.

Haber programları ve bültenleri, özellikle, “felaket, kriz, ayaklanma, terör, çatışma, cinayet, tecavüz, fuhuş, hırsızlık, uyuşturucu, intihar, toplu

ölüm, hastalık vb” haberleriyle, toplumda, korku, tedirginlik, panik, güvensizlik vb. ortamının oluşumuna katkı vermektedir. Böylece televizyon, “sokağa çıkan kadınlara, ‘tehlikesiniz’ mesajı verir, okula giden çocukların ailelerinde ‘çocuklarınız güvende değil’ kuşkusu yaratır.”

Bu tür haberlere sürekli ve uzun dönemde yer veren televizyon, “insanlara güvende olmadıklarını, “Alarm”, “Dikkat! Tehlikeydesiniz”, “Tehdit altındasınız” mesajları ile verir. ” İnsanlara, çevrelerinin kötülük, düşman ve tehlike dolu olduğu hissini veren bu tür bir korku kültürü, karşı karşıya kalınan sorunlarla baş edilme konusunda, izleyiciyi umutsuzluğa ve karamsarlığa yöneltebilmekte; hatta sorunların çözümünün, kendi dışında şekillenen otoritelere, yönetimlere bırakmasının daha yerinde olacağı kanaatini yaratabilmektedir.

III. Kar-rating-izleyici üçgeni ya da suç,şiddet ve cinsellik izlettirir anlayışı

Daha çok izleyici, daha çok tiraj ve daha çok kar mantığı içinde şekillenen yayıncılığın temel anlayışı şudur; izlenebilirliği ayrık, farklı, korkutucu, şiddet, cinsellik ve magazin dolu temaların sunumunda aramak. Bu anlayış, gerçek dünyayı, bizi, ailemizi yansıtmayan kurmaca bir dünyayı ortaya çıkarmaktadır.

IV. Yeni İletişim Teknolojileri: Sistemin Yeniden Üretiminde Etkin Yeni Bir Güç

Diğer yandan, özellikle televizyona yüklenen ve dile getirdiğimiz bu ve benzeri rol ve işlevler, yeni teknolojilerin kazandırdığı farklı yol ve mekanizmaların getirdiği etkinlik nedeniyle artarak ancak biçim değiştirerek sürmektedir.

Artık, yeni dönemde üretimde etkinlikle kullanılan teknolojiyi, sadece bir araç ya da maddi öğelerden ibaret bir öğe olarak göremeyiz. Çünkü; yeni iletişim teknolojileri, gündelik yaşam, sosyal ilişkiler ve bunları düzenleyen kültürel öğelerde belirleyici bir konuma gelmiştir. Öyle ki, bu teknolojiler, geleneksel iletişim araçları(televizyon, sinema vb.) yanında hatta onunla bütünleşik hale getirdiği yeni olanak ve yollarla (internet, sosyal medya vb) gündelik hayatımızı adeta biçimlendirmeye başlamıştır. Artık küresel kültürle yaşam biçimi, ürün ve kimlik pazarlamaktadır.

Gündelik yaşamın ondan esirgediği, mahrum bıraktıklarını sanal dünyada seyredenler, aslında haz, cinsellik, moda, eğlence, güzellik olmak üzere yaşamın yükselen kavramlarını burada yeniden inşa etmektedir.

Bu sanal dünya, bizlere gündelik yaşamda rağbet edilen, itibar edilen bir kimliğe bürünebileceğimizin çağrısını yapmakta; bunlara ulaşmada yaşanan eşitsizlikleri, sınıfsal farklılıkları gizleyecek biçimde moda, güzellik, kadın, cinsellik türü oluşturulan kategoriler içinde gezintiye çıkarılmaktadır.

Artık sadece önceleri neredeyse evimizde izlediğimiz zenginliği, ihtişamı, gösterişi, tüketmeyi hayatın neredeyse en önemli önceliği ve değeri olduğunu bizleri imrendirerek, kısıktırarak izlediğimiz diziler, filmler, magazinler, haberler, reklamlar, şimdi laptop(dizüstü), cep telefonu, lcd/plazma ekranlarla her yerde karşımıza çıkmaktadır.

Benzerlerini görüp rahatlayıp, şükrettiğimiz kahramanlar, artık hemen elimizin altında. Yaşamımızda belki hiç görmediğimiz ya da görmeyeceğimiz kadar birçok şiddet, tecavüz, cinsellik görüntüleri çok kanallı geniş tv ekranında, cep telefonlarında, masaüstü/dizüstü bilgisayarlarda bizleri bekliyor. Açık hava reklam uygulamalarında, AVM'lerde, otobüs/metro içinde hatta tuvaletlerde bile gözümüzün önüne getiriliyor. "Kaçış yok artık"

V. Sonuç yerine;

38

Suç, şiddet prim yapıyor ancak tek başına medya günah keçisi değil

Bu rahatsızlığa karşın, şiddet ve cinsellik dolu yapımların hala izlenilir olması, izleyicilerin bu tür yapımlarda ne bulabildikleriyle yakından ilgilidir. Bir başka deyişle, bu yapımlara olan ilginin sürmesi, gündelik yaşamın vermedikleri, onların da bulamadıkları karşısında beklentilerine, taleplerine ve de düşlerine bir biçimde karşılık gelmesinden dolayıdır. Bir başka deyişle, bu yapımların izlenebilir oluşunun altında, izleyicilere yer almak istedikleri dünyaları sunarken, sanki onlarda da bu dünyaların içinde yer alabilecekleri hissini yaratabilmiş olmasından dolayıdır.

Gerçekte, sorgulanması gereken, bu yapımların, gündelik yaşamında horlanan, ezilen ve hatta yok olmaya yüz tutan temel değerleri karşısında çaresiz kalıp, yetersiz güç ve olanaklar karşısında kalan birey ve ailelerde oluşan duyguya, hissiyata, talebe bir ölçüde karşılık geldiğinin ortaya konulmasıdır.

Medyanın başka kültürleri ve dünyaları yeniden üretip sunarak gördüğü bu işlev, özellikle göç nedeniyle tutumlarında ve dünyaya bakışlarında büyük sarsıntılar geçiren ve bunlara karşı yeterli donanımı, birikimi ve deneyimi olmayan ailelerdeki etkisi, daha tehlikeli görünümle(&) kendini gösterebilmektedir. Gündelik yaşamın ondan istediği, beklediği yeterli güç ve olanaklara sahip olamayanların gösterdikleri tavır ve dav-

ranışlar, üstündekilere boyun eğme, gücü yettiklerine ise ezme ve şiddet gösterisinde bulunmak şeklinde olmaktadır. Onun içindir ki; kendi gözünde yeterli gelir düzeyine erişmemiş, toplumsal hiyerarşideki yerinden pek hoşnut olmayan (alt) kesimlerin huzursuzlukları, kaygıları ve güvensizlikleri artabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksoy Asu , “Bilgi Devrimi: Toplumun Çözülüşü mü? ”, Birikim Dergisi, Nisan 1994
- Aksoy Asu , İnternet ve Demokrasi, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, Sayı: 1
- Avcı Nabi, Enformatik Cehalet, Rehber Yayınları, 1990
- Aydın Uğur, “Zihinlerin Yeni Efendileri: Medyalar”, Birikim, Mayıs 1991
- Aydoğan Filiz, Medya ve Popüler Kültür, Media Cat Yayınları, 2004
- Aygül E., Toprak A., Yıldırım A., Binark M., Toplumsal Paylaşım Ağı: Facebook: “Görülüyorum Öyleyse Varım!”, Kalkedon Y. ,2009
- Aytaç Ömer, “Kapitalizm ve Hegemonya İlişkileri Bağlamında Boş Zaman”, C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2004, Cilt : 28 No:2 115-138
- Aytaç Ömer, “Tüketimcilik ve Metalaşma Kıskaçında Boş Zaman”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (11) 2006 / 1
- Binark Mutlu, Bek Mine Gencel, Eleştirel Medya Okur Yazarlığı, Kalkedon Yayınları, 2007
- Bocock Robert, Tüketim, Çev. İrem Kutluk, Ankara, Dost Yayınları, 1997
- Dağdaş Erdal, “İnternet, Katılımcı Demokrasi ve Yurttaşlık Hakları” , XII. “Türkiye’de İnternet” Konferansı 8-10 Kasım 2007, Ankara
- Dağdaş Banu-Erdal, Medya, Tüketim Kültürü ve ve Tüketim Tarzları, Ütopya Yayınları
- Erdoğan İrfan - Alemdar Korkmaz, “Televizyon: Dünyaya Açılan Pencere?”, A. Ü. İletişim Fakültesi İletişim Yıllığı 1999, 2001
- Karaboğa Tahir, İletişim Aygıtları Çağında Toplum, Yurtrenkleri Yayınları, S: 48,49,52,53).
- Korkmaz Nilüfer, “Türkiye’de Tüketim Kültürü ve Mekansal Ayırışma”, Medya, Tüketim Kültürü ve Hayat Tarzları, Ütopya Yayınları, 2009
- Korkmaz Nilüfer, Yaylagül Levent, “Kitle Kültürü/Popüler Kültür Tartışmaları”, Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji, Dipnot Yayınları, 2008
- Mutlu Erol, Globalleşme Popüler Kültür ve Medya, Ütopya Yayınları, 2005
- Oskay Ünsal, İletişimin ABC’si, Simavi Yayınları,1992
- Oskay Ünsal, Peki Konuşalım, Epsilon Yayıncılık, 2004
- Oskay Ünsal, “Kitapsız Dünyanın Televizyonu”, Milliyet Sanat,15 Şubat 1982

Sayar Kemal, Ruh Hali, Timaş Yayınları, 2011

Sayar Kemal, "Narsisizmin Yükselişi", Anlayış Dergisi, Sayı:29, Ekim 2005,

Sayar Kemal, "Anlam Boşluğu", 25. 01. 2005 tarihli Muğla Üniversitesi'ndeki Konferans

Sayar Kemal, Röportaj, Turuncu Aylık Kadın Dergisi, Kasım 2006, sayı:43

İnternet Kullanımı ve Aile Araştırması, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2005

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2010

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları

Medya Profesyonellerinin Aile Algısı, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2008

Televizyon ve Aile, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, 1995

Toplumun, Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 2011

Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler İle İnternet Kullanımının Başta

Çocuklar, Gençler Ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla

Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Haziran 2012

SUÇUN ORTAYA ÇIKMASINDA ÖNLEYİCİ ROL: OKULLAR

Öğr. Gör. Akın KARAKUYU¹

*“Bir okulun yapılması bir hapishanenin kapanması demektir.”
(Victor Hugo)*

41

ÖZET

Toplumsal huzurun sağlanabilmesi için suçun ortaya çıkmasını engellemek son derece önemlidir. Yani suçluyu yakalayıp adalete teslim etmekten ziyade suç işlenmesinin önüne geçmek daha önceliklidir. Suç oluştuğunda bireyler hem madden hem manen zarar göreceklerdir. Bu yüzden suçun ortaya çıkmasını önleyecek tedbirler almak gereklidir. Suçun altında yatan birçok neden olabileceği için suçla başa çıkmada tek bir kurumun mücadelesi yeterli olmayacaktır. Suçun ortaya çıkmasını önleyebilecek kurumlardan biri de okullardır.

Bu çalışmanın temel amacı suçun ortaya çıkmasında önleyici bir rol oynayabilecek okulların suç önleme ilişkisi üzerine kavramsal bir çözümleme yapmaktır. Çalışma suçun ne olduğu, nedenleri, önleme yolları ve okul-suç ilişkisini ele alan literatür taramasıdır.

Anahtar Kelimeler: Suç, Suç Önleme, Okul

1- Giriş

İnsan birçok canlının aksine sosyal bir varlıktır ve ihtiyaçlarını tek başına karşılayabilmesi mümkün değildir. Ayrıca insanoğlu kendini güvende hissedebilmek içinde toplu halde yaşamak zorundadır. Toplu halde yaşayabilmenin ilk şartı ise herkesin uyması gereken bir takım kuralların belirlenmesi ve bu kurallara uyulması gerekir. Bu belirlenen kurallara uyulmadığı takdirde suç kavramı ortaya çıkar. İnsanoğlu fitratı gereği doyumsuz bir varlıktır ve kazanma, kıskançlık, hırs gibi aşırısı zararlı olabilecek ve suç davranışını ortaya çıkarabilecek duygulara sahiptir.

İnsan gereksinimlerinin çeşitlenmesi, bilgi birikimindeki artış, teknoloji alanındaki gelişmeler, hızlı nüfus artışı, toplumların giderek karmaşıklaşması, toplumsal bağların zayıflaması, aile yapısındaki bozulmalar, işsizlik ve göç hareketleri gibi etkenler toplumlarda yaşanan sorunların artmasına neden olmaktadır. Tüm bu değişimler okullarda; şiddet, saldırganlık, cinsel taciz, çete faaliyetleri, hırsızlık, sigara, alkol ve uyuşturucu madde bağımlıkları gibi sorunların sıklıkla görülmesine neden olmaktadır(Özer ve Dönmez, 2007).

Güvenli bir toplum oluşturabilmek için öncelikli şart o topluma birey yetiştiren okullarda fiziksel ve psikolojik olarak güvenli bir okul ortamının oluşturulmasına bağlıdır. Okullarda güvenli bir okul ortamını oluşturmak için ise ailelerin, okul idarecilerinin, öğretmenlerin ve öğrencilerin sorumluluklarının farkında olması ve yerine getirmesine bağlıdır.

Geleceğimizin mimarı olan çocuklarımızın suça bulaşmalarını ve istismarını önlemek, gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmek, ülkeye yararlı bireyler olarak yetişebilmeleri sağlamak 6 – 18 yaş döneminin büyük bir çoğunluğunu geçirdikleri okullarda mümkündür. Bu sebeple okullar suç davranışlarının ortaya çıkmasında önleyici bir role sahiptir.

2. Kavramsal Çerçeve

2. 1. Suç Nedir?

Suç insanların bir arada yaşayabilmeleri için koydukları kuralların dışına çıkmaları sonucu ortaya çıkan bireyin ve toplumun yaşamını olumsuz etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç, Türk Dil Kurumunda törelere ahlak kurallarına aykırı davranış olarak tanımlanmaktadır.

Suç nedir? Ceza hukukunun tanıma göre yasanın cezalandırdığı harekettir. Toplum bilimcilere göre, toplumsal ve kültürel koşullar ile bireyin içinde yaşadığı çevrenin olumsuz etkilerinin bir sonucudur. Hukuksal açıdan bakıldığında ise TCK yönünden, toplumsal ve kültürel koşulla-

rın, bireyin toplum içinde yürürlükte bulunan yasalara karşı gelmek ve bu davranışın sonucu olarak o yasaların ceza müeyyidelerinin konusu olmasıdır(Sezer, 2010).

Suç bireyin toplumun içinde yürürlükte olan kurallara aykırı düşüncesidir. Genel eğilim suç davranışının sosyal öğrenme yoluyla yani diğer insanlarla olan iletişim ve ilişki içerisinde öğrenildiği yönündedir. Suç içeren davranışın öğrenilmesinde birinci derecede etken kişiler arası yakın ilişkilerdir. Ailede suç işleyen bir başka aile bireyinin varlığı da genelde çocuğun risk altında olmasına yol açmaktadır. Suç işlemenin başkaları üzerinde üstünlük kurma gibi bir ikincil kazancı da olduğundan tekrarlanma olasılığı yüksektir(Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2006)

Suç işleme davranışı öğrenilen bir olgudur. Aile ortamında yetişen çocuk daha sonra okul ortamına gelir. Hem aile içindeki bireylerin tutumları hem de okuldaki yönetici, öğretmen ve arkadaş tutumları çocukların suç öğrenmesini sağlar. Eğer bir birey yasak olan suç davranışını sergileyebiliyorsa okulda verilecek davranış ve değer eğitimi ile olumlu tutum kazanması sağlanabilir.

2. 2. Suçun Nedenleri

Suçun bireysel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik v. b birçok nedenden kaynaklanabilen oldukça karmaşık bir yapısı vardır.

Kızmaz (2006)'a göre; "Öğrenci şiddetinin temelinde genel olarak; aile sorunları (aile içi şiddet, ekonomik sorunlar, boşanmalar, ailenin ilgisizliği v. b), yanlış arkadaşlık ve özentisi, zayıf bir benlik denetimi, iletişim beceriksizliği, uyuşturucu kullanma, kitle iletişim araçlarının etkisi, okul başarısızlığı gibi çok sayıda faktörün olduğu bir gerçektir".

Teczan (1996) yaptığı çalışmada ise, ülkemizde okullarda ortaya çıkan şiddet olaylarının önde gelen nedenleri olarak; öğretmenlerin sert tutumu, kız arkadaş sorunu, medyanın etkisi, yoksulluk, boş zamanı etkin değerlendirememesi, polis muhbirliği, nedensiz şiddet olayları ve disipline yönelik olayları belirtmektedir.

Okul çocuklarının suça karışmasındaki bir diğer faktör ailedir. Ailelerin çocuklarına eleştirici yaklaşımları, çocuklarına yeterince zaman ayırmamaları ve çocukların istismar ve ihmal edici bir aile ortamında yaşamaları bulunmuştur. Buna karşın çocukların suça karışmasında ailenin anne veya babadan en az birinin çocukla yakınlık kurması, evdeki kuralların tutarlı olması ve çocuğa önemli ve işe yarar olduğu duygusunun verilmesidir(Kepenekçi ve Özcan, 2001). Günümüzde okullarının ve ailelerinin en büyük yanlışlarından biride, akademik başarıya yükledikleri

öncelikli anlam, okullu insan için okul sonrası yaşamında sorunlarla baş edememesine ve mutsuz olmasına neden olmaktadır(Yapıcı, 2008).

Aspyv. d'ne (2004) göre çocukların suça bulmasına ilişkin risk faktörleri olarak;

1. Tek ebeveynli ailelere mensup olma,
2. Ebeveynlerinin daha önceden suça bulmuş olması,
3. Erken yaşlarda, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı konusunda tecrübe kazanma,
4. Para kazanma amacıyla uyuşturucu satma deneyimine sahip olma,
5. Okuldan uzaklaştırma cezası almış olma,
6. Erken yaşta cinsel ilişki deneyimi olma,
7. Yüksek başarı için hiçbir istekli olmama gibi özellikleri sıralanmışlardır.

Bir diğer çalışmada ise Kandakai v. d (1999) Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuğu okula giden annelerle yaptıkları çalışmada annelerin görüşlerine başvurmuşlar ve çocukların suça bulaşma nedenlerini;

1. Ebeveyn eğitiminin yetersiz olması (yüzde 84),
2. Ebeveynlerin şiddet içeren davranışlara destek vermesi (yüzde 78),
3. Çete baskısı (yüzde 70),
4. Ebeveyn katılımının yokluğu (yüzde 67),
5. Çocuklara alkol ve sigara satışı (yüzde 61),
6. Ebeveyn öğretmen arasındaki iletişimdeki yetersizlik (yüzde 60),
7. Toplum içinde yaşanan şiddet olaylarına şahit olma (yüzde 53),
8. Şarkı sözlerinde şiddet içeren mesajların varlığı (yüzde 49),
9. Medyadaki şiddet içerikli görüntüler (yüzde 44),
10. Kılık kıyafet serbestliğini (yüzde30) olarak belirlemişlerdir

2. 3. Suçu Önleme Yolları

Günümüzde suç ve suçlularla mücadele de klasik polisiye tedbirlerinin yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun yerine suç daha ortaya çıkmadan toplumla işbirliği içine girerek suçların işlenmesinde etkili olan unsurları ortadan kaldırmayı hedefleyen proaktif güvenlik hizmetleri benimsenmiştir(Karakuyu, Akkoca, Temiz ve Kıyak, 2014). Bir diğer deyişle önlemek tedavi etmekten daha geçerlidir. Okul çağındaki çocukların

suça bulaşmasını okullarda alınacak bir takım tedbirler ve uygulanacak bazı yöntemlerle önleyebilmek mümkündür.

Okullar suç davranışının önlenmesinde son derece önemli görevler üstlenebilir. Çocukların okula düzenli devamları, toplumsallaşmaları sağlanarak ve üretken olmalarına yardımcı olunarak çocuk suçluluğunun önlenmesinde önemli rolleri yerine getirebilirler(Kepenekçi ve Özcan, 2001). Bu önemli rolleri yerine getirebilmeleri için öncelikle çocukların okula devamlarının ve bağlılıklarının sağlanması gerekir. Okula bağlılık; öğrencilerin okulu, öğretmenleri ve öğretmenlerinin düşüncelerini ne düzeyde benimsediklerinin göstergesidir. Okula bağlılık gösteren öğrenciler, okul etkinliklerine daha fazla katılırlar, okul normlarını daha üst düzeylerde içselleştirirler ve kendilerini daha değerli ve kabul edilmiş hissederler. Bu sebeple okula bağlı öğrencilerin, okul kuralları dışında davranma olasılıkları düşüktür (Payne, Gottfredson ve Gottfredson, 2003).

Bireylerin suç olan davranışı yerine getirdiklerinde karşılaşacakları cezai müeyyideleri bilmeleri de yine suç olan davranışın işlenmesinde caydırıcı olabilir. Gottfredson, (1997)' e göre çocuk suçluluğunun önlenmesinde hukuk ilintili eğitimin öneminden bahsetmiş bu eğitim ile ülkedeki hukuk kurallarını öğretme hukuksal süreç ve işleyişi tanımları sağlanabilir. Ayrıca hak ve sorumlulukları öğretilerek bilinçli bir vatandaş olmaları sağlanabilir. Suç davranışlarının ortaya çıkmasında hukuk kuralları ile vatandaşlığın gerekli kıldığı hak ve sorumlulukları bilmemenin etkisi büyüktür.

Toplum olarak akademik başarıya yüklediğimiz anlam gereğinden fazla olduğu için akademik başarıyı yakalayamayan öğrenciler yalan söyleme, kopya çekme, kendini soyutlama ve suçu başkasında arama gibi bir takım yanlış davranışlara girebilmektedirler. Oysa ki okul kurumunun başarı hedef sıralamasında öncelik, kendini gerçekleştirme, sosyal başarı ve son olarak da akademik başarı şeklinde olmalıdır. Kendini gerçekleştirme başarısı ve sosyal başarı, okullu insanın okul sonrası yaşamında karşılaşabileceği sorunlarla başa çıkmada, ona rehberlik edecek yaşantı ve tutumlar olarak düşünülebilir(Yapıcı, 2006). Ayrıca akademik anlamda başarıyı yakalayamayan öğrencilerin enerjilerini ve zamanlarını doğru yerde harcayabilmesi için okul saatleri dışında müzik, resim, dans, sportif faaliyetler veya sanatsal ve kültürel etkinlikler sunulması çocukların suça karışmasını önleyebilir.

Okulların genel işlevlerini özenle yerine getirmeleri de öğrenciler tarafından suç davranışlarının ortaya çıkmasını önleyebilir. Kızmaz(2006)'a göre, okulun önde gelen işlevleri genel olarak üç ana grupta ele alınabilir:

1- Bir sosyal denetim unsuru olarak okul: Okullar bireyde bir sosyal denetim duygusu yaratmaktadır. Okula devam eden ve okula ilgili olan bireyler arasında, hukuk dışı eylemlere yönelme eğiliminin oldukça düşük olduğu söylenebilir. Aynı şekilde okula sıklıkla gitmeyen veya okuldan kaçan bireylerin de okuldaki denetimden kaçmış olmaları nedeniyle şiddet ve suç davranışlarına yönelme olasılıklarının diğer öğrencilere nazaran daha yüksek olacağı ileri sürülebilir(Kızmaz, 2006).

2- Bir kültürlenme mekanı olarak okul: Okul, aile kurumundan sonra bireylerin sosyalleşme süreçlerinde öne çıkan temel bir kurum işlevine sahiptir. Okulların da kendilerine özgü kültürel yapılarının yani bir okul kültürünün olması gerekir. Öğrencilerin, okul bünyesinde oluşturulan bu kültürel yapıya dahil edilmesi, uyumlarının ve bağlılıklarının güçlendirilmesi onların olası antisosyal yönelimlerini azaltacağı öngörülebilir(Kızmaz, 2006). Ayrıca yapılan araştırmalar, ortak bir kültüre sahip olmayan okullarda, şiddet olaylarının yaşanma ihtimalinin daha fazla olduğunu göstermektedir (Bass, 2004).

3- Okulun temel işlevlerinden biri de, mesleklere ilişkin bilgi, beceri ve ilgi yaratmaktır. Okulda akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin, akademik başarısı düşük öğrencilere kıyasla daha çok bir gelecek beklentisine sahip oldukları söylenebilir. Gelecek beklentisine sahip olmak da, bireyi şiddet veya bazı antisosyal davranış sergilemekten alıkoyabilmektedir(Kızmaz, 2006).

Okulun genel işlevlerinin yanında öğrencilere yönelik uygulanabilecek bazı eğitim programları ile suç işlemenin önüne geçilebilir. Literatürde, öğrencilere uygulanan suç ve şiddeti önlemek amacıyla dünyada kullanılan/uygulanan eğitim programlarından bazıları şöyledir(Harmancı, Baycan ve Demir, 2013);

1. Bireysel Çatışma Çözümleri Programı: Bu yöntem ile öğrencilerin aralarında çıkan bireysel küçük problemleri büyümeden kendi aralarında problem çözme metotlarını (Teşhis, Çözüm, Uygulama ve Değerlendirme) kullanarak çözebilmelerini içerir.

2. Akran Arabuluculuğu Programı: Bu yöntem, sayıları dört ve üzerinde olan ve aralarında bir sorun bulunan gençlerin aralarındaki çatışmayı gidermek ve arabuluculuk yapmak üzere içlerinden birinin görevlendirilmesi şeklinde ifade edilebilir(Harmancı, Baycan ve Demir, 2013).

3. Mentorluk: Bu yöntem okula yeni başlayan öğrencilere okulda sorun yaşayabileceği her konuda yardımcı olabilecek ve oryantasyon hizmeti sunabilecek daha üst sınıflardan bir öğrencinin vasıtasıyla uyumlarını sağlamaya çalışmaktır.

4. Değerler Eğitimi Programı: Değerler toplumda var olan düzenin devamını sağlayan ve yazılı olmayan normlardır. Öğrencilere yaşadığı toplumun değerlerinin gerekliliğinin okul döneminde benimsetilmesi çocukların suça bulaşmalarını engelleyebilecek faktörlerden biri olacaktır.

5. Üretici Eğitim Programı: Okul ile toplum arasında sıkı bir ilişki söz konusudur. Okullardan yetişen ve mezun olan bireyler o toplumda bir takım rolleri üstleneceklerdir. Okullarla toplum arasındaki ilişki geliştikçe ve çocuklara sağlanan fırsatlar arttırıldıkça toplumda ve okullarda şiddet olaylarında azalma meydana gelecektir (Haynes, 1996 akt. Harmancı, Baycan ve Demir, 2013).

6. Sorun Çözme Programı: İnsanlar hayatlarının her aşamasında birçok çeşitli problemlerle karşı karşıya kalabilirler. Burada önemli olan probleme nasıl yaklaşabileceğini ve nasıl çözebileceğini bilmesidir. Problem çözmenin aşamalarını en genel şekliyle sorunu teşhis etme, çözüm yollarını sıralama, en uygun çözüm yolunu seçip uygulama ve sonucu değerlendirme olarak sıralayabiliriz. Bu problem çözme alışkanlığını okul döneminde öğrencilere kazandırabildiğimiz takdirde bireyler toplum içinde daha az suç içeren davranışlar sergileyeceklerdir.

7. İşbirlikçi Eğitim: İşbirlikçi eğitim öğrencilere bir arada çalışabilme, sosyalleşme, grup içinde sorumluluk alabilme, grup içinde kendini ifade edebilme ve diğer grup üyelerine saygı duyabilme becerilerini kazandırır.

8. Özsaygı Eğitimi: Suç olaylarına karışan gençlerin çoğunun kendisine saygısı olmayan, sınırlı ve kurallara tahammülü olmayan kişilik özellikleri sergiledikleri gözlenmiştir. Kendilerinden hoşlanmayan ve kendileriyle barışık olmayan öğrencilerin kendilerine olan saygılarını kazanmaları için özsaygı eğitimi programı uygulanmalıdır(Harmancı, Baycan ve Demir, 2013).

9. Demokrasi Eğitimi ve Okul Meclisi Uygulaması: Okulların temel görevlerinden biri de demokratik yaşam kültürünün ve demokratik değerlerin öğrencilere kazandırma görevidir(Davis, 2003). Günümüzde toplumların gelişmişlik düzeyleri değerlendirilirken ele alınan faktörlerden biri de sahip oldukları demokrasi seviyeleridir. Demokrasi eğitiminde öğrencilere her bireyin değerli olduğu ve saygı duyulması gerektiği anlayışı kazandırılır.

10. Okul Sonrası Programlar: Öğrencilerin okul saatleri dışında günün belirli saatlerindeki boş zamanlarını olumlu kullanabilmelerini sağlamak, eğitim ve gelişimle ilgili bir takım fırsatları yakalamalarını sağlamak üzere çeşitli programlar yapılabilir. Okuldan çıktıktan sonra herhangi bir gö-

zetim altında bulunmayan gençler şiddet ve bağımlılık yapan maddeleri kullanma riski altında kalabilmekte ve bununla birlikte, okul sonrası programlar öğrencilerin kendilerine olan güvenini artırma, ileriye yönelik ümit sahibi olma ve sosyal becerileri kazandırma açısından önemlidir (Harmancı, Baycan ve Demir, 2013).

11. Alternatif Okul ve Programlar: Okullarda diğer akranlarına göre başarılı olamayan, davranış, zihinsel ve psikolojik yönden sorun yaşayan ve kaynaştırma eğitimi ile sorunları çözülemeyen çocuklar için sorunlarının çözümüne yönelik uygulanan özel programlar ile yeniden kazanma yoluna gidilebilir. Yeniden kazanma yoluna gidilmeyen çocuklar bütünüyle kaybedilecek olup toplum için sorunlu bir birey olmaya adaydır.

12. Rehber Öğretmen İle Psikolojik Danışmanların Çalışmaları: Rehber öğretmenler ile psikolojik danışmanlar yapacakları bir takım testler ve gözlemlerle sorun yaşayan ya da yaşayabilecek durumda olan öğrencileri daha başından tespit ederek sorunun büyümeden çözülebilmesi adına önemli katkıları olacaktır.

Suçun önlenbilmesi için gereken davranışlardan birisi de sağlıklı gençlik gelişimidir. Aşağıda verilen, doğumdan başlayıp çocukluk ve yetişkinliği kapsayan beş temel yetkinlik gelişimi programı öğrencilerin suç davranışlarını sergilemelerinde önleyici bir rol oynayabilir (Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2006).

1- Çocuklarda ve Gençlerde Olumlu Kimlik Gelişimine Yardımcı Olmak

- ☛ Akademik başarı, gelir ve diğer önkoşullar olmaksızın çocuklara okul ve toplumsal faaliyetlere katılma fırsatları
- ☛ Aileler ve öğretmenler için, olumlu davranışların oluşturulması ve onaylanmasına yönelik eğitim programları
- ☛ Farklı becerileri ve kariyer seçeneklerini keşfetme ve bireysel güç ve yetenekleri inşa etme fırsatları
- ☛ Gençleri anlamlı ve denemeye değer kariyer seçeneklerine hazırlamaya yönelik gençlik gelişim programları
- ☛ Olumlu rol modelleri oluşturmaya ve gençleri cesaretlendirmeye, desteklemeye yönelik programlar

2- Kendine Yeterliği Geliştirme

- ☛ Okulun ve toplumun idaresinde, gençlerin karar alma aşamalarına dahil olmaları
- ☛ Gençleri toplumsal meselelere yönelmeye ve düşmanca tavırların azaltılması için uğraşmaya teşvik eden eğitim programları

- ☛ *Stres yaratan etkenlere maruz kalan çocuklara ve gençlere, güvenli ve destekleyici ortamlar yaratılması*
- ☛ *Aileleri ve çocukları etkili başa çıkma becerileri geliştirme konusunda eğitmek*

3- Özdenetim Becerileri Kazandırmak

- ☛ *Öfke kontrolü ve bilişsel kontrol becerilerinin kazanılmasıyla ilgili dolaysız talimatlar,*
- ☛ *Saldırgan davranışları kıskırtmak yerine dizginlemeye yönelik aile eğitim programları,*
- ☛ *Grup faaliyetlerinde kısa süreli ve daha uzun süreli destek ve teşvik yaratmanın yanı sıra belirli bir yapı oluşturma fırsatları,*
- ☛ *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu gibi teşhisleri de kapsayan akıl sağlığı danışmanlık ve servislerine ulaşabilme fırsatları*

4- Sosyal İlişki ve Becerileri Geliştirmede Yardımcı Olmak

- ☛ *Güvenli ve yapılandırılmış oyun fırsatları (topluma açık oyun alanları)*
- ☛ *Okul sonrası eğlencesi ve sosyal gelişim programları*
- ☛ *Sosyal ilişki becerileri geliştirmek için dolaysız talimatlar*
- ☛ *Çatışma çözümlemesi ve akran ilişkileri programları*
- ☛ *Olumlu rol modelleri ve çocuklara diğer insanlarla nasıl iletişim kurulacağını öğretmeye yönelik programlar*
- ☛ *Çocukların ve gençlerin, özellikle yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım etmelerine yönelik toplum hizmetleri fırsatları*

5- Gençlerin Toplumu Destekleyen İnanç Sistemi Geliştirmelerine Yardımcı Olmak

- ☛ *Okul ve toplum çapında toplumu destekleyen, saldırganlığı ve anti sosyal davranışları önleyen kampanyalar düzenlemek,*
- ☛ *Toplumu ve sorumlu davranışları destekleyen medya kampanyaları düzenlemek,*
- ☛ *Kabul edilir ve uygun davranışlar kılavuzu oluşturmak için kurallar ve yasalar çıkarmak*
- ☛ *Sosyal sorumluluğu vurgulayacak sosyal gelişme, ahlaki muhakeme ve karakter eğitimi programları oluşturmak(Ögel, Tarı ve Yılmazçetin Eke, 2006)*

2. 4. Okul - Suç İlişkisi

“Okullar insan yetiştiren kurumlar olarak, birey boyutu kurum boyutundan daha duyarlı, informal yanı formal yanından daha ağır, etki alanı yetki alanından daha geniş olan örgütlerdir”(Özmen ve Küçük, 2013). Okul, eğitim örgütünün halka açık olan, halkla yüz yüze geline kapısıdır. Bu açıdan, okulun sorunları toplumu, toplumun sorunları da okulu daha en başından itibaren etkiler (Başaran, 1996).

Okullar çocukların ve gençlerin toplumun beklentisi ve ihtiyacı doğrultusunda geleceğe hazırlanmaları için oluşturulmuş kurumlardır. Çocukların gelişim süreçleri ele alındığında zamanlarının, aileden sonra en çok kısmını okulda geçirmekte, akademik ve kişilik eğitimlerini de okulda geliştirmektedirler.

İlköğretim ve ortaöğretim çağı çocuklarının ve gençlerinin gelişimlerini sağlıklı yaşam şartları içinde tamamlayabilmeleri, ülkemize ve topluma yararlı bireyler olarak yetişebilmeleri, sosyal devlet anlayışının olmazsa olmazlarından(Yaman ve Ayar, 2009). Bu ise güvenli okullar vasıtasıyla gerçekleştirilebilir. Okul güvenliği, öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal bakımdan özgür hissetmeleridir (Dönmez, 2001).

50

Son yıllarda, okulların güvenliği ve okul çağındaki çocukların suça karışmalarının her geçen gün arttığına dair bir algılama söz konusudur. Toplum kesimlerinin ve medyanın bu olaya karşı duyarlılığı oldukça yüksektir. Bu durumun nedeni olarak okullardan öğrenci davranışlarını olumlu yönde değiştirmesi beklenirken bazı çocukların okulla ilgili değişkenlerden dolayı suça bulaşmış olma olasılığı gösterilebilir. Suçun türü ne olursa olsun kaybeden her zaman çocuklar olmakta ve çocuk suçluluğunda her zaman çocukların istismarı söz konusu olmaktadır(Işık, 2006).

Eğitim, bireyde istendik davranış değişikliği meydana getirme sürecidir tanımından yola çıkarsak okullarda toplumun beklentileri yönünde bireyler ve bu bireylerde uygun davranışlar oluşturabilmek gerekir. Okullarda davranış değişikliğinin gerçekleştirilmesi için uygun ortamların ortaya konması gerekir. Çünkü davranış değişikliği için gerekli koşullardan biri de ortam olup, uygun davranışlar ancak uygun ortamlarda kazandırılabilir(Dönmez, 2004).

Okul ile şiddet davranışı arasındaki ilişkinin tartışılması konusunda okul ile ilintili ele alınabilecek değişkenlerden önemli olanları şu şekilde belirtilebilir(Kızmaz, 2006):

- 1) Düşük düzeydeki akademi başarı,
- 2) Okula olan bağlılık düzeyinin düşüklüğü,
- 3) Okul koşulları ve iklimi,
- 4) Çeteye katılma

Literatürde okul ile suç ilişkisinin idareci, öğretmen ve öğrenci üzerine yapılan bazı çalışmalarla ele alındığı görülmektedir. 2004 yılında 43 okuldaki lise 2. Sınıf öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada, öğrencilerin yaklaşık %10'unun ateşli silah taşıdığı; çete üyesi olanların olmayanlara göre yaklaşık 8 kat daha fazla yaralayıcı/kesici alet taşıdığı; on iki yaşından önce birisini yarayanların oranının % 39 olduğu; hayatı boyunca en az bir kez başkasını yarayanların oranının ise %26 olduğu sonucuna ulaşılmıştır(Ögel, Tarı,Yılmazçetin Eke, 2006).

Yapılan diğer bir çalışmada, üç ay içerisinde her hangi bir sebepten dolayı öğrencilerin şiddet olayı ile karşılaşmalarının oranı % 45,5 olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada dikkati çeken ise, şiddete maruz kaldıklarını belirtenlerin % 49,2'si ve şiddet uygulayan öğrencilerin % 42,0'si şiddet olayının gerçekleşme yeri olarak okulu göstermişlerdir (Özcebe, Üner ve Çetik,2006).

Uysal ve Temel (2006) bir ilköğretim okulunda yaptıkları çalışmada Şiddet Karşıtı Eğitim Programının (ŞKEP) öğrencilerin şiddet eğilimleri üzerindeki etkisini 5 hafta süreyle haftanın bir günü 40 dakikalık iki ders saati süresi içerisinde saptamaya çalışmışlardır. Araştırmansaptadığı bulgular, şiddet karşıtı eğitim programının bireylerin sorun çözme tekniklerinin öğrenilmesindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın ortaya koyduğu temel bulgu, deney grubunun eğitim öncesine kıyasla sorunlarını çözmeye daha yapıcı teknikler öğrendiğinin saptanmasıdır. Örneğin, eğitim öncesi deney grubunun % 19'u çatışmayı çözüm yollarına ilişkin olarak ne yapacaklarını bilmediğini belirtirken, eğitim sonrasında bu oran % 2. 4'a düşmektedir. Eğitim sonrasında % 42. 9 si çatışmayı çözmeye yönelik olarak, kendilerini geliştirme çalışmaları ile aşabileceğini belirtmişlerdir. Bu da, söz konusu program sayesinde öğrencilerin şiddet eğilimlerinde ciddi bir azalmanın olduğunu göstermektedir.

3- Sonuç

Suçun önlenmesinde kolluk kuvvetleri tek başına yeterli olamayacaktır. Birçok kurumun birlikte yapacakları çalışmalar bu konuda son derece önemlidir. Bu kurumlardan biri de 6-18 yaş arasında aileden sonra zamanın en çok geçirildiği okulun suçun önlenmesi konusunda rolü diğer kurumlara göre oldukça fazladır.

Okullarda suç işlemeye yatkınlığı olan öğrenciler sınıf öğretmenleri ve okul rehber öğretmenlerinin eş güdümlü çalışmaları ile erken tespit edilmelidirler. Ayrıca bu öğrencilerin suç işlemeye olan yatkınlıklarının sebepleri analiz edilerek bu sebepleri ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır. Suç işleme davranışının çocukluk döneminden itibaren başlayan, sonraki dönemlerde de devam eden bir davranış biçimi olduğu unutulmamalıdır. Bu konudaki erken teşhis ile sorunun ortadan kaldırılması muhtemeldir.

İletişim insanlar arasındaki olumlu ilişkilerin kurulmasında en önemli unsurlardan biridir. Okul idaresi, çalışanlar, öğretmen ve öğrenciler arasındaki karşılıklı ve kaliteli bir iletişimin kurulması öğrencinin kendini tanımasını, özelliklerinin ve becerilerinin farkında olmasını, kendilerine hedef koyabilmelerini ve en önemlisi kendilerine saygı duymalarını yani özsaygı becerilerini geliştirmelerini sağlar. Okullarda öğretmen ve idarecilerin tutum, davranış ve yaklaşımları, ergenlik çağındaki rol model arayışı içine giren gençlerin model alabilecekleri tarzda olmalıdır. Bu model yaklaşımı suç davranışlarının ortaya çıkmasını önlemede önemli etkenlerden olacaktır.

İdarecilerin ve öğretmenlerin, hem eğitim hem de öğretim faaliyetlerini etkili bir şekilde yürütebilmeleri için uygun ortamlar oluşturmaları gerekir. Öğrencilerin çoğunluğunun katılabileceği çoğunluğa hitap edecek sosyal etkinlikler düzenlenmelidir. Bu sosyal etkinlikler sayesinde öğrencilerin hem okula devamı sağlanır hem de bu etkinliklerdeki uyacağı kurallar belirlenerek kurallara uyma alışkanlığı kazandırılabilir. Ayrıca bu uygun ortamlar sayesinde akademik başarısı düşük öğrencilerin genellikle suça eğilimlerinin olduğundan yola çıkarak bu öğrencilerin akademik başarısı yüksek olan diğer öğrenci arkadaşları ile kaynaştırma programları sayesinde kendilerini dışlamalarının ve soyutlamalarının önüne geçilebilir. Hem bu şekilde bu öğrencilerin akademik yönden başarılı olabilmesi için kendilerini motive etmeleri sağlanabilir. İdareci ve öğretmenlerin dikkat etmesi gereken noktalardan biri de okullarda demokratik bir ortam oluşturmaları yani bütün çocuklara her konuda eşit bir yaklaşım sergileyebilmeleridir. Öğrencilere eşit derecede sorumluluk verilmesi gerekir. Sınıf içinde eşit sorumluluk verilmeyen çocuklar kendilerini dışlanmış hissedecekleri için suç davranışlarına yönelebilirler. Yine idareci ve öğretmenlerin oluşturdukları bu demokratik ortamlarda öğrencilerin duygu, düşünce ve kendilerini rahatça ifade etmelerini sağlayabilirler. Aynı şekilde okul yöneticileri çocukların aile içinde de kendilerini ifade edebilecekleri ortamı çocuklarına oluşturmaları konusunda aileleri bilgilendirmelidir. Kendini ifade edemeyen öğrencinin suç olan davranışlara başvurması muhtemeldir.

Suçta yönelen çocukların büyük bir çoğunluğunda aile içinde yaşadıkları problemler etkilidir. Bu problemler; aile içindeki fertlerin birbirine şiddet uygulaması, çocuğa sözlü ve fiili kötü muamele, aile içinde yeterli sevgi-saygı ortamının olmaması ve boşanma gibi sıralayabiliriz. Okullar tam da bu durumlarda ailelerle ortak hareket ederek bu konuda aileleri yeterli derecede bilgilendirmeli ve yönlendirmelidir.

Kaynakça

- Aspy, C. B., Oman, R. F., Vesely, S. K. , McLeroy, K. , Rodine, S., ve Mershall, L. (2004), Adolescent violence: theorotective efforts of youth assets. *Journal of Counseling and Development*, 82(3), 268-276.
- Bass, R. (2004), The impact of school culture on school safety: An analysis of elementary schools of southwestern metropolitan school district. (*Unpublished Doctoral Disetation*). *University of Arizona: Arizona*
- Başaran, İ. E. (1996), Türkiye eğitim sistemi. *Ankara: Yargıcı Matbaası*
- Davis, O. L. (2003), Editorial does democracy in education stilllive. *Journal of Cumculum an Supervision*. 19 (1), 1 – 4
- Dönmez, B. (2001). Okul güvenliği sorunu ve okul yöneticisinin rolü, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 7(25), 63-74.
- Dönmez, B. (2004), Sosyal Bir Sistem Olarak Sınıf ve Sınıfın Öğrenme İklimi. M. Şişman ve S. Turan (Ed.), *Sınıf Yönetimi (ss. 43–62)*. *Ankara: Öğreti, Pegem A Yayınları*.
- Gottfredson, D. C. (1997), School-Based Crime Prevention. Preventing Crime, What's work? What's doesn't? What's promising, *Office of Justice Programs, Resarch Reports*
- Harmancı, F. M., Baycan, C., Demir, İ. (2013), Eğitim Araçları İle Okulların Çevresinde Suç Önleme Yöntemleri, *Polis Bilimleri Dergisi*, 15 (1) 2013, ss. 63-87.
- Işık, H. (2006) Çocuk Suçluluğu ve Okullar İle İlişkisi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 7, Sayı 2, (2006)*
- Kandakai, T. L. ,Price, J. H. , Telljohann, S. K. ve Wilson, C. A. (1999),Mothers' perceptions of factors influencing violence in schools. *Journal of School Health*, 69(5), 189-194.
- Karakuyu, A., Akkoca, V. , Temiz, A. , Kıyak, F. M. (2014), Özel Güvenlik ve Koruma Programı Öğrencilerinin Bakışıyla Toplum Destekli Güvenlik Hizmetleri
- Kepenekçi, Y. K. ve Özcan, A. Y (2001), Okullarda Suçun Önlenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33(1–2):153–163.
- Kızmaz, Z. (2006), Okullardaki Şiddet Davranışının Kaynakları Üzerine Kuramsal Bir Yaklaşım, *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs, Cilt : 30 No:1 47-70*
- Ögel, K., Tarı, I., ve Yılmazçetin Eke, C. (2006), Okullarda suç ve şiddeti önleme, *Yeniden Yayınları no: 17, İstanbul*.

- Özçebe H. , Üner, S. ve Çetlik, H. (2006), Adolesanlarda şiddet (Üç lise, Ankara, 2004), Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik şiddet ve alınabilecek Tedbirler, Sempozyum, Bildiri Özetleri, İstanbul, <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index.htm> (E. Tarihi:10. 11. 2014).
- Özer, N ve Dönmez, B. (2007), Okul Güvenliğine İlişkin Kurumsal Etkenler ve Alınabilecek Önlemler, *Milli Eğitim, Sayı 173, Kış/2007*
- Özmen, F., ve Küçük, N. (2013), İki Ayrı Zaman Diliminde Okulda Şiddet Durumu, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi: 2013 Cilt :11 Sayı :2*
- Payne, A. A., Gottfredson, D. C., ve Gottfredson, G. D. (2003), Schools as communities: The relations among communal school organization, student bonding, and school disorder. *Criminology, 41(3), 749-777.*
- Sezer, F. (2010), Suç Önleme Stratejileri Boyutuyla İç Güvenlik Hizmetleri Yönetimi; Edirne İl Emniyet Müdürlüğü Örneği, *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan Tezi, Edirne.*
- Tezcan, M. (1996), "Bir Şiddet Olarak Okul", *Cogito, İst.: Kredi Yay. ,ss. 105-108.*
- Uysal, A. ve Temel, A. B. (2006), "Şiddet karşıtı Programlı Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözümleri, Şiddet Eğilimleri ve Davranışlarına Yansımaları" <http://iogm.meb.gov.tr/siddetveokul/index.htm>
- Yaman, E. ve Ayar, N. (2009), Okul Güvenliğine Farklı Bir Yaklaşım: Okul Polisi Uygulaması, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi (2009-II)*
- Yapıcı, M. (2006), "Okulun Başarıya Yüklediği Anlam Ve Yansımalar", *Öğretmen Dünyası Dergisi, Yıl: 27, Sayı: 319, s. : 9-10.*
- Yapıcı, M. (2008), Okulun Sorumluluk Üstlenmediği Sorunlar, *Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi, Mart, 2008, Cilt,8, Sayı 1*

MADDE BAĞIMLILIĞINI ÖNLEMeye YÖNELİK OKUL ODAKLI MÜDAHALE

Ayşe ÖZADA¹

Özet

Okulların sosyalizasyon sürecinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu bugüne dek yapılan pek çok araştırma ile ortaya konulmuştur. Çocuklar oldukça erken yaşlarda okula başlamakta, okullarda uzun saatler geçirmektedirler. Okullar, sosyalleşme, öğrenme, çeşitli beceriler kazanma açısından pek çok fırsat sağlamanın yanında birçok risk de oluşturmaktadır. Bu riskler istenmeyen arkadaşlıklar kurulması, zorbalık mağduru olma veya zorbalık yapma, çetelere karışma, sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanmaya başlama olarak sıralanabilir. Okullar çocukların ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarının belirlemesi, gelişimlerinin takip edilmesi ve karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik kolay ulaşılabilir kurumlardır. Bu açıdan önleyici uygulamalarda okul odaklı müdahaleler önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, madde bağımlılığını önlemeye yönelik okul sosyal hizmetinin önemi ele alınarak, madde bağımlılığını önlemede Yaşam Becerileri Eğitimi (LST)'nin Türkiye okullarında uygulanabilirliği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Madde Bağımlılığı, Okul Odaklı Programlar, Önleyici Müdahaleler

¹ Lefke Avrupa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Görevlisi

Giriş

Bağımlılık yapıcı madde kullanımı bireyleri, aileleri ve tüm toplumu ilgilendiren bir konudur. Zastrow (2013:358) madde kullanımını "bir uyuşturucunun ya da bağımlılık yapıcı maddenin düzenli bir şekilde alınması" şeklinde tanımlamaktadır. Bugüne kadar madde kullanımını açıklamaya yönelik psikolojik, biyolojik, sosyolojik ve fizyolojik açıdan pek çok teori geliştirilmiştir (Zastrow, 2013: 362). Bu çeşitliliğin önemli bir nedeni madde kullanımının pek çok disiplin tarafından ilgi çekici bir konu olmasıdır. Eğitim Bilimleri, Psikoloji, Sosyoloji, Sosyal Hizmet, Kimya, Tıp, Hukuk, Toplum Sağlığı, Ekonomi vb. bilimler madde kullanımını farklı yönlerden incelemektedir. Bu nedenle, konuya ilişkin dünya literatüründe çok sayıda araştırma mevcuttur. Ancak, Türkiye'de gençler arasında madde bağımlılığına yönelik araştırmalar oldukça sınırlıdır. Özellikle, madde bağımlılığını önleyici müdahalelerin etkisine yönelik bilimsel araştırmalarda eksiklik olduğundan bahsedilmektedir (EMMCDDA, 2014). Madde bağımlılığına yönelik araştırmalar genel olarak üç gruba ayrılabilir.

1. Madde kullanımının nedenleri ile ilgili araştırmalar
2. Madde kullanımının yol açtığı sonuçlar ile ilgili araştırmalar
3. Madde bağımlılığının tedavisi ile ilgili araştırmalar

56

Madde kullanımının nedenleri ile ilgili araştırmalarda risk faktörlerine ilişkin çeşitli bulgular mevcuttur. Wongtongkam vd. (2014:1147) 1178 kolej öğrencisi ile yaptıkları araştırmada düşük düzeydeki okula bağlılığın ve hüküm giyen arkadaşlara sahip olmanın madde kullanma olasılığını artırdığını bulmuşlardır. Araştırmada dikkat çekici bir unsur; alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığının öngörülmesinde düşük akademik başarının belirleyici olmadığıdır (Wongtongkam vd. 2014: 1148).

Madde bağımlılığının olumsuz sonuçları hiç kuşkusuz yalnız bireyi değil çevresini de etkilemektedir. Madde bağımlılığının olumsuz sonuçları kullanılan madde türüne göre değişiklik göstermektedir. Bunlar arasında; kilo kaybı, yetersiz beslenme, inme, şırınga kullanımı nedeniyle HIV bulaşması, tüberküloz ve kafa travması sıralanabilir (Corcoran ve Walsh, 2006:307).

Madde bağımlılığının tedavisi oldukça güç ve pahalı bir yöntemdir. Bu nedenle madde kullanımını önleyici tedbirler hem bireyler hem de devletler için en ekonomik yol olarak görülmektedir.

Madde bağımlılığını önlemeye yönelik etkili müdahaleler yapılabilecek uygun ortamların başında okullar gelmektedir. Okullar aracılığıyla hem öğrencilere hem de ebeveynlere ulaşmak mümkündür (Kılıç, 2014).

Okullarda uygulanacak koruyucu-önleyici müdahale geliştirmesi ve uygulanmasında önemli bir birim Okul Sosyal Hizmet Birimleridir. Türkiye okullarında henüz yaygın olmasa da, dünyada okul sosyal hizmet birimleri yaygındır.

Sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından biri olan okul sosyal hizmeti; çeşitli nedenlerle öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözümü, gereksinim duyulan hizmetlerden yararlanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile sürdürmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Duman, 2000). Bu amaçla okul sosyal hizmeti uygulamalarında koruyucu-önleyici ve tedaviye yönelik müdahaleler yer almaktadır. Önleyici programlar arasında akran zorbalığını, alkol ve uyuşturucu madde kullanımını, okula devamsızlığı, okulu erken terk etmeyi önleyici çeşitli programlar ve stratejiler yer almaktadır (Dupper, 2013).

Bu çalışmada madde bağımlılığını önlemeye yönelik okul sosyal hizmetinin önemi ele alınarak, madde bağımlılığını önlemede Yaşam Becerileri Eğitimi (*LST*)'nin Türkiye okullarında uygulanabilirliği tartışılmaktadır.

1. Türkiye’de Gençler arasında Madde Kullanım Yaygınlığı

Madde kullanım bozukluğu genellikle ergenliğin sonu ile genç yetişkinlikte başlamaktadır (Corcoran ve Walsh, 2006). Bu nedenle madde kullanımına ilişkin araştırmaların büyük kısmı okullarda gerçekleştirilmektedir. Türkiye’de genel nüfus arasında madde kullanım yaygınlığına yönelik istatistikler oldukça sınırlı olmakla birlikte, genel nüfusa yönelik ilk araştırma 2011 yılında TUBİM tarafından gerçekleştirilmiştir (EMMC-DDA, 2014). TUBİM Türkiye’nin 25 ilinde 15-64 yaş arası 8.045 kişi ile gerçekleştirdiği araştırmada; 15-64 yaş grubu nüfusta herhangi bir yasa dışı bağımlılık yapıcı maddenin en az bir kere deneme oranının %2.7 olduğunu saptamıştır. 15-16 yaş grubunda ise bu oran %1.5 olarak belirlenmiştir (TUBİM, 2013: 52). Yaşam boyu esrar kullanma yaygınlığı %0.7 , kokain kullanma yaygınlığı %0.05 ve ecstasy kullanma yaygınlığı ise %0.1 olarak bulunmuştur (EMCDDA 2013:30).

Doğan (2001) Sivas il merkezinde 476 lise ikinci sınıf öğrencisi ile gerçekleştirdiği araştırmada gençlerin % 67.7’sinin sigara, % 12.4’ünün uçucu madde, % 1.9’unun esrar kullandığını belirlemiştir.

Ögel vd. (2003) Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen 9 büyük ilde 11.989 ilköğretim, 12.270 ortaöğretim öğrencisine uyguladıkları ankette; ilköğretim öğrencileri arasında esrar kullanımını %1.2, ortaöğretim öğrencilerinde ise %4.0 olarak saptanmışlardır. Esrar kullandığını belirten öğrencilerde sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımının yaygın olduğu belirtilmektedir.

TUBİM (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya benzer bir örneklem kullanılarak Ögel vd. (2003)'nin gerçekleştirdiği araştırma bulguları gençler arasındaki madde kullanımının daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır.

Ögel vd. (2006)'nin İstanbul'da gerçekleştirdiği başka bir araştırmada onuncu sınıf öğrencilerinde yaşam boyu en az bir kere tütün kullanım yaygınlığı %37, alkol kullanım yaygınlığı %51.2 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar arasında uçucu madde %5.9, esrar %5.8, ekstazi %3.1 ve eroin %1.6'dır. Madde türleri arasındaki kullanım yaygınlığına ilişkin farkın maddeye ulaşılabilirlikle doğru orantılı olduğu düşünülebilir.

Ögel vd. (2006)'nın elde ettiği bulgulara benzer şekilde Erdem vd. (2006), yaşam boyu en az bir kere tütün ve alkol kullanım yaygınlığını sırasıyla %34.3 ve %49.7, alkol ve sigara dışındaki madde kullanımını ise %14.3 olarak saptamıştır. Bu araştırmada gençler arasında madde kullanım yaygınlığı endişe vericidir.

Yukarıda gençler arasındaki madde kullanım yaygınlığını belirlemek üzere Türkiye'de gerçekleştirilen birkaç araştırma ele alınmıştır. Araştırmalar incelendiğinde, Türkiye'de gençler arasındaki madde kullanım yaygınlığını belirlemek üzere benzer örneklemeler üzerinde yıllık madde bağımlılığı araştırmaları yapılmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

2. Madde Bağımlılığının Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmeti

Okul sosyal hizmeti "öğretmen ziyaretçiler" tarafından 1900'lü yılların başlarında Amerika'da uygulanmaya başlamıştır. Günümüzde, 40'tan fazla ülkede, 50.000'in üzerinde okul sosyal hizmet uzmanı olduğundan bahsedilmektedir (Huxtable, 2006; akt. Kelly, 2008:3). Okullarda karşılaşılan sorunlar genellikle çocuk ve adölesanların gelişimsel ve öğrenme sorunları; duygu-durum bozuklukları (örn. Anksiyete ve depresyon), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (ADHD), yıkıcı davranış bozuklukları, öğrenme bozuklukları, çocuk ihmal ve istismarı, koruyucu bakım, yoksulluk, okulu bırakma, madde bağımlılığı ve okuldan kaçma ile ilgilidir (Dupper, 2003). Çocuk ve adölesanların karşılaştığı zorluklar çeşitlilik göstermesine rağmen, okul sosyal hizmet uzmanlarının hedefi aynıdır (Allen-Meares, 2004:91).

Sosyal hizmetin doğası gereği, diğer alanlarda olduğu gibi okul sosyal hizmeti uygulamasında da müracaatçılar (öğrenciler ve veliler) çevresi ile birlikte ele alınırken, sosyal hizmet uzmanları, müracaatçıları kabullenici bir bakış açısı geliştirirler (Dupper, 2013:3).

Okullarda sigara, alkol ve madde kullanımını önlemeye yönelik çeşitli stratejiler kullanılmaktadır. Bunlar arasında korkutma, ahlaki değerleri kullanarak yargılama, maddeler hakkında bilgilendirme ve çocuğun kendisini değerli bir birey olarak görmesine yönelik yaklaşımlar bulunmaktadır (DiGiovanni, 2006:246).

Madde kullanımını önlemeye yönelik, Türkiye’de de oldukça sık kullanılan yöntemlerden biri madde kullanımının zararlarına ve olumsuz sonuçlarına ilişkin bilgilendirici toplantılar düzenlenmesidir. Bu programlar aracılığıyla genellikle öğrencilere madde, alkol ve sigara kullanımının yaratabileceği olumsuz etkiler anlatılmaktadır. Bu yaklaşımlar uyuşturucu sorununa mantıklı bir yaklaşım gibi görünüyor olmasına rağmen, çok sayıda araştırma bu tür çalışmaların gençlerin uyuşturucu kullanımını azaltmak ya da önlemeye yönelik işe yaramadığını açıkça göstermektedir (Schaps, Bartolo, Moskowitz, Palley, & Churgin, 1981; akt: Botvin, 2000:888).

Tablo 1’de madde kullanımını önlemeye yönelik geliştirilen, uygulanan ve etkililiği çeşitli araştırmalar tarafından değerlendirilmiş olan bir takım programlar hakkında bilgi verilmektedir.

Tablo 1: Madde Kullanımı Önlemeye Yönelik Okullarda Uygulanan Çeşitli Programlar

Uyuşturucu Kullanımına Hayır Projesi (TND) Sussman, S.; Dent, C. W ve Stacy, A. W. , 2002	
Amaç	Motive edici beceriler ve karar verme yaklaşımları kullanılarak madde kullanımı ve madde kullanımından kaynaklanan şiddet içerikli davranışların azaltılması
Uygulama	Sınıf ortamında 4 haftalık sürece yayılmış 12 oturum
İçerik	Bilişsel motivasyonel gelişim aktiviteleri, uyuşturucu kullanımının sonuçları, yanlış algılamaların düzeltilmesi, baş etme ve iletişim becerilerinin güçlendirilmesi, tütün ürünlerinin bırakılmasına yönelik faaliyetleri içermektedir.
Tetikte Olma Projesi Ellicson ve Bell, (1990). akt: Dupper, (2013)	
Amaç	Deneyimsel aktiviteler ve videolar yoluyla kişinin uyuşturucunun olmadığı bir yaşam biçimi benimsemesi, uyuşturucu kullanmamanın faydalarını anlaması, madde kullanmamanın alternatiflerini farkına varması, reklamların çekiciliğine kapılmaması, uyuşturucu kullanma yönünde içsel ve sosyal baskılara direnç göstermeyi amaçlayan eğitimler verilmektedir.

Uygulama	14 dersten oluşan bir program
İçerik	Eğitmen tarafından yönlendirilen sınıf tartışmaları ve küçük grup aktiviteleri ile diğer öğrencilerle etkileşim teşvik edilir. Ev ödevleri ile öğrenme süreçleri pekiştirilir.
Sosyal Etki Programı Nozu, Y. , Watanabe, M. , Kubo, M. , Sato, Y, Shibata, N. , Uehara, C. , Kito, H. (2006) akt; Sharma, (2013).	
Amaç	Programda madde kullanımına yönelik sosyal baskı ve akran baskısına karşı beceriler geliştirilmesine odaklanılmaktadır.
Uygulama	Programda öğretmen, farmakolog ve polis memuru kolaylaştırıcı olarak çalışmaktadır.
Yaşam Becerileri Eğitimi (LST) Dupper, (2013)	
Amaç	Yaşam Becerileri Eğitimi ile ortaokul öğrencilerine uyuşturucu kullanma yönünde arkadaş ve medyanın baskılarına karşı koymak için gerekli motivasyon ve beceriler kazandırılmaya çalışılır.
Uygulama	Eğitim 7. Sınıf öğrencileri için hazırlanmış 15 seanstan oluşan ve bunun ardından ikinci yıl 10 seans ve üçüncü yıl 5 seans olmak üzere 3 yıl süren bir müdahaledir.
İçerik	Bu programda kolaylaştırıcı olarak yer alan eğitmen, kendini yönetme becerileri ve uyuşturucu madde kullanımından kaçınmak için uygulanabilecek bazı teknikleri öğretmektedir.

Kaynaklar: Sharma, 2013; Dupper, 2013

Yaşam Becerileri Eğitimi (LST)

Yaşam Becerileri Eğitimi (LST) 1970'lerin sonlarında Gilbert Botvin tarafından geliştirilen ve madde bağımlılığını önlemeye yönelik bütüncül yaklaşıma sahip bir programdır (DiGiovanni, 2006:247). Yaşam Becerileri Eğitimi ortaokul öğrencilerine uyuşturucu kullanma yönünde arkadaş ve medyanın baskılarına karşı koymak için gerekli motivasyon ve becerileri kazandırmak için tasarlanmıştır (U. S. Departments of Education and Justice, 1999:42, akt; Dupper, 2013:111). Programda öğrencilere kendini yönetme becerileri ile uyuşturucu madde kullanımından kaçınmak için uygulanabilecek bazı teknikler öğretilmektedir (Dupper, 2013).

Yaşam Becerileri Eğitimi üzerine 20 yıldan uzun süredir gerçekleştirilen araştırmalarda, tütün, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının eğitim sayesinde % 50-87 arasında azaldığı belirtilmektedir (DiGiovanni, 2006).

Yaşam Becerileri Eğitiminin (LST) üç temel amacı bulunmaktadır:

- ☛ Önlemeye ilişkin bilgi kazandırılması,
- ☛ Uyuşturucu karşıtı normlar kazandırılması,
- ☛ Uyuşturucuyu reddetmeye yönelik beceri kazandırılması (National HealthPromotion Associates, 2002; akt: DiGiovanni, 2006).

Bu amaçlar doğrultusunda Yaşam Becerileri Eğitimi (LST) uyuşturucu kullanımını önlemeye ilişkin koruyucu-bilgilendirici, kendini kontrol ve genel sosyal beceriler üzerine odaklanmaktadır.

Yaşam Becerileri Eğitiminin (LST) temel hedefleri:

- ☛ Öğrencilere tütün, alkol ve diğer maddeleri kullanma yönünde sosyal baskı ya da akran baskısına karşı koyma becerileri kazandırılması
- ☛ Kendine güven, kendine hakim olma ve öz saygı geliştirmelerine yardımcı olma
- ☛ Sosyal anksiyete ile etkili şekilde baş edebilmelerini kolaylaştırma
- ☛ Madde kullanımının sonuçlarına ilişkin bilgilerini artırma
- ☛ Öğrencilerin zihinsel ve davranışsal yeterliklerini artırma (National Health Promotion Associates, 2002; akt: DiGiovanni, 2006).

Sonuç

Madde kullanımını önlemeye yönelik müdahalelerin ilk hedefi öğrencilerin alkol ve uyuşturucu maddenin olmadığı bir yaşam biçimi geliştirmeleri olmalıdır. Bu yöndeki müdahalelerin bütüncül yapısı (DiGiovanni, 2006) göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır.

Okullarda uygulanan önleyici programlar ancak disiplinler arası bir ekibin titiz çalışması sonucu başarıya ulaşabilir. Pek çok uygulamada bu programlar Okul Sosyal Hizmet Birimleri tarafından koordine edilmektedir. Okul Sosyal Hizmet Birimlerinde sosyal hizmet uzmanı, psikolog, rehber öğretmen, sınıf öğretmeni, hemşire vb. meslek elemanları aynı amaç için çalışmaktadırlar.

Basında yer alan haberler dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de gençler arasındaki madde kullanımının endişe verici boyutta olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda okullarda uygulanacak madde kullanımını önlemeye yönelik faaliyetlerin önemi açıktır. Ne var ki Türkiye’de madde kullanımı ile ilgili çalışmaların bü-

yük bölümü bilgilendirici düzeydedir. Yapılan çalışmalarda, madde kullanımını önlemeye yönelik yalnızca bilgilendirmenin madde kullanımını azaltmadığı sonucunu ortaya çıkmaktadır (Botvin, 2000: 888). Bu açıdan bilgilendirmenin yanında, öğrencilerin problem çözme ve sosyal becerileri ile benlik saygısı geliştirmelerine odaklanan çalışmalar madde kullanımını önlemeye yönelik daha başarılı görülmektedir.

Amerika’da 1970’lerin sonuna gelindiğinde gençler arasında madde kullanımını azaltmaya yönelik pek çok program kullanılmaktaydı. 1990’ların sonunda, uzun dönemli pek çok araştırma ile bu programların etkililiği test edilmiştir. Bu programlar arasında günümüzde, madde kullanımını önlemeye yönelik örnek gösterilen programlardan biri de Yaşam Becerileri Eğitimi (LST)’dir. Türkiye’de Yaşam Becerileri Eğitimi (LST)’nin uygulanması ve sonuçlarının titizlikle kaydedilmesine yönelik ihtiyaç açıktır. Yaşam Becerileri Eğitimi (LST) madde bağımlılığını önlemeye yönelik orta okullarda uygulanan öğrencileri bilgilendirme, madde kullanmaya karşı norm geliştirme ve uyuşturucuyu reddetmeye yönelik beceri kazandırılmasına odaklanan bir programdır. Bu yönleriyle, Türkiye okullarında uyuşturucu madde kullanımını önlemeye yönelik Yaşam Becerileri Eğitimi (LST)’nin uygulanması sağlıklı yetişkinler yetiştirilmesi adına önemlidir. Program uygulamaya geçmeden önce okullarda gerekli alt yapı ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bunun için ilk aşama okullarda “Okul Sosyal Hizmet Birimlerinin” kurulmasıdır.

Kaynaklar

- Allen-Meares, P. (2004). *Social work services in schools* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Botvin, G. J. (2000). Preventing Drug Abuse in Schools: Social and Competence Enhancement Approaches Targeting Individual-Level Etiological Factors. *Addictive Behaviors*, 25: 887-897.
- Corcoran, J. ve Walsh, J. (2006). *Clinical Assessment and Diagnosis in Social Work Practice*. Oxford University Press: New York.
- DiGiovanni, L. (2006). Substance Abuse Prevention: Effective School-Based Programs. *The School Services Sourcebook* (Ed. Ron Avi Astor vd.). Oxford University Press: Oxford.
- Doğan, O. (2001). Sivas İlindeki Lise Öğrencilerinde Madde Kullanımı Yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 2(2): 53-56.
- Duman, N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara.
- Dupper, D. R. (2003). *School Social Work: Skills and Interventions for Effective Practice*. John Wiley & Sons: New York.

Dupper, R. D. (2013). *Okul Sosyal Hizmeti, Etkin Uygulamalar için Beceri ve Müdahaleler*. Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar: Prof. Dr. Yasemin Özkan ve Doç. Dr. Elif Gökçearslan Çifci, Kapital: İstanbul.

EMMCDDA, (2014). <http://www.emcdda.europa.eu/publications/country-overviews/tr#gps> Erişim tarihi 8. 08. 2014.

Erdem, G. , Eke, Y. C., Ögel, K. ve Taner, S., (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı *Bağımlılık Dergisi*. 7 (3): 111-116.

Kelly, S. M (2008). *The Domains and Demands of School Social Work Practice A Guide to Working Effectively With Students, Families, and Schools*. Oxford University Press: New York.

Kılıç, E. (2014). *Aile Danışmanlığında Yeni Bir Model: Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal Hizmetin Rolü ve Önemi*. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Ögel, K., Taner, S., Eke, Y. C. (2006). Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı: İstanbul Örneği. *Bağımlılık Dergisi* 7 (1): 18-23.

Ögel, K., Uğuz, Ş., Sır, A., Yenilmez, Ç., Tamar, M., Çorapçioğlu, A., Doğan, O., Tot, Ş., Bilici, M., Tamar, D., Evren, C. ve Liman, O. (2003). Türkiye’de İlköğretim ve Ortaöğretim Gençliği Arasında Esrar Kullanım Yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 4 (1): 15-19.

Sharma, M. (2013). Enhancing Effectiveness of School-Based Drug Abuse Prevention Interventions (Editorial). *Journal of Alcohol and Drug Education*, 57(1), 3-6.

Sussman, S. , Dent, C. W., ve Stacy, A. W. (2002). Project Towards No Drug Abuse: A Review of The Findings and Future Directions. *American Journal of Health Behavior*. 26:354–365.

TUBİM (2013). *Türkiye Uyuşturucu Raporu*. EMCDDA 2013 Ulusal Raporu (2012 Verileri).

Wongtongkam, N., Ward, R. P., Day, A. ve Winefield, A. H. (2014). The Influence of Protective and Risk Factors in Individual, Peer and School Domains on Thai Adolescents’ Alcohol and Illicit Drug Use: A Survey. *Addictive Behaviors*, (39), 1447–1451.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*. Kitap Editörü: Durdu Baran Çiftci. Nika: Ankara.

KADINLARIN GÜNDELİK HAYATTA SUÇ KORKUSU VE BAŞ ETME STRATEJİLERİ : ŞENTEPE VE NAMIK KEMAL MAHALLESİ ÖRNEĞİ

Bahar USTA BAKİ¹

Giriş

64

İnsanın yerleşik hayata geçmesi ve artı ürüne sahip olmaya başlamasından bu yana mekân, toplum formasyonu için yaşanan ya da vakit geçirilen 'yer' olmanın çok ötesinde anlamlar taşımaktadır. Mekan, fiziki sınırları aşkın, yaşayan bir organizma olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle modern örgütlenme biçimiyle birlikte ortaya çıkan günümüz kentleri, toplumsal yapı ve değişimlerin gözlemlenebildiği mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent, siyasi ve ekonomik faaliyetlerin gündelik deneyimlere dönüştüğü ve sergilendiği bir alandır. Tuna (2011)'nın da belirttiği gibi yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte ortaya çıkan kent olgusunun en temel işlevlerinden bir tanesi de güvenlidir. Kent; bu anlamda sınırları belli, kendi içinde dinamizmi olan ve bütünlük arz eden bir yapıdır. Günümüzde kentlerin güvenlik işlevi ilk kurgusundan farklılık gösteriyor olsa da, gündelik hayat için hala önemini korumaktadır. "İnsanlar yeryüzünde hep bir "korunma", "bağlanma", "sahiplenilme", "kabul edilme", "içeriye alınma", "kucak açılma" ihtiyacını doğdukları andan itibaren hissediler. Gerçekte mekâna, yere olan bağlanmalarımızın temelinde de, söz konusu ontolojik eğilimlerimizin büyük yeri olsa gerek"(Aytaç,2007:221). Dolayısıyla bireyin ötekine bağlanma ve ait olma dürtüsü toplumsallaşmanın her alanında olduğu gibi kent formunun inşasında da önemli yer tutmakta ve mekânın dönüşümsel yapısını mümkün kılmaktadır.

Bu çalışmada mahalle üzerinden kadınların 'gündelik hayat' deneyimlerinde 'suç korkusu' anlaşılmasına çalışılacaktır. Çalışma örnekleminin kadınlardan oluşmasının nedeni, kadınların; siyasi, kültürel, ekonomik

1 Arş. Gör. , Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, bahaarus@gmail.com

ve toplumsal olarak üretilen şiddet söylemine ve mağduriyet ile sonuçlanan vakalara maruz kalma korkusunun daha yüksek olmasıdır. Dolayısıyla 'güvenlik' ve 'korku' politikaları da daha çok kadınların gündelik hayatlarını hedef almakta ve kadının bu politikalar dahilinde gündelik hayatını inşa etmesi beklenmektedir. Bu bağlamda Ankara'nın Şentepe Mahallesi'nde gecekondu bölgesinde ve Namık Kemal Mahallesi ve Dikmen Mahallesi'nde güvenli sitelerde yaşayan kadınlar ile derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak görüşme yapılmıştır. Kent içindeki farklı örgütlenme biçimlerini yansıtan bu iki farklı yapıdaki mahallenin karşılaştırılmasındaki amaç; 'güvenlik algısı' ve 'suç korkusu' olgusunun nasıl kristalize olduğunu ve bireylerin gündelik hayatlarını yeniden inşa etme süreçlerindeki farklılığı anlamaya çalışmaktır.

1. ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ

1. 1. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Buna bağlı olarak saha çalışmasında bilgiye ulaşmak için daha önceden oluşturulmuş açık uçlu soru formu derinlemesine mülakat tekniği ile görüşmecilere uygulanmıştır. Görüşmeler esnasında ses kayıt cihazı kullanılmış ve kayıtlar daha sonra yazıya aktarılarak deşifre edilmiştir.

65

1. 2. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmada iki farklı yapıdaki mahalleyi yansıtacağı düşünülen Şentepe Mahallesi'nden bir gecekondu bölgesi ve Namık Kemal Mahallesi'nden güvenli sitede yaşayan semt sakinleri ile görüşülmüştür. Görüşmecilere ulaşmak için kartopu örneklem tekniğinden yararlanılmış ve sadece kadın olması kriteri uygulanarak Şentepe Mahallesi'nden üç, Namık Kemal ve Dikmen Mahallesi'nden üç kadınla olmak üzere toplam altı kadın ile görüşülmüştür.

2. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2. 1. Suç Korkusuna Kavramsal Bir Bakış

Suç korkusu son dönem çalışmalara kadar ihmal edilmiş bir konu olsa da, sonuçları itibariyle önemli ve bir o kadar da çok boyutludur. Suç korkusunun yoğun yaşandığı bölgelerde bu olgunun izlerini sürmek mümkün gibi görünmektedir. Suç korkusu bireylerin yaşadıkları mekana ve topluma yabancılaşmasını, kişilerin sosyal hayattan çekilmesini ve kendini güvensiz hissetmesi ile sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla yarattığı sonuçlar itibariyle suç korkusu sosyal bir problemdir.

Suç korkusunu açıklamaya çalışan yaklaşımlardan bir tanesi “Kırık Camlar Teorisi”dir. “Wilson ve Kelling’in ‘Kırık Camlar’ (Broken Windows) teorisine göre, yaygın düzensizlik kurallara bağlı yaşayan bireylerin, çevrelerinde olup bitenlerle ilgili komşuluk ilişkilerinde bir umursamazlığa yol açar. Yakın çevresinin (komşularının) düzen dışı hareket ettiğini ve güvensiz olduklarını düşündüğünde kamu yaşamından kendilerini çekerler. Bireylerin kamusal hayattan çekilmeleri, çevrelerinde olup biten düzensizliğe müdahale için motivasyonlarının düşmesine ve ortaya çıkan suçlu davranışa tolerans göstermelerine neden olmaktadır”(Karakuş;McGarrel,2010:83). Benzer şekilde Skogan (1986) da komşular arasındaki güçlü ilişkilerin mekân aidiyetini güçlendirdiğini, sosyal kontrolün arttığını ve dolaylı olarak suç korkusunun azaldığını ifade etmektedir. Buradan da anlaşılabilceği gibi komşuluk ilişkilerindeki düzensizlik ya da sosyal bağların zayıflığı suç korkusunun ortaya çıkmasında belirleyici bir faktördür. Bu bakış açısı şüphesiz modern kent yaşamı pratiklerine de yakından bakılmasını gerektirmektedir. Kent yaşamının yorucu ve hızlı temposu, ikamet edilen mekanda geçirilen sürenin bu alan dışında geçirilen süreye oranla daha kısa oluşu komşuluk ilişkilerini etkilemektedir. Dolayısıyla birbirini daha az tanıyan, görüşen değil geçişen, kısıtlı iletişim ve etkileşime sahip komşuluk biçimleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu durum sosyal kontrolün altını oymakta ve ilişkisel bağların gevşemesine neden olmaktadır.

Suç korkusunu açıklamaya çalışan bir diğer yaklaşım Skogan ve Maxfield’in “Dolaylı Mağduriyet” yaklaşımıdır. Buna göre, bireylerde suç korkusunun ortaya çıkması için doğrudan mağduriyet yaşanmış olması gerekmez. Adından da anlaşılabilceği gibi başkalarının mağdur hikayeleri de suç korkusunun ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. “Skogan ve Maxfield’in çalışmasında üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki; suç korkusu ile suç mağduriyeti arasındaki ters orantıdır, çünkü suç korkusu mağduriyet sonrası gelişmekten daha çok başkalarının suç deneyimleri sonucunda gerçekleşir. İkincisi; yerel sosyal bağlar, temelde mağduriyet deneyimlerini etkilemesi bakımından suç korkusunu arttırmaktadır. Üçüncüsü ise; korkunun sosyodemografik ilişkileri mağduriyet riskini yansıtmaktadır. Kadınlar ve yaşlı bireylerin suç mağduriyetine daha açık olmaları ya da azınlık üyeleri ya da düşük sosyo-ekonomik statü grubu üyelerinin çevresel faktörler bağlamında suç mağduriyetlerinin daha yüksek olması gibi”(Covington,1991:232). Skogan ve Maxfield’in yaklaşımının önem derecesinde dolaylı mağduriyet birinci sırada yer almaktadır. Ancak yine de sosyal ilişki ağlarının belirleyiciliğinden bahsetmek mümkündür. Komşuluk ilişkilerinin zayıf ve sosyal kontrolün düşük olduğu ve dolayısıyla toplumsal yabancılaşmanın aidiyetten yüksek olduğu du-

rumlarda yaşanan suç mağduriyeti, sonuçları itibariyle daha yoğun bir etkiye sahip olacaktır.

O halde denilebilir ki; komşuluk ilişkilerinin biçimi, sosyal ağlar ve buna bağlı olarak değerlendirilebilecek sosyal kontrol, suç korkusunu anlama ve anlamlandırma çabasında odak noktası izleklerdir.

2. 2. Kent Yaşamında Güvenlik ve Suç Korkusu

Toplumların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte otaya çıkan kent formunun en önemli işlevlerinden bir tanesi şüphesiz ki, güvenlik olarak belirtilebilir. Tarihsel olarak kente, toplulukların bir bütünleşme ve dayanışma ile dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koyma formüllerinden bir tanesi olarak bakılabilmektedir. Çağdaş kent kuramlarında güvenlik olgusundan pek bahsedilmiyor olsa da bu, kentlerin güvenlik işlevinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Kent mekânında yapılan düzenlemelerde dikkate alınan hususlardan biri de güvenlik olarak karşımıza çıkmaktadır. “Kentleri insan hayatında önemli kılan güvenlik ihtiyacı; insanın canına, ırzına ve malına gelebilecek tehlike ve tehditlerin yokluğunu veya tehlikeden uzak bulunma, emin olma durumunu; insanların saldırıya, zorlamaya, itilip kakılmaya, kazaya ve engellemeye uğramadan yaşamalarını, can ve malları için endişe duymamalarını ifade etmektedir (Ayverdi ve Şeker’den aktaran Kara,2010:6). Dolayısıyla kent mekânında bireylerin güvenlik ihtiyacının karşılanması, kent yaşamının gerekliliklerinden bir tanesidir. Öyle ki; birçok farklı toplumsal sınıf, etnik ya da dini kökenden insanın bir arada yaşamasının öncülü şüphesiz, birbirlerine karşı güven duydukları ve kendilerini tehlikede hissetmedikleri bir kent ortamıdır. Bauman (1998), modern yaşamın yabancılarla birlikte yaşamak olduğunu ve bunun her zaman kararsız, sinir bozucu ve gerilimli bir hayat olduğunu belirtir. Son yıllarda kentleşme ve toplumsal gelişmelerde yaşanan değişikliklerle birlikte kent mekânı eklektik, insanların ortak mekân içerisinde birbirinden daha çok uzaklaştığı ve yabancılaştığı bir mekân olarak yeniden kurgulanmıştır. Farklı toplumsal unsurların bir arada buldukları mekânlar gittikçe küçülmekte hatta yok olmaktadır. “Jameson’a göre, bu parçalanmışlık, bölünmüşlük bir başka deyişle şizofreni, günümüz kapitalizminin de temel özelliğini oluşturur. Günümüzde, eski bağlar ve sosyal ilişkiler zayıflamakta, yerini hiç de hazırlıklı olmadığımız, her an değişen, istikrarlı bir nitelik taşımayan hız ve yeni ilişkiler almaktadır”(Aytaç,2006:892). Convington (1991:231)’a göre, korkunun en önemli nedenlerinden bir tanesi sosyal sınıf ilişkilerindeki ve temasındaki azalmadır.

Sonuç olarak; kent mekânında meydana gelen yeni düzenlemeler ve yeni kentsel kurgu neticesinde, farklı unsurları bir arada barındırma iddiasında olan modern kent vaadi başarısızlığa uğramıştır. Günümüz kentlerinde, farklı aidiyetlerin toplumsal sınırları, mekânsal sınırlarla da keskin bir şekilde belirlenmiş ve bu grupları kendi içerisine hapsetmiştir. Bu durumda güvenlik ve korku kültürü, kent hayatında ve gündelik yaşamda ciddi bir problem haline dönüşmüştür.

3. ARAŞTIRMA BULGULARININ YORUMLANMASI

3. 1. Mahallede İkamet Etme Süresi

3. 1. 1. Gecekondu Sakinleri

Şentepe Mahallesi'nde oturan görüşmecilerin mahallede ikamet etme süreleri 14 yıl,20 yıl ve 21 yıldır. Yani oldukça uzun bir süredir mahallede ikamet etmektedirler.

3. 1. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmecilerin buldukları sitede ikamet süreleri 3 yıl, 1yıl ve 2,5 yıldır. Dolayısıyla görüşmeciler buldukları sitede çok kısa bir süreden beri ikamet etmektedir.

68

3. 2. Mahalle Sakinlerini Tanıma Durumu

3. 2. 1. Gecekondu Sakinleri

Şentepe Mahallesi'nde gecekondu bölgesinde ikamet eden görüşmeciler, mahallenin çoğunu tanıdıklarını ve bildiklerini belirtmişlerdir. Üç görüşmeciden sadece biri mahallede tanıdığı kişi sayısının az olduğunu belirtmiştir.

3. 2. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, yaşadıkları sitede sadece birkaç komşuyla iletişim halinde olduklarını belirtmiştir. Bunlar da daha çok görüşmecilerle aynı katta bulunan yani fiziksel olarak yakında oturanlardır.

3. 3. Akraba/Tanıdık Durumu

3. 3. 1. Gecekondu Sakinleri

Görüşme yapılan gecekondu sakinlerinin tamamı kentte akrabalarının veya tanıdıklarının olduğunu belirtmiştir. Ancak sadece bir tanesi aynı mahallede akrabalarının olduğunu belirtmiştir. Yine aynı görüşmeci, daha

önce gecekonduda mahallesinde oturan bir akrabasının sonradan başka bir semte taşındığını ifade etmiştir.

3. 3. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmecilerden sadece bir tanesinin aynı mahallede ve yakın bir sitede tanıdık/akrabaları bulunmaktadır.

3. 4. Mahallede Aidiyet/Yabancı Kavramı

3. 4. 1. Gecekonduda Sakinleri

Gecekonduda oturan görüşmeciler uzun yıllardan beri aynı mahallede oturmakta ve diğer yerleşik komşularıyla yakın ilişkiler geliştirmektedir. Ancak görüşmeciler son yıllarda mahalleye yabancıların taşındığını ve bu insanlarla yakın ilişki kurmadıklarını, içlerine almadıklarını belirtmişlerdir. Mahalleye sonradan taşınanları 'yabancı' olarak adlandırmakta ve ilişki kurmaktan çekinmektedirler. Yanı sıra görüşmeciler; mahalleye gelen bir yabancıya mahalleli tarafından kolayca tanınabileceğini; kimin, hangi eve, ne zaman geldiğini aynı anda birkaç kişinin birden fark edebileceğini belirtmesi de mahalledeki aidiyetin derecesinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Hani dediğin gibi 50 sene 20 sene önceden beri burda oturduğum için yabancılar da fazla olmadığı için kimse kimseden korkmuyor...ama şimdi evler yıkıldığı için taşındı herkes ev sahibi oldu gittiği için yabancılar geldi gençler geldi tanımadık kiracılar geldi korkularımız da var yani...(G. 1).

Valla kiraya gelenleri tanımadığım için korkuyoruz yalan söyleyemem...Ee tanımıyoruz...yani öyle çok birbirimize varıp gelmiyoruz. Ama dıştan görüşüyoruz mesela biri onu sordu aha falan yerde ama evine varıp gelmiyoruz...Yakın ilişkimiz yok yani...(G. 2).

Yakın komşuları bilirim. Ama arkadan dışarıdan geleni tanımam...Taşınıp gidenlerden az tanırım yani çok kimseyi tanımam...(G. 3).

3. 4. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, buldukları yerde hem çok kısa süredir oturmaları hem de çok az kişiyle iletişim halinde olmaları neticesinde herhangi bir aidiyet duygusu geliştirememişlerdir. Dolayısıyla buldukları site onlar için yabancı bir yerdir.

Hiç tanımam. Mahallede yani kimseyi görmüyorum herkes evde herkes evde sokakta falan. Tanıdığım kimse de olmayınca beni çeken bir şey yok böyle...(G. 2)

Yılın büyük bir kısmını zaten evimde geçiriyorum ailemin yanında burada ders dönemim bittiğinde zaten dönüyorum. Öyle çok gelip geçici bir yer gibi ama rahat ettiğim bir yer sonuçta...(G. 3).

3. 5. Komşularla Görüşme Sıklığı

3. 5. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinlerinin tamamı komşularıyla sık sık görüştüğünü, gün içerisinde birlikte vakit geçirdiklerini, birbirleriyle yemek yediklerini, evlerine konuk olduklarını belirtmişlerdir.

3. 5. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli site sakinleri gün içerisinde komşularıyla pek vakit geçirmediklerini belirtmişlerdir. Komşularıyla vakit geçirdiklerini söyleyenler de site yaşantısından önce birbirlerini tanıyanlardır. Dolayısıyla ortak mekânda yaşamın bir getirisi olarak komşuluk ilişkisinin geliştiğini söylemek pek mümkün görünmemektedir.

3. 6. Komşularla Yardımlaşma /Dayanışma

3. 6. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri komşularıyla yardımlaşıklarını, birbirleriyle dayanışma içerisinde olduklarını belirtmişlerdir.

“Tabi tabi mesela bir yere gidecek olsak çocuklarımızı bırakırız, bakkala gitti mesela benim ekmeği de al gel deriz, getiririz yani... “(G1).

“Mesela şimdi birimizin odunu, kömürü geldi komşularımız birbirine yardım ediyor. Benim kömürüm geliyor Gülden geliyor, Safiye geliyor herkes kim yakın evdeyse onu beraber taşıyoruz öbür arkadaşımız geldi onu beraber yapıyoruz. Mesela bir toplantımız var hep beraber yapıp yiyoruz”(G2).

3. 6. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler komşularıyla çok nadir iletişim kurmaktadır. Bu ilişki biçimi herhangi bir araç-gereç alıp vermek ya da ikramda bulunmak gibi etkileşimin kısa sürede gerçekleşmek zorunda olduğu sıkıştırılmış zamanlardır. Uzun zaman dilimlerinde gerçekleştirilen yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine güvenlikli sitelerdeki komşuluk ilişkilerinde rastlanmamaktadır.

Tirbüşon istedi geçen gün onun için çaldı kapımı... Başka... o kadar herhalde... tirbüşon için çalıyor genelde evet...(G. 1).

Yok öyle herhangi bir şey istemedim şimdiye kadar... Yani ihtiyacım olduğunda zaten ben kendim şey yapıyorum karşılıyorum gerek kalmadı yani şimdiye kadar...(G. 3).

3. 7. Mahallede Akran Grupları ve Çete

3. 7. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri, akşam belirli bir saatten sonra mahallenin belli bölgelerinde gençlerin bir araya toplanıp müzik dinlediklerini ve içki içtiklerini ifade etmiştir.

“Evet şu bakkal mesela bir de ilerde bir ev var şu mezarlığın orda mesela he yabancılar araba çekiyor, ışıklar gece bekliyor yani...Var... Tabi tabi...Polis geliyor onlardan yani çocuğumuzu kendimiz kapımızı kitliyoruz yani uzak duruyoruz yani belirli bir saatleri var dolanıyor gidiyor polis geliyor veya orda oturan semt sakinleri gönderiyor yani işte. Var yani her semtin kendine göre tehlikesi de var iyiliği de var yani (G1)”

“Oluyor evet... Çıkıyorlar orada içki içiyorlar, ne bileyim müzik dinliyorlar ama işte ben bilmiyorum görmedim de o saatte evde olurum ben çünkü ama var görenler söyledi yani...(G3)

3. 7. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, evlerinin yakınında ve çevresinde gürültülü müzik dinleyip, kendilerini rahatsız eden herhangi bir grubun bulunmadığını belirtmiştir. Hatta görüşmecilerden bir tanesi sitenin çevresinin çok ıssız ve sessiz olduğunu belirtmiştir.

3. 8. Kamusal Alanda Bulunma Saatleri

3. 8. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri dışarıda bulunabilecekleri en geç saatin ortalama 19. 30-20. 00 arası olduğunu belirtmiştir. Bu saatten sonra dışarıda bulunmaktan tedirgin olacaklarını ifade etmişlerdir.

7. 30-8'e kadar... Ondan sonra durmayız yani... çünkü ulaşımımız olmuyor dolmuş o indiğin yerden biniyoruz ya da yukarı gideceksin yani burada ulaşım sorunu var. Ordan erken gelmen lazım evine ki hani evine gelsin. Belli bir saat-ten sonra Ulus'tan mulustan binip evime gelemem ben...(Son dolmuş saati 24. 00). (G. 1).

Ben en geç öyle fazla geç saate kadar dışarda kalmayı istemem yani dışarda durmak istemem. Hava karadığında bile öyle hemen evde olmak isterim. Ama mecburi işin olduğu zaman da yalnız gitmem...(G. 2)

Yani öyle belli bir sınır yok tabi de işte ben akşam saatinden sonra pek çıkmıyorum. Haa odunluğumuz, kömürlüğümüz dışarda mecbur çıkacağız ya da biri gelecek illa çıkıp alacaksın yok alamam diyemezsin yani.

3. 8. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, araçları ile oldukları müddetçe gece geç saatlere kadar dışarda bulunabileceklerini ifade etmiştir.

Yani ablama gidiyorum mesela o zaman arabam olursa o gün ben d 12'de de dönerim...(G. 2)

E yani eğer yalnız döneceksem eve o zaman saat 1. 30-2. 00 gibi en çok yani bu saati çok geçmemeye çalışırım. Ama yanımda biri varsa eğer, yani arkadaşım falan varsa o zaman daha geç saatlere kalabiliyorum...(G. 3).

3. 9. Kamusal Alana Çıkılan Semtler

3. 9. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri kent içinde daha çok alışveriş yapmak ve tanıdık/ akrabaları ziyaret için başka semtlere gittiklerini belirtmişlerdir. Ancak bu dolaşımın çok kısıtlı ve dar alanlarda gerçekleşmektedir.

Çubuk'a gidiyoruz görümceme, Keçiören'e gittik, ondan sonra Ulus'a gidiyoruz, Batıkent'e gidiyoruz...(G. 1).

Ulus'a gidiyoruz işte... İşimiz oldukça Sıhhiye'ye falan... Sincan'da akrabalarım var... Etimesgut...(G. 2).

Kızılay olsun Ulus olsun biz oralara gideriz oralardan alışveriş yaparız yani sosyete pazarı var hastanelerin arkasında Sıhhiye'de oraya mesela ablamla gideriz biz yani. Haa falan yer buranın pazarı yani Kızılay'da mesela güzel giyim mağazaları var, çeyiz mağazaları o Çıkışlaryokuşu, Samanpazarı'nın oralara gideriz yani. İhtiyacımız olsa da olmasa da canımız istiyor yani. Gel bir Ulus'a gidelim Hacıbayram'a gidelim... gider gezeriz yani.

3. 9. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede yaşayan görüşmeciler kent içerisinde daha hareketli bir dolaşıma sahiptir. Bu görüşmeciler, zamanları ve ilgileri olduğu müddetçe Ankara'nın hemen her yerine gidebileceklerini belirtmiş olsalar da yine de dolaşılabilir alan kısıtlı bir alandır.

Her yere gitmişimdir herhalde şimdi düşünüyorum Keçiören'inden Sincan'ına kadar her yere gitmişimdir...haniii...(G. 1).

İn genelde Bahçelievler ve Tunalı'ya giderim...uuu onun dışında çok sık olmasa da Kızılay'a da giderim yani...ama hani evle ilgili mutfakla ilgili alışverişlerimi marketten yapmayacaksam eğer Yüüüncüyıl ya da Çukurambar'ı tercih ederim... (G. 3)

3. 10. Kamusal Alanda Bulunulmayan Yerler

3. 10. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleriyle yapılan görüşmelerde sadece bir görüşmeci Çiçin'e gitmeyeceğini belirtirken diğer görüşmeciler gitmekten çekindikleri herhangi bir yer olmadığını ifade etmiştir.

3. 10. 2. Güvenlikli Site

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, hemen hemen Ankara'nın birçok yerine gidebileceklerini fakat kesinlikle gitmeyecekleri yerler olduğunu da belirtmişlerdir. Bu yerlere arasında Çiçin, Bentderesi gibi örnekler vermişlerdir.

3. 11. Kamusal alanda Bulunma Durumu

3. 11. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri kamusal alanda genellikle yalnız bulunmadıklarını belirtmişlerdir. Herhangi bir yere gidilirken ya aile üyelerinden ya da komşulardan refakat etmeleri istenmektedir. Sadece bir görüşmeci kendi ihtiyacı olduğunda yalnız da dolaşabileceğini ifade etmektedir.

Arkadaşlarla, komşularla veya eşim oluyor işte veya başka birileriyle illa ki gidiyorum işte...(G. 1)

Eşimi ararım, arkadaşımı alırım, çocuğum varsa onu alırım yoksa komşumu alırım yoksa öyle yalnız gitmem...(G. 2).

Tek başıma zaten öyle tek başımıza akraba olunca gidiyoruz ama onun dışında böyle yok kendime göre ihtiyacım varsa yalnız giderim her zaman biriyle gitmem... (G. 3).

3. 11. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, günlük yaşamlarında genellikle tek başına hareket edebildiklerini belirtmişlerdir. Ancak görüşmeciler bazı yerlere tek başına gidemeyeceklerini, yanlarında bir arkadaşları ya da tanıdıkları ile gitmeyi tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

Ya yerine göre aslında işe mesela tek başıma gidiyorum geliyorum o sıkıntı olmuyor. Zaten ya dolmuş kullanıyorum ya arabam oluyor genelde. Ama bazı

yerlere de gidilmiyor... Yalnız bir yere gitmiyoruz ya çocuklar olur yanımda ya eşim olur ya işte kardeşimin eşi olur ya kayınbiraderimin eşi olur yani yalnız öyle hiçbir yere gitmiyoruz. Ulus'ta falan alışverişe gideriz ama hiç yalnız gitmeyiz yani gidilmez. . (G. 2).

Yani gün içerisinde tabi ki mesela Bahçelidir Tunalıdır oralara tek başıma giderim yani sıkıntı değil o fakat mesela uzak semtlere gitmem gerekirse mesela Sincan, Keçiören buralara daha çok birileriyle bir arkadaşımınla gitmeyi tercih ederim yani sonuçta bilmediğim yerler ne bileyim işte... yani ister istemez bir tedirginlik oluyor tabi...(G. 3).

3. 12. Ev İçi Özel Alanda Tedbir Alma

3. 12. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinlerinin tamamı gece gündüz evlerinin kapısını kilitli tuttuklarını belirtmektedir. Sebep olarak ise dilencileri, bohçacıları ve yabancılara göstermektedirler.

Akşamları da kilitliyoruz tabi. Eskiden işte o yoktu güven vardı. İnsanlar dışarıda oturuyordu ama işte güven kalmadı herkes üç kağıtçı oldu...(G. 1)

74

Bir iki tane yaşlımız var ama şöyle genç gelirse genç bazen arada bir geliyor onlar sürekli gelmiyor onlara açmıyorum. Pencereden bakıyorum onlar geliyor kapıyı vurup vurup gidiyorlar. Açmıyorum yani onlara. Ama o yaşlılar sürekli ben buraya geldim geleli birka yaşlı var. Onlar gelirse açıyorum. Yani bir tanıdığım kişi yani. Onlara açıyorum ama o genç şeyin dediği gibi konuşmayı değiştirir, konuşamaz gibi yapar onlara şey yapmam. Kimi yani hastam var, onlara yani pek şey yapmam. Bakıyorum hastayım diyorlar, bakıyorum onlar benden de sağlam mesela çalışma gücü var, konuşması da düzgün herkes yapabilir o zaman onu. Öyle sahte insanlar da var. Onara güvenmem yani... O yüzden kilitliyoruz kapımızı yani...(G. 2).

3. 12. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler gece ya da gündüz kapılarını kitlemediklerini ya da evin içinde herhangi bir tedbir almadıklarını belirtmiştir.

3. 13. Kamusal Alanda Tedbir Alma

3. 13. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekonduya yaşayan görüşmeciler dışarı çıkarken kendilerine göre tedbir aldıklarını ifade etmişlerdir.

Valla herhangi bir şey taşımam çantayla ayakkabıma güvenirim. (Gülüşmeler). Yani o anda en çok çanta aklıma gelir. Yani onu kafama şey yaparım... giderken yerdeki taşları böyle şey yaparım gözüme kestiririm. (G. 2).

Evet evet sürekli bıçağım olur benim. Her yere giderken götürürüm. Yani kullanmak gerekmez inşallah tabi ama insanlık hali belli mi olur kullanmak gerekirse diye yani bulundururum sonuçta...(G. 3)

3. 13. 1. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler daha önce çok kısa bir süre tedbir amaçlı birtakım nesnelere taşıdıklarını (biber gazı, bayıltıcı sprey, çakı vs.) fakat sonradan bu gibi aletleri bulundurmadıklarını belirtmişlerdir.

3. 14. Yol/Güzergah Değişirme

3. 14. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekondu sakinleri evlerine gitmek için üç farklı yolun bulunduğunu ancak bunlardan yalnızca bir tanesini daha rahat kullanabildiklerini; diğer iki yolun ıssız, karanlık ve daha uzun olduğunu belirterek çok nadir kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Valla ışık ve kısa yol olmadığı için karanlık olduğu için pek de evler aralıklı olduğu için daha bir şey yapıyorum. Tabi illa ki akşam olduğunda şey yapıyorsun yani illa ki...(G. 2).

Yok yok belli bir saatte şu yayalar yolunu kullanmam şu mezarlık yolunu akşam saatinden sonra oryî hiç kullanmam. Ama gündüz kullanırım. Ee o saatlerde şu Şentepe'ye de pek çıkmak istemem en güzeli bu yüzyıl. Senin indiğin yer... ya orası daha münasip yani. Bir de daha yakın. Bir de diğer o Şentepe'nin orası daha تنها, ıssız. Orda bir şey bile olsa komşular orda duymaz duysa da dışarı çıkmaz yani. Bu tarafta daha çok tanıdık var...(G. 3).

3. 14. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler, herhangi bir yere giderken yol/güzergah değiştirme ihtiyacında bulunmadıklarını belirtmiştir. Sadece bir görüşmeci daha önce yaşadığı bir hadise nedeniyle bundan sonra değiştirme ihtiyacı hissedebileceğini ifade etmiştir.

Yok dediğim gibi öyle yerlere gitmediğim için hani güzergahımda olmadığı için öyle bir şey yaşamadım. Ama bilmiyorum olsa girer miydim... girerdim herhalde ya gitmem gerekiyorsa...(G. 1)

Ablama gitmiştim ben Demet'te oturuyor o tek başıma araba da yoktu o gece ben gideceğim orda kalacağım arabayla gitmeyi de tercih etmedim sabah dükkana gitmek daha kolay oluyor diye. Kızılay'dan dolmuşa bindim gittim. Gittim ama giderken yolsa telefona bakarken hiç yapmadığım bir iştir ama durağı geçirmişim. Yukarı lalegül'de değil de yukarı Ostim tarafına giden bir yol var orda bir yolcu indirdi ben de indim. Aaa dedim hiç bakmamışım burası nesri diye. Ablamın evine de çok uzun bir mesafe yok kısa. Bu sırada saat de 8 civarında belki de 9 oldu. E ben bu arada Anakara'da yaşıyorum yani öyle hiçbir tedirginliğim korkum olmadı. İndim güzle karşıya geçtim bu sırada da dolmuş geçerse dedim binym mesafemi kıslatayım çünkü ablalarım arıyor nerde kaldın geç kaldın. Ben de tamam yanlış inmişim yürüyorum geliyorum onlar beni arıyor ama yürüyürüm ben. Sonra böyle orası eskiden bir araba satılan bir yrmış boş bir arazi oraya geldim. E bn de bir korku falan yok. Arkama dönüyorum bakıyorum dolmuş geliyor mu diye her döndüğümde dolmuşa baktığımda arkadan arabanın biri dıt yapıyor Allah Allah dedim. Neyse hiç kendimi bozmadım yürüyorum yine baktım arkama dolmuş geliyor mu diye... Bir daha olursa öyle bir yerde inmem mesela ıssız bir yerde inmem insanların olduğu bir yerden dolmuşa binerim. Ankara'dayım diye ilk durduğu yerde inersen öyle olur...(G. 2).

3. 15. Yabancılarla Temas

76

3. 15. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekonduya yaşayan görüşmeciler herhangi bir yerde ihtiyaçları olduğunda tanımadıkları insanlarla rahatlıkla iletişime geçip geçemeyeceklerine; kısmen tedirgin olduklarını, herhangi biriyle iletişim kurmak zorunda kaldıklarında ise seçici davranacakları cevabını vermişlerdir.

Yolda gidene pek sormam. Polis falan varsa ona sorarım dükkân sahibi varsa ona sorarım böyle simitçi alan varsa ona sorarım. Hani öylesi şeylere sorarım. Normal birine sormam yani. Bir bakarım yani şöyl çok mecbur kaldığım anda şöyle biraz tipine hani biraz kendime şey olursa ona sorarım yoksa sormam. . (G. 2)

Öyle gelen geçene sormam o da benim gibi vatandaş gidiyor yani öyle insanlar sormam. Belirli bir sürekli mesela biliyorsun bu adam burada işiyle uğraşiyor o insanlara sorarım...Mesela orda mesela büfeci var büfeci oranın yerlisi olur büfeciye sorarım simitçi var mesela orda sürekli görüyorum simitçiye sorarım... (G. 3).

3. 15. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli site sakinleri herhangi bir yerde tanımadıkları insanlarla iletişim kurmak zorunda olduğunda bundan kaçınmayacaklarını belirtmiştir. Sadece bir görüşmeci yolunu kaybettiğinde herhangi birine sor-

maktansa şehri bilen arkadaşlarını arayıp onlardan bilgi almayı tercih edeceğini ifade etmiştir.

Yok öyle durup birine sormam çünkü hani bulunduğum yeri tanımadığım bilmediğim için ordaki insanlara da çok güvenmiyorum, güvenmem yani... Dolayısıyla hani bildiğini bildiğim insanlara sorarım. . . (G. 1)

Tabi tabi sorarım hiç erkek bayan sorarız yani öyle bir sıkıntımız yok. Ya bizim insanlarımız da ne sorarsan hemen cevap verirler... (G. 2)

3. 16. Mağduriyet Hikayeleri

3. 16. 1. Gecekondu Sakinleri

Gecekonduya yaşayan görüşmecilerden hiçbiri doğrudan bir mağduriyet yaşamamıştır. Görüşmecilerden sadece bir tanesi daha önceden eve dönüş yolunda takip edildiğini, takibin bir müddet devam ettiğini, fakat daha sonra herhangi bir mağduriyet yaşanmadan olayın sona erdiğini belirtmiştir.

3. 16. 2. Güvenlikli Site

Güvenlikli sitede oturan görüşmeciler daha önce kendilerini tedirgin eden bir durumla karşılaştıklarını belirtmiştir. Yani görüşmeciler bizzat 77 bir yaşam deneyimi ile kendileri tehdit eden bir olayla karşılaşmıştır.

İşte mekândan çıktık geceydi böyle geç bir saatti... Arkadaşlarımızla falan vedalaştık onlar ayrıldı ben başka bir yöne doğru ayrıldım... Ondan sonra arkamdan birilerinin geldiğini böyle bir şeyler konuştuklarını konuşarak ilerlediklerini fark ettim... Tabi önemsemedim sonuçta sokakta insanlar var yani. Her neyse sonra sözle taciz etmeye başladılar beni takip ettiklerini o an anladım... Ne yapabilirim tabi tedirgin oluyorsunuz ama yani sonuçta birçok yerde karşılaşılan olaylar bunlar aynı zamanda. Cevap vermedim muhatap olmadan yoluma devam ettim. İşte şey geldi aklıma o an telefonumu çıkardım birileriyle konuşuyormuş gibi yaptım ve arabama doğru yürüyerek devam ettim...(G.3)

3. 17. Dolaylı Mağduriyet Hikâyeleri

3. 17. 1. Gecekondu Sakinleri

Görüşmeciler, birçok dolaylı mağduriyet vakasına ya şahit olmuşlar ya da bir mağduriyet vakasını üçüncü şahıslardan dinlemişlerdir. Bunlardan bir tanesi yankesicilik vakasıdır. Görüşmecilerden bir tanesi, yankesicilik hadisesine şahit olmuştur. Bir diğer görüşmecinin kardeşi üç kişilik bir gasp çetesi tarafından önce gasp edilmiş daha sonra vurularak yaralanmıştır.

3. 17. 2. Güvenlikli Site Sakinleri

Güvenlikli sitede oturan görüşmecilerden bir tanesi dolaylı mağduriyet örneği verebilmiştir. Bunun dışındaki görüşmeciler herhangi bir mağduriyete şahit olmadıklarını ya da duymadıklarını belirtmişlerdir.

4. SONUÇ

Bu çalışmada gecekondü ve güvenlikli bölgelerde yaşayan kadınların, kent mekânında ve gündelik hayatta güvenlik ve korku durumlarının karşılıklı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda bölge sakinlerinin oturdukları mahalleler üzerinden nitel araştırma yöntemi kullanılarak kadınların güvenlik ve korku durumları hakkında derinlemesine bilgi elde edilmeye çalışılmıştır. Kadınların oturdukları mahalleye aidiyet duyguları, komşuları ile olan ilişkileri üzerinden kent mekânındaki dolaşım hâritaları çıkarılmıştır.

Gecekondü mahallesinde yaşayan kadınların buldukları mahalleye, daha uzun süre aynı mekânda bulunmaları nedeniyle güvenlikli sitede yaşayan kadınlardan daha fazla aidiyet geliştirdikleri görülmüştür. Aidiyetin bu biçimi, enformel bağlanma biçimi olarak komşuluk ilişkilerinin de yüz yüze gelişmesine olanak tanımıştır. Güvenlikli sitede yaşayan kadınlar ise, çok daha kısa bir süredir söz konusu mekânda yaşamaktadır. Ve güvenlikli sitede yaşayan kadınların ikisinin öğrenci olması ve bir diğerinin çalışma hayatının olması, gün içerisinde mahallede geçirdikleri süreyi gecekonduda yaşayan kadınlara göre kısaltmaktadır. Bu durumda güvenlikli sitede oturan kadınların komşularıyla geçirdikleri zaman ve paylaştıkları faaliyet seyrekleşmektedir. Gecekondü mahallesinde yaşayan kadınlar; odun taşıma, birlikte yemek yapma gibi daha uzun süren faaliyetlerde bile bir araya gelirken, güvenlikli sitede yaşayan kadınların görüşmelerde rastlanan en uzun faaliyeti kahve içmektir. Bu durum iki farklı düzey bağlanma biçimini ortaya çıkarmaktadır. Gecekondü mahallesi ve güvenlikli sitede oturan kadınların, buldukları mekâna aidiyetlerinin farklı biçimlerde gelişmesi, yabancı duygusunun da farklılaşmasına yol açmıştır. Gecekondü mahallesinde yaşayan kadınların beyanlarında ortak mekânı paylaşıyor olsalar bile uzun süre vakit geçirmediikleri, uzun süredir iletişim halinde olmadıkları kişileri yabancı olarak tanımladıkları dikkat çekmektedir. Bu durumda gecekondü mahallesinde farklılaşma derecesi daha seyrek olmakla birlikte yoğun olarak yaşandığı görülmektedir. Güvenlikli sitede oturan görüşmecilerin yabancı kavramını gündelik hayatlarında daha yaygın olarak yaşadığı söylenebilir. Gün içerisinde daha az iletişim halinde olmaları, ortak mekânda daha az karşılaşmaları ve karşılaşmalarının selamlaşma, bakışma gibi daha geçici etkileşim bi-

çimlerine dayandığı düşünülduğünde; güvenli sitede oturan kadınlar için yabancı kavramı ve farklılaşmanın gündelik hayata içkin bir durum olduğu söylenebilir.

Kadınların güvenlik ve korku durumlarını anlayabilmek ve kent alanında dolaşım profillerini çıkarabilmek için mahallelerin güvenliği tehdit edebilecek ve korku yaratacak unsurları barındırıp barındırmağı öğrenilmeye çalışılmıştır. Bu durumda gecekondu mahallesinde yaşayan kadınlar; mahallelerinin belli bölgelerinde, belli saatlerde tanımadıkları gençlerin toplandığını belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerde bu durumun kadınlar tarafından güvenliği tehdit edici ve korku yaratan bir durum olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Buna benzer şekilde gecekondu yaşayan kadınların mahallelerinde yetersiz ışıklandırma, ulaşım imkânlarının güçlüğü sebebiyle de bir güvenlik tehdidi ve korku duygusuna kapıldıkları görülmektedir. Bu durumda kadınlar, mahalle içerisinde kendi stratejileri belirlemek durumunda kalmıştır. Bu stratejiler birtakım yolları kullanmamak, gece belli bir saatten sonra dışarı çıkmamak ya da tek başına çıkmamak olarak belirlemektedir. Güvenli sitelerde yaşayan kadınlar ise mahallelerinde herhangi bir akran grubu ya da gençlik çetelerinin varlığından bahsetmemiştir. Hatta görüşme yapılan kadınların yaşadıkları bölgeyi aksine sessiz, ıssız olarak nitelemeleri ve farklı sosyo-ekonomik statüye sahip olmaları farklı stratejileri kullanmalarına neden olmaktadır. Güvenli sitede oturan kadınların stratejileri, daha çok kentin belli bölgelerinde bulunmama ya da tek başına bulunmama, kent içinde araçla seyahat etme ya da toplu taşıma araçlarından ziyade taksi gibi şahsi araç kiralama olarak adlandırabileceğimiz faaliyetler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ancak gecekondu mahallesinde ve güvenli sitede yaşayan kadınların yol/güzergâh değiştirmeleri ortak strateji olarak yorumlanabilir. Her iki durumda da kadınlar tehlikeli olduğunu düşündüğü kent mekânlarında farklı yollar keşfedebilmekte ve yön değiştirebilmektedir.

Güvenli sitede yaşayan kadınlar, kentin bilmedikleri ya da tanımadıkları bölgelerinde bulunabilme durumları gecekondu yaşayan kadınlara göre daha sık rastlanır bir durumdur. Bu durum, kent içinde hareket edebilme ve serbest dolaşım gibi kentlilik ile adlandırılacak fonksiyonların güvenli sitede yaşayan kadınlarda daha sık görülmesi olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra güvenli sitede yaşayan kadınlar, gecekondu mahallesinde yaşayan kadınlara oranla kentin çöküntü bölgeleri olarak etiketlenmiş (Çinçin, Bentderesi...vb.) bölgelerden daha çok kaçınmaktadır. Bu durum güvenli site ve gecekondu mahallesinde yaşayan kadınların yarattıkları sosyal mesafenin kent mekânında billurlaşmasındaki farklılığı da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada görüşme yapılan kadınlarla sınırlı kalmak koşuluyla gecekondulu mahallesinde yaşayan kadınların aidiyet ve enformel bağlanma biçimlerinin daha yoğun yaşanmasına rağmen kent içindeki güvenlik ve korku durumlarının gündelik hayatlarını şekillendirmede daha belirgin olduğu söylenebilir. Bu, kent güvenliği ve korku durumunda toplumsal sınıfın ne kadar belirleyici olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kentin en temel fonksiyonlarından biri olan güvenlik unsurunun kentin farklı bölgelerinde yaşayan sakinler için farklılık arz etmesi, herkes için eşit fırsatlar yaratma iddiasında bulunan kent mitinin çökmesine yol açmış ve kent içinde gündelik yaşam için önemli bir problem haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Aytaç, Ö. (2006). Mekânın Sosyolojisi: Toplumsalın Yeniden Kuruluşu, Ed: Eğribel, E; Özcan, Ufuk. iç. "Türk Sosyolojisi Araştırmaları Sosyoloji Yıllığı Kitap 15 Sosyoloji ve Coğrafya Yıllığı", Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, ss. 876-896.
- Aytaç, Ö. (2007). Kent Mekanlarının Sosyo Kültürel Coğrafyası, iç Fırat Üniversitesi Sosyol Bilimler Dergisi, Elazığ, Cilt: 17, Sayı:2, ss. 199-226.
- Bauman, Z. (1998). Postmodern Etik, Çev: Türker, Alev, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Convington, J. vd. (1991). Fear of Crime in Urban Residential Neighborhoods: Implications of Between -and within- Neighborhoods Sources or Current Models, iç. Sociological Quarterly, Cilt: 32, Sayı: 2, ss. 231-249.
- Kara, Mehmet (2010). Kent Güvenliği Açısından Mahallenin Önemi: Hatay'da Bir Uygulama, 2010. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi).
- Karakuş, Ö; McGarrel, E. F (2010). Association Between Migrant Prostitution Trafficking in Women and Serious Crime In Turkey, Ed. Özeren, S, iç. "Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi", Ankara, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 79-103.
- Skogan, W. (1986). Fear of Crime and Neighborhood Change, 'Crime and Justice', Sayı: 8, ss. 203-229.
- Tuna, K. (2011). Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri, İz yayıncılık, İstanbul.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELENİN TARİHİ

Cemile ARIKOĞLU ÜNDÜCÜ

Şiddet, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, kadına şiddet konusunun öneminin farkındalığı ve literatürde kendine yer bulmasının çok yakın bir tarihi var. Bu durum sadece Türkiye'ye özgü değil, tüm dünyada aynı paralelde gelişim gösteriyor. Kadına şiddet konusuna dikkatlerin yoğunlaşmasında, 1960'ların sonunda bir önceki yüzyılın ürettiklerini sorgulayan sürecin içinde, kadın hareketinin oluşmasının büyük payı vardır. 1980 sonrası küreselleşen dünyada ulusal ve uluslararası düzeyde görülen terör hareketleri ile toplumun en temel birimi olan aile içinde, zayıf olana yani kadına ve çocuğa şiddet; bireyin özünde, ilişkilerini çatışma zemini üzerinden ürettiğini göstermektedir. Özellikle insanlığın bilgi ve iletişim teknolojisindeki muazzam ilerleyişine karşılık, bireyin kendi içindeki bu gerilim durumu bir çelişkidir. Bu sorunun analizi ve çözümü, siyasal karar alma mekanizmaları ve karar alıcılardan bağımsız değildir.

Bu yazının konusunu, ulusal ölçekli karar alma yeri olan TBMM'nin kadına yönelik şiddeti ele alış biçimi oluşturmaktadır. Bu çalışma, görevi "yasa yapmak" olan meclisin konuya dair çıkarmış olduğu yasaları ve yasaların analizlerini aşarak; bu yasaların etrafında dönen tartışmaları ve bu yolla yasa yapıcıların algılarını da ölçmeye yöneliktir. Çalışma kapsamında, kadına yönelik şiddete karşı, yasama organı içinde ortaya çıkan kurumsal yapı ve önemi, konuyu bütüncül bir yaklaşım içinde ele almak için ayrıca incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Kadın, kadına şiddet, TBMM, yasa yapıcılar

GİRİŞ

Medyada kadına yönelik şiddet ya da kadının aşağılanmasına dair görüntü ve söylemlerin yansımadağı gün yok gibi. Özellikle cinayet ve şiddet haberlerinin yoğunluğu, toplumsal cinsiyet eşitliği endekslerinde Türkiye'nin en alt sıralarda yer alışı²; kadını çaresiz bırakan ülke profilini çoktan çizmiş durumdadır. 1980 sonrası kendini iyice hissettiren neo-liberal dalga ile bir taraftan özgürlüklerin ve özgürlükler rejimini ifade eden demokrasinin yaygınlaşması ile övünülürken (özellikle sosyalist rejimlerin çözülüşü ile ortaya çıkan yeni ulus-devletlerin rejim değişiklikleri), diğer taraftan bireylerden gruplara, örgütlerden devletlere kadar çatışma zemininin genişliyor olması insanoğlunun çelişkilerini ortaya koymaktadır. Bu çatışma, toplumun en küçük ve temel birimi, yapıtaşı olan aile içindeki şiddetden, terörizm ve savaş gibi büyüyen ve genişleyen biçimiyle kendini göstermektedir. Terörün dini ve milleti olmadığı gibi, kadına dair şiddetde belli bir eğitim ve kültür seviyesi aramamaktadır.

Sevgi, saygı kimi zaman coşku gibi yüce değerler üzerine inşa edilmek istenen aile kurumuna, hırs, hınç, doyunluk, bıkkınlık, tahammülsüzlük, tıkanıklık hatta kin ve nefret gibi duygular hakim olmakta ve yaşam tarzına dönüşmektedir. Toplumun töresel, yöresel ve dinsel dayatmaları kimi zaman bu duyguları beslemeye kaynaklık etmektedir. Özellikle 1980 sonrası yeni insanı, bireyciliğin zirveye ulaştığı, bilgi ve teknolojinin muazzam gelişiminin sunduğu olanaklara kolay yoldan ulaşmak isteyen, bunu yapmak için de bencilliği elden bırakmayan bir görüntü çizmektedir. Bireyin "ben" duygusu çatışma olgusunun temel nedeni haline dönüşmektedir.

İnsan ırkının bir türünün diğerine olan üstünlüğünü sorgulamak gerekiyor. Diğer bir ifadeyle, "Erkek neden egemen?" Bu sorunun ilk yanıtı, tabiki cinsiyet kimliğinden kaynaklanıyor. Kadının biyolojik ve fizyolojik açıdan zayıf olan tarafta olması, zaman içinde sosyalleşen insanoğlunun kurduğu aile, ekonomi, siyaset ve toplum gibi tüm yapı ve kurumlarda erkeğin üstün olmasına zemin hazırlamıştır. Sorunun bir diğer yanıtı ise, erkeğin özel mülkiyete sahip olmasında yatar. Özel mülkiyet, erkeğin kadını da bedeniyle, ruhuyla malı gibi görmesine, üzerinde her türlü tasarruf hakkına sahip olduğu inancının yerleşmesine olanak sağlamıştır.

Tarihsel temeli, sınıfa dayalı ekonomik determinizme dayandıran görüşü yeniden sorgulamak, genişletmek ihtiyacı doğmaktadır. İlk işbölümü, ilk defa ezenler ve ezilenlerin ortaya çıkmasıydı; diğer taraftan ilk

2 En son yayınlanan toplumsal cinsiyet endeksi raporunda Türkiye, 134 ülkeden 124. sırada yer alıyor.

işbölümü de kadınla erkek arasındaki işbölümüydü. Dolayısıyla tarihsel temel, çok daha önceye cinsiyetler arası doğal bölünmeye dayanıyordu³. Bu nedenle feminist teori, hem insana sadece erkek gözünden bakarak ortaya çıkan görüşlere yeni doneler sunmakta, hem de tüm kadın ezilmişliğini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle öncelikle, kadını ezen, dışlayan ve hatta şeytanlaştıran algıyı incelemek gerekmektedir.

Kadını Ötekileştiren Algının Arkaplanı Ya da Kadına Yönelik Şiddetin Temeli

Tarihi sürece gözetildiğinde, kadının egemen olduğu “anaerkil” dönem⁴, her türlü üretimin kadın kontrolünde olduğu ilk çağları ifade etmektedir. Bu dönemde, ip, sepet, dokuma, toprak kap yapımı, ateş yakma ve yemek pişirme, balık tutma, tarak, kaşık, madeni eşya, boncuk yapımı gibi tüm uğraşlar kadının tekelindeydi. Bunlara ek olarak ilk hekimlik uygulamaları ve şifalı otları kullanmak kadının eseri idi. İnsanoğlunun doğa olaylarını kavramaya başlamasıyla, üretim alanı erkeklerin eline geçmeye başladı. Üretim biçiminde özellikle savaş araç ve gereçlerinin üretimine bir geçiş söz konusu olmuştur. Bu gelişmeler kadını arka plana iterken, kadının toplumdaki üstünlüğünü sona erdiren **Saray-Tapınak-Ordu** uygulamaları ve din devleti gibi yeni örgütlenmeleri ortaya çıkarmıştır⁵.

Antik Yunan mitolojisinde ilk kadının ismi **Pandora**⁶dır. Pandora, Tanrılar babası Zeus’un Prometheus’u ilk kurban ayinindeki riyakarca davranışından dolayı cezalandırmak için kullandığı bir tuzaktır. Süslü bir gelinlikle, taç, mücevher ve kuşaklar içinde düşüncesizce kendini kabul edecek adama gelen Pandora, ışıltılı bir cazibe taşır. Parıltılı gelin, beraberinde ağzı sıkıca kapalı bir kutu getirmiştir. Kutunun kapağını açınca, ölüm ve diğer kötülükler dünyaya yayılır; kesin olan kutudan asla umudun çıkmayacak olmasıdır⁷. Antik Yunan’da kadınlar, siyasal hayat ve kurban ayinlerinden dışlanmışlardır. Kurban ayinleri önemlidir, çünkü Yunan dininin merkezi, siyasal hayatın dayandığı temeldir (Tanrılar ve erkekler arasındaki uyumu gösterdiği için). Sparta hariç, ilk demokrasi ör-

3 Juliet Mitchell, *Kadınlar: En Uzun Devrim*, çev. Gülseli İnal v. d. , Agora Kitaplığı, 2006, İstanbul, ss. 20-21

4 Evelyn Reed, *Bilim ve Cinsiyet Ayrımı*, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, 2003, İstanbul, ss. 143-146

5 Hanri Benazus, *Geçmişten Günümüze Kadınlar ve Kadınlarımız*, Bizim Kitaplar, 2010, İstanbul, s. 277

6 Herşeyi veren kadın, bütün Tanrılar tarafından verilen kadın.

7 Claudine Leduc, “Antik Yunanistan’da Evlilik”, *Kadınların Tarihi Cilt I “Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, s. 247

neği olarak literatürde kendine yer edinen Atina’da kadın yurttaş yoktur. Sadece yurttaşların anneleri, karıları ve kızları vardır⁸.

Roma Hukuku’nda da durum farklı değildir. Kadınlar ayrı bir tüzel tür oluşturmazlardı. Hukuktan kadınları ilgilendiren pek çok çatışmanın çözümlenmesi beklenirken, hukuçuların çoğu kadının zihin zayıflığı, hafifmeşrepliği, genel çelimsizliği ve yasal ehliyetsizliği gibi görüşleri paylaştığından, genel olarak kadınla ilgili en ufak bir tanım önermezdi. Cinsiyet ayrımı “özellikle evlilik için” yasal sistemin bir ilkesi olarak kabul edilmiştir⁹.

“İster iyi olsun ister kötü, bir atın mahmuza ihtiyacı vardır; ister iyi olsun ister kötü, bir kadının da bir sahibe ve efendiye, bazen de bir sopya ihtiyacı vardır. ” Atasözünü kayda geçiren 14. Yüzyıl fetvacısı Floransa’lı Paolo da Certaldo. Ortaçağ Avrupa’sında Kilise babaları ve Kitab-ı Mukaddes kadınların bedenlerini tehlikeli ve bozguncu buldukları için, onları kontrol etmek ve cezalandırmak işini erkeklere vermiştir. Eril felsefe ve bilim, görevi omuzlamak için hiç de isteksizlik göstermemiştir. Atasözleri, vecizeler, tıbbi yazılar, teolojik eserler, ders ve ahlak kitapları Antikçağ’dan bu yana bu amaca cephane sunmaktadır. Bilim, etik, siyasal düşünce kadınların ya iffetli kalmaları ya da kendilerini sadece üreme işine adanmaları gerektiği noktasında buluşmaktaydı. Galenosçu hekimler, hamilelik için dişi spermin gerekli olduğunun tespiti gibi hatalı teoriler üretirken, kadınların yasal kapasite ve iktidar kullanma yeteneklerini sınırlamak için Aristocu görüşler hız kazanmıştı¹⁰. Nitekim Aristo ve Galenos; dişi, eksik ve alt konumda bir erkek miydi? Ya da dişinin cinsel organları tersyüz edilmiş erkek organları mıydı? gibi kadını insan kabul etmeyen sorular peşindeydi.

1494 yılında VI. Aleksandr, 1521’de X. Lui, 1522’de VI. Adriyen pek çok günahsız kadını şeytanla işbirliği ithamı ile öldürmüştür. Kraliçe Elizabeth ve I. James döneminde binlerce kadın, aynı ithamla yakılarak öldürülmüştür. Hatta İngiltere’de kadınlara ceza vermek için özel bir meclis kurulmuş, değişik işkence şekilleri ve kanunları uygulamak meclisin te-

8 Louise Bruit Zaidman, “Pandora’nın Kızları ve Yunan Kentlerindeki Ritüeller”, *Kadınların Tarihi Cilt I “Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, s. 341

9 Yan Thomas, “Roma Hukukun’da Cinsiyet Ayrımı”, *Kadınların Tarihi Cilt I “Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, s. 99

10 Chritiane Klapisch-Zuber, “Düzeni Sağlamak”, *Kadınların Tarihi Cilt II “Ortaçağın Sessizliği”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, s. 23

mel işlevini oluşturmuştur. Bu dönemde Avrupa'da yaklaşık 90. 000 kadının canlı canlı yakıldığı ifade edilmektedir¹¹.

Kadının hor görülmesi sadece Avrupa uluslarına has bir özellik değildir. Eski Mısır'da Firavunlar kız kardeşleriyle evlenebiliyordu. Yine Eski İran'da da kız kardeş, anne gibi kan yakınlığının bir saygınlık ifade etmediği görülmektedir. Onlar da kız kardeşleriyle evlenir ve de bu durumu teşvik ederlerdi. Babil'de kadın, evcil hayvanlarla eşit tutulmuştur. Eski Hindistan'da kadın köle olarak kabul edilmiş, 17. Yy'a kadar kocası ölen kadın, aynı gün kocasının cesedi ile yakılarak yaşam hakkı elinden alınmıştır. Uzak Doğu'da ve Çin'de kadınlar insan olarak kabul görmemiş, tıpkı Arap toplumlarındaki gibi isim koymak yerine numaralandırılmıştır¹². Arap toplumlarında kız çocukları diri diri gömülmüş, istenildiğikadar kadına sahip olunulmuştur. Eski Türklerde kadın önemli bir varlık olarak kabul edilmiştir. Türk kadını ata biner, ok atar ve hatta savaşırdı. Miras gibi medeni haklarda erkekle eşit görülmüş ve yönetim kademelelerinde bulunmuşlardır. Gökalp'e göre, Eski Türkler hem demokrat, hem feministdirler¹³. İslamiyet'in kabulü ile bu davranışlar terkedilerek, İslam'ın verdiği haklardan yoksun bırakan, kadını mahrumiyete iten bir algı ile yer değiştirmiştir¹⁴.

Erken modern Avrupa'da kadın, sanatsal temsillerde ya çok iyi, ya da çok kötü bir rol üstlenmiştir. Örneğin; Havva, Adem'den daha fazla günahkar, Meryem ise, İsa'dan daha az kutsaldır¹⁵. Edebi metinlerde kadın, salt görüntüye indirgenmiştir. Erkeklerce kadınlar yazmak için bir araçtır (bir sevgili, bir sanat perisi), yazarın düşleri için bir çanak işlevi görmektedir. "Kadın" pekçok filozofça kötülenmiştir. Avrupa'da modernliğin ve özgürlüğün fikir babalarından Voltaire, Rousseau, Montesquieu, Diderau'ya göre kadın kötü bir mahluktur. Montesquieu'da kadınlar erkeklere egemen olmak için çekiciliklerini kullanırlar, Rousseau'da kadınlar erkekleri mutlu etmek için vardırırlar¹⁶. Diderot için de kadınlar şehvet

11 Benazus, a. g. e. , s. 280

12 Benazus, a. g. e. , s. 286

13 Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, Kamer Yay. , 1996, İstanbul, ss. 165-167

14 Bahriye Üçok, *İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Bilge, Kültür, Sanat Yay. , 2011, İstanbul

15 Kilise Babaları İlk Günah'ın suçunu Havva'ya yüklemiştir, kadınları cinsellik ve günahla tanımlamışlardır. O kadar ileri gidilmiştir ki, kadın erkek için baştan çıkarıcı ve kötülüğün kaynağı olduğundan erkeğin kadına olan sevgisi, Tanrı'ya olan sevgisini tehdit edecektir. Erkeğin selameti için bakir yaşam önemli bir unsurdur.

16 NatalieZemonDavis ve ArletteFarge, "Herşeye Rağmen Kadın Nedir?", *Kadınların Tarihi Cilt III "Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoxları"* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, ss. 250-253

ve eğlence için yaratılmışlardır. Eski Yunan'da Sokrat, Eflatun, Aristo'nun kadını tüm kötülüklerin anası, şeytanın işbirlikçisi olarak tanımladığı görüşü bu dönem filozoflarında da etkilidir. Ancak bu dönem Avrupa'da Dante, Petrark, Shakespeare gibi kadınların haklarından bahseden görüşler de yer bulmuştur¹⁷.

İster prenses, ister köylü olsun (ve aralarındaki hatırısayılır farklılıklara rağmen) kadınların içinde yaşadıkları mekan, kurallarla, yasaklarla sürekli gözetlenmiş ve kontrol edilmiştir. 18. Yy itibariyle kadınlar bu kısıtlamaların içinde yaşamakla birlikte, bu kısıtlamalardan kurtulmanın yollarını aramışlardır. Süt sağma taburesi ile taht arasında, kadın gerçekliğinin pek çok boyutu vardır. Zengin veya yoksul olmak ile güzel veya çirkin olmak büyük anlam ifade etmektedir.

Fransa'da gerçekleşen "**Devrim**", kadınların yaşamında önemli değişim ve gelişmelere yol açtı. "**Değişimlere asıl yön veren erkekler olsa da**". Ücretli emek, bireysel yurttaşlık hakları, kadınların eğitim hakkı gibi sosyal gelişmeler ve kadınları siyasal hayatta kendilerini bir güç olarak ifade etmelerinin önünü açan Feminizm, Devrim'in önemli kazanımları olmuştur. Sanayi Devrimi ile birey toplum karşısında öncelik kazanmıştır. Modernliğin gelişi, dişiye özne olarak, kadını bir birey ve siyasal hayatın katılımcısı ve nihayetinde bir yurttaş olmasını sağlamıştır¹⁸. Bu kazanımlar sadece Avrupa'ya sığışmamış, modernliği kendine hedef olarak belirleyen ülkelerde, kendi koşulları içinde kimi zaman eksik, kimi zaman anlamını bulamamış bir biçimde yaygınlaşmıştır.

Kadına Yönelik Şiddet Konusunun Gündeme Gelişi

Kadına yönelik şiddetin toplumsal düzeyde tartışmaya açılması, şiddetle mücadele edilmesiyle aynı paralel süreçte gerçekleşmiştir. Bu dönem 1980'ler sonrasını ifade etmektedir. Şiddeti tanımlayan, görünür kılan ve hatta mücadeleyi başlatan ve mücadele eden kadın hareketidir. Bu, ezilmeye karşı bir başkaldırıdır. Hareketi besleyen ve destekleyen Feminist düşünce, 1970'lerde somutlaşan ve uluslararası çapta adım atılmasına ön ayak olan bir ivme olmuştur.

Ancak kadına yönelik şiddetin tarihte yaşandığına dair konu özelinde yazılı kaynak olmasa da, geçmiş döneme ait eserlerin satır aralarında, kadın

17 Benazus, a. g. e. , 281

18 Geneviève Fraisse ve Michelle Perrot, "*Düzenler ve özgürlükler*", *Kadınların Tarihi Cilt IV "Devrimden Dünya Savaşı'na Feminizmin Ortaya Çıkışı"* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul, s. 13

ezilmişliğinin ipuçlarını bulmak mümkündür. Bir önceki bölümde, kadını kötüleyen ve onu yok sayan temel düşünceler açıklanmakla birlikte, bazı örneklerde budurumbirebir şiddet kullanmayla özdeşleşmektedir. Örneğin, bir zamanlar Avrupa deniz kıyısında kız arkadaşlarıyla oynarken, Zeus bir boğa kılığında girerek onu kaçıtır. İllüstrasyonlarında Avrupa, boğanın sırtında korkuyla oturur, hüznle el sallar arkadaşlarına. Korkmakta haklıdır; çünkü Zeus ona sahip olmak için şiddet kullanmıştır.

Kadının konumunu toplumsal düzlemde ilk kez tartışmaya açan kadın, 1363-1430 yılları arasında Venedik'te yaşamış olan Christine de Pizan olmuştur. Döneminin önemli şair ve yazarlarından olan Pizan, "querelle du Roman de la Rose (gül romantizmi)" edebi tartışmasının üzerinden kadınlara yönelik düşmanlıklarla mücadele etmiştir. Evlilik, cinsellik gibi konuların yanında, Pizan kadınların kocalarından son derece kötü muamele gördüğünü, sefil bir yaşam sürdüklerini kaleme almaktadır¹⁹.

Türk yazılı kaynaklarında bizzat kadına yönelik şiddeti içeren tarihi kaynak yoktur belki ama, Sami Paşazade Sezai'nin "Sergüzeşt" romanı örneğinde olduğu gibi, köle olarak alınıp satılan cariyenin uğradığı kötü muamele ve şiddet kaleme alınmıştır. Romancının hedefi şiddet değil, tıpkı Namık Kemal'in romanlarındaki gibi "özgürlük" fikrine kilitlidir, ancak bu dönem yazarlarının eserlerinde kadına şiddet uygulandığına dair ifadeler yer almaktadır.

Kadına yönelik şiddet konusunun gündeme gelmesinde, II. Dünya Savaşı sonrası siyasi ortamı ve yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan başkaldırıları beklemek gerekecektir. Bu dönemde kadın hareketinin tetiklediği Birleşmiş Milletler'in 1975 yılındaki Mexico City'de düzenlediği "Birinci Dünya Kadın Konferansı", ardından gerçekleştirilecek konferanslar ve alınan kararların önemi büyüktür. BM 1975-85 yılları arasındaki dönemi "Kadın On Yılı" olarak ilan etmiş, böylece kadına yönelik şiddete dair uluslararası norm ve standartlar belirlenmiştir. Bu konferansta şiddet konusu sivil toplum kuruluşlarınca dile getirilmiş, fakat Eylem Planı'nda şiddet konusuna özel bir vurgu yapılmamıştır. 1980 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilen İkinci Konferans'ta şiddet konusu, sağlık alanı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Şiddet konusunun kapsamlı bir biçimde ele alındığı Konferans 1985'de Nairobi'de gerçekleştirilen konferans olmuştur²⁰.

19 Gisela Bock, *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, Literatür Yay., 2004, İstanbul, s. 21

20 *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010*, KSGM, ss. 11-12

1993 yılında Viyana’da gerçekleştirilen Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda, kadının insan hakları tüm BM insan hakları belgelerine girmiştir. 1994 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu şiddet konusunu derinlemesine inceleyecek bir Özel Raportör atamıştır. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nde (CEDAW 1985), şiddet için ayrı bir başlık açılmamış, şiddet konusu ayrımcılık kapsamında değerlendirilmektedir.

1995 yılında Pekin’de gerçekleştirilen Konferans’ta katılımcı ve katılanların çeşitliliği artmıştır. Bu dönemde tüm görsel ve yazılı yayınlar, kadın sorunlarına kulaklarını tıkamamıştır. Bu Konferans’ın diğerlerinden ayırtedici yönü, “Taahhütler Konferansı” olmasında yatmaktadır. Çünkü Pekin Eylem Planı’nda kabul edilen ilkeler, pek çok ülkenin beş yıllık kalkınma planlarına girecektir. Türkiye’de Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı’nı çekince koymadan imzalayan ülkeler arasındadır²¹.

5-9 Haziran 2000 yılında New York’ta düzenlenen “Pekin +5” BM Genel Kurul Özel Oturumu’nda, bir önceki konferansın taahhütleri incelenmiş, kadına yönelik şiddetin tanımı genişletilmiştir. **Türkiye’nin önerisiyle “namus suçları” ve “zorla evlendirilme” başlıkları ilk kez uluslararası bir antlaşma metnine girmiştir²².**

Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

“Kızını dövmeleyen dizini döver”, “Kadının sırtından sopayı, karnından sopyayı eksik etmeyeceksin” gibi atasözlerinin anlam ifade ettiği ve değer bulduğu bir toplumda, şiddetin her türü ile mücadele etmenin hiç de kolay olmayacağını anlamak zor değildir. Görsel ve yazılı yayınlarda hemen hemen hergün, dayak, cinsel taciz, tecavüz, daha uçta cinayet ve çocuk gelinler gibi şiddetin farklı türlerini içeren haberler bu tesbitin kanıtıdır. Şiddete uğrayanın yanıtı çoğunlukla sessizlik, bu kimi zaman olayı açık etmemek, kimi zaman “Kocam değil mi? İster döver, ister söver” biçiminde anlaşılamayacak karmaşık bir ruh halini yansıtır. Aslında bu ruh hali, kadının da tıpkı diğerleri gibi aynı değerleri içeren bu toplumun bir bireyi olmasından kaynaklanır. Ancak madolyonun diğer tarafına bakacak olursak, Türkiye’de kadına yönelik şiddete dair önemli bir bakış açısının geliştiğini ve şiddetle mücadelenin bu bakış açısının temelini oluşturduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye’de kadın mücadelesinin pek çok boyutu vardır. Kadınların siyasal haklarından, çalışma yaşamına, eğitim olanaklarından cinsler arası

21 Zeynep Oral, *Kadın Olmak*, Cumhuriyet Kitapları, 2008, İstanbul, ss. 285-290

22 Oral, a. g. e. ,s. 313

eşitlik konularına kadar kadın için hayati öneme sahip konular tartışılmış, dile getirilmiştir. Ancak Türkiye’de kadın hareketini doğuran ve ivme kazandıran, kadınların fiziksel şiddete, yani dayığa dur! demeleriyle başlamıştır. Diğer bir ifadeyle, şiddete karşı kazanımlar devlet eliyle değil, kadınların kendi içinden başlattıkları ve devlet kurumlarını etkiledikleri hareketle sağlanmıştır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddet, 1987 yılında kadın dayığını meşrulaştıran bir yargı kararını protesto etmek için kadınların sokaklara dökülmesi ve şiddeti kınamaları ile gündeme gelmiştir²³. Kadınların sokağa çıkması ve kadın hareketinin güçlenmesinde; 1980 sonrası Türkiye’deki toplumsal değişimin ön plana çıkan yenilenme/direnme boyutunun, kadın-erkek ilişkileri ve kadın kimliği konularına odaklanmasının büyük payı vardır²⁴.

1988 yılında yayınlanan **Bağır Herkes Duysun!**, dayak yiyen kadınların tanıklıklarına ve feministlerin şiddeti çözümlenmeye dönük analizlerine yer veren ilk yayın olma özelliğini taşımaktadır. 1989’da Ankara’da başlayıp, İstanbul’da devam eden, **“Bedenimiz Bizimdir- Cinsel Tacize Hayır”** kampanyası, İstanbul’da **“Mor İğne”** dağıtılması ile çok ses getiren bir hareket olmuştur. **“Cinsel Taciz”** kavramı, 1990 yılında *Feminist* dergisinde çok tartışılmış, kavram belli bir süre sonra herkesin diline yerleşerek, anlamı bilinir olmuştur²⁵. Bir diğer başkaldırı, 1989 ve 1990 yıllarında İstanbul, Ankara, İzmir, Adana illerinde Türk Ceza Kanunu’nun 438. Maddesine karşı yürütülen kampanyalardır²⁶.

23 1987’de Çankırı’da kocasından sürekli dayak yiyen hamile bir kadının boşanma davasını reddeden hakim Mustafa Durmuş, gerekçeli kararını “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” sözüne dayanarak açıklamıştır. Bu karara Çankırı’da 8 avukat itiraz etmiş, bu durum İstanbul’da kampanyaya dönüşmüş, ardından Ankara ve diğer illere yayılmıştır. Bu kampanyayı sokak gösterileri, imza toplama kampanyaları ve sorunun tartışmaya açılması izlemiştir. **Bu kampanyanın en önemli çıktısı; kadın sorununu görünür kılmayı ve kadın hareketinin örgütlenerek güç kazanmasına olanak sağlamasıdır.** Bkz. Nazik Işık, *“1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”*, içinde *90’larda Türkiye’de Feminizm*, Der. Aksu Bora ve Asena Günel, İletişim Yay. , 2009, İstanbul, s. 45,

24 Şirin Tekeli, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yay. , 2011, İstanbul, s. 33

25 Ayşe Gül Altınay ve Yeşim Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, 2008, İstanbul, ss. 18-19, www.kadinayoneliksiddet.org

26 TCK 438. Madde gereğince, ırza geçme durumunda, saldırıya uğrayan kadının fahişe olması, saldırgan erkeğe 2/3 oranında ceza indirimi sağlamaktadır. Bu maddeye karşı Anayasa Mahkemesi’ne yapılan başvuru sonucu, yüce mahkemenin 11 üyesinden (hepsi erkek) 7’si bu maddeyi Anayasa’nın eşitlik ilkesine aykırı görmemiş, bu durum toplumda büyük bir yankı uyandırmıştır.

1990'lı yıllar boyunca kadına yönelik şiddet konusu sürekli olarak dile getirilerek, gündemde tutulmaya çalışılırken, 1980'lerde sokağa dökülen, kampanya yürüten kadın hareketi kurumsallaşmaya başlamıştır. Bu dönemde uluslararası düzeydeki gelişmeler iç dinamikleri tetiklerken, kadın kuruluşları şiddetle mücadele konusunda yurt dışında fon bulmaya başlamıştır. Kadın kuruluşları, 1980'li yıllar boyunca devlet ve kurumlara karşı mücadele ederken, 1990'larda devlet kurumlarıyla işbirliği yapmaya başlamışlardır²⁷. Bu dönemde öne çıkan önemli kadın kuruluşları; İstanbul'da Mor Çatı, Ankara'da Kadın Dayanışma Vakfı ve Diyarbakır'da KAMER (Kadın Merkezi) olmuştur. Bu kurumlar kadına yönelik şiddet kavramının yaygınlaşmasına katkı koydukları gibi, ilk kez kadın sığınakları konusuna da dikkat çekmişlerdir.

Şiddetle ilgili olmayan fakat kadın hareketi ve kuruluşlarını yakından ilgilendiren bir konu da, 1990'lı yıllarda feminizmin farklılaşp ayrılmaya başlamasıdır. Daha önce ayrılmış olan Cumhuriyet'in temel kazanımlarına sahip çıkan Kemalist-Feministler ile Kemalist olmadıklarını vurgulayan feminist gruba²⁸; "Biz Müslüman Kadınlar" olarak kendilerini tanıtan türbanlı feministlerden, etnik kimliklerini vurgulayarak siyasallaşan "Kürt Kadın Hareketi" de eklenmiştir²⁹.

90

Kadına yönelik şiddetle mücadelede devlet düzeyinde kanunlar değiştirilmiş, konuya dair yeni kurumlar oluşturulmuş veya var olanlar revize edilmiş, yerel yönetimler ve üniversiteler bu konuda merkezler açmışlardır. 1990 yılında o zamanki adıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), şiddete uğrayan kadın ve çocuklar için ilk kadın konukevlerini açmaya başlamıştır. 1990 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı İmren Aykut, bakanlığına bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Yürütmenin bu kurumu genel müdürlük olarak 1991 yılında Başbakanlığın ilgili bakanlığına bağlanmıştır. 2004 yılında doğrudan Başbakanlığa bağlanması resmileşen kurum, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmıştır.

1990 Eylül'ünde yerel yönetimler tarafından açılan ilk kadın sığınma evi, Bakırköy Belediyesi'nce gerçekleştirilmiştir. 1993 yılında Altındağ Belediyesi, Kadın Dayanışma Vakfı'na Sığınma Evi'nin açılışında destek sağlamıştır. 1994 yılında KSSGM tarafından şiddete uğrayan kadınlara hukuki ve psikolojik danışmanlık, girişimcilik, el emeğinin değerlendiril-

27 Altınay ve Arat, a. g. e. , s. 21

28 Yeşim Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", içinde *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Der. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yay. , 2005, İstanbul, ss. 82-84

29 Necla Arat, *Feminizmin ABC'si*, Say Yay. , 2010, İstanbul, s. 90

mesi konularında hizmet vermek üzere, “**Bilgi Başvuru Bankası**”nı (3B) kurmuştur. 1998 yılında aile içi şiddete uğrayan kişilerin korunması için tedbirler alınması düzenleyen 4320 Sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir. Aralık 2000’de istismara uğrayan, uğrama riski taşıyan kadınlara rehberlik hizmeti için “**183 Alo Kadın ve Çocuk Hattı**” faaliyete geçirilmiştir. 2002 yılında eşitliği temel prensip olarak alan “Yeni Türk Medeni Kanunu” yürürlüğe girmiş, 2004 yılında şiddete uğrayan kadın için yeni düzenlemeler getiren “Yeni Türk Ceza Kanunu” kabul edilmiştir. 2005 tarihinde Büyükşehir Belediyeleri ile, nüfusu 50. 000’i aşan belediyelerin “*Kadınlar ve Çocuklar İçin Koruma Evleri*” açmaları “Belediye Kanunu” ile yürürlüğe girmiştir. Bir diğer gelişme artan namus cinayetleri ile TBMM’de “Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlar ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi” amacıyla Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı rapor, 2006 Başbakanlık Genelgesi olarak yayınlanmıştır. Yargı mensupları, din görevlileri, polis, sağlık personeli gibi hizmet birimleriyle eğitim projeleri gerçekleştirilmiş ve konu bütüncül ele alınmaya çalışılmıştır. Ek olarak, kadın konusunun ele alınmasında parlamento ayağını oluşturacak TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun 2009 yılında kurulması izlemiştir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin nedenleri sorgulandığında, bu konuda yapılan araştırmalar³⁰; alkol kullanımı, işsizlik, ekonomik yoksulluk, erken yaşta evlilik ve sosyal öğrenme(çocuğun evinde gördüğü şiddeti, yetişkin bir birey olduğunda uygulaması) gibi bulguları göstermektedir. Bu sonuçlar şiddetle mücadelede, kadın hareketinin direnmesinin önemli olduğunu, ancak bütüncül olarak ekonomik ve sosyal sorunların çözümü için devlet ve kurumları yanında, diğer sosyal gruplarla işbirliği içinde çalışması gerektiğini göstermektedir.

2000’li yıllar boyunca kadına yönelik şiddetle mücadele; 2004-2010 tarihleri arasında Amnesty International’ın desteklediği “Kadına Yönelik Şiddete Son” kampanyası, 2004-2007 yılları arasında Hürriyet, ÇEV, CNN Türk ve İstanbul Valiliği işbirliğinde “Aile İçi Şiddete Son” kampanyası, Amnesty International’ın 2006 yılında “16 güne 16 sığınak” kampanyası, Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler ile The Body Shop ortaklığında kampanya, BM Nüfus Fonu (UNFPA)’nın 2005 yılında başlattığı “Kadına

30 Şahika Yüksel, “Eş Dayacağı ve Dayacağı Karşı Dayanışma Kampanyası”,*1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde, Der. Şirin Tekeli, İletişim Yay. , 2011, İstanbul, ss. 304-307Şiddetin nedenlerini oluşturan bulgular üzerinden geliştirilen “ekolojik boyut modeli” için bkz. Şengül Hablemitoğlu, *Toplumsal Cinsiyet Yazıları “Kadınlara Dair Birkaç Söz”*, Toplumsal Dönüşüm Yay. , 2004, İstanbul, ss. 233-236

Karşı Şiddete Son” kampanyaları sponsorlarla yürütülen bir özellik taşıyarak devam etmiştir³¹. Ancak kadın örgütlerinin tüm bu çabaları, yasal ve kurumsal düzenlemeler kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yetmemektedir. Amaca ulaşılması için, toplumsal yaşamın yasa metinleri ile örtüşecek bir özelliğe kavuşması gerekmektedir. Bu da ekonomik, sosyal, siyasal unsurlardan ve bu unsurların belirleyicilerinden bağımsız değildir.

TBMM’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Şiddetin bizzat yaşandığı bir parlamentodan kadına yönelik şiddeti çözmesini beklemek, parlamentonun inkar edilmesi gibi görünsede, bu konudaki inandırıcılığı ve gerçekçiliğinin tartışılması gerektiğini göstermektedir. Özellikle de parlamentoda her dönem çoğunluk **erkeklerden** oluşmaktaysa.

Türkiye’de kadına dair tarih yazımına bakıldığında, yeni kurulan devletin parlamentosu ve özelde Türk modernleşmesi, pek çok çağdaş devleti geride bırakarak kadınına önemli kazanımlar sağlamıştı. II. Meşrutiyet’in ürünü kadın örgütleri, dergileri, hatıralar ve Türk Kadınlar Birliği gibi yapılanmalar mutlaka yönlendirici oldular. Medeni Kanun ve kadına verilen siyasal haklar düşünüldüğünde, tarihinde yaşamadığı bir “kadın devrimi” gerçekleşmişti. Veren taraf olarak devrimi gerçekleştiren, **erkeklerdi**.

İçinde yaşanan dönem ve koşullar dikkate alındığında, henüz açılmış-parlamentoda (23 Nisan 1920), İzmir milletvekili Hacı Süleyman Efendi, ulusların mutluluğu ve kurtuluşu için kız çocuklarının okutulmasını ve onlar için de okullar açılmasını belirtmekteydi (22 Mayıs 1920). Onun bu konuşmasına itirazlar gelmişti³². Önce parlamentoda bulunanlara kadınların da “insan” olduğunu benimsetmek ve reformlara inanmalarını sağlamak gerekiyordu. Örneğin ilk parlamentoda Erzurum milletvekili Hoca Salih Efendi, dört kadınla evlenebilme olanağını tanıyan kanun teklifini parlamentoya sunmuştu. Yine Bursa milletvekili Operatör Emin Bey, frenji hastalığının ortadan kaldırılabilmesi için, kadınların evlenmeden önce muayene edilmesini teklif ettiğinde, parlamentoda kavga çıkmış ve Emin Bey kendini dövmek isteyen hocaların elinden zor kurtarmıştı³³.

1923 yılında Zonguldak milletvekili Tunalı Hilmi Bey’in, kadınların nüfustan sayılmaları, yani vatandaş kabul edilmeleri yolundaki önerisi

31 Altınay ve Arat, a. g. e. , s. 30

32 Bahriye Üçok, *Atatürk’ün İzinde Bir Arpa Boyu*, Cem Yay. , 2000, İstanbul, s. 268

33 Zübeyde Terzioğlu, *Türk Kadını Siyaset Sahnesinde 1930-1935*, Giza Yay. , 2010, İstanbul, s. 15

parlamentonun birbirine girmesine neden olmuştur. Ağır hakaretlere uğrayan Hilmi Bey konuşamamış, parlamento başkanı oturumu tatil etmek zorunda kalmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı, kadın öğretmenleri Eğitim Şurasına davet etti diye, parlamentoda araştırma başlatılmış ve bakan çekilmek zorunda kalmıştır³⁴. Tüm bu örnekler, çoğunluğu toplumun ile-ri gelen veya seçkinleri olarak tanımladığımız kişilerinden oluşan parlamentoda, “kadın” başlığı söz konusu olduğunda, tartışmaların kendisinin şiddete dönüştüğünü göstermiştir. Bu nedenle “kadın devrimi” olarak tanımlanan, Cumhuriyet’in kadınlara yönelik kazanımlarının hakkını teslim etmek gereklidir.

1950 sonrası çok partili hayata, diğer bir ifadeyle özgürlükler rejimi olarak tanımlanan demokrasiye geçen Türkiye, çoğulculuğu partilerinin çokluğu ile tanımlamış, kadının toplumsal alandaki yeri değişmemiştir. Kadının yerini değiştiren yeni rejim değil, rejimin dönüştürdüğü kapitalistleşme, kentleşme gibi olgular olmuştur. Dolayısıyla kadını 1970’ler itibariyle görünür kılan ve harekete geçiren bu değişimlerin yolaçtığı toplumsal, siyasal, ekonomik ve uluslararası yapının kendisi olacaktır.

Kadın gerçekliğinin pek çok boyutunun tartışıldığı parlamentoda “kadına yönelik şiddet”in ele alınması için, konunun gündeme gelmesi ve tartışmaya açılmasını beklemek gerekmiştir. Bir önceki bölümde, dikkatleri şiddet konusuna çeken devlet değil, kadınların kendisi olduğu açıklanmıştır. “Kadın” konusuna kadın bakış açısı girince, diğer bir ifadeyle yeni kadın tarih yazımına bakıldığında söylem, dil ve içeriğin değiştiği göze çarpmaktadır. “Kadın devrimi” yerine “kadın mağduriyeti- kadın sorunları”ndan söz edilmektedir³⁵. “Kadına yönelik şiddet” de bu sorunlardan biri olarak yerini almıştır.

TBMM’de kadınların mağdur olduğu aile içi şiddetin önlenmesi çalışmaları, “ailenin şiddetten korunması” adı altında yapılmıştır. Almanya’da 2002, Avusturya’da 1997 yılında aynı adla kanunlar çıkarılmıştır³⁶. Türkiye’de de 1998 yılında 4320 Sayılı “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” kabul edilmiştir. Kanunun ortaya çıkmasında kadın hareketi ve örgütlerinin çabaları yanında, AB’ye üye olmayı kendine hedef olarak belirlemiş Türkiye’ye yönelik eleştiri raporları etkili olmuştur. Bu dönem aynı zamanda TBMM’nin Uyum Paketleri adı altında ardı arakası kesilmeyen

34 Leyla Kırkpınar, *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Zeus Kitabevi Yay., 2007, İzmir, s. 142

35 Serpil Sancar, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yay., 2012, İstanbul, s. 17

36 Nazan Moroğlu, *Kadına ve Aile İç Şiddete Son Vermek İçin Elele*, CM Basın Yayın, 2011, İstanbul, s. 11

bir yasa fabrikasına dönüştüğü dönemdir. Kanunun çıkması için dönemin ANAP-DSP Koalisyon hükümeti Bakanı Işıl Saygın büyük uğraş vermişse de, Kanun bir önceki hükümette Şevket Kazan tarafından hazırlanmış ve dönemin başbakanı Necmettin Erbakan tarafından 6 Mayıs 1997’de TBMM’ye sevk edilmiştir. Erbakan tarafından gönderilen tasarı ve Adalet Komisyonu’nun raporunda, son yıllarda artan aile içi şiddetin toplumu sarsan boyutlara ulaşmasına dikkat çekilmiştir.

7 Ocak 1998’de Kanun tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporunun müzakeresi için toplanan parlamentoda, Komisyonun kim tarafından temsil edileceği uzun uzun tartışılmış, kararyeter sayısı 4 kez sağlanamadığı için 3. ve 4. Maddeler oylanamamıştır³⁷. 14 Ocak 1998’de kabul edilen 5 maddelik Kanunun görüşmelerinde³⁸ dikkati çeken Refah Partisi milletvekillerinin muhalefetidir. “... eğer, zabıta, kişinin, hane reisinin eve alkollü geldiğini tesbit ederse, evden herhangi bir şikayete gerek kalmadan ne olacak; bu kişiye, 3 aydan 6 aya kadar hapis cezası verilecek. Şimdi, peki, 6 ay hapis cezasını aile reisine verdiniz- Anadolu’yu bilenler, Türk aile yapısını bilenler, bu söylediğimin ne anlama geldiğini çok daha iyi anlarlar- 6 ay bu kişi, Ahmet Bey, Mehmet Bey içeride yattı, sonra içeriden çıktı; suçu ne; evine belirli oranda alkollü gelmekti veya bir hakareten, çok ufak bir darptan veya bir tokattan kaynaklanmıştı. Şimdi, Sayın Bakanım zannediyor mu ki, bu aile reisi, altı ay içeride yattıktan sonra, ilk iş olarak, gidip, bir buket çiçek yaptırarak, evine o bir buket çiçekle gelecek.... Bu kanun tasarısı, bilmiyorum; ama, bana öyle geliyor ki, Türk aile yapısının temel line dinamit koyan bir kanun tasarısıdır. Kanun tasarısı, esasında, Türk aile yapısına koruma falan getirmiyor. Bu kanun tasarısının gerekçesinde de belirtildiği gibi, Venezuela’da, Amerika’da, İngiltere’de ve birkaç ülkede daha uygulanan bir sistem; onun için böyle getiriliyor..... Türk ailesi, evet, korunmayı bekliyor sizden bugün; ama, enflasyondan korunmayı bekliyor, hayat pahalılığından korunmayı bekliyor, terörden korunmayı bekliyor Türk ailesi sizden.... .³⁹” Bu eleştirilerde de görüldüğü gibi dönemin enflasyon, terör gibi sorunları dile getiriliyor. “Değerli arkadaşlar, bu tasarının içeriğini okuduğumuz zaman, ben, şahsen bu kanunla ailenin korunacağı kanaatinde değilim. Bu kanunla ailenin bütünlüğü bozulur kanaatindeyim ve böyle bir kanunun, bu meclisten çıkması, bizler için –samimi söylüyorum- utanç verici bir şey. efendim, eşler arasında anlaşmazlık olursa, erkek sarhoşsa, hanımına karşı kaba bir harekette bulunursa zabıtaya müracaat edecek, hakimin karşısına çıkacak, yargılanacak, hapse girecek; ondan sonra da o erkek gidecek, o evde gene babalık yapacak veya kocalık

37 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:20, Cilt: 42, Yasama Yılı: 3, 39. Birleşim, 07. 01. 1998

38 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:20, Cilt: 42, Yasama Yılı: 3, 42. Birleşim, 14. 01. 1998

39 RP Sakarya milletvekili Nezir Aydın’ın konuşması

yapacak...⁴⁰ Bu ifadelerin özüne bakıldığında, aile bütünlüğünün temel kabul edildiği, erkeklik onurunun sıklıkla dile getirildiği göze çarpmaktadır. Kadın ayrı bir birey olarak değil, aile kavramıyla birlikte düşünülen bir unsurdur. Bu ifadeler 1990'lı yıllarda Türk toplum yapısında kadının geleneksel konumunu görece sıkı bir şekilde koruduğunu göstermektedir. Bir diğer husus RP'li vekiller çözümün ne olması gerektiği noktasında, çıkacak Kanundan çok şiddetin nedenlerinden ekonomik zorluklar üzerinde yoğunlaşmışlardır. *"... yoksullukları getiren ekonomik zorluklar gelmiş.... . İşsizliğin, sefaletin, pahalılığın getirdiği bu sıkıntı, aileleri perişan etmiş.... .⁴¹"* Alkolün serbest olması, Karadeniz'de Sarp Kapısının açılması ile ortaya çıkan ahlaki erozyon dile getirilen nedenler arasındadır.

Kanunun çıkmasında ısrarlı olan Bakan Işlay Saygın *"..... Bu yasa, 54'üncü Hükümetin ürünü olan ve bizzat Adalet Bakanımız Sayın Şevket Kazan'ın hazırladığı bir yasadır. Adalet Bakanlığından, 54. Hükümetin Bakanlar Kurulundan geçmiş, Sayın Başbakan Erbakan tarafından 6. 5. 1997 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edilmiş olan bu yasaya muhalefetinizi anlamak mümkün değildir. Kendi Genel Başkanlığınızın Başbakanlığında sevk etmiş olduğu bu yasaya muhalefetiniz, kadınlarımızı ne gözle gördüğünüzün en güzel örneğidir. Bu konuda başka bir şey söylemek istemiyorum; ama, samimiyetsizliğinizin ortada olduğunu da hepimiz görmekteyiz."⁴²* ifadeleriyle Kanunun çıkmasında etkili olmuştur.

Her geçen gün kadına yönelik şiddet olaylarının ve cinayetlerin artmasına koşut olarak 4320 Sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" un 2007 yılında yapılan değişikliklerine rağmen, eksikliklerini gidermeye dönük 6284 Sayılı "Ailenin Korunmasına ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" 8 Mart 2012 yılında kabul edilmiştir. Kanunun kabulünün özellikle 8 Mart Dünya Kadınlar Gününe denk getirilmesi ayrıca önem arz etmektedir. Kanunun görüşüldüğü gün göze çarpan olaylar ise; kadın milletvekillerinin çoğunun 8 Mart dolayısıyla bir program için parlamentoda bulunmaması, TBMM sıralarının iktidar ve muhalefeti ile boş olması, en önemlisi yine 8 Mart dolayısıyla dönemin Aileden Sorumlu bakanı Fatma Şahin'in TBMM'de bulunmamasıdır. Görüşmelerde tartışma yaratan bir diğer gelişme, Milli Eğitim Komisyonu'nda Hakan Şükür'ün danışmanının CHP milletvekilini tartaklaması (şiddet) olayıdır. TBMM'de şiddet olayına bir örnek Kanunun görüşmeleri sırasında bir vekilin açıklamalarıdır. *"Benim şu parmağım bu Mecliste şiddetten dolayı kırıldı."⁴³*

40 RP Trabzon milletvekili Kemalettin Gökteş'in konuşması

41 RP İstanbul milletvekili Ali Oğuz'un konuşması

42 Devlet Bakanı Işlay Saygın'ın konuşması

43 CHP İstanbul milletvekili Mahmut Tanal'ın konuşması

Kanun⁴⁴ görüşülmezden önce, milletvekillerinin 8 Mart dolayısıyla gündeme ilişkin fakat gündem dışı konuşmalarına yer verilmiştir. Bu konuşmalara, Kanunun görüşmelerine ve soru önergelerinin tartışmalarına bakıldığında, iki boyutlu bir farklılık göze çarpmaktadır. İlki kadın ve erkek milletvekillerinin ifade ve algılarındaki farklılık, ikincisi partilerin konuya bakış açılarındaki farklılıktır.

Her partiden kadın milletvekillerinin konuşmalarında kadın tarihi, feminist düşünce ve yaklaşımlar (AKP milletvekilleri hariç), kadınların mağduriyet ve sorunları kimi zaman özele inilerek açıklanmış, erkek milletvekillerinin konuşmalarında, anamız, bacımız gibi klişe ifadeler yanında, iz bırakmış kadın ecdada göndermeler yapılarak kahramanlıkların anlatıldığı, yapmalıyız, çözmeliyiz, eğitmeliyiz, vermeliyiz gibi kimi zaman korumacı, kimi zaman çözülmek istenen sorunu yeniden üreten bir üslup kullanılmıştır.

Partiler düzeyinde milletvekillerinin ifadelerine bakıldığında; AKP milletvekilleri kadın ibaresinin her geçtiği cümlede "aile" ve "annelik" kavramlarını birlikte kullanmışlardır. "Kadın, annelik gibi kutsal bir görevi üstlenen,... Toplumun en önemli yapı taşı aile, ailenin de en önemli unsuru anne,..."⁴⁵ "Kadına kalkan el, bir anneye kalkan eldir"⁴⁶. "Şiddetin ve de terörün çözümünü de kadının kendisinde görmektedir. "Yine ben inanıyorum ki ülkede terörü ve şiddeti bitirecek olanlar da kadınlarımız, annelerimizdir. Anne şefkati ve anne sevgisinin üstesinden gelemeyeceği sorun yoktur diye düşünüyorum."⁴⁷ Muhalefet partileri "eşitlik ve özgürlük" ifadelerini kullandıklarında, karşılıklı atışmalarda "türban" konusu mutlaka AKP milletvekilleriince dile getiriliyor. "İkna odalarında kızlarımızı okullara almayan kim di?"⁴⁸ veya "Eğer bir ülkede bir kısım kadınlar farklı yaşam tarzlarından ve giyim kuşamlarından dolayı...."⁴⁹ gibi. AKP milletvekilleri iktidar olarak partilerinin ve hükümetlerinin yaptıkları politikaları anlatıyorlar. Bunun içinde dönemin Başbakanının eşi Emine Erdoğan'ın yürüttüğü kampanyalara da gönderme yapılıyor. Parti sözcülüğü bazen propagandaya dönüşebiliyor. Örneğin, kadına şiddet konusunun her geçen gün arttığı olgusunun bir yanılısama olduğunu dile getiren AKP'li kadın vekil, gerçekte şiddetin

44 TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:24, Cilt: 15, Yasama Yılı: 2, 76. Birleşim, 08. 03. 2012

45 AKP Adana milletvekili Fatoş Gürkan'ın konuşması

46 AKP Tekirdağ Milletvekili Özlem Yemişçi'nin konuşması

47 AKP Konya Milletvekili Ayşe Türkmenoğlu'nun konuşması, aynı görüşteki bir diğer konuşma AKP İzmir milletvekili İlknur Denizli'nin konuşması

48 AKP Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş'ın konuşması

49 AKP Adıyaman Milletvekili Mehmet Metiner'in konuşması

artmadığını, kadınların AKP'ye inandıkları ve geçmişteki (CHP Tek Parti Dönemi'ne gönderme yapılıyor) gibi devletten korkmadıkları için, uğradıkları şiddeti açık ettiklerini iddia ediyor⁵⁰.

CHP'li vekillerin kanunun görüşülmesi esnasında üzerinde ısrarla durdukları iki husus var; kavramlaştırmalardaki yanlışlıklar veya eksiklikler⁵¹ ile, aynı dönemde görüşmeye devam edilen "4+4+4" eğitim sisteminin eleştirileridir. Kavramsallaştırmada "ailenin korunması" ile "kadının korunması"nın aynı anlamı ifade etmediği tartışılıyor⁵². Kanunda "birey" yerine, "kişi" kavramının kullanılmasına itiraz ediliyor. "*Kişi, halk ağzında "eş, koca" anlamında kullanılmaktadır. Oysa birey "Kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık. "olarak tanımlanmaktadır.*"⁵³ Emekçi kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği⁵⁴, kadını "özne" kabul eden, fakat aile içine sıkıştıran görüşü reddeden yaklaşımlar, kadının durumu, hem ülke düzeyinde özellikle üst yönetim kadrolarındaki yerleri sorgulanıyor, hem de uluslararası örgütlerin verdikleri endekslerdeki rakamlar dile getiriliyor. Kadının muhafaza karlaştırılması, devletin şiddeti eleştiriliyor. "Cinsiyet eğilimi" veya "cinsiyet kimliği" sadece CHP değil, BDP vekillerince de dile getiriliyor. Kimi zaman söz alan CHP milletvekilinin hangi partiden olduğunu düşündürecek ifadelerle rastlanabiliyor. Örneğin, "*X Türkçe bilmiyor, türlü işkencelere maruz kalıyor,...X Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü öğrencisi,... Kendisi örgüt üyeliğinden gözaltına alınıyor.... X Bilgi Üniversitesinde öğrenci, Dört tane panele katıldığından dolayı terör örgütü üyeliğinden suçlanıyor.... X'ı aylar boyunca, yaklaşık sekiz dokuz ay boyunca terör örgütü üyeliğiyle suçladı AKP Hükümeti...*"⁵⁵ gibi ifadeler, bu çalışmanın kapsamı dışında olan CHP'nin ideolojisi ve içeriği konusu ile ilgili tartışmalar hakkında ipuçları veriyor.

Kanunun görüşülmesinde edilgen kalan ve çok söz almayan, hattaba-zen yokmuş gibi görünen parti MHP oluyor. Kanunun görüşülmesi öncesi MHP Mersin milletvekili Mehmet Şandır öncülüğünde konuyla yakından alakalı Meclis Araştırması Önergesi sunulmuştur. Önergenin konusunu, Türk toplum yapısını tehdit eden ve son günlerde artan şiddet olayları ve

50 AKP Tekirdağ Milletvekili Özlem Yemişçi'nin konuşması

51 CHP İstanbul milletvekili Mehmet Akif Hamzaçebi'nin konuşması

52 CHP İzmir milletvekili Rıza Türmen'in konuşması

53 CHP Bursa milletvekili Sena Kaleli'nin konuşması

54 İktidar partisine göre, "toplumsal cinsiyet eşitliği" ifadesi yerine, "kadın erkek eşitliği" ifadesi daha geniş bir anlam ifade ediyor. Buna karşılık CHP milletvekilleri Başbakan'ın "*Ben kadın erkek eşitliğine inanmıyorum*" sözlerini eleştiriyor. Bu tartışmalardaki asıl düğüm "cinsiyet kimliği"nde yatıyor. Çünkü eşcinseller konusu üzerinde birkaç defa sözü edilerek durulmuyor.

55 CHP Malatya milletvekili Veli Ağbaba'nın konuşması

çözüm yolları oluşturmaktadır. Önerge, şiddetin “sıradanlaşan” bir olguya dönüştüğüne dair dikkatleri çekmek istemiştir. Kanunun görüşülmesi sırasındaki soru önergelerinin çoğunluğu CHP ve BDP tarafından verilmiştir. MHP bu durumu “... Bizim bu kanunda, Sayın Bakan Hanımefendi'nin talebiyle, en az konuşmak ve önerge vermemek üzere bir kaydımız vardı.....çok konuşmayarak, önerge vermeyerek bir an önce çıkmasını temin etmek noktasında bir kararımız vardı....”⁵⁶ biçiminde açıklamıştır. Sorunun çözümünün “eğitim” ve “evlilik okulları” gibi eğitim programlarıyla sağlanacağı belirtilmiştir⁵⁷. Meral Akşener'in parlamentonun açılışında gündem dışı kısa konuşmasının dışında MHP'nin kadın milletvekillerinden kimse söz almamıştır. Diğer bir ifadeyle MHP kadınıyla bu Kanunun görüşülmesinde yoktur.

Kanunun hemen hemen her maddesine soru önergesi veren, en çok sözü alan parti BDP olmuştur. Direniş, miting, emekçi kadın, sokak, eylem, yürüyüş, meydanlar, gözaltı, cezaevi, toplumsal eşitsizlik ve Kürt sorunu en çok kullanılan sözcükler olmuştur. Parti milletvekilleri sosyalist ve sendika liderlerinden, feminist mücadelede öne çıkan isimlere gönderme yaparak, sözlerinden örnekler vermişlerdir⁵⁸. Milletvekillerinin konuşmalarında dikkati çeken diğer bir husus, kadın örgütlerinin taleplerini sık sık dile getiriyor olmalarıdır. Hemen her milletvekili konuşmasını mutlaka Kürt sorununa getirerek, partinin ideolojisini yansıtmıştır. “Kadınlar haklarını öğrenirken ana dilde bilgilendirilmeli, ana dilin kullanılması eğitim politikasında da desteklenmelidir.... . kadınlara ulaşıldığında bildiği tek dil Kürtçe ise ya da Lazca ise ya da Ermenice ise o zaman bu dilden mutlaka kadınlara ulaşmak gerekiyor...⁵⁹”, “...cinsel kimliğimizden dolayı maruz kalmış olduğumuz şiddetin önüne geçen bir toplumsal şiddet sorunumuz var. Kürt sorunu eksenli, henüz hayata geçirilememiş çözüm politikaları ve çözümsüzlükte ısrar, ne yazık ki bölgede kadının yaşamına direkt olarak tesir ediyor....”⁶⁰ Bu sözlerle çelişkililer olarak Ertuğrul Kürkçü'nün konuşması, bu bölgede kadın şiddetinin çok az olduğu üzerine yoğunlaşıyor. “...Sizce bu vakalar en çok nerede gerçekleştirilmiştir? Tahminen şöyle diyebilirsiniz: “Türkiye'nin en gerice bölgelerinde.” Yanılıyorsunuz arkadaşlar. Bu 72 vakadan 26'sı Ege'de, 19'u Marmara'da, 15'i İç Anadolu'da, 8'i Akdeniz'de, 2'si Karadeniz'de, 1'i Güneydoğu Anadolu ve 1'i de Doğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleşti. Bu bölgelerimizde yani en az şiddetin gerçekleştiği bölgelerimizde en yüksek kadın duyarlılığının ve erkeklerde kadına karşı şiddetten kaçınma algısının güçlenmiş olmasının bu kentlerimizde güçlü,

56 MHP Mersin milletvekili Mehmet Şandır'ın konuşması

57 MHP Elazığ milletvekili Enver Erdem'in konuşması

58 BDP İstanbul milletvekili Sebahat Tuncel'in konuşmaları

59 BDP İstanbul milletvekili Sebahat Tuncel'in konuşması

60 BDP Batman milletvekili Ayla Akat Ata'nın konuşması

özerk kadın hareketlerinin varlığıyla bir ilgisi olduğuna dair dikkatinizi çekmek isterim.... ⁶¹ Kanunun görüşülmesi sırasında ilk kez çocuk gelinlerden bahseden BDP'li Erol Dora olmuştur. CHP milletvekilleri de 4+4+4 sistemi eleştirirken küçük yaşta kız çocuklarının evlendirileceği boyutunu tartışmışlardır. Yine bölgede diğer bölgelere göre daha çok görülen töre ve namus cinayetleri ile feodal toplum yapısından bahsedilmiştir.

Tüm bu tartışmalarla geçen Kanuna rağmen, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin önü kesilememektedir. Konuyla ilgili olarak MHP Mersin milletvekili Ali Öz 30 Nisan 2014'de Kanunun uygulanmasına zemin hazırlayacak altyapının henüz oluşturulmadığı ve Şiddeti Önleme İzleme Merkezlerinin ülke çapında kurulmadığı ve yönetmeliğin hala çıkarılmadığını gerekçe göstererek TBMM'de bir Meclis Araştırmasının açılmasını teklif etmiştir. Tüm bu çalışmalar, TBMM'nin kadın konusunu ele alan önemli bir kurumu olan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun kadına yönelik şiddetle mücadelesi ve diğer kurumlarla işbirliği çabalarına da yansımaktadır.

Sonuç

1980'den itibaren kadına yönelik şiddet konusu görünür olmuş, hem söylem düzeyinde, hem de yasal önlemlerle çözülmesi gereken bir sorun olarak benimsenmiştir. Bu dönemde ortaya çıkan kadın hareketi ve örgütleri, kadınların asla bir ihtiyaç olarak görülme istenmediklerini, sevgi, saygı, anlayış gibi insan olma onuruna yakışan yüce değerlerle algılanmak ve davranılmak istediklerini her fırsatta dile getirmeye, anlatmaya çalışmışlardır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan yasa yapıcılarının veya karar alıcıların kadına ve kadına yönelik şiddet olaylarına bakışı, mesafeli olmaktan konunun çözümü olmak iradesine doğru evrilmiştir. Karar alıcıların veya TBMM'nin üyelerinin gökten zembille inmediklerini, içinden çıktıkları toplumun algılarını, inançlarını, kültürünü kurumların içerisine taşıdıkları gerçeğini, yani toplumun aynası olduklarını göz ardı etmemek gereklidir. Artan şiddet olayları, toplumun içinden gelen parlamento temsilcilerini de etkilemiş, partilerin ideolojik farklılıkları ve cinsiyet kimlikleri ifadelerine yansısı da, çözüm noktasında ortak irade göstermişlerdir. Ancak çözümün sadece parlamentolardan Kanun çıkarmakla bitmediği, önemli olanın yasa uygulayıcı konumundaki yürütmenin bu konudaki kararlı ve ısrarlı politikaları ile mümkün olduğudur. Kadının da insan olduğu algısının yerleşmesi ve bu algının siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümü elzemdir.

61 BDP Mersin milletvekili Ertuğrul Kürkcü'nün konuşması

KAYNAKÇA

- Altınay, Ayşe Gül ve Yeşim Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, 2008, İstanbul, www.kadinayoneliksiddet.org
- Arat, Necla, *Feminizmin ABC’si*, Say Yay. , 2010, İstanbul
- Arat, Yeşim, “Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar”, içinde *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Der. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, Çev. Nurettin Elhüseyni, Tarih Vakfı Yurt Yay. , 2005, İstanbul
- Benazus, Hanri, *Geçmişten Günümüze Kadınlar ve Kadınlarımız*, Bizim Kitaplar, 2010, İstanbul
- Bock, Gisela, *Avrupa Tarihinde Kadınlar*, çev. Zehra Aksu Yılmaz, Literatür Yay., 2004, İstanbul
- Fraisse, Geneviève ve Michelle Perrot, “Düzenler ve özgürlükler”, *Kadınların Tarihi Cilt IV “Devrimden Dünya Savaşı’na Feminizmin Ortaya Çıkışı”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul
- Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, Kamer Yay. , 1996, İstanbul
- Hablemitoğlu, Şengül, *Toplumsal Cinsiyet Yazıları “Kadınlara Dair Birkaç Söz”*, Toplumsal Dönüşüm Yay. , 2004, İstanbul
- Işık, Nazik, “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, içinde *90’larda Türkiye’de Feminizm*, Der. Aksu Bora ve Asena Günel, İletişim Yay. , 2009, İstanbul
- Kırkpınar, Leyla, *Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Zeus Kitabevi Yay. , 2007, İzmir
- Klapisch-Zuber, Chritiane, “Düzeni Sağlamak”, *Kadınların Tarihi Cilt II “Ortaçağın Sessizliği”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. ,2005, İstanbul
- Leduc, Claudine, “Antik Yunanistan’da Evlilik”, *Kadınların Tarihi Cilt I “Ana Tanrıçalardan Hristiyan Azizelere”* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul
- Mitchell, Juliet, *Kadınlar: En Uzun Devrim*, çev. Gülseli İnal v. d. , Agora Kitaplığı, 2006, İstanbul
- Moroğlu, Nazan, *Kadına ve Aile İçi Şiddete Son Vermek İçin Elele*, CM Basın Yayın, 2011, İstanbul
- Oral, Zeynep, *Kadın Olmak*, Cumhuriyet Kitapları, 2008, İstanbul
- Reed, Evelyn, *Bilim ve Cinsiyet Ayrımı*, çev. Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, 2003, İstanbul
- Sancar, Serpil, *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yay. , 2012, İstanbul
- Tekeli, Şirin, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, İletişim Yay., 2011, İstanbul

Terzioğlu, Zübeyde, *Türk Kadını Siyaset Sahnesinde 1930-1935*, Giza Yay. , 2010, İstanbul

Thomas, Yan, "Roma Hukukun'da Cinsiyet Ayrımı", *Kadınların Tarihi Cilt I "Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere"* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul

Üçok, Bahriye, *Atatürk'ün İzinde Bir Arpa Boyu*, Cem Yay. , 2000, İstanbul

Üçok, Bahriye, *İslam Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar*, Bilge, Kültür, Sanat Yay. , 2011, İstanbul

Yüksel, Şahika, "Eş Dayağı ve Dayaağa Karşı Dayanışma Kampanyası", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* içinde, Der. Şirin Tekeli, İletişim Yay. , 2011, İstanbul

Zaidman, Louise Bruit, "Pandora'nın Kızları ve Yunan Kentlerindeki Ritieller", *Kadınların Tarihi Cilt I "Ana Tanrıçalardan Hıristiyan Azizelere"* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul

Zemon Davis, Natalie ve Arlette Farge, "Herşeye Rağmen Kadın Nedir?", *Kadınların Tarihi Cilt III "Rönesans ve Aydınlanma Çağı Paradoxları"* içinde, Der. Georges Duby, Michelle, Perrot, Çev. Ahmet Fethi, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. , 2005, İstanbul

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2007-2010, KSGM

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:20, Cilt: 42, Yasama Yılı: 3, 39. Birleşim, 07. 01. 1998

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:20, Cilt: 42, Yasama Yılı: 3, 42. Birleşim, 14. 01. 1998

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:24, Cilt: 15, Yasama Yılı: 2, 76. Birleşim, 08. 03. 2012

AKRAN-ARABULUCULUK SÜRECİNDE ANLAŞMAZLIK YAŞAYAN ÖĞRENCİLERİN YAŞADIKLARI GÜÇLÜKLERİN İNCELENMESİ -ARABULUCU ÖĞRENCİLERİN DEĞERLENDİRMELERİ-

Yrd. Doç. Dr. Cemile ÇETİN¹, Prof. Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ²

ÖZET

102

Bu araştırmanın amacı, İzmir’de bir lisede altı yıldır uygulanmakta olan akran arabuluculuk modeline ait sorun çözme basamaklarında yaşanan güçlükleri, arabulucu öğrencilerin gözünden incelemektir. Çalışma nitel araştırma tekniklerinden “yarı yapılandırılmış görüşme tekniği” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Okulda altı yıllık dönemde en çok arabuluculuk gerçekleştiren 30’u kız, 20’si ise erkek toplam 50 öğrenci ile görüşülmüştür. Görüşmelerden elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Arabulucu öğrencilerin değerlendirmelerine göre, çatışan taraflar arabuluculuk sürecinde farklı noktalarda zorluklar yaşamaktadırlar. Bu zorluklardan ilki; kendilerini ifade ederken yaşadıkları zorluklardır. Diğer bir zorluk arabuluculuk sürecinin eğitimlerle kazandırmaya çalıştığı empati kurmada gözlemlenmektedir. Bu sonucun oluşmasını destekleyen en önemli sonuçlar karşılıklı olarak “dinlememe” ve yanlış çözüm üretmenin varlığı olarak vurgulanmaktadır.

***Anahtar Kelimeler:** Arabuluculuk, Akran-arabuluculuğu, Çatışma, Anlaşmazlık.*

1 Dokuz Eylül Üniversitesi, Anlaşmazlık Çözümü Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir cemile.gurcay@deu.edu.tr cemilegurcay@gmail.com

2 Dokuz Eylül Üniversitesi, Anlaşmazlık Çözümü Araştırma ve Uygulama Merkezi, İzmir abbas.turnuklu@deu.edu.tr abbasturnuklu@gmail.com

GİRİŞ

Öğrenciler arasında yaşanan anlaşmazlıklar, okul ortamının doğal ve kaçınılmaz bir parçasıdır. Okul ortamının, farklı değer, istek, amaç, çıkar ve aile kültüründen gelen öğrencilerin uzun süre birlikte yaşamalarını zorunlu kılması, doğal olarak öğrencilerin zaman zaman karşı karşıya geldiklerinde onlardan beklenen temel sorun çözme tekniğinin, yüzyüze yapıcı ve barışçıl müzakere yoluyla uzlaşma ve anlaşma olmasına karşın, çoğu zaman öğrenciler bunu başaramamaktadırlar. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, kendi kendilerine ortak sorunlarını müzakere ederek yapıcı, adil ve barışçıl bir anlaşmayı yaratamadıklarında, bir yetişkin olan öğretmenlerden yardım istemek ya da yıkıcı ve şiddet içerikli anlaşmazlık çözüm yolunu benimsemek durumunda kalmaktadırlar. Bu çalışmada şiddet odaklı bir yaklaşım ya da bir yetişkin yardımı yerine, öncelikli olarak anlaşmazlık yaşayan öğrencilere bir seçenek olarak, kendi sınıflarından bir öğrencinin “arabuluculuğunu” tercih etmeleri önerilmektedir. Bu bağlamda, öğrenciler yüzyüze müzakere ederek uzlaşamadıklarında, ortak sorunlarını “arabulucu” sınıf arkadaşlarının kolaylaştırıcılığında tekrar yüzyüze “müzakere” ederek, yine kendilerinin çözümü üzerine odaklanılmıştır.

Arabuluculuk, tarafsız bir öğrencinin, iki ya da daha fazla sayıda anlaşmazlık yaşayan öğrencinin anlaşmaya varmaya çalışmasına yardımcı olduğu, yapılandırılmış bir sürece gönüllü katılım demektir (Girard, Refkin& Townley, 1985, aktaran Messing, 1993, Karip, 1999, Şahin, 2008). Arabuluculuk, anlaşmazlık çözümünü kolaylaştırıcı bir süreçtir. Tarafsız bir öğrenci (arabulucu) anlaşmazlığın taraflarına sorunlarını konuşma ve ele almada yardımcı olur. Arabuluculuk, bireylerin yardım aldığı ama çözümler konusunda kontrolü ve denetimi ellerinde tuttuğu bir süreçtir (Bickmore, 2002). Akran-arabulucu ise, iki ya da daha fazla kişiye, anlaşmazlıklarını yönetmede yardımcı olan tarafsız, nötr kişidir. Akran-arabulucunun çatışan öğrenciler üzerinde, herhangi bir resmi bir gücü yoktur. Arabulucu taraflara ne yapacaklarını veya kimin haklı kimin haksız olduğu konusunda nasıl karar vereceklerini söylemez. Arabulucu, ortada durup taraflara adil ve makul bir anlaşmaya varabilmeleri için müzakere (problem çözme) basamaklarını takip etmelerine yardımcı olur (Johnson & Johnson, 1996). Akran arabuluculuğun temelinde anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin ortak çıkarlarını belirlemelerine yardımcı olmak için kolaylaştırıcı görevi üstlenen bir arabulucu vardır. Önerilerde bulunma, nihai kararı belirleme ve her iki tarafın da kabul edeceği bir çözümü bulma sorumluluğu öncelikle anlaşmazlık yaşayan öğrencilere aittir (Messing, 1993, Karip, 1999, Şahin, 2008). Akran-arabuluculuk, öğrencilere seçenekler ve alternatifler sunar.

Onları okul ortamında, disiplinle ilgili konularda alınan kararlara dahil eder, kendi davranışları ve sonuçları konusunda daha fazla **sorumluluk** duygusu geliştirmelerini sağlar (Thompson, 1996). Dolayısıyla, akran arabuluculuk öğrencilerin günlük yaşamlarına büyük etkisi olan ve gündelik sorunların ele alınmasında bir yöntem sunan etkin bir modeldir (Moriarty & McDonald, 1991). Bu yönüyle akran arabuluculuk, öğrenci merkezli bir yaklaşım olup, anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin, özyönetim, özdenetim ve özdüzenleme becerilerinin ve özsaygı düzeylerinin gelişimine katkı veren doğal bir süreçtir.

Akran arabuluculuğun anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin anlaşmazlıkları üzerindeki etkisi hem ulusal hem de uluslar arası bir çok araştırmada incelenmiştir (Bell, Coleman, Anderson & Whelan, 2000; Cantresll, Park-Savage, & Rehfluss, 2007; Johnson & Johnson, 2001; Johnson et al. , 1996; Smith et. Al., 2002, Türnüklü, Kaçmaz, Sünbül, Ergul, 2009; Türnüklü, Kaçmaz, Türk, Kalender, Şevkin, Zengin, 2009; Türk & Türnüklü, 2013). Tüm bu çalışmalarda ortak olan sonuç, akran arabuluculuk toplantılarına getirilen öğrenci anlaşmazlıklarının yapıcı ve barışçıl olarak yönetiminde %90-100 düzeyinde başarılı olduğu yönündedir. Bu çalışmalara ek olarak Burrell ve meslektaşları (2003) tarafından akran arabuluculuğunun etkileri üzerine gerçekleştirilen meta analizinde 23 araştırmayı incelemişler ve gerçekleştirilen 4327 anlaşmazlığın 4028 tanesinin anlaşma ile (%93) sonuçlandığını saptamışlardır.

Akran arabuluculuğu, anlaşmazlık yaşayan öğrencilere ortak problemlerini belirleme ve çözme konusunda yardım eden belli bazı basamaklardan oluşan bir süreçtir. Bu projede akran arabuluculuğu "5" basamakta ele alınmaktadır. Bunlar;yaşanılan sorunun ve nedenlerin açıklanması; yaşanılan duyguların ve nedenlerin açıklanması; çatışan öğrencilerin birbirleri ile empati kurması; anlaşmazlığın her iki tarafının yararına çözüm seçeneklerinin geliştirilmesi ve değerlendirilmesi ile anlaşmanın gerçekleştirilmesidir. Bu araştırmanın amacı, yukarıda yer verilen, her bir arabuluculuk basamağında anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşadıkları güçlükleri arabulucu öğrencilerin gözünden incelemektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma tekniklerinden "yarı yapılandırılmış görüşme tekniği" kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasının ana nedeni, arabulucu öğrencilerin kişisel deneyimlerine ilişkin derin ve detaylı sözel veri elde etmektir. Çalışmada, arkadaşlarının anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapan öğrencilerin arabuluculuk deneyimlerine ilişkin algıları onların dilinden anlaşılmaya ve keşfedilmeye çalışılmıştır.

ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma, İzmir’de sosyo-ekonomik durumları düşük seviyedeki ailelerin çocuklarının devam ettiği, oldukça fazla çatışma ve kişilerarası şiddet yaşanan bir lisede gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu, Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden göç etmiş, maddi durumu iyi olmayan ailelerden gelmektedir. “Anlaşmazlık Çözümü Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı” araştırmacılar tarafından 6 yıl süreyle birinci sınıf öğrencilerine verilmiştir.

Her sene lise birinci sınıf öğrencilerine ilişkiler netleştikten sonra kasım ayı gibi, şu soru sorulmuştur: “herhangi bir sınıf arkadaşınızla, aranızda yaşadığınız bir anlaşmazlığı kavgayı ya da çekişmeyi yapıcı ve barışçıl olarak yönetmek için yardım almak istediğin ve güvendiğin 3 sınıf arkadaşın kimdir?” öğrencilerin yazmış oldukları “3” öğrenci isimlerinin frekansı, sınıfta öğrencilerin göz önünde alınarak, en çok tercih edilen öğrenciler, kabul ettikleri ve gönüllü oldukları takdirde “sınıf arabulucusu” olarak belirlenmiştir. Daha sonra bu öğrencilere “Anlaşmazlık Çözümü Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı” (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz, Balcı, 2009; a, b) kullanılarak eğitim verilmiştir. Her bir sınıftan 4 kız ve 4 erkek olmak üzere 8 öğrenci eğitim alarak sınıflarında ikişer haftalık süreçte ikişer kişi olarak arabuluculuk hizmeti vermişlerdir. Çalışmada arkadaşlarının anlaşmazlıklarında en çok arabulucu olarak tercih edilen öğrencilerin, arabuluculuk deneyimleri göz önünde bulundurularak, gönüllü olanlarla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubu 30’u kız, 20’si ise erkek olmak üzere 50 öğrencidir. Çalışma grubunun oluşturulmasında en fazla arabuluculuk yapan öğrenciler tercih edilmiştir. Böylece programın etkisine ilişkin, somut tecrübelere dayalı, daha derin ve detaylı veri elde edilebileceği düşünülmüştür. Görüşme sonucunda elde edilen nitel veriler içerik analizi tekniği ile analiz edilerek hem frekans ve yüzde olarak hem de öğrenci söylemleri olarak doğrudan aktararak sunulmuştur.

VERİ TOPLAMA ARACI

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formdaki sorular arabulucu öğrencilerin arabuluculuk deneyimlerine ilişkin algılarını ve görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Görüşme formunda yer alan ve araştırmanın amacı ile doğrudan ilgili olan açık uçlu sorular şöyledir:

1. Arabuluculuk basamaklarını uygularken en çok hangi basamakta zorlandığınızı düşünüyorsunuz?

2. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, yaşadıkları sorunu anlatırken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
3. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler empati kurarken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
4. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler isteklerini, gereksinimlerini ve nedenlerini belirtirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
5. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler her iki tarafın kazanacağı çözüm seçeneklerini üretirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Asıl öğrenci görüşmeleri gerçekleştirilmeden önce, görüşme formu kullanılarak beş öğrenciyle ön uygulama yapılmış ve soruların anlaşılır olup olmadığı kontrol edilmiştir. Görüşme sorularında gerekli düzeltmeler yapıp asıl görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde edinilen bilgiler araştırmacılar tarafından elle yazarak kaydedilmiştir. Konuşmalar daha sonra bilgisayar ortamına aktarılarak, değerlendirilmiştir.

İŞLEM YOLU

106 Bu araştırma bir lisede anlaşmazlık yönetim modeli olarak “6” yıldır uygulanmakta olan “akran arabuluculuk” işlem basamaklarında yaşanan güçlüklerin, arabulucu öğrencilerin gözünden değerlendirilmesi için gerçekleştirilmiştir. Bu basamaklara ilişkin sorular şunlardır:

1. Arabuluculuk basamaklarını uygularken en çok hangi basamakta zorlandığınızı düşünüyorsunuz?
2. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, yaşadıkları sorunu anlatırken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
3. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler empati kurarken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
4. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler isteklerini, gereksinimlerini ve nedenlerini belirtirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?
5. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler her iki tarafın kazanacağı çözüm seçeneklerini üretirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Akran arabuluculuğun etkilerine yönelik araştırmalar yaygın olmasına karşın, akran arabuluculuk toplantılarının sürecinin incelenmesine yönelik araştırmalara pek rastlanmamaktadır. Bu araştırma bir lisede uygulanan akran arabuluculuk çalışmalarının Kaçmaz ve Türnüklü (2011)’ tarafından “2” yıllık uygulamalarına ait değerlendirmelerinin yeniden 3 benzer ve 2 farklı soru ile “6” yıl sonra tekrar edilmesini içeren bir çalışma niteliğinde gerçekleştirilmiştir. 2011 yılında gerçekleştirilen çalışmada

var olan “Çatışan öğrenciler, duygularını ve nedenlerini açıklarken ne tür zorluklar yaşadılar?” ile “Çatışan öğrenciler yapıcı ve barışçıl anlaşmaya ulaşırken ne tür zorluklar yaşadılar?” sorularının yerine “Arabuluculuk basamaklarını uygularken en çok hangi basamakta zorlandığını düşünüyorsun?” ve “Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, yaşadıkları sorunu anlatırken ne tür zorluklar yaşıyorlar?” soruları sorulmuştur.

Araştırmada “6” yıl süresince yeni gelen birinci sınıf öğrencilerine Anlaşmazlık Çözümü ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı verilmiştir. Anlaşmazlık Çözümü ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı alanda son yıllarda yapılan yayınlar temel alınarak geliştirilmiştir (Türnüklü, Kaçmaz, İkiz, Balcı, 2009;a,b). Eğitim programı toplam 31 saat olmak üzere, dört temel beceriyi kapsamaktadır. Bu beceriler, kişilerarası anlaşmazlıkların doğasını anlama (onbir saat), iletişim (dört saat), öfke yönetimi (altı saat) ve kişilerarası anlaşmazlık çözümü becerileri (müzakere ve akran arabuluculuk - on saat)dir.

“Anlaşmazlık Çözümü Müzakere ve Akran Arabuluculuk Eğitim Programı” çalışmanın gerçekleştirildiği okulda 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. Program materyalleri öğretmen kitabı ve öğrenci kitabından oluşmaktadır. Eğitim sürecinde bireysel öğrenme, sınıf çalışması, ikili çalışma ve grup çalışması kullanılmıştır. Öğrencilere sıklıkla okulda yaşanan öğrenci anlaşmazlık senaryoları verilmiş ve canlandırmalar yaptırılmıştır. Programın okulda tam kabul görmesi ve öğrencilerle paralellik sağlanması için gönüllü öğretmenlere de eğitim verilmiştir.

Akran arabulucu öğrenciler sınıf arkadaşlarının görüşlerine göre seçildikten sonra akran arabuluculuk süreci başlatılmıştır. İki kişilik takımlar halinde ve ikişer hafta olmak üzere, arkadaşlarının anlaşmazlıklarında arabuluculuk yapmışlardır. Akran arabulucular dönem içerisinde zaman zaman çatışan taraf olarak da sürece katılmışlardır. İki haftalık görev süreleri öncesinde akran arabulucular, arkadaşlarının anlaşmazlıklarında her iki tarafı da memnun edecek şekilde yapıcı ve barışçıl bir çözüme varmalarında yardım edebilmek ve arabuluculuk formlarını sağlıklı bir şekilde doldurabilmelerini sağlamak için iki saatlik ek bir eğitimden daha geçirilmişlerdir. Bu eğitim akran arabulucular arasında uygulama sırasında standart bir işleyiş sağlamak amacıyla öngörülmüştür. Daha sonra, iki hafta boyunca okulda yaşanan öğrenci çatışmaları ve anlaşmazlıkları, o dönemin akran arabulucu öğrencilerinin kolaylaştırıcılığında çözümlenmeye başlanmıştır.

VERİ ANALİZİ

Yarı-yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan sözel verilerin içerik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizi Johnson, Johnson, Mitchell, Cotton, Harris ve Louison (1996)'in modeline uygun olarak yapılmıştır. İlk olarak görüşme formundaki tüm sorulara verilen yanıtlar belli bir aşinalık düzeyi kazanma amacıyla okunmuş, daha sonra toplam 50 akran arabulucunun verdiği yanıtlar kategorilere ayrılmış ve bu kategoriler daha genel kategoriler (mutluluk, sevinç, özgüven, özsaygı, heyecan, şaşkınlık, boş hissetmek) altında toplanmıştır. Nihai kategoriler belirlendikten sonra tüm yanıtlar araştırmacılardan biri tarafından tekrar okunup belirlenen kategorilere kodlanmıştır. Her kategorideki yanıtlar kodlandıktan sonra cinsiyete göre yüzde ve frekansları hesaplanmıştır. Benzer biçimde, tablolarda öğrenci söylemlerine de yer verilmiştir. Son kodlamadan önce, kodlayıcı (intra-rater) güvenilirliği hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Formlar aynı araştırmacı tarafından bir hafta arayla iki defa kodlanmıştır. Kodlama güvenilirliği %85,9 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

108 Arabulucu öğrencilerin, arabuluculuk basamaklarını uygularken yaşadıkları güçlüklerle ilişkin analiz sonuçları Tablo 1'de verilmiş ve öğrencilerin yaşadıkları güçlükler sekiz kategoride oluşmuştur. İlk beş kategori arabuluculuk basamakları düzeninde yapılmıştır. Nitekim, "Birinci basamak: Sorunların ve nedenlerin açıklanmasında zorlandım; İkinci basamak: Duyguların ve nedenlerinin açıklanmasında zorlandım; Üçüncü basamak: Karşılıklı empati kurulmasında zorlandım; Dördüncü basamak: Çözüm seçeneklerinin üretilmesinde zorlandım; Beşinci basamak: Kazan-kazan yapmakta zorlandım" iken bunlara ilave olarak oluşan seçenekler ise "Hiçbir basamakta zorlanmadım", "Yansıtma yapmakta zorlandım" ve "Öfke kontrolünde zorlandım" kategorileridir.

Tablo 1. Arabuluculuk basamaklarını uygularken en çok hangi basamakta zorlandığını düşünüyorsunuz?

Kategoriler	K	%	E	%	Öğrenci Söylemleri
1. Basamak Sorunların ve nedenlerin açıklanmasında zorlandım	5	14	1	5	Sorun anlatırken ilk aşamada zorlanıyorum. Hakaret, dinlememe olduğu için zor oluyorum/ Sorun yerine kendilerini anlatıyorlar/ Neler yaşadımız da zorlanıyorum. Farklı şeyler anlatıyorlar. Yalan söyledin deniyor. Sorunu anlamak önemli/ Olayı anlatmada zorlanıyorum. Herkes kendi açısından anlatıyor/ Sorunu anlatamıyorlar. Farklı konuşuyorlar
2. Basamak Duyguların ve nedenlerinin açıklanmasında zorlandım	1	3	-	-	Duygularını karşılıklı birbirlerine yansıtmaları aşamasında zorlanıyorum
3. Basamak Karşılıklı empati kurulması	6	17	5	28	Empati basamağında zorlanmıştım/ Taraflar empati kurmaya çalışırken zorlanıyorlar. Etkin dinleme yapamıyorlar o nedenle 3. Basamakta kalıyorlar/ Empati birbirlerini anlamakta zorlanıyorlar/ Empati kurmak zorluyor. Anlamıyorlar. Üsteliyorlar. Bana böyle yaptı diyorlar/ Empati kurmada zorlanıyorum. Arkadaşlarım kızgın oldukları için kimse dinlemiyor/ Birbirlerini anladılar münoktasında zorlanıyorum. Birbirlerini anlamıyorlar tekrar anlatıyorum/ Birbirlerini anlamadıklarında doğru ifade etmediklerinde / Empati kurdurmada kişiler açısından zorlanıyorum. Kendi görüşlerini anlatıyor/ Empati yaparlarken çok zorlanıyorlar/ Empati kurmak zorluyor. Diğerini anlayamıyor. Kavga da bu nedenle çıkıyor/ Empatide bazen zorlanıyorlar

4. Basamak Çözüm seçenekleri üretilmesi	7	20	3	17	Çözüm yolunda zorlanıyorum. Barışmak istemiyorum diyolar/İlk zamanlarda 4. Basamakta zorlanıyordum/ Çözüm önerisi bulurken zorlanıyorum. Bir daha muhatap olmayacağım derlense ben anlamakta zorlanıyor/ Çözüm önerisi soruyoruz. Biri kendine göre istiyor diğeri kabul etmiyor/ Çözüm yolları üretirken doğru çözümler olmuyor/En çok çözüm seçenekleri aşamasında zorlanıyorum/ Sonuç belirlemekte zorlanıyorlar. İki taraf ortak karar almada zorlanabiliyor/ Çözümde dürtüst olunmalı. Dürtüst olmadıklarını görüyorum/Çözüm üretirken zorlanıyorum. İkisinin de seçeneği farklı oluyor. Zor yani/Çözüm seçeneklerinde zorlanıyorum. Anlaşmamak için ısrar ediyorlar
5. Basamak Kazan-kazan yapmak	2	6	1	5	Kaybet-kaybet olacak diyorlar. Yer değiştirerek empati yapıyorum. Bakış bile rahatsız ediyor bu durumda/Kazan kazan zorluyor beni/ Bazen kaybet-kaybet oluyor o zorluyor
Hiçbir basamakta zorlanmadım	7	20	3	17	Şimdi sorun yaşadığım basamak yok/ Aşamalar zorlanıyor/Düşünmüyorum/ Hiçbir basamakta zorlanmıyorum/ Zorlandığım bir basamak yok/ Hayır hiç sıkıntım olmadı/ Zorlandığım bir aşama yok/ Hiç birinde zorlanmıyorum. Empati kurmayı biliyorum/ Zorlandığım basamak yok/ Hiç zorlanmadım. Eğitim aldık
Yansıtma yapmakta zorlandım	1	3	2	11	Arkadaşlarım yansıtma yapmakta zorlanıyorum/ Yansıtma zorlanıyorum. Başkasının yerine kendimi koymam çok zor bir şey/ Daha önce yansıtma sorun yaşıyordum. Şimdi bir sorunun yok
Öfke kontrolünde zorlandım	6	17	3	17	Öfke kontrolünde zorlanıyorum. Arkadaşlarımı sakinleştiremiyorum. Bazıları ısrarlı öfkelerini kontrol edemiyorum/ Bazı anlaşmazlıklar öfke kontrolünde çok zorlanıyorum. Tarafsız kalmak zorluyor/ Öfke kontrolünü ne kadar sağlıklı yapsak ta anlık sinirliyoruz. İnsanların hareketlerine ve yüzüne bakıp içindikileri anlayamıyoruzuz/ Öfkelerinde sakinleştirmekte zorlanıyorum/ Öfkemi kontrol etmede zorlanıyorum/Birbirlerinin lafını kesmeleri. Birbirlerini dinlemiyorlar/ Sakinleştirmek zor oluyor. Sorunu anlatma ortamını sağlama zor oluyor/ Dinlemiyorlar. Kural koyunca ne işe yarayacak diyorlar. Zor oluyor/ Kurallara uymakta zaman zaman zorlanıyorum. Sınırlarını kontrol edemiyorlar
Toplam	35	100	18	100	

Arabulucu kız öğrencilerden 7'si ile erkek öğrencilerden 3'ü hiçbir basamakta zorlanmadım ifadesi kullanmıştır. Bunun dışında kalan tüm arabulucu öğrenciler belirli basamaklarda güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sorunların ve nedenlerinin açıklanmasında kız öğrencilerin % 14'ü erkek öğrencilerin ise % 5'i güçlük yaşadığını belirtmiştir. Bununla birlikte ikinci basamak olan duyguların ve nedenlerinin ifade edilmesi basamağında erkek arabulucular herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade ederlerken kız arabulucuların %3'ü güçlük yaşadığını belirtmiştir. Bu basamak ile ilgili olarak kız öğrencilerin ifadesi "Duygularını karşılıklı birbirlerine yansıtma aşamasında zorlanıyorum" şeklinde oluşmuştur. Arabulucuların, çatışan öğrencilerin duygularını ifade ederken güçlük yaşamalarına ilişkin oranın düşüklüğü anlamlıdır. Araştırmanın alt sosyo-ekonomik çevrede gerçekleştiriliyor olmasına rağmen öğrencilerin kendilerini ifade ederken özellikle de duygularını açıklarken hemen hemen hiç güçlük yaşamıyor olmaları arabuluculuk eğitimlerinin önemli bir katkısı olarak değerlendirilebilir. Yetiştikleri sosyal çevrede kişiler arası iletişimde duyguların nötr ifadelerle salt duygu olarak ifade edilmesinin pek yaygın olmamasına rağmen elde edilen sonuç çok değerlidir. Duyguların herhangi bir dirence maruz kalmadan ifade ediliyor olması geleceğe ilişkin karşılıklı iletişim ve ilişkilerde çözüm odaklı yaklaşımların işareti olarak yorumlanabilir.

Hem kız (%17) hem de erkek (%28) arabulucular üçüncü basamak olan "karşılıklı empati kurulması" basamağında güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Arabulucular bu basamak ile ilgili olarak şunları vurgulamışlardır: "Empati basamağında zorlanmışım/Taraflar empati kurmaya çalışırken zorlanıyorlar. Etkin dinleme yapamıyorlar o nedenle 3. basamakta kalıyorlar/ Empati birbirlerini anlamakta zorlanıyorlar/Empati kurmak zorluyor. Anlamıyorlar. Üsteliyorlar. Bana böyle yaptı diyorlar/ Empati kurmada zorlanıyorum. Arkadaşlarım kızgın oldukları için kimse dinlemiyor/ Birbirlerini anladılar mı noktasında zorlanıyorum. Birbirlerini anlamıyorlar tekrar anlatıyorum/ Birbirlerini anlamadıklarında doğru ifade etmediklerinde / Empati kurdurmada kişiler açısından zorlanıyorum. Kendi görüşlerini anlatıyor/ Empati yaparlarken çok zorlanıyorlar/ Empati kurmak zorluyor. Diğerini anlayamıyor. Kavga da bu nedenle çıkıyor/Empatide bazen zorlanıyorlar"Arabulucu öğrenciler çatışma çözüm sürecinde tarafların birbirleriyle empati kuramadıklarını oldukça vurgulamışlardır.

Öğrencilerin birlikte vurguladıkları bir başka arabuluculuk basamağı ise, dördüncü basamak olan "çözüm seçenekleri üretilmesi" basamağıdır. Dördüncü basamak ile ilgili olarak öğrencilerin söylemleri şunlardır: "Çözüm yolunda zorlanıyorum. Barışmak istemiyorum diyorlar/ Çözüm

önerisi bulurken zorlanıyorum. Bir daha muhatap olmayacağım derlerse ben anlamakta zorlanıyor/ Çözüm önerisi soruyoruz. Biri kendine göre istiyor diğeri kabul etmiyor/ ... Çözüm yolları üretirken doğru çözümler olmuyor/ En çok çözüm seçenekleri aşamasında zorlanıyorum/ Sonuç belirlemede zorlanıyorlar. İki taraf ortak karar almada zorlanabiliyor/ Çözümde dürüst olunmalı. Dürüst olmadıklarını görüyorum/ Çözüm üretirken zorlanıyorum. İkisinin de seçeneği farklı oluyor. Zor yani/ Çözüm seçeneklerinde zorlanıyorum. Anlaşmamak için ısrar ediyorlar". Öğrenci söylemlerinde de görüldüğü gibi anlaşmazlık yaşayan öğrenciler birbirlerinin yararına çözüm seçeneği üretmedikleri için anlaşmakta kolay kolay mümkün olmamaktadır. Her iki tarafta mutlu ayrılmadığı sürece çatışmalar sonlanmayacağı için bu basamakta yaşanan güçlük gelecekte zaman zaman tekrar çatışma yaşanmasına da neden olabilmektedir.

Arabuluculuğun beşinci basamağı olan "kazan-kazan" anlaşma basamağında kız öğrencilerin %6'sı, erkek öğrencilerin %5'i güçlük yaşadığını belirtmiştir. Bu basamakta yaşanan güçlük ile ilgili olarak öğrenciler şunları söylemişlerdir: "Kaybet-kaybet olacak diyorlar. Yer değiştirerek empati yaptırıyorum. Bakış bile rahatsız ediyor bu durumda/ Kazan kazan zorluyor beni/ Bazen kaybet-kaybet oluyor o zorluyor" Arabulucular çatışmanın taraflarının anlaşmaya varma sürecinde, tarafların direnç göstermesini ve farklı yaklaşımlar benimsemesini çatışan öğrencilerin bir noktada buluşmalarına engel olduğunu belirtmişlerdir. Zorlayan bir diğer sonuç olarak da "kazan-kaybet" yaşanmasını belirtmişlerdir.

Arabulucu öğrencilerin, her bir arabuluculuk basamağında yaşadıkları güçlükler de sorular bazında ele alınmıştır. Bu bağlamda arabulucu öğrencilere arabuluculuğun birinci basamağı olan "sorunların ve nedenlerinin açıklanması" ile ikinci basamak olan "duygular ve nedenlerinin birlikte açıklanması" basamağında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin sorunun analiz sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Her iki arabuluculuk basamağının birlikte değerlendirilmesinin amacı öğrenci yanıtlarının ayrışmadan duyguların da genelde birinci basamak ile birlikte verilmesi ve ikinci basamağa ait soru sorulduğunda bir tekrara düşülmesinden dolayı fazla konuşulmadan geçiştirilmesidir.

Tablo 2. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, yaşadıkları sorunu anlatırken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Kategoriler	K	%	E	%	Öğrenci Söylemleri
Zorluk yaşamadılar	4	9	5	23	Sorunu ifade edebiliyorlar/ Sorunları çok rahat anlatıyorlar/ Sorun yaşadıklarını ben hiç fark etmedim/ Sorunlarını anlatıyorlar/ Özel değilse rahat oluyorlar / Daha rahat anlatıyorlar/ Sorunu anlatabiliyorlar/ Sorunlarını çok rahat ifade edebiliyorlar
Kendilerini ifade etmede güçlük çekme	14	32	3	13	Yaşadıkları şeyi anlatamıyorlar. Tam olarak ifade edemiyorlar/ Olayı ya tam anlatmıyorlar ya da eksik söyleyebiliyorlar/Doğruyu anlatmaları gerektiği için suçlu olan suçunu söylerken zorlanıyor/ Sorunu anlatırken zorlanıyorlar. Arabuluculuk odasında sorunu anlatırken kendilerini fark edip sorunun ne olmadığını anlatıyorlar/ Sorunu net anlatamıyorlar. İletişimde zorluyor/ Kendilerini anlatmakta zorluk çekiyorlar. Bunu söylesem mi, söylesem mi diyorlar/ Kendilerini ifade edemiyorlar. Kelimeleri doğru kullanamıyorlar/ Sorunu anlatamıyorlar. Kendilerini farklı göstermeye çalışıyorlar/ Anlatırken kendilerini tam olarak ifade edemiyorlar/ Sorun var. Zorluk yaşıyorlar/ Anlatamıyorlar/ Kolay anlatamıyorlar/ Olaya göre değişiyor. Özel konuda çekiniyorlar/ Kendini anlatamıyor/ Kendilerini ifade edemiyorlar/ Kendilerini tam olarak ifade edemiyorlar/ Zor anlatma oluyor
Sorunları kendilerine odaklı anlatma	4	9	4	17	Herkes kendini savunarak anlatıyor/ Karşı tarafın istemediği bir şey yaptıklarında söylemiyorlar/ Başta olduğu gibi anlatmıyor. Biri doğruyu söylüyor diğeri pek söylemiyor/ Herkes kendini haklı buluyor/ Tarafsız olamıyorlar. Benli konuşuyorlar karşı tarafı düşünmüyorlar. Karşı tarafa hata yapıyorlar/ Sorunu anlatırken böyle oldu, ben yapmadım, öteki ben yapmadım diyor/ Kendilerini haklı çıkarmak için eksik anlatıyorlar/ Bir taraf anlatıyor. Diğeri çekiniyor
Sorun benzerliğinin farkında olmama	1	3	-		Sorunun aynılığının farkında değiller. Ya da farkındalar kabul etmiyor. Biri anlatıyor, diğere soruyorum. "aynı şey" diyor

Olumsuz söylem	5	11	4	17	Hakaret ediyorlar. Sınırlı oluyorlar kuralları olmasına rağmen/ Sınırlı olabiliyorlar. Kötü sözler kullanabiliyorlar/ İksisi çok sınırlı oluyor. Beni dinlemeden konuşuyorlar/ Sınırlanıyorlar/ Sınırlı oluyorlar. Temas kuramıyorlar sadece konuşuyorlar/ Suçlu oluyorlar/ Bazen söyledikleri olumsuz şeyler oluyor. Dile getirmekte zorlanabiliyor/ Sınırlarına hakim olamıyorlar / Sınırlı oluyorlar
Dinlememe	5	11	1	4	Dinlemiyorlar/ Birbirlerini dinlemiyorlar/ Birbirlerine söz hakkı tanımıyorlar/ Birbirlerini dinlemiyorlar/ Bazen biri anlatırken diğeri müdahale edebiliyor. Söz hakkı konusunda sorun oluyor/ Karşı taraf anlatırken ses yükselebiliyor
İfadelerde tutarsızlık	1	3	2	9	Biri anlatıyor diğeri yalanlıyor. Yanlış anlatabiliyorlar. Kekeleyolar uydurmak zorunda kalıyorlar/ İksisine de aynı şeyi anlatıyorum, farklı yerden anlatıyorlar/ Sorunu farklı anlatıyorlar. Karşıdaki kabul etmiyor. Herkes kendini farklı gösteriyor
Duygusal direnç	8	19	1	4	Suçlu değilim, o suçlu diyor, hatasının farkında olduğu halde/... kendi kendilerini köpürtüyorlar. Bir yerde tıkamıyorlar. Gözler kaçıyor/ Öfkelerine hakim olamayıp argo kullanıyorlar. İkili gerginlik oluyor/ Hareketlerde belli ediyor. Göz teması kuramıyor, sürekli yutkunuyor, sürekli eliyle oynuyor eeee diyor/ Kendi haksızlıklarını kabul etmiyorlar/ Ne hissettikleri anlamıyorlar/ Başka konular açılıyor konuyu dolandırıyorlar/ Anlatıyorlar da, karşı tarafa nefret duyguları oluyor, her an saldırma isteği var suçlu oluyorlar, suçlarını kabullenmiyorlar/ Karşısındaki anlarken
Çözüm üretmememe	-		1	4	Çözüm üretirken zorlanıyorlar
Anlatmak istememe	1	3	-		Bazen özelleri oluyor. Hiç anlatmak istemiyorlar
Öfke kontrolü yapamama	-		2	9	Öfkeli olduklarından gözleri kararıyor / / Öfke kontrolü yapılmadığı için sorun olarak geliyor. Bunu fark ediyorlar
Toplam	43	100	23	100	

Arabulucu öğrencilerin yaşadıkları güçlükler“11” kategori içerisinde oluşmuştur. Bunlar “zorluk yaşamadılar, kendilerini ifade etmede güçlük çekme, ifadelerde tutarsızlık, duygusal direnç, sorunları kendine odaklı anlatma, olumsuz söylem, sorun benzerliğinin farkında olmama, dinlememe, çözüm üretmememe, anlatmak istememe ve öfke kontrolü yapamama” şeklinde tanımlanmıştır. Kız ve erkek arabulucuların birinci basamakta yaşadıkları güçlük temaları birbirlerinden farklılaşmaktadır. Erkek arabulucular zorluk yaşamama (%23), sorunları kendilerine odaklı anlatma ve olumsuz söylem(%17) ile kendilerini ifade etmekte güçlük (%13) kategorilerinde, kız arabulucular ise kendilerini ifade etmekte güçlük (%32), duygusal direnç(%19) ile olumsuz söylem ve dinlememe(%11) kategorilerinde yoğunluk göstermektedir.

Hem kız hem de erkek arabulucular, çatışan öğrencilerin kendilerini ifade etmekte güçlük yaşadıklarını vurgulamışlardır. Öğrenciler bu kategori ile ilgili olarak,“Yaşadıkları şeyi anlatamıyorlar. Tam olarak ifade edemiyorlar/ Olayı ya tam anlatmıyorlar ya da eksik söyleyebiliyorlar/ Doğruyu anlatmaları gerektiği için suçlu olan suçunu söylerken zorlanıyor/ Sorunu anlatırken zorlanıyorlar. Arabuluculuk odasında sorunu anlatırken kendilerini fark edip sorunun ne olmadığını anlıyorlar/ Sorunu net anlatamıyorlar. İletişimde zorluyor/ Kendilerini anlatmakta zorluk çekiyorlar. Bunu söylesem mi, söylemesem mi diyorlar/ Kendilerini ifade edemiyorlar. Kelimeleri doğru kullanamıyorlar/ Sorunu anlatamıyorlar. Kendilerini farklı göstermeye çalışıyorlar/ Anlatırken kendilerini tam olarak ifade edemiyorlar/ Sorun var. Zorluk yaşıyorlar/ Anlatamıyorlar/ Kolay anlatamıyorlar/ Olaya göre değişiyor. Özel konuda çekiniyorlar/ Kendini anlatamıyor/ Kendilerini ifade edemiyorlar/ Kendilerini tam olarak ifade edemiyorlar/ Zor anlatma oluyor. ”şeklinde vurgulamalarda bulunmuşlardır.

Hem kız (%19) hem de erkek (%11) arabulucuların birlikte vurguladıkları bir başka güçlük kategorisi ise, sorunların tarafların kendilerine odaklı ve öznel olarak anlatılmasıdır. Bu konuda öğrenciler şunları söylemişlerdir: “Herkes kendini savunarak anlatıyor/ Karşı tarafın istemediği bir şey yaptıklarında söylemiyorlar/ Başta olduğu gibi anlatmıyor. Biri doğruyu söylüyor diğeri pek söylemiyor/ Herkes kendini haklı buluyor/ Tarafsız olamıyorlar. Benli konuşuyorlar karşı tarafı düşünmüyorlar. Karşı tarafa hata yüklüyorlar/ Sorunu anlatırken böyle oldu, ben yapmadım, öteki ben yapmadım diyor/ Kendilerini haklı çıkarmak için eksik anlatıyorlar/ Bir taraf anlatıyor. Diğeri çekiniyor. ” Sorunların anlatılması sürecinde, kendisi odaklı söylem ve bakış açısı, doğal olarak öğrencilerin hem birbirlerini anlamaları hem de ortak çıkarlarına uygun çözüm üretme sürecini sonraki basamaklarda engellemektedir.

Arabulucu öğrencilerin sınırlı da olsa birlikte vurguladıkları bir başka güçlük alanı ise yaşadıkları sorunu ve duygularını ifade ederlerken “duygusal direnç”tir. Bu kategori ile ilgili olarak şunlar söylenmiştir: “Suçlu değilim, o suçlu diyor, hatasının farkında olduğu halde/... kendi kendilerini köpürtüyorlar. Bir yerde tıkanıyorlar. Gözler kaçıyor/ Öfkelerine hakim olamayıp argo kullanıyorlar. İkili gerginlik oluyor/ Hareketlerde belli ediyor. Göz teması kuramıyor, sürekli yutkunuyor, sürekli eliyle oynuyor eeee diyor/ Kendi haksızlıklarını kabul etmiyorlar/ Ne hissettikleri anlamıyorlar/ Başka konular açılıyor konuyu dolandırıyorlar/ Anlatıyorlar da, karşı tarafa nefret duyguları oluyor, her an saldırma isteği var suçluyorlar, suçlarını kabullenmiyorlar/ Karşısındakini anlarken. ” Arabulucu öğrencilerin, vurguladıkları duygusal direnç noktalarının başında çatışan öğrencilerin birbirlerine söyledikleri ve gösterdikleri olumsuz tepkiler nedeniyle sakinleşmeden yüzleşmekte güçlük çekmeleri diğer bir ifade ile utanmalarındır. Bir diğer vurgu da öğrencilerin sorunlarını yoğun duygusal tepkilerle vermeleri nedeniyle, sorun ve sorunun odağından uzaklaşıp bir başka noktaya ulaşmalarındır. Dolayısıyla çatışan öğrenciler, sakin kafayla ortak sorunlarını müzakere ederken isteklerini ve nedenlerini söylemekte direnç yaşayabilmektedirler.

116

Bunlardan farklı olarak bir kız ve iki erkek arabulucunun ifade ettiği bir başka güçlük alanı ise öğrencilerin ifadelerindeki tutarsızlıktır. Bu kategoride arabulucular, “Biri anlatıyor diğeri yalanlıyor. Yanlış anlatabiliyorlar. Kekeliyorlar uydurmak zorunda kalıyorlar/ İkisine de aynı şeyi anlatıyorum, farklı yerden anlatıyorlar/ Sorunu farklı anlatıyorlar. Karşıdaki kabul etmiyor. Herkes kendini farklı gösteriyor” şeklindeki ifadelerle çatışan tarafların olaylarıbirbirlerinden farklı anlattıklarını ve kendilerini farklı göstermeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu kategori ile duygusal direnç kategorisi birlikte ele alınabilir. Çoğu durumda yoğun duyguların odağında birbirleriyle çatışan öğrenciler bazen aşırı öfkeden dolayı gerçek sorunu ve nedenini kaçırabilmektedir. Dolayısıyla ortak sorun sakin kafayla müzakere edilmeye başlandığında, birbirinden tutarsız ifadelerde bulunulması da kaçınılmaz bir durum olarak yaşanabilmektedir.

Anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin birbirleriyle empati kurarken karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin olarak arabulucu görüşlerine ait analiz sonuçları Tablo 3’de verilmiştir. Öğrencilerin empati kurarken yaşadıkları güçlükler 6 ana kategori içerisinde gruplandırılmıştır. Bunlar: “zorluk yaşamıyorlar, empati kuramıyorlar, empati kurmaya direnç, yanıtma, duyguları anlatamama ve kızgınlık/öfke” dir. Bunlardan “zorluk yaşamıyorlar, empati kuramıyorlar, empati kurmaya direnç, yanıtma” Kaç-

maz ve Türnüklü'nün çalışmalşarında da yer alan kategorilerdir(2011). "Duyguları anlatamama" ile "kızgınlık/öfke" kategorileri 6 yıllık deneyim sonrasında dile getirilen sonuçlardandır. Kız arabulucuların %27'si erkek arabulucuların ise %29'u çatışan öğrencilerin empati kurarken zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Buna ilişkin ifadeleri "Duygularını anlatıyorlar, üzgün, pişman olduklarını en son söylüyorlar/ Üzülüyorlarsa üzöldü diyorlar. Arkadaşıma kırıldım diyorlar. Zorluk görmedim/ Beni bu olay çok üzdü. Beklemediğim bir şeydi diyor/ Genelde daha rahat ve relax olduklarını hissediyorum. Genelde zorluk yaşamıyorlar/ Anlatıyorlar. Öfke yaşattı, sinir yaşattı diyorlar/ Öfke kontrolü sonrasında gerçeği görüp, ben suçluyum da diyebiliyorlar/ Olayın içeriğini ve duygularını her şeyini anlatıyorlar/ Empati yapmaları zor oluyor. Duyguları anlamaları zor oluyor/ Çoğu anlatıyor duygusunu. Olay daha çabuk çözölüyor. Karşıdaki duyuyor/ Duygularını rahat anlatıyorlar/ Duygularını rahatlıkla anlatıyorlar. Birbirlerinden neler hissettiklerini rahatlıkla anlatıyorlar/ Duygularını çok rahat anlatıyorlar/ Anlatıyorlar/ Duygularını anlatabiliyorlar/ Zorlanmıyor. O masada anlayabilirler/ Duygularını anlatabiliyorlar/ Duygularını açık ortaya koyanda olabiliyor/ Tabii olayı anlatırken duygular belli oluyor/ Duygularını anlatıyor / Zorlanmıyorlar" şeklinde oluşmuştur. Buna karşın kız arabulucuların %31'i erkek arabulucuların ise %25'u çatışan öğrencilerin empati kuramadıklarını bir diğer ifade ile çatışan tarafların birbirlerinin yerine kendilerini koyamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu; "Empati kuramıyorlar, konuşmalarından belli oluyor. Kendini koruyor/ Empati kurmuyor duygularını söylüyorlar. Net empati zor oluyor/ Empati kuramıyorlar. Bu olmadığı için sorun yaşıyor/ Haksız duruma düşmemek için empati kurmak istemiyorlar/ Duygusuzluk içinde basite alarak anlatıyor/ Aklında başka şeylerle dinleyen empati kuramıyor. Anlatırken dinlemediğini belli ediyor/ Birbirlerini anlamak istemiyorlar. Duyguları anlatırken tarafsız düşünemiyorlar. Karşı tarafın kalbini düşünmüyorlar/ Yok o an çok sinirli, ya da duygusal oluyorlar. Ağlıyorlar ve anlatamıyorlar" şeklindeki ifadelerle dile getirmişlerdir. Buna ek olarak erkek arabulucuların % 4'ü çatışan öğrencilerin empati kurmaya karşı direnç gösterdiklerini belirtmişler, kız arabuluculardan ise bu konuda bir değerlendirme elde edilememiştir.

Tablo 3. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler empati kurarken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Kategoriler	K	%	E	%	Öğrenci Söylemleri
Zorluk yaşamıyorlar	12	27	7	29	Duygularını anlatıyorlar, üzgün, pişman olduklarını en son söylüyorlar/ Üzülüyorlarsa üzülüyorlar. Arkadaşıma kırıldım diyorlar. Zorluk görmedim/ Beni bu olay çok üzdü. Beklemediğim bir şeydi diyor/ Genelde daha rahat ve relax olduklarını hissediyorum. Genelde zorluk yaşamıyorlar/ Anlatıyorlar. Öfke yaşattı, sinir yaşattı diyorlar/ Öfke kontrolü sonrasında geçtiği görüp, ben suçluyum da diyebiliyorlar/ Olayın içeriğini ve duygularını her şeyini anlatıyorlar/ Empati yapmaları zor oluyor. Duygularını anlamaları zor oluyor/ Çoğu anlatıyor duygusunu. Olay daha çabuk çözülüyor. Birbirlerinden neler hissettiklerini rahatlıkla anlatıyorlar/ Duygularını rahatlıkla anlatıyorlar/ Anlatıyorlar/ Duygularını anlatabiliyorlar/ Zorlanmıyor. O masada anlayabilirler/ Duygularını anlatabiliyorlar/ Duygularını açık ortaya koyanda olabiliyor/ Tabii olayı anlatırken duygular belli oluyor/ Duygularını anlatıyor / Zorlanmıyorlar
Empati kuramıyorlar	14	31	6	25	Empati kuramıyorlar, konuşmalarından belli oluyor. Kendini koruyor/ Empati kurmuyor duygularını söylüyorlar. Net empati zor oluyor/ Empati kuramıyorlar. Bu olmadığı için sorun yaşamıyor/ Haksız duruma düşmemek için empati kurmak istemiyorlar/ Duygusuzluk içinde basite alarak anlatıyor/ Aklında başka şeylerle dinleyen empati kuramıyor. anlatırken dinlemediğini belli ediyor/ Birbirlerini anlamak istemiyorlar/ İlk masaya oturduklarında empati kuramıyorlar/ Karşıdaki kişi kendini haklı görüyor. Empati yapamıyor/ Öfkelerini yenemediklerinde empati kurmakta zorlanıyorlar/ Anlamakta zorlanıyorlar (birbirlerini). Bazen düşünmek istemiyorlar. (haklıym diye düşünüyorlar.)/ Empati kuramıyorlar. Daha çok kendilerini düşünüyorlar/ Ben haklıyım diyor. Kendini haklı görüyor. Empati kurmak zor/ Empati kurarken zorluk çekiyorlar. Konuşuyoruz, kendi aralarında konuşuyorlar/ Sinirlendikleri için empati zor oluyor kendi yönlerinden bakıyorlar/ Pek kuramıyorlar. O masada sinirin verdiği etki ile sadece kendilerini düşünüyorlar/Empati kuramıyorlar, konuşuyoruz, yanıtma yapıyorum. Empati zor / Empati kuramıyorlar/ Öfkesini kontrol edemiyorsa arkadaşları dinlemiyor olabilir/ Duygularını anlatırken tarafsız düşünemiyorlar. Karşı tarafın kalbini düşünmüyorlar/ Yok o an çok sınırlı, ya da duygusal oluyorlar. Ağlıyorlar ve anlatamıyorlar

Empati kurmaya direnç	-	-	1	4	Duygularla ilgili kısmı sorunu anlatmaya dönüyor. Sinirlendim, öfkelen dim bilgisini almaya çalışıyoruz
Yanıtma	-	-	2	8	Kendilerine göre haklı görerek düşünüyorlar. Kendini diğer insana göre daha büyük görüyorlar / Öfke duygularının önüne geçtiği için hep taraflılar ve kendilerini haklı gösteriyorlar
Duyguları anlatamama	13	29	5	21	Ne duygular yaşadınız deyince sinirleniyorlar. Değişik hareketler yapıyorlar / Duygularını anlatamıyor / Duyguyla olayı karıştırıyorlar / Açık olmuyorlar. Duygularını söyleyemiyor / Fazla açıklayamıyorlar. Üzüldüm diyor / Anlatmak istediklerini anlatamıyorlar. Duygularını anlatamıyor / Duyguları tam yansıtamıyorlar / Zorlanıyorlar duygularını anlatıyorken / Duygularını anlatamıyorlar. Herkes üzüldüm diyor / Çok üzüldüm, çok sinirlendim şeklinde ifade ediyorlar / Duyguları kelimelerle ifade edemiyorlar / Duygularını da çok rahat anlatamıyorlar / Bazen duyguları anlatırken zorlanıyorlar. Hissettiklerini söylüyorlar / Zorluk yaşıyorlar / Duygularını anlatamıyorlar / Duyguları çok rahat anlatamıyorlar / İfade zorluğu var / Duygularını açık ortaya koyamayanda olabiliyor
Kızgınlık / Öfke	6	13	3	13	Masaya vurup ayağa kalkıp "sen kimsin" diyorlar. Tekme savuruyor, Bu durumda öfke yönetiyoruz / Öfkelen dim deyip geçende var. Arkadaşımın bu şekilde davranması öfkemi artırdı diyen de var / Öfke, sinirlendim öncelikli söylüyor / Öfke kontrolü tam olmadıysa duygular öfke olarak anlatılıyor / Sinirlendim diyorlar. Daha açık anlatamıyorlar / Duygularını anlatırken öfkeleniyor. Sinirleniyor ve ağlayabiliyorlar / Bazen kin hissediyorlar. Bazen de pişmanlık hissediyorlar / Sinirlendim, kızdım, öfkelen dim gibi / Kızgınlık oluyor çoğunlukla
Toplam	45	100	24	100	

Arabuluculardan elde edilen en yoğun sonuçlardan bir diğeri ise, tarafların “duygularını anlatamama”larıdır. Bu vurguyu kız arabulucular % 29'luk bir oranla, erkek arabulucular %21'lik azımsanmayacak bir oranda ifade etmişlerdir. “Ne duygular yaşadınız deyince sinirleniyorlar. Değişik hareketler yapıyorlar/ Duygularını anlatamıyor/ Duyguyla olayı karıştırıyorlar/ Açık olmuyorlar. Duygularını söyleyemiyor/ Fazla açıklayamıyorlar. Üzüldüm diyor/ Anlatmak istediklerini anlatamıyorlar. Duygularını anlatamıyor/ Duyguları tam yansıtamıyorlar/ Zorlanıyorlar duygularını anlatırken/ Duygularını anlatamıyorlar. Herkes üzüldüm diyor/ Çok üzüldüm, çok sinirlendim şeklinde ifade ediyorlar/ Duyguları kelimelerle ifade edemiyorlar/ Duygularını da çok rahat anlatamıyorlar/ Bazen duyguları anlatırken zorlanıyorlar. Hissettiklerini söylüyorlar/ Zorluk yaşıyorlar/ Duygularını anlatamıyorlar/ Duyguları çok rahat anlatamıyorlar/ İfade zorluğu var/ Duygularını açık ortaya koyamayanda olabiliyor. ” şeklinde aktarılan durum çözümün kalıcılığı önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Arabulucu öğrencilerin, anlaşmazlık yaşayan öğrencilerden “istekler, gereksinimler ve nedenleri” belirtmelerini istedikleri aşamada anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşadıkları güçlüklerle ilişkin paylaşımlarının analiz sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler isteklerini, gereksinimlerini ve nedenlerini belirtirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Kategoriler	K	%	E	%	Öğrenci Söylemleri
Zorluk yaşamıyorlar	1	9	2	50	Teknikler sayesinde sorun yaşamıyoruz/ Arabuluculuğu benimzedikleri için empati kuruyorlar. Karşı tarafı anlamakta güçlük çekmiyorlar/ Genellikle kuruyorlar
İsteklerini kabul zorluğu	3	27	-	-	Birbirlerinin isteklerini kabul zor oluyor/ Karşı tarafın ondan ne istediğini anlamıyor. Kavga bu nedenle oluşuyor/ Haksız olduklarını bildikleri halde savunmadalar
İstekleri ifade zorluğu	2	18	-	-	Kararsız olduklarında(ikilemede) isteklerini ifade edemiyorlar/ Kendilerini kapatabiliyorlar
Karar zorluğu	1	9	-	-	Karar için zorluk yaşıyorlar
Hatasını anlatmama	2	18	-	-	Hatasını tam anlatmıyor/ Hep kendini haklı görenler sorun yaşıyor
Dinlenmeme	2	18	1	25	Dinlemedikleri için ne demişti oluyor/ Birbirlerinin sürekli sözünü kesiyorlar/ Birbirlerini dinlemediklerinde empati kuramıyorlar
Heyecanlanma	-	-	1	25	Heyecanlanma var ne söyleyeceğini bilemiyorlar
Toplam	11	100	4	100	

Kaçmaz ve Türnüklü'nün 2011 yılındaki çalışmalarında öğrencilerin isteklerini, gereksinimlerini ve nedenlerini belirtirken yaşadıkları güçlükler altı kategori içerisinde oluşmuştur. Bunlar "zorluk yaşamadılar", "kendilerini ifade etmede güçlük çekme", "ifadelerde tutarsızlık", "duygusal direnç", "sorunları kendine odaklı anlatma" ve "olumsuz söylem" şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamalardan "zorluk yaşamıyorlar" ile " istekleri ifade zorluğu" sorunun iki çalışmadaki ortak kategorileri oluşturmaktadır. 6yıllık deneyim sonrası anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin yaşadıkları güçlükler yedi kategori içerisinde verilmiştir. Bunlar "zorluk yaşamıyorlar, isteklerini kabul zorluğu, istekleri ifade zorluğu, karar zorluğu, hatasını anlatmama, dinlenmeme, heyecanlanma" dır. Erkek arabulucuların birinci basamakta yaşadıkları güçlük temaları "zorluk yaşamıyorlar" olarak ifade edilmiştir(%50). İlgili cümleler ise; "Teknikler sayesinde sorun yaşamıyoruz/ Arabuluculuğu benimsedikleri için empati kuruyorlar. Karşı tarafı anlamakta güçlük çekmiyorlar/ Genellikle kuruyorlar. "şeklinde dile getirilmiştir. Kız arabulucuların birinci basamakta yaşadıkları güçlük temaları "isteklerini kabul zorluğu" olarak ifade edilmiştir(%27). Bu düşünce ifadelerde; "Birbirlerinin isteklerini kabul zor oluyor/ Karşı tarafın ondan ne istediğini anlamıyor. Kavga bu nedenle oluyor/ Haksız olduklarını bildikleri halde savunmadalar" şeklinde karşılık bulmaktadır.

122

Arabulucu öğrenciler özellikle anlaşmazlık yaşayan öğrencilerin "davranışlarının nedenlerini" ifade ederlerken güçlük yaşadığını vurgulamışlardır. Çatışan öğrencilerin davranışlarının nedenlerini ifade etmekte güçlük yaşamaları, doğal olarak bütün çatışma çözüm sürecini de olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı öğrencilerin ne istediğini dahi ifade edememesi bir başka güçlüktür. Öğrenciler çatışmaya ya da kavgaya başladıklarında ulaştıkları sonuç kavgalarının nedenlerinden çok uzaklaşmaktadır. Bu nedenle hem ne istediklerini hem de geldikleri sonuca bağlı olarak kavgalarının nedenlerini ifade etmekte güçlük yaşamaktadırlar.

Arabulucu öğrencilerin sınırlı olsa da birlikte vurguladıkları bir başka güçlük alanı ise isteklerini ve nedenlerini ifade ederken "dinlenmeme"leridir. Kız arabulucular (%18), erkek arabulucular ise (%25) tir. Bu kategori ile ilgili olarak şunlar söylenmiştir: "Dinlemedikleri için ne demişti oluyor/ Birbirlerinin sürekli sözünü kesiyorlar/ Birbirlerini dinlemediklerinde empati kuramıyorlar. " Süreçte istek, gereksinim ve nedenleri ifade edilirken anlaşmazlığın diğer tarafının dinlemiyor olması çözüme ulaşmayı güçleştiren bir görünüm oluşturmaktadır.

Çatışan öğrencilerin her iki tarafında kazanacağı çözüm seçeneklerini üretirken yaşadıkları güçlüklerle ilişkin arabulucuların görüşlerine ait analiz sonuçları Tablo 5'de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi öğrencilerin

özüm seçeneği üretirken yaşadıkları güçlükler sekiz ana kategori içerisinde gruplandırılmıştır. Bunlar: “zorluk yaşamadılar, çözümü karşıdan beklemek, ne istediğini bilememek/anlatamamak, yanlış çözüm üretme, çözüm seçeneği üretmede güçlük, neden bulamamak, samimiyetsizlik ve çekinmek”tir. Kaçmaz ve Türnüklü’nün 2011 yılındaki çalışmalarında-vurgu “zorluk yaşamadılar”, “çözüm seçeneği üretmede güçlük”, “yanlış çözüm seçeneği üretme”, “çözümü karşı taraftan bekleme” ve “samimiyetsizlik” olarak oluşmuştur.

Tablo 5. Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler her iki tarafın kazanacağı çözüm seçeneklerini üretirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?

Kategoriler	K	%	E	%	Öğrenci Söylemleri
Zorluk yaşamadılar	11	46	5	31	Anlaşıyorlar/ İsteklerini anlatabiliyorlar. Emin bir şekilde tamamlıyorlar/ Gereksinimlerinin neler olduğunu anlatıyor, bir daha öyle olmasın istiyorlar. Nedeni ifade edebiliyorlar orada sorun yok/ Söylemek istediklerini rahat söylüyorlar/ İsteklerini ve çözümlerini söylüyorlar. Bazen hemfikir bile oluyorlar/İllaki anlatıyorlar. Zorlama bana denk gelmedi/ Söylüyorlar. Şaşa nedenlerle tartışıklarını fark ediyorlar. Fazla zor olmuyor/ Söyleyebiliyorlar. yanlış anlama temelli olabiliyor/ Çözüme gitmek için isteklerini ve beklentilerini rahatlıkla. Zıtlaşma olmasın, görüşmeyelim, olmamış gibi davranalım diyebiliyorlar/ Olayı anlatıyor. Bitiyor/ İsteklerini söylüyorlar/ Söylüyorlar/ Genel olarak söyleyebiliyorlar/ Genellikle söylüyorlar/ Üretebiliyorlar/ Hayır bir zorluk yaşamıyorlar
Çözümü karşıdan bekleme	1	4	3	19	Gereksinimi tanımlayamıyorlar. Hep karşı taraftan bekliyorlar. O söylesin, bilmiyorum/ Genelde karşı taraf özür dilesin istiyorlar/ Özür dilemesini istiyorlar/ O davranışı bir daha yapmamasını istiyorum gibi çözümler olabiliyor/
Ne istediğini bilmemek/ anlatamamak	1	4	2	13	Ne istediğini bilmiyor, kavgaya yöneliyor/ İsteklerini anlatamıyorlar/ İsteklerini belirtmiyorlar

Yanlı çözüm üretme	5	21	1	6	İstek ve gereksinimleri kendi tarafından söylüyor/ Kişiden öncelikle kendi çıkarı için çözüm iyi oluyor. Karşıdaki için istekler kısmında sorun olabiliyor/ Kendi isteklerini söylüyorlar/ İstekler diğerince kabul edilmediği için sorun çıkıyor. "bana bakmasın" diyor. Başlangıçta kazan-kaybet olup sonra kazan-kazana dönebiliyor/ Bir arkadaşımın yaptıklarından şikayetçiyim, benden özür dilesin diyor/ Söylüyor. Kendi taraflarından söylüyorlar. Diğer kabul etmiyor
Çözüm seçeneği üretmede güçlük	1	4	5	31	İstekler farklı olunca zor oluyor. İstekleri olup nedeni olmayanlar var. Daha zor. Ben konuşmak istemiyorum diyor/ İstekler söyleniyor ancak anlaşamıyorlar/ Sürekli aynı cevabı veriyorlar/ Benle konuşmasını diyorlar. Bu durumda tıkanıyor/ Söylemeleri zor oluyor/ Çözüm bulamıyorlar/
Neden bulamamak	1	4	-	-	Neden bulmakta çok zorlanıyorlar.
Samimiyetsizlik	4	17	-	-	Rahat olmuyorlar genelde karşıdaki insanla sorunu büyütme istiyorlar/ Herkes kendi açısından yararı ne ise o şekilde anlatıyor. Suçu kabul yok/
Çekinmek					Bazen çekinebiliyorlar/ Rahat bir şekilde söyleyemiyorlar. Karşıdaki kabul eder mi diye düşünüyorlar
Toplam	24	100	16	100	

Kız arabulucuların %46'sı erkek arabulucuların ise %31'i çatışan öğrencilerin çözüm seçeneği üretirken zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu ifadelerinde "Anlaşıyorlar/ İsteklerini anlatabiliyorlar. Emin bir şekilde tamamlıyorlar/ Gereksinimlerinin neler olduğunu anlatıyor, bir daha öyle olmasın istiyorlar. Nedeni ifade edebiliyorlar orada sorun yok/ Söylemek istediklerini rahat söylüyorlar/ İsteklerini ve çözümlerini söylüyorlar. Bazen hemfikir bile oluyorlar/ İllaki anlatıyorlar. Zorlama bana denk gelmedi/ Söylüyorlar. Saçma nedenlerle tartıştıklarını fark ediyorlar. Fazla zor olmuyor/ Söyleyebiliyorlar. yanlış anlama temelli olabiliyor/ Çözüme gitmek için isteklerini ve beklentilerini rahatlıkla. Zıtlık olmasın, görüşmeyelim, olmamış gibi davranalım diyebiliyorlar/ Olayı anlatıyor. Bitiyor/ İsteklerini söylüyorlar/ Söylüyorlar/ Genel olarak söyleyebiliyorlar/ Genellikle söylüyorlar/ Üretebiliyorlar/ Hayır bir zorluk yaşamıyorlar" şeklinde tanımlamışlardır.

Buna ek olarak kız arabulucuların %21'i erkek arabulucuların ise %6'sı çatışan öğrencilerin yanlış çözüm ürettiklerini söylemişlerdir. Çatışan tarafların yanlış çözümleri konusunda arabulucuların söylemleri şunlardır: "İstek ve gereksinimleri kendi tarafından söylüyor/ Kişiden öncelikle kendi çıkarı için çözüm iyi oluyor. İstek ve gereksinimleri kendi tarafından söylüyor/ Kişiden öncelikle kendi çıkarı için çözüm iyi oluyor. Karşıdaki için istekler kısmında sorun olabiliyor/ Kendi isteklerini söylüyorlar/ İstekler diğerince kabul edilmediği için sorun çıkıyor. "bana bakmasın" diyor. Başlangıçta kazan-kaybet olup sonra kazan-kazana dönebiliyor/ Bir arkadaşımın yaptıklarından şikayetçiyim, benden özür dilesin diyor/ Söylüyor. Kendi taraflarından söylüyorlar. Diğerini kabul etmiyor".

Erkek arabulucular ağırlıklı seçeneklerden biri %31 ile çözüm seçeneği üretmede güçlük olduğuna dair tespitini varlığıdır. Kız arabulucular için bu konudaki vurgu %4 gibi çok düşük bir oranda karşılık bulmuştur. Oluşan ifadeler ise; "İstekler farklı olunca zor oluyor. İstekleri olup nedeni olmayanlar var. Daha zor. Ben konuşmak istemiyorum diyor/ İstekler söyleniyor ancak anlaşamıyorlar/ Sürekli aynı cevabı veriyorlar/ Benle konuşmasın diyorlar. Bu durumda tıkanıyor/ Söylemeleri zor oluyor/ Çözüm bulamıyorlar" şeklinde gerçekleşmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmanın odaklandığı konu, gençlerin bir arada yaşadığı ve birlikte zaman geçirdiği ortamlardan biri olan okul ortamında sıklıkla yaşanan öğrenci anlaşmazlıkları, çatışmaları ve şiddetini azaltmaya/yönetmeye dayalı uygulamalardan biri olarak uygulanan akran-arabuluculuk eğitimi sonrasında arabulucu olarak görev yapan öğrencilerden uyguladıkları sü-

rece ve yaşadıkları zorluklara ilişkin görüşlerini alarak değerlendirmektir. Anlaşmazlık en az iki kişi ile başlamaktadır. Ancak, gerek anlaşmazlık yaşanırken gerekse anlaşmazlıkların çözümü aşamasında sonuçları toplu şiddete dönüşebilen olaylar ortaya çıkabilmektedir. Yaşamsal süreçte ideal olan, anlaşmazlık yaşanmaması değil, anlaşmazlıkları nasıl çözmeye çalıştığımızdır. Çünkü, bu nokta uzun vadede yaşanacakların başlangıcı olabilmektedir. Sürdürülebilir ilişkiler için gücünü şiddetten değil iletişim ve müzakereden alan yöntem ve tekniklere ihtiyaç bulunmaktadır. Literatürde yer alan ve yaygın kullanımı olan uygulamalardan biri, akran-arabuluculuğudur.

Akran arabuluculuğun özünde, sorunun tarafı olan kişilerin çözümün de tarafı olmaları düşüncesi vardır. Bir diğer ifade ile istisnaları olmakla birlikte normal koşullarda kişilerarası her anlaşmazlığın bir geçmişi ve buna dayalı birikmişi vardır. Bunu bilenler ise anlaşmazlığı yaşayanlar ile aynı ortamı paylaşanlardır. Genelde ağırlıklı ve öncelikli çözüm, ortamdaki bir üst gücün çözüm için müdahalesi yada çözüm üretmesi şeklinde gerçekleşir. Ancak, bu şekilde gerçekleşen çözüm anlaşmazlığın taraflarının uygulanabilirlik noktasında içselleştiremediği bir özellik taşımaktadır. O zaman yapılması gereken sorunu yaratan ve yaşayan tarafların çözümünü de oluşturmaları gerekliliğidir. Bunu yaparlar iken birbirlerine zarar vermelerini engelleyecek, tarafsız ve empatik olmalarının yanısıra iletişim kurmalarını kolaylaştırıp ortak çözümlerini yaratmalarını sağlayacak bir üçüncü kişinin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu üçüncü tarafsız kişi arabulucudur. Okulda yaşanan sorunlarda öğrencilerin yaşıt yada birbirlerine çok yakın yaşlarda olmalarından kaynaklı olarak bu kişi akran-arabulucu olarak tanımlanmaktadır.

Arabuluculuk, tarafların kendi anlaşmazlıklarının çözümüne, kendilerinin dahil olduğu bir süreçtir. Arabulucu yüz yüze diyalogu kolaylaştırırken, çözüm bulma süreci sorun yaşayan tarafların karşılıklı olarak birbirlerine saygılı oldukları bir yapıda gerçekleşir. Taraflara hem sorunun sorumluluğunu hem de çözümün sorumluluğunu yükleyerek sorumluluk duygusunun gelişmesine yardımcı olmaktadır.

Akran-arabuluculuk temelli beceriler hem eğitim hem de uygulama ile kazanılmaktadır. Bu nedenle, çalışma akran- arabuluculuk ve müzakere eğitimini ve buna dayalı uygulamaları 6 yıldır gerçekleştiren bir lisenin arabulucu öğrencileri ile yapılmıştır. Kişilerde kalıcı sonuçlar bırakan ve bunun zaman içerisinde yaşam becerisi olmasını sağlayan en önemli öğrenmelerden biri; yaparak, uygulayarak öğrenmedir. Bu çerçevede özellikle sorun çözümede şiddetin yerine müzakere ve kazan-kazan anlayışını koyanlar öncelikle akran-arabulucular olmaktadır. Bazen arabulucu kim-

likleri ile bazen sorunun tarafı olarak yaşanan roller çok yönlü öğrenmenin yaşam becerisi haline dönüşmesini fark etmeden gerçekleştirmelerine neden olabilmektedir(Çetin, Türnüklü ve Turan, 2014) .

Çalışmada 6 yıllık bir süreçte okullarında en çok arabuluculuk yapan öğrencilerle görüşme yapılarak arabuluculuk sürecinde uyguladıkları arabuluculuk basamaklarında yaşadıkları zorlukların neler olduğunu tespit edilmek istenmiştir. Beş basamaklı arabuluculuk sürecinde arabulucu olarak “arabuluculuk basamaklarını uygularken en çok hangi basamakta zorlandığımı düşünüyorsun?” diye sorulduğunda erkek arabulucu öğrenciler ağırlıklı olarak “karşılıklı empati kurulması” basamağında zorlandıklarını ifade ederlerken, kız arabulucu öğrenciler ise “çözüm seçeneklerinin üretilmesi” basamağında zorlandıklarını belirtmişlerdir. Empati kurulmasını sağlama noktasında kız arabulucular erkek arabuluculardan daha başarılı gözükmektedir. Bununla beraber yaşanan güçlüğün nedenlerinden biri, empati kurulduğu anda karşı tarafın belirli ölçüde haklı olabileceği bir durumla yüzleşmek istememek olabilir. Karşı taraf belirli ölçüde haklı olduğunda doğal olarak kişi kendini değiştirmek ve ödün vermek durumunda kalmaktadır. Bu nedenle öğrenciler yoğun duygu yaşamaları nedeniyle hem empati kurmakta güçlük çekmiş hem de karşı tarafı anlamaya karşı bilinçli direnç göstermiş olabilirler. Bu sonuçla bağlantılı olarak öğrenciler birbirleriyle empati kuramadığında diğer bir ifade ile soruna birbirlerinin gözünden bakamadıklarında doğal olarak birbirlerinin yararına da çözüm seçeneği üretmekte güçlük çekmektedirler.

“Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler, yaşadıkları sorunu anlatırken ne tür zorluklar yaşıyorlar?” sorusuna hem kız hem de erkek arabulucu öğrenciler, ağırlıklı olarak çatışan öğrencilerin kendilerini ifade etmekte güçlük yaşadıklarını vurgulamışlardır. Bu durum doğal olarak bütün çatışma çözüm sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Bazı öğrencilerin ne istediğini dahi ifade edememesi önemli bir başka güçlüktür. Öğrenciler çatışmaya ya da kavgaya başladıklarında ulaştıkları sonuç çoğu zaman kavgalarının oluşma nedenlerinden çok uzaklaşmaktadır. Böylece anlaşmazlık yaşayan taraflar hem ne istediklerini hem de geldikleri sonuca bağlı olarak kavgalarının nedenlerini ifade etmekte güçlük yaşamaktadırlar. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin alt sosyo-ekonomik çevreden gelmeleri ve göçle gelmiş ailelerin çocukları olmaları öğrencilerin sosyo-kültürel yapıları, yetiştiriliş biçimleri ve aile geçmişleri kendilerini sözlü olarak ifade edebilme düzeylerini ve sorun çözme stratejilerini etkilemiş olduğu söylenebilir. Aynı zamanda önemli bir oranda çatışan öğrencilerin yaşadıkları duygusal direnç söz konusudur. Arabuluculuk sürecinde karşı karşıya gelen taraflar “yüz yüzden utanır” noktasında yüzleştikleri

an oluşan utançtan dolayı kendilerini ifade edememe durumunu yaşıyor olabilirler.

“Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler empati kurarken ne tür zorluklar yaşıyorlar?” sorusuna erkek arabulucu öğrenciler ağırlıklı olarak “zorluk yaşamadıkları” yönünde bir cevap verirken kız arabulucu öğrenciler ise “empati kuramıyorlar” olarak belirtmişlerdir. Empati becerisi kolay kazanılan bir beceri değildir. Sosyalleşme sürecinde ve özellikle ailede empati kurmadan ve kendisi ile empati kurulmadan yetişen gencin aldığı arabuluculuk eğitimi sonrasında empatik olmasını beklemek zordur. Tanımadıkları bir duygu ve davranışın içselleştirilmesi için zamana ihtiyaç olduğu değerlendirilebilir. Diğer taraftan empati davranışların karşı taraf üzerindeki etkisini görme ve anlamaya çalışmayı da içerdiği için bunu görmek ve yaşamak istememekte empati kurulmasının zorlaşmasına neden olabilir.

Erkek arabulucu öğrencilere göre anlaşmazlık yaşayan öğrenciler isteklerini, gereksinimlerini ve nedenlerini belirtirken zorluk yaşamamaktadırlar. Kız arabulucu öğrencilere göre ise, “isteklerini kabul zorluğu” yaşamaktadır. Gerek kız gerekse erkek arabulucu öğrencilerin vurguladıkları ortak zorluk çatışma yaşayan tarafların birbirlerini “dinlememe”leridir. Dinlemek hem anlamak hem e çözüm üretebilmekte en temel davranışlardan biridir. Dinleme olmadığında karşı tarafın isteklerini, gereksinimlerini ve bunların nedenlerini anlamak imkansızlaştığı için çözüm üretebilmekte zorlaşabilmektedir. Bunun nedeni, sosyalleşme sürecinde söyledikleri dinlenmeyen gencin kendisine yapılan ve mutlu olmadığı davranışı otomatik olarak yapar konumda olması olabilir. Ayrıca dinlemek anlamaya çalışmanın ön adımıdır ve pasif olarak gerçekleşir. Dinleme sürecindeki pasifliğin gençler tarafından güçsüzlük olarak tanımlanıyor olması, dinlemenin önündeki en büyük engellerden biri olarak değerlendirilebilir.

Gerek kız gerekse erkek arabulucu öğrenciler “Anlaşmazlık yaşayan öğrenciler her iki tarafın kazanacağı çözüm seçeneklerini üretirken ne tür zorluklar yaşıyorlar?” sorusuna cevap verirken önceliği “zorluk yaşamadılar” olarak oluşturmuşlardır. Çatışan öğrencilerin çözüm seçeneği üretirken yaşadıkları deneyime ilişkin arabulucu öğrencilerin görüşlerinde de olduğu gibi öğrenciler ikinci yoğunlukta “sıklıkla kendi yararlarına çözüm seçeneği üretme eğiliminde” olarak görünmektedirler. Bu yanıtlar “empati kurabilme” ile birlikte değerlendirildiğinde öğrencilerin adil çözüm üretebilme düzeyleri ortaya çıkmaktadır. Birbirlerini doğru anlamaksızın, soruna birbirlerinin penceresinden bakmaksızın, ötekinin zararını ve acısını görmeksizin adil, yapıcı ve barışçıl çözüm üretilmesi de güçtür. Doğaldır ki empati kuramayan ve kurmaya karşıda direnç gösteren bu öğ-

rencilerin birbirlerinin yararına adil çözüm seçenekleri üretmelerinin ne kadar gerçekçi olabileceği de değerlendirilmesi gereken önemli bir konu olarak tanımlanmalıdır.

Kişilerarası anlaşmazlık çözme becerileri öğrenilebilir, geliştirilebilir ve uygulanabilir becerilerdir. Bu becerilerin oluşturulması yada geliştirilmesi sürecini destekleyen akran-arabuluculuk tekniği teorik bilginin pratikte kullanılabilirliğini göstermesi açısından uygulamada kullanan kişilere önemli katkılar sağlamaktadır. Akran arabuluculuk kişilere sorunu yaratabiliyorsan çözümü de başarabilirsin mesajını vermektedir. Böylece, bir yetişkinin yaratacağı ve içselleştirilmesi çoğu zaman imkansız olan çözümler yerini giderek artan sayıda sorunun tarafı olan kişilerin kendi çözümlerini oluşturabilmelerine bırakmaktadır. Bu da kişisel anlamda öğrenilmiş güçlülük demektir. Akran arabuluculuk uygulaması kişisel farkındalığı artırıcı ve yapabileceklerimizi geliştirici özelliklere sahiptir.

Buna ek olarak, araştırma örneklemini oluşturan arabulucu öğrenciler istisnaları olmakla birlikte ağırlıklı olarak okul ve öğrencilik yaşamlarında öğretmenleredaha sık güçlük çıkaran, yıkıcı davranışları daha sık gösteren ve bu özelliklerinden dolayı okul yönetimlerinin ve öğretmenlerinin rahatsız olduğunu dile getirdiği öğrencilerdir. Bu öğrencilerin kolaylıkla başarabildikleri ortak eylem noktaları arkadaşlarını örgütleyebilmeleri ve bir amaç etrafında toparlayabilmeleri ve genellikle grup liderliği gösterebilmeleridir. Ancak bu özellikler okulda ağırlıklı olarak kişiler arası anlaşmazlıkların ve çatışmanın yaratılması ve sürdürülmesi için kullanılırken, akran-arabuluculuk ile aynı özellikler zamanla pozitif bir içeriğe bürünmüştür. Çatışarak ve şiddet kullanarak sorun çözmeye çalışan bu öğrenciler, arabuluculuk eğitimi ve uygulamaları ile uzlaşarak ve uzlaştırarak çözüme ulaşabileceğini ve sorunun tarafı olunabileceği gibi çözümün tarafı da olunabileceğini öğrenmiş ve uygulamaya başlamışlardır. Bir diğer ifade ile arabuluculuk öncelikle şiddetin tarafı olan öğrencileri zamanla uzlaşının ve barışın tarafı haline getirmekte ve en büyük değişim, dönüşüm arabulucu öğrencilerin davranışlarında yaşanmaktadır. Yaşam becerisi olarak kazanılan ve dönüştürülen olumlu, yapıcı ve barışçıl sorun çözme becerileri, sadece okul içerisinde değil hayatın tüm noktalarında öğrencilerle beraber taşınan, kullanılan ve aktarılan nitelikler haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Bell, K. S., Coleman, K. J., Anderson, A. & Whelan, P. J. (2000) "The Effectiveness of Peer Mediation in a low-ses Rural Elementary School" *Psychology in the Schools*, 37 (6), 505-516.
- Bickmore, K. (2002)"Peer Mediation training and Program Implementation in Elementary Schools: Research Results" *Conflict Resolution Quarterly*, 20 (2), 137-160.
- Burrell, A. N., Zirbel, S. C. & Allen, M. (2003)"Evaluating Peer Mediation Outcomes in Educational Settings: A Meta-Analytic Review". *Conflict Resolution Quarterly*, 21 (1), 7-26.
- Cantrell, R. , Parks-Savage, A. & Rehfuss, M. (2007) "Reducing Levels of Elementary School Violence with Peer Mediation" *Professional School Counseling*, 10 (5), 475-481.
- Çetin, C., Türnüklü, A. ve Turan, N. (2014) "Anlaşmazlıkların Çözümünde Akran Arabuluculuk Modelinin Dönüştürücü Etkileri: Arabulucu Öğrenciler Gözünden bir Değerlendirme" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (3), 383-411.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. (2001) "Peer Mediation in an Inner Elementary School" *Urban Education*, 36 (2), 165-178.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1996, d) "Peacemakers: Teaching Students to Resolve their Own and Schoolmates' Conflicts" *Focus on Exceptional Children*, 28, (6), 11 (1), 1-12.
- Johnson, D. W. Johnson, R. T. , Mitchell, J. , Cotton, B. , Harris, D., & Louison, S. (1996) "Effectiveness of Conflict Managers in an Inner-city Elementary School" *Journal of Educational Research*, 89 (5), 280-287.
- Kaçmaz, T. ve Türnüklü, A. (2011)"Akran Arabulucuların Perspektifinden Çatışan Öğrencilerin Arabuluculuk Sürecinde Yaşadığı Zorluklar" *İlköğretim Online*, 10(3), 798-811.
- Karip, E. (1999) *Çatışma Yönetimi*, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Messing, J. K. (1993) "Mediation: An Intervention Strategy for Counselors" *Journal of Counseling & Development*, 72 (1), 67-73.
- Miles, B. M. & Huberman, M. (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*: Thousand Oaks, CA: Sage Publication, Inc.
- Moriarty, A. & McDonald, S. (1991)"Theoretical Dimensions of School-Based Mediation" *Social Work in Education*, 13 (3), 176-185.
- Smith, S. W. , Daunic, A. P. , Miller, M. D. & Robinson, T. R. (2002) "Conflict Resolution and Peer Mediation in Middle Schools: Extending the Process and Outcome Knowledge Base" *Journal of Social Psychology*, 142 (5), 567-586.
- Şahin, G. H. (2008)*Arabuluculuk* Ankara: Mentis Yayınları.
- Thompson, S. M. (1996) "Peer Mediation: A Peaceful Solution" *School Counselor*, 44 (2), 151-155.

- Türk, F. ve Türnüklü, A. (2013)“Akran Arabuluculuk Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Çatışmaları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi” *Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (5), 55-68.
- Türnüklü, A. , Kacmaz, T. , Turk, F. , Zengin, F. , Kalender, A. ve Sevkin, B. (2009) “Helping Students Resolve Their Conflicts through Conflict Resolution and Peer Mediation Training Conflicts” *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1 (2009), 639-647.
- Türnüklü, A. , Kaçmaz, T. , İkiz, E. ve Balcı, F. (2009, a) *Liselerde Öğrenci Şiddetinin Önlenmesi: Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı* Ankara: Maya Akademi.
- Türnüklü, A. , Kaçmaz, T. , İkiz, E. ve Balcı, F. (2009, b) *Liselerde öğrenci şiddetinin önlenmesi: Anlaşmazlık Çözümü, Müzakere ve Akran-Arabuluculuk Eğitim Programı Öğrenci Etkinlik Kitabı* Ankara: Maya Akademi.
- Türnüklü, A. , Kacmaz, T. , Sünbülü, D. ve Ergül, H. (2009) “Does Peer-mediation Really Work? Effects of Conflict Resolution and Peer-mediation Training on High School Students’ Conflicts” *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1 (2009), 630-638.

KENTSEL YOKSULLUK VE KENTLERDE SUÇ

Demet ONUR¹

Özet

Dünya düzeninde günümüze kadar olan değişimler düşünüldüğünde, Thomas Kuhn'un ifadesiyle düz bir çizgide ilerlemeyen tarihin kırılmalarla dolu olduğu görülmektedir. Bu kırılmalar, devrimler ve toplumsal değişime göre şekillenen bilimsel paradigmalardır. Kentlerin oluşumu ve bu kentlerde yaşanan değişimler kırılmaların ne kadar hayatın içinde olduğunu göstermektedir. Kentler, en yoğun ve sorunlu değişimini küreselleşmenin ve liberal politikaların etkisiyle yaşamıştır.

Küreselleşmenin etkisiyle kentlerdeki hızlı nüfus artışı, kentsel yoksulluk, suç, şiddet, dışlanma, göç ve sağlıksız kentleşme gibi sorunlara neden olmaktadır. Dünyadaki adaletsiz gelir dağılımı sınıf ayrımına neden olmaktadır. Bu sınıf ayrımı, kentlerin coğrafi yapısına yansımakta ve çöküntü bölgeleri oluşturmaktadır. Kent içinde yoksul mahallelerin yanında inşa edilen lüks siteler eşitsizliğin kanıtıdır.

Türkiye, 1950li yıllardan sonra kentlere büyük bir göç almıştır. Bu hızlı göç kentlerde sağlıksız kentleşmeye neden olmuştur. Özellikle küresel ekonomilerle beraber göçlerin neden olduğu sağlıksız kentleşme 1980 yılından sonra artmıştır. Sağlıksız kentleşmenin neden olduğu kentsel yoksulluk ve suç artışı günümüzde büyüyen bir sorun olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda, toplumsal değişimin hızına ayak uyduramayan kentler bu sorunlara büyük ölçüde teslim olmuştur.

Bu çalışmada, varlığını sanayileşme döneminden bu yana sürdüren, ancak özellikle 1980li yıllardan sonra küreselleşmenin etkisiyle dünya sorunu haline gelen kentsel yoksulluk, kentsel yoksulluk bağlamında suç artışı ve kentsel yoksulluğun Türkiye'deki nedenleri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Kentsel Yoksulluk, Kentleşme, Suç ve Şiddet, Güvenlik.

GİRİŞ

Gordon Childe, M. Ö 3000 yıllarında Mısır, Mezopotamya ve İndüs vadisinde ortaya çıkan toplumsal değişiklikleri “*Kentsel Devrim*” (Bumin,2013:17) olarak adlandırmıştır. Kentlerin varlığı bu kadar eskiye gitmiş olsa da, toplumsal değişim kent kır ayrımının derin bir şekilde belli olduğu 18. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte oldukça sancılı olmuştur. Kent havası bireyi özgürleştirmektedir. Ancak sanayi devrimi ile topraksız kalan insanların kitleler halinde kentlere olan hızlı göçü, çarpık kentleşme, hızlı nüfus artışı, yetersiz besin ve su kaynakları, sağlıksız konutlarda yaşam, kentsel yoksulluk, şiddet ve suç gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. 18. yüzyıl sanayi kenti ekonomik ve toplumsal değişimiyle konut sorunu yaşamıştır. Çalışmak için kente gelen nüfus barınma ihtiyacını karşılamayınca kent dışında yeni işçi mahalleleri oluşmuştur. Fabrikaların yanında işçi konutları olarak yaşam kalitesinin altında konutlar yapılmıştır. Sanayi devrimiyle gücü artan kapitalistler karşısında modern anlamda bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Böylece İngiltere sanayileşmiş ve sınıflara ayrılmış, modern toplumun ilk örneğini vermiştir. İşçiler sanayi kentlerinin etrafında toplanarak, fabrika hayatının disiplini altına girmişlerdir. Böylece, dünya 18. yüzyılda İngiltere, Amerika gibi Batı ülkelerinin başrol oynadığı bir değişim geçirmiştir. Kentler bu değişimin toplumları şekillendirdiği mekanlar olmuşlar, sanayi devriminin etkilerinin gözlemlendiği merkezlerinde sorunları caddelere, binalara yansıtmuşlardır. Fabrika merkezli kentler, topraksız kalmış insanları makine başında saatler harcayarak karın tokluğuna olan bir sefalete sürüklemiştir (Polonyi, 2011).

18. ve 19. yüzyıl sürecinde yaşanan sanayi devrimi, dünya savaşları ve krizlerden sonra, kentler yapısal ve işlevsel olarak hızlı bir şekilde dönüşmüştür. Bilimsel gelişmeler sağlık, eğitim ve teknolojinin hızı gibi olumlu etkileri beraberinde getirmiş, sanayi devriminden sonra hayat koşulları iyileştirmiştir. Ancak sanayi devriminin başlangıcında topraksız kalan köylüler, iş bulmak umuduyla kentlere göç etmiştir. Bu göçler sonucunda devrimin olumlu etkileri, yoksul işsize ulaşamamıştır. Köylerinden çıkan bu halk sanayi ile birlikte fabrika etrafındaki binalara yerleşmişlerdir. Yeni üretim sistemi içinde işçilerin çalışma ve yaşam koşulları oldukça kötü şartlar içerisindeydi. Bu şartlar işçileri güneşten ve temiz havadan yoksun konutlarda, insanlık dışı koşullarda yaşamaya mahkum etmiş, düşük ücretler karşılığında uzun süre çalışmak zorunda bırakmıştır. Fabrika merkezli kentlerde, makinelerin bakımına insanlarınkinden daha çok önem verilmiştir. Çünkü yoksul insan fazladır ve karınlarını doyurmayı ihtiyaçları vardır. Bu durum, kentlerde sefalet alanları oluşturarak işçi yoksulluğuna neden olmuştur.

Kentte yaşayanların sayısı arttıkça nüfus, çeşitli hale gelen iş alanlarının etrafında toplanmaya başlamış ve ekonomik, sosyal olanaklar çekici hale gelmiştir. Bu çekicilik insanı mücadeleye yöneltmektedir. İnsanlar arasında büyüyen rekabet sonucunda aile ile yaşanabilecek mekanlarda toprak değerleri ve emlak vergileri artmıştır. Merkez, insan yaşamının sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak özelliğini kaybetmeye başladığında, kent merkezi iş sahası olmuştur. Harap olmuş evler dışında yaşanacak alanlar azalmıştır. Daha zengin özel yerleşimlerin çevrede yeni oluşan banliyö- lere kaymasıyla, merkezde iş ve eğlence yerleri yoğunlaşmıştır. Böylece, kentin dış bölgelerinde yeni oturma alanları oluşmuştur. Bu yayılma istila ile gerçekleşmektedir. Oturma bölgesi iş bölgesine dönüşünce, yüksek gelir grubu kentin çevresine kaçmaktadır. Bu yüksek gelir grubunun terk ettiği mekanlara da düşük gelir grubu yerleşmektedir. Bu yerleşilen alanlar çöküntü bölgesi olarak ifade edilmektedir. Kent içerisinde nüfusu çeken merkezler de yer almaktadır. Bu merkezler ayrılma yoluyla oluşmaktadır. Örneğin, pahalı arsaların bulunduğu bölümlere yüksek gelir grubu yerleşmektedir. Ucuz arsalarda da yoksullar vardır (Onur,12:2012). Bu bağlamda, işçi yoksulluğundan sonra yeni bir dönem yoksulluğu oluşmuştur. Yeni yoksulluk olarak adlandırılan bu yoksulluğun oluşmasının baş aktörlerinden biri küreselleşme sürecindeki neoliberal kentsel politikaların oluşturduğu eşitsizliklerdir. Neoliberal ekonomiler kentlerdeki bireyselliğin artması sınıflar arasındaki farklılıkların derinleşmesine neden olmuştur.

1970lerden sonra dünyada kentsel mekanlar birbirini takip eden neoliberalleşme dalgalarında stratejik öneme sahip roller oynamışlardır. Neoliberalizmin ilk yükselişinde kentler hem büyük ekonomik alt üst oluşların, hem de özellikle toplumsal yeniden üretim alanında, sosyo politik mücadelelerin alevlenme mekanları haline gelmişlerdir. Refah kenti modelinden neoliberal kent modeline doğru geçiş bu yönde alt üst oluşlarla gerçekleşmiştir. Bu bağlamda neoliberalizmin manzarası eşitsizdir. Finansal disiplinin kentlere yüklenmesi ve sosyal devletin yeniden dağıtım sistemlerinin zayıflatılması sonucunda kentler için olumsuz durumlar oluşmuştur.

1980'den sonra küreselleşme ile birlikte, sadece az gelişmiş ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de kentsel yoksulluk yoğun bir şekilde yaşanmaya başlamıştır. *“Kentteki bireylerin yalnızlaşması, güvensizlik hissi, dışlanma, mekandaki sınıf ayrımının derinleşmesi, izolasyon ve ötekileştirme liberal ekonomilerle beraber kentsel yoksulluğun nedenleri arasında yer almaktadır”* (Yılmaz, 2008:163). Kentte yoksul olarak tanımlanan ve dışlanmaya maruz kalan gruplar kentin olanaklarından yararlanamamaktadırlar. Bu olanaklardan mahrum kalış, yoksul kesimi besinsiz, giyimsiz, sağlıksız ve eğitimsiz bi-

rakmaktadır. Bu bağlamda, kentte oluşan dışlanmış mahallelerdeki koşullar olumsuz sonuçlar yaratmaktadır.

Küreselleşme kentlerde benzer mekanlar yaratmaktadır. Aynı zamanda, bu benzer mekanlarda yaşanan ekonomik sorunlarla birlikte güvenlik, dış göç, yoksulluk gibi sorunlar başlamıştır. Uluslar arası terörizm, küresel ısınma gibi konular da kent mekanlarının dışına taşınan sorunlar olmaktadır.

Bu çalışmada birinci bölümde yoksulluk kavramının tanımı genel yapılmış, ikinci bölümde yoksulluk çeşidi olan kentsel yoksulluğun tarihi arka planı, kentsel yoksulluk ve nedenleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye’de kentsel yoksulluğun nedenleri anlatılmış, dördüncü bölümde ise kent ve suç ilişkisi, suçun Türkiye’deki etkisi, kentsel yoksulluğun sonuçları arasında suç kavramının varlığı incelenmiştir.

YOKSULLUK KAVRAMI

Yoksulluk çok boyutlu bir kavram olduğu için birçok tanımı yapılmaktadır. Zamana ve ülkeden ülkeye göre değişiklik göstermektedir. Genel olarak yoksulluk, “ herhangi bir bireyin yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan asgari geçim şartlarına erişememesi olarak tanımlanmaktadır” (Kesici, 2007:121). Ancak yoksulluğa sadece ekonomik eksiklik olarak yaklaşmak günümüz kentlerinde oluşan toplumsal hareketliliği göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Yoksulluk kavramı, siyasi, sosyal ve kültürel değişimlerle yeni boyutlar kazanmıştır.

TDK’ne göre yoksulluk, “Yoksul olma durumu, yoksuzluk, varyyetsizlik, sefillik, sefalet, fakirlik ve aynı zamanda verimsizlik, yetersizlik” olarak tanımlanmaktadır (www. tdk. gov. tr / 2015). Dünya Bankası ve İLO’nun yoksulluk tanımlamaları önde gıda harcamalarını dikkate almaktadır. Ayrıca, “temel eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, giyim ve barınma gibi gıda dışı ihtiyaçların karşılanamaması yoksul olma tanımına eklenmiştir” (Doğan, 2014: 6). “Dünya Bankası yoksulluğu daha çok parasal gelir açısından tanımlamaktadır. O halde yoksul kelimesi, belirli bir gelir seviyesinin altında kalanlar için kullanılmaktadır. Ünlü kalkınma iktisatçısı Amartya Sen yoksulluğu belirli bir asgari kabiliyeti devam ettirememesi şeklinde tanımlamaktadır” (Gafar,1998:592; Uzun, 2003: 156). Yoksulun tanımını yaparken yoksulu, yoksul olmayandan ayırmanın yolu olarak bir yoksulluk sınırı belirleyen Dünya Bankasının tanımıyla “yoksulluk sınırı yoksul olarak sınıflandırılan bir kişinin altındaki hayat standardı seviyesidir” (World Bank, 1991: 13-Uzun, 2003:156). UNDP ise, “yoksulluğu, hayat boyu sağlık, yaratıcı bir hayat, ortalama bir hayat standardı, özgürlük, kendine güven, saygınlıktan mahrum olma şeklinde tanımlayarak, kavramın sadece parasal bir içeriğe hapsedilmesini engellemiştir” (Uzun, 2003:157). Sen’e göre,

yoksulluk (2004) yapabilirlikten yoksunluktur. Yapabilirlik ise, açlık, sağlığı yitirmek, cahillik, kötü barınma koşulları gibi insanın kaçınmak isteyeceği durumlardan kaçınabilme yetisi olarak ifade edilmiştir (Doğan, 2014:7). Mowafi (2003), gelir yoksulluğu, gıda güvencesizliği ile birlikte güçsüzlük, sosyal dışlanma ve temel hizmetlere yetersiz erişimi yoksulluk olarak tanımlamaktadır (Doğan, 2014,8).

Dünya Bankası (2014), *dünyada yoksulluk sınırını günde 1. 25 dolar olarak tanımlamaktadır* (www. amerikaninseesi. com) . Ayrıca, İLO'nun Türkiye verilerine göre ise, *2012 yılından sonra yoksulluk oranı yüzde 8,4'ten 2,3'e inmiştir* (www. haberdoviz. com). DB ise, *ulusal yoksulluk hatlarındaki nüfusun yoksulluk oranlarında Türkiye'de düşüş gözlemlenmektedir. Ancak OECD'nin 2014 görelî yoksulluk verilerinde oran Türkiye'de nüfusun % 19,2'si yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Aynı oran ise, OECD ülkelerinde ortalama % 11,5 'tur* (OECD,2014). Türkiye İstatistik Kurumunun 2013 yoksulluk çalışmasında da, *"kişi başı günlük harcaması, cari satın alma gücü paritesine (SGP) göre 2,15 doların altında kalan fert oranı 2012 yılına göre değişmeyecek %0,06 seviyesinde gerçekleşti. Yoksulluk sınırı, cari SGP' ye göre 4,3 dolar olarak alındığında ise 2012 yılında %2,27 olan yoksulluk oranı, 2013 yılında %2,06 oldu"* (www. tuik. gov. tr). Ayrıca Türk-İş'in yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye'de *"2014 Aralık ayı itibariyle çalışanların geçim koşulları; dört kişilik bir ailenin sağlıklı, dengeli ve yeterli beslenebilmesi için yapması gereken gıda harcaması tutarı (açlık sınırı) 1. 232,35 TL, gıda harcaması ile birlikte giyim, konut (kira, elektrik, su, yakıt), ulaşım, eğitim, sağlık ve benzeri ihtiyaçlar için yapılması zorunlu diğer harcamaların toplam tutarı (yoksulluk sınırı) ise 4. 014,17 TL"*dir (www. turgis. org. tr). Türkiye'de bu artan fiyatlar, ortalama bir ailenin yaşam standartlarını zorlaştırmıştır. Asgari ücretin 1000 TL (www. muhasebe. tr. com, 2015) olduğu günümüzde 4 kişilik tek maaşlı bir ailenin geçim şartları artan fiyatlara göre güçleşmektedir. Son verilere göre, pirincin kilosunun 2. 5 TL (www. fiyat. tarim. ziraat. com, 2015-Ocak), etin ise kilosunun 21,5 TL (www. ukon. org. tr/fiyatlar, 2015-Ocak) olması haftada 4 gün et yemesi gereken bir haneye bu gıdaların sıkça girmesinin zor olduğunu göstermektedir. Bu durum yoksulluk tanımını örneklendiren bir şekilde yaşamak için temel hayat kaynaklarına ulaşamamaktır.

KENTSEL YOKSULLUĞUN TARİHİ ARKAPLANI

Dünyada ise, yoksulluk sanayileşme döneminden önce devlet eliyle kontrol edilmektedir. Özellikle İngiltere'de 16. yüzyıldan önce, devletin çıkardığı yoksulluk yasaları ve Speenhamland sistemi o dönemde de yoksulluğun toplumsal bir sorun olduğunu göstermektedir. Merkantilist dönemde İngiltere'de, *"çalışmadan yaşamalarına yetecek kadar geliri olmayan herkes"* (Güngör; Özüğurlu, 1997: 3) yoksuldur. Hıristiyanlık dini, yok-

sullara yardımı yükümlülük olarak görmektedir. Ancak, Protestan ahlakı yoksulluk konusuna yeni bir bakış getirmektedir. Bireysel yardım olarak bakılan yoksullara karşı sorumluluk, kamusal olarak dönüşmektedir. "I. Elizabeth döneminde yasal düzenlemeye kavuşan yasalar yoksulluk sorunu çerçevesinde 1576, 1589 ve 1601 tarihlerinde çıkartılmıştır" (Güngör, v. d. 1997: 3). 1795 yılına gelindiğinde Speenhamland sistemi, tahıl fiyatlarına göre düzenlenmektedir. Aile fertleri yardım kapsamına alınarak ailelerin gelirleri kontrol edilmektedir. Gelirler belirlenen ölçütün altına düşerse yoksul yardımı yapılmaktadır. Bu yasalar, yoksulluk sorununu piyasanın da öngördüğü şekilde çözülmesine olanak sağlaması için konulmuştur. Ancak bu yasalarla, üretim unsurları piyasa sistemi içinde örgütlenip, eski sosyal konumlarından kopan insanlar emeklerini satarak geçinmek durumunda kalmaktadır (Güngör, v. d. 1997: 5). Bu bağlamda, işveren güçlenmekte, işçi sınıfı ise emeğinin karşılığını tam anlamıyla alamamaktadır. "Speenhamland sistemine atfen Polanyi (1986:114) "bu ne idüğü belirsiz insancılık örneği işçilerin bir ekonomik sınıf oluşturmalarını önledi ve onları, ekonomi çarkının kendilerini mahkum ettiği kaderden kurtulabilmenin tek yolundan yoksun bıraktı" diyecekti" (Güngör, v. d. 1997: 5). Speenhamland sistemi, yoksulu daha muhtaç hale getirmiştir. Aile yardımı ise, kalabalık ve bekar aile arasında bir ayırım oluşturmaktadır.

İngiltere'de 16. yüzyıldan beri devam eden yoksulluk yasalarıyla beraber sanayi devriminden sonra çalışma evleri ortaya çıkmıştır. Speenhamland sistemi yoksulluğu engellemek adına işçilerin ücretlerine yoksullara yardım fonundan eklemek fiyatı ölçü alınarak yardım yapılmıştır. Bu durum, açlık sorunu konusunda bir gelişme göstermiş olsa bile, derinleşen bir çatışmaya neden olmuştur. Yoksul çalışma evlerinde karın tokluğuna çalışan sanayi kenti işçilerine, işveren bu yasadaki faydalanacaklarını düşündüğü için çok az ücret vermeye başlamıştır.

18. ve 19. yüzyıllardaki süreçte, sanayi ve teknolojinin kentlerin merkezinde yer almasıyla kitlesel yoksulluk ve ağır çalışma koşulları altında ezilen bir sınıf doğmuştur. Özel girişimler, serbest rekabet ortamını yaratmak ve kendi koşullarını oluşturmak için haklar istemiştir. Orta Çağ üretim sistemini elinde bulunduran loncaların kapanmasıyla, emekçi sınıfı loncaların getirdiği haklardan da yoksun kalmıştır. Böylece belirsizlik başlamıştır. Sanayinin gereksinim duyduğu ucuz iş gücünün sağlanması için gerekli koşullar hazırlanmıştır. Yeni ortaya çıkan işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşulları da tamamen serbest piyasa koşullarının merhametine kalmıştır. Böylece kentlerde kamu müdahalelerinin olmadığı güçler ortaya çıkmıştır. Endüstriyel örgütlenme bu yapının üzerinde şekillenmiştir.

1960lı yıllardan sonra ise, kapitalizmin girdiği yeni evre ile oluşan neoliberal politikalar yoksullukla ilgili birçok sosyal sorunu beraberinde getirmiştir. Sanayi devrimiyle oluşan kitlesel yoksulluk, yerini küreselleşen kentlerle birlikte yalnızlaşmaya ve toplumsal dışlanmaya bırakmıştır. Bu hızlı farklılaşma sermayenin esnek, ulus aşırı dağılımı, üretimdeki siyasi ve iktisadi etki eşitsizlikleri doğurmuştur. *“ABD’li yoksulluk araştırmacısı M. Harrington, Batı dünyasında üç tarihsel yoksulluk sistemini ayırt etmektedir. Harrington (1969) yeni yoksulluğu, uygun işten (decent jobs) yoksun kalan, ağır vergilere maruz kalan ve sosyal devletin olanaklarından yeterince yararlanamayan yoksulları tanımlamak üzere kullanmıştır (Gün, 2010:30). Bu sınıflandırma, sanayi devriminin getirdiği gelişmelerden yararlanmayan, dışlanmış bir sınıfı ifade etmektedir. 19. ve 20. yüzyıllardaki işçi sınıfı yoksulluğu ile kitlesel yoksulluk oluşurken, kentler, eşitsizliğin yaşandığı mekanlar olarak zenginleri daha çok zenginleştirmiş, yoksulları dışlanmaya itmiştir. 19. yüzyılın işçi mahalleleri kent mekanlarının farklı bölgelerine dağılmış, iş ile işin mekanı arasındaki bağ zayıflamaya başlamıştır. Kent merkezindeki bu ayrışma, hemşerilik, etnik kimlik gibi dayanışma bağlarıyla tekrar kurulmaktadır. Kentler içerisindeki bu dayanışma yoksulluk artıkça bireysel çıkarlara yenilmeye başlamaktadır. 1945–1970 yılları arasındaki yoksulluk kentin refah düzeyinden pay almaya uğraşan grupların küresel yoksulluğu olmuştur (Kesici, 2007: 124). Neoliberal sistemle beraber yeni yoksulluk tanımlamaları yapılmaya başlanmıştır. Adaletsizlik ve eşitsizlik yaratan sistem 1970lerin ortasında yaşadığı ekonomik krizle yoksulluğu kentlere çekmektedir. Uluslararası piyasa sistemi gelişmiş ile az gelişmiş ülkeler arasındaki ekonomik farkı arttırmaktadır. “Genel olarak bakıldığında son dönemde yoksulluğun en fazla hissedildiği bölgeler Aşağı Sahra Afrika’sı, Güney ve Güneydoğu Asya, Latin Amerika, Eski Doğu Bloğu alanının bir bölümü ve ağır dış borçlu ülkelerdir” (Kesici, 2007: 124). Kahraman’a göre (Kahraman; v. d. , 2003: 97) yoksulluğun sebebi kapitalizm olmakla birlikte, yoksulluğu azaltmanın yolunun da toplumsal güç olduğudur. Yani, demokratik haklar çerçevesinde örgütlenilirse ötekileşme ve çatışma azalacaktır. “Az gelişmişlik sorunu gibi görünen yoksulluk, Avrupa’nın sosyal devlet politikalarıyla yönetilen ülkelerinde bile yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kentte hayatında, tutunanlar ve tutunamayanlar olarak ifade edebileceğimiz bir ayrım oluşturmaktadır” (Kahraman, v. d. , 2003: 94). Küreselleşmenin etkisiyle, gelişmiş ülkelerin de sorunu haline gelen kent yoksulları sosyal haklara erişemeyerek toplumdan kopuk bir sınıf oluşturmaktadır. “ABD’de “sınıf altı”, Fransa’da “dışlananlar”, Latin Amerika’da “kıyıdağıklar”, olarak ifade edilen yoksullar Türkiye’de “ötekiler” kavramıyla karşılık bulmuştur” (Baloğlu, 2004: 232). Yoksulluğun en belirgin nedeni gelir dağılımının adaletsizliğidir. “Tüm az gelişmiş ülkelerde genel görünüm yoksulluk iken; gelişme yolundaki ve gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk gelir dağılımının adil olmayışından ve bölge-*

ler arası farklılıklardan doğmaktadır” (Kule; Es, 2005: 260). Endüstri sonrası toplumlarda artan yoksulluk sınıflarının “sınıf altı” kavramıyla ifadenendirilmesinin özellikle Amerika’daki 1990li yıllardan sonra artan iktisadi büyümeye rağmen devam ettiği görülmektedir. Myrdal, güçlü Amerikan ekonomisindeki zıtlığı vurgulayarak çalışmayan sınıfın umutsuzluğa kapıldığını ve toplumdan kopuş yaşadığını ifade etmektedir (Myrdal,1963; Aytaç,2013:77). Sınıf altı, sürekli yoksul olan kesimleri ifade etmektedir. Amerika’da en çok ırksal ayrımcılık üzerinden tanımlama yapılmıştır. Genel anlamda ise, sınıf altı kavramını hayatın geleneksel kalıplarından dışlanmışlık olarak kabul edilebilir. İngiltere’de ise, Robert sınıf altı kavramı için dezavantajlılık, süreklilik, ayrışabilirlik, kültürel engeller yaşama olarak dört özellik belirlemiştir (Robert,1997:42; Aytaç, 2013:77). Bu kavram, dışlanmışlık yaşayan yoksul kesimlerin yanında işsizleri de içine almaktadır. Kentin dezavantajlı kesimleri toplumsal olarak tehdit olarak görülmeye başlandığında dışlama başlamaktadır. Sınıf altı kavramı Fransa’da tehlikeli sınıflar olarak görülmektedir. Modern kentler iktisadi yönden eşitsizlik yaratırken ayrılaşmayı ve damgalanmayı beraberinde getirmektedir. Kentlerde oluşan ayrılaşma mekansal olarak yaşam bölgelerinde fiziki olarak görülmektedir. Bu mekansal ayırım aynı kentte damgalanmış mahalleler ve lüks siteler olarak varlığını göstermektedir. Bu bağlamda, sosyal dışlanma bireyleri ve aileleri yalnızlığa itmektir.

İtalyan sosyolog Minigione’ye göre, yoksulluk ekonomik güçlüklerle boğuşan, bu yüzden temel ihtiyaçlarını yeterince karşılayamayan insanların gelecek kaygısıyla boğuşmasıdır (Minigione, 2013:4). Ömer Aytaç ise, yoksulluğu sosyal afet olarak ifade etmiştir (Aytaç,2013). John Berger’e göre, yoksulluk toplumca tecrübe edilen bir travmadır. Dünyada neoliberal ekonomilerin 1970lerde girdiği krizden önce yoksulluk, bireysel bir neden, yoksul olanın kesimin kendi eksikliği olarak görülürken krizlerden ve 1980li yıllardan sonra zengin ülkelerin de sorunu olduğu fark edilmiştir. Böylece yoksulluk olgusu, Berger’in ifade ettiği toplumsal travma halini almıştır. Bu bağlamda, ekonomik krizler, doğal afetler, savaşlar yoksulluğun şiddetini arttırırken yeni yoksulluklar da oluşturmaktadır.

Tanımlamaların farklılaşmasının yanı sıra yoksulluk mutlak ve göreceli yoksulluk olmak üzere iki ölçekte değerlendirilmektedir. Mutlak yoksulluk, insan biyolojik bir varlık olduğundan, insanın kendini yeniden üretebilmesi için gerekli olan besin, kalori ve yaşama koşullarını sağlamasıdır. Hane halkı ve bireyin bütçelerine göre yaşamlarını fiziki olarak devam ettirebilme, eğer ettiremiyorsa yoksul olma durumu vardır. Mutlak yoksulluğun iki ölçütü vardır. Birincisi, ailenin büyüklüğü ile tüketilecek mal ve hizmet gereksinimidir. İkincisi ise, bu gereksinimleri karşılayacak mal ve hizmetlerin fiyatlarıdır (Kule, v. d. 2006: 262). Mutlak yoksulluk

yaklaşımına göre, yoksulluk, insanların ihtiyaçları için yeterli kaynağa erişememe durumudur. Böylece birey, mutlak asgari refah durumunun altında kalmakta ve beslenme, barınma, giyinme gibi ihtiyaçlarını sağlamamaktadır (Kule, v. d. 2006:263). Göreli yoksulluk ise, bireyin aynı zamanda toplumsal bir varlık olduğunu kabul ederek yoksul bireyin ihtiyaçlarını biyolojik üretim dışında görmektedir. *“Sosyal olarak kendi üretimi için gerekli olan en aşağı tüketim düzeyi şeklinde belirlenir. Bir kişinin veya bir grubun kendisinden daha yüksek gelire sahip bir referans grubunun geliriyle karşılaştırılması şeklinde tanımlanır”* (Kahraman; Akgün, 2003: 94).

Yoksulluk olgusu, dünya ölçeğinde küreselleşme boyutuyla incelenerek, çözümünü küresel örgütlerle bulunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çok boyutlu olan yoksulluk olgusu ve beraberinde getirdiği sorunlar çeşitli başlıklar altında incelenmiştir. Çocukların yoksulluğu, kadın yoksulluğu, kültürel yoksulluk ve kentsel yoksulluk bu incelenen konular arasındadır. Günümüzde kent hayatı, varlığı, yokluğu, güzeli, çirkinini, özgürlüğü ve baskıyı bir arada bulundurmaktadır. Neoliberal politikalarla yeniden üretilen kent mekanları kendi içinde coğrafi olarak yoksulluğu somutlaştırmaktadır. Bu coğrafi yapılar aynı havayı soluyan ama birbirlerinden haberdar olmayan iki kesimi yan yana barındırmaktadır. Bu iki kesim zengin ve yoksuldur. Bu iki ayrım birbirine ihtiyaç duyarak yüzyıllarca varlığını sürdürmekte ve çatışmalar devam etmektedir.

KENTSEL YOKSULLUK

Piyasa ekonomisinin hareketinde önemli bir yeri olan kentler, toplumsal değişmeyi de hızlandırmaktadırlar. Günümüz kentleri, yenilikleri, ekonomik refahı, sosyal ve kültürel olanakları kentlilere sunarken aynı zamanda kent yoksullarını da barındırmaktadır. Kentlerdeki ayrılaşma insanların birbirine güvenmemesiyle birlikte yoksulluğu derinleştirmiştir. Bu bağlamda, dışlanmaya neden olan bir kent sorunu oluşmuştur. Kent içerisinde oluşan bu ayrım, izolasyon ve içe kapanmayla zengin semtler ile birlikte çöküntü alanlarını da oluşturmuştur. Bu içe kapanış güvenli siteleri aracılığıyla olmuştur. Güvenli siteler, *“kent yaşamından yalıtılmış, yüksek duvarlarla çevrili, giriş çıkışı kontrollü, yaşam alanları, güvenli iç mekanlardır* (Candaş; 2007, 1). Bu siteler aracılığıyla izole olan zengin sınıflar kentsel mekanın toplumsal farklılaşma yapılarıyla ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu farklılaşmanın temel sebepleri suçla maruz kalma korkusu, ötekilerden farklı olma ve kalabalıktan kaçma isteği olarak sıralanabilir. Bu bağlamda; *“toplumsal gruplar homojen adacıklarda yaşamalı, kendilerinden farklı gördükleri ve etkileşimlerinin giderek koştuğu gruplardan uzak durmalıdır. Dolayısıyla yeni mekansal ayrılaşma yapısı yeni bir kamusal alan türünün temelini oluşturur”* (Calderia; 1999, 87). Oluşan homojen topluluklar ko-

nutlarında güven içerisinde olmaya çalışmaktadırlar. Konut, insanı koruyan, güven sağlayan kentin kaleyle ön plana çıktığı mekanlardır. Temelde kendini koruma ve savunma içgüdüleriyle birlikte korku vardır. Doğal yapı, dış ilişkiler, istila veya göç gibi faktörler konutun biçim ve anlamını etkiler. Temel kaygı güvenli bir yaşamdır. Güvenlikli siteler ve gecekondular birbirlerinden habersiz aynı kentin havasını solumaktadırlar. Zenginlerin görmediği bu ayırım yoksulluk sorununun daha da halledilmesi güç hale getirmektedir.

“Nüfusun bir yandan büyük kentlere göç etmesi diğer yandan da kentlerin çevrelerine doğru kaçması, kapitalist ülke kentleşmesinin tipik eğilimi olarak bilinmektedir” (Özer, 2004; 64). Bu kentin etrafına kaçış banliyöleşmeyi eşinden getirmiştir. Kentsel nüfus ve faaliyetler kentin kenarlarına kaçmaya başlamaktadır. *“Sanayi, eğitim ve kimi hizmet sektörleri gibi şehrin dışına taşınmış diğer yerleşmiş birimleri de banliyö olarak kabul edilmesine rağmen, banliyö denildiğinde genellikle konut yerleşmeleri akla gelir”* (Özer, 2004; 64). Türkiye’de banliyöleşme varlıklı ailelerin kent dışına kaçmaları sonucunda oluşmaktadır. Dar gelirli kesim de gecekondulaşma şeklinde kent çevresine yerleşmektedir. Bu ikili yapı Türkiye’de belediyelerin kentlere hizmet götürmesi konusunda sorun yaratmaktadır.

Mekansal gruplaşmalar tüketimde de belirgindir. Sınıflaşmaya göre, her grubun tüketim alışkanlıkları farklı olmaktadır. Kentsel mekan içerisinde oluşan kentsel rant sorunu kentsel mekanın kapitalizmin içerisinde büyüme sonucunda oluşmuştur. Kentler tüketimin fazla olduğu mekanlar haline geldiği için, sınıf ayırımına dayalı oluşumlar içeren yerleşimler yaratmıştır. (Erder, 2006; 44). Bu bağlamda, güvenli bir yaşam isteği, tüketim alışkanlıklarıyla birleştiğinde, kapitalizmin yarattığı adaletsiz gelir dağılımı kentlerde yoksulluğa sebep olmaktadır. Bu yoksulluk ve zenginlerin içe kapanması dışlanma sürecini başlatmaktadır. *“Kentsel yoksulluğun ilk tanımlamalarında kapitalist kentlerin bir özelliği olarak görülen yoksulluk söz konusudur”* (Yılmaz, 2008: 163). Az gelişmiş ülkelerde hızlı ve çarpık kentleşme yoksulluğu oluşturan nedenlerden biridir. Ancak kentsel yoksulluk sadece az gelişmiş ülkelerde yoktur. Neoliberal politikalar sonucunda gelişmiş ülkeler de yoksullarını yaratmaktadır. Böylece, yeni kentsel yoksulluk kavramı düşünölmeye başlanmıştır. *“Yeni kentsel yoksulluk, neoliberal politikalar sonucunda istihdam biçimlerinden olan esnek üretim sonucu ekonomide siyasi ağırlığın artmasıyla daha geniş daha geniş bir ölçü olarak tanımlanmaktadır”* (Yılmaz, 2008:164). Bu bağlamda, kentsel yoksulluk, ekonomik gelişmişlik gözetmeksizin kentsel mekanlarda geniş bir kitleyi etkileyen yaşam standartlarının altında kalma durumudur.

Küresel sermayenin kentlerde toplanması, ekonomik büyümelere ve soylulaştırma hareketlerine neden olmaktadır. Soylulaştırma, dışlamanın ve ötekileştirmenin bir örneğidir. Kentin zengin sınıfının içinde olanlar, bu sınıfın dışındakileri eleyerek bu hareketi gerçekleştirmektedir. Soylulaştırma, ilk olarak 1950lerde Newyork ve Londra'da ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ise 1970lerde başlamıştır. Böylece kentler toplumsal eşitsizliklere sebep olan izolasyon, parçalanmış kimlikler ve bu kimliklerin bunalımını üretmektedir. Bu süreç, sosyal dışlamayı oluşturmaktadır. *"Marshall, sosyal dışlamayı, bireylerin cemaat ya da toplumla sosyal bağlar kurmaktan mahrum bırakılma hali, (1999:150) Power ise, bazı insanların sanki içinde yaşadıkları toplumun bir parçası değilmiş gibi, kendilerini marjinalleşmiş hissetmeleri (2009:488) olarak tanımlar"* (Aytaç, 2013:83). Dışlama süreci yoksulların dışlanma yaşamasıyla toplum içerisinde işsiz kalmasına yol açarken, ahlaki ve kültürel yozlaşma yaşamsına sebep olmaktadır. Aynı zamanda dışlanmış işsiz kesim, sınıf altı olarak görüldüğü için yoksulluk dairesinin içinden çıkamamaktadır. Bu bağlamda, birey kendini topluma ait hissedememekte, bireyden başlayıp toplumsallaşan bunalım hali başlamaktadır. Bu bunalım hali kent içerisinde marjinal grupların oluşmasına ve suç gibi olumsuz özelliklerle damgalanmaya sebep olmaktadır. Yoksullar emek piyasasından dışlanırken kentsel politikalar oy çıkarı nedeniyle yoksulların kentin haklarından yararlanmasını seçim zamanı dışında sağlayamamaktadırlar. Örneğin, Fransa'da *"genç ve kara bir ten rengine sahip olmak, yoksulluk, kültürsüzlük ya da en kötüsü potansiyel suçlu olmakla özdeşleştirilmektedir"* (Aytaç,2013:85).

Yoksullar kentte zenginlerin elinde olan üretime, sosyal ve kültürel alanlara ulaşamadıkları için kentli kimliğinin dışında kalmaktadırlar. Pi-yasa ve devletin dışladığı bu kesimler, kendilerine konut üretimi üzerinden mücadele şekilleri geliştirmeye başladıkça kentler, çarpık, kimliksiz, toplumsallıktan soyutlanmış ve en önemlisi haksız kazançlara yol açan mekanlar haline gelmektedir (Kahraman, v. d. , 2003:95). Bu mekanların oluşmasına neden olan en önemli durum küresel ekonomideki dönüşümlerdir. Bu bağlamda günümüzde yoksulluk metropolit kentlerin sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Modernleşmenin ilahlaştırıldığı 20. yüzyıl başlarında dünya küreselleşmeye ayak uyduramayanları görmezden gelmiştir (Baloğlu, 2004: 232). Hızlı kalkınma isteği ülkeleri bir hırsla pastadan pay almak için mücadeleye itmiştir. Böylece, görmezden gelinen kısım git-tikçe yoksullaşmaktadır. Coğrafi olarak baktığımızda, yoksul kesim üzere-rinden olan ayrım kentlerde sosyo-politik olarak kendini göstermektedir. Bu ayrım, kentlerde yarılmaya neden olmaktadır. Kentin bir tarafında lüks siteler ve gökdelenler yer alırken, diğer tarafında gecekondu yer almaktadır. Kentsel yarılmaya yoksulları belirli mekanlara hapsettiği için sürekli

yoksulluk içerisinde yaşayanları çoğaltmaktadır. Böylece iktisadi olarak parçalanmış kentler oluşmaktadır. Kentsel yarılma, artarken toplumda kopukluk sürekli olmaya başlamaktadır. Amerikan kentlerinde 1950lerde yaşanan bu kentsel yarılma, Türkiye’de 1980lerdeki neoliberal politikalar nedeniyle artmıştır. Büyük kentlerde oluşturulan kapılı topluluklar, alışveriş merkezlerinin yanı sıra hemen ard bölgelerinde yoksul gettoları ve varoşları barındırmaktadır. Bu yalıtılmışlık dışlanmışlığı sürekli hale getirmektedir. Kent içerisinde zengin sınıf onlara sunulan steril mekanlarda yaşarken yoksullar bu mekanlardan kovulmaktadır. Kentin dış çeperlerinde yoğunluğu geride bırakarak korunaklı hayatlar kuran zengin sınıf kent merkezini yoksullara bırakmışlardır. Ancak yoksullar soylulaştırma politikalarıyla yapılanan mekanlardan da dışlanmış ve yerlerinden edilmişlerdir. Kentsel yarılma sürecinden sonra, işsiz olanların yanı sıra belirli bir işe sahip olanlar da bu dışlanmaya maruz kalmaktadır. Küresel politikalarda güvencesiz olma sadece bir işe sahip olmakla yetmemektedir. 20. yüzyılın sanayi işçisinin yoksulluğunu dönüştüren yaşanan küreselleşme sürecidir.

İşçi sınıfının salt fabrika işçilerinden değil kentsel işçilerden oluştuğu yeni kapitalist bir süreç 21. yüzyılın çalışanlarını oluşturmaktadır. Harvey’e göre bu süreçte oluşan sınıf farklı, parçalı, bölünmüş, amacı ve ihtiyaçları bakımından çoklu, seyyar düzensiz bir sınıftır. Çünkü gelişmiş kapitalist ülkelerin çoğunda fabrika kaybolmuş ya da azalmıştır. Klasik sanayi sınıfı ortadan kalmıştır. Kent yaşamının üretimi, için giderek güvencesiz, yarı zamanlı ve örgütsüz, ucuz emeğin sırtına yüklenilmiştir. *“Yarın ne olacağını bilmeden yaşayan, güvencesiz, geleceksiz çalışan “prekaryaya” geleneksel proleterlerin yerini almıştır”* (Harvey, 2013,34). Prekaryaya² neoliberalizmin ürettiği yeni iş gücüdür (garsonlar, kasiyerler, pizzacılar). Postmodern sınıf örgütsüz, dağınık, birbirleriyle bağı koparılmış, yalnız insanlar topluluğu oluşturmuştur. Bu yeni sınıf tartışması kent içerisinde birçok boyuta çekilebilmektedir. Güvencesizlik yeni bir sınıf yaratmaktadır. İşçi sınıfının yanında, ondan farklı bir sınıf ortaya çıkmaktadır. Bu söylemler son zamanlarda daha çok artmıştır. Harvey işçinin dönüştüğünü ifade etmektedir. Sorunlu ve örgütsüz prekeryanın hesaba katılması gerekmektedir. (Harvey, 2013, 35).

Güvencesiz çalıştırılan, kronik geçici işlere mahkum, bir işe sahip olmakla işsizlik tehdidi arasındaki alanda bulunanlar şeklinde tanımlama da yapılmıştır. (Bora, 2014). Emek süreçlerinin esnekleşmesiyle her iş preker-

² Güvencesiz olarak, gelip geçici çalıştırılan yarı zamanlı genel anlamda kadınlardan, gençlerden ve emekli olup da tekrar çalışmak zorunda kalanlardan oluşan sınıf. <http://www.uludagsozluk.com/k/prekarya/>, (Erişim Tarihi: 28. 01. 2015).

leşmektedir. Bu düşünce bütün çalışanları bu sınıfa dahil edebilmektedir. Hayatlarını devam ettirmek için iş güçlerini satmaktan başka çaresi olmayan bir kitle tanımı yapılmıştır. Ancak kapitalizmde sömürüden dışlanan sadece artık değere el koyan kapitalistlerin kendileridir. Guy Standing, prekeryayı, işverenini ya da iş arkadaşlarının sayısını dahi bilemeyecek kadar emeğin merkezinden uzak bir grup olarak tanımlamaktadır (Uzunoglu, 2014). Standing'e göre prekerya özgün bir sınıftır (Standing,2011:7; Uzunoglu,2014). Yani işçi sınıfından farklıdır. Prekerya geçici istihdama sahiptir. İş güvenliğinden yoksundur. İş yerine bağlılık yoktur. Toplumsal destekten yoksun bir sınıftır. Ancak bu durum kapitalizmi ayakta tutan bir etken değildir. Kapitalizmin işçi sınıfı olmadan varlığını sürdürmesi olası değildir. Castells'in de ortaya attığı yeni sınıf kavramı bu durumdan dolayıdır. Teknolojik gelişmeye ayak uyduran ve bilgi toplumunun gereklerini yerine getirenler bir sınıf, getirmeyenler ayrı bir sınıf olacaktır. Sınıf aidiyeti insanların üretim sürecindeki rollerine göre değil, teknolojiye ayak uydurup uydurmamasına göre belirlenmektedir. Ancak hala kentlerde üretim araçlarına sahip sınıflar söz konusudur.

Lefebvre'ye göre kapitalizm kent mekanını işgal etmiş ve mekanı üretmiştir. Kapitalizm kendi değerlerini oluşturmuş ve sınıfların yaşamlarını idame ettirmek için mekanlar haline gelmiştir. Lefebvre iş yeri ve yaşanan ev dışında da mekanın yeniden düzenlenmesi gerektiğini söylemiştir. (Şengül, 2001, 15). Özel mülkiyete son vermeden bu yapılamaz. Ona göre burjuvazi kent mekanın başarı ile kullanmaktadır. Marx'ın işçisi de tüketim toplumuna katılmıştır. Kapitalizmin ayakta kalmasını sağlamıştır. Mekan tekrar üretilmiştir. Mekanın kendisi üretim nesnesi olmuştur. Lüks evler, siteler gibi mekansal maliyetler yaşamı soyutlaştırmıştır. Kapitalizm için mekanın değişim değeri önemli olmuştur. Böylece günlük yaşam üzerinden yeni üretimler ve tüketimler yapılmaktadır. Kentin bu dönüşümü emek ve sermaye sahiplerini yeniden şekillendirirken bu görünmez sınıf kentin yeni yoksulları haline gelebilmektedir.

Kentsel yoksulluk da yoksulluk gibi çok boyutlu bir kavramdır. Kentsel yoksulluk ekonomik bir sorundur. Aynı zamanda toplum dışına itilmeyi de beraberinde getirdiği için sosyal sorun haline gelmektedir. Bu sorunlar dünya düzeyinde yaşanan yoksullukla benzerlik göstermektedir. Kentsel yoksulluğun boyutları, ekonomik mahrumiyet, fiziksel zayıflık, hizmetlere erişim ve bilgi eksikliği, kaynakları üzerinde sınırlı kontrol, sömürülme, tehdide açıklık, güvensizlik, kendine saygıyı yitirme, sosyal ve kültürel marjinalleşme, güçsüzlük olarak sayılmaktadır (Baloğlu, 2004: 233). Kentler, ulaşım, gıda, gibi olanaklar sağlarken kentsel yoksulluğun yarattığı bu boyutlar sınıf altı bireylerin kente katılamamasına neden olmaktadır.

TÜRKİYE'DE KENTSEL YOKSULLUK

Türkiye'de yoksulluk ise, askeri darbelerin yeni sermaye birikimleri oluşturmasıyla zenginleri daha zengin yoksulları daha yoksul hale getirmiştir. 1960–1979 döneminde siyasa ve toplumsal bir dönüşüm zorlu şartlar altında yaşanmıştır. 1980–2001 yılları arasında ise, ekonomik büyüme ve sermaye yanlısı ticari politikalar gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde yeni sermaye sahipleri küresel anlamda IMF, WB gibi küresel kurumlar olmuştur (Kule, v. d. 2005:266). Özellikle 2000li yılların başında, işsizlik ve beraberinde gelen yoksulluk siyasi olarak seçimlerde bireysel yardım yapan partilerin seçilmesinin bir sebebi olmuştur. Türkiye'de kentsel yoksulluğun nedenleri arasında 1980li yıllarda küresel sürece eklenmek üzere uygulanan neoliberal politikalar vardır. Türkiye küresel ekonomiye eklenirken yaşanan ekonomik krizlerle dışa bağımlı bir hale gelmiştir. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye üretim araçlarının gelişmemiş olması, burjuva demokrasisine geçilememiş olması, dünya ekonomik krizleri (Kahraman, v. d. , 2003:96) nedeniyle kentsel yoksulluğu derin bir şekilde hissetmektedir. 1980 sonrasında işçi ve işveren ilişkileri yeniden gündeme gelmiştir. Neoliberal politikaların uygulamalarında görünen ekonomik yeniden yapılanma işçi sınıfının örgütlülüğünü zayıflatmış aynı zamanda devletin piyasaya müdahalesi azalmıştır. Bu durum bölgeler arasındaki şirketlerin yatırımlarına göre farkları büyütüştür. Bu bağlamda, emek ve sermaye ilişkileri ekonomik krizler nedeniyle mal ve hizmetlerin fiyatlarının artmasına neden olmuştur.

146

Özellikle İstanbul kentsel yoksulluk konusunda incelenebilecek iyi bir örnektir. Sanayileşme hamleleriyle birlikte 1980li yıllara kadar Doğu bölgelerimizden ve civarından aldığı yoğun göç sonucunda göç eden insanlar iş bulabilmişlerdir. Göç edenler hemşeri dayanışması, gecekondulaşma gibi dayanışma boyutuyla yoksulluğu çok hissetmemiştir. Ancak 1980li yıllardaki yönetimdeki hızlı değişim, ekonomik alandaki hızlanma yoksulluk konusunda ciddi değişime yol açmıştır. Neoliberal politikalar, zengin yoksul arasındaki gelir farkını büyütüştür. 1990lı yıllarda ise, bireyselleşen kentler ortaya çıkmıştır. Dayanışma yerini çıkar ilişkilerine bırakmıştır. Ayrıca İstanbul'da da çöküntü alanları oluşmuştur. Bu çöküntü alanları kent içerisinde eşitsizlik yaratmaktadır. 1970lerde ve 2000li yıllarda yaşanan ekonomik krizler sonrasında oluşan sosyal hareketler yerleşim yerlerine olumsuz yansımıştır (Gökulu, 2010:223). Baloğlu'nun 2003 yılında İstanbul İstiklal mahallesinde yaptığı çalışmada (2003) ailenin reisinin işsiz olduğunu gözlemlemiştir. *"Çocuklarını okula gönderemeyen aile, ailenin reisi gibi eğitimsiz kalabiliyor. Bu durumda babanın iş ümidi yitmeye başlamaktadır. Bu duruma bir de işsiz gençler eklendiğinde kronikleşen bir yoksullukla karşılaşmaktadır"* (Baloğlu, 2004: 237–238). Bu yoksulluk, kentler-

de düzensiz olarak yerleşen bir kitleye vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda bireysel çözümler aramaya başlanırken yasa dışı bölgeler ve suç alanları oluşmaktadır. Bu problemin temelinde barınmaya, sağlık hizmetlerine, sosyal kültürel haklara, en önemlisi ekonomiye erişememek vardır.

Barınma örneğine göre, Baloğlu'nun yaptığı İstiklal Mahallesi incelemesinde, *"Türkiye'nin bütünü dikkate alındığında ortalama olarak 4-5 kişilik ailelerin az odalı konutlarda yaşamakta olduğu ve bu durumun yetersiz oda sayısı sorununa yol açtığı belirtilmektedir. Ailelerin yaklaşık yarısı bu sorunla karşı karşıyadır. İstiklal mahallesi özelinde yapılan saha çalışması sırasında yapılan gözlemlere de dayanılarak yüzölçümü olarak evin yetersizliği dışında, konutların son derece bakımsız olmaları da evin yaşanabilir bir mekan olması açısından bir başka sorunu oluşturmaktadır"* (Baloğlu,2004:242). Bu örneklerin dışında kentsel yoksulluğu oluşturan nedenler arasında Moser'a göre, çevresel değişim, refahı tehdit eden ekolojik, ekonomik, sosyal değişimlerin risk doğurması ve böylece yaşanan belirsizliğin özsaygıyı azaltması bulunmaktadır (Moser, 1996: 24). Risk faktörü oluşturan grubun kente tutunmasını sağlayacak olan durum ise sosyal güvenlik imkanlarını yeterli hale getirmektir. Ancak neoliberal politikalar içerisinde devlet sosyal güvenliği yeterli ölçüde sağlayamamaktadır. Hemşeri dayanışmasıyla kapatılmaya çalışılan sosyal güven açığı kentsel yoksulluğu azaltmada yeterli olmamaktadır. Bu bağlamda, kentte yaşayan bireyler aileleriyle ve toplumla olan bağlarını güçlü tutamamaktadır. Aynı zamanda bu bireyler varlıklarını idame ettirmek için hayat şartlarını zorlamaktadır. Bu zorlanma, sanayileşmiş ülkelerdeki ekonominin iyi olmasına rağmen hem gelişmiş ülkelerde hem de az gelişmiş ülkelerde bireyleri yoksulluğa sürüklemektedir. Bu bireyler eğitimin, istihdamın, aile kurumunun dışında kalarak kentli nüfusun içinde olmalarına rağmen kentlerden kopmaktadır. Yoksulluk ve dışlanma birbirlerini etkileyerek kendilerini sürekli üretmektedirler. Bunun nedeni, sınıf ayrımının mekanda sürekli hale getirilmiş olmasıdır. Bu kent yapısı bir tarafta adi suçları (Baloğlu, 2004: 246) diğer tarafta bu adi suçlardan korkan güvenli siteleri oluşturmaktadır. Kentlerin kalabalığında oluşan bu dışlanma dışlayan ve dışlanan bireylerin fark etmeden yaşadığı, hatta bu duruma alıştığı hale gelmiştir. Bu bağlamda işlenen suçlar damgalanmaya da sebep olmaktadır. Dünyada ve Türkiye'de medya, yoksulluğun oluşturduğu bu dışlanmayı bir ranta dönüştürmektedir. Televizyon kanallarındaki çeşitli şovlarda katillerin aranıp bulunması ya da iki eşini öldüren kişinin televizyon kanalında yine evlenmek istemesi bu tüketimin parçası olan günümüz toplumuna örnek verilebilmektedir. Bu bağlamda, kentin içerisindeki dışlanmışlık çöküntü alanlarına neden olurken suç, şiddet, güvensizlik gibi sosyal problemlere de sebep olmaktadır. Böylece polisin girmekte zorlandığı bölgelere medya aracılığıyla suç damgalaması yapılmaktadır.

KENT ve SUÇ İLİŞKİSİ

Kapitalizmin modernleşme ve küreselleşme ile olan ilişkisi kentleşme sürecinde ilerleme, teknolojik hız, iletişim gibi konularda olumlu değişimlere neden olurken aynı zamanda olumsuz etkiler de yaratmaktadır. Kentleşme sürecinde özellikle 1980li yıllardan 2000li yıllara doğru artan yoksulluk ve beraberinde gelen dışlanma, marjinalleşme ve izolasyon kentlerdeki eşitsizliği ve adaletsizliği arttırmıştır. Gelişmeye başlayan kentlerde bu toplumsal dışlanma artarken, gelişmiş ülkelerde daha görünür hale gelmektedir. Kent yoksulları küreselleşme sürecinde iktisadi ve sosyal koşullarda bozulmalar yaşamaktadır. Evsizler ve dilencilik artarken işsizlik oranı giderek yükselmektedir (Aytaç,2013:66). Sağlıksız kentleşme hızlı değişimin getirmiş olduğu bir sorundur. Ülkelerde yaşanan iç ve dış göç, suç, şiddet, çevre sorunları artarken, kentler içerisinde yaşayan zengin ve yoksul sınıfları etkilemektedir. Yoksul kesim damgalanma ve toplumsal dışlanma yaşamaktadır. Eğer birey kente tutunamaz, yalnızlaşırsa sapma eğilimi göstermekte ve dışlanıp damgalanmaktadır. Kentsel yoksulluğun kent içerisinde suça ve şiddete neden olduğu ifadesi kent yoksullarını damgalamak anlamını taşımaktadır. Yoksulluk bağlamında kent içerisinde evsizler, sokak çocukları, seyyar satıcılar suça eğilimli olmaktadır. Bu kesimler, yaşadıkları dışlanmadan dolayı kent yönetimine katılamamaktadırlar. Kentsel yoksulluk, neoliberal politikaların sebep olduğu adaletsiz gelir dağılımdan kaynaklanırken kentlerde işlenen suçların tek nedeni olmamaktadır. Küresel ticaret ekseninde olan ülkelerde zenginler tehdit hissetmeye başlamasıyla kentsel yoksulluk ve suç görünür olmaya başlamıştır. Bu ülkelerde, kent içi yoksulluk, varoş ve gettolardaki yoksulluk, kentlerin mekansal bölünmesi, risk ve güvenlik sorunları, kentsel şiddet ve suç oranındaki artış (Aytaç,2013:68) küreselleşmenin bir sonucu olarak görülmektedir. Ayrıca küreselleşmenin bir ürünü olan tüketim toplumu anlayışı da yoksullara yetersizlik duygusu yaşattığı için standartların dışında kaldığını hissettirmiştir (Bauman'dan aktaran Gölbaşı, 2008: 101). Bu neoliberal politikalar kırsal kesimin boşalması ve kentlerin aşırı şekilde kalabalıklaşması ile sonuçlanmakta ve beraberinde kaos oluşturmaktadır. Böylece birey yalnızlaşmakta ve kente yabancılaşmaktadır. Birey, mekan içerisinde kaybolunca kendini güvensiz hissetmektedir. Hangi zamanda ve mekanda yaşadığını algılaması güçleşmektedir. Bu bağlamda, güvenliği arttırmak için kendine benzeyen insanlara yaklaşır ve içine kapanır. Bu durumda kimlikler ve imaj ön plana çıkmaktadır. Kentler, artık üretimin mekanı olmaktan çok zaman ve mekanın kaydığı ve bireyin bu durumu içinde sıkıştığı, bu durumdan kurtulmak için kimliklerin, farklılıkların ortaya çıkarıldığı güvenlik aranan alanlar haline almıştır.

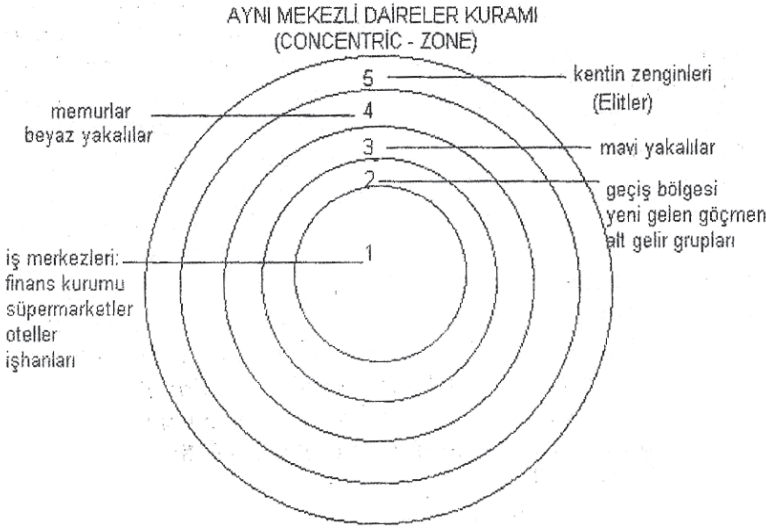
Kentlerde suç, güvenlik ihtiyacını da gerektirmektedir. Avrupa Kentler Şartına göre, kentli güvenlik hakkına sahip olarak suç ve şiddetten arındırılmış bir kentte yaşama hakkına sahiptir (Palabıyık, 2004:5). Ayrıca, Avrupa Kentler Şartının bir maddesi de yerel yönetimlerin tüm hizmetleri eşit bir şekilde sunmasıdır. Güvenlik hakkı, suç ve şiddetten arındırılmış bir kente yaşama hakkına sahip olma durumunu kapsamaktadır. Eşitlik de, yoksul, zengin, çocuk, kadın ayırmadan kent hizmetlerini sunmaktır. Kentliler, güvenlik ve eşitlik haklarını etkileyen çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Bu bağlamda, suç olayının gerçekleşmesinde mekanın bölgesel durumu suçu işleyen psikolojik durumu kadar önemlidir. Suçun kentlerle birlikte ele alınması suçu azaltma çalışmalarında güvenlik politikaları açısından önem taşımaktadır (Ataç; Gürbüz, 2009: 27). Kentlerde suçun artışına tarihsel olarak baktığımızda 1950lerden sonra liberal politikalarla ve göç ile arttığı görülmektedir. Türkiye’de 1950li yıllarda kentlere gelen kırsal nüfus konut sorunu, işsizlik gibi olumsuz şartlar ile yüzleşmiştir. 1980li yıllara gelindiğinde işsizliğin ve yoksulluğun sonucu olarak konutu ve işi olmayanlar suça yönelmiştir (Ataç, v. d. 2009: 28). 2000li yıllar ise kentlerin güvenliği konusunda bir kaos yaşanmıştır. Güvenlik isteği ayrılaşmaya ve damgalamaya sebep olurken suç en yüksek seviyeye çıkmıştır. Bu bağlamda, kentsel mekanın büyümesi ve kalabalıklaşması suç ile doğru orantılıdır.

Kentsel yoksulluğa neden olan faktörlerden biri işsizliktir. Örneğin gelişmiş bir ülke olan Almanya’da işsizlikle beraber yoksulluk artmıştır. *“Kamuoyuna açıklanan Yoksulluk Haritası Verilerine göre, bölgeler arası refah farkı büyümekte ve yoksulluk Almanya’nın doğusundaki eyaletlerde çok ciddi bir sorun teşkil etmektedir”* (Aytaç,2013:75). Berlin duvarının yıkılmasıyla ekonomik farklılıklar artmıştır. Yoksulluğun artışı konusunda Amerika da iyi bir örnek olmaktadır. Şehir içindeki işsizlik 1970lerdeki ekonomik krizlerden sonra 1990lara kadar artmaya devam etmiştir. Wilson’a göre, Amerika’nın kent içi yoksul mahallelerinde günümüzde yaşanan suç, ailelerin parçalanması, refah ve toplumsal organizasyonların düşük seviyede olması gibi sorunlarının çoğunun nedeni bir işe sahip olmamasına bağlıdır (Wilson,2009:327; Aytaç, 2013:74).

Gelişmiş ve az gelişmiş kentlerde yoksulluk bağlamında yaşanan dışlanma ve izolasyon süreci suç ve şiddete neden olmaktadır düşüncesi tam anlamıyla kesin bir ifade olmazken, yapılan incelemeler suç oranlarının dışlanmış kent yoksulları arasında fazla olduğunu göstermektedir. Ancak suç zenginlerin de içinde bulunduğu bir durum olmakla birlikte suça karşı yaşanan korku da sürekli kendini yenilemektedir.

Kent içerisinde yaşanan suçları mekansal anlamda analiz yapan Amerika'daki Chicago Okulu özellikle 1930lardan sonra gözlemlemiştir. Bu okul, suçu bireysellikten ve psikolojik etkilerden dışarı çıkarıp suça sosyolojik ve coğrafi anlamlar yüklemiştir. *"Chicago şehrini bir laboratuvar olarak kullanan yazarlar şehirlerdeki sorunları ve sorunlu bölgelerde yaptıkları ampirik çalışmalarla test etmişlerdir"* (Dolu,2010:203). Böylece bir suç ekolojisi modeli oluşmuştur. Chicago kentinin seçilmesinin nedeni, Amerika'nın kuzeyine doğru başlayan göçü en çok alan kent olmasıdır. 1930lu yıllardan sonra birçok ırkın akın ettiği bir mekandır. Böylece kent göçlerle birlikte içeriden dışarı doğru gelişen bir model halini almıştır. Burgess, bu yapıyı "yoğunlaşma bölgeleri" modeliyle açıklamıştır.

Burgess, iş bölgesi etrafında her biri özel kullanıma özgü iç içe halkalar doğrultusunda kentin geliştiğini ifade etmiştir. Burgess'e göre, kent aynı merkezden çevreye yayılan daireler şeklinde genişler. Bu daireler zaman ve mekan içinde gelişme gösterir. En içteki dairede iş merkezleri yani mağazalar, oteller ve küçük endüstri tesisleri yer almaktadır. *"İş bölgesi sürekli olarak, çevresini tehdit ederek genişleme eğilimindedir"* (Bal; 2002, 146). İkinci bölge geçiş bölgesi olarak tanımlanmıştır. *"Toptancı ve imalat sanayi kuruluşları bulunmaktadır. Burası yoksul ve gelişmemiş olup birinci bölgenin tehdidi altındadır. Bunların yakın çevresinde daha çok yeni gelen göçmen işçiler ve dar gelirli, suça eğilimli insanlar oturmaktadır. Bu insanlardan bir kısmı zaman içinde dikey hareketlilikle daha iyi bölgelere geçerler"* (Bal; 2002, 147). Üçüncü daire işçilerin oturdukları mahallelerden oluşmaktadır. Dördüncü daire, memurlar ve küçük iş sahiplerinin bulunduğu, orta tabaka alanıdır. Evlerin durumu burada daha iyidir. Müstakil evler bulunmakta, alışveriş merkezleri yerleşimi tamamlamaktadır. Beşinci dairede kentin yüksek gelir gruplarının yaşama alanları bulunmaktadır. *"Burgess'in geliştirdiği yoğunlaşmış çemberler modelinde kentteki sosyal ve mekansal ayrışma şöyledir: Kentin merkezi iş alanı ve onu çevreleyen geçiş bölgesinde yerleşmiş olan küçük-hafif sanayi ve ticareti ve kentin marjinal gruplarının oluşturduğu gettolar bulunmakta, geçiş bölgesinin hemen çevresinde işçi mahallelerinden oluşan bir çember ve kentin çeperinde yerleşmiş bulunan orta sınıf alt kentleri yer almaktadır"* (Kurtuluş, 2003; 82).

Şekil 1 (Bal, 2002:148)

Bu yoğunlaşma bölgeleri zenginler ve yoksullar arasındaki ekonomik uçurumu arttırmakta ve ayırma hızlandırmaktadır. “Şehrin merkezinden dışa doğru gözlemlenen hareketlilik şehir merkezinde ve geçiş bölgesinde yerleşik bir kültürün oluşmasını ve bu bölgelerde yaşayan insanların birbirini tanıyabilmeleri ve aralarında sağlıklı ilişkilerin ve sosyal bağların oluşmasını engelliyordu” (Dolu,2010:207). Bu model kent ve suç arasındaki yapıyı suçun kent yapısının değişiminden kaynaklandığını savunmaktadır. Wilson, işsizlik dolayısıyla yoksulluk oranının yüksek olduğu mahallelerin toplumsal denetim açısından da zayıflamış olduğunu ifade etmektedir. Kent yapısı sürekli değiştikçe dezavantajlı gruplar suç işleme davranışıyla karşılaşmaktadırlar.

Shaw ve Mckay, suçun şehir merkezinden dışarı doğru uzaklaştıkça azaldığını ifade etmişlerdir (Dolu,2010:207). Böylece, suçun yüksek olduğu yerlerde kentin yoksulları otururken, suçun düşük olduğu yerlerde kentin zenginleri oturmaktadır. Kentin coğrafi yapısının belirleyici olduğu kentsel suç olgusunda, sadece kentsel yerleşim etkili değildir. Bu durumun beraberinde getirdiği kültür çatışmaları, homojenliğin suçu azalttığı yargısı davranışları düzenleyen etkenler olmuştur. Kentsel yarılma, kültür sınırlarını da oluşturmuştur. Örneğin, farklı ırktan, etnik kökenden birçok insan kültür sınırlarının kesiştiği yerde yaşamaktadır. Amerika’daki zencilerin dışlanan sınıf olma konumu bu durumu özetlemektedir. 1970lerde Amerika’da ayrımcılığın yoğunluğu ekonomik ayrımı da aşmıştır. Zengin zenciler de yoksul zencilerin sınıfından çıkamamıştır (Dolu, 2010:215). Bu ayırım ve dışlanma dezavantajlı sınıfı, sosyal kontrol mekanizmasının

zayıflaması nedeniyle suça eğilimli hale getirmiştir. Sosyal dışlanma sürecinin değişmemesi dışlanmış grup açısından suçu haklı çıkarır niteliğe bürünmüştür. Günümüz kenti içerisinde farklılıklar bulundururken, aynı zamanda bu farklılıkları bütünleştiren bir kozmopolitliği sağlamaktadır. Bu bağlamda, 21. yüzyıl kentleri heterojendir. Ancak bu heterojenlik mekansal bölgelerin sınıflara göre ayrılmasıyla içlerinde homojen bölgeler oluşturmaktadır. Bu ayrışma, kente göç edip de tutunamayanların sosyal çözülme yaşamasına neden olmaktadır. Böylece, kentte suç ile işsizlik, ailenin çözülmesi, yabancılaşma arasında karşılıklı etkileşim doğmaktadır.

TÜRKİYE'DE KENT VE SUÇ İLİŞKİSİ

Türkiye'deki durum ise, DB bankası Türkiye direktörlüğü tarafından "*Sosyal Adaletle Daha İleri Bir Türkiye*" raporunda günde 1 dolar olarak tanımlanan yoksulluk oranının Türkiye'de son zamanlarda artış gösterdiği (Aytaç,2013:108). Türkiye'de liberal ekonomilerin etkileri 1960lardan sonra artmıştır. Bu durumda Türkiye'de izolasyon ve dışlanma süreci ekonomik krizlerle artmıştır. Yoksulluk kentsel mekanlarda yayıldıkça damgalanma yaşayan varoşlar için sorun olmuştur. "*Fikret Adaman ve Çağlar Keyder'in İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Gaziantep, Diyarbakır'da yaptığı araştırmaya göre, kentlerdeki çöküntü alanlarında dışlanmanın yaşandığı görülmektedir*" (Aytaç,2013:109). Türkiye'deki bu büyük kentlerdeki dışlanmanın nedenleri ekonomik, sosyal ve eğitimin eksikliğidir. Olumsuz şartlarla anılan bir mahallede yaşayan bir genç için suç işlemese de damgalanmaktadır. Ayrıca İstanbul'un gittikçe artan şekilde aldığı göç, kentte dışarıdan gelenler tarafından çöküntü bölgeleri oluşmuş ve dışlanmış mahalleler artmıştır. Böylece 1990lı yıllardan sonra Türkiye'de dışlanmış sınıflar "varoşlar" kavramıyla adlandırılmıştır. Bu sınıflandırma kentlerin içerisinde kopmaya neden olurken, kentin karanlık yüzünü (Aytaç,2013:110) ön plana çıkarmaktadır. Bu ifade edilen kesim, suç ve yoksulluk oranlarının fazla olduğu mahalleler haline gelmiştir. Bediz Yılmaz'ın İstanbul Tarlaşısı'nda yaptığı çalışmada (Yılmaz, 2008) sınıflandı grubunun 1990ların sonunda ortaya çıktığı ifade edilmiştir (Aytaç, 2013:113). Bu sınıf altı grubu Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu'dan İstanbul'a olan göçlerle oluşmuştur. Bu sınıf altı kesim suç konusunda damgalanıp dışlanma yaşamaktadır. Ayrıca İstanbul'un köklü semtleri olan Beyoğlu ve Eminönü suç yoğunluğu konusunda ön plandadır. Kalabalık semtler olması çevreden gelen dışlanmış sınıfların suç eğilimini arttırmaktadır. Ayrıca Aytaç'ın ifade ettiği gibi, İstanbul'da Sarıgazi, Dolapdere, Esenler, Gaziosmanpaşa mahalleleri dışlanmaya maruz kalmaktadır. Bu durum, suçlulaştırma eğilimiyle çöküntü alanlarına itilmiştir. Ancak son zamanlarda yapılan kentsel dö-

nüşüm projeleri ile kente kazandırılmaya çalışılan değişimler gözlenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de dışlanma, suçlulaştırma ve damgalanma bölgesel anlamda göçün etkisiyle kalabalıklaşan kentlerde varlığını sürdürmektedir.

Chicago okuluna göre, suç ve kent arasındaki bağlantı toplumsal hareketlilik temelinde izolasyonun sebep olduğu çatışmadır. Birey fiziki ve sosyal düzensizlik nedeniyle topluma ve birbirine yabancılaşarak güven hissini yitirmeye başlamıştır. Günümüz modern kentlerinde yalnızlık ve toplumdan kopukluk hissini oluşturduğu suç ve şiddet eğilimini engellemek için geleneksel sosyal kontrol mekanizmaları kullanılarak suçlunun toplumla iletişime geçmesi sağlanmalıdır. Yerel yönetimlerin ve STK’ların kuvvetlenip kalıcı bir şekilde kentliyi kente ait hissettirmesi de suçu azaltmanın önemli bir etkenidir. Ayrıca suça neden olan fiziksel ve sosyal düzensizliği önlemek için eskiyen binaları restore etmek, yıkılan binaların yerine yenilerini yapmak, boyamak gibi çevre düzenleme çalışmaları yapılmalıdır. Toplumun bir araya getirecek sosyal faaliyetler düzenlenmeli, kentlinin kamu kurumları ve polisle sorunsuz olması sağlanmalıdır. Bu faaliyetleri yerine getirmek için yerel yönetimler, STK’lar ve kentliye görevler düşmektedir. Toplum destekli polis uygulamaları son yıllarda Türkiye’de barışı ve huzuru temin etmek için oluşturulmuştur (Dolu, 2010:222). Ancak bu çalışmalar kentte yaşanan suçu önlemeye yetmemektedir. Küresel ekonomilerin gerçekleştirdiği serbest piyasa mekanizmasının yarattığı eşitsiz gelir dağılımını devlet eliyle yumuşatılması, yönetim anlayışıyla halkın yönetime katılması, sosyal olarak eğitimlerle aile bağlarının önemi vurgulanmalı, kentlerde oluşan çöküntü mahallerinde yaşayan kentlinin kente dahil olması için çaba sarf edilmeli, kentteki mekanlarda soylulaştırma hareketi sonucu yerinden edilen kent yoksullarının yerlerini terk etmeleri önlenmelidir. Bu bağlamda, çöküntü alanları oluşan kent mahallerinde iyileştirme çalışmaları yapılan mekanlardaki yoksulların durumu düzelmemekte, sadece başka mekanlarda çöküntü bölgeleri oluşturmaktadırlar. Ancak yerel yönetimler bu konuda farkındalık yaratabilmektedirler. Ancak, suç ve kentsel yoksulluğa karşı alınan önlemler Türkiye’de sistematik olmamakla birlikte Toplum Destekli Polis uygulamasıyla kentliyi bilinçlendirmek konusunda çalışmalar yapılmıştır. *“Ülke genelinde 2006 yılında uygulamaya konulan ve 1 Nisan 2008 tarihinden itibaren 51 ilde uygulamasına başlanılan, halkı da sürece dahil Toplum Destekli Polis (TDP) projesi ile suç önleme ve suçtan korunma konusunda kentliler bilinçlendirilmektedir”* (Ataç, v. d. 2009: 37). Bu uygulama kent içerisinde STK’lar ile beraber çalışmakta kentliyi kentin içerisine barış yolu ile çekme yoluna gitmektedir. Ayrıca, gelir adaletsizliği ortadan kalkarsa suç oranı azaltılabilir.

Kentli, kenti sahiplenirse o zaman yurttaş ve özgür kentli olabilmektedir.

Son yıllarda bunun bir örneği Paris yerleşimlerinde görülmektedir. 2014 yılının sonlarında Paris Belediyesinin uygulaması hakkında çıkan haberde yerinden edilmelere karşı bir plan geliştirildiğinden bahsedilmektedir. *“Paris Konseyi, satılmak istendiği takdirde belediyenin reddetme hakkını kullanacağı, 8000 dairenin bulunduğu 257 adresi yayınladı. Bu konutlar artık devlet destekli konutlara dönüşüyor. Plana göre, soylulaştırmanın devam ettiği bu bölgelerdeki devlet destekli kira seçenekleri artacak ve en azından bazı konutlar orta ve az gelirli vatandaşlar tarafından da kullanılabilir. Aynı zamanda, yeni bir kanun çıkarmaya gerek olmadan mevcut yasalar içerisinde işleyecek bu durum ne yazık ki emlakçıları pek memnun etmiyor gibi görünüyor”*(Sudaş,2014). Daireler satılığa çıktığında öncelikle devletin kontrolünden geçmektedir. Ev sahibi devlet aradan çekilmeden evi başkasına satmamaktadır. Bu durum dışlama, merkezden kaçma, izolasyon, eşitsizlik ve beraberinde gelen kentsel yoksulluk ve suç gibi toplumsal sorunları azaltmaya yönelik oluşturulmuştur. Böylece kentte dışlanan kesimin yeri değişmeden güvenlik hissi yaratılmaktadır. *“Belediye Başkanı Yardımcısı Ian Brossat’ya göre bu plan, dışlama, sosyal determinizm ve pazarın merkezden kaçma eğilimi yerine çeşitlilik ve dayanışmanın seçimi. Ayrıca Paris’in doğusu ve batısı arasındaki eşitsizlikleri azaltmayı, yetersiz geldiği noktada toplumsal kaynağı geliştirmeyi hedefliyor”* (Sudaş,2014). Bu örnek, kent içerisinde yoksulluk ve suç artışının önlenmesi adına yoksulluğun ve suçun azaltılabileceği sürecinde bir umut taşımaktadır.

SONUÇ

Dünyada ve Türkiye’de kentsel yoksulluk ve suç tek bir nedene indirgenemeyecek ölçüde çok boyutludur. 18. yüzyıl sanayi devrimiyle beraber bireysel nedenlere atfedilen yoksulluk, değişen kapitalizm anlayışı, küreselleşme süreciyle yoksulluğun nedenlerini sosyolojik ve ekolojik olarak açıklamaya başlanmıştır. Bu bağlamda, kent ve kentleşme kavramlarının oluşturduğu sınıf ayrımları belirginleşmiştir. Bu ayrım, kentte çöküntü bölgeleri oluşturarak kentsel yarılmaya sebep olmaktadır. Çöküntü bölgelerindeki dışlanma ve izolasyon sonucunda öteki, sınıf altı gibi kavramlarla ifade edebileceğimiz kent yoksulları oluşmuştur.

Sanayi devrimi işçi yoksulları küresel yapılanmalarla dönüşerek yeni kentsel yoksulluğu oluşturmaktadır. Kentsel yoksulluk damgalanma nedeniyle suç ve şiddeti arttırmıştır. Ancak kentsel yoksulluk yaşayan her kesimin suç işlediğini söylemek güçtür. Kentsel politikalar ve kentte oluşan suç korkusu nedeniyle içe kapanma sonucunda korkulan bir kesim

oluşmuştur. Türkiye’de 1950li yıllardan günümüze gelişmiş kentlere olan göçler nedeniyle gecekondulardaki varoşlar tabirini kullandığımız kesimlerde suç ve şiddet oranlarının arttığı gözlemlenmektedir. İşsizlikle beraber gelen yoksulluk kent içerisindeki dışlanma mekanizmasıyla toplumsal sapmaya neden olmaktadır. Aynı zamanda günümüz kentlerinde kentsel yoksulluğu yaşayanlar sadece işsiz sınıf değildir. Kent içerisinde oluşan güvencesiz işleri yapan ve toplumun geneli tarafından görülmeyen yeni bir olgu ön plana çıkmıştır. Yeni kentin yoksulları aynı zamanda güvencesiz ve kısa zamanlı işlerde çalışan Prekarya sınıfıdır. Bu yeni sınıf da işsizler, dışlanmışlar, yoksullar gibi kentin itilmiş kesimlerinde hayat mücadelesi vermektedirler.

Ayrıca kentler içerisinde suça teşvik eden nedenlerden bazıları, medya aracılığıyla yansıtılan lüks hayatlara özentisi, güvenli sitelerin içerisinde bulunan zengin kesimin hayatlarına ancak hizmet işleri yapmak için dahil olan yoksul kesimin, bu hayatların güzelliğini görerek maruz kaldıkları durumu suça çevirme bahaneleri olarak ifade edilebilmektedir. Aynı zamanda, teknolojik yeniliklere ulaşamayan kentsel yoksulun kendini dışlanmış ve yalnız hissetmesi suç eğilimine neden olmaktadır. Yoksulluğun verdiği itilmişlik duygusuyla, suç kavramı üzerinden bireyleri toplum içerisinde kendini ispatlama çabasına götürmektedir. Çünkü neoliberalizmin yarattığı bencil insan prototipi, aynı kent havasını soluyan zenginin yoksulu görmemesine sebep olmaktadır. Bu görünmezlik kapılı kapılarla oluşturulan sitelerde somutlaştırmıştır. Toplumsal değişim bu bencilik nedeniyle değerlerin yok oluşu üzerinde gerçekleşmektedir. Aile bağları gibi geleneksel değerlerin kopmaya başlaması insanı bağlanacak ve kendini gerçekleştirecek başka yollara itmektedir. Bu yollar da yoksulluk süreci içerisinde gerçekleştirilen suç olmaktadır. Çünkü kopan manevi bağların yerine, kente tutunmayı sağlayacağı düşünülen maddi değerler geçmektedir.

Kentsel yoksulluğu ve suçu iyileştirmek için uluslararası ve yerel çalışmalar yapılmaktadır. Kentte yaşayanları eşit bir şekilde yönetim sürecine dahil etmek için belediyeler, STK’lar, Toplum Destekli Polis uygulamaları çöküntü alanlarında kalanlar için iyileştirme çalışmaları yapmaktadır. Ayrıca kentin fiziki yapısı da düzenlenerek sınıf ayrımı azaltılmaya çalışılmaktadır. Kentin havasını aynı gökyüzü altında zengin ve yoksul da solumaktayken suç eğilimini sadece dışlanmış sınıfa yüklemek haksızlık olmaktadır. Kentli eşit güvenlik haklarıyla yönetime katılarak seslerini duyurabilirse ve sosyal kontrol mekanizmaları konusunda bilinçlendirilirse özgür kentler varlıklarını eşit bir şekilde sürdürebilecektir.

KAYNAKLAR

- Aslanoğlu, R. (2000), *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Ataç, E; Gürbüz, D. (2009), Kentsel Mekanda Gelişen Suça Müdahale Etmede Disiplinerarası Güvenlik Politikaları, www. pa. edu. tr/APP_DOCUMENTS, (Erişim Tarihi: 29. 11. 2014).
- Aytaç, Ö; İlhan, S. (2013), “*Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*”, Birleşik Yayınevi, Ankara.
- Bal, H. (2002), *Kent Sosyolojisi*, Fakülte Kitabevi, Konya.
- Baloğlu, F. (2004), Kentsel yoksulluk: İstanbul’dan Küçük Bir Kesit, www. journals. istanbul. edu. tr/iusoskon/article/download, (Erişim Tarihi: 29. 11. 2014).
- Bumin, K. (2013), *Demokrasi Arayışında Kent*, Çizgi Kitabevi, Isparta.
- Calderia,(1996), *Duvarlar İnşa Etmek*, Birikim Yayınları.
- Candaş, E. (2007), “*İstanbul’da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, [https://tr. scribd. com/. . . /](https://tr.scribd.com/. . . /) , (Erişim Tarihi: 29. 11. 2014).
- Doğan, E. (2014), Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, www. kalkinma. gov. tr/. . . / Uzmanlk%20Tezleri/ , (Erişim Tarihi: 22. 01. 2015).
- Dolu, O. (2010), “*Suç Teorileri*”, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Duru, B; Alkan, A. (2002), *20. Yüzyıl Kenti*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Erder, S. (2006), “*Refah toplumunda getto*”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ergunalp, S; Uzunoglu, S. (2014), Prekarya: Güvencesizlik Yeni Bir Sınıf mı Yaratıyor [http://meseledergisi. com/2014/07/prekarya-guvencesizlik-yeni-bir-sinif-mi-yaratiyor/](http://meseledergisi.com/2014/07/prekarya-guvencesizlik-yeni-bir-sinif-mi-yaratiyor/) , (Erişim Tarihi: 29. 11. 2014).
- Fırat, S. (2008), Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi, [http://iibfdergisi. gazi. edu. tr/index. php/iibfdergisi/article/download/](http://iibfdergisi.gazi.edu.tr/index.php/iibfdergisi/article/download/) , (Erişim Tarihi: 15. 01. 2015).
- Gökulu, G. (2010), Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç İlişkisi, [http://e-dergi. atauni. edu. tr/atauniibd/article/view/1025006501](http://e-dergi.atauni.edu.tr/atauniibd/article/view/1025006501), (Erişim Tarihi: 2. 10. 2014).
- Gölbashi, S. (2008), “*Kentleşme ve Suç*”, Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Gün, Servet. (2010), Yoksulluk Döngüsü Bağlamında Sokakta Çalışan Çocuklar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri ABD, Doktora Tezi, [acikarsiv. ankara. edu. tr/browse/5930/servet_gun_tez. pdf](http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5930/servet_gun_tez.pdf) , (Erişim Tarihi: 22. 01. 2015).
- Güneş, F. (2009), Kentsel Yoksulluk/Dışlanma (mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler, [http://asosindex. com/journal-article-abstract?id=17792#. VMDr0P6sXJI](http://asosindex.com/journal-article-abstract?id=17792#.VMdr0P6sXJI) , (Erişim Tarihi: 8. 12. 2014).
- Güngör F; Özüğurlu, M. (1997), “İngiliz Yoksulluk Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet”, www. politics. ankara. edu. tr , (Erişim Tarihi: 9. 11. 2014).
- Harvey, D. (2013), “*Asi Şehirler*” , Metis Yayınları, İstanbul.

- Kahraman, T; Akgün G. (2003), "*Bir Yaşam Sorunsalı Yoksulluk ve Kent Mekanına Yansımaları*", [tayfunkahraman. com/index. php?option. . . id. . . yoksulluk](http://tayfunkahraman.com/index.php?option=. . id. . . yoksulluk), (Erişim Tarihi: 15. 01. 2015).
- Kesici, M. R. (2007), Yoksulluk Şiddet Döngüsünün Sosyal Politika Açısından Analizi, [www. calismatoplum. org/sayi13/Kesici. pdf](http://www.calismatoplum.org/sayi13/Kesici.pdf), (Erişim Tarihi: 15. 01. 2015).
- Kule, H; Es, M. (2005), Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği, [www. journals. istanbul. edu. tr/iusskd/article/download/](http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/download/), (Erişim Tarihi: 15. 01. 2015).
- Kurtuluş, H. (2003), Mekanda billurlaşan kentsel kimlikler: İstanbul’da yeni sınıfsal kimlikler ve mekansal ayrışmanın bazı boyutları, *Doğu-Batı: Kimlikler- sayı 23*.
- Moser, O. N. C. (1996), "*Confronting crisis : a comparative study of household responses to poverty and vulnerability in four poor urban communities*", Environmentally Sustainable Development Studies and Monographs Series No. 7 The World Bank, Washington, D. C.
- Oktik, N. (2008), "*Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*", Yakın Kitabevi, İzmir.
- Onur, D. (2012), Türkiye’de Kapılı Topluluk Yerleşimleri-Edirne Avrupa Kent Örneği, Trakya Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi ABD, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdek, Y. (2002), "*Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*" TODAİ, Ankara.
- Özer, İ. (2004), "*Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel değişim*", Ekin Kitabevi.
- Palabıyık, H. (2004), Kentli Hakları ve Avrupa Kentsel Şartı, [www. members. comu. edu. tr/hpalabiyik/makale/f9. pdf](http://www.members.comu.edu.tr/hpalabiyik/makale/f9.pdf) , (Erişim Tarihi: 27. 01. 15).
- Polonyi, K. (2011), *Büyük Dönüşüm*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sudaş, İ. (2014), Paris Belediyesi Yerinden Edilmelere Karşı Bir Plan Geliştirdi, [www. arkitera. com/haber](http://www.arkitera.com/haber) , (Erişim Tarihi: 6. 01. 2015).
- Şengül, T. (2001), Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı, [http://www. praksis. org/wp-content/uploads/2011/07/002-Sengul. pdf](http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Sengul.pdf) (Erişim Tarihi: 15. 10. 2014).
- Uzun, A. M. (2003), Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası, [www. eskidergicumhuriyet. edu. tr](http://www.eskidergicumhuriyet.edu.tr) , (Erişim Tarihi: 21. 01. 2015).
- [www. ukan. org. tr/fiyatlar](http://www.ukan.org.tr/fiyatlar) 23. 01. 2015.
- [www. fiyat. tarim. ziraat. com](http://www.fiyat.tarim.ziraat.com) 23. 01. 2015.
- [www. muhasabe. tr. com](http://www.muhasabe.tr.com) 23. 01. 2015.
- [www. wds. worlbank. org](http://www.wds.worldbank.org) 22. 01. 2015.
- [www. tdk. gov. tr](http://www.tdk.gov.tr) 22. 01. 2015.
- [www. tuik. gov. tr](http://www.tuik.gov.tr) 22. 01. 2015.
- [www. turgis. org. tr](http://www.turgis.org.tr) 22. 01. 2015.
- [www. dataworldbank. gov. tr](http://www.dataworldbank.gov.tr) 27. 01. 2015.
- [www. haberdoviz. com](http://www.haberdoviz.com) 27. 01. 2015.
- [www. amerikaninsesi. com](http://www.amerikaninsesi.com) 27. 01. 2015.

SUÇ KORKUSU PENCERESİNDEN ERGEN İNTİHARLARINA BİR BAKIŞ; OLGU SUNUMU

*Elif ÜNVER KORĞALI¹, Meriç KAYMAK CİHAN¹, Mesut ARSLAN¹,
Ömer CEVİT¹, Dilara İÇAĞASIOĞLU¹*

GİRİŞ

158

İntihar (özkıym), ölmek amacıyla planlı ve kasıtlı bir girişimde bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Ergenlik döneminde görülen intiharlar hem ülkemizde hem de dünyada gün geçtikçe yoğunluğu artan bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de ise intihar girişiminde bulunanların ve intiharı gerçekleştirenlerin oranı Avrupa ülkelerine göre daha düşük olmakla birlikte intihar girişiminde bulunanların büyük çoğunluğunu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi 15-19 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır .

Amerika’da yapılan çalışmaların aksine Türkiye’de yapılan çeşitli çalışmalarda kız ergenlerin intihar girişimlerinin erkek ergenlere göre daha fazla olduğu gösterilmiştir. Ergenlik döneminde en sık karşılaşılan intihar yöntemi yüksek dozda ilaç içme (%70) ve ateşli silah kullanmadır (%63)

OLGU

16 yaşında kız çocuk, akşam saat;20;30 da bilinci kapalı halde, yolda bulunarak 112 Acil ekibi tarafından Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi’ne getirildi. 112 çalışanlarından alınan anamnezinde hastanın aynı gün saat16;30 da evden nereye çıktığını söylemeden ayrıldığı ve 2 saat boyunca eve geri gelmeyince ailenin polise haber verdiği öğrenildi. Fizik muayenesinde genel durum kötü, bilinç kapalı, yüzde siyanoz (+), alt dudakta ekimoz (+), her iki dizde ekimozlar, sağ spina iliaka anterior süperior üzerinde ekimoz, sağ kol iç yüzde çok sayıda tereddüt kesile-

ri saptandı. Vücut ısı;37,1 C, vücut ağırlığı;50 kg (10-25 p), boy;158 cm (25-50 p) saptandı. Nörolojik sistem muayenesinde; deserebre postürde , bilateral ışık refleksi alınmıyor, pupiller anizokorik, derin tendon refleksleri bilateral alınıyor, bilateral babinski (+), alt ekstremitelerde yüzeysel tremorlar ve Glaskow Koma Puanı;4 olarak saptandı. Solunum sistemi muayenesinde, takipneik, solunum sayısı;94/dakika, her iki akciğerde ral veya ronkus duyulmadı. Kardiyovasküler sistem muayenesinde; taşikardik, KTA;167/dakika, kalp sesleri dinlemekle normal olarak değerlendirildi. TA; 167/118 mmHg,(>99. p) SpO2;%97 ölçüldü. Diğer sistem muayenelerinde herhangi bir patoloji saptanmadı.

Hasta bilinç kaybı ve solunum yetmezliği tablosu ile Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Pediatrik Yoğun Bakım Ünitesi'ne yatırıldı. Kan gazı değerleri; Ph;7,26, pO2;34,4, pCO2;53,9, HCO3;23,5 ölçülünce ve solunum sıkıntısı artınca entübe edilerek SIMV modunda ventilatöre bağlandı.

Hastaneye gelen hasta yakınlarından, hasta evden ayrıldıktan sonra yatak odasında boş ilaç kutuları buldukları öğrenildi. Bunun üzerine hastanın evden çıkmadan önce, lamotrijin etken maddeli 50 mg'lık anti-epileptik ilaçtan 60 adet, sertralin etken maddeli 25 mg'lık antidepressan tabletten 28 adet, essitalopram oksalat etken maddeli 15 mg'lık antidepressan ilaçtan 14 adet ve diklofenak etken maddeli 20 mg'lık antienflamatuar ilaçtan da 4 adet içtiği öğrenildi. Hastanın kilo başına aldığı ilaç miktarları hesaplandığında, lamotrijin etken maddeli antiepileptikten 60mg/kg doz ile letal dozda aldığı görüldü. Hasta için Zehir Danışma Merkezi aranarak, ilk acil müdahalesi yapıldı. İlaçlara bağlı gelişebilecek; santral sinir sistemi depresyonu, konvülzyon, hiperrefleksi, solunum depresyonu, bradikardi, taşikardi, disritmi, karaciğer ve böbrek fonksiyon bozukluğu, kardiyak arrest, ensefalopati açısından takibine devam edildi.

Hastanın hemogramında, biyokimyasal değerlerinde, kanama parametrelerinde herhangi bir anormallik saptanmadı. Çekilen beyin tomografisinde ve EKG'sinde patoloji görülmedi. Takibinde genel durumu düzelen, bilinci açılan hasta yaklaşık 9 saat entübe izlendikten sonra solunum cihazından ayrıldı. 2 gün boyunca pediatrik yoğun bakım ünitesinde izlenen hasta sonrasında servise alındı.

Hastanın kendisinden alınan ayrıntılı anamnezinde, ilaç içtiği gün, kendisinden 3 yaş büyük olan ve üniversitede okuyan ağabeyinin hastamızı erkek arkadaşıyla birlikte gördüğü öğrenildi. Eve geldiğinde ağabeyinin kendisine çok kızdığını ve gidip erkek arkadaşına zarar vermekle korkuttuğunu anlattı. Ağabeyiyle iyi geçinemediklerini, zaman zaman (kendi ifadesiyle 'hak ettiğinde') şiddet gördüğünü söyledi. Kardeşiyle arasın-

da yaşanan bu tip olaylara anne ve babasının ilgisiz kaldığını, tepki göstermediklerini, babasının çalıştığı için evle fazla ilgilenmediğini söyledi. Özellikle son 1 yıldır canı sıkıldığında kendisine zarar vermek istediğini, kolundaki kesileri son 3 ay içinde jiletle yapmaya başladığını anlattı. 1 aydır psikiyatri doktoru tarafından başlanan antidepresan ilaç kullandığını ancak ilacın etkisinin giderek azaldığını ifade etti. Hastamız ailenin 3 çocuğundan ortanca olanıydı ve 35 yaşındaki annesi de son 10 yıldır 'major depresyon' tanısı ile tedavi almaktaydı.

Hastamız özkıyım girişimi, kendine zarar verme davranışları, antidepresan ilaç kullanımı nedeniyle hastanemiz Psikiyatri Kliniği'ne konsülte edildi. Aile içindeki şiddet görme durumu, kendine zarar verme davranışlarının tekrarlama olasılığı ve hastamızın hayati riski olabileceği düşünüldüğünden hastanemizin Sosyal Hizmetler Bölümü ile iletişime geçildi.

Hastamız Pediatri kliniğindeki 7 günlük takibi sonrası, vital bulguları ve tetkiklerinde herhangi bir anormallik olmadığından, hastanemiz Psikiyatri Kliniği'ne devredildi. Ancak hastanın ve ailesinin Psikiyatri Kliniği'ne devrinin ertesi günü, Sosyal hizmet uzmanı ile görüşmeden ve tetkik-tedavisi tamamlanmadan imza vererek hastaneden ayrıldığı öğrenildi. Hastanın ve ailesinin durumu Sivas İl Sağlık Müdürlüğü'ne resmi yazı ile bildirilerek, taraflarınca takibinin uygun olacağı ifade edildi.

TARTIŞMA

Ergen intiharlarındaki en önemli risk faktörleri; daha önceden intihar girişimi olması, ergenin psikiyatrik bozukluğu olması (en sık depresyon ve madde kullanımı), ailesel risk faktörleri olması (aile bireylerindeki medikal veya psikiyatrik rahatsızlıklar, ekonomik sıkıntı, aile içinde çatışma, ayrı ebeveynler) olarak belirlenmiştir. Ayrıca tek başına intihar nedeni sayılmamakla beraber diğer risk faktörleri ile birleşince daha kolay intihara sebep olan durumsal faktörler de ergenlik özkıyımlarında risk faktörü olarak karşımıza çıkar. Bunlar sıklıkla; reddedilme, istenmeyen gebelik, okul başarısında düşüklük, kavga etme, sevgiliden ayrılma ve aile ile ilgili sorunlardır.

Hastamız, daha önceden kendine zarar verme davranışlarının olması, son 1 aydır depresyon tanısı ile tedavi görmesi, annede psikiyatrik hastalık varlığı, aile içi şiddet, kardeş geçimsizliği ve aile ilgisizliği olması nedeniyle ergen intiharları için öngörülen tüm risk faktörlerini taşımaktadır. Ailesinden birinin suça karışması ve sevdiği birinin zarar görmesi korkusu ise hastamızda umutsuzluk ve çaresizlik duygularına neden olarak, intiharı tetikleyen durumsal bir faktör olarak rol oynamıştır.

Suç korkusunun ergenler üzerindeki travmatik etkisini göstermek amacıyla bu vakayı sunmayı uygun bulduk.

SONUÇ

Öncelikle riski olan ergenlerin yakın takibe alınması, ailelerin ve okullarda görev yapan psikolojik danışman ile öğretmenlerin farkındalıklarının artırılması ve gençlere çocukluklarından itibaren sorunun çözümüne odaklanmaları konusunda eğitim verilmesi ülkemizde giderek artan ergen intiharlarının önlenmesinde etkili olacaktır.

MAĞDUR OLMA RİSKİ VE PSİKOLOJİK TACİZİN (MOBBİNG) KADIN ÇALIŞANLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN ANALİZİ

*Dr. Fatih Feramuz YILDIZ¹, Dr. Banu TUNCAY YILDIZ²,
Burcu BEYCAN³*

Özet

162

Mağdur olma riski, suç mağduru olma tehlikesi anlamına gelmekte olup yaş, cinsiyet, meslek ve sosyal sınıf, medeni durum ve çevresel mekân bu riski artıran etmenler olabilmektedir. Cinsel suçlar haricinde, kadınların erkeklere kıyasla suç mağduru olma riskleri daha düşük olmasına rağmen kadınların erkeklere oranla psikolojik tacize (mobbinge) maruz kalma riskinin ise daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kapsamda iş yaşamında doğrudan psikolojik taciz mağduru olan kadın çalışanların deneyimleri üzerinden mobbingin etkileri, sonuçları, mağdurların verdiği tepkiler ve çözüm yollarını ortaya koymak amacıyla olasılıksal olmayan örneklem seçim yöntemlerinden karar örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen 10 mobbing mağduru kadın çalışan ile derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen nitel araştırma sonucunda elde edilen bulgular, toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirilmiş olup gerçekleştirilen değerlendirme neticesinde mobbingin kadın çalışanlar üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğu ve işgücü piyasasında karşılaşılan sorunlar arasında önemli bir yer tuttuğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, çalışan kadınların mobbing mağduru olma risklerini azaltmak için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Mağdur Olma Riski, Mobbing, Kadın Çalışanlar*

1 Daire Başkanı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM);
fatih.yildiz@aile.gov.tr

2 Genel Müdür Yardımcısı, KSGM; banu.yildiz@aile.gov.tr

3 Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı, KSGM; burcu.ustun@aile.gov.tr

1. Giriş

Mobbing, tüm kültürlerde ve tüm işyerlerinde gerçekleşebilen, maruz kalan kişi üzerinde son derece olumsuz sonuçlara yol açabilen önemli bir çalışma hayatı sorunudur. Mobbingin amacı hedef seçilen kişiyi savunmasız bırakmak ve yardım alamaz hale getirerek iş yaşamından uzaklaştırmaktır. Mobbinge maruz kalan çalışanlar üzerinde pek çok fiziksel ve psikolojik etkiler ortaya çıkmakta olup bu etkiler aile yaşantısında, işyeri ortamında, toplumun genel ruh halinde ve ülke ekonomisinde dahi olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir. Mobbingin etkileri ve sonuçları üzerine yürütülen çalışmalar neticesinde ise kadınların daha fazla mobbinge maruz kalma riski taşıdığına işaret edilmektedir. Bu kapsamda mobbingin üzerinde önemle durulması gereken bir çalışma hayatı sorunu olması gerçeğinden hareketle 10 mobbing mağduru kadın çalışanın katılım sağladığı nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen araştırma neticesinde mobbingin kadın çalışanlar üzerinde olumsuz etkilere yol açtığı, işgücü piyasasında karşılaşılan sorunlar arasında önemli bir yer tuttuğu ve toplumsal cinsiyet rollerinin çalışma hayatındaki yansımalarının mobbing üzerinde etkili olduğu ifade edilebilir.

Kadınların cinsel suçlarda ve mobbing (psikolojik taciz, yıldırma) konularında erkeklere oranla daha yüksek bir mağdur olma riski taşıdıkları söylenebilir. Bu bağlamda, bu çalışmada, mağdur olma riski üzerinden hareketle, bu riski bizzat tecrübe eden mağdur kadınların yaşadığı mobbing olgusunun, kadın çalışanlar üzerindeki etkisi analiz edilerek çalışan kadınların mobbing mağduru olma risklerini azaltmak için bazı öneriler geliştirilmiştir.

2. Mağdur Olma Riski

Mağdur olma riski, suç mağduru olabilme tehlikesi ile karşı karşıya olma anlamına gelmektedir. Suç mağduru olma riskini azaltmak için kimi bireylerin ek kilit kullanma, ek ışıklandırma sağlama, korunmak amaçlı nesne taşıma ve güvensiz olduğu düşünülen bölgelerden uzak durma gibi davranışlar geliştirebilecekleri düşünülebilir. Kadınlar en çok tecavüze veya cinsel saldırıya uğramaktan korkmaktadır. Erkekler ise en çok sokakta soyulmaktan veya gasp edilmekten korkmaktadır (Özaşçılar ve Ziyalar, 2009: 11).

Suçtan duyulan korku ve suç mağduru olmaya ilişkin risk faktörleri yaş, cinsiyet, ekonomik durum, medeni durum, önceki mağduriyetler, "korku farkındalığı" ve "risk farkındalığı" başlıkları altında toplanabilir (Hennen ve Knudten, 2001: 201). Buna karşın toplumda mağdur olma riski yüksek sosyal grupların yerlerinin belirlenmesi güçtür, çünkü sayıları

çok azdır. Mağdur olma riski yüksek olan bu sosyal grupları tespit edebilmek için mağdur anketleri yapılmaktadır (Polat ve Gül, 2010: 1299).

Bir suç mağduru olma olasılığı, mesleki veya boş zaman faaliyetleri ve karşılaşılan kişilerin niteliği ve sayısına göre sürdürülen yaşam biçimi ile ilişkilidir. Bu anlamda bazı sosyal gruplar, yaşam biçimleri ile daha fazla suç mağduru olma riski ile karşı karşıyadır (Polat ve Gül, 2010: 1304). Aslında kadınlar ve yaşlılar, daha az suç mağduru riskine sahiptirler, çünkü suça maruz kalma konusunda daha az riskli bir yaşam biçimi tercih ederler. Gençler yaşlılara göre, erkekler bayanlara göre, kentlerde yaşayanlar ise kırsal alanda yaşayanlara göre daha sık mağdur olurlar (EGM, 2004:359). 19 yaşından küçük ve 60 yaşından büyük kişilerin herhangi bir suç nedeniyle mağdur olma riski, 19-60 yaş grubuna göre daha düşüktür (MEB, 2011: 15). Bir başka çalışmada (Gerçek, 2006: 87) ise en fazla mağduriyete uğranılan yaş dilimi olarak 20 ile 40 yaş arası olduğu belirlenmiş olup 60 yaş üstünde mağduriyet riski önemli ölçüde azalmaktadır. Sanılanın aksine orta sınıfa mensup ya da varlıklı kişilerin mağdur olma riski çok da fazla değildir. Özellikle düşük gelir sınıfı mensupları ve işsizlerin daha fazla suç mağduru oldukları görülmüştür. Gelir düzeyi nispeten yüksek kişiler evlerini daha güvenli hâle getirmek ve korumak için alarm sistemleri, çelik kapılar, pencere demirleri yaptırmaktadırlar. Bu tür kişilerin oturdukları semt açısından mağdur olma riskleri daha düşüktür. boşanmış ya da ayrılmışlar yüksek risk grubuna giren mağdurlardır. Konutlarını sıkça değiştirenlerin, yerleşik yaşayanlara kıyasla mağdur risklerinin daha fazla olduğu araştırmalarla kanıtlanmıştır. Örneğin bir mahallede uzun yıllar oturan kişilerin, komşuları ve civar esnaf tarafından çok iyi tanınıyor olmaları, onları daha güvenli bir duruma getirmektedir (MEB, 2011: 15).

3. Mobbing Kavramı ve Mobbing Süreci

Mobbing; çalışanlara üstleri, astları veya eşit düzeydeki diğer çalışanlar tarafından sistematik biçimde uygulanan her tür kötü muamele, tehdit, şiddet, aşağılama gibi davranışları içeren bir çeşit psikolojik terördür (Tınaz, 2006). Heinz Leymann, mobbing (psikolojik şiddet) kavramını insan davranışlarında ilk kez kullanan kişi olup mobbingi; birine karşı cephe oluşturma, duygusal saldırıda bulunma ve "psikolojik terör" olarak tanımlamaktadır (Leymann, 1990: 120). Davenport vd.'ne (2003) göre ise mobbing duygusal bir saldırıdır. Kişinin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla bu saldırı başlar.

Leymann'a (1990: 120) göre mobbing, bir ya da birden fazla kişinin genellikle bir kişi ile sistematik olarak (en az haftada bir), uzun dönemde

(en az altı ay) düşmanca ya da etik olmayan bir biçimde iletişim kurması ve devam eden bu iletişim sonucunda, düşmanca davranışlara maruz kalan kişinin kendini yardıma muhtaç ve savunmasız hissetmesidir. 1980'li yıllarda Leymann, mobbing terimini işyerlerinde yetişkinler arasında da benzeri grup şiddetini keşfettiğinde kullanmıştır. Bu davranış önce İsveç'te araştırılmış daha sonra ise Almanya'da kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. Leymann, kendisine iş yerinde zor kişiler olarak bildirilen kişileri araştırmış ve araştırmaları neticesinde bu kişilerin başlangıçta zor kişiler olmadığını belirlemiş ve aslında bu bireylerin davranışlarının, kalıtsal bir kişilik bozukluğu olmadığını da ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalar neticesinde işyeri yapısının ve kültürünün, bu insanları "zor" sıfatıyla damgaladıkları belirlenmiş olup bir kez zor kişi olarak tanımlanan bireylerin kovulması için örgütün farklı nedenler yarattığı da ortaya koyulmuştur (Davenport vd., 2003).

Tüm sosyal ve psikolojik olaylar bir süreci takip ettiği gibi, işyerinde psikolojik taciz de bir süreci takip etmektedir. Ve bu süreç suçlama, küçük düşürme, duygusal olarak eziyet etme yoluyla kişiyi işyerinden dışlamayı hedefleyen kötü niyetli eylemlerden oluşmaktadır (Tutar, 2003). Leymann, 45 ayrı mobbing davranışı tanımlamış ve bu davranışları özelliğine göre 5 grupta toplamıştır. Bununla birlikte tüm mobbing süreçlerinde bu davranışların hepsinin bulunması şart değildir (Davenport vd., 2003). Burada önemli olan bir husus bu davranışların bir ya da iki kere yapılmasının doğal olabileceğidir. Bu davranışlar ancak sürekli ve sistemli bir şekilde yapılır ise kasıtlı tacize dönüşmektedir. Leymann'ın tipolojisi şeklinde ifade edilen davranışlar aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Davenport vd., 2003):

- ☛ Grup I: Bireyin Kendini Göstermesinin ve İletişimin Etkilenmesi (Çalışanın kendisini gösterme olanaklarını kısıtlanır, çalışanın sözü sürekli kesilir, yüksek sesle azarlanır, sürekli eleştirilir ve ilişki kurması engellenir)
- ☛ Grup II: Sosyal İlişkilere Saldırılması (işyerindeki insanların konuşmaması, diğer çalışanlardan tecrit edilme vb.)
- ☛ Grup III: İtibara Saldırılması (Çalışanın arkasından kötü konuşulması, asılsız söylentiler olması, alay edilmesi, kötü şekilde taklit edilme, özel yaşamla alay edilmesi, cinsel imalarda bulunulması vb.)
- ☛ Grup IV: Kişinin Yaşam Kalitesi ve Mesleki Durumuna Saldırılar (Verilen işlerin geri alınması, anlamsız işler verilmesi, işin sürekli değiştirilmesi, özgüveni etkileyen ve niteliklerin dışındaki işlerin verilmesi vb.)

- ☛ Grup V: Kişinin Sağlığına Doğrudan Saldırıları (Fiziksel olarak ağır işler yapmaya zorlanma, fiziksel şiddet tehditleri yapılması, şiddet uygulanıp fiziksel azar verilmesi ve doğrudan cinsel taciz yapılması vb.)

Psikolojik tacizin birçok aşaması olup mobbing sürecinin şiddetinin giderek arttığı ve sürekli gelişen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Zaman geçtikçe mobbing etkisini artırarak mağdura daha fazla rahatsızlık vermekte ve ciddi hastalıklara sebep olmaktadır.

4. Kadın Çalışanlar ve Mobbing

Toplum içerisinde bireyler hakkında kadın olmaya ve erkek olmaya dair kabul görmüş roller, sorumluluklar ve ilişkileri yönlendiren yargılara göre erkekler genel olarak cesur, güçlü, bağımsız ve serüvenci (avlanma ve dövüşme için gerekli nitelikler) olarak görülürler. Kadınlar ise sıcak, edilgen, becerikli, sessiz ve bakıcı (evde ve çocuk bakımında yararlı nitelikler) olarak görülmektedirler (Vatandaş, 2007: 38). Söz konusu roller ve yargılar da toplumda kadın ile erkek arasında cinsiyete dayalı bir iş bölümüne sebep olmaktadır. Bora'ya (2011: 6) göre ise cinsiyete dayalı iş bölümü, basitçe bir görev paylaşımı anlamına gelmediği gibi, kadın ve erkeğin hayatın yükünü eşit olarak paylaşması anlamına da gelmemektedir. Aksine kadınların ve erkeklerin bu şekilde belirlenen kalıplar içerisinde konumlandırılmaları, kadınlar aleyhine büyük bir eşitsizlikle ve ayrımcılıkla sonuçlanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü dolayısıyla ev içi sorumlulukların, çocuk, yaşlı, engelli vb. bakım sorumluluklarının kadının üzerinde görülmesi ile bu sorumluluklara yönelik hizmetlerin kısıtlılığı ve mali açıdan erişilebilirliğinin güç olması dolayısıyla kadınların işgücü piyasasında yer almasının önünde engeller oluşmaktadır. Söz konusu engeller ve fırsatlar çerçevesinde kadınlar evdeki sorumluluklarının yanı sıra mesleğinde yükselme çabası ile kendi isteklerine ve sevdiklerine vakit ayırabilmek adına iş yaşamı ile özel yaşamı arasında bir denge kurmaya çalışmaktadırlar. Özellikle maddi yetersizlikler dolayısıyla iş hayatına katılan kadınların hem ev kadını hem de anne olarak karşılaştığı problemlere, işyerindeki olumsuz koşulların ve toplumun genel anlayışı sebebiyle oluşan baskılar da eklendiğinde çalışan kadınlar iş ve özel yaşamları ile ilgili çok ağır sorumluluk ve sorun yükleri altında kalmaktadırlar. Bu da iş-aile yaşamı dengesine çatışmalar şeklinde kadına yansımaktadır (Negiz ve Yemen, 2011: 198).

Yapılan çalışmalar, ataerkil kültürde erkeklerin egemen olduğu iş dünyasında kadınların, işyerlerinde erkek meslektaşlarıyla kıyaslandığında baskı ve gerilime maruz kalma noktasında daha fazla risk altında olduğu-

nu göstermektedir. Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere Avrupa düzeyinde gerçekleştirilen çalışmalarla kadınların erkeklere oranla daha fazla risk altında olduğu teyit edilmektedir. Avrupa ülkelerinde cinsiyete göre mobbing mağdurlarının dağılımını gösteren çalışmalarda, sadece iki istisna dışında tüm ülkelerde, kadınların erkeklerden daha fazla mobbinge tabi olduğu ortaya koyulmaktadır. Bununla birlikte söz konusu verilerin nesnel durumlar veya bireysel algı ve tutumları ifadesi tartışma konusudur (Di Martino vd., 2003).

Tablo 1. Psikolojik Taciz Mağdurları ve Cinsiyet (Di Martino vd., 2003)

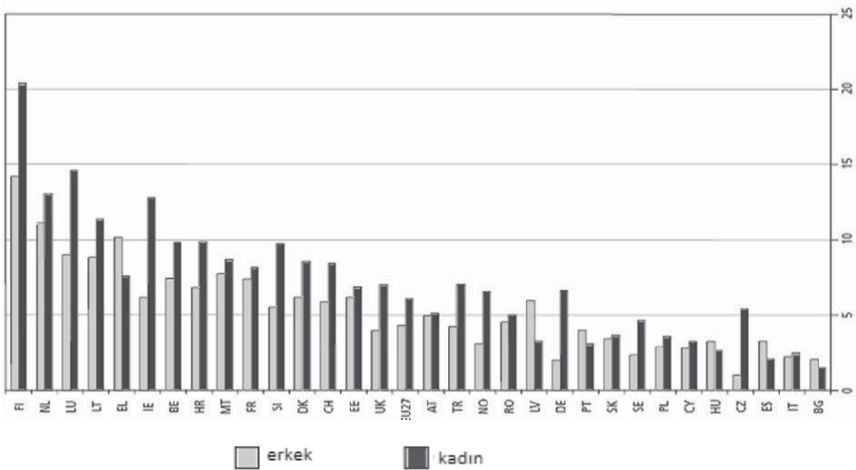
Ülke	Referans	Erkek (%)	Kadın (%)	Örneklem (N)
Avusturya	Niedl (1995)	37	63	98
	Niedl (1995)	18	82	11
Danimarka	Mikkelsen ve Einarsen (2002)	9	91	118
Finlandiya	Björkqvist (1994)	39	61	70
	Salin (2001)	33	67	6
	Vartia (1993; 1994)	33	67	95
	Vartia ve Hyyti (2002)	86	14	145
	Kvimaki (2000)	12	88	302
	Nuutinen (1999)	35	65	84
Almanya	Zapf (1999)	35	65	99
	Zapf (1999)	32	68	56
	Dick ve Dulz (1994)	26	74	200
	Zapf, 1999	30	70	50
	Halama ve Möckel (1995)	25	75	183
	Zapf (1999)	44	56	86
	Mackensen von Astfeld (2000)	41	59	115
	Zapf (1996)	38	62	183
İrlanda	O'Moore (1998)	30	70	30
İtalya	Ege (1998)	51	49	51
Norveç	Einarsen ve Skogstad (1996)	46	54	96
	Matthiesen ve Einarsen (2001)	23	77	85
İsveç	Leymann ve Gustafson (1996)	31	69	64
	Leymann ve Tallgren (1990)	50	50	24
	Leymann (1992)	45	55	85
İngiltere	Rayner (1997)	53	47	581
	Quine (1999)	18	82	418
	Hoel ve Cooper (2000)	48	52	553

Tutar'a (2003) göre ise yeni iş ekosisteminde hiyerarşik konumlar göz ardı edilerek kadınlar üzerinde yapılan incelemeler, kadın çalışanların erkek çalışanlara oranla daha çok mobbing baskısı altında olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan işin niteliğinden, sözü geçmeyen bir kimlik olmaktan, mesleki kariyerin gelişmesinden ve iş ilişkilerinden kaynaklanan fak-

törler, kadınlar üzerinde erkeklere oranla daha fazla kronik gerilim kaynağı olmaktadır. Bununla birlikte kadın çalışanların daha fazla mobbinge maruz kalma riski taşımasının altında öğretmenlik, hemşirelik, sosyal hizmet uzmanlığı, halkla ilişkiler, bankacılık ve dükkanlarda tezgahçılık gibi risk altındaki meslek gruplarında daha çok yer almaları nedeni de yatmaktadır (Sokullu-Akıncı vd., 2011).

Diğer taraftan kadınların, statüsü ve ücreti düşük, genellikle sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmalarına karşılık erkekler, statüsü, geliri ve konumu daha yüksek işlerde çalışmaktadırlar. Bu nedenle de kadınların şiddete uğrama riskleri erkeklere göre daha fazladır (Sokullu-Akıncı vd., 2011). Ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun 2001/2339 (INI) sayılı "İşyerindeki Tacizler" ile ilgili kararında, kadınların erkeklerden daha yüksek oranda hem dikey (genellikle üst amirden aşağıdaki çalışana doğru) hem de yatay tacize (aynı statüdeki çalışanlar arasında) maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bununla birlikte kısa süreli sözleşmeler ve sosyal güvencesiz işler dolayısıyla özellikle kadınlar için mobbingin ortaya çıkmasına ve desteklenmesine dair işyerlerinde uygun ortamın oluştuğu da tespit edilmiştir (Harassment at the Workplace, 2001).

Avrupa Yaşam ve Çalışma Şartlarını İyileştirme Vakfı tarafından gerçekleştirilen Dördüncü Avrupa Çalışma Şartları Araştırması'na göre de kadınlar erkeklere göre daha fazla yıldırma ve tacize maruz kalmaktadırlar. Ayrıca çalışma hayatı içerisinde yer alan 30 yaşın altındaki genç kadınların büyük bir risk altında olduğu da ortaya konulmaktadır (Fourth European Working Conditions Survey, 2007).

Şekil 1. Cinsiyet ile Ülke Bazında Yıldırma ve Taciz (Fourth European Working Conditions Survey, 2007)

Yukarıdaki şekilde ülke bazlı psikolojik taciz verileri incelendiğinde birkaç istisna dışında birçok Avrupa Birliği (AB) ülkesinde kadınların erkeklere göre daha fazla mobbinge maruz kaldıkları görülmektedir. AB ülkelerinde cinsiyet ve psikolojik tacize ilişkin veriler dikkate alındığında ise kadınların erkeklere oranla daha fazla mobbinge maruz kalmasının yanında farkın en fazla olduğu yaş aralığı 15-29'dur. 30-49 yaş aralığında ise kadınlar yine erkeklere oranla daha fazla mobbinge maruz kalmakla birlikte erkeklerle aralarındaki fark daha azdır. Yaş ilerledikçe 50 yaş ve üzerinde de yine kadınlar ve erkeklerin psikolojik tacize uğrama oranları arasındaki fark artmaktadır. Ayrıca 2002 yılında Dortmund Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından yayımlanan "Mobbingin Ölçüsü, Yapısı ve Sonuçlarının Analizi" çalışması sonucunda paylaştıkları veriler ışığında kadın çalışanların erkek çalışanlara göre mobbinge uğrama riskinin %75 daha fazla olduğu bilgisi kaydedilmiştir (EIRO, 2002).

Söz konusu araştırmaların da gösterdiği gibi en ileri örgütleniş tarzlarında ve modern kurumlarda bile insanlar, kadın erkek eşitliğini kavrama konusunda hâlâ önemli kararsızlıklar göstermektedirler. Bu tür kararsızlık halleri de yapılan araştırmalardan elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere iş ortamında konunun asıl muhatabı olan kadınlar üzerinde önemli bir gerilim kaynağı oluşturmaktadır (Tutar, 2003).

5. Mobbingin Kadın Çalışanlar Üzerindeki Etkisine İlişkin Araştırma ve Bulguları

İş yaşamında psikolojik tacize maruz kalan kadın çalışanların deneyimleri üzerinden mobbingin etkileri ve sonuçlarının değerlendirilmesi ile mağdurların konuya ilişkin düşüncelerini ortaya koymak amacıyla Beycan (2014) tarafından nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma, kamu sektöründe ve özel sektörde çalışan mobbinge maruz kalmış 10 kadın çalışan ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu nitel araştırmada olasılıksal olmayan örneklem seçim yöntemlerinden, örneklem birimlerinin örnekleme seçen kişinin kararına göre çekildiği, karar örnekleme kullanılmıştır. Görüşmeler psikolojik tacize doğrudan maruz kalmış, mobbinge maruz kaldığı yerde hala çalışmakta olan ya da bu iş yerinden ayrılmış olan 10 ayrı görüşmeci ile gerçekleştirilmiştir. Söz konusu araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmecilere açık uçlu sorulardan oluşan bir soru formu üzerinden sorular yöneltilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Soru formu görüşmecilerin maruz kaldıkları mobbing türünü, şiddetini, etkilerini ve sonuçlarını anlamaya dönük bir çerçevede hazırlanmıştır.

Araştırmadaki 10 görüşmecinin tecrübeleri üzerinden bakıldığında bütün kadın çalışanlar için aynı düzeyde, biçimde ve aynı yollarla mobbinge maruz kaldıkları genellemesi yapılamamaktadır. Bu da araştırma için bir sınırlılık teşkil etmektedir. Ancak gerçekleştirilen araştırma, görüşmecilerin tecrübe ettikleri psikolojik şiddet hakkındaki görüş ve değerlendirmelerini içermesi açısından göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir.

Araştırmaya katılan mobbinge maruz kalmış olan kadın çalışanlar, 28 ila 44 yaş aralığındadır. Görüşmeciler arasında eğitim seviyelerine odaklanıldığında 3 kişinin eğitim düzeyinin lisans, 6 kişinin eğitim düzeyinin yüksek lisans ve 1 kişinin eğitim düzeyinin ise doktoralı olduğu tespit edilmektedir. Görüşmecilerin medeni durumları incelendiğinde 3'ü evli, 7'si bekârdır. Mağdur görüşmecilerin çalıştıkları sektörler incelendiğinde 5'i kamu sektöründe diğer 5'i ise özel sektörde çalışmaktadır. Araştırmaya katılan görüşmecilerden 7'si yaptığı işi idari, 1'i hem teknik hem idari, 1'i teknik ve diğer 1 kişi de yaptığı işi sosyal hizmet olarak tanımlamaktadır. Görüşmecilerin 4'ü kadrolu personel olarak çalışırken 6'sı sözleşmeli personel olarak görev yapmaktadır.

Araştırmada psikolojik tacize maruz kalmış, mobbing mağduru kadın çalışanlar ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır:

170

- ☛ Mobbing mağduru kadınların çalışma yaşamında deneyim kazanmaya başladıkları yıllarda, en verimli dönemlerinde psikolojik tacize maruz kalarak kariyer planlarının engellendiği,
- ☛ Kadın mobbing mağdurlarına genellikle yöneticileri tarafından psikolojik tacizin uygulandığı,
- ☛ Görüşülen mobbing mağdurlarına psikolojik tacizde bulunan yöneticilerin çoğunluğunun erkek olduğu,
- ☛ Kadın mobbing mağdurlarına genellikle işyerinde yokmuş gibi davranıldığı ve iletişim kurmak istediğinde bunun hem sözlerle hem de davranışlarla reddedildiği,
- ☛ Kadın mobbing mağdurlarının çoğunluğunun, maruz kaldıkları psikolojik taciz üzerinde cinsiyetlerinin etkili olduğu görüşüne sahip olduğu,
- ☛ Psikolojik taciz dolayısıyla mağdur kadın görüşmecilerin aile dengeleri üzerinde de olumsuz sonuçların ortaya çıktığı,
- ☛ Kadın mağdurların çoğunluğuna erkek amirleri tarafından mobbing uygulanıyor olmasının ve erkek olsalardı aynı biçim veya düzeyde mobbinge maruz kalma durumlarının söz konusu olmayacağı yö-

nündeki ifadelerinin, toplum ve hane içerisindeki toplumsal cinsiyet rolleri ile buna bağlı oluşan iş bölümü sonucunda ortaya çıkan güç ilişkilerinin çalışma hayatındaki yansımaları olduğu,

- ☛ Kadın mağdurların maruz kaldıkları psikolojik tacizin sadece kendileri için değil diğer çalışanlar için de olumsuz etkileri olabileceği ve uzun vadede personel devir hızının yükselmesi dolayısıyla hem maliyetin fazla olması hem de yetişmiş, tecrübeli personel sayısının artmaması gibi etkilere yol açabileceği görüşlerine sahip oldukları,
- ☛ Mağdurların işte bulunulan süre boyunca genellikle yüz yüze ve mesai arkadaşlarının bulunduğu ortamlarda psikolojik tacize uğradığı,
- ☛ Mağdurların bu yıldırımdan kurtulmak için daha çok yöneticileri ile bir uyarı konuşması yaptıkları ve mesai arkadaşları ile yaşadıklarını paylaşarak destek bekledikleri,
- ☛ Mağdurların psikolojilerinde bozulmaların başladığı,
- ☛ Mağdurların işyerinde karşılaştıkları mobbing yöntemleri arasında kendilerini ve yeteneklerini göstermelerinin kısıtlanması, sözlerinin kesilmesi, yüzlerine karşı bağırılması ve yüksek sesle azarlanması, yaptıkları işlerin beğenilmemesi ve sürekli eleştirilmesi, özel hayatları ile ilgili eleştiriler yapılması, jestler ve mimikler ile iletişim kurma isteklerinin reddedilmesi gibi olayların yer aldığı,
- ☛ Mağdurların genellikle aşırı iş yükü ile mobbinge maruz bırakıldıkları,
- ☛ Mobbing mağduru çalışanların mevcut sorumluluklarının ellerinden alındığı ve sık sık yaptıkları işin değiştirilmesi ile de yoğun bir baskıya maruz kaldıkları,
- ☛ Mağdurların özel hayat, siyasi görüş, düşünce ve inanç farklılıkları dolayısıyla da mobbinge maruz kaldıkları,
- ☛ Mağdurların çoğunluğunun işyerinde herhangi bir şikâyet başvurusunda bulunmadığı,
- ☛ Mobbing mağdurlarının çoğunluğunun yasal mücadele yollarına başvurmadığı gibi aynı şekilde tıbbi yardım ve psikolojik danışman desteğini de çoğunlukla tercih etmediği,
- ☛ Görüşmecilerin mobbing karşısında tercih ettikleri ilk seçeneğin istifa etmek olması yanında tayin talep etmenin ve sık sık rapor kullanmanın da başvurulan diğer seçenekler arasında yer aldığı,

gibi bulgular tespit edilmiştir.

6. Sonuç ve Öneriler

Kişi üzerinde son derece olumsuz sonuçlara yol açan psikolojik taciz tek bir nedene bağlanamayacak kadar karmaşık bir süreçtir. Psikolojik tacizin nedenleri arasında mağdurun ve mobbing uygulayıcısının psikolojisi ve karakter özellikleri, kurum kültürü, toplumsal değerler ve kurallar yer almaktadır. Literatürdeki çalışmalarda elde edilen veriler doğrultusunda kadınların erkeklere göre mobbinge maruz kalma riskinin daha yüksek olduğu ortaya koyulmaktadır. Kadınların mobbinge maruz kalmasında çoğunlukla risk altındaki mesleklerde, statüsü ve ücreti düşük, genellikle sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaları vb. etkili olan faktörlerdendir (Sokullu-Akıncı vd., 2011). Bununla birlikte kadınların mobbinge maruz kalmasında ve bu süreçte ortaya çıkan olumsuz etkilerin güçlenmesinde en önemli etkenlerden birisi de toplumsal cinsiyet rolleridir. Söz konusu toplumsal cinsiyete dair kalıplaşmış rollerin, önyargıların kadın ve erkeklerin nasıl olmaları ve davranmaları gerektiğine yönelik kabul görmüş inanışların eğitimde, çalışma hayatında, yetki ve karar alma mekanizmaları gibi hayatın her alanında kendisini hissettirdiği ve eşitsizliğe yol açtığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin de üzerinde etkili olduğu mobbing olgusu, mağdurun fiziksel ve psikolojik sağlığını bozan, son derece olumsuz sonuçlara yol açan önemli bir çalışma hayatı sorunudur. Paylaşılan araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere söz konusu sorun yalnızca çalışana değil aynı zamanda işyerine, yakın çevreye, aileye ve hatta topluma da zarar vermektedir.

Bu kapsamda mobbingin ortaya çıkmadan önlenmesi ve ortaya çıkmış ise en kısa sürede en az zarar ile sonuçlandırılması amacıyla çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda getirilebilecek önerilere aşağıda yer verilmektedir:

- ☛ Sorunun gerçekten çözülebilmesi için devlet, kurumlar, işverenler, çalışanlar ve sivil toplum kuruluşları gibi pek çok tarafın sürece katılımı gerekmektedir.
- ☛ Bireyin maruz kaldığı psikolojik tacizi algılayabilmesi, alabileceği önlemleri ve haklarını bilmesi ile kendisini savunabilmesi için kurumlar psikolojik taciz karşıtı politikalar oluşturmalı ve konu hakkında bilgilendirme, bilinçlendirme faaliyetleri yürütülmelidir.
- ☛ Kurum, işveren tarafından mobbingin açık ve net bir şekilde tanımı yapılması, hangi davranışların bu kapsamda değerlendirileceği, mağdurların nasıl destekleneceği, haklarının neler olduğu ve mobbing uygulayıcısının nasıl yaptırımlara tabi olacağı ile ilgili kurum içi yazılı politikalar oluşturulmalıdır.

- ☛ Bununla birlikte psikolojik taciz sürecinde mağdurun yaşadıkları karşısında ailesinden ve yakın çevresinden göreceği destek de maruz kaldığı mobbinge karşı daha fazla direnç göstermesinde yarar sağlayacaktır. Bu dönemde aile bireylerinin ve yakın çevresindekiler mağdurun duygularını paylaşmasına imkân tanınmalı, sorunlarının çözümüne katkıda bulunmalı ve anlayışlı olma yönünde bir tutum takınmalıdır.
- ☛ Mobbinge maruz kalanları korumak ve mobbing uygulayanları cezalandırabilmek için yasalarda açıkça bu olguya yer verilmeli ve düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- ☛ Basın yoluyla, yazılı ve görsel iletişim araçlarıyla kamuoyunun psikolojik taciz hakkında bilgilenmesi ve mağdurların haklarını öğrenmesi konusunda çalışmalar yürütülmelidir.
- ☛ Sendikalar, konfederasyonlar, işçi ve işveren kuruluşları, meslek kuruluşları, birlikler, odalar, dernekler, vakıflar gibi kuruluşlar mobbingi önlemek ve farkındalık yaratmak amacıyla toplantılar, seminerler düzenleyerek, kampanyalar başlatarak, yayınlar bastırıp dağıtarak çalışanların ve işverenlerin bilinçlenmesine katkı sağlamalıdır.
- ☛ Pek çok yasal ve pratik önleme rağmen toplumsal cinsiyet eşitsizliği ülkemizde çoğu kamusal yaşam alanında olduğu gibi çalışma hayatında da işyerlerinde, işe girişlerde, görevlendirmelerde, eğitimlerde, terfilerde vb birçok aşamada kendisini hissettirmektedir.

Psikolojik tacizi önlemek amacıyla gerçekleştirilecek tüm yasal çalışmaların ve faaliyetlerin, toplumsal cinsiyet rolleri dolayısıyla çalışma hayatında eşitsiz konumda yer alan ve yapılan araştırmalar sonucunda erkeklere oranla daha fazla mobbinge maruz kalma riski taşıyan kadınların dikkate alınarak hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyete duyarlı politikalarla birlikte ilgili yasal çalışmaların ve faaliyetlerin yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

7. Kaynakça

- BEYCAN, B. (2014) İşyerindeki Psikolojik Tacizin (Mobbing) Kadın Çalışanlar Üzerindeki Etkisi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: KSGM.
- BORA, A. (2011) Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık, *İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyoloji ve Eğitim Çalışma Merkezi*, 1-14.
- DAVENPORT, N. SCWARTZ, R. D. ve G. P. ELLIOTT (2003) Mobbing İşyerinde Duygusal Taciz (Çev. O. C. ÖnerToy) İstanbul: Sistem Yayıncılık

DI MARTINO, V. Hoel, H. ve C. L. COOPER (2003) Preventing Violence and Harassment in the Workplace. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Ireland, Erişim: 10 Temmuz 2014, <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2002/109/en/1/ef02109en.pdf>

EGM, APK Daire Başkanlığı (2004) Suç ve Suçlu Profili, Ankara, Emniyet Genel Müdürlüğü Basımevi.

EIRO (European Industrial Relations Observatory) (2002). Study Examines Mobbing at the Workplace, Erişim: 12 Temmuz 2014. <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2002/08/feature/de0208203f.htm>

Harassment At The Workplace (2001), European Parliament Resolution On Harassment At The Workplace, (2001/2339(INI). Erişim: 10 Temmuz 2014. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:077E:0138:0141:EN:PDF>

Fourth European Working Conditions Survey. (2007). Erişim: 13 Temmuz 2014. <http://www.eurofound.europa.eu/surveys/ewcs/2005/index.htm>

GERÇEK, Leyla Ç. (2006) Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma, *Polis Bilimleri Dergisi*, 8 (3-4): 79-98.

Güngör, M. (2008). Çalışma Hayatında Psikolojik Taciz, İstanbul: Derin Yayınları.

HENNEN, J. R. ve R. D. KNUDTEN (2001) A Lifestyle Analysis of the Elderly: Perceptions of Risk, Fear and Vulnerability, *Illness, Crisis and Loss*, 9 (2): 190-208.

174 LEYMANN, H. (1990). Mobbing and Psychological Terror at Workplaces, *Violence and Victims* 5 (2): 119-126.

MEB, Adalet: Yetişkin Hükümlü ve Tutuklu Psikolojisi, Mesleki ve Teknik Eğitim Programları ve Öğretim Materyalleri Ders Modülleri, Erişim: 28 Ağustos 2014. www.megep.meb.gov.tr

NEGİZ, N. ve A. YEMEN (2011) Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık (24): 195-214.

ÖZAŞÇILAR, Mine ve Neylan ZİYALAR (2009) Suç Korkusu: İstanbul'da Yaşayan 18-25 Yaş Grubu Üniversite Öğrencilerinin Mağdur Olma Riskleri Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Adli Bilimler Dergisi*, 8 (1): 7-17.

POLAT, Ahmet ve Serdar Kenan GÜL (2010) Kriminoloji Araştırmalarında Mağdur Anketlerinin Yeri ve Önemi, *Uluslararası İnsani Bilimler Dergisi*, 7 (1): 1290-1310.

SOKULLU-AKINCI, F. AYTAÇ, S. ve M. AYTAÇ (2011) İşyerinde Şiddet, İstanbul: Beta Basım Yayım.

TINAZ, P. (2006) İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing), İstanbul: Beta Basım Yayım.

TUTAR, H. (2003) İşyerinde Psikolojik Şiddet, Ankara: Barış Yayınevi.

VATANDAŞ, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35: 29-56.

TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME YÖNTEMİ İLE KADINLARDA SUÇ KORKUSUNA YOL AÇAN ÇEVRESEL ETMENLERİN DÜZENLENMESİ

Dr. Fatih Feramuz YILDIZ¹, Zübeyde KARAGÖZ², Behsat DAĞTEKİN³

Özet

Kadınlar ve kız çocukları, erkeklere oranla çevresel mekânlara karşı daha fazla güvensizlik hissi ve suç korkusu yaşamakta olup metruk binalar, yetersiz aydınlatmalar ve karanlık alanlar, ıssız geçit ve boş alanlar, sokak kameralarının ve ulaşım olanaklarının yetersiz olması kadınların çevreye (mekân) karşı güvensizlik hissini oluşturmada önemli faktörlerdendir. Bu etmenler kadın ve kız çocuklarını toplumsal cinsiyete dayalı fizyolojik ve psikolojik şiddete maruz bırakmaktadır. Bu nedenlerden dolayı çevresel etmenlerin, kadınların suç korkusu yaşamalarına yol açtığı söylenebilir. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme uygulamaları ile söz konusu olumsuzlukların giderilebileceği düşünülmektedir. Bu yöntemde, cinsiyete dayalı olarak temel sorun alanlarının belirlenmesi ve gerekli verilerin toplanması, daha sonra ise bu sorunların giderilmesine yönelik bütçeleme yapılması esastır. Buna göre, bu yöntemi uygulaması beklenen başta belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerin, kolluk kuvvetleri ile işbirliğine giderek, kadınlarda suç korkusuna yol açan çevresel etmenleri giderecek bazı düzenlemeler ve yatırımlar yapmaları tavsiye edilmektedir. Çevreden kaynaklanan suç korkusunun ortadan kaldırılmasında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının göz önünde tutulması, kadınların deneyimleri ile duyarlılıklarının mekânsal düzenleme süreçlerine dâhil edilmesi son derece önemlidir. Bu kapsamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme gerek çevre ve gerekse suç korkusu ile ilgili politikalarda etkin bir stratejidir.

Anahtar Kelimeler: *Kadın ve Çevre, Suç Korkusu, Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme*

1 Daire Başkanı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM); fatih.yildiz@aile.gov.tr

2 Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanı, KSGM; zubeyde.polatsoy@aile.gov.tr

3 Aile ve Sosyal Politikalar Uzman Yardımcısı, KSGM; behsat.dagtekin@aile.gov.tr

1. Giriş

Çevre kavramı söz konusu olduğunda sayılamayacak kadar çok tanımın bulunduğu görülmekle birlikte, günümüzde algılanan boyutta çevre sorunlarını kapsayacak biçimde yapılan çevre tanımları incelendiğinde çevre ve insan ilişkisine özel vurgu yapıldığı tespitini yapmak mümkündür. Bununla birlikte genel anlamda canlıların içinde bulunduğu fiziksel, biyolojik ve kültürel faktörlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Güneş, 2013: 80). Dünyada çevre sorunu 1940'lı yıllarda özellikle Bileşmiş Milletler tarafından uluslararası toplantılarda ve belgelerde ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye'de çevre konularının gündeme gelmesi ise uygunsuz yerleşim, plansız yapılaşma, denetimsiz ağır sanayi alanları ve aşırı nüfus artışı gibi nedenlerden dolayı özellikle de su, toprak ve hava kirliliğinin ortaya çıkması ile 1970'lerde başlamıştır (Tor, 2009: 939). Bu çalışmada ise çevre kavramı; "fiziki çevre" olarak kabul edilmiş olup "çevre-kadın" ilişkileri temelinde ve toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda, çevreden kaynaklı olarak kadınların yaşadığı suç korkusunu gidermede Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) yönteminin kullanılması önerilmiş olup çevresel mekânlarda alınması gereken önlemlere ilişkin olarak kamu kurumlarına, yerel yönetimler ile belediyelere, üniversitelere ve STK'lara düşen görevlere yer verilmiştir.

2. Kadın ve Çevre

1946 yılında BM bünyesinde Kadının Statüsü Komisyonu kurulmuştur. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından dört tane Dünya Kadın Konferansı düzenlenmiştir. Kadın ve çevre arasındaki ilişkiyi toplumsal cinsiyet eşitliği boyutu kapsamında ele alan BM'nin 1971-1980 yılları Uluslararası Kalkınma Stratejisi ise kadınların tüm kalkınma süreçlerine tam katılımını bir amaç olarak kabul etmektedir. Sırasıyla Meksika, Kopenhag, Nairobi ve Pekin'de gerçekleştirilen Dünya Kadın Konferanslarda da birçok önemli karar alınmıştır. En önemli kararlardan olan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Pekin'de 04-15 Eylül 1995 tarihleri arasında yapılan konferansın sonunda imzalanmıştır. Pekin Deklarasyonu; hükümetleri kadının güçlendirilmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve toplumsal cinsiyet perspektifinin politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformu'nun hayata geçirilmesini öngörmektedir. Eylem Platformu ise kadının güçlendirilmesinin gündemi olarak tanımlanmaktadır. Kadının özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve politik karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabileceğini ifade etmektedir.⁴ Söz konusu Eylem

4 <http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/19136/Birlesmis+Milletler>

Planında belirlenen kritik alanlardan biri de “Kadın ve Çevre” başlığındadır. Bu başlık altında belirlenen stratejiler ise aşağıdaki gibidir:

- ☛ Çevreye ilişkin bütün karar alma düzeylerine kadınları etkin olarak dâhil etmek,
- ☛ Cinsiyete ilişkin konuları ve bakış açılarını, sürdürülebilir kalkınma politikaları ve programlarıyla bütünleştirmek,
- ☛ Kalkınma ve çevreye ilişkin politikaların kadınlar üzerindeki etkisini değerlendirmek için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde mekanizmalar kurmak veya güçlendirmek.

Toplumsal cinsiyet kapsamında kadın ve çevre konusu ele alındığında “çevreyi etkileyenler olarak kadınlar, çevreden etkilenenler olarak kadınlar ve çevre ile ilgili politikaların oluşturulması ve karar alma süreçlerinde kadınların eksik temsili” gibi üç temel başlığın ön plana çıktığı söylenebilir (Dağtekin, 20014: 4). Öte yandan, kadınlar ile çevre etkileşimini farklı açılardan ele alan araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Tor’un (2009: 942) çalışmasında kadınların çevre eğitimi yoluyla bilinçlendirilmelerinin faydalı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada ise çevresel etmenlerin, kadınların suça uğramalarındaki rolü ele alınmaktadır. Her ne kadar BM’nin inisiyatifi çerçevesinde kadın ve çevre konusu incelenmeye başlansa da, çevresel kaynaklı etmenlerden ve özellikle de mekâna dayalı suçlardan dolayı kadınların yaşadığı mağduriyetler henüz tam anlamıyla gündemde değildir. Fakat ciddi bir şekilde çevresel mekândan kaynaklı kadınlara yönelik suçlarda artış görülmektedir. Bazı ülkelerin kırsal bölgelerinde kadınların ve kız çocuklarının, çevresel etmenler nedeniyle taciz, tecavüz ve hatta cinayet mağduru oldukları bilinmektedir. Örneğin, 1,2 milyar nüfusuyla dünyanın ikinci en kalabalık ülkesi olan Hindistan’da 2011’de yapılan nüfus sayımına göre, toplam nüfusun yarısını oluşturan yaklaşık 620 milyon kişi tuvalet ihtiyacını açık alanlarda gidermek zorunda kalmaktadır. Bu ülkenin Jharkhand ve Madhya Pradesh eyaletlerinde kırsal alanda yaşayan halkın yüzde 80’inden fazlası tuvalet olmadığı için evlerinin dışındaki arazileri kullanmaktadır. Evlerde tuvaletin bulunmaması, saldırı ve tacize maruz kalma tehlikesini artırdığı için en çok kadınlar ve kızlar olumsuz etkilenmektedirler. Hindistan polis istatistiklerine göre, Madhya Pradesh’te 1 Ocak-30 Mart 2014 tarihleri arasında polise 1106 tecavüz şikâyeti bildirilmiştir. Oysaki TCDB uygulamaları ile söz konusu çevresel sorunların tespit edilerek kadınlar lehine düzenlemeler yapılarak bazı olumsuzlukların giderilebileceği düşünülmektedir.

3. Suç Korkusu

Son yıllarda yaşanan hızlı nüfus artışı ve kentleşme ile beraber suç oranlarında artış yaşanmıştır. Söz konusu artışın neden olduğu toplumsal sorunlardan biri de suç korkusudur. Artan suç oranları bireylerde kendi güvenliklerine ilişkin endişeler ortaya çıkmasına neden olmuştur (Çardak, 2012: 24). Suç, toplumlarda asırladır var olmasına rağmen “suç korkusu” kavramı yeni yeni ele alınmaya başlanmış bir konudur. Suç korkusu kavramı, ilk defa 1930’larda Amerikan dergilerinde suçlu davranışlarına karşı toplumun tepkisini anlama ve açıklamaya yönelik yapılan çalışmalarda yer bulmuştur. Avrupa’da ise bu kavram ancak 1960’larda üzerinde çalışılan bir konu olmuştur. İlerleyen zaman ve gelişen teknolojiyle beraber suç korkusu kavramına ilgi artmıştır (Çardak, 2012: 26). Söz konusu ilginin artmış olmasının nedeni suç korkusunun suçun kendisinden daha fazla öne çıkan bir problem haline gelmiş olmasıdır. Suç korkusu üzerine yapılan ilk kapsamlı çalışmalar, özellikle suç oranlarının yüksek olduğu sanayileşmiş batılı Avrupa ülkelerinde ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yapılmıştır. Suç korkusu kavramının tanımı üzerinde uzlaşmış bir metin bulunmamakla birlikte literatürdeki tartışmalar devam etmektedir. Suç korkusu, “duygusal korku veya endişe reaksiyonu” olarak ifade edilebilir olup aslında bu reaksiyon kişinin belli bir suça ya da suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği davranıştır (Uludağ, 2010: 3). Bir başka tanıma göre ise suç korkusu “bireylerin tehdit altında, gözleri korkutulduğunda ya da zarara uğradıklarını düşündüklerinde sergiledikleri kaygı bozukluğudur”. Bu bağlamda, suç korkusu insanların suçlara karşı bir anda, düşünmeden geliştirdikleri tepki olarak tanımlanabilir (Çardak, 2012: 27).

178

Suç korkusu (güvenlik endişesi), hayatın önemli bir parçası olmasına rağmen çoğu zaman ya göz ardı edilmiş, ya da farkına varılamamıştır. Bu nedenle de daha çok suçun kendisine yoğunlaşmış ancak suçla yakın ilişkili olmasına ve ondan ayrı bir olgu olmasına rağmen suç korkusu üzerinde çalışılmamıştır. Oysa ki suç korkusu insanlar üzerinde suçun kendisinden daha fazla etkili olmakta ve stres, endişe, güvensizlik, uyumsuzluk ile yabancılaşma hatta psikolojik rahatsızlık gibi sonuçlara yol açmaktadır (Uludağ, 2010: 4). Kişilerin günlük yaşamlarını altüst edebilen suç korkusu nedeniyle bazı kimseler sokağa daha az çıkmakta ve diğer insanlarla olan ilişkilerini kısıtlamaktadırlar. Suç korkusu, insanların günlük rutin aktivitelerini, bireyler arası iletişimin kalitesini, bireylerin yaşam tarzlarını hatta hayat görüşlerini bile etkileyebilmektedir (Çardak, 2012: 27). Söz konusu korku insanların günlük yaşamlarının içine girmekte ve davranışlarını değiştirmelerine yol açabilmektedir. Örneğin, suç korkusu yaşamların sebebiyle bireylerin seyahatleri ve tüketimleri hatta çocuk bakımı yöntemleri olumsuz etkilenebilmektedir. Kişiler arası sosyal ilişkilerin

zayıflayabileceği ve sınırlanabileceği de suç korkusunun yarattığı sonuçlar arasında yer almaktadır. Suç korkusu ayrıca toplumsal barış ve güven ortamını zedeleyerek kişiler arası ilişkileri bozmakta ve iletişim bağlarını zayıflatmaktadır. Dolayısıyla da suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için en çok ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışma zayıflamakta ve suçla mücadele zorlaşmaktadır (Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010: 58).

Medya, bireylerin suç korkusunu etkilemede önemli bir araçtır. Yücel (2009: 286) özellikle şiddet içerikli suç haberlerinin vatandaşın bilinçaltına yerleşmesi sonucu sanki her dakika suç işleniyor korkusu ile yaşam kalitesinin bozulma riski bulunduğunu belirtmektedir. Haberlerin medyada yer alış şekli çok önemli olmakta ve bireylerin suç korkusunu doğrudan etkilemektedir. Medyadaki suça ilişkin haberlerin daha özen gösterilerek ele alınması gerekmektedir.

4. Kadınlarda Çevresel Etmenlerden Kaynaklı Suç Korkusu

Bir yerleşim çevresindeki sosyal ve fiziki düzen bozukluklarının, özellikle de park ve bahçelerde veya herkesin istifadesine açık mekânlarda, alkol alımı, şüpheli yabancıların bulunması, uyuşturucunun alenen kullanılması, sokak aydınlatmalarının yetersiz olması, yıkık dökük ya da terk edilmiş binaların mevcudiyeti insanların daha fazla korkmalarına ve daha fazla suç korkusu yaşamalarına neden olmaktadır (Uludağ, 2010: 7). Böyle mekânlarda yaşayan insanlar, sosyal ve fiziki çevrenin doğurduğu olumsuzluklardan dolayı kendilerini daha az güvende hissetmekte, hatta bir suçun mağduru olma korkusunu yaşamaktadırlar (Worrall, 2006: 371). Birçok araştırmacı yakın çevre düzensizliğini, "suçun işareti" veya çevrenin riskli bölge olduğuna dair kesin görüşlerine dair ipucu olarak nitelendirmektedir. Bireyler yasadıkları çevredeki olumsuz koşulları (duvar yazıları, çevreye zarar veren bireyler, evsiz bireyler vd.) kriminal aktivite ile bağdaştırma eğilimi göstermektedirler (Özaşçılar ve Ziyalar, 2009: 9).

Literatürdeki çalışmalarda cinsiyetin, suç korkusu ile en çok ilişkili olduğu kabul edilen değişkenlerden biri olduğu kabul edilmektedir. Cinsiyete göre farklılık gösteren bu durum bireylerin savunma durumunu ve mağduriyetini etkilemektedir (Çardak, 2012: 30). Dolu ve diğerlerinin (2010: 66) belirttiğine göre toplum içinde en zayıf ve kırılgan katmanda yer aldıkları için kadınlar ve yaşlılar, erkeklere ve gençlere oranla, daha fazla suç korkusu yaşamaktadırlar. Aslında bu ilginç bir durumdur. Korkuları gereği kadınlar ve yaşlılar, daha korunaklı ortamlarda ve güvenlik endişesi ile daha çok tedbir almaktadırlar ve istatistiksel olarak erkekler ve gençlere oranla daha az suç mağduru olmaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen kadınların kendilerini daha az güvende hissetmelerinden dolayı suç

orkusu yaşadıkları görülmektedir. Sokak aydınlatması düzeyi arttıkça, suç korkusu azalmaktadır. Sokak aydınlatmasından memnun olan kişilerin daha az suç korkusu yaşadıkları görülmektedir (Uludağ, 2010: 24). Bir başka araştırmada (Uludağ, 2010: 13) ise kadınların %54,2'si akşamları tek başına sokakta yürürken kendilerini güvende hissetmemektedirler. Başka bir çalışmada ise kadınlar erkeklere göre üç kat daha yoğun suç korkusu yaşamaktadırlar (Scott, 2003). Karakuş'a (2013: 11) göre ise kadınların gelir ve eğitim seviyesi arttıkça suç korkusu azalmakta olup cinsiyet ve suç korkusu arasında pozitif korelasyon bulunmaktadır. Çardak'ın (2012: 37-40) yaptığı araştırmada ise kadına yönelik şiddetin ve cinsel suçların, ekonomik seviyeleri ne olursa olsun, her kadın için bir tehdit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Görüşme yapılan kadınlar öncelikli olarak sadece kadın oldukları için suç korkusu yaşadıklarına inandıklarını belirtmişlerdir. Buna göre, suç korkusu yaşayan kadınlar sosyal yaşamlarını istedikleri gibi şekillendirememektedirler. Giyim tarzı, gidilen yerler, eve giriş-çıkış saatleri, iletişim kurulan kişiler gibi unsurlar suç korkusu nedeniyle kısıtlanmaktadır.

Kadınların erkeklerden daha fazla suç korkusu yaşıyor olmalarının nedenleri farklı şekillerde açıklanabilir. Bunların başında kadınlara biçilen toplumsal cinsiyet rollerinin geldiği söylenebilir. Kadınların erkeklere göre hane dışında daha az bulunması ve kamusal alanın erkeklere ait olması düşüncesi kadınlardaki suç korkusunu arttıran nedenler arasındadır. Alkan'ın (1999: 14) belirttiği üzere kadınların hane dışında gerçekleştirdiği işlerin çoğunlukla ev içi etkinliklerin bir tür devamı ya da "kamusal dengi" niteliğini taşıması, kadınların "gerçek çalışanlar" olarak görülmesini engellediği gibi ev ve topluluğun "kadınların mekânı" olduğu anlayışının sürmesine neden olmaktadır. Yaşanan çevrenin erkeklere göre düzenlenmesi kadınların özellikle kamusal alanda zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. Köse'ye (2014: 36) göre evin doğal olarak dişil kabul edilmesi düşüncesinin yanı sıra, örneğin yasaklayan bir kanun olmadığı halde kadınlar belli bir saatten sonra ev dışında olunmaması gerektiğini çok iyi bilmektedirler ve evden dışarı çıkılacaksa da "hangi mekânların ve yolların" görece güvenli olduğunu çoğu kadın tarafından "tecrübe" ederek öğrenilmektedir.

Bunların yanı sıra, ataerkilliğin hâkim olduğu yerlerde erkeklerin suç korkusuna yönelik bilgi ve geri bildirim verme konusunda isteksiz olmalarına rağmen kadınların çocukluk dönemlerinde sürekli çeşitli uyarılara maruz kalmaları, giyimlerine dikkat etme, eve geç dönmeme ve geceye kalmama gibi yargularla yetiştirilmeleri, kadınların kontrol altına alınmasıyla sonuçlanmaktadır. Bunun sonucunda da baba, ağabey, erkek kardeş ve eş gibi erkeklere bağımlı hale getirilen kadınlara biçilen pasif ve itaatkâr

roller gibi etkenler, kadınların suç korkusunu erkeklere göre daha fazla yaşamalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte kadınların suç korkusunu yoğun olarak yaşamalarına neden olan iki temel etken bulunmaktadır. Bunlar; kadınların maruz kaldıkları suçların türlerinin toplumda yarattığı etkinin büyüklüğü ve kadınların erkeklere göre suçtan hem daha fazla etkilenmeleri hem de genel olarak suç mağduriyetini özellikle cinsel suçlar nedeniyle daha ciddi bir sorun olarak görmeleridir (Çardak, 2012: 31-32).

Suçta doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalan kişiler, suça uğradıkları mekânlardan artık rahatlıkla geçemezler, karanlık ve ıssız yol, geçit, ara sokak gibi yerlerden bile geçmeye çekinirler, hatta mecbur kalmadıkça sokağa bile çıkamaz hale gelebilirler. Bu durum özellikle kadınlarda daha çok görülebilir (Uludağ, 2010: 6). Kendisi ya da komşusu, hırsızlık gibi adi suçlardan mağdur olan kadınların evlerinde korktukları, hatta yaşadıkları mekânları terk ederek taşınmak istedikleri görülmektedir. Uludağ'ın (2010: 16) çalışmasında sokak aydınlatma düzeyi ile insanların kendilerini güvende hissetme seviyeleri arasında belirgin bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre hissedilen suç korkusu ile çevresel etmenlerin en başında gelen yaşanılan mekândaki sokak aydınlatması arasında istatistiki ve anlamlı olan ters yönlü bir ilişki vardır. Yani, sokaklar ne kadar çok aydınlatılırsa, hissedilen suç korkusu da o oranda azalmaktadır. Benzer şekilde sokak lambaları ile suç korkusu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan bir araştırmaya göre; ışıklandırma sonrası suç korkusunun azalacağı ortaya konmuştur (Yücel, 2009: 291).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri gibi nedenlerden dolayı, erkeklere oranla daha dezavantajlı konumda olan, kadınlar ve kız çocukları çevresel mekânlara karşı daha fazla güvensizlik hissini yaşamakta olup kadınlar suç korkusunu daha yoğun bir şekilde deneyimlemektedirler. Metruk binalar, aydınlatmaların yeterli derecede olmamasından kaynaklı kör noktaların (karanlık alanlar) çok olması, sokak kameralarının ve ulaşım olanaklarının yetersiz olması kadınların çevreye (mekân) karşı güvensizlik hissini oluşmasında önemli faktörlerdendir. Bu faktörler kadın ve kız çocuklarını toplumsal cinsiyete dayalı fizyolojik ve psikolojik şiddete maruz bırakmaktadır.

5. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB) kavramını anlayabilmek için öncelikle 'Toplumsal Cinsiyet' kavramının anlaşılması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyet, yaşanılan çevrede sosyal ve kültürel özelliklerle şekillenen bir kavramdır (Günlük-Şenesen, 2013: 98). Cinsiyet dünyanın her yerinde aynı iken toplumsal cinsiyet değişkenlik gösterip farklı olabilir

mektedir. Öyle ki aynı ülkede farklı şehirlerde hatta farklı mahallelerde, hanelerde birbirlerinden farklı biçimlerde yaşanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet deneyimlerle öğrenilen bir olgu olup söz konusu öğrenme ailede başlayan sokakta, okulda devam edip medya ile pekiştirilen ve sürekli devam eden bir süreçtir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet zamana göre de farklılık göstermektedir. Kadınlara ve erkeklere biçilen roller, onlara ait beklentiler zaman içerisinde değişikliğe uğrayabilmektedir (Karagöz, 2014: 55).

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sonucunda özel ya da kamusal alanda, çalışma yaşamında, eğitim ve sağlık gibi alanlarda kadınların ve erkeklerin konumları farklılaşmaktadır. TCDB ise toplumsal cinsiyet bakış açısının, ana plan ve programlara yerleştirilmesi ve eşitsizliklerin giderilmesi için toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana akımlaştırılmasına (*gender mainstreaming*) odaklanmaktadır (Yıldız vd., 2014; 33). Bunu sağlamak için geliştirilen strateji ise toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının, politika yapma süreçlerinde yer alan aktörlerce tüm politikaların, düzey ve aşamalarının hepsinde bütünleştirilmesini sağlayacak biçimde politika süreçlerinin yeniden düzenlenmesi, ilerlemesi, gelişmesi ve değerlendirilmesidir. TCDB aslında, toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi yaklaşımının bütçe süreçlerinde uygulanmasıdır. 182 TCDB, bütçeleme süreçlerinin tüm aşamalarında toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının dâhil edilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla gelir ve giderlerin yeniden yapılandırılması olarak tanımlanmaktadır (Council of Europe, 2005).

Toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılması ve TCDB kavramları arasındaki ilişki bir benzetme ile açıklamak mümkündür. Toplumsal cinsiyet eşitliği, arkasında toplumun bütün kesimleri için geçerli normatif eşitliğin sağlandığı bir kapı olarak düşünüldüğünde bu kapının kilidi Toplumsal Cinsiyet Odaklı Yaklaşım (toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının tüm ana plan ve programlara dâhil edilmesi prensibi), bu kilidin anahtarı ise Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme anlayışdır (Genç, 2011: 121). Cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımı, mali yönetimin cinsiyetsiz bir alan olduğunu ileri süren geleneksel görüşe karşı duran ve en üst seviyedeki mali karar mekanizmalarına toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısını dâhil eden ana politika aracı olarak değerlendirilmektedir. TCDB, cinsiyet ile ilgili politikalara ayrılan mali desteğin ne kadar farklılaştığını keşfetmek için uygulanan ve toplumsal cinsiyete göre yapılan bütçe ayrıştırma süreci olup, amaç hükümet düzeyindeki mali karar mekanizmalarının toplumsal cinsiyetle ilişkili olarak şeffaflaştırılmasıdır (Erkan vd., 2012: 89).

Esasında TCDB soyut bir kavram gibi algılanmaktadır. Ancak literatürde geliştirilen araçlar sayesinde TCDB'nin nasıl yapılabileceğine ilişkin yöntemler geliştirilmiş olup söz konusu araçlara yenilerinin eklenmesi mümkündür. Söz konusu araçlar; faydalanıcı değerlendirmesi, politika değerlendirmesi, bütçe raporu, harcama yansıma analizi, vergi yansıma analizi, bütçenin zaman kullanımına etkisi ve bütçenin yapabilirlikler/kapasitelere etkisidir (Akduran, 2012: 142). TCDB, sadece kadınları ve kız çocuklarını hedefleyen bir yaklaşım olmayıp tüm kesimlerin konularının iyileştirilmesine yönelik çalışmaları bünyesinde barındırmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımını belediyelerin performans programlarına dâhil edilmesi sürecinde kadınlar veya erkekler aleyhine bir eşitsizlik var ise söz konusu eşitsizliğin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Örneğin; bir şehirde genç erkekler arasında suç oranları yüksekse bunun nedenleri araştırılmalı ve bu konuda önlemler alınmalıdır.⁵Ulusal ve uluslararası alanda birçok gelişmenin yaşandığı TCDB'nin aşağıda yer aldığı gibi birçok faydası bulunmaktadır:

- ☛ Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması,
- ☛ Kadın haklarının kazanılması hedefi için yol alınması,
- ☛ Yoksulluğun daha etkili biçimde azaltılması,
- ☛ Ekonomik verimliliğin artırılması,
- ☛ Hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın artırılması,
- ☛ Politika hedeflerinin takibi,
- ☛ Toplumsal cinsiyete duyarlı katılımcı yaklaşımların geliştirilmesi,
- ☛ İyi ve demokratik yönetişimin sağlanması (Klatzer, 2012: 12-15).

25 Şubat-7 Mart 2008 tarihleri arasında New York'ta gerçekleştirilen ve ana teması "Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Finansmanı ve Kadının Güçlendirilmesi" olarak belirlenen BM Kadının Statüsü Komisyonu 52'nci dönem toplantısına ilişkin raporun sonuç belgesinde TCDB alanında birçok karar alınmıştır.

6. Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemeye Çevresel Etmenlerin Düzenlenmesi

Karağöz (2014) tarafında yapılan araştırmaya göre kadınlar; hane içi sorumlulukları yerine getirmekte kolaylık sağlaması, yol masrafı olmaması ve ailelerinin ancak bu koşulla çalışmalarına izin vermesi gibi ne-

5 BMOP kapsamında UN Women tarafından belediye personeline yönelik verilen TCDB Eğitim materyallerinden aktarılmıştır.

denlerle evlerine yakın yerlerde çalışmayı tercih etmektedirler. Kadının güvenliğine ilişkin ailesi (babası, erkek kardeşi ya da annesi) tarafından öne sürülen kaygılar kadının daha uzak bir yerde çalışmasına izin verilmemesinin nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, aynı çalışmaya göre kadınlar-özellikle eşlerinden ayrılmış olanlar-*belli bir saatten* sonra iş yerlerini kapatmak ve evlerine dönmek zorunda kalmaktadırlar. Evlerin işyerlerine yakın olması ya da müşterilerin tanıdık olması kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerine de sebep olmaktadır. Bu nedenlerden dolayı kadınlarda çevresel etmenlerden kaynaklanan suç korkusunu giderip ortadan kaldırmak için TCDB yöntemi kullanılabilir.

Kadınların suç korkularını azaltmaya yönelik uygulamalar, yöntemler kadınların hayatlarını çok daha kolaylaştırabilecek ve kadınların kendilerini daha güvende hissetmelerine neden olabilecektir. Aslında söz konusu bu uygulamalar için yüksek kamusal kaynaklar da gerekmektedir. Örneğin; Montreal-Kanada'da belediye otobüsleri hava karardıktan sonra kadınların iki durak arasında da inip binmelerine imkân sağlamaktadır(Alkan, 2004).

Türkiye'de uygulanan "*Kadın Dostu Kentler*"⁶ projesi kadının insan hakları alanında önemli bir yere sahiptir. Kadın Dostu Kent; kadınların; sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere, istihdam olanaklarına, kaliteli, kapsamlı kentsel hizmetlere (ulaşım, konut, güvenlik, vb.), şiddete maruz kaldıkları takdirde haklarını güvence altına alacak mekanizmalara erişimini ve yerel yönetimlerin planlama ve karar alma süreçlerine katılımını sağlayarak erkekler ile birlikte kentsel yaşamın tüm alanlarında eşit bir biçimde yer almasını destekleyen kent olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu tanımdan hareketle kadın dostu kent 'suç korkusunun' yaşanmadığı ve herkesin kendisini güvende hissettiği kent özelliği de taşımaktadır. Proje kapsamında il durum analizleri yapılması, yerel kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi, kadın STK'ların kapasitelerinin artırılması, İl Kadın Hakları Koordinasyon Kurulu, Eşitlik Birimler ve Eşitlik Komisyonları gibi yerel mekanizmaların kurulması, Yerel Eşitlik Eylem Planlarının oluşturulması ve uygulanması, halkın bilgilendirilmesi ve ulusal düzeyde mevzuat çalışmalarının yapılması gibi birçok önemli çalışma yürütülmektedir.

Birleşmiş Milletler (BM) Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında hazırlanan "*Kadın Dostu Yerleşimlere*" *Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberinde*" pilot illerde gerçekleştirilen çalışmalarda kadın örgütleri tarafından saptanan yerel sorunlar ve çözüm önerileri TCDB uygulama-

larını kapsamaktadır. Kadınların kent içinde hareketliliğine ilişkin ulaşım hizmetlerinin yetersizliği, kent merkezindeki metruk binaların kadınlar açısından tehdit edici oluşu, altyapı hizmetlerinin ve sosyal alanların yetersizliği ve çevre kirliliği bu sorunlardan bazılarıdır (Alkan, 2009: 72). Söz konusu hizmetlerin eksik oluşu hem kadınların iş yüklerini hem de suç korkularını arttırmaktadır. Bunun sonucunda özellikle eğitim ve istihdam olanaklarına erişimde kadınlar birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Pekin Deklarasyonu kapsamında hazırlanan Eylem Planında yer alan kadın ve çevre konulu stratejileri gerçekleştirmek amacıyla hükümetlere, belediyelere, STK'lara ya da özel sektöre yüklenen görevler, aslında TCDB uygulamalarını gerektirmektedir.

7. Sonuç ve Öneriler

Kadınların, erkeklere oranla daha fazla suç korkusu (güvenlik endişesi) yaşadıkları gerçeğinden hareketle, kadınlara öncelik veren uygulamaların artırılması öneren çalışmalar mevcut olmakla birlikte bu alandaki araştırmalar henüz istenen seviyede olmayıp uygulamaya dönüşen eylemler pek bulunmamaktadır. Bunu sağlayabilmek için öncelikle kadınlarda suç korkusuna yol açan etmenleri sınıflandırmak gerekmektedir. Bize göre, fiziksel çevre faktörü olarak düşünüldüğünde mekân, kadınların suç korkusu etmenlerinden önemli birisi haline gelmektedir. Bu bağlamda, kadınlarda suç korkusu yaşanmasına yol açan mekânsal nedenleri ortadan kaldırmak için TCDB yöntemi kullanılabilir. Bunu yapabilmek için toplumsal temelde bazı değişimler gerekmekte olup belediyeler, yerel yönetimler ile kamu kurumlarına, üniversitelere ve STK'lar ile medya sektörüne düşen bazı görevler vardır. Bu kapsamda aşağıda yer aldığı üzere bir takım çalışmalar önerilebilir.

Aslında bu işin temelinde, toplumdaki geleneksel rollerin etkisi büyüktür. Kadının sadece evde güvende olduğu hissini önceleyen ve ev dışında kadına rol biçmeyen klasik yaklaşım, kadınların suç korkusu yaşamalarına neden olan esas etmendir. Her konuda olduğu üzere, çevrenin de erkelere göre tasarlanmış olması, bu dizaynda yeri olmayan kadında suç korkusuna yol açmaktadır. Özellikle kentsel güvenliğe ilişkin sorunların erkek bakış açısıyla ele alınması ve kadınların yaşadıkları suç korkusunu, kadın bedeniyle ilişkilendirilmesi de bu noktada etkilidir. Bu nedenle, yapılması gereken ilk şey, tüm toplum katmanlarında, kadınların hayatın her alanında olması gerektiği fikrinin aşılmasıdır. Toplumsal temelde bu değişimin başlatılmasıyla, birçok sorunun da çözüm yoluna gireceği düşünülmektedir.

Öte yandan kadınların karar mekanizmalarında eksik temsili de büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yerel yönetimlerdeki temsil sorunu kendisini daha çok hissettirmektedir. Kadınlarla erkeklerin ihtiyaçları, sorunları ve bu sorunlara getirilen çözüm önerileri farklıdır. Bu nedenle kadınların karar alma süreçlerinde yer alması söz konusu farklılıkları görmek ve buna ilişkin politikalar üretmek noktasında önemli olmaktadır. Kadınların başta yerel yönetimler ile belediyelerin yönetim süreçlerinde daha fazla yer alması gerekmektedir. Günümüzde, belediyeler bünyesinde kadının insan haklarının geliştirilmesine yönelik birimler oluşturulmuş olsa da etkinliklerinin artırılması ve karar alma mekanizmalarında kadın sayısının çoğaltılması önerilebilir.

Ayrıca belediyelerin hizmet kalitesinin artması ve vatandaşların taleplerine cevap verebilmesi açısından anketler, odak grup görüşmeleri gibi kanallarla düşüncelerini bilmek çok önemlidir. Belediye hizmetlerine ilişkin sorular hazırlanırken suç korkusuna ve güvenliğe ilişkin de sorular sorulmalı ya da sadece o konulara özel çalışmalar yapılmalıdır. Bu sayede katılımcı yöntemler uygulanması yönetimin de güçlenmesini sağlayabilecektir.

186 Bu arada, TCDB'nin sadece kadınlar için pozitif ayrımcılık sağlayan bir araç olduğu düşünülmemelidir. Burada önemli olan nokta, hizmet sağlayıcı olan kamu kurumları ve belediyelerin, bu hizmeti yerine getirirken, toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarını düşünmesi ve elde ettiği istatistiksel veriler ve vatandaşlardan gelen geri bildirimler ile planlama yapmasıdır. Örneğin, herhangi bir etüt yapmaksızın futbol sahası yapmayı planlamakta olan bir belediyenin bunun yerine; tüm toplumun yararını gözeterek bir araştırma yaptırması ve bunun neticesinde elde edilen verilerdeki ana talep üzerine o alana kadın ve erkeklerin birlikte yararlanabileceği bir spor parkı yapması TCDB'nin gözetildiğinin göstergesi olacaktır.

Yukarıda örneklendirildiği üzere, TCDB açısından en temel gerekliliklerden biri mevcut durumun tespit edilebilmesini sağlayan verilerdir. Niceliksel ve anketler-mülakatlar yoluyla toplanan niteliksel göstergelerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kaydedilen ilerlemeyi ölçülmesi gerekmektedir. Mümkün olan her alanda cinsiyet göre ayrıştırılmış verilerin bulunması politikaların etkinliğini arttırmada önemli bir yere sahiptir. Politikaların etkinliğinin ölçülebilmesi için güvenilir ve güncel verilere ihtiyaç vardır. TCDB anlayışının da ilk adımını oluşturan nicel ve nitel verilerin varlığı politika tasarlama sürecinde daha sağlıklı çalışmalar yapılmasını sağlayacaktır. Aynı zamanda, söz konusu verilerin varlığı politika ve programların izlenebilirliğini sağlayacaktır. Bu sayede herhangi bir uygulamanın kadınların suç korkularının azaltıp azaltmadığına ilişkin bir

sonuca ulaşılabilecektir. Bu nedenlerden dolayı kamuda seferberlik başlatıp verilen tüm hizmetlerin toplumsal cinsiyet temelli olarak kaydının tutulması ve cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin takibinin sağlanması gerekmektedir.

Her ne kadar geleneksel, ataerkil düşünce sistemi -diğer etmenlerin yanı sıra güvenlik gerekçesiyle de olsa- kadını evde vakit geçirmeye özendirse bile kadınlar sadece 'dışarı' denilen çevresel mekânlarda değil yaşadığı ve en kendisini en güvende hissetmesi gereken yer olan hane içerisinde de suç korkusunu hissetmektedir. Örneğin Türkiye genelinde fiziksel şiddetin yaygınlığı %39,3 ve cinsel şiddetin yaygınlığı %15,3'tür. Bununla birlikte şiddetin bir başka türü olan duygusal şiddet oranlarına bakıldığında zaman Türkiye genelinde evlenmiş kadınların %44'ü duygusal şiddet biçimlerinin en az birine hayatlarının herhangi bir döneminde maruz kaldıklarını belirtmişlerdir (KSGM, 2009). Kadına yönelik şiddetle mücadele, suç korkusunun ortadan kaldırılmasında önemli bir faktör olabilecektir. Ancak, kadına yönelik şiddetle mücadele sadece Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ve KSGM'nin değil, başta İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı olmak üzere tüm kamu kurumlarının, hatta tüm toplumun görevidir. Tüm kamu sektörünün bunu kendi göreviymiş gibi ele alması ve bu konuda özverili ve işbirlikçi bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. Ayrıca, kolluk kuvvetlerinin ve güvenlikten sorumlu özel görevlilerin sayıları ve nitelikleri arttırılmalı ve çalışma koşulları düzeltilmelidir. Bununla beraber çeşitli projeler kapsamında KSGM tarafından diğer kamu kurumlarının personeline yönelik yürütülen eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının arttırılması önerilebilir.

Kamu tarafından hizmet sunumunda fayda sahiplerinin yaş, eğitim, sağlık, toplumsal cinsiyet rolleri vb. gibi farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır. Toplumsal cinsiyet ya da TCDB anlayışlarının sadece kadınlar ve kız çocukları özelinde tartışılmamalı ve TCDB'nin bütün herkesi kapsayan bir bakış açısına sahip olduğunun bilinmesi önemlidir. Bu bağlamda Maliye Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının da ortakları arasında yer aldığı uzmanlardan oluşan bir çalışma grubu oluşturulmalı ve Türkiye için uygulanabilecek en iyi TCDB modeli belirlenmeye çalışılmalıdır. Bunun için de TCDB uygulamalarının olduğu AB ülkeleriyle işbirliği içerisinde bir AB projesi yürütülebilir. Bunun sonucunda ise her kamu kurumunun kendi görev ve yetkisi çerçevesinde TCDB yapabilmesi sağlanmalıdır. Bu süreçte ise TCDB ile çevre ve suç korkusu ilişkisi de bir alt başlık olarak çalışılabilir.

Ayrıca, toplumsal cinsiyete ilişkin tartışmalar genellikle eğitim, sağlık, istihdam, şiddet alanlarında yapılmaktadır. Söz konusu alanlara altyapı,

enerji, çevre, güvenlik gibi alanların da dâhil edilerek genişletilmesi ve devletin bütün politikaları ile toplumsal cinsiyet bakış açısının bütünleştirilmesi gerekmektedir. Aslında bunun bir ön-göstergesi ve örneği olarak 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu Kalkınma Planı'nda "Aile ve Kadın" bölümünde "Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda farkındalık oluşturulacak ve örnek uygulamalar geliştirilecektir." politikasına yer verilmiştir. Ancak Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program ve Orta Vadeli Mali Program gibi üst politika belgelerinin, esasında toplumsal cinsiyet bakış açısı ile hazırlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, 2014-2018 Kalkınma Planı'nda "Suç işlenmesinin önlenmesi ve faillerin yakalanmasında katkı sağlayan Kent Güvenliği Yönetim Sisteminin (KGYS) ülke geneline yaygınlaştırılmasında önemli mesafe kaydedilmiştir. 2013 yılı Mayıs ayı itibarıyla KGYS alt yapısı 81 il ve 104 ilçe merkezinde kurulmuştur." ifadesine yer verilmiştir. Söz konusu sistem ile bir yıl içerisinde suç oranlarında gözle görülür bir azalma görülmekte olup hırsızlık olaylarında % 8, kırmızı ışık ve hız ihlallerinde yaklaşık %60'lık azalma kaydedilmiştir.⁷ KGYS uygulamasının geliştirilmesi ve etkinliğinin artırılması gerekmektedir.

Kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kaldırılmasında hayatın bütün alanlarını ilgilendiren bir konudur. Kısa ve orta vadede kent planlaması eğitimi veren fakültelerde lisans ya da en azından lisansüstü düzeyinde ayrı bir ders, planlama kuruluşlarında konuyla ilgili ayrı birimler, kent yönetimi düzeyinde kadın politikalarının sözcülüğünü yapan kendine özgü kuruluşlar vb. uygulamalar gerçekleştirilmelidir. Üniversitelerin bu konuda öncü bir rol üstlenebileceği değerlendirilmektedir.

Kadının insan haklarının geliştirilmesi alanında çalışma yapan güçlü STK'ların da veri toplayarak başta kamu kurumları ile medya sektörüne yardımcı, yönlendirici olması gerekmektedir. Veri toplama ve güncelleme faaliyeti yürüten güçlü STK'ların olması, hem politika üretme hem de uygulamaları izleme olanağını sağlayacaktır.

Medya, bireylerin suç korkusunu etkilemekte olup özellikle şiddet içerikli suç haberleri, izleyenleri sanki her dakika suç işleniyor korkusu ile yaşamalarına yol açmaktadır. Bu haberlerin medyada yer alış şekli çok önemli olup bireylerin suç korkusunu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenlerden dolayı medyadaki suça ilişkin haberlerin daha özen gösterilerek ele alınması gerekmektedir.

Tüm bu çalışmaları yaparken, kadınlara yönelik suçların tespiti için kolluk kuvvetleri ve yerel yönetimler ile belediyelerin bir araya gelerek

çalışmaları gerekmektedir. Daha sonrasında ise aşağıda sıralandığı gibi bir eylem planı ve öncelikleri yapılmalıdır:

- ☛ Kadınlara yönelik suların işlendiği çevresel mekânların tespiti,
- ☛ Bu suçları önlemek için alınabilecek önlemlerin tartışılması,
- ☛ Kadınlardan ve STK'lerden görüş alarak eylemlerin belirlenmesi ve
- ☛ Eylemlerin hayata geçirilmesi.

Suç korkusu açısından bakıldığında TCDB ayrıca önemli bir konu haline gelmektedir. Kadınların erkeklere göre daha fazla suç korkusu yaşıyor olması ya da sadece kadın oldukları için şiddete maruz kalmaları bu sorunun toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Gerek suç ile gerekse suç korkusu ile mücadele edilebilmesi için hem kadınların hem de erkeklerin fail ve mağdur sıfatlarıyla etkilenmemeleri amacıyla çalışmalar yapılması gerekmektedir. Örneğin, sokakların, parkların daha güvenli hale getirilmesi ya da suç korkusu yaşayanlar için ücretsiz erişilebilir danışmanlık hizmetleri verilmesi atılacak ilk adımlar olabilir. Öncelikle TCDB kapsamında mevcut durumun tespit edilmesi, buna yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Bir şehrin “hangi bölgesinde, sokağında veya binasında hangi sıklıkla suç vakası meydana gelmektedir, bunun için neler yapılmalı, bu durumlardan kimler en çok etkilenmekte, kadınlar, erkekler, çocuklar, yaşlılar ya da herhangi bir etkin kökene mensup birileri mi?” gibi sorulara cevap aranmalıdır. Bireylerin suç korkusunu en aza indirmek hatta yok etmek amacıyla ne gibi talepleri olduğu dinlenmeli ve buna uygun politikalar geliştirilmelidir.

Bir çevrede yaşayan insanların güvenliklerinin sağlanması için kolluk kuvvetlerinin, belediyeler ve yerel yönetimlerin, o çevredeki elektrik dağıtımını yapan kurumla irtibata geçmeleri ve sokak aydınlatmasının, insanların suç korku seviyeleri üzerinde ne derece etkili olduğunun anlatılması gerekmektedir. İlgili yetkililerin de buna göre aydınlatma çalışmalarını yürütmeleri ve özellikle sokak aydınlatmasının yetersiz olmasından kaynaklanan suçların olduğu mekânlardaki sokak aydınlatma seviyelerini gözden geçirerek artırmaları, gece saatlerinde toplu taşıma kullanan kadınlar için güzergâhların yeniden düzenlenmesi ile güvenlik görevlilerinin sayısının artırılması gibi eylemler de önerilebilir.

Son olarak ise Pekin Deklarasyonu gereğini yerine getirmek üzere, kadın ve çevre konulu stratejileri gerçekleştirmek amacıyla kamu, üniversiteler, STK'lar ve özel sektörün de içinde yer aldığı bir çalışma grubu aracılığıyla bazı TCDB uygulamaları gerçekleştirilerek, kadınlara yönelik çevresel mekân kaynaklı suçlar azaltılabilir.

Yukarıda sıralananlar çerçevesinde; çevrenin korunması, çevreden kaynaklanan olumsuz etkilerin minimize edilmesi ve suç korkusunun ortadan kaldırılması konularında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının ele alınması gerektiği söylenebilir. Çevreden kaynaklanan suç korkusunun ortadan kaldırılmasında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının göz önünde tutulması, kadınların deneyimleri ile duyarlılıklarının mekânsal düzenleme süreçlerine dâhil edilmesi son derece önemlidir. Bu kapsamda Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme gerek çevre ve gerekse suç korkusu ile ilgili politikalarda etkin bir stratejidir.

8. Kaynakça

- AKDURAN, Özgün (2012) Hane, Devlet, Piyasa: Kadın Emeği ve Sosyal Politikalar Bağlamında Cinsiyetlendirilmiş Bütçe, İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- ALKAN, Ayten (1999) Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (4), 1-29.
- ALKAN, Ayten (2004) Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli, *Birikim*, Sayı 179.
- ALKAN, Ayten (2009) Kadın Dostu Yerleşimlere Doğru Yerel Planlama ve Hizmet Sunum Modeli Uygulama Rehberi, Ankara: Yalçın Matbaacılık.
- 190 COUNCIL OF EUROPE (2005) Gender Budgeting, Strazburg. Director General of Human Rights Council of Europe.
- ÇARDAK, Begüm (2012) Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 23-45.
- DAĞTEKİN, Behsat(2014) Kadın ve Çevre, Yayınlanmamış Çalışma Raporu, Nisan 2014, Ankara: KSGM.
- DOLU, Osman. Şener ULUDAĞ ve Cemil DOĞUTAŞ (2010) Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65 (1) 57-81.
- ERKAN, Birol. Mehmet ŞENTÜRK, Yusuf Ekrem AKBAŞ ve Saadettin PAKSOY (2012) Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Bütçeleme (Cinsiyete Duyarlı Bütçe) Yaklaşımı, *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 9, 85-106.
- GENÇ, Murat (2011) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Ulaşmada Mali Politika Aracı: Bütçeler. *Bütçe Dünyası Dergisi*, Sayı: 35, 121-135.
- GÜNEŞ Gül, GÜLTEKİN Lerzan, ERTUNG Ceylan veAslı ŞİMŞEK (2013) Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları içinde “Çevre ve Kadın”, 80-86,Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- GÜNLÜK-ŞENSEN, Gülay (2013) “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Kapsam, Örnekler ve Türkiye İçin Öneriler” F. Altuğ, vd., (Ed.), *Kamu Bütçesinde Yeni Yaklaşımlar* içinde (97-128) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- KARAGÖZ, Zübeyde (2014) Gelir Getirici Proje Desteklerinin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Analizi, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: KSGM.
- KARAKUŞ, Önder (2013) Suç Korkusunun Sosyolojik Belirleyenleri: Sosyal Sermaye mi? Sosyal Kontrol mü?, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2013, 14 (1), 1-19.
- KLATZER, Elisabeth (2012) Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Bütçeleme Kılavuzu, İstanbul: TESEV.
- KSGM (2009) Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Ankara: KSGM.
- KÖSE, Elifhan (2014) Cinsiyet, Teknoloji ve Kent: Otomobilin Muğlak Heteronormativizmi, *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 6, (1), 32-42.
- ÖZAŞÇILAR, Mine ve Neylan ZİYALAR (2009) Suç Korkusu: İstanbul’da Yaşayan 18-25 Yaş Grubu Üniversite Öğrencilerinin Mağdur Olma Riskleri Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Adli Bilimler Dergisi*, 8 (1): 7-17.
- SCOTT, H. (2003). Stranger Danger: Explaining Women’s Fear of Crime”, *Western Criminology Review*, 4(3), 203-214’dan aktaran ÇARDAK, Begüm (2012) Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 23-45.
- TOR, Hatice (2009) Increasing Women’s Environmental Awareness Through Education, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, (1) 939-942.
- ULUDAĞ, Şener (2010) Vatandaşların Suç Korku (Güvenlik Endişesi) Seviyesine Etki Eden Faktörler ve Alınabilecek Önlemler: Malatya Örneği, *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (1): 1-28.
- UN WOMEN (2014) Birleşmiş Milletler Kadınların İnsan Haklarının Korunması Ortak Programı, Belediye Personeline Yönelik TCDB Eğitimi Materyalleri.
- YILDIZ, Fatih Feramuz. Banu TUNCAY YILDIZ ve Zübeyde KARAGÖZ (2014) Gelir Getirici Proje Desteklerinin Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Analizi, 2. Kadın Araştırmaları Sempozyumu”, Sempozyum Bildiri Kitabı, 32-46, 2-4 Mayıs 2014, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi.
- YÜCEL, Mustafa Tören (2005) Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi, *TBB Dergisi*, 83: 278-301.
- WORRAL, John L. (2006) The Discriminant Validity of Perceptual Incivility Measures, *Justice Quarterly*, (23) 360-383.

“ŞİDDETİ ÖNLEYİCİ AİLE TERAPİ YAKLAŞIMI”

Fatih KILIÇARSLAN¹

Özet

Ülkemiz 'de son yıllarda kadına yönelik şiddet hızla artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Kadına Cinayetleri Durduracağız Platformu, 2012 ye ait yayınladığı rapora göre ilk altı ayda 92 kadın erkekler tarafından öldürüldüğünü belirlemiştir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde kadın, aile sistemi içinde ele alınmalıdır. Kadının kişisel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyici rehberlik, danışmanlık ve terapi hizmetlerine yer verilmelidir. Böylece kadının, aile ve toplumsal yaşam içinde gelişimi desteklenir.

192

Aile terapisinin amacı, özel bir grup oluşturan aile üyelerinin, her birinin ruhsal sağlıklarını düzenlemek ve heyecansal bozukluklarını iyileştirmek ve aile sisteminin işlerliğini sağlamaktır. Ülkemizde aile terapisi uygulamaları gelişmekte olup, ailenin tedavi sürecine katılmasıyla uygulanan tedavi uygulamalarında verimlilik artmaktadır. Uygulamada aile yaşam evrelerinde meydana gelen değişim terapistlerle birlikte ele alınarak, aile terapisiyle çiftlere kriz yönetim becerileri geliştirilir, iç görü ve farkındalık kazandırılır. Aile Terapi uygulamasıyla çiftlerin uygun davranışlar belirlemesi, iç görü ve farkındalık'larının artırılması, eşlerin tedavi sürecine katılımını sağlayarak ailenin tedavi gücü harekete geçirilir. Kadına Şiddetin önlenmesinde ailelere, her yaşam evrelerinde eğitim, danışmalık ve terapi hizmetlerine önem verilmeli, aile kurumunu oluşturan üyeler desteklenmelidir. Aile danışma ve toplum merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler; Kadına Yönelik Şiddet, Aile Terapisi, Şiddetin Önlenmesi

1 Sosyal Hizmet Uzmanı, Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Giriş

Ülkemizde hızlı toplumsal değişim yaşanmaktadır. Her değişim, beraberinde kimlik ve kişilik çatışmasını getirir. Günümüzde kendine yabancılaşmış birey, kimlik ve kişilik erozyonuna uğramış bunalımlı bir insandır. Bireylerin gelişim, kişilik ve uyum sorunları beraberinde sosyal sorunlara neden olur. Sosyal sorunlar toplumsal/kültürel çatışma ve sosyal çözülmeye yol açarak bir yandan refah düzeyi yüksek bir toplum içinde giderek artan problemlili kişiler üretmektedir. Böylece toplumsal yapımızda kendi kendine gelişmekte olduğu "modern alt kültür kavramı" bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Modern alt kültür, toplumun genel ve çoğunluktaki kültürel değerlerinden farklı uçta çatışmalı öfkeli yabancılaşmış ve yozlaşmış bir kültürü ifade eder. Farklı değerlerden ziyade değerlerden yoksunluğu belirtir ve günümüzde giderek büyümektedir. Madde ve uyuşturucu bağımlılığı, şiddet, fuhuş, anti-sosyal davranışlar, kural tanımazlık gibi özellikleriyle giderek yaygınlaşan bir modern alt kültür özellikleri oluşturur. (Kılıçarslan, 2010)İç göçle birlikte oluşan yeni şehir merkezleri barınma, eğitim, sağlık ve işsizlik sorunları aile kurumunu olumsuz etkilemiştir. Üretim araçlarında farklılaşma vekarı-koca arasındaki rol paylaşımı değişmesine paralel aile içi çatışmalar artmış beraberinde boşanmalara yol açmıştır.

Aile Yaşam Döngüsü

Bireyler, çocukluktan itibaren yaşlık dönemlerine kadar aile içerisinde ilişkilerinde, fiziksel durumlarında ve ruhsal süreçlerinde çeşitli aşamalardan geçerler. İnsanın yaşam evresi çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılıkla oluşması gibi ailelerinde yaşamları çeşitli dönemlerden oluşur. Bu değişimler aile içi ilişkilerinde gözlemlenebildiği gibi aile dışı ilişkilerinde oluşur. Böylece her ailenin yaşamının, ilişkilerinin ve iletişiminin evreleri vardır.

Ailedeki yaşam süreci, beraberinde değişimi de getirir, değişim bireylerin duygu, düşünce ve davranış düzeyinde etkilenmesine yol açmaktadır. Evreler, bireylerin yeni ilişki süreçlerle karşı karşıya kalmasına yol açmakta beraberinde uyum sorununu, yeni tutum ve davranış becerileri geliştirmeleri ya da değişimi yönetememesi durumunda çatışma ve kriz ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içinden geçtiği bu evreler, aile yaşam döngüsü olarak kavramsallaştırılmıştır. Aile yaşam döngüsü aileyi zaman içinde değişen bir sistem olarak kurgular ve ailenin bu değişim süreci içinde geçirdiği evreleri tanımlar. (Goldenber&Goldenberg 1990)

Aile yaşam döngüsü, profesyonel uzman ve danışmanlara aile içi sorunların belirlenmesinde, müdahale tekniklerin ve yararlı yaklaşımlar planlanmasında faydalı bir kuramdır. Aile ve çiftlerle çalışan profesyoneller, aile üyelerinin ilişkilerinde yaşanan sorunlarla çalışırken aile içi iletişimde çatışmaya neden olan faktörlerin belirlenmesinde ailenin yaşam evrelerinden yararlanırlar.

Aile İçi İletişim Çatışmaları

Aile içi ilişkilerde uyum ve işbirliği sorunları, sevgiyi, saygıyı ortadan kaldırmakta iletişim çatışmalarına yol açmaktadır. Üretim araçlarında farklılaşma kadın ve koca arasındaki rol paylaşımını değiştirmiş ilişkilerde yaşanan çatışmalar yönetilmediği için krize dönüşerek aileler parçalanmıştır. Ailelerin yapısal sorunlarında en çok çocuklar etkilenerek çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması gerekli ilgi sevgi ve şefkat gösterilmemesinin yanı sıra fena muamele, fiziksel ve cinsel istismar çocuklara yönelik şiddet kapsamında yer alır. Çatışma yapısı gereği her iki tarafa zarar vermektedir. Bireylerin duygusal, fiziksel örselenmesine yol açmaktadır. Çatışma ve şiddet, kocanın kadını küçümsemesi, özgüvenini yitirmesine yol açması, aşağılayıcı sözler söylemesi, kadını çocukları konusunda kendini suçlu hissetmesine yol açması, dayak yâda ölümle tehdit etme, terk etme tehdidi aile ya da arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek şeklinde erkekte kadına yönelik şiddet gözlenebilir. Şiddetin egemen iletişime dönüşmesi kadının erkekte uzaklaşmasına ve içe kapanmasına yol açmaktadır. İlişkilere kendi dünyaları, algıları, düşünceleri ve beklentileri doğrultusunda bakmak kadını hayal kırıklığına sürükleyebilir. Beklentileri erkek tarafından karşılanmaması kadını erkekte uzaklaştırır. Erkeğin tepkisi öfke ve kızgınlık patlamaları şeklinde olabilir. Kendini değersiz ve önemsiz hissedebilir. Birbirini anlama çabası yerine birbirini yargılama ve suçlama eğilimi içerisinde olabilirler. (Kılıçarslan, 2010)

İstatistiklerle Kadına Şiddet

Genellikle kadın-erkek ilişkisindeki güç dengesizliği sonucu meydana gelen kadına yönelik şiddet, özel yaşam içinde gerçekleşmesi nedeniyle açığa çıkarılması zor bir toplumsal sorundur. Aile bireylerinin sosyal işlevselliğini ve yaşam kalitesini bozan şiddet, sonuçları itibarıyla bireyde kalıcı etkiler oluşturmaktadır. Yeterli iletişim donanımına sahip olmayan, öfkesini kontrol edemeyen ve dürtüsel hareket eden aile bireyinin kendisinden daha zayıf diğer aile bireylerine uyguladığı her türlü fiziksel, psikolojik, sosyal, ekonomik, cinsel baskı ve zorlama aile içi şiddet olarak tanımlanmaktadır. Aile içinde çoğunlukla kadın ve çocukların şiddete maruz kaldıkları bilinmekle birlikte, yetersizlikleri nedeniyle aileyle

birlikte yaşayan yaşlıların ya da engellilerin de şiddete uğradıkları tespit edilmektedir. Şiddetin her türlü su mağdura acı vermekte ve yaralamaktadır. Fiziksel yaralanmaların etkisi kısa sürede iyileşse bile psikolojik incinmenin etkisi bazen bir ömür boyu sürebilmektedir. Özellikle cinsel saldırılarda mağdurun aldığı psikolojik ve sosyal yara bireyi intihara kadar götürebilmektedir.

Kadına yönelik şiddet coğrafi bölge, sosyo-ekonomik statü ve eğitim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada ve kültürlerde son derece yaygın görülen bir olaydır. 2013 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayınlanan kadına yönelik şiddetin küresel ve bölgesel yaygınlığıyla ilgili raporda küresel ölçekte tüm kadınların % 35'inin şiddete maruz kaldığı belirtilmiştir. Kadına yönelik şiddetin yaygın bir küresel sağlık sorunu olduğunun vurgulandığı raporda; hayatını kaybeden kadınların % 38'inin şiddet sonucu yakınları tarafından öldürüldüğü, şiddete uğrayan kadınların % 42'sinin ciddi anlamda yaralandığı tespit edilmiştir. Ayrıca şiddete maruz kalan kadınların şiddet mağduru olmayan kadınlara oranla depresyon yaşama, cinsel hastalığa maruz kalma ve alkol kullanma riskinin 1,5-2 kat daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (World Health Organization, 2013, s. 31).

Türkiye açısından kadına yönelik şiddet sorununun yaygınlığına baktığımızda gelişmekte olan ülkelere paralel bir durum sergilendiği görülmektedir. Göç sonucu kent nüfuslarının kontrolsüz bir şekilde artması, sosyal sorunların aile yapısında çözümler meydana getirmesi, işsizlik ve yoksulluk gibi etkenlerin psikolojik uyumu bozması gibi nedenlerle aile içi şiddet olaylarında artış gözlenmektedir. Her geçen gün şiddet ve töre cinayetleri nedeniyle pek çok kadın dramatik bir şekilde hayatını kaybetmektedir.

Ülkemiz 'de son yıllarda kadına yönelik şiddet hızla artış eğiliminde olduğu gözlenmektedir. Kadına Cinayetleri Durduracağız Platformunun 2012 ye ait yayınladığı rapora göre ilk altı ayda 92 kadın erkekler tarafından öldürüldüğü belirlenmiştir. Rapora göre öldürülen kadınların 29'u boşanma, ayrılma, reddetme ve kıskançlık gibi sebeplerle öldürülürken 11'i işsizlik ve krizin tetiklemesiyle 8'i intihar veya intihar süsü verilerek 6'sı çocuğunu veya başka bir kadını korumak istediği için 3'ü aile meclisi kararıyla 2'si cinsiyet kimliği, 22si tecavüz sonrası öldürüldü. 2012 Eylül ayı itibariyle fiziksel ve duygusal şiddete uğrayan 5 bin 9 kadın İstanbul Barosu kadın hakları merkezine başvurduğu açıklanmıştır. Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu'nun (ITUC), ILO, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Konseyi ve Dünya Sağlık Örgütü verilerinden derlediği "Kadına Karşı Şiddetin Gerçekleri Raporu"na göre, dünyada her üç kadından biri-

nin, yaşamları boyunca en az bir kez fiziksel ya da cinsel saldırıya maruz kaldığı tahmin ediliyor.

Kadına Yönelik Şiddetin önleminde kadını aile sistemi içinde ele alarak kişisel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyici rehberlik, danışmanlık ve terapi hizmetlerine yer vermeli böylece kadının aile ve toplumsal yaşam içinde gelişimi desteklenmelidir.

2008 yılında Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün öncülüğünde gerçekleştirilen "Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması"nın bulguları şiddetin türünü, yaygınlığını, etkilerini ve nedenlerini göstermesi açısından önemlidir. Araştırmaya göre; ülkemiz genelinde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılan kadınların oranı % 39'dur. Hayatının herhangi bir döneminde duygusal şiddet yaşayan kadınların oranı % 43,9'dur. Sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 15,3'tür. Fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma yüzdesi % 41,9'dur. Kentte fiziksel şiddet oranı %38 iken, kırdada % 43'tür. Yaşadıkları fiziksel şiddet sonucunda yaralanan kadınların oranı % 25'tir. En az bir kez fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmış kadınlardan eğitimi olmayanların oranı % 55,7, lise ve üzeri düzeyde eğitim alanların oranı ise % 27'dir. Yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların oranı % 48,5'tir. Şiddet yaşayan kadınların sağlık sorunları yaşama, intihar etmeyi düşünme ya da deneme olasılıkları en az iki kat artmaktadır. Her 10 kadından 1'i gebeliği sırasında fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Cinsel şiddet birçok durumda fiziksel şiddet ile birlikte yaşanmaktadır; kadınların % 42'si fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Sadece eğitim düzeyi düşük olan kadınlar şiddete maruz kalmamaktadır. Eğitim düzeyi daha yüksek olan kadınlar arasında bile her 10 kadından 3'ü eşleri tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Evlenmiş kadınların hayatındaki en yaygın şiddet, eşlerinden gördükleri şiddettir. Kadınların % 7'si çocukluklarında (15 yaşından önce) cinsel istismar yaşadıklarını belirtmişlerdir (KSGM, 2010).

Bianet, medyada yer bulan haberlerden derlediği istatistiklerle oluşturduğu aylık raporları birleştirdi ve 2013 yılında Türkiye'de erkeklerin kadınlara ve çocuklara uyguladığı şiddetin çetelerini çıkardı.

Erkekler 2013'te 214 kadın ve 10 çocuğu öldürdü, 167 kadın ve kız çocuğuna tecavüz etti/tecavüz girişiminde bulundu, 241 kadın ve kız çocuğuna şiddet uyguladı, 161 kadın ve kız çocuğuna cinsel tacizde bulundu.

Bianet'in derlemesine göre;

2013'te her 10 kadından biri şiddet gördüğü için kolluk kuvvetlerine, mülki amirlere ve savcılara defalarca şikayette bulunmasına ya da koruma tedbir kararı çıkartmasına rağmen ağır yaralandı.

Kadınlar en çok kocalarından şiddet gördü, yüzde 15'i boşanmak istedikleri için öldürüldü.

Tecavüzcülerin ise yüzde 52'si tanıdıkları erkeklerdi. Tecavüz vakalarının yüzde 36'sı kadınların evlerinde gerçekleşti.

Cinayet

Erkekler 2013'te 214 kadın ve 10 çocuğu öldürdü.

Kadınların yüzde 13,5'i şiddet gördükleri için şikayetçi olduğu ya da koruma tedbir kararı çıkarttığı halde öldürüldü: Öldürülen 13 kadının katilleri hakkında tedbir kararı sürüyordu; dört kadının katilleri hakkındaki koruma tedbir kararları cinayetin hemen öncesinde sona ermişti; 12 kadın ise katilleri hakkında defalarca şikayette bulunmuş ancak talepleri cevapsız kalmıştı.

Ayrıca dört erkek şiddet suçundan yattıkları cezaevinden izinli ya da denetimli serbestlik kapsamında çıkarak ya da tahliye edildikten hemen sonra cinayet işledi.

Kadınların yüzde 15'i boşanmak istedikleri için öldürüldü: boşanmak isteyen 32 kadın öldürüldü, 19 kadın şiddet gördü.

Kadınların yüzde 54'ü kocaları veya eski kocaları, yüzde 12'si sevgilileri, yüzde 18'i akrabası olan erkekler tarafından öldürüldü: 104 kadını kocaları, 12'sini eski kocaları, 25'ini sevgilileri, altısı eski sevgilileri, 10'u babaları, dokuzu damatları, 18'i akrabası olan diğer erkekler (kayın peder, dünür, ağabey, kardeş vs.), üçü birliktelik teklifini reddettiği erkekler, biri aile kararı, dördü arkadaşları, dördü nişanlısı, üçü tacizcisi, üçü hırsızlar, üçü tanımadığı erkekler, ikisi komşuları, ikisi kan davalı olduğu ailelerin erkekleri tarafından öldürüldü. Bir kadının ailesi, eski kocasının sevgilisini öldürdü. Dört kadının katilleri ise haber yayınlandığı tarihte kesinleşmemişti. (İkisinin birlikte yaşadığı ve cinayetten sonra ortadan kaybolan erkeklerden şüpheleniliyordu, iki trans kadının ise failleri hala meçhul).

Kadınların yüzde 54'ü ateşli silahlarla, yüzde 30'u bıçakla öldürüldü: 116 kadın ateşli silahlarla, 65 kadın bıçakla, 16 kadın boğularak, dokuz kadın darp edilerek, dördü işkenceyle, ikisi balkondan düşerek, biri yakılarak öldürüldü. İki kadının öldürülme şekli haberlerde yer almadı.

Cinayetlerin yüzde 10,7'sinde katiller intihar etti; yüzde 10,7'sinde katiller kolluk güçlerine teslim oldu: 23 erkek cinayetin ardından intihar etti; yedisi intihara teşebbüs etti; 23'ü cinayetin ardından kolluk kuvvetlerine teslim oldu.

Cinayetlerin dörtte biri Marmara, beşte biri Ege bölgelerinde yaşandı. Kadın katlinin en çok yaşandığı iller sırasıyla İstanbul (29), İzmir (18), Antalya (12), Ankara (9), Diyarbakır (9) ve Antep (9): 214 cinayet vakasının yüzde 25'i Marmara Bölgesi'nde, yüzde 20'si Ege, yüzde 15'i Akdeniz yüzde 13'ü Güneydoğu Anadolu, yüzde 11'i İç Anadolu, yüzde 8'i Karadeniz ve yüzde 8'i Doğu Anadolu bölgelerinde gerçekleşti.

Tecavüz

Erkekler 2013'te 167 kadın ve kız çocuğuna tecavüz etti/tecavüz girişiminde bulundu.

Kadınların yüzde 52'si tanıdıkları erkeklerce tecavüze uğradı: 22 kadına arkadaşları, 17 kadına akrabaları, 10 kadına iş dolayısıyla tanıdıkları erkekler, yedisine eski kocaları, yedisine eski sevgilileri, yedisine komşuları, altısına kocaları, üçüne doktorları, üçüne annelerinin ya da kızlarının sevgilileri, ikisine öğretmenleri tecavüz etti. Üç kadın tecavüze uğradıktan sonra fuhşa zorlandı.

198

Tecavüzlerin yüzde 36'sı kadınların evlerinde, yüzde 26'sı sokakta, yüzde 23'ü kadınların alıkonulduğu mekanlarda yaşandı: Erkekler 60 kadına evlerinde, 43 kadına sokakta, 38 kadına alıkonuldukları mekanlarda, 10 kadına zorla bindikleri araçta, 9 kadına kuaför, otel, muayenehane gibi hizmet alınan mekanlarda, dördüne işyerinde, ikisine okulda, birine asansörde tecavüz etti.

Tecavüzlerin yüzde 31'i Marmara, yüzde 23'ü Karadeniz'de gerçekleşti: 167 tecavüz vakasının yüzde 15'i Akdeniz, yüzde 14'ü Ege, yüzde 8'i, Doğu Anadolu, yüzde 6'sı İç Anadolu, yüzde 3'ü Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşandı. En çok tecavüz vakası yaşanan iller İstanbul (31), Samsun (16) ve Antalya (11) oldu.

Şiddet – yaralama

Erkekler 2013'te 241 kadın ve kız çocuğuna şiddet uyguladı. Kadınların yüzde 8'i boşanmak istedikleri için ağır yaralandı.

Kadınların yüzde 10'u 6284 nolu yasa kapsamında yasal girişimlerde bulunduğu halde ağır yaralandı: Kadınlardan 16'sı koruma tedbir kararı çıkartmalarına ya da sığınma evine yerleştirilmelerine rağmen, altısı kol-

luk kuvvetlerine, mülki amirlere ve savcılara defalarca şikayette bulunmalarına rağmen ağır yaralandı.

Bir erkek şiddet uyguladığı için dört ay kaldığı cezaevinden çıkar çıkmaz karısını yaraladı. Bir erkek bir ay içinde karısını dört kez darp etmesine, bir erkek öldürmeye teşebbüs ettiği halde ifadeleri alınıp serbest bırakıldı.

Kadınların yüzde 52'si kocalarından şiddet gördü: 126 kadını kocaları, 32 kadını akrabaları, 26 kadını eski kocaları, 19 kadını sevgilileri veya eski sevgilileri, ikisini komşuları, üçünü birliktelik teklifini reddettiği erkekler, üçünü arkadaşları, 30'unu tanımadıkları erkekler yaraladı.

Erkek şiddeti vakalarının yüzde 59'u darp ederek, yüzde 27'si bıçakla, yüzde 9'u silahla işlendi: Diğer yüzde 5'lik kısım balkondan atma, boğma, işken-ce, arabayla ezme ve yakma şeklinde.

Erkek şiddetinin en çok yaşandığı bölge Marmara, il ise Kocaeli oldu: 2013'te yaşanan erkek şiddeti vakalarının yüzde 33'ü Marmara, yüzde 17'si Akdeniz, yüzde 15'i Karadeniz, yüzde 13'ü İç Anadolu, yüzde 12'si Ege, yüzde 7'si Güneydoğu Anadolu, yüzde 3'ü Doğu Anadolu'da yaşandı.

Taciz

Erkekler 2013'te 161 kadın ve kız çocuğuna cinsel tacizde bulundu.

Kadınlar ve kız çocuklarının yüzde 64'ü tanıdıkları, yüzde 36'sı tanımadıkları erkeklerce taciz edildi. Tacizcilerin yüzde 23'ünü öğretmenler, yüzde 9'unu kendini din insanı olarak tanıtan kişiler oluşturdu: 37 kadın ve kız çocuğu öğretmenlerinin, 14'ü kendini din insanı olarak tanıtan kişilerin, 12'si okul çalışanlarının, 11'i polislerin, 10'u iş arkadaşlarının, beşi eski koca ve eski sevgililerinin, beşi akrabalarının, üçü komşularının, üçü sağlık çalışanlarının, ikisi arkadaşlarının, biri tecavüzcüsünün tacizine uğradı.

Taciz vakalarının yüzde 39'u sokakta, yüzde 32'si okulda, yüzde 7'si evde, yüzde 6'sı telefon ve internet aracılığıyla gerçekleşti: Diğer taciz olayları işyeri toplu taşıma, karakol gibi mekanlarda yaşandı.

En çok tacizin yaşandığı bölge Marmara, il ise İstanbul ve Antep oldu: 161 taciz vakasının yüzde 36'sı Marmara, yüzde 14'ü İç Anadolu, yüzde 12'si Karadeniz, yüzde 12'si Güneydoğu Anadolu, yüzde 10'u Ege, yüzde 9'u Akdeniz, yüzde 1'i Doğu Anadolu'da, yüzde 6'sı ise iletişim araçlarıyla gerçekleşti.

Kadına yönelik şiddet batıda daha yüksek

2013'te 71 ilde 783 erkek şiddeti, cinayet, cinayete teşebbüs, taciz, cinsel şiddet, tecavüz ve yaralama vakası basına yansdı.

Erkek şiddeti en çok İstanbul (131), Kocaeli (52), Adana (45), İzmir (44) ve Konya'da (35) yaşandı.

783 vakanın yüzde 31'i Marmara, yüzde 15'i Ege, yüzde 15'i Akdeniz, yüzde 14'ü Karadeniz, yüzde 11'i İç Anadolu, yüzde 9'u Güneydoğu Anadolu, yüzde 5'i ise Doğu Anadolu'da yaşandı.

Bir Sistem Olarak Aile

Aile, içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreden beslenen yapısıyla açık bir sistemdir. Çevresinden kendisine aktarılanlardan uygun olanları kabul eder, benimser ve dinamik yapısı nedeniyle de çevresini etkiler. Sistem yaklaşımı açısından aile; çevresiyle ve birbirleriyle ilişki ve etkileşim içinde bulunan parçaların oluşturduğu dinamik bir bütün olarak değerlendirilmektedir. Yani toplum içinde yaşayan aile, kendi üyeleri ve dışındaki büyük sistemle karşılıklı bağılıkları sayesinde bir bütün olarak ayakta kalır. Anne, baba, çocuk gibi alt sistemlerden oluşan her ailenin bir işlevi, amacı vardır ve aile bu amaç etrafında şekillenir. Ancak dış sistemlerden aktarılan olumsuz değerler ya da iç dinamiklerden kaynaklanan işlevsizlikler nedeniyle ailede uyum sorunları ortaya çıkmaktadır (Mavili Aktaş, 2004, s. 37).

Sistem yaklaşımında aileyle ilgili dört temel unsurun varlığından söz edilmektedir: Aile yapısı, etkileşim, yaşam döngüsü ve aile fonksiyonları. Ailenin yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin yapılandırılmış ve esnek olması aile üyeleri arasındaki uyumu arttıran etkiye sahiptir. Katı ve düzenli bir yapılanma içinde olan ailelerin problemle karşılaşma olasılıkları daha yüksektir. Katı ailelerde roller sert biçimde belirlenir ve aile üyeleri gücü elinde bulunduran otorite figürü tarafından yönetilir. Kuralların belirlenmesinde aile üyelerinin görüşlerine başvurulmaz. Düzensiz ailelerde ise kuralların belirgin olmaması sık sık tartışmalara yol açar ve kararların çok azı ailede onay görür. Esnek ve yapılandırılmış ailelerde, kurallar karşılıklı görüş alış-verişi yapılarak belirlenir ve problemler demokratik bir tarzda tartışılır. Güç tarafsız ve dikkatli bir şekilde kullanılır. Çocukların istekleri ve ihtiyaçları dikkate alınır, anlayışa dayalı disiplin yöntemi uygulanır (Nazlı, 2001, s. 32).

Bir mikrosistem olarak ailenin yaşam döngüsünün evresini ve tüm aile üyelerinin bireysel gelişim evrelerini bilmek önem taşır. Sistemdeki her üyenin diğerlerini ve diğerlerinin de onu etkilemesi anlamına gelen dön-

güsellik ilkesi açısından aileye bakıldığında sorunun bireylerden değil, kişiler arasındaki ilişkilerden kaynaklandığı görülür. Dolayısıyla sorun veya belirti aile, yaşam döngüsündeki geçiş dönemlerine gereken uyarlamayı yapamadığında ortaya çıkar. Bu değişimlere evlilik, çocuk sahibi olma, boşanma, ölüm, göç, okul veya iş değişikliği, hastalık, kaza gibi örnekler verilebilir. Bu gibi değişiklikler yeni kurallar veya aile yapısı ile ilgili yeni anlaşmaları gerektirebilir (Tüzer&Göka, 2002, s. 113).

Aile içi roller ve ilişkilerde değişimin yaşandığı, her dönemin kendine özgü iletişim biçimi ve çatışmalarının olduğu, evliliğin başlamasından eşlerin ölümüne kadar geçen aşamalı gelişim süreci *aile yaşam döngüsü (family life cycle)* olarak adlandırılmaktadır. Döngünün her aşamasında aile çeşitli sorunlarla yüz yüze gelir ve yeni beceriler elde ederek gelişir. Ailenin bu yeni durumlara uyum sağlayamadığı dönemlerde kriz yaşanır (Carr, 2006, s. 5).

Zastrow ve KirstAshman (2007) geleneksel aile yaşam döngüsünü altı ana aşama halinde sınıflandırılarak kavramsallaştırmıştır. Her aşama aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve bireysel statü değişiklikleri açısından duygusal geçişlerle gerçekleşmektedir. İstisnai durumlar dışında genel olarak her aile, aşağıda belirtilen genel aşamalardan geçerek değerlerini bir sonraki kuşaklara aktarmak suretiyle ömrünü tamamlamaktadır:

1. Erkek ve kadının içinde doğup büyüdüğü aileden ayrılarak bağımsız bir birliktelik olan kendi ailesini oluşturmaya hazırlanması,
2. Evlenme sonucu çift yaşamına geçiş ve bireyselliğe karşı yeni bir kimlik oluşturulması,
3. Çocukların dünyaya gelmesi ve yetiştirilmesi,
4. Bağımsızlık mücadelesi veren ergen çocukların sorunlarıyla uğraşma,
5. Çocukların aile dışında yeni ilişkiler kurması, orta yaş krizi ve yaşın ilerlemesiyle birlikte sağlık sorunlarıyla başa çıkmaya çalışma,
6. Yaşlılığa uyum sağlamaya çalışma ve ölüme hazırlanma (Zastrow & Kirst Ashman, 2007, s. 141).

Aile sisteminin bir diğer özelliği de dinamik etkileşim süreci içinde bir dengeye (homeostasis) sahip olmasıdır. Ailede istikrar aslında değişimden kaynaklanmaktadır. Özellikle hızlı değişimler yaşadığımız günümüzde, aileler kurallarını ve ilişkilerini yeniden düzenleyerek değişime uyum sağlamaya çalışmaktadırlar (Goldenberg & Goldenberg, 2008, s. 84). Her sistemde olduğu gibi aile de kendi kendini düzenleme eğilimi içindedir ve değişimler çoğu zaman dirençle karşılaşır. Dolayısıyla aile içinde sorunlu

bir bireyi aileden soyutlayarak değiştirmeye çalıştığınızda, aile içi ilişki örüntüleri değişmeyeceğinden bireyin yeniden eski haline dönmesi kaçınılmaz olur (Murdock, 2012, s. 408).

şiddetinin psikolojik bir rahatsızlıktan mı yoksa g gösterisinden mi kaynaklandığının tespit edilmesi önemlidir. Çünkü şiddetin bir g gösterisi olarak uygulandığının anlaşılması sonrasında danışmanlık hizmetlerinin yanında hukuki mekanizmaların da devreye girmesi gerekmektedir. şiddet davranışıyla g ve kontrolün doğası arasındaki ilişkiyi açıklamak için suçlama, yalanlama ve aşağılama gibi sorumluluğun farklı boyutları üzerinde durulmaktadır. Aile yaşamında sıklıkla aşağılama ve yalanlamayı kullanan kişiler, eşlerine karşı şiddet davranışlarını inkâr etmekte ve bu davranışlarından sorumlu olmadıklarını iddia etmektedirler. Sulama; şiddet sorumluluğunu kendisinin dışında bir kişiye ve bir Şeye yükleme girişimi olarak tanımlanır. "Sen yle yapmasaydın, bütün bunlar olmaya-caktı..." gibi ifadelerle şiddet içeren davranışın nedeni karşı tarafa yüklenmeye çalışılmaktadır. şiddet gibi yıkıcı davranışları sergileyen bireyler sorumluluğu üstlenme yerine genellikle aile üyelerini, kötü alışkanlıklarını, iş stresini, Őeytanı, öfkelerini suçlarlar ve onların kurbanı olduğunu söylerler. Bu nedenle kavramsal olarak suçlama, eş suçlaması (mikro düzeyde), eşten başka bir Şey veya başkasını suçlama (mezzo seviyesi) Şeklinde ele alınmaktadır (Akın, Gülşen, Aşut, & Akca, 2012, s. 176).

İnsanların acı gerçeklerden kaçınmak için psikolojik bir mekanizma olarak kullandıkları inkâr, bireylerin şiddet içeren davranışlarını ortadan kaldırma girişimi olarak tanımlanmaktadır. şiddet uygulayan çoğu erkek şiddet nedeniyle zgn olduğunu belirterek, bir daha tekrarlanmayacağına dair sözler verir. şiddet mağdurunu kadını şiddetin biteceğini düşünür ve dengesi bozulmuş aile sistemine geri döner. şiddetin altında yatan nedenler ortadan kaldırılmadığı için çoğu zaman şiddet döngüsü yaşanmaya devam eder ve kronikleşir. Araştırmalara göre, şiddetin sorumluluğunu inkar eden kişilerin hukuki yaptırımlara ve terapi sürecine direnç gösterdikleri belirlenmiştir (Akın, Gülşen, Aşut, & Akca, 2012, s. 177).

Yeterince değer vermeme, hafife alma veya yaptığı şiddet davranışını önemsememe olarak tanımlanan aşağılama, mağdur kadının şiddeti dile getirmesini engelleyen temel nedenlerinden birisidir. Bazen kadının ak-raba çevresi de "kocandır, dver de, sever de" anlayışıyla yaklaşarak kadının yaşadığı şiddeti önemsizleştirme girişiminde bulunmaktadır. "Kol kırılır yen içinde kalır" gibi anlayışlar, şiddetin aile içinde gizli kalması gerektiğini öğreten bir değer olarak geleneksel toplum yapısında kabul görmektedir (Akın, Gülşen, Aşut, & Akca, 2012, s. 177).

Aile ve Evlilik Terapileri

Aile terapisinin amacı, özel bir grup oluşturan aile üyelerinin, her birinin ruhsal sağlıklarını düzenlemek ve heyecansal bozukluklarını iyileştirmek ve aile sisteminin işlerliğini sağlamaktır. Aile tedavisi, aile gruplarının tedavisidir. Tedavi ailelerin işleyiş biçimi, aile üyelerinin birbirleriyle ilişkilerini ve iletişimini ele alır. Aile tedavileri yaklaşım biçimleri ve temel aldıkları noktaların neler olduğuna göre farklılıklar gösterir.(Kerimoğlu, 1996) “Aile terapisi” , terapistle birlikte anne, baba ve çocukların ve ailedeki diğer kişilerin katıldığı grupça yapılan bir psikoterapi yaklaşımıdır. Aile üyelerinden bir veya bir kaçının tutum ve davranışlarının aile düzenlerini, ilişkilerini, geçimini bozacak ölçülere vardığı durumlarda, danışma ve terapi amacı ile yapılmaktadır (Özgüven, 2000) “Aile terapisi” , terapistle birlikte anne, baba ve çocukların ve ailedeki diğer kişilerin katıldığı grupça yapılan bir psikoterapi yaklaşımıdır. Aile üyelerinden bir veya bir kaçının tutum ve davranışlarının aile düzenlerini, ilişkilerini, geçimini bozacak ölçülere vardığı durumlarda, danışma ve terapi amacı ile yapılmaktadır. Aile terapisi, kapsam ve niteliği bakımından grup terapisi ve çocuk terapisi gibi diğer modern psikoterapi dallarına göre, onlardan farklı bir yöntemdir.(Kerimoğlu, 1996) Ackerman“aile terapisi”ni, eşlerden her birinin belirli hatalarını kapsamayı, ailenin doğal bir grup olarak, aile üyeleri ilişkileri ve sorumlulukları ile bir “sistem” oluşturması gibi nitelikler ile “bireysel terapiden ve rastlantısal olarak bireylerin bir araya getirildiği “grup terapisinden” farklı ve daha avantajlı yaklaşım olduğu belirtilmektedir.(Ackerman,1966)

Aile ve Evlilik Terapisinde Amaçlar

Günümüzde aile ve evlilik terapisi alanında çok sayıda ekol vardır. Tümünü ortak kılan nokta, aile (ya da ailenin bir alt birimi, örneğin eşler ya da anne-çocuk) ile birey arasındaki ilişkileri ele almalarıdır. Terapistler, aile üyelerini bir araya getirip onların ortak meselelerini belirlemelerini, sorunlarını sıralamalarını, çözümleri için işbirliği yaparak çalışmalarını sağlamaya çalışırlar. Aile terapilerin 'deki ekollerin tümü bazı amaçlarda ortaktırlar.

NathanAckerman evlilik terapisinin amaçlarını şu şekilde tarif etmiştir:

Evlilik ile ilgili bozukluklarının terapisinin amaçları emosyonel sıkıntıyı ve yetersizliği azaltmak ve eşlerin her ikisinin birlikte ve bireysel olarak iyilik hallerini desteklemektir. Genel bir yol olarak, terapist sorun çözmeye yönelik ortak kaynakları güçlendirerek patojenik olanların yerine uygun denetim ve savunmaların geçmesini sağlayarak, hem emosyonel sarsıntı-

nın parçalayıcı etkilerine karşı bağışıklığı hem de ilişkilerin övücülüğünü arttırarak ve ilişkinin ve eşlerden her birinin büyümesini destekleyerek bu amaçlara doğru hareket eder.

Terapitik görevin bir bölümü evlilik içindeki her bir eşin kendi kişiliğinin psikodinamik yapısını anlamak için sorumluluk almaya ikna etmektedir. Davranışlarının kişinin kendi yaşamındaki, diğer eşin yaşamındaki ve etrafındaki diğer insanların yaşamındaki etkilerinin sorumluluğu vurgulanır; ki bu çoğu zaman evlilik ile ilgili anlaşmazlığa yol açan sorunların derinlemesine anlaşılmasıyla sonuçlanır.

Evlilik terapisi hiçbir evliliğin devamı güvencesini vermez gerçekte belli bazı durumlarda eşlere bitirilmesi gereken sürdürülemez bir birliklik içinde olduklarını gösterebilir. Bu durumlarda çift zor olan ayrılma ve boşanma süreci ile çalışmak için terapistlerle görüşmeye devam edebilir. Buna boşanma terapisi denmiştir.

Pratikte kadınların ekonomik durumlarının iyi olması boşanmayı daha kolay dillendirmelerine yol açmıştır. Çocuk sayısının azlığı veya hiç çocuk olmamasıda boşanma konusunun daha kolay gündeme gelmesini sağlamıştır.(Akdemir, A. Karaoğlan, A. Karakaş, G, 2006).

Sonuç ve Değerlendirme

Ülkemizde aile ve evlilikterapi uygulamaları yeni gelişmekte olup, ailenin tedavi sürecine katılmasıyla uygulanan tedavi programlarında verimliliği artmaktadır.

Aile terapisi bireysel terapilerden farklı olarak aile sisteminin bütününe müdahale etmeyi ön gören yaklaşımı nedeniyle son yıllarda daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Kentleşme ve modernleşme sonucu aile yapısında meydana gelen değişim geleneksel dayanışma mekanizmalarının etkisini azaltmış ve aileler dışarıdan müdahalelere ihtiyaç hissetmeye başlamışlardır. Toplumun refah düzeyinin yükselmesi, demokrasi ve özgürlük anlayışındaki değişimlerin aile içi ilişkilere yansması gibi nedenlerle aileler daha açık sistemlere dönüşmektedir. Dinamik yapısı gereği sürekli değişen aile içi dengeleri istikrara kavuşturma adına, tüm üyelerinin katılımının sağlanacağı aile oturumlarında aile içi iletişim örüntüleri, rol dağılımları, kurallar, sorumluluklar ve güç dengeleri terapötik açıdan değerlendirilerek işlevselleştirilir.

Aile içi şiddet pek çok sorunda olduğu gibi eşler arası ilişkileri bozmakta, bireylerin ruh ve beden sağlığını olumsuz etkilemektedir. Şiddet, türüne ve yoğunluğuna göre her kadında farklı etki uyandırır da başlangıçta şok ya da hissizlik şeklinde tepkiler ortaya çıkmakta, gelecekte de benzer

durumların yaşanma ihtimali düşüncesiyle korku ve kaygı duyulmasına yol açmaktadır. Şiddet kadını baskılayan, bağımlı hale getiren, öz güveni zedeleyen ve benlik saygısını zayıflatan etkisi nedeniyle kabul edilemez bir eylemdir. Özellikle şiddetin bir 'terbiye' biçimi olarak algılanması ve sosyo-kültürel bir değer olarak gelecek nesillere aktarılması, Ülkemiz açısından üzerinde çalışılması gereken önemli bir sorundur. Bu nedenle aile terapisi yaklaşımı şiddetin tüm aile üyeleri üzerindeki etkisine eğilmesi nedeniyle devreye sokulması gereken önemli müdahale yöntemlerinden birisidir.

Kadına yönelik şiddetin birincil sorumluları erkekler olması nedeniyle şiddeti önleme çalışmaları mutlaka erkekleri de kapsamalıdır. Konu hakkında hassasiyet gösterilir ve bilgi verilirse toplumda pek çok erkek, aile içinde, toplumda ve karar verici çevrelerde kadına yönelik şiddetin son bulmasında etkili işbirliği yapacaklardır. Ancak erkekler kadına yönelik şiddetin önemi hakkında daha az bilgi ve farkındalığa sahip olma eğilimindedir (Körükçü, Öztunalı Kayır, & Kukulu, 2012, s. 401). Aile terapisine şiddet mağduru kadının yanında erkeğin de katılımı sağlanarak aile üyelerine karşı sergilediği olumsuz tutum ve davranışları hakkında iç görüşü kazanması sağlanmalı, sağlıklı iletişim becerileri geliştirmesi için desteklenmelidir.

Kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddet davranışı toplumsal cinsiyet rolleri açısından bakıldığında erkek egemenliğine dayalı geleneksel yaklaşımların ürünü olduğu görülmektedir. Gerçi her geleneksel yaşam tarzını benimseyen erkeğin şiddet uygulayacağı düşünülmemelidir. Modern yaşam tarzını benimsemiş entelektüel insanlar arasında da aile içi şiddet olaylarının varlığı bilinmektedir. Şiddet tek başına ataerkil yaşam tarzı ile açıklanabilecek bir olgu değildir. Şiddet uygulayan aile bireyinin öz geçmişi kişilik yapısı, psikolojik durumu, sosyal statüsü, ekonomik şartları gibi pek çok değişkenin şiddet davranışı sergilemede etken rol oynadığı araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmaktadır. Bu nedenle şiddet uygulayan bireylerin ruh sağlığı ile ilgili ciddi tahliller yapılmalı ve bağımlılık, stres, duygu durum ve kişilik bozukluğu gibi belirtiler varsa bunların tedavisi yoluna gidilmelidir. Ayrıca öfke kontrolü güçlüğü çeken eşler için öfke ve dürtü kontrolü eğitimleri almaları sağlanmalıdır.

Aile terapi süreçlerinde, aile içi ilişkilerde meydana gelen eşler arası iletişim kalıpları, eşlerin birbirlerine yaklaşımları terapistlerle birlikte değerlendirilir. Çiftlerin uygun tutum, davranışlar belirlemede, iç görüşü ve farkındalıklarının artırılması ile eşlerin tedavi sürecine katılımını sağlayarak ailenin tedavi gücü harekete geçirilmektedir. Aile içi ilişkiler ve eşler arası roller yeniden yapılandırılır. Aile bireylerinin kişilik özelliklerinde

değişim yönetilerek aile yaşam evresinde eşler arası rollerinin uyumuna yardım edilir. Terapi sürecine her bir aile üyesinin terapiye katılımını sağlanarak açık, etkin, şeffaf iletişim ve etkileşim ortamı oluşur. Her bir üye sürece katılarak duygularını ve düşüncelerini güvenle ortaya koyar.

Aile terapinin 'de amaç, terapötik sürece her bir aile üyesinin aktif katılımını sağlamak, aile üyelerinin her birinin bütün içindeki yeri, rol ve fonksiyonlarını değerlendirmek, çözüm için kaynaklarını harekete geçirmektir. Ayrıca aile üyelerinin ayrı ayrı farklılıklarının ortaya çıkmasına yönelik müdahalelininyanı sıra farklılıklarının çatışmaya dönüştürmeden nasıl çözüm kaynağı olacağıının belirlenmesini sağlamaktır. Amaçlanan hedeflere ulaştığı, değişimin gerçekleştiğine inandığı, her bir üyenin kendi iyi ve güvenli hissettiği bir süreçte aile terapisi sonlandırılır.(Kılıçarslan, F, 2007)Kadına Şiddetin önlenmesinde ailelere yaşam döngülerinde eğitim, danışmalık ve terapi hizmetlerine önem verilmeli, aile kurumunu oluşturan üyeler desteklenmelidir. Aile danışma ve toplum merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

Son yıllarda sosyal devlet anlayışında yaşanan değişim nedeniyle ülkemizde sosyal risklerin önlenmesine ve tedavi edilmesine yönelik kurumsal yapılanmalar gerçekleştirilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte ailedeki sosyal risklere bütüncül bir açıdan yaklaşarak sosyal hizmet sunumunun aile temelli gerçekleştirilmesi ön görülmüştür. Kadına yönelik şiddet konusunda ise yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılanmalar daha çok şiddet mağduru kadının aileden uzaklaştırılması üzerine kurgulanmıştır. Riskli durumlarda kadının şiddet ortamından uzaklaştırılması ve güvenliğinin sağlanması son derece önemlidir. Ancak şiddeti ortaya çıkaran aile yapısı disiplinler arası yaklaşımla bütüncül bir şekilde ele alınmadığında aile parçalanmakta ve toplum zarar görmektedir. Bu nedenle ülkemizde yaygınlaştırılan Sosyal Hizmet Merkezleri'nde aile danışmanlığı ve terapisi birimi oluşturularak sosyal risk altında olan ailelere yönelik müdahale programları hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ackerman, N.W. (1966) "Expanding Theory and Practice in family Therapy" family Service Association of America, New York Akdemir, A. Karaoğlan, A. Karakaş, G. (2006). Çift Terapisi, Psychiatry in Türkiye, Volume 8- Number 2
- Akın, A., Gülşen, M., Aşut, S., & Akca, M. (2012). Yakın İlişkilerde Şiddet Sorumluluğu Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 175-184.
- ASAGEM. (2010). *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*. Ankara: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğu Yayınları.
- Carr, A. (2006). *Family Therapy: Concepts Process and Practice*. England, Chichester: John Wiley & Sons.
- Kerimoğlu, Efser, (1996). "Aile Tedavileri", Ankara Üniversitesi Çocuk Psikiyatrisi Bilim Dalı Yayınları, Ankara
- Kılıçarslan, F. (2007). "Madde Bağımlısı Ergenlerde Aile Terapileri ve Bir Olgu Sunumu" Bağımlılık Dergisi; Cilt 8, Sayı 1.
- Kılıçarslan F, (2010). "Çocuk ve Aile Sorunlarının Terapi ile Tedavisi", Nobel Yayıncılık, Ankara
- Körükcü, Ö., Öztunalı Kayır, G., & Kukulcu, K. (2012). Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek İşbirliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(3), 396-413.
- Goldenberg J; Goldenberg.H (1990) The Expanded Family Life Cycle , 3rd ed. BOSTON; Allynand Bacon
- Özğüven, İ. E, (2000). "Evlilik ve Aile Terapisi", PDREM Yayınları, Ankara
- Mavili Aktaş, A. (2013). *Ben ve Ailem*. Konya: Atlas Akademi.
- Murdock, N. (2012). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları*. (F. Akkoyun, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nazlı, S. (2001). *Aile Danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tüzer, V.,&Göka, E. (2002). Aile Terapisinin Klinik Psikiyatriye Katkısı. Yeni Symposium, 40(3), 111-117.
- World Health Organization. (2013). Global and Regional Estimates of Violence Against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-partner Sexual Violence. Geneva, Switzerland: WHO Document Production Services.
- Yazışma adresi; Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sınır Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, ATÜ Psikiyatri Poliklinikleri Zuhurat Baba Mah.**

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARI VE KORKU

Güngör ÇABUK¹, Turgay ÇAVUŞOĞLU²

ÖZET

İnsan ticareti genel olarak kadınların, erkeklerin ve çocukların sömürü amacıyla zorla alıkonulması, özgürlüklerinin kısıtlanarak istismar edilme-leri anlamını taşımaktadır. Dünyada insan ticaretine en çok maruz kalanlar cinsel sömürü mağduru kadınlardır. İnsan tacirleri dezavantajlı durumdaki kişileri önce kandırıp, ardından tehdit etmekte ve insanlık dışı yöntemler kullanarak sömürmektedir

208

Aile Danışmanları Derneğinde, İnsan ticareti mağdurlarına 2009 yılından itibaren; tespit edilme aşamasında ve sığınma evinde doğrudan destek verilmektedir. Edinilen deneyimlerde insan ticareti mağdurlarının ya-şamsal tehdit altında istemedikleri eylemlere maruz bırakıldıkları, beden ve ruh sağlıklarının bozulduğu, güven kaybı yaşadıkları için kendilerini ifade etmedikleri/edemedikleri gözlenmiştir.

Bu yazıda; travma geçirmiş insan ticareti mağdurlarıyla mülakat tek-nikleri ile mağdurlarının uğradıkları şiddetin boyutu ve yaşadıkları korku sonucu gösterdikleri özelliklere yer verilmektedir.

Anahtar kelime: İnsan Ticareti, Esaret, Sömürü, Korku

1 Sosyal Hizmet Uzmanı, MSc, Aile Danışmanları Derneği – Antalya

2 Sosyal Hizmet Uzmanı, Aile Danışmanları Derneği – İzmir

GİRİŞ

İnsan ticareti, genel anlamıyla mağdurun tedarik edilmesiyle başlayan ve emeğinin sömürüsüyle sona eren bir süreçtir. İnsan ticareti sadece cinsel istismar ile sınırlı değil, zorla çalıştırma, hizmet ettirme, kölelik ve kölelik benzeri uygulamalar da insan ticareti kapsamındadır. İnsan ticaretinin kabul edilen yaygın tanımı “kuvvet kullanılarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması” şeklindedir.

Günümüzde insan ticareti suçu daha çok üç şekilde görülmektedir. **Seks ticareti:** Her türlü cinsel sömürü, zorla fuhuş, pornografi, seks kölesi olarak zorla çalıştırma. **Emek ticareti:** Zorla çalıştırma, dilencilik yaptırma, düşük ücretle veya ücretsiz çalıştırma, çok kötü şartlarda çalıştırma, ev hizmetleri köleliği, suçta kullanma, çocuk asker olarak kullanma. **Organ ve doku ticareti:** Rıza alınmadan veya kandırılarak organ ve dokuların alınması.

İnsan ticareti eski bir olgu olup, konuyla ilgili yasal düzenlemeler geçmişten günümüze ihtiyaca göre sürekli yenilenerek yapılmaktadır. Mevcut sistem içerisinde uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler Sınır Aşan Örgütlü Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve Kişilerin Özellikle Kadın ve Çocukların Ticaretini Önleme, Durdurma ve Cezalandırmaya Yönelik Protokol (2000 Yılı -Palermo Protokolü); Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi (2006’da Varşova’da imzaya açılmış). Ulusal düzeyde ise Türk Ceza Kanununun 80. Maddesi (Değişik 1.Fıkra: 19.12.2006 /26381-5560/3.md.) ile Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu (04 Nisan 2013).

İnsan ticareti çoğu zaman göçmen/insan kaçakçılığı kavramları ile karıştırılan, ancak birbirinden tamamen farklı iki kavramlardır. İnsan ticareti bireye yönelik sömürüyü içermekte ve insana karşı işlenen bir suç olup; göçmen/insan kaçakçılığı kişinin bir ülkeden başka bir ülkeye çıkmasını veya hedef ülkede kalmasını sağlayan ve devlete karşı işlenen bir suçtur.

İnsan ticareti küresel bir sorun olup tüm dünya ülkelerinde yaşanmaktadır. Çoğunluğu yoksul ve çaresiz olan insanların daha iyi bir yaşam umudu ile aldatılarak veya kandırılarak ya da... sınır ötesi göç etmeleri/ettirilmeleri sağlanarak “insani hakları ihlal edilmekte ve insanlık onur bütünlükleri bozulmaktadır. İnsan ticareti mağdurlarının sömürülmek üzere götürüldükleri ülkeler **hedef ülke**, mağdurlarının manşei yani da-

imi ikamet ettikleri ülkeler **kaynak ülke** ve kaynak ülkeden hedef ülkeye götürülürken üzerinden geçilen ülke ise **transit ülke** olarak adlandırılmaktadır. İnsan ticareti örgütlü suç olup; örgütlü suç gruplarına yılda yaklaşık 32 milyar dolar kazandırmaktadır.

İnsan ticareti sadece bireylere yönelik bir sorun olmayıp, aileleri ve yakın çevreleri ile onların içerisinde yaşadığı toplumu da doğrudan etkilenmektedir. Birleşmiş Milletler raporlarına göre dünya genelinde her yıl en az 4 milyon kadın, çocuk ve erkeğin insan ticareti ve insan kaçakçılığı mağduru olduğu yer almaktadır. Dolayısıyla toplumsal kalkınmayı, güvenliği, çalışma sistemini, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de etkileyen sorun yumağına dönüşmekte ve çözüm için ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde önleme, koruma, kovuşturma, izleme, ortaklık gibi konularda kapsamlı yaklaşım ve işbirlikleri gerekmektedir. (Ministr of for Forreign Affairs, 2001)

İnsan Ticaretinin kaynak ve hedef ülke açısından çeşitli sebepleri vardır. Kaynak ülkelerdeki işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, bilinçsizlik, fırsat eşitsizliği, düşük yaşam standartları, savaşlar, etnik çatışmalar ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık insan ticaretinin sebeplerini oluşturmaktadır. Bunların yanında, kadınlara ve kız çocuklarına yapılan baskı, genç kadınların aileleri tarafından zorla evlendirilmesi veya satılması, fakir çocukların maddi durumu daha iyi olan zengin akrabalara veya arkadaşlara emanet edilmesi gibi sosyo-kültürel özellikler de insan ticaretinin önemli sebeplerindendir. Diğer yandan hedef Ülkelerdeki kısıtlayıcı göç politikaları, sınır kontrollerindeki eksiklik, seks hizmetlerine ve ucuz işgücüne olan talep ve teknolojik gelişmelerin iletişimi kolaylaştırılması gibi etkenler insan ticaretinin oluşmasına sebep olmaktadır.

Bu güne kadar tespit edilmiş insan ticareti mağdurlarının ortak özellikleri: Kadın, çocuk ve ya erkek, bekâr kızlar veya boşanmış çocuklu anneler, derin ekonomik yoksulluğu bulunan çoğunlukla kırsal kökenli işsiz bireyler/aileler; eğitim düzeyi düşük kişiler, ailesini kaybetmiş çocuk ve kadınlar, aile içi şiddete maruz kalmış bireyler, sorunlu ailesi olanlar, psikolojik problemlili ebeveyni olanlar; eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimleri sınırlı olanlar. Daha iyi bir yaşam için değişik imkânları değerlendirmeye eğilimli bireyler ve kayıt dışı seks işçileridir.

Türkiye’de insan ticareti ile ilgili sistemli çalışmalar 2003 yılından itibaren başlamış, Ulusal Görev Gücü kurulmuş, Ulusal Yönlendirme Mekanizmasıyla işleyiş planı oluşturulmuş ve çalışmalar ağırlıklı olarak ülkemizde mağdur edilen yabancı uyruklu kişilerle ilgili yürütülmüştür. Buna göre mağdurların tespitleri ve kayıtları Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut ve İltica Dairesi Başkanlığınca tutulmuştur. 2004–2013 yılları arasın-

da 1327 insan ticareti mağduru tespit edilmiştir. Tespit edilen mağdurların geldikleri kaynak ülkeler izlendiğinde en çok mağduru Moldova'dan (291) geldiği, bunu sırasıyla Rusya(176), Ukrayna(165), Kırgızistan(142), Özbekistan(137) ve Türkmenistan'ın(133) izlediği anlaşılmaktadır. Yıllar içerisinde Moldova, Rusya ve Ukrayna'dan tespit edilenlerin sayısında azalma; Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan gelenlerin sayısında artış olduğu görülmüştür. Mağdurların büyük çoğunluğunu 18-35 yaş arasında ve zorla fuhuş yaptırılan kadınlar oluşturmaktadır. Aynı yıllar arasında Türkiye sınırları içerisinde tespit edilmiş mağdurların tacirlerinin sayısı 2251 olup Türk (1915) insan tacirlerinden sonra Özbekistan(60), Azerbaycan(46), Rusya(46), Moldova (44) ve Kırgızistanlı(38) tacirlerin sayıca fazla olduğu anlaşılmaktadır. Mağdurların angaje edilmeleri, sevk ve taşınmaları daha çok kendi ülke vatandaşları tarafından yapıldığından, diğer ülke tacirleri daha çok mağdurlarla aynı ülkelerden olmaktadır.(Çavuşoğlu, 2014, S16,18)

Türkiye'de insan ticareti mağdurlarına yönelik iki sığınma evi ve bir istasyon tipi sığınma evi bulunmakta olup; bunlar Sivil Toplum Kuruluşlarınınca hizmet vermektedir. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfının sorumluluğunda 23 Ağustos 2004 tarihinden itibaren İstanbul'da; Kadın Dayanışma Vakfının sorumluluğunda 1 Kasım 2005 tarihinden itibaren Ankara'da; Aile Danışmanları Derneği sorumluluğunda Antalya'da açılan istasyon tipi sığınma evi de 01 Kasım 2009 tarihinden itibaren hizmet vermektedir. Aile Danışmanları Derneğinde görevli sosyal hizmet uzmanlarınınca Antalya'da seks işçisi olarak çalıştığı tespit edilen yabancı kadınlar ile muhtemel insan ticareti mağduru olduğu düşünülen kadınların, insan ticareti mağduru olup olmadığını anlamaya yönelik sürdürülen Mağdur Tespit Mülakatlarına katılmaktadır. 01 Aralık 2009, 01 Eylül 2014 tarihleri arasında 430 kadınla görüşülmüş ve bunların içerisinde 36 kadın insan ticareti mağduru olarak tespit edilerek desteklenmiştir. (Çabuk.2014,S27,29)

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARINA UYGULANAN ŞİDDET ÖRNEKLERİ

- ☛ Mağdurlarla yapılan görüşmelerde on bir kadının altısına uyuşturucu vererek müşteriye seks yapmak üzere gönderildikleri, böylece kadının müşteriye sorun çıkarmamasının sağlandığı,
- ☛ Bazı mağdurların, mağdur oldukları halde baskı gördükleri ve tacirlerinin kendilerine zarar vereceği korkusuyla ya da birikmişini alabilme umuduyla; mağduriyetini gizleyerek kendilerini gönüllü olarak söz konusu işleri yaptıkları şeklinde tanıttıkları,

- ☛ Tacirlerin mağdurlara vücudu parçalanmış çıplak kadın fotoğrafları gösterilerek tehdit ettikleri ve sömürüye zorladıkları,
- ☛ Tacirlerin, mağdurlar hasta olduğunda dahi doktora götürmek yerine kendilerinin ilaç verdikleri,
- ☛ Tacirlerin mağdurlara çalışırken kullanacakları kıyafetleri aldıkları, kuaföre götürerek saçlarını boyattıkları ve kestirdikleri, bu masraflar için de sürekli borçlandıkları,
- ☛ Tacirler, müşterilerin zayıf kadınları beğeniyor olmasını nedeniyle, mağdurları aç bırakarak, günde bir defa ve çok az yiyecek vererek önemli kilo kayıplarına neden oldukları, örneğin bu şekilde bir mağdurun iki ayda 7 kilo, diğer bir mağdurun üç ayda 25 kilo, yine bir başka mağdurun ise beş ayda 25 kilo verdiği,
- ☛ Tacirlerin, mağdurları kandırıp getirdiklerinde, hiç zaman geçirmeden çoğu zaman aynı gün, hatta birkaç saat içerisinde, "burada çalışacağın normal iş yok erkeklerle birlikte olarak onları memnun ederek çalışacaksın" deyip, mağdurlar henüz şoku atlatmadan müşteriye gönderdikleri ve aynı gün içerisinde peş peşe müşteriye gönderdikleri, böylece mağdurun normal düşünme yetisini yitirdiği, yaşadığı şokun etkisiyle savunmasız kaldığı,
- ☛ Mağdurların, fuhuş sektöründe zorla çalıştırılarak bir günde ortalama 8 -10 farklı kişiyle birlikte oldukları (çoğu zaman da bir müşteri birden çok kez mağdurla birlikte olmakta, dolayısıyla bir mağdur bir günde ortalama 15 kez ilişkiye zorlanmaktadır),
- ☛ Mağdurların, menstrüasyon dönemlerinde dahi cinsel ilişkiye zorlandıkları ve bu dönemde birlikte oldukları kişiler anlamasın diye ilişki öncesi vajinalarına pamuk ya da sünger yerleştirdikleri, daha sonra da içeriye kaçan bu cisimleri çıkarmak için çabası gösterdikleri,
- ☛ Mağdurların tacirlerden kurtulmak için müşteriden yardım istedikleri ancak müşterilerin tacirlere haber vermesi sonucu tacirler tarafından çeşitli biçimlerde cezalandırıldıkları ve şiddet gördükleri, zamanla çaresizlik nedeniyle yaşamları ile ilgili umutsuzluğa kapıldıkları,

..... ve bunlar gibi yüzlerce sindirme ve korkutma yöntemleri öğrenilmiştir.

İnsan ticareti mağdurlarının tespit edilme sonrasında, sömürülmek üzere tacirler tarafından yapılan kötü muamele sonrasında, oldukça savunmasız, insan hakları en üst düzeyde ihlal edilmiş, transit ve hedef ül-

kede kötü muameleye maruz kalmış ve defalarca satılmış, pasaportları veya vizeleri ile ilgili sorunlar yaşamış ve bu nedenle yetkililer tarafından belirlendiklerinde başlarına gelecekler konusunda korkutulmuş, bedensel cinsel veya duygusal olarak kötü muameleye maruz kalmış, sağlık açısından HIV/AIDS olasılığı da dâhil olmak üzere çeşitli cinsel yolla bulaşan hastalıklarla temas etmiş, kendilerine veya ailelerine karşı misilleme yapılması riski yüzünden korkuyor veya korkutulmuş, polise ve diğer yetkililere karşı güvensiz kılınmış, her ne kadar kötü muamele görmüş olsalar da kendilerini sömüren insanlara bağlanmış olabilmektedirler.

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARINDA GÖRÜLEN RUHSAL SORUNLAR

Bu kadar sömürüye ve tehdide maruz kalan mağdurların, yaşadığı tehdit sonrası normal davranış göstermesi beklenemez. Bu alanda yürütülen çalışmalar ile edinilen deneyimler sonrasında mağdurlarda önemli sorunlar belirlenmiş, mağdurlarla çalışan kolluk kuvvetlerinin, onların ruhsal durumlarını daha iyi anlayabilmeleri için broşürler hazırlanmış ve broşürler kollu birimlerine ulaştırılmıştır. Buna göre tespit edilen sorunlar:

- ☛ Temel güven yitimi, şok, donakalma, korku
- ☛ Mutsuzluk, elem, ağlama, değersizlik, suçluluk, utanç, konsantrasyon güçlüğü, isteksizlik,
- ☛ Kendine zarar verici davranışlar, intihar girişimi,
- ☛ Tahammülsüzlük, kolayca öfkelenme, duygusal iniş çıkışlar,
- ☛ İrkilme, kaygı, huzursuzluk, yerinde duramama,
- ☛ Nerede veya kim olduğunu bilememe/hatırlayamama, bellek kayıpları,
- ☛ Gerçeklikten kopma, hayal görme, ses işitme, saçma/anlamsız konuşma,
- ☛ Travmayla ilgili sürekli düşünme, travmanın zihninde canlanması, ya da kâbuslarda tekrarlanması
- ☛ Travmayla ilgili kişilerden veya yaşantılardan, hatta anlatımlardan ve sorulardan kaçınma,
- ☛ Travmayı önemsizleştirme, kendini travmadan ve olumsuz duygulardan yalıtma,
- ☛ Güvensizlik, çaresizlik, kontrol kaybı,
- ☛ Adil bir dünyaya dair temel inancın kaybı, gelecek ile ilgili belirsizlik, kaygı ve olumsuz olay beklentisi

- ☛ Bedensel olarak; ağrılar (baş, sırt, karın, kas, vs) baş dönmesi, bulantı, kusma, terlemeler, çarpıntı, uyku & beslenme düzeninde bozulmalar, barsak düzeninde bozulmalar (ishal, kabızlık), idrar yolu yakınmaları, adet düzeninde bozulmalar, hastalıklara dirençte azalma, madde/alkol kullanımı, aşırı yeme, uyuşmalar, karıncalanmalar.

İNSAN TİCARETİ MAĞDURLARI İLE MÜLAKAT TEKNİKLERİ

İnsan ticareti mağdurlarına ilk ulaşan kolluk kuvveti çalışanları, suçun unsurlarına ve delillerine odaklanmakta, mağdurun önceliklerini ve içerisinde bulunduğu psikolojik durumları göz ardı edebilmektedirler. Bu tutum mağdura ulaşmayı ve mağduru desteklemeyi önemli ölçüde engelleyen bir sonuç oluşturmaktadır. Oysa insan ticareti suçu ile etkin mücadeleye, mağduru merkeze alan ve onun ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir yaklaşımla mümkündür. İnsan ticareti mağdurunu tespit etmek son derece değerli, karmaşık, zor, duygusal açıdan sarsıcı, hassas, özen ve zaman isteyen bir süreçtir.

Burada sözü edilen, mülakat teknikleri ile “görüşme yapılan kişinin insan ticareti mağduru olup olmadığını anlamak” amaçlanmaktadır. İnsan ticareti mağdurları ile yapılan mülakat, bu özelliği ile diğer mülakat biçimlerinden ayrılır. Sağlıklı bir mülakat gerçekleştirilebilmek için; görüşmeye başlamadan önce görüşmenin yapıldığı ortamın fiziksel özellikleri, mağdurun içerisinde bulunduğu durum ve mülakatı yapan uzmanın donanımı olmak üzere üç önemli faktör öne çıkmaktadır.

Görüşme ortamının fiziksel özellikleri ile ilgili dikkat edilmesi gerekenler:

a) Görüşme yapılan yerin yakınlarında insan taciri ve yakınları olmamalıdır; Görüşme yapılan odanın yakınlarındaki salon, koridor, diğer oda gibi alanlarda; mağdurun mağdur olmasına neden olan insan taciri ya da yakınlarının olmamasına dikkat edilmelidir. Böyle bir durumun varlığında mağdur hiçbir konuda konuşmak istemeyebilir, korkabilir ve sessiz kalabilir.

b) Görüşme yapılan oda ses geçirmeyen özellikte olmalıdır; Eğer dışarıdan içeriye ses girebiliyorsa, içeriden de dışarıya ses gidebilir. Mağdur bu durumu kolaylıkla test eder ve dışarıdan ses duyduğu anda görüşmeyi kesebilir ya da gerçek bilgileri anlatmaktan kaçınabilir. Ayrıca görüşme ortamındaki eşyalar mağdurun dikkatini toplamasını engelleyecek ya da ürkütecek özellikte olmamalıdır. Örneğin odada bir televizyon var ve açık ise, düzensiz biçimde klasörler ortada duruyorsa, depo malzemeleri bu-

lunuyorsa mağdurun dikkati dağılabilir. Bu durum aynı zamanda güven ilişkisinin kurulmasını engelleyebilir.

c) Görüşme yapılan oda ne geniş, ne de dar olmalıdır; İnsan tacirleri, mağdurları genellikle küçük ve dar mekânlarda tutmakta ve daha çok beden dokunulmazlıklarını ihlal etmektedirler. Bu nedenle görüşmeci ve mağdur arasındaki mesafenin azalması, mağdurun beden dokunulmazlığının tekrar ihlal edilebileceğini düşünmesine yol açabilir. Bu durum etkili bir mülakat yapılmasını engelleyebilir. Buna karşın odanın geniş olması, mağdurun kendisine verilen önemin yetersiz olduğunu düşünmesine ve kendisini korunmasız hissetmesine neden olabilir.

d) Görüşme sırasında odaya başkaları girip çıkmamalı ve odada telefon çalmamalıdır.

Görüşme sırasında, görüşme odasına başkalarının girip çıkmaması mülakat tekniklerinin genel esaslarından. Ancak insan ticareti mağdurları, mağduriyetleri sırasında sürekli kandırıldıklarından dolayı güven sorunu yaşamaktadırlar. Bu nedenle mülakatı yapan uzman önce güven ilişkisi geliştirmeli, ardından mağdurla ilgili bilgileri edinmelidir.

Çok zor geliştirilmiş bir güven ilişkisinden sonra mülakat devam ederken, içeriye giren bir kişi, kurulmuş olan tüm güven ilişkisini bozabilmektedir. Aynı şekilde mağdurun güven ilişkisinin ardından mülakatın içeriği için en kıymetli bilgiyi anlattığı sırada çalan bir telefon mağdurun odaklandığı konudan kopmasına ve uzaklaşmasına neden olmaktadır. Böyle bir durum da yeniden güven ilişkisini kurmak çoğu zaman güç olabilmektedir.

e) Mağdur odada uzun süre tek başına bırakılmamalıdır; İnsan ticareti mağdurlarıyla yapılan mülakatlar genellikle uzun sürmektedir. Çoğu zaman mağdurlar yaşadıkları olayların etkisiyle görüşmeye hazır olmaktadır. Bu nedenle mağdurla yapılan görüşmede mağdurun içerisinde bulunduğu durum dikkate alınarak mülakata hazırlanmalıdır. Bir insan ticareti mağduruyla yapılan toplam mülakat süresi en kısa yarım gün, ortalama bir gün, bazen bir hafta veya daha fazla sürmektedir. Mülakata hazırlık aşamasında yapılan görüşmelerde mağdurun psikolojik durumu, beslenme, dinlenme/uyku, ısınma, yorgunluk gibi fiziksel ihtiyaçları dikkate alınarak görüşmeler yürütülmelidir. Bu durumda görüşmeler aralıklarla sürdürülmektedir. Görüşmeye ara verildiği durumda mağdur görüşme odasında uzun süre tek başına bırakılmamalıdır.

f) Görüşme sırasında odada silah, kesici, delici gibi aletler bulunmamalıdır; İnsan tacirleri, mağdurlara uyguladıkları şiddet ve baskılar sırasında genellikle silah, bıçak gibi aletler kullandıklarından; görüşme ortamında

bunları hatırlatacak mektup açacağı vb. herhangi bir alet dahi mağdur üzerinde tehdit etkisi yaratabilir. Bu nedenle görüşme öncesi odada mağdur üzerinde korku oluşturabilecek eşyalar gözden geçirilmelidir.

Mağdurla ilgili dikkat edilmesi gerekenler/Mağdurun içinde bulunduğu durum:

İnsan ticareti mağdurları sömürü sırasında insanlık dışı kötü muamelelere maruz kalmakta ve ağır travmalar yaşamaktadırlar. Mağdurların geçmiş yaşamlarından edindikleri alışkanlıkları, değerleri, inançları, kültürleri, gelecekle ilgili beklentileri, yaşadıkları bir sorun karşısında geliştirdikleri savunma mekanizmaları farklılıklar göstermektedir. Mülakatı yapacak uzman, mağdurla görüşmeye başlamadan önce, mağdurun geçmiş yaşamı ile sömürü sırasında maruz kaldığı insanlık dışı olayları ve içinde bulunduğu ruh halini dikkate alarak görüşmeye başlamalıdır. Bunlar;

a) **Utanma:** Mağdurların büyük çoğunluğu cinsel istismara, tecavüzlere; özellikle de istemedikleri cinsel ilişki biçimlerine maruz kalmaktadır. Mağdurlar yaşadıkları insanlık dışı bu durum karşısında utandıkları için birçok bilgiyi söyleyememektedir. Bu durum mağduriyet açısından önemli bilgi kayıplarına neden olmakta ve mağduriyetleri yeterince anlamamaktadır.

216

b) **Kendini suçlama:** Mağdurların büyük çoğunluğu yaşadıkları olaylardan sonra *“dikkatli olsaydım, bu sorunları yaşamazdım, neden inandım, keşke gelmeseydim”* diye düşünmekte; tüm sorumluluğu kendisine yüklemektedir. Sürecin içerisindeki insan tacirleriyle ilgili bilgileri vermemektedirler. Böylece sorumlunun mağdur olduğu yönünde yanlış bir algı oluşmakta, suçun failleriyle ilgili bilgiler anlaşılmamaktadır.

c) **Tehdit:** Mağdurun kaynak ülkeden, hedef ülkeye götürülmesi, insan tacirlerinin organize işbirliği ile gerçekleşmektedir. Böylece mağdurun kaynak ülkedeki ailesi, yakınları ve içerisinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durum insan tacirleri tarafından iyi bilinmektedir. İnsan tacirleri mağdurlar üzerinde baskı oluştururken, kendisi ve geride kalan ailesi ile ilgili tehdit öğeleri geliştirmektedir. Öyle ki tacirler, istediklerini yapmaması ya da kendilerini şikâyet etmesi durumunda kendisini ve ailesini ölümle tehdit etmekte ya da yaptığı işleri (erkeklerle cinsel ilişki gibi) ailesine ve yakınlarına söylemekle korkutabilmektedir. Tehdit altındaki mağdur kendisi ve ailesinin can güvenliğinden endişe ettiği için sessiz kalmakta ve bilgi vermekten kaçınmaktadır.

d) **Kolluk kuvvetlerinden korkma:** Mağdurlar ülkeye yasa dışı yollarla girmiş, izinsiz çalışmış veya insan ticaretine maruz bırakıldığı sırada

kanunsuz faaliyetlerde bulundurulmuş (fuhuş, uyuşturucu kullanmak, izinsiz çalışmak vb.). olmaktan dolayı tutuklanmaktan korkabilirler. İnsan tacirleri de durumları ile ilgili olarak mağduru korkutup tehdit edebilirler. Bu durumdaki mağdur korktuğu için sessiz kalabilir.

e) **Güvensizlik:** İnsan ticareti mağduru kaynak ülkeden hedef ülkeye gelinceye kadar birçok kişi tarafından defalarca kandırılmıştır. Kandırılmanın ardından sömürüye maruz bırakılmış olup bu nedenle etrafındaki insanlara güvenini kaybetmiştir. Mağdurların kendilerini koruma içgüdüğü diğer insanlara aşırı güvensizlik duymalarına ve kuşkulananmalarına neden olabilmektedir. Güven kaybı olan mağdurun mülakatı yapacak zamana da güveni olmayacaktır. Bu nedenle güven ilişkisi geliştirilmeden yapılan mülakatlarda mağduriyetle ilgili bilgiler tam olarak alınamayacaktır.

f) **Dil farklılığı:** Mağdurun konuştuğu dil ile mülakatı yapan kişi farklı dillere sahip olabilir. Mağdur hedef ülkenin dilini az biliyor olabilir ya da mağdur ile mülakatı yapan arasında entelektüel farklılıklar olabilir. Böyle bir durumda mağdur yeterince anlaşılmayacağından ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşmak güç olacaktır.

g) **Öfke:** İnsan ticareti mağduru yaşadığı olumsuzluklardan dolayı öfkesini biriktirmiş olabilir. Sömürü sırasında genellikle baskıcı bir iletişim biçimine maruz kaldığı için; mülakat sırasında kendisini anlayan ve dinleyen biriyle görüştüğü sırada biriktirmiş öfkesini yansıtabilir. Mülakatı yapan böyle bir durumu, birikmiş öfkenin patlaması olarak değerlendirip, devam eden görüşmeyi buna göre biçimlendirmelidir.

h) **Hafıza kaybı:** Bazı durumlarda mağdura ulaşıldığında, yaşadığı sömürünün etkisiyle hafıza kaybına uğramış olabileceği, kendisini anlayabilecek durumda olmadığı ve aynı zamanda mülakatı yapanı anlayabilecek konumda olmadığı görülebilir. Böyle bir durumda mağdurla mülakat yapmak mümkün değildir. Mağdurun ihtiyaç duyması halinde tıbbi bakım hizmetlerine erişiminin sağlanması ve bilişsel işlevlerinin mülakatı yapılabilecek düzeye gelmesinin beklenmesi önemlidir.

1) **Travmatik olayları tekrar tekrar anlatmak zorunda olmak:** İnsan ticareti mağduru olup olmadığı ile ilgili mülakatlar genellikle mağdurun kolluk kuvvetlerine vermiş olduğu bilgilerden sonra yapılmaktadır. Mağdur tespit mülakatı yapılıncaya kadar kendisiyle ilgili mağduriyet sürecini birçok kişiye anlatmış olmakta ve anlattığı her bilgi onun travmasını derinleştirmekte ya da değersizlik algısını artırmaktadır. Bu nedenle daha önceden defalarca anlattığı bilgiyi tekrar anlatmaya isteksiz olabilmektedir. Bu durum anlayışla karşılanmalı, bilgilerin neden gerekli olduğunu anlaması için açıklamalarda bulunulmalıdır.

i) **Gelecek kaygısı:** İnsan ticareti mağdurlarının çoğunluğu önemli ekonomik yoksulluk içerisinde olmakta ve yeterli sosyal destek sistemleri bulunmamaktadır. Yaşamlarını güçlkle sürdüren bu bireyler daha iyi bir gelecek arayışı içerisindeyken insan tacirleriyle karşılaşmaktadırlar. Sömürü sırasında herhangi bir gelir elde edemedikleri için yoksullukları daha da derinleşmektedir. Ayrıca yaşadıkları travma nedeniyle psikolojik ve sosyal durumları olumsuz etkilenmektedir. Geçmişten gelen ve sömürü sırasında derinleşen gelecek kaygısı, mülakat sürecini de olumsuz etkilemektedir.

j) **Öğrenilmiş çaresizlik:** Mağdurların büyük çoğunluğu geçmiş yaşantılarından edindikleri öğrenilmiş çaresizlikleri nedeniyle sömürü sırasında söylenene boyun eğmektedir. Önemli bir kısmı mağduriyetleri sırasında içinde buldukları ortamdan kurtulma çabası göstermekte, ancak her defasında insan tacirleri tarafından engellenerek şiddet görmektedirler. Bu nedenle umutsuzluğa düşüp durumlarını değiştirecek çabalardan vazgeçmekte, aynı çaresizliğin devam edeceği algısıyla mülakat sürecini de çare olarak görememektedirler.

k) **Saldırganla bağlanma:** Birçok insan taciri mağdurun kendilerine sorun çıkarmadan çalışmasını sağlamak üzere kendilerinden biriyle mağdur arasında duygusal ilişki durumu oluşturmakta, bazen da mağdurlar kendilerine kötü davranan insan tacirine aşık olabilmektedir. Yaygın olarak görünen bu durum mağdurun tacirlerle ilgili sürekli olumlu bilgiler vermesine neden olmakta ve böylece mağduriyet durumu anlaşılmamaktadır.

Görüldüğü gibi mağdur tespit mülakatında mağdurun içerisinde bulunduğu durum ve görüşme ortamının uygunluğu mülakatta ihtiyaç duyulan bilgiye erişim, mağduru doğru anlama, risk değerlendirmesi yapabilmek ve mağdur için destek programı geliştirebilmek için çok önemlidir.

Mülakatı Yapan Uzmanın Sahip Olması Gereken Özellikler:

Mağdur tespit mülakatında, mağdurların örselenmemesi ve uygun görüşmenin sürdürülebilmesi için mülakatlar, lisans eğitimini tamamlamış, terapötik görüşme yapabilen (sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi) uzman/uzmanlar tarafından yapılmalıdır. Görüşme yapan uzmanın sahip olması gereken özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Mağdur tespit mülakatını yapan uzman, insan ticareti olgusunu çok iyi bilmelidir. İnsan tacirleri, insan ticareti suçunun tüm unsurlarını çok iyi bilmekte ve mağdura baskı yaparak mağduriyetle ilgili bilgilerin edinilmesini engellemektedirler. Bu nedenle mülakatı yapan uzman görüşme

süresince mağdurun yaşadığı mağduriyet süreci ile insan ticareti tanımında ki unsurları çok iyi anlamalıdır. İnsan ticareti olgusundaki en temel unsur “Zorlama, Aldatma ve Sömürüdür”.

b) Her mağdur biriktir, diğerlerinden farklı istisnaları vardır. Bu nedenle her bir mağduru çevreleyen koşullar kendi içerisinde değerlendirilmelidir. Mülakatı yapan uzman için de her mağdur tek başına yeni bir yol haritası ve yeni bir deneyimdir. Böylece her mağdur yeni bir vaka olarak değerlendirilmeli, öncekilerle aralarında benzerlik arama çabaları olmalıdır.

c) Uzmanın, insan ticareti olgusu ile insan kaçakçılığı ve şiddet mağduriyeti olgularını birbirinden ayırt etmesi gerekir. Mülakat yapılan birey bazen ciddi şiddet görmüş olabilir, hikâyesi insan ticareti olgusunu düşündürebilir. Uzman böyle durumda görüşmelerini insan ticaretinin unsurlarının olup olmadığına yönelik sürdürmelidir. Uygulamalarda birçok insan kaçakçısının aynı zamanda insan ticareti mağduru olabildiği, aynı şekilde birçok şiddet mağdurunun aynı zamanda insan ticareti mağduru olduğu görülmüştür. Ancak birçok insan ticareti mağduru yaşadığı olayların etkisinde olup kendisini konuşmaya hazır hissetmemektedir. Ayrıca insan tacirinin baskısı altında olması nedeniyle gözden kaçtığı ve mağdur olarak değerlendirilmediği için, gerekli desteği alamadığı da unutulmalıdır.

219

d) İnsan ticareti mağdurlarıyla mülakat yapacak uzmanın kendisini iyi analiz etmesi, iç haritalarını iyi bilmesi, ön yargılarından uzak durması ve empatik yaklaşım sergilemesi gerekmektedir.

e) Uzmanın, mağdurla olan yüz yüze iletişimde; insan ticaretinin önemli bir insan hakkı ihlali olduğunu asla aklından çıkarmaması gerekir. Mağdur insan hakları ihlal edildiği için oldukça incinmiş ve kırılımandır. Bu nedenle görüşme sırasında rehabilite edici sözcükler seçilerek kullanılmalıdır.

f) Uzman, görüşme süresince otoriter bir yaklaşım sergilememeli, otoriter bir tutuma işaret eden sözcükler kullanmamalı, yönlendirici ve eleştirel olmamalıdır. Buna karşın hoşgörülü, güven verici ve bilgi vermeyi cesaretlendirici olmalıdır.

Mağdurla Görüşme Teknikleri

Mülakata başlanmadan önce, mağdurla ilgili olan tüm dokümanlar ayrıntılı olarak incelenmelidir. Böylece, mağdura yöneltilcek soruları belirlemek ve yapılacak görüşmenin içeriğini şekillendirmek kolaylaşacaktır. Ayrıca mağdurun verdiği bilgiler ile dokümandaki bilgiler karşılaştırıla-

rak, adli sürece katkı sağlayacak yeni bilgiler var ise mağdurun da onayı alınarak soruşturmayı sürdüren savcılığa ya da ilgili mahkemeye bildirilmelidir. Mülakatı yapan uzman, mağdurun kültürel özelliklerini ve farklılığını dikkate almalıdır. İnsanlar içerisinde büyüdükleri toplumun kültürel özelliklerini alırlar ve taşırlar. Ülkemizin değişik yörelerinin değişik kültürel özellikleri bilinir ve herkes bunun farkındadır. Çünkü yaşanan iç göç nedeniyle farklı yörelerden gelenler bir arada yaşarken birbirlerinin farklı kültürlerini fark ederler. Ancak başka ülkelerde yaşayan insanlarla sık sık birlikte olunmadığı için farklı ülkelerin kültürlerinin farklı olabileceği de göz ardı edilebilir. Bu nedenle mağdurların farklı kültürel özellikleri olabileceğinin bilinmesi ve buna saygı duyulması gerekmektedir.

b) Mağdurla mülakata başlarken, görüşmenin **amacı ve süreci** hakkında **bilgi verilmeli**, yapılan iş ve işlemlerin neler olduğu, görüşmeyi yapanların **kimler** olduğu, yapılan görüşmenin mağdur için **ne anlama** geldiği ve **nerelerde nasıl kullanılacağı** anlatılmalıdır.

c) Mülakatı yapan uzman, mağduru rahatlatacak ve durumu normalleştirecek konularla mülakata başlamalıdır. Bu süreçte mağdurla ilgili temel bilgileri, aile ve özgeçmiş bilgilerini almalı, ardından mağdurun mağduriyet hikâyesini en başından itibaren anlatması sağlanmalıdır. Görüşme sırasında asla yönlendirici sorular sorulmamalıdır ("*...böyle oldu değil mi?*" gibi). Yöneltilen sorular nesirsel nitelikte olmalıdır (*bu konuda neler oldu anlatır mısın?* " gibi) Özel ve mağdurun utanacağı hassas sorular, gerekli güven ortamı oluşturulduktan sonra uygun sözcükler seçilerek sorulmalıdır. Ayrıca görüşmeler mahremiyete saygı gösterilerek yapılmalı, kişisel merak doğrultusunda sorular sorulmamalıdır.

d) Mülakatta, mağdur odağa alınarak yaklaşılmalı, yeterli zaman ayrılmalı, bir an önce görüşme tamamlansın diye aceleci ve baskıcı tutumdan kaçınılmalıdır.

e) Mağdurla onun anlayacağı şekilde basit, sade ve anlaşılır kelimeler kullanılarak konuşulmalı, söylenenin anlaşılıp anlaşılmadığı kontrol edilmelidir.

f) Görüşme sürecinde mağdurun söylediklerinden hemen bir sonuç ya da yorum çıkartılmamalı, tahmin edilen bir sonuç varsa mağdura sorularak doğruluğu kontrol edilmelidir.

g) Mağdura olay tekrar tekrar anlattırılmamalıdır. Tekrarın anlattırılan olayın travmasını derinleştireceği unutulmamalıdır.

h) İnsan ticareti mağdurları sömürü sırasında kendileri için kabul edemeyecekleri önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Doğaldır ki yaşadığı bu sorunları anlatırken tıkanabilir ya da ağlayabilirler. Bu durumda mağdur konuşmaya hazır oluncaya kadar beklenmeli ve anlaşıldığı ifade etmelidir.

1) Çok önemli olan bir başka konu da, mağdurun **duygularını** ifade ettiği andır. Mağdur duygusunu ifade edebilmişse, güven duygusunun başladığını gösterir. Bu durumda mağdurun konuşması asla kesilmemelidir.

i) Mağdurun yaşam öyküsü, beklenmedik bir dram içerebilir. Uzman insani olarak mağdurun yaşadığı insan hakkı ihlallerinin boyutu karşısında tepkisini kontrol edemeyebilir ya da insan tacirleriyle ilgili olumsuz duygular yaşayabilir. Durumun güçlüğü karşısında uzmanın olabildiğince sakin, anlayışlı ve tarafsız olması gerekir. Unutulmamalıdır ki uzmanın verdiği bazı tepkiler mağdurun travmasını derinleştirebilir.

j) Mülakatı yapan uzman ile mağdur arasında dil farkı nedeniyle görüşme sağlanamıyorsa, görüşmeler dile hâkim bir tercüman aracılığıyla yapılmalıdır. Görüşmenin uzun sürebileceği ve mülakat sırasında ki rolü ayrıntılı olarak tercümana anlatılmalıdır. Önceden tercümana mülakat sırasında karşılıklı söylenen tüm sözcükleri en ufak bir değişiklik yapmadan, olduğu

gibi aktarması gerektiği, ses tonunun yumuşak olması, söylenenlerle ilgili şaşırıldığı konular hakkında tepkilerini/duygularını kontrol etmesi, utansa dahi söylenenleri olduğu gibi anlatması gerektiği anlatılmalıdır.

k) Mülakat sırasında mağdur bilgileri dağınık anlatabilir, başka konulara dalabilir, bazı değerli bilgileri satır arasına sıkıştırabilir. Böyle bir durumda mağdurun anlattıklarını özetleyerek, konunun toparlanmasını ve anlaşılır olmasını sağlamak ve mağdurun konunun özüne dönmesine yardımcı olmak gerekir.

l) İnsan ticareti mağdurlarının yaşadığı sömürüden sonra, yaşadığı olayların etkisinden kurtuluncaya kadar mağdura tanınan 30 günlük düşünme süresi olduğu unutulmamalıdır. Mağdurla yapılan mülakat sonrasında kayıtlar incelendiğinde, mağdurun tüm bilgileri vermediği fark edilebilir. Bazen de mağdur bazı ayrıntıları hatırlayıp daha sonra anlatmak isteyebilir. Bu durumlar gözetilerek görüşmenin bitiminde mağdura ileride başka bilgi vermek isterse, tekrar bilgi verme hakkı olduğu anlatılmalıdır. Mülakatın sonunda bir bireyin insan ticareti mağduru olup olmadığını anlamak için, her bir göstergesi tek başına değerlendirmek yerine göstergelerin hepsini bütün olarak değerlendirmek ve zorlanma,

aldatma, sömürünün olup olmadığına bakmak gerekir. Akılda tutulması gereken başka bir ayrıntı da, süreç insan ticareti olgusu olarak başlamamış olabilir, ancak ilerleyen aşamada insan ticareti gelişmiş olabilir. Organize suç örgütü üyeleri, insan ticareti mağdurlarına destek programını yürüten ulusal, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının içerisinde sızarak kendilerinden kaçmış ya da aleyhlerinde tanıklık etmiş veya etmek üzere olan mağdurların yerini tespit etmek isteyerek, kendilerini insan ticareti mağduru olarak göstermeye çalışabilir. Ayrıca insan ticareti mağduru olmadığı halde sınır dışı edilmemek için insan ticareti mağdurlarına sağlanan haklardan yararlanmak kendisini insan ticareti mağduru olarak göstermek isteyenler olabilir. Mülakatı yürüten uzman bu iki konuyu göz ardı etmemelidir. Mülakatın bitiminde “Mağdur Tespit Mülakat Raporu” hazırlanmalıdır. Raporda yer alması gereken bilgiler: Mağdurla ve ailesiyle ilgili demografik bilgiler, mağdurun ve ailesinin kısa özgeçmiş bilgileri ile mevcut sağlık, ekonomik, sosyal ve psikolojik durumu, mağdurun insan ticareti mağduru olma süreciyle ilgili hikayesinin tümü, kendisini ve ailesini etkileyen risk durumları ve mağdurun kendisiyle ilgili gelecek kararlarını içermelidir.

DEĞERLENDİRME

222

İnsan ticareti mağdurları kandırılarak, korkutularak, esarete tutularak, şiddet uygulanarak sömürülmekte; insan onurları zedelenmekte ve ağır travma yaşamaktalar. Mağdurlar korkutuldukları için kendilerini ifade edememekte, şikâyetle bulunamamaktalar. Tüm bu nedenlerden dolayı mağdurlara ulaşılamamakta, ulaşıldığında ise kırılğan olmaları, korku ve tehdit altında olduklarını hissettikleri için kendilerini ifade edememekteler. Dolayısıyla da mağdurlara ulaşılamamaktadır. İnsan ticareti konusunda ihtiyaçlar ve yapılması gerekenler:

Görevleri gereği insan ticareti mağdurlarıyla karşılaşma durumunda olan ya da mağdurlarla çalışması gereken profesyonellerin konuyla ilgili bilgilendirilmeli, mülakat teknikleri konusunda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.

Toplumda insan ticareti talebinin azaltılmasına yönelik etkin kampanyalar yürütülmelidir.

İnsan tacirlerinin cezalandırılması için kovuşturmanın uluslararası düzeyde gerçekleştirilmeli, mağdurların maddi kayıplarının tazmini tacirlerden alınarak mağdurlara verilmelidir.

Mağdurlara ve ailelerine kendilerini güvende hissedebilecekleri üst düzeyde korunma sağlanmalı, yetkin uzmanlar tarafından rehabilitasyon hizmeti verilmelidir.

İnsan ticareti olgusu sadece uluslar arası düzeyde değil, ülke içerisinde ki bireyler arasında da gerçekleştirilmektedir. İnsan ticaretinin önlenmesi ve mağdurların desteklenmesi amacıyla mikro-mezo-makro düzeyde ulusal ve uluslar arası politikaların geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

13 Aralık 2000 Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek, "İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına Dair Ek Protokol"

Türk Ceza Kanununun 80. Maddesi (Değişik 1.Fıkra: 19.12.2006 /26381-5560/3. md.)

Ministry of Foreign Affairs (2001). Trafficking in Women and Children in Asia and Europe: A Background Presentation Of The Problems Involved and The Initiatives Taken. <http://www.government.se/content/1/c6/02/03/29/f9a77041.pdf>. Erişim Tarihi: 01.09.2014

IOM El Kitabı (2008) *İnsan Ticareti Mağdurlarına Doğrudan Yardım*. Geneva.

Acar H (Editör) 2014, "İnsan Ticareti Mağdurlarıyla Sosyal Hizmet" Aile Danışmanları Derneği Yayını- Antalya

Çavuşoğlu T. (Editör Acar H) 2014, "İnsan Ticareti Mağdurlarıyla Sosyal Hizmet", "Türkiye'de İnsan Ticareti ve İnsan Ticareti ile Mücadele" Aile Danışmanları Derneği Yayını- Antalya

Çabuk G. (Editör Acar H), 2014, "İnsan Ticareti Mağdurlarıyla Sosyal Hizmet" Aile Danışmanları Derneğinin İnsan Ticareti ile ilgili Çalışmaları" ve "Travma Geçirmiş İnsan Ticareti Mağdurlarıyla Mülakat Teknikleri" Aile Danışmanları Derneği Yayını- Antalya

IOM (2009) Türk Hukukunda İnsan Ticareti El Kitabı. Ankara.

Broşür, "İnsan Ticareti Mağdurunun Ruhsal Durumunu Anlamak" Emniyet Genel Müdürlüğü Sağlık İşleri Daire Başkanlığı, Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı ve Uluslar arası Göç Örgütü Türkiye Temsilciliği'nin katkıları ile hazırlanmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Ayça Ergun Özbolat ve Doç. Dr. Cennet Engin Demir'in, İçişleri Bakanlığı Dış ilişkiler AB Koordinasyon Dairesi eşgüdümünde, Uluslar arası Göç Örgütü (IOM) Türkiye ofisi ile yakın işbirliği içinde yürütülen "Türkiye'nin İnsan Ticareti ile Mücadele Çabalarının ve Tüm İnsan Ticareti Mağdurlarının Adalet Erişimlerinin Desteklenmesi" projesi kapsamında hazırlanmış oldukları eğitim modülü.

KENTE KARŞI BİR SUÇ OLARAK ALIŞVERİŞ MERKEZLERİ

Yrd. Doç. Dr. Hakan ARSLAN¹

Özet

Henri Pirenne, kentlerin, ticaretin ayak izlerinden doğmuş olduğunu belirtmektedir. Kentleri ortaya çıkaran, canlandıran ve kentsel yaşamı sürdürülebilir kılan en önemli unsurlardan biri ticaret ve özellikle de perakende ticarettir. 1950'lerden bu yana dünya çapında, giderek artan sayıda alışveriş merkezlerinin (AVM) inşa edilmesi perakende ticareti kent merkezlerinden ayırmaya başlamıştır. AVM'ler alışverişi kent yaşamının bir parçası olmaktan çıkarmakta, kendi başına bir amaç haline getirmektedir. Alışverişin yeni ve geçerli biçimi kentin eski sokaklarından ve binalarından kopmaktadır. Kent merkezi her geçen gün geleneksel işlevlerini biraz daha kaybetmekte ve AVM'ler de kent merkezlerinin daha steril, korunaklı, iklimlendirilmiş, aydınlatılmış ve tüm olumsuz koşullardan arındırılmış birer simülasyonu olarak sayılarını arttırmaktadırlar. Bu mekanlar, tüketime dayalı küresel kapitalizmin somutlaşmış modelleri olarak da düşünülebilmektedir.

AVM'lerin, en genel ifadeyle, kent merkezlerinin geleneksel işlevlerini elinden aldığı, dünya ölçeğinde neredeyse birörnek tasarımlar olarak kentin tarihsel ve kültürel dokusunu aşındırdığı ve kentlilik bilincini ve kimliğini zayıflattığı da söylenebilir.

AVM'lerin tüketim, dışlama, kent merkezini işlevsizleştirme, kimlik-sizleştirme vb. kavramlarla birarada anılması, fiziksel bir yapı olmaktan öte sosyal bir olgu olarak düşünülmesi gereken kente (ve dolayısıyla kentliye) karşı işlenmiş bir suç olarak ele alınmasını mümkün kılmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Alışveriş Merkezleri, Kent, Kente Karşı Suç, Tüketim, Ticaret

1. Giriş

Alışveriş merkezlerinin (AVM) 20. yüzyıl kentinde edindiği yer ve hatta alışverişin kendisi araştırmacılar ve akademisyenler için uzunca süre ilgi çekici bir konu olmamıştır. Leong'un verdiği bilgilere göre 1977-1997 yılları arasında yayınlanmış ve içinde alışveriş merkezi (AVM), dükkan ve mağaza gibi alışveriş mekanları ile ilgili anahtar kelimeler geçen makalelerin toplam sayısı, içinde "müze" sözcüğü geçenlerin altıda biriydi. Bu konudaki ilk kapsamlı yayın, Rem Koolhaas'ın editörlüğünde hazırlanan ve 2001 yılında yayınlanan Harvard Design School Guide to Shopping olmuştur (Bayrak, 2012, 47). Bu kitap konuyu ağırlıklı olarak mimari ve tasarım açısından ele almışsa da ilgi alanı oldukça geniştir.

Sedillot'a göre (2005: 9) bir ticaret tarihi üç ana konuyu içerir: ticaret malının tarihi, ticareti yapanların tarihi ve ticaret yapılan yerler olarak pazarların tarihi. Bu çalışma ticaret alanları (pazarlar) üzerine yoğunlaşmakta ve özellikle de ilk bakışta günümüzün "pazar alanı" olarak tanımlanabilecek AVM'leri ortaya çıkaran süreci incelemektedir.

Ticaret her dönemde kentleri biçimlendiren en başat faktörlerden biri olmuştur. Ticaret alanları, saray (yönetim binası) ve tapınakla (dinsel bina) birlikte kentin ana yapıları/alanları olarak kabul edilmiş ve kent yaşamının en canlı unsurları olarak görülmüştür. Ticaret alanlarının özel bir örneği (ya da nispeten yeni veya son örneği de denebilir) olarak kabul edilebilecek alışveriş merkezleri de tarihsel olarak agoraların, forumların, pazar yerlerinin, kapalıçarşıların, bulvarların, bon marche'lerin, pasajların vs. sahip olduğu işlevleri, yarattığı ya da barındırdığı canlılığı daha da ileriye götürmüştür. Sayıları çok hızlı bir şekilde artan AVM'ler dünyanın hemen her tarafında bulunmakla birlikte sadece Amerika Birleşik Devletlerindeki AVM sayısı, 1992 verilerine göre 38.966 olup bunlardan 1835 tanesi büyük ölçeklidir (Jackson, 1996: 1111). Türkiye'deki sayı ise 2013 itibarıyla 347'ye ulaşmıştır (Özdemir, 2013). Ticaret alanlarının bu yeni biçimi, kente rakip olan ve onu tehdit eden bir unsur haline gelmiştir.

Eğer durum böyleyse, kentlerin geleceğinden kaygılanmalı mıyız? Kentler, tarihsel olarak sahip olduğu işlev ve canlılığı AVM'lere "kaptırarak", sokakları hızla geçip gidilen, "kentlilerin" gün geçtikçe daha da yabancılaştığı yerler haline mi gelmektedir? Bu durum 20. yy'ın başında Bauhaus okulu ve Le Corbusier tarafından dile getirilen "sokakları öldürmeliyiz" şiarının görünür olduğu bir tarihsel an mıdır?

Bu çalışmanın asıl amacı yukarıdaki soruları sormak ve eğer durum kentler adına bu kadar vahim ise bunu bir "kente karşı suç" olarak tanımlamanın gerekliliği üzerinde durmaktır.

Bu bağlamda çalışmada, öncelikle “kente karşı suç” kavramından bahsedilecek ardından kentsel ticaretin ve kentteki ticaret alanlarının dönüşümü ele alınarak kentteki perakende ticaretinin ulaştığı son nokta olarak AVM’ler irdelenecektir.

2. Kente Karşı Suç

Kente karşı suç kavramı en genel şekliyle kent olarak tanımlanan mekanlara ekonomik, sosyal, fiziksel ve kültürel yönlerden verilen zararlar olarak ifade edilebilir. Daha da açıklayıcı bir şekilde kente karşı suç, kentin, kent olmak nedeniyle sahip olduğu kimi özelliklerinin ve değerlerinin yok edilmesine, bu değerlere saldırılmasına yönelik eylemlerdir (Mengi, 2007: 47). Bu kavram, çarpık ve sağlıksız kentleşme, kentin doğal, kültürel ve ekonomik kaynaklarına zarar verme gibi geniş bir ilgi alanına referans vermektedir. Keleş (2007: 46) kente karşı suçların büyük bir bölümünün belediye meclislerince kabul edilen imar planlarıyla gerçekleştiğini belirterek bu tür suçların gelecek kuşakları kentin havasından, suyundan, toprağından, kültür ve mimarlık değerlerinden yoksun bıraktığını vurgulamaktadır.

226 Kente karşı suç kavramı 1990’lı yıllarda üzerinde oldukça durulan bir kavram olmuştur. Köklerini Lefebvre’in 1960’lı yıllarda geliştirdiği “Kent Hakları”nda bulmanın mümkün olduğu bu kavram, 1992’de Avrupa Kentsel Şartıyla daha da netleşmiştir.

“Kente karşı suç” kavramı üzerinde çalışan araştırmacıların hemen hepsi, bu suç tipinin yasalarda net olarak tanımlanması ve suçun gerçekleştiği durumlarda yaptırımların devreye girmesi gerekliliği üzerinde durmaktadırlar.

3. Alışveriş Merkezlerini (AVM) Ortaya Çıkaran Süreç

Ticaret alanları tarih boyunca kentlerin kalbinin attığı yerler, Sedillot’un dediği gibi (2005: 378) kentlerin ruhu olmuştur. Antik Yunan’da Agoralar kadınların, erkeklerin, satıcıların, müşterilerin, memurların, politikacıların, askerlerin vs bulunduğu kentin en canlı alanı, odağıydı ve kentsel fonksiyonların hemen tümü de buradaydı. Roma’nın pazar alanı olan Forumlar da “kentin beyni ve midesi” (Sedillot, 2005: 89) olarak tanımlanmıştır. Roma imparatorluğunun son zamanları ve özellikle de çöküşünden sonra kentlerin önem kaybetmesi ve zayıflaması pazarları neredeyse ortadan kaldırdı. 387’de Kuzey İtalya’yı dolaşan Aziz Ambrosius gördüğü manzarayı “yarı harap kent cesetleri” (semidirutarum urbium cadavera) olarak tarif etmiştir (Benevolo, 2006: 7). Bu süreçte sadece zanaatkar ve köylülerin mallarını değiş tokuş edecekleri küçük merkezler varlıklarını

sürdü. 10. yüzyıldan itibaren Avrupa’da kentler, üzerlerindeki ölü toprağını atmaya başladılar. Bu tarihlerden itibaren ortaya çıkan kentler gerçek kentlerin habercileri olarak görülmektedirler (Bumin, 2010: 37). Kentleri değiştiren dönüştüren ana unsur ise Henri Pirenne’e göre (2014, 101) yine ticaret olmuş ve kent ticaretin ayak izlerinden doğmuştur. Gezgin tüccarların, geleneksel kentlerin kale duvarları dışında kurdukları panayır, Huberman’ın deyimiyle (1991, 37-38) kalenin dışını (fauburg) kalenin içinden (burg) daha önemli kılarak kentleri genişletmiş ve bu büyüyen kentleri yeni cazibe merkezleri haline getirmiştir. Kent dışında oluşan bu yeni mahalleler, ortaya çıkmaya başlayan yeni kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Ortaçağın ardından modern dönemde de pazarlar varlıklarını sürdürmüş ve kente canlılık katmaya devam etmişlerdir.

Kentlerin ortaya çıkışından itibaren ticaret pazarların yanısıra kentlerin caddelerinde de varolmuş ve “kentlin ruhunu” belirlemiştir. Antik Yunan’da da, Roma’da da, Doğu kentlerinde de görülen ve küçük büyük dükkanların yer aldığı caddeler/bulvarlar, 19. yüzyıla gelindiğinde modern kentin en önemli unsuru haline geldi. Berman’ın (1994: 189) “19. Yüzyılın en gösterişli kentsel icadı ve geleneksel şehrin modernleşmesinde en belirleyici kopuş noktası” dediği bulvarlar kafeleri, dükkanları ve farklı sosyo-ekonomik, kültürel düzeylerden gelen kalabalığıyla kentteki ticaret anlayışını da dönüştürüyordu. Mumford’un belirttiği gibi (2007: 536-537) “pazar alışverişi” ev ihtiyaçları temeline dayalıydı; bulvarlarda gerçekleşen “çarşı alışverişi”yse acil olmayan daha keyfi bir uğraştı. Çarşı alışverişi heyecan veriyordu insana, evin hanımına giyinip kuşanıp dışarı çıkarak kendisini gösterme fırsatı tanıyordu. 19. yüzyılın kentsel mekanları arasında öne çıkan ve büyük mağazaların öncüsü olan pasajlar (Benjamin, 1992: 77) ve Bon Marche’ler de ticaretin belirleyici unsurları olarak kent içinde yer almış ve kentin canlılığına doğrudan katkı sağlamışlardır. 25 metrekarelik küçük bir dükkandan 25.000 metrekare alanlı, 6 katlı dev bir alışveriş alanına dönüşen ve Paris dışından gelenlerin ziyaret edeceği ilk yapılardan biri haline gelen ve Emile Zola’nın *müşterilerden oluşan bir cemaat için yapılmış modern bir katedral* olarak tanımladığı (Sedillot, 2005: 343-344) ilk Bon Marche mağazası bile kentle ilişki içinde gelişmişti. Ancak yine de, pasajların ve Bon Marche’lerin günümüz AVM’lerinin ilk örnekleri olarak değerlendirilebilmesi için yeterli kanıtın olduğu düşünülebilir. Benjamin’in (1992: 78) bir “Resimli Paris Rehberi”nden alıntıladığı şekliyle pasajlar, iki yanında en şık dükkanların uzandığı küçük bir kent, dahası küçük bir dünya olarak sunulmaktadır. 19. Yüzyıl başlarında bu pasaj örneklerine Napoli’den Cenova ve Londra’ya kadar her ticaret kentinde rastlanır olmuştur (Mumford, 2007: 540). Aynı şekilde Jean Aristide Boicicault adlı bir tüccarın atılgan bir anlayışla Paris’te “icat” ettiği

mağazacılık anlayışı da AVM'lere giden yolu açmıştır. "Giriş serbesttir!" sloganı eşliğinde herkesin mağazayı dolaşabileceği, ürünleri eline alıp inceleyebileceği, malların üzerinde yazan fiyatları görebileceği, müşterinin hoşuna gitmeyen ürünleri geri verebileceği bir alışveriş imkanı sunan Bon Marche mağazası ticarete çok açık bir devrim gerçekleştirdi. Sedillot'un anlattığına göre (2005: 343-344) kentin dört bir yanından (ve giderek yabancı ülkelerden de) insanların merak ve heyecanla gezdiği bu mağaza, cam kaplı helezonlu merdivenleri, 300 ark lambası ve 3000 ampul ile görülenlerde hayranlık uyandırmayı amaçlıyordu. Müşteriler tarafından satın alınan mallar, evlerde teslim ediliyor ve bunun için 150 at ve kırmızı-pembe şeritlerle süslü 90 sarı araba hizmet veriyordu. Bu arabaların iki yanında asılı panolar sürekli reklam yapmaktaydılar. Mağazada 3500 kişi çalışıyor ve çalışanlar kazançtan pay alıyorlardı. Williams'ın belirttiği gibi (akt. Sungur, 2011: 21) Bon Marche'ler (departman mağazalar olarak) tüketicilerin metalar aracılığıyla eğlendirilmelerini sağlayan yerlerdi. Burada satış ve eğlenme karıştı.

Dünyanın pek çok yerinde açılan Bon Marche'ler aşağı yukarı Birinci Dünya Savaşına kadar varlıklarını rahatça sürdürmüşse de, bu dönemden sonra özellikle arabaları kent merkezlerine park etmenin zorlaşması ve sinema gibi eğlenceye yönelik yeni tüketim ihtiyaçlarını karşılayamaması yüzünden nitelik değiştirmeye başladı. Bu tarihlerden itibaren pek çok ünlü Bon Marche mağazasının geniş müşteri kitlesine satış yapmayı bırakıp lüks ve fantezi mallara yöneldiği görülmüştür (Sedillot, 2005: 371). Kentlerin eski sınırlarının, ağırlıklı olarak sanayileşmeye dayalı göçlerle birlikte yetersiz kalması, eski kent merkezinin aşırı kalabalıklaşması ve trafik olgusunun kendi ritmini kente dayatması banliyöleşmeyi ortaya çıkarmış bu da ticaretin yeni boyut ve türleriyle birlikte ortaya çıkmasına neden olmuştur.

19. yy'ın ortasında Haussmann'ın Paris'i planlama çalışmaları, Sennett'in vurguladığı gibi (2002: 381) bir "homojenleştirme"ye dayanıyordu. Şehirde oluşacak yeni bölgeleri, toplumsal sınıfları birbirinden ayıracak şekilde tanzim etmek ve eski şehir merkezinde de sınıfları birbirinden yalıtılmak, bu düşüncenin ulaşmak istediği hedefi oluşturuyordu. Sennett, bu girişimin "tek işlevli" kent gelişiminin başlangıcı olduğunu belirtmektedir. 1950'lerin Amerikan orta sınıf banliyölerinde en uç örneğine ulaşan ve buradan dünyanın öteki bölgelerine de yayılan "tek işlevli" kent anlayışında kentteki her bir yer özel bir görevle donatılmış ve böylelikle kentin kendisi atomlara ayrılmıştır: oturma alanları, bu alanlarda yerleşen ailelere hizmet amacıyla bir eğitim alanı, bir hastane kampusu, bir alışveriş merkezi gibi. Şehrin bu şekilde atomlarına parçalanması da, Sennett tarafından "kamusal alanın olmazsa olmaz bileşeni" olarak ifade

edilen bir unsurun sona ermesine neden olmuştur: “tek bir toprak parçasına, o parça üzerinde yaşamı karmaşıklatacak işlevler yüklenmesi.” Saalmon da Sennett’in fikrini güçlendirecek şekilde Haussmann’ın başlattığı planlama girişimlerinin kentsel görüntüye son verdiğini belirtmiştir (akt. Sennet, 2002, 382).

Bu noktada 20. Yüzyıl kent ütopyalarını (Fishman, 2002: 107-126) hatırlamak yararlı olacaktır. Çünkü kente yönelik modernist fikirler olarak da değerlendirilebilecek bu yaklaşımlarda banliyöleşme ve otomobilin haki-miyeti açıkça görülmektedir. “Bahçekent” yaklaşımıyla geniş bir kırsalın ortasına 30 bini aşmayacak bir nüfus yerleştirmeyi hedefleyen Ebenezer Howard, oluşturulacak bu yerleşim alanlarının nüfus olarak şişmiş büyük şehirlerden insanların çekilebileceğini düşünüyordu. Küçük ölçekli bu kooperasyonlarda doğrudan demokrasi filizlenebilirdi. Frank Lloyd Wright kent merkezinden uzaklaşma yaklaşımını daha da ileri taşımış ve salt bireyci bir yaklaşımla aşırı merkezsizleşme bir yerleşim ideali geliştirdi. Wright’a göre aileler, geniş bir kırsala yayılmış binlerce çiftlikte yaşamalı ve herbir ailenin en az bir dönüm olmak üzere kullanabileceği kadar toprağa hakkı vardı ve büyük bir anayol ağı, toplumun bu dağılmış unsurlarını birbirine bağlayacaktı. Le Corbusier ise Howard ve Wright’ın düşündüğünün aksine kentleri yeterince kalabalık bulmamaktadır. Le Corbusier’nin düşüncesi eski yapıların ortadan kaldırılarak, bunların yerinde cam ve çelikten yapılmış gökdelenlerin yükseltilmesidir. O’na göre eski kentin “ruhsuz caddeleri” ortadan kaldırılmalı ve gökdelenler “dikey caddeler” olarak kullanılmalıydı. Bu görüşlerini hayata geçirmek için Paris için yaptığı Plan Voisin hatırlanabilir. Sennett (1999: 196) Plan Voisin’in tarihsel zamanı kentten silmek ve onun yerine parlaklığı koyma isteğinin en kötü teklifi olduğu belirtmektedir. X biçimli kulelerden oluşan kentsel alanda, bu mimari yapılar sonsuz kez tekrarlanabilme özelliğine sahiptir. Sennett Plan Voisin’i herşeyden kopuk ve nötr bir kentin simgesi olarak görür.

Berman (1994: 210) 20. yy modernist kent planlama ve tasarımının temel paradigmalarının arabadaki adamın perspektifini doğurduğunu söylemektedir. Otomobil başta olmak üzere ulaşımın kolaylaşması yerleşim alanlarının, kent merkezinin dışına yayılmasını olanaklı kılmıştır. Diğer modernist plancılar gibi Le Corbusier de modern teknolojinin gücüne fazlasıyla inanmıyor ve kendi ifadesiyle “... trafik. Arabalar, arabalar, hızlı, hızlı! İnsan coşkuyla doluyor, sevinçle... erkin sevinciyle...” (Akt. Berman, 1994: 209) diyerek genel olarak teknolojiye ve özel olarak da modern hayatın ve modern kentin ritmini belirleyen otomobile övgüler düzüyordu. O’na göre şehrin caddelerinde makineleri (otomobilleri) işletenler dışında hiçbir insana ihtiyaç yoktur. Zırhsız ve mekanize olmayan yayalar sade-

ce akıntıyı yavaşlatırlar. Le Corbusier açık bir şekilde ve sloganlaştırarak “Sokağı öldürmeliyiz!” diyordu. 1919’da Gropius tarafından kurulmuş olan Bauhaus okulunun görüşlerinde de bir örneği görülebileceği gibi Le Corbusier’in bu yaklaşımına göre sokak artık yalnızca bir bölgeyi diğere bağlayan ve vakit geçirmeden aşılacak bir mekandır. Aylaklık edilen kahvelerin sıralandığı ve kendine ait canlılığı olan sokaklar yeni kentin insanına göre değildir ve karışık, pis, gürültülü bu yerleri ortadan kaldırmak gerekmektedir (Bumin, 2010: 137).

Tekrar kentlerde değişen ticaret biçimlerine dönülecek olursa; artan nüfus ve trafik, banliyöleşme ve değişen alışveriş anlayışları, reklamcılık vs gibi gelişmeler Bon Marche’ler sonrası şehir dışında kurulmaya başlayan yeni mağazaları ortaya çıkarmıştır. 20. yy ortalarına gelindiğinde otomobilin yaygınlaşmış ve banliyöleşmenin kitleselleşmiş oluşu, yeni banliyö biçimini bir “karşı-kent modeli” haline getirmiştir. Roebuck da otomobil-kenti merkezless bir kenttir, diyerek, otomobilin 20. yy’da kentin yapısını nasıl değiştirdiğini ifade etmektedir (akt. Aksel Gürün, 2005: 65). Yürüyüş mesafelerinin yok edilmesi yürüme etkinliğini de ortadan kaldırmıştır. Otomobil yürümeyi güvensizleştirirken, banliyönün uzaklığı da bu etkinliği imkansız kılmıştır (Mumford, 2007: 615).

230 1950’ler günümüz AVM’lerinin (Mall) ilk örneklerinin görüldüğü yıllar oldu. Viyanalı Yahudi bir mimar ve bir sosyalist olan Victor Gruen 1938 yılında Amerika’ya New York’a göç etmişti. İnsanlarla binaların ilişkisine farklı bir boyut getirmek ve toplumsal paylaşım hissi geliştiren birçok dükkanın yer aldığı merkezler inşa etmek idealini taşıyan Gruen, bu amaçla 1954’de ilk AVM olarak sınıflandırılabilir olan Southdale projesini geliştirdi (Aksoy, 2004). Gruen’in hayalini kurduğu AVM, antik Yunan’daki agoraların ya da ortaçağdaki pazarların ve kent merkezlerinin işlevlerini üstlenecek bir yapıydı (Gruen’den akt Arslan, 2009). Southdale, daha önce banliyölerde inşa edilen AVM’lerden farklı olarak dışa dönük değil, içedönüktü. İki büyük perakende satış mağazasının ve 72 dükkanın yer aldığı Southdale’deki mağazaların kapı ve vitrinleri otoparka veya dışarıya bakmıyor, tüm aktiviteler kapalı bir kutuyu andıran, dış duvarları boş yapının içinde gerçekleşiyordu (Aksoy, 2004).

Gruen aslında Southdale’i, merkez apartmanlar, evler, okullar, bir hastane, bir park ve bir gölden oluşan büyük bir yaşam kompleksinin ortası olarak planlamıştı. Ancak bu planı asla gerçekleşmedi. Bu yeni mekan anlayışı toplumu daha fazla tüketime yöneltmek için kullanılan “devasa bir alışveriş makinesine” dönüştü. Gruen tasarladığı alışveriş merkezini ziyaret ettiğinde büyük bir şok yaşadığını belirtiyor: “Benim düşlerim zıyan edildi, çirkinleştirildi, müteahhitler sadece kâr peşinde” diye dert ya-

nyordu. 1954'den bu yana dünyanın her yerinde insanlar ayda ortalama iki kere Southdale kopyası olarak ifade edilebilecek alışveriş merkezlerini ziyaret etmektedir. (Aksoy, 2004).

AVM'ler giyim, ev dekorasyonu ve yiyecek olmak üzere 3 unsur temelinde bir ticari yapılanma göstermiş ancak zamanla kültür ve sanat faaliyetlerini de bünyesine katmıştır. AVM'lerde faaliyet gösteren sinemalar, bu konuda en görünür örnektir. Böylelikle insanların kent merkezine gitmeden hemen bütün bir günü bu kapalı alanda geçirmesi sağlanmaya çalışılmaktadır (Hacısalihoglu, 2000: 171-172). 1960'ların sonlarına gelindiğinde AVM'ler, içinde geçirilecek zamanı arttırmak amacıyla alış-veriş haricinde etkinliklere de olanak tanıyan şekilde planlanmaya başlamış, iç mekan sanat ve doğa öğeleriyle donatılırken dinlenme, eğlenme imkanlarına daha fazla yer verilmiştir. AVM'leri konu alan pek çok alan araştırmasında da, bu mekanlara gitme sıklığının ve buralarda geçirilen zamanın sürekli bir artış içerisinde olduğu gözlenmektedir. 2013'de yapılmış bir araştırma bir yıl içerisinde AVM'lere gitme sıklığının ayda 5,6'dan 6,5'e çıktığını, geçirilen zamanın ise 2,3 saatten 2,6 saate ulaştığını göstermektedir (AYD, 2014).

4. Kente Karşı Alışveriş Merkezi: "AVMKentler"

AVM'ler perakende ticaretin ve alışveriş etkinliğinin günümüzde ulaştığı bir nokta olarak hem övgülerin hem de eleştirilerin muhatabı olmaktadır. Güvenli, denetimli, sabit ısıya sahip, uluslararası markaları barındıran, sadece alışverişini değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve eğlendirici faaliyetlere yönelik etkinliklere de yer ayıran ve kentin karmaşa ve trafiğinden uzak olması, AVM'lerin belirgin avantajları olarak görülmektedir.

Eleştirel yaklaşımların dayandığı en temel kavramlardan birisi ise "tüketim"dir. Kapitalist ekonomi, 20. yy'ın ikinci yarısından sonra üretimden çok tüketim üzerine yoğunlaşmaya başlamıştır. Kapitalizmin varlığını ve gelişimini devam ettirebilmesinin, talepteki artışın devamına bağlı olduğu zaten bilinmekteydi. Ancak tüketimin sadece elzem ihtiyaçlar temelinde örgütlenmesi kapitalizmin gelişimi için yeterli değildi. Bu nedenle tüketimin sürekli uyarılması ve yeni *ihtiyaçların* yaratılması gerekiyordu. Yırtıcı'nın da dediği gibi (2005: 99) kapitalist ekonomide tüketim sadece gereksinim ve kullanımın doğal süreçlerine bırakılamaz. 1965 yılında Time dergisine konuşan, dünyanın en meşhur Bon Marche'lerinden biri olan R. H. Macy's'nin yönetim kurulu başkanı Jack Straus da, "ekonomimiz tüketebilme yeteneğimizin sınırsızlığı sayesinde büyümesini koruyor. Tüketici, ne kadar sahip olduğuna bakmaksızın harcamaya devam ediyor. Bugünün lüksleri yarının ihtiyaçlarıdır" (aktaran, Cohen, 1996: 1050) diye-

rek kapitalist ekonomi ile tüketimin gücü arasındaki doğrudanlık ilişkisini gözler önüne sermiştir.

AVM'ler "tüketim" ideolojisinin en fazla görünür hale geldiği yerler olmaktadır. Baudrillard (1997: 18-19) AVM'leri drugstore'lara benzetmekte ve herşeyi bir kaleydeskop gibi içine alabilen bu drugstore'ların incelikli bir tüketim resitali sunduğunu söylemektedir. Ritzer'e göre (2000: 26) bu mekanlarda tüketim, sadece bir ihtiyaç karşılama olarak değil, dini bir ritüelin yerine getirilmesi gibi gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle Ritzer, daha önce Corrigan'ın departman mağazaları katedrale benzetmesine ve Kowinski'nin AVM'leri insanların "tüketim dinleri"ni yerine getirmek için gittiği yerler olarak tanımlamasına atıfta bulunarak, AVM'leri "tüketim katedralleri" olarak tanımlamıştır. Aynı şekilde Gürbilek de (2001: 30-31) Türkiye'nin ilk AVM'si olan Galleria'yı Kabe'ye benzetmektedir (Galleria'da bir dükkan sahibinin ifadesini destekleyerek). Çünkü, Galleria, Beşiktaş pazarı vs gibi geçerken ya da Beyoğlu'ndaki dükkanlar gibi sinema, tiyatro çıkışı uğranılabilecek bir yer değildir, aksine "ziyaret etmek" için bir yolculuk yapmak gereken bir yerdir. Geleneksel kavramlarla açıklanamaz. Gürbilek, Galleria özelinde AVM'leri incelemeye devam ediyor:

232

"Birçok açıdan mesire yerine, en çok da malların sergilendiği ve seyredildiği, metanın ziyaret edildiği bir fuara benziyor. Galleria, alışverişi şehir hayatının bir parçası olmaktan çıkarıp, kendi başına bir amaç, malları kullanım değeri bütünüyle silinmiş bir değişim değeri haline getirmekle kalmıyor, bakılanla kurulan ilişkiyi de önemli ölçüde değiştiriyor. İnsanlara kendi şehrinde turist olma imkanını veriyor; mekanla kurulabilecek tanışıklık ilişkisinin imkanlarını tümüyle ortadan kaldırarak."

Yukarıdaki alıntı AVM'ler hakkındaki eleştirilerin dayandığı ikinci noktayı da vurgulamaktadır ki; o da bu mekanların kent üzerinde yarattığı etkidir. Mumford (2007: 540) alışveriş merkezlerini kent karşıtı yapılar olarak ele alır. AVM'ler, kenti ve buna bağlı bir olgu olarak kentliliği de tehdit etmektedir. AVM'lerin yaygın olarak kent dışında konumlanmış olması,² bu alışveriş bileşiklerini, kent merkezi ve alt merkezleriyle

2 Özaydınlı ve Özgür (2009) çalışmalarında AVM'lerin her zaman Amerika'daki örneklerinde olduğu gibi kent dışında kurulmamış olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Örneğin Türkiye'de AVM olgusu Amerika'daki gibi banliyölerin tetiklemesiyle yaşanmamıştır. İstanbul'da 1990'larda ortaya çıkan ilk AVM'ler eski şehir merkezindeki çarşılardan ilham alınarak Bakırköy, Altunizade ve Etiler gibi merkezlerde inşa edilmiştir. Yazarlar 2008 yılına kadar İstanbul'da inşa edilen belli başlı AVM'leri "kentsel doku ile kurduğu ilişki de dahil olmak üzere birkaç kriter açısından incelemişler ve İstanbul'daki AVM'lerin bir dışında (Ümraniye Meydan) hiçbirinin kentsel mekanla doğrudan ilişki kurmadığını ve içe dönük bir yapı sergilediğini ortaya koymuşlardır.

rekabete sokmuştur. Trafik, güvenlik, dış hava koşullarından yalıtılmışlık, temizlik vs gibi avantajlarının yanısıra alışveriş, eğlenme ve dinlenme olanaklarıyla AVM'ler kent merkezinin neredeyse tüm olanak ve işlevlerini bünyelerine katarak kente olan bağıllık ve ihtiyacı ortadan kaldırmaktadırlar. Hughes'in ifadesiyle bu durum kent merkezlerinden bağımsız bir neslin yetişmesine kadar varmıştır (aktaran Aksel Gürün, 2005: 64).

AVM'ler, dünyanın her yanında benzer şekilde örgütlenmiştir. Ritzer'in de belirttiği gibi (1998: 147) AVM'ler tıpkı fast food restoranları gibi bir yer ve zamandan diğerine hemen hemen aynıdır. Ritzer'in fast food restoranları (McDonald's özelinde) örneği sıradan bir örnek değildir. Yazar, kitabının başka bir yerinde alışveriş merkezleri ve McDonaldlaştırılmış zincirlerin birbirine çok iyi uyduğunu belirtir:

“Bir yanda alışveriş merkezleri bu tür zincirler için öngörülebilir, benzer ve karlı bir alan sağlıyor. Yeni bir alışveriş merkezi yapıldığında zincirler bu merkezin içinde yer almak için kuyruğa giriyor. Öte yanda zincirler olmasa bir çok alışveriş merkezinde çok sayıda dükkan boş kalır ve bu merkezler varlığını sürdürülemez. Hızlı araba çağına eşzamanlı ürünleri, alışveriş merkezleri ve zincirler birbirlerini besliyor, McDonaldlaştırmayı ilerletiyor” (Ritzer, 1998: 62-63).

AVM'ler sadece birbirlerine benzemekle kalmamış aynı zamanda kuruldukları kentleri de birbirine benzetmişlerdir. Bu mekanlar kent kimliğini tehdit etmekte ve giderek dünyanın her yanındaki kentleri tektipleştirmektedir. Ancak bu meselenin ele alınışında AVM'leri, “kentlerin nitelik değiştirerek birbirine benzeşme sürecinde tek bağımsız değişken” olarak düşünmekten de özenle kaçınmak gerekmektedir. AVM'ler aslında, yukarıda da çerçevesi çizilmeye çalışıldığı gibi, hiç olmazsa 19. yy'dan itibaren kapitalistleşme sürecinin ürünlerinden biridir. Kapitalizm ortaya çıktığı günden bu yana, kendisiyle birlikte karşısına çıkan herşeyi (üretimi, tüketimi, kenti, kentliyi, alışverişi, aidiyetleri ve hatta duyguları bile) değiştirmektedir. Dolayısıyla AVM'lerin ortaya çıkışı ve kentlerin bu süreçten aldıkları payı, daha geniş bir sürecin sürekli kendisi de değişip, dönüşen esnek yapıları kapitalizmin bir fonksiyonu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Mumford (2007: 540) kapitalizmi kentler üzerindeki etkisi açısından “tıpta kendi kendini yiyen mide olarak bilinen fizyolojik bozukluk” olarak niteler. Yine, kitabının bir başka yerinde AVM'lerin de ortaya çıktığı bir dönem olarak 20. yy'da sürekli devam eden yıkma ve yenisini yapma eylemlerinin, kentin gelişiminin yeni ritmi haline geldiğini belirten Mumford, bu süreçte kapitalizmin rolünün, kabı, yani kentin mevcut yapısını, tasfiye etmek olduğunu söylemektedir. Mumford'a göre kentin özgün işlevlerinin çoğu bu süreçte önemlerini kaybetmiştir ve günümüz-

de ticaret kentinin nihai kaderi, reklamcılığın bir dekoru olmaktadır (Mumford, 2007: 506-507). Yakın zamanda Türkiye’de AVM’ler üzerine yapılmış bir araştırma gıda ve kırtasiye hariç tüm kategorilerde alışveriş için AVM’lerin tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum Corio Türkiye Genel Müdürü Koray Özgül’ün değerlendirmesinde olduğu gibi AVM dışı cadde mağazacılığının bittiği yorumlarına yol açmıştır (Anadolu AVM’de Yaşıyor, 2011).

Marc Auge’nin “yok-mekanlar”³ kavramı, AVM’lerin tartışılmasında açıklayıcı bir olanak sunabilmektedir.⁴ Auge için mekanların anlamlandırılabilmesi çok önemlidir bu anlamlandırılabilme mekanla kurulan üç bağla ilişkidir: bir “yer” kişiler ve toplum tarafından kimlikleyici/özdeşleyici, ilişkisel ve tarihsel olarak tanımlanabilirse “mekan” olarak benimsenebilir. Eğer kişi ve toplumların mekanla ortak bağ kurmasını sağlayacak kimliksel, ilişkisel ve tarihsel bağ mevcut değil ise bu mekanlar “yok-mekanlar” olarak ifade edilebilecektir (Auge’dan akt. Arslan, 2009). Bu noktada Auge’nin sözünü ettiği “üç bağ” Arslan’ın okumasıyla özetlenebilir.

AVM’lerde mekanın nasıl kullanılacağı yazılı yazısız kurallarla belirlenmiş olması, tesadüfi durumlara pay bırakılmamış olması ve özellikle için mekanların, malların tüketiciyi cezbetmesi için düzenlenmesi, bireylerin kendi kimlikleriyle varolmalarına engel olmakta ve bu kimlikleyici/özdeşleyici bağ kurmayı zorlaştırmaktadır.-- Auge, bu mekanlarda neyi ve nasıl beğeneceği önceden kurgulanmış olan bireyin, “kimliksizleşmenin yarattığı pasif sevinç” ve “rol yapmanın etkin hazzı”nı yaşadığını belirtmektedir.

AVM’lerde ilişkisel (toplumsal) bağ kurmak da oldukça zordur. Çünkü bu mekanlar dünyanın çok farklı yerlerinde bile olsa neredeyse tıpatıp aynı şekilde örgütlenmektedir. Bu nedenle bu mekanlarda toplumlarının kendilerine has özelliklerini, ritüellerini, davranış biçimlerini sergilemeleri çok zordur. Kültürel farklılıklar, sadece belirli özel günlerde (Noel, Ramazan vs) bir gösteri olarak ortaya konulur. Bu gösteriler de olsa olsa içleri, anlamları boşaltılmış bir sahne dekoru olarak varlıklarını hissettirmektedir. Buralardaki yeni toplumsal bağ tüketim toplumunun dayattığı tüketime dayalı bir yaşam algısıdır.

AVM’lerde tarihsel bağdan da sözedilemez. Bir mekanla ilişki kurmanın önemli bir olanağı mekanın tarihsel süreç içerisinde evrimleşmesi ve

3 Fransızcası “non-lieux” olan bu kavram, Auge’nin kitabının Türkçe çevirisinde (Çev. Turhan Ilgaz) “yer-olmayanlar” olarak çevrilmiştir. 2004 yılında ise aynı kavram Tan-yeli tarafından “yok-mekan” şeklinde kullanılmıştır (Arslan, 2009).

4 Bu yönde bir çalışma olarak Arslan’ın (2009) çalışması sayılabilir.

kendi tarihini oluşturmasıdır. Oysa ki bir yok-mekan örneği olan AVM'ler değişen trendlere göre sürekli olarak yenilenir ve istenilen verimlilik sağlanamadığı zaman da ortadan kaldırılır. Bu nedenle, değişken karakterli AVM'lerin ortak yaşanmışlıklara ihtiyaç duyan tarihsellik bağını kurabilmeleri mümkün görünmemektedir.

Auge'nin kavramı çerçevesinde söylenecek olursa AVM'ler ile kalıcı ve derinlikli bir bağ geliştirebilmek olası değildir. AVM'lerle kurulacak ilişki ancak tüketim kavramı çerçevesinde anlık olmak zorundadır. Alışverişi, para harcamayı, her zaman daha fazla tüketmeyi içerecek ve hayatın anlamı sadece buymuş gibi cilalayarak eğlendirici bir biçimde sunacaktır.

Marling (akt. Aksel Gürün, 2005: 66) kentsel gerçeğliğin, alışveriş merkezlerinin sahteliği ile yer değiştirmiş olduğunu belirtmektedir. AVM'ler kentin işlevlerini bünyelerine almakta, buna karşın trafik, hava koşulları, karmaşa ve hatta kentsel yoksulluk, marjinalite gibi kentlerin tedirginlik yaratan unsurlarını dışarıda bırakmaktadır. Böylelikle AVM'ler Baudrillard'ın (1998: 11) "gerçeğin yerini alan simulakrlar" dediği kategori içerisinde değerlendirilebilmektedir. Baudrillard'ın tanımına göre hipergerçek ya da simülasyon bir köken ya da gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesidir. Sözkonusu hipergerçeklikler/simulasyonlar olan AVM'ler bir çekirdek haline gelmiş ve kentler de bu yapıların uydularına dönüşmüşlerdir.

235

"Kent dışına taşınmış hipergerçek bir model, bir kentle hiçbir ilişkisi kalmamış sentetik bir yerleşim bölgesi çekirdeğine benzeyen bu fabrika kentin kendi kendisiyle olan tüm bağlarını da kopartmıştır... kentin hatta modern kentin bile ölümü demek olan bu fabrikalar kente özgü negatif uydulardır.

...Bu yeni tuhaf nesnelere (*hipermarketlerin- H. A.*) en kusursuz örneği hiç kuşkusuz yaşam alanını nötrale edebilen bir güce, bir caydırma gücüne sahip olan nükleer santraldir" (Baudrillard, 1998: 100).

Baudrillard tarafından bu denli güçlü bir yokedici olarak görülen AVM'lerin, tüm kentleri birbirine benzetmek suretiyle kent kimliğini de ortadan kaldıran bir unsur olarak görülmesi mümkündür. Topçu (2011: 1052) kent kimliğini, Kevin Lynch'den de yararlanarak, "kent imgesini etkileyen..., kendine özgü nitelikler taşıyan fiziksel, kültürel, sosyoekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu, sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük" olarak tanımlamaktadır. Oysa ki AVM'lerin kentin, kentliliğin sürdürülebilirliği bir yana kent kavramını tehdit ettiği-

ni söylemek mümkündür. Yine tanım içerisinde geçen ifadelerle atıfta bulunarak, AVM'ler, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir süreci kesintiye uğratmaktadırlar. Buradan yola çıkarak AVM'lerin kenti ortadan kaldırmanın araçları olarak işlev gördüğü iddia edilebilir.

5. Sonuç

Bayrak'a göre (2012: 47) pazar yerleri, pasajlar, dükkanlar, çok katlı mağazalar ve AVM'ler alışverişin farklı dönemlerde aldığı mekânsal tipolojilerdir. Bu bağlamda alışveriş merkezleri ticari faaliyetlerin gerçekleştiği son pazar alanı olarak değerlendirilebilse de, bu mekanların günümüzde içerdiği anlamın bu ifadenin ötesinde işaretlere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Herşeyden önce AVM'ler, insanların ihtiyaçlarını karşılayacakları pazar alanının ötesinde, onları anlık hazlara ve eğlencelere yönlendiren; yeni bir toplumsallık önerirken aslında bireylerin gerçek toplumsallaşma biçimlerini ortadan kaldıran, kimliklenmeyi/özdeşleşmeyi tüketim üzerinden manipüle eden ve tarihsel bağ kurmaya izin vermeyen, kendine özgü dışlayıcı, ayrıştırıcı kurallara sahip olarak oldukça antidemokratik mekanlardır. Mimari tasarımı, iç donanımıyla kenti taklit etmekten öte Baudrillard'ın ifade ettiği gibi hipergerçeklik mekanları olarak gerçeklikten yoksundur.

AVM'ler kentin kimi özelliklerini, değerlerini yoketmekten daha fazla olarak kentin kendisini ortadan kaldırmakta ve bir yandan küreselleşme dönemi kapitalizminin tüketime dayalı yapısının açık bir modelini sunarken öte yandan bu kapitalist modelin kolay işlemlerini temin etmeye gayret gösteren işbirici niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmada "kente karşı suç"un, kenti kent yapan kimi özelliklerin ve değerlerin yok edilmesi durumunda ortaya çıkacağı belirtilmişti. Bu bağlamda AVM'ler kentin kimi özellik ve değerlerini değil, kentin tümünü ortadan kaldırma tehditini içermektedir. Tüm bunlara dayanarak kenti, kentliliği, kent kimliğini tehdit eden AVM'leri, elbette küresel kapitalizm denen daha büyük bir hikayenin bir parçası olduğunu da akıldan çıkartmadan, kente karşı bir suç olarak tanımlamak mümkündür.

Kaynakça

- Aksel Gürün, Banu (2005). Alışveriş Merkezlerine Karşı Kent Merkezi. Planlama Dergisi. 2005(1), 63- 74.
- Aksoy, Zeynep (28.03.2004). Neye Niyet Neye Kısmet. Radikal II.
- Anadolu AVM’de Yaşıyor. (12 Ocak 2011) *Sabah Gazetesi*.
- Arslan, Tülin Vural (2009). Alışveriş Merkezleri: Yok-Mekanlar ve Kimliksizlik: Alışveriş Merkezleri Örneğinde Yok-(Çok)-Mekan Olgusu. Mimarlık Dergisi, 347 (Mayıs Haziran).
- Auge, Marc (1997). *Yer-Olmayanlar: Üstmodernliğin Antropolojisine Giriş*. (Çev. T. Ilgaz). İstanbul: Kesit yayıncılık.
- AYD- Alışveriş Merkezi Yatırımcıları Derneği (2014). AVM Ziyaretçisi Bütüçteç Altında Araştırma Raporu.
- Baudrillard, Jean (1997). *Tüketim Toplumu*. (Çev. H. Deliceçaylı ve F. Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, Jean (1998). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. O. Adanır). İzmir: DEÜ Yayınları.
- Bayrak, Sevinç (2012). Kent Uçar Yazı kalır. Tasarım+Kuram dergisi. 14, 46-60.
- Benevolo, Leonardo (2006), *Avrupa Tarihinde Kentler*. (Çev. N. Virgen). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Benjamin, Walter (1992) *Pasajlar*. (Çev. Ahmet Cemal). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berman, Marshall (1994). *Katı Olan Herşey Buharlaşıyor*. (Çev. Ü. Altuğ ve B. Peker). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bumin Kürşat (2010). *Demokrasi Arayışında Kent*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Cohen, Lizabeth (1996). From Town Center to Shopping Center: The Reconfiguration of Community Marketplaces in Postwar America. *American Historical Review*, October, 1050-1081.
- Fishman, Robert (2002). Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları: Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier. *20. Yüzyıl Kenti*. (Der. ve Çev. B. Duru, A. Alkan). Ankara: İmge Yayınları, ss: 107-126.
- Gürbilek, Nurdan (2001). *Vitrinde Yaşamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hacısalihioğlu, Yaşar (2000). *Küreselleşme, Mekansal Etkileri ve İstanbul*. İstanbul: Akademik Düzey Yayınları.
- Huberman, Leo (1991), *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. (Çev. M. Belge). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jackson, Kenneth T. (1996). All the World’s a Mall: Reflections on the Social and Economic Consequences of the American Shopping Center. *The American Historical Review*, 101(4), 1111-1121.
- Keleş, Ruşen (2007). Kente Karşı Suç. Dosya 06, Kasım-Aralık, 45-46.

- Mengi, Ayşegül (2007). Kente karşı Suç-İmar Suçu. Dosya 06, Kasım-Aralık, 47-49.
- Mulgan, Geoff (1995). Kentin Değişen Yüzü. *Yeni Zamanlar*, S Hall ve M. Jacques (Eds.), (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ss: 204-222.
- Mumford, Lewis (2007). *Tarih Boyunca Kent*. (Çev. G. Koca ve T. Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özaydın, Gülşen ve Özgür, Ebru Firidin (2009). Alışveriş Merkezleri: Büyük Kentsel Projeler Olarak Alışveriş Merkezlerinin İstanbul Örneğinde Değerlendirilmesi. *Mimarlık Dergisi*, 347 (Mayıs Haziran).
- Özdemir, Cüneyt (07.05.2013). AVM Sayısı Müze Sayısını Geçince. *Radikal Gazetesi*. http://www.radikal.com.tr/yazarlar/cuneyt_ozdemir/avm_sayisi_muze_sayisini_gecince-1132448
- Öztürk, Musa (2012). Kamusalılık, Tüketim Kültürü ve AVM'ler. K. Alver (Ed.). *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları, ss:615- 633.
- Pirrenne, Henri (2014). *Ortaçağ Kentleri*. (Çev. Ş. Karadeniz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ritzer, Georg (1998). *Toplumun McDonaldlaştırılması*. (Çev. Ş. S. Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ritzer, Georg (2000). *Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek*. (Çev. Ş. S. Kaya). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sedillot, Rene (2005). *Değiş Tokuştan Süpermarkete*. (Çev. E. N. Erendor). Ankara: Dost Kitabevi.
- Sennett, Richard (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (Çev. S. Durak ve A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sungur, Suat (2011). Tüketimin Küreselleşmesi ve Tüketim Tapınakları: Postmodern Panayır Yerlerinde Alışveriş. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 14, 7-35.
- Topçu, Kadriye Deniz (2011). Kent Kimliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 1048-1072.
- Yırtıcı, Hakkı (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÇİZGİ FİMLERİN ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNDE ŞİDDETE VE SALDIRGANLIĞA EĞİLİMİ ÜZERİNE ETKİ DEĞERLENDİRİLMESİ: 'BEN 10 OMNIVERSE' ÇİZGİ FİLM ÖRNEĞİ

*Araş. Gör. Dr. Hülya Semiz TÜRKÖĞLU¹,
Öğr. Gör. Dr. Süleyman TÜRKÖĞLU¹*

ÖZET

Televizyon, izleyicilere sunduğu rol modellerle bireylerin sosyalleşme ve kültürlenme süreçlerine katkıda bulunmaktadır. Özellikle, çocukların sosyalleşmesi ve kültürlenmelerinde televizyonlarda yayınlanan çizgi filmlerin rolü bu bağlamda değerlendirilmelidir. Çizgi filmlerin, çocukların eğlence aktivitelerinin önemli bir parçası olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Televizyonun bireyin toplumsallaşmasına etkisi göz önüne alınırsa, kitle iletişim araçlarıyla yayılan çizgi filmler bu bağlamda önemli bir durum olarak değerlendirilebilir. Okulöncesi dönemlerden itibaren çocuklar, kendilerine rol model olarak seçtikleri, televizyondaki çizgi film kahramanlarının özelliklerini günlük yaşamlarına yansıtmaktadırlar. Televizyondaki çizgi film kahramanları, çeşitli davranış ve hareketleriyle, çocuklarda olumlu ya da olumsuz davranışları harekete geçirebilmektedir.

Bu araştırmada, toplumsal yaşamın her alanında, yaşanan şiddet olgusunun, çizgi filmlere yansımaları ve çizgi filmlerin ilköğretim dönemi çocuklarının yaşamlarındaki etkileri 'Ben 10 Omniverse' çizgi filmi karakterleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Bu amaçla Türk televizyonlarında 'Cartoon Network' çizgi film kanalında yayınlanan 'Ben 10 Omniverse' çizgi filminin bazı sahnelerinin şiddet içerip içermediği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Televizyon, Çizgi Film, Çizgi Film Kahramanı, Şiddet,

GİRİŞ

Günümüzde çok tartışılan ve konuşulan bir konu olan şiddet sadece ülkemizde değil birçok toplumda da aynı şekilde gittikçe büyüyen bir sorun haline gelmiştir. Seyrettiğimiz dizilerden, çizgi filmlerden sokaktaki sıradan yaşantılara kadar geniş bir yelpazede görebileceğimiz bu olgu kaçınılmaz bir şekilde çocukları da etkilemektedir. Son zamanlarda çarpıcı boyutlarda gözlemlenen çocuklardaki şiddet davranışları sadece kendilerine değil anne, baba, kardeş ve arkadaşları gibi yakın çevrelerini de etkilemektedir.

Teknolojinin tüketildiği bir çağda olmamız çocukların çizgi filmlerine de yansımaktadır. TV kanallarının sayısı artıka çocukların ruhsal gelişimini olumsuz etkileyen çizgi filmlerin sayıları da artmaktadır. Çizgi filmler için bir yaş düzenlemesi olmadığı için 2 yaşındaki çocukta 12 yaşındaki çocukta aynı çizgi filmi izleyebilmektedir.

Çocuklar şiddet içeren görüntüleri izledikçe bu görüntülerde yer alan şiddet davranışlarına taklit etmekle kalmıyor şiddeti arkadaşlarıyla olan sorunlarını çözmek için bir yol olarak kullanıyorlar. Ayrıca çocuklar bu çizgi filmleri izledikçe şiddeti normal bir yol olarak kabul ediyor, benimliyor ve şiddete karşı duyarsızlaşıyor.

240

Bu çalışma Türk televizyonlarında 'Cartoon Network' çizgi film kanalında yayınlanan 'Ben 10 Omniverse' çizgi filminin bazı sahnelerinin şiddet içerip içermediği belirleyeme çalışmaktadır.

TV PROGRAMLARI ve ETKİSİ

Hemen hemen tüm çocukların ve ailelerin zamanlarının önemli bir bölümü televizyon karşısında geçmektedir. Evlerde, mutfaklar da dâhil olmak üzere neredeyse her odada bir televizyon bulunmakta ve herkes başka bir odada istediği programı izlemektedir. Televizyona olan bağımlılık öyle boyutlara ulaşmıştır ki ev içinde başka işlerle meşgul olursa dahi televizyon sürekli açık tutulmakta sanki vazgeçilemez bir arkadaş gibi en azından sesinin duyulması istenmektedir.

TV'nin en büyük tüketici kitlesi ise ev hanımları ve çocuklardır. Çocuklar 3-4 yaşlarından başlayarak 12-13 yaşına kadar günde ortalama en az 3-4 saat TV izlemektedirler. Araştırmalarda çocukların TV'de yalnız çocuk izleyici kitlesi dikkate alınarak hazırlanmış çocuk programlarının yanı sıra yetişkinlere yönelik programları da izledikleri belirtilmiştir.²

2 Bülent Çaplı, "Televizyon Karşısında Çocuk: Türkiye Örneği", Editör: Bekir Onur, 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, 215.

Televizyon, en çok çocukları ve gençleri etkilemektedir. Bu etki sosyal, ekonomik ve çevresel olarak farklılık gösterirken, günümüzde etki oranları bireyler üzerinde aynıdır. Nedeni ise televizyonun her eve girmiş olmasıdır. Bunun yanı sıra bilgisayar ve internetin bu etki farklılığını ortadan kaldırmasıdır.

Hoynes ve Croteau, medyanın etkisi üzerine iki modelden bahsetmektedir. Bunlardan biri Gümüş Kurşun Modeli (Hypodermic Model), diğeri ise Minimal Etki Modeli'dir. Gümüş Kurşun Modeli (Hypodermic Model)'nde medya mesajını, doğrudan halkın beynine yerleştirmeye çalışmaktadır. Örneğin; Nazi Almanya'sı ve SSCB'de radyo yayınları, siyasi propaganda yapılarak halkı etkilemek için kullanılmıştır. Minimal Etki Modeli'ne göre ise medya, fikirlerin değişmesi konusunda çok az etkiye sahiptir. Çünkü kişiler arası ilişki, mesaj aktarımında daha önemli bir rol oynamaktadır.

Potter (2005), medyadan gelen mesajların dört şekilde bireyi etkilediğini belirtmektedir.

Şekil 1: W James Potter, **Media Literacy**, London Sage Publication, 2005.

Çocukların TV'de gördükleri şiddet sahnelerinden etkilenmeleri, üzerinde durulması gereken çok önemli bir konudur. Çocuklar gerçek ile kurgu ayırımını yapamadıkları için TV'deki şiddet sahnelerinden olumsuz biçimde etkilenmekte ve gerçek dışı şeylere inanabilmektedirler.

Televizyonda özellikle şiddet içeren programları izleyen çocuklarda ileri yaşlarda dikkat eksikliği ortaya çıkmakta; bilişsel, duygulanım ve davranışsal süreçlerinde olumsuz değişikliklere neden olmakta ve sonuçta hayat olaylarına karşı duyarsızlaşma başlamaktadır.³

Televizyonun şiddet etkisi üzerine yapılanmış olan psikolojik, sosyolojik ve tıbbi araştırmada, şiddet davranışının çocukları da içeren pek çok izleyiciyi etkilediğini saptanmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde, şiddet içeren edebiyat eserlerinin ve yayınların suça yol açan bir etken olduğu, kanlı katilleri betimleyen, müstehcen öykü ve resimler içeren eserlerin, polisiye romanların, suçluların tavır ve hareketlerini öven yayınların suç işlemede önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir.⁴

Medyada şiddet gösteriminin toplumsal ilişkiler üzerinde olumsuz etkisi olmadığı yolundaki iddialar günümüzde önemini yitirmiş gözükmektedir. Her ne kadar iletişim araçlarında şiddet gösteriminin toplum içinde saldırganlığa ve şiddete katkısının olması ülkeden ülkeye ve bir ülkede yaşanan farklı zamanlara göre büyük değişiklikler gösteriyorsa da; 1970'li yılların başından itibaren yapılan araştırmalar, iletişim araçlarında şiddet gösteriminin kentsel toplumlarda şiddetin yaygınlaşmasında etkili olduğunu ortaya koymuştur. Giderek daha çok sayıda yetişkin ve çocuğun şiddet eylemlerine maruz kalması şiddet kaynaklarının ve dolaşımının yeniden tanımlanmasını ve önlemler geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.⁵

Genel olarak kitle iletişim araçlarından yapılan yayınlar öncelikle çocukları ve gençleri, daha sonra bilgi ve kültür düzeyine göre erişkinleri etkilemektedir. Başka bir deyişle, insanlar geliştikçe, bilgi ve kültür düzeyi yükseldikçe etkilenme de azalmaktadır.⁶

Bilgi ve kültür düzeyi yayınlardan etkilenme oranını belirlemektedir. Ancak, medya kullanımı üzerine yapılan araştırmalar, kitle iletişim araçları kullanımına ayrılan zamanın fazlalığından hareketle medyaya maruz kalmanın olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Medyaya maruz kalmanın başlıca etkileri olarak bireylerin şiddet içeren saldırgan dav-

3 Funk JB1, Baldacci HB, Pasold T, Baumgardner J., Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: is there desensitization?, 2004 Feb;27(1):23-39., <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15013258>

4 Haluk Yavuzer, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001, s.243.

5 Aysel Aziz, **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Ankara, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 1994, s.7.

6 Özcan Köknel, **Kimliğini Arayan Gençliğimiz**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2001, s.106.

ranışlardaki artış ve bireylerin cinsel faaliyetlere daha erken başlanması olarak gösterilmektedir.⁷

ŞİDDET KAVRAMI ve ÇOCUK

Şiddet, tarih boyunca “bir güç gösterisi ve hâkim olma arzusuyla” ortaya çıkmış olan bir olgudur. Bunun yanı sıra, şiddet, kendi kendini doğuran ve çoğaltan bir yapıya sahip olduğu için bir kez uygulandığında devamı kolaylıkla gelmektedir.⁸

Şiddet kavramı sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır.⁹

Şiddet en genel anlamıyla, saldırganlıkla bağlantılı bir davranış biçimidir. Bu anlamda şiddet, kişiye yönlendirilmiş, kişinin istemediği ve o kişiyi tahrik edici, yıpratıcı eylemlerdir. Şiddet kimi zaman eylemden kaçınmayı veya eylemsizliği içerir.¹⁰

Başka bir tanımda şiddet, acizlik, tükenmişlik, çaresizliği ifade etmektedir. Şiddet, gizli ve sinsî olabilmektedir ve şiddetin gerçekleşmesinde, sosyal kültürel ortam, kişinin geçmişi, süreç, etkileşim, durumsal şartlar önemlidir.¹¹

Şiddet ve saldırganlık küçük yaşlardan itibaren sıkça görülen bir tepki biçimidir. Çocuk ihtiyaç duyduğu güvenlik mutluluk ya da başka bir gereksinimini şiddete başvurma yöntemiye karşılamaya çalışabilmektedir.

Her çocuğun televizyonda izlediklerine tepkisi farklıdır ve her bir çocuğun televizyonda gördüklerine nasıl tepki vereceğini tam olarak belirlemek mümkün değildir. Ancak genel olarak çocuğun yaşı ve gelişim düzeyi vereceği tepkiyi büyük ölçüde etkilemektedir. Çocuklarda bu etki, özellikle televizyonlarda yayınlanan çizgi filmlerde gördüğü karakterlerin davranışlarını taklit etmek olarak görülmektedir. İzledikleri programlarda et-

7 Susan Villani, “Impact of Media on Children and Adolescents: A 10-Year Review of the Research”, **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, Cilt: 40, Sayı: 4, p.p. 392-401,

8 Celalettin Vatandaş, **Aile ve Şiddet**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 58, Afyon, 2003, s.28.

9 Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, **Cogito**, sayı 6-7. Kış-Bahar, 1996, s.29.

10 Erol Mutlu, “Televizyon, Çocuklar ve Şiddet”, **İletişim Fakültesi Dergisi**, 1997, s. 41-75

11 Randall Collins, **Violence: A Micro-Sociological Theory**, Princeton University, 2008.

kilenen çocuklar, bazen bir araba veya bir uçak, bazen bir süper kahraman veya bir aslan vb. kimliklere bürünebilirler. Özellikle şiddet içerikli film, çizgi film veya programlar izleyen çocuklar şiddete devamında ise saldırganlığa yönelmektedirler. Çocukların yetişkinlerden ihtiyaç duydukları ilgiyi görememeleri durumunda, kendinden küçüklere, yaşlılarına veya büyüklere vurarak, ısırarak, eşyalar fırlatarak, tekmeleyerek, tükürerek veya zarar vermeyi amaçlayan tehdit ve saldırılarda bulunarak giderme yolunu seçebilmektedirler.

Küçük yaşlardan itibaren hayatımızı etkisi altına alan televizyon programları çocukların üzerinde oldukça etkili bir faktördür. Her gün seyrettikleri ve tamamen zararsız görülen çizgi filmler zaman zaman hiç de masum olmamaktadırlar.

Birçok hayali kahraman, hemen her macerada düşmanları ile savaşmakta, şiddete başvurmakta ve sonuç olarak tüm düşmanlarından kurtulmakta ve sonra da yeni maceralara atılmaktadırlar. Bunları izleyen özellikle okul öncesi çocuklar, oyunlarında bu kahramanları taklit etmekte onlara benzemeye çalışmaktadırlar. Çizgi filmler, 3-6 yaş arasındaki çocukların hayal güçlerini geliştirmeleri için çok önemli bir faktördür. Fakat aynı zamanda ebeveyn denetiminde izlenmesi gereken ve çeşitli durumlarda bazı görüntülerin çocuklara anlayacakları bir dille anlatılması gereken bir etkinliktir.

Tamamen kurgu ürünü olan çizgi filmlerde, karakterler düşmanları tarafında uygulanan tüm şiddet davranışlarından sonra hiç bir şey olmamış bir şekilde hayatlarına devam etmektedirler. Kısacası çizgi film izleyen çocuklar izledikleri görüntülerdeki şiddetin zarar vermediği gibi bir algıya kapılabilmektedirler. Aynı şekilde, şiddet içerikli filmlerde rol model olarak sunulan karakterler, düşman olarak tanımlanan karakterlere şiddet uyguladıklarında çocuklar tarafından coşku ve heyecanla izlenmekte ve kahramanın uygulanan şiddetin seviyeni arttırması ve düşmanını alt etmesi yönünde tezahürat yapmaktadırlar.

Televizyon seyreden ve seyretmeyen anaokulu çağındaki çocuklar üzerinde yapılan saha araştırmalarında, seyretmeyen çocukların yaptıkları resimlerde daha çocuksu ve barışçıl sonuçlar bulunurken, seyreden çocukların resimleri ise şiddet içerikli görseller, yok edici robotlar veya savaşçı kahramanlarla dolu olduğu görülmektedir.

Yalnız, çocukları şiddete yönlendiren unsurun tek başına televizyon ve televizyonda yayınlanan şiddet içerikli görüntüler olarak tanımlamak haksızlık olacaktır. Çeşitli araştırmalara göre, çocuğun şiddete başvurusu, çocuğun bulunduğu aile ortamı, çevre şartları ve almış olduğu eğitim

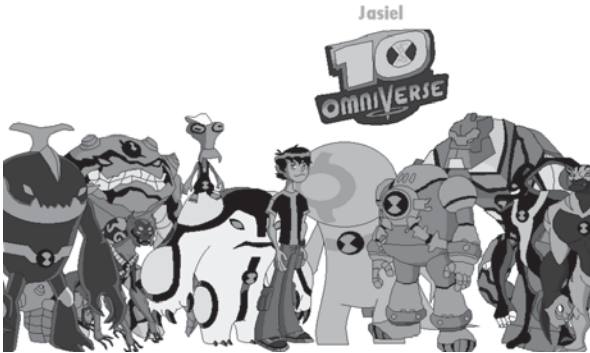
çeşidine göre değişim göstermektedir. Örneğin sevgi ve huzur dolu bir ailede bulunan ve iyi bir eğitim alan bir çocukla, aile içinde şiddete maruz kalan ya da ailede ve çevresinde şiddete tanık olan ve iyi bir eğitim olanağına sahip olamayan çocuklar karşılaştıkları sorunlar karşısında farklı davranışlar göstereceklerdir. Özellikle de sokaklarda her türlü şiddetin içinde korunmasız bir şekilde yaşayan çocuklar dikkate alındığında ne demek istendiği daha iyi anlaşılacaktır. Televizyondaki şiddet görüntüleri çocuğun şiddete başvurma nedenleri arasında ikincil ama önemli bir yer tutmaktadır.

ŞİDDETE VE SALDIRGANLIĞA EĞİLİMİ ÜZERİNE ETKİ DEĞERLENDİRİLMESİ: 'BEN 10 OMNIVERSE' ÇİZGİ FİLM ÖRNEĞİ

Küçük yaştaki çocuklarda dâhil olmak üzere, televizyon, video, film, çizgi film, çizgi roman, müzik, şarkı sözleri ve bilgisayar oyunları gibi çeşitli medya ürünlerine ağır bir şekilde maruz kalmaktadır. Bu programların çok renkli olmaları, ilgi çekici olmaları, heyecan verici ve sanatsal olmaları nedeniyle çocuklar tarafından aşırı ilgi ile izlenmektedirler. Bu nedenle medyanın çocuklar üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu kolaylıkla söylenebilmektedir.

Ben 10 Omniverse

Ben 10 Omniverse, format olarak animasyon serisi, tür olarak bilim kurgu, gerilim, aksiyon, macera, komedi ve yaratıcı'dır. Gösterim süresi 22 dakika, yapım şirketi ve dağıtıcı firma Cartoon Network Studios'dur.

“Ben 10 Omniverse artık 16 yaşında olan Ben Tennyson ve onun uzaylı maceralarını konu almaktadır. Ben, kendisini farklı uzaylı formlarına dönüştüren ve dünyayı ele geçirmeye çalışan kötü uzaylılarla savaşmasını sağlayan Omnitrix'e sahiptir. Bazı eski ve tanudık düşmanlarla tekrar karşılaşmalarından dolayı, Büyükbaba Max Ben'e yardımcı olması için Rook adında genç bir Rookie'yi işe alır.

*Ben 10'un bu dizisi, aksiyon ve eğlence dolu olmasının yanında Omnitrix'in bazı ekstra havalı sürprizlerine de yer veriyor; Ben'in dönüşebileceği 10 yeni uzaylı; Bloxx, Shocksquatch, Feedback, ve Gravattac'tır. Ben, artık gezegende ki en havalı 10 yaşındaki çocuk olmayabilir ancak arkadaşları, Büyükbaba Max ve Rook ve tabii ki Omnitrix sayesinde dünyayı kötü uzaylılardan nasıl kurtarabileceğini bilmektedir. Ben 10 Omniverse, yalnızca Cartoon Network'te."*¹²

Ben 10 Omniverse, Ben 10: Ultimate Alien adlı Cartoon Network serisinin devamıdır. Ben 10 çizgi filmlerinin 4. serisidir. Ama seri artık daha farklıdır, Küçük Ben 10 ve Büyük Ben 10 artık birbirlerini tanıyorlar. Diğer bir farklılık artık karakterlerin hepsinin görünüşü farklıdır birçok yeni karakter ve uzaylı eklenmiştir. Seri 8 Story Arc olarak değiştirilmiştir ve her Story kendi içinde 10 bölümdür. Türkiye'de yayınlanan bölümler bölüm sırasına göre yayınlanmamaktadır bunun nedeni, Türkçe çevirileri yapılmamış olan bölümlerin olmasıdır. İlk 2 Arc Story'nin kötülere Kyhber, Malware ve Dr Psychobos'tur. Kyhber, iskeletimsi yeni bir uzaylı ırkıdır; Malware, yozlaşmış bir Galvanic Mechamorp'dur; Dr Psychobos ise bir Fırtına beyindir. Omniverse serisinde dikkat çeken diğer bir unsur ise Nemetrix'tir. Nemetrix, Omnitrix'in bir türevidir ve Ben 10'u uzaylıların avcılarına dönüştürür.

Çizgi filmlerde temel karakterlerde olduğu gibi Ben 10 Omniverse, çoğu zaman haksızlığa uğradığında şiddete başvurmakta, şiddet tek alternatif yolmuş gibi gösterilmektedir. Karakterler, görmüş oldukları onca şiddete rağmen tekrar tekrar ayağa kalkmakta, filmi izleyen çocukta uygulanan şiddetin zarar vermediği gibi bir algı yaratmaktadır. Diğer algılanan bir mesaj da herhangi bir anlaşmazlık durumunda şiddete başvurulması gerektiği ve mutlaka bir kazanan birde kaybeden bir tarafın olduğu yanlısıdır. Çocuklara, ya kazanacaksın ya da kaybedeceksin gibi bir mesaj verilmektedir.

Ben 10 Omniverse, arkadaşlarının yardımı ve saatiyle farklı karakterlere bürünerek, korkunç silahlarla düşmanlarını yok etmeye çalışmaktadır. Savunma aracı olarak şiddeti ve korkuyu yaratan bu olgular, şiddet edinimini yüceltmeyi ve benimsemesini sağlamaktadır; böylece şiddet çocukların günlük yaşamına girmekte ve çocukların davranışlarının bir parçası olmaktadır.

Çizgi filmdeki şiddet eylemleri gerçek hedef yerine başka bir hedef koyarak, şiddet davranışı göstermemize neden olabilecek içimizdeki saldırganlık dürtüsünün yoğunluğunu azaltmaktadır. Saldırganlığı haklı hale getirmek ve kitle iletişim araçlarıyla şiddeti meşrulaştırmaktadır.

SONUÇ

Şiddet fiziksel şiddet anlamında, bir bedensel hareketin varlığı ve beden üzerinde meydana getirdiği hasarlar olarak anlaşılmıştır. Davranışsal şiddet, sözel şiddet, cinsel şiddet boyutları ikinci planda kalmıştır. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki şiddetin hem fiziksel/bedensel şiddet olarak, hem sembolik şiddet olarak hem de psikolojik şiddet olarak bireyde meydana getirdiği etkiler çok büyüktür.

Televizyonun olumlu etkilerinden faydalanmak ya da olumsuz etkilerinden korunmak, bireyin bilinç düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Bireyin televizyonun olumsuz etkilerinden etkilenmemesini sağlamanın en mantıklı yolu, ailenin çocuğunu eğitmesi ve bilinç düzeyini arttırmasıdır. TV ya da bilgisayar oyunlarında şiddet içerikli görüntüler çocuklarda saldırgan davranışlara neden olabilmektedir. Televizyonda şiddet görüntülerini izleyen çocukların, şiddeti hayatın çok normal ve kabul edilebilir bir parçası olarak algıladıkları gözlenmektedir.

İncelememize göre, şiddet içeren programlar aynı zamanda çocuğu saldırgan bir yapıya sürekli bağırıp çağırmaya, zor kullanmaya ve sonuç olarak kavgaya yönlendirebilmektedir. Ayrıca bu programlar çocuğun dış dünyayı vahşi, korkunç bir yer olarak algılamasına ve buna karşı kendince önlemler almasına da neden olabilmektedir.

Özellikle şiddet içerikli, olağanüstü güçlere sahip karakterlerin, canavarların, sihir ve büyü güçlerinin yer aldığı çizgi filmlerin çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. Olağanüstü karakterler çocuğun gerçek yaşamdan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

248 Ben 10 Omniverse izleyen çocuklara şiddet aşılacaktır. Ben 10 Omniverse çizgi filmindeki şiddet ile saldırgan davranış arasında bir ilinti olduğunu ortaya koymaktadır. Şiddete maruz kalan çocukların kısa ve uzun vadede saldırgan davranışlar göstermek yönünde güçlü bir eğilim içerisinde oldukları görülmektedir. Çocukların, çizgi filmdeki şiddetin etkisini taklit etmek istedikleri kanısı yaygın bir kanaattir. Taklit etmek dışında çizgi film karakterinin şiddetin korku yaratma ve duygusuzlaştırma gibi etkileri de bulunmaktadır. Özellikle, yayınlanan programlarda şiddetin meşrulaştırılabileceği mesajı verildiği takdirde izleyicilerdeki duyarsızlaşma etkisi daha da artmaktadır.

Sonuç olarak, çocuklar bu tür çizgi filmleri izledikçe gerçek hayattan koparak şiddet dolu bir dünya içine girmektedir. Bu dünya da yaşamak çocuğun sadece arkadaşlarıyla olan ilişkilerini olumsuz etkilemiyor aynı zamanda çocuğun ebeveynleriyle ve diğer insanlarla olan davranışlarına da olumsuz etkilemektedir. Çocuklar yetişkinlerle olan ilişkilerinde sabırsız, gergin ve öfkeli davranışlar sergilemektedir.

Ayrıca şiddet ve öfke içerikli çizgi filmler çocuğun ruh sağlığı yanında diğer gelişim alanlarını da olumsuz etkilemektedir. Çocuklar çizgi film izlediği için sosyal becerilerini geliştirecek etkinliklere katılmamakta ve tek başına kalmayı tercih ederek gerçek hayattan kendilerini soyutlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AZİZ, Aysel, **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Ankara, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, 1994, s.7.
- COLLINS, Randall, **Violence: A Micro-Sociological Theory**, Princeton University, 2008.
- ÇAPLI, Bülent, "Televizyon Karşısında Çocuk: Türkiye Örneği", Editör: Bekir Onur, **3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, 215.
- JBL, Funk, Baldacci HB, Pasold T, Baumgardner J., Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: is there desensitization?, 2004 Feb;27(1):23-39., <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15013258>
- KÖKNEL, Özcan, **Kimliğini Arayan Gençliğimiz**, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 2001, s.106.
- MUTLU, Erol, "Televizyon, Çocuklar ve Şiddet", **İletişim Fakültesi Dergisi**, 1997, s. 41-75
- POTTER, W James, **Media Literacy**, London Sage Publication, 2005.
- Susan Villani, "Impact of Media on Children and Adolescents: A 10-Year Review of the Research", **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry**, Cilt: 40, Sayı: 4, p.p. 392-401,
- ÜNSAL, Artun, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", **Cogito**, sayı 6-7. Kış-Bahar, 1996, s.29.
- VATANDAŞ, Celalettin, **Aile ve Şiddet**, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayın No: 58, Afyon, 2003, s.28.
- YAVUZER, Haluk, **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001, s.243.
- <http://www.cartoonnetwork.com.tr/show/ben-10-omniverse>

AHLAK VE SUÇ KORKUSU

Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM¹

Giriş:

Bildirimizin başlığını oluşturan üç kavram vardır. Bunlar: **Ahlak**, **Suç** ve **Korku**. Ahlakın çok çeşitli tanımları yapılmakla birlikte çoğu kez; insanların sahip oldukları bir takım melekeler, uyması gereken kurallar ve sorumlu oldukları vazifelerden bahseden bir ilim olarak tanımlanır ve insan hayatını bir bütün olarak kuşatır. İnsanın birçok hal ve hareketlerinin bir şekilde ahlakla ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

250

“Suç” kavramı da aynı şekilde bulunduğu yer ve duruma göre çok çeşitli şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Suçu da, “yanlış ya da zararlı olduğu için yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılan davranışlardır” diye tanımlamak mümkündür. Hukuki anlamında ise suç, topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylemlerdir.

“Korku” ise; bir belirsizlik, bir tehlike karşısında tehdit algısı ile tetiklenen rahatsız edici ve olumsuz bir histir. Korku, insanın kendini koruma güdüsüne dayanır.

Başlığımızı oluşturan bu üç kavram, esas itibariyle iki temel terimden oluşur; bunlar da: *Ahlak* ve *Suç Korkusu*. Ahlaka kısaca temas etmeye çalıştık. Suç korkusu da üzerinde çok tartışılan bir kavram olduğu için tam bir tanımını vermek pek mümkün görünmemektedir. Ancak onu “*duygusal korku*” veya “*endişe tepkisi/reaksiyonu*” olarak ifade etmek mümkündür. Suç korkusu adeta insan hayatının ayrılmaz bir parçasıdır. Bu duygu, çoğu kez suçla birlikte anılır. Ancak bu duygunun suçla yakın bir ilişkisi olduğu halde, aynı zamanda ondan bağımsız bir olgu olduğunu da

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, Meram-KONYA. husameddinerdem@hotmail.com, Tlf: 0505 773 64 63

göz ardı etmemek gerekir. Bu nedenle, suç korkusu, suçtan bağımsız bir şekilde ele alınması gereken önemli bir problemdir. Çünkü bireylerin yaşam kalitesini temelden sarsacak güçte ve toplumsal bir problem olan suç korkusunun bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri vardır. Suç korkusu, bireyde geri çekilme, içe kapanma ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz etkilere neden olan, bazı durumlarda anti-sosyal kişilik problemlerine ve hatta bazen de akıl hastalıklarına kadar götürebilen ciddi bir sorundur. Toplumsal barış ve güven ortamını zedeleyen suç korkusunun, insanlar arası ilişkileri azaltan, bağları zayıflatan ve kopartan bir yapısı vardır.² Bu nedenle suç korkusunun herkes ve her kurumca ciddiye alınması, sorgulanması, insanların bu korkudan kurtarılması için azami çabanın gösterilmesi gerekmektedir. Suç korkusunu bir insandan tamamen kaldırmak belki pek mümkün görünmemektedir; ama bu korkunun asgariye indirilmesi ve kişinin bu korkularıyla başa çıkmasını öğrenmesi sağlanabilir. Bu yollardan biri ve belki de en önemlisi suç korkusunu din ve ahlak yoluyla yok etmeye veya başa çıkılabilir hale getirmeye çalışmaktır.

Burada öncelikle yapmamız gereken şey, Suç Korkusunun ne olduğunu belirlemek, sonra da bunun ahlakla olan ilişkisini sorgulamaya çalışmaktır. Çünkü Suç Korkusunun ahlakla ilgili önemli bir boyutu vardır. Bugün toplumlarda görülen suç sorunu, bir açıdan da bir ahlâk sorunudur; insanî, manevî ve ahlakî değerlerden sapma sorunudur. Suçların çoğalmasında en önemli etken, ahlâkın bozulması, ahlak ilke ve esaslarının uyulmaz ve tanınmaz hale gelmesidir. Zira ahlâkî kurallar ve müeyyideler, yaşı ne olursa olsun, ferdi frenleyen manevî esaslar ve yönlendiricilerdir. Bunlar kayboldukça ve zaafa uğradıkça suç oranlarının da hızla artmaya başladığı görülür.

1. Suç Korkusu nedir?

“Suç Korkusu”nu oluşturan iki ana kavram vardır. Bunlardan biri “Suç” diğeri de “Korku”dur. Bu kavram ikilisi oluşturulurken, suçtan ziyade korku üzerinde daha fazla durulur. Girişte de vurguladığımız gibi suç kavramı, bulunduğu yer ve duruma göre çok çeşitli şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Yaygın olan tanımlardan birinde suç; *“yanlış ya da zararlı olduğu için yasaklanan ve bazı durumlarda cezalandırılan davranışlardır”* diye tanımlanır. Hukuki anlamda ise suç; topluma zarar verdiği ya

2 Osman Dolu, Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-1 s..57; Ömer Ömeroğlu, Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4, s.331 vd (http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/16_4_9.pdf) (07.09.2014)

da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylemlerdir.

Belirttiğimiz gibi esas vurgu suçtan ziyade korku kavramına yapılmaktadır. Korku ile ilgili çeşitli tanımlar ve ayrımlara gidilmiştir. Bunlardan birinde korku; *bir belirsizlik, tehlike karşısında tehdit algısı ile tetiklenen rahatsız edici ve olumsuz bir histir*. Bir çeşit toplumda güvensizliğin egemen olduğu ortamlarda beliren duygulanımdır. Korku, stres oluşumlu, güçlü ve fitrî insanî bir duygudur. İnsanları tehlikenin varlığına karşı uyanık tutar. Korku, sonuçları itibariyle iki evrelidir: Bunlardan birinci evre, kimyasal; ikinci evre ise duygusaldır. Korkunun kimyasal olanı evrensel, herkesi aynı şekilde etkilerken, duygusal olanı öznel ve bireyseldir.³

Korkunun fitrî mi, yoksa sonradan öğrenilen bir şey mi olduğu meselesi de oldukça tartışma konusu yapılmıştır. Ancak yine de korkuyu; doğal korku ve öğrenilen korku diye ikiye ayırmak adetten olmuştur. Doğal/ fitrî korku, insanların doğumla birlikte sahip oldukları ve insan doğasının bir parçası olan korku türüdür. Öğrenilen korku ise gerek bireyin yaşının ilerlemesiyle doğal sürecinde kazandığı korkular ve gerekse de bireyi korku ve paniğe sevk eden uyarıcılar neticesinde kazandığı korkulardır.

252 Korku; bir de; (1) gerçek ve gözle görünür bir sebebe dayalı korku ve (2) bireyin nedenini tam olarak bilemediği ve gözle görünmeyen sebeplere dayalı korku olarak da iki kısımda ele alındığı görülür. Birinci tür korkuda birey herhangi bir sebeple şahsına karşı direkt bir tehdit hissederken, ikinci tür korkuda ise tam olarak tanımlayamadığı, gizemli ve ürkütücü bir sebepten dolayı endişeli ve korku dolu bir bekleyiş içindedir.⁴

“**Korku**” kavramı, psikologlarca, korku nedeni bilinen haller için kullanılırken, endişe/kaygı, sorunun ne olduğunu bilmeksizin duyduğumuz belli-belirsiz bir korkudur. Korku, bazen fobi/kaygı derecesine varabilmektedir. Bunlar, normal korku refleksinin marazi/ patolojik halleridir. “Fobi”deki korku, gerçek bir tehlike içermeyen bir nesneye yöneliktir. Kişi korkunun anlamsız olduğunu bilmesine rağmen tepkisinden kendini alıkoyamaz.⁵

Korku duygusundaki aşırılıklar tedavi gerektirebilir. Ancak korku duygusunun gereğinden fazla baskı altında tutulması ise intihara bile ne-

3 Mustafa Töre, Yücel, Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi, s.280, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-83-533>)

4 Osman Dolu, ve diğerleri, agy. 65-1, s.63

5 M.T. Yücel, agm.TBB Dergisi, Sayı 83, 2009,s. 281

den olabilir.⁶ Beynimizin korku merkezinin aşırı uyarılması fobilere neden olurken, korku merkezinin hiç uyarılmaması da bazı olumsuzluklar ve sorunlar doğurabilir. Belki de beynimizin korku merkezinin uyarılma ihtiyacı, sinema sektörünün korku filmleri üretmesinin en önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Hayat; korku ve cesaret ya da korkusuzluğun bir dengesi içinde devam etmekte, hayatın dengesi korkunun fazlalığını da, yokluğunu da kabul etmemektedir. Korkusuz olmak, hiçbir zaman korkmamak anlamına gelmez; aksine korkuyu tanıma, ona göğüs germe, hatta katlanabilme ve onunla birlikte yaşamayı bilmek ve öğrenmek olarak görülmelidir.⁷

İnsanlar hep öteden beri güvenlik içinde yaşamak istemişler ve bunun için de genel olarak toplum halinde yaşamadan yana bir tercih ortaya koymuşlardır. Ancak toplum hayatı, bu güvenlik duygusuyla beraber yeni bir korku türünü doğurmuştur; o da “**suç korkusu**”dur. Suç korkusu, suçla çok yakından ilgili olmakla birlikte, suçtan bağımsız bir olgudur. Suç oranlarının artışına paralel olarak arttığı halde, suç oranlarındaki düşüşle birlikte aynı oranda düşmediği pek çok araştırma sonucu elde edilen ortak bir bulgudur.⁸

Bu nedenle suç korkusu çok boyutlu bir olgudur. Sadece bazı kişilere özgü bir duygu olup da; bazılarının duyduğu, diğer bazılarının duymadığı sabit bir nitelik değildir. Bu nitelik, geçici ve durumsal bir duyguyu temsil etmektedir. Bu korku, bazı mahallelerdeki suç miktarına, işlenen suçun tabiatına, mağdurun deneyimine, ekonomik ve sosyal durumu vs gibi değişkenlerle de yakın bir ilişki içindedir.⁹

Korkuda olduğu gibi, suç korkusunun da doğuştan mı, yoksa sonra mı öğrenildiği hususu çokça tartışılmıştır. İnsanların düşünce ve davranışlarının bir kısmı kendi deneyimleriyle biçimlendiği gibi, bir kısmı da başkalarının etkisiyle, onların düşünce ve davranışlarının yönlendirilmesiyle meydana geldiği görülür. İnsanın deneyimlerini oluşturma biçimiyle doğuştan getirdiği özellikleri arasında yakın bir ilişki vardır. Kişinin, ta doğuştan beri mağdur olmaktan, zarar görmekten korktuğu söylenebilir. Ancak suç daha ziyade bir toplumsal yapının varlığıyla ortaya çıkar. Suç

6 Bkz. Nur, Şahin, “Korku ve Fiziksel Acı Deneyimleri, İntihar Riskini Belirleyebilir”, <http://ajanspsikoloji.com/korku-ve-fiziksel-aci-deneyimleri-intihar-riskini-belirleyebilir> (Erişim tarihi 12.01.2015)

7 Nur, Şahin, “Korku, Kaygı, Özgürlük, Ölüm ve İntihar Üzerine Değinmeler”, <http://www.itaatsiz.org>. erişim tarihi 12.05.2012).

8 Osman Dolu, ve diğerleri, agy., 65-1, s.58; M. Önley. Hiz. ve Çocuk. Suç. Arş. M. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1346/15597.pdf> 06.09.2014

9 M.T. Yücel, agm.TBB Dergisi, Sayı 83, 2009 291

korkusu insanın, toplum içinde diğer insanların suç oluşturan eylemlerinden korkması anlamını taşıdığına göre, toplum içersinde doğan bir korku türüdür. Birey bir yönüyle korkularından topluma sığınmakta, diğer bir yönüyle de yeni korkularla tanışmaktadır.

Suç korkusu, zarar görme korkusunun doğuştan gelen boyutuyla birlikte, bunun ötesinde öğrenilen bir boyutunu da bünyesinde taşımaktadır. Bu da suç korkusunun kısmen doğuştan geldiğini, büyük ölçüde de sonradan öğrenildiğini göstermektedir.¹⁰ Çünkü insanın doğup büyüdüğü çevre, aldığı eğitimin ve hatta onu yönlendiren etkilerin (TV, Dergi; Gazete vb) bu korkunun oluşmasında büyük rolü vardır. Bu korku öğrenildikten sonra azalabilir ya da artabilir. Zamana ve zemine göre değişebilir. Bazı yerde bazı suçlular çevresi tarafından hoş görülürken; aynı suç bir başka yerde hor görülebilir.

Bu farklı yaklaşımlar suç korkusunun tanımıyla ilgili olarak da kendini göstermektedir. Bu tanımların en ünlülerinden birinde, **suç korkusu; "bir suça ya da kişinin suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği bir duygusal korku veya endişe reaksiyonu"**¹¹ olarak tarif edilebilir. Şahıs bazından bakıldığında suç korkusunun; endişeye, güvensizliğe, memnuniyetsizlik ve tatminsizliğe, yabancılaşmaya ve psikolojik bozukluklara, neden olduğu görülebilmektedir.¹²

254

Suç korkusu, bir açıdan da suçun mağduru olma korkusu olarak açıklanmaktadır. Mağdur ise, haksızlığa uğramış kimse demektir.¹³ Hukukî açıdan baktığımızda mağdur; hakkı ihlal edilmiş kişi demektir. Ceza hukuku açısından bakıldığında mağdur; normla, yasayla korunan menfaatin sahibi olarak anlaşılmaktadır.

Kriminolojinin mağdur kavramına bakış açısı daha farklıdır. Kriminoloji, suç kavramını toplumsal bir olgu olarak görmekte ve bütüncül bir mantık içerisinde değerlendirmektedir.¹⁴

10 Bkz. Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4, s.331-332)

11 Kenneth F. FERRARO, (1995), Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk (Albany: State University of New York Press, 1995 s.23, zikreden, Osman Dolu, ve diğerleri, agy. 65-1, s.62

12 Renato, MICELI, /ROCCATO, Michele/ROSATO, Rosalba, "Fear of Crime in Italy: Spread and Determinants," Environment and Behavior, 36/6: 776-789. 2004. zikreden, Osman Dolu, ve diğerleri, agy. 65-1, s.62

13 Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4, s.334

14 Leyla GERÇEK ÇAKICI, "Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma", Polis Bilimleri Dergisi, C.8, Sa.3-4.s.84

Kriminolojik açıdan mağdur, suçtan etkilenen kişidir.¹⁵ Suç korkusu, suçun mağduru olmaktan korkmak olarak değerlendirildiğinde, suçtan etkilenme korkusu olarak da ifade edilebilecektir; ancak bu dar kapsamlı bir tanım olur; zira suç korkusu, suçtan etkilenme korkusundan öte bir şeydir.¹⁶

Geniş anlamda suç korkusunu, daha önce de belirttiğimiz gibi “bir suça ya da kişinin suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği bir duygusal korku veya endişe reaksiyonu”dur.¹⁷ Bu tanımdaki semboller terimi suçun mağduru olmak yanında, faili olarak görülebilmeyi de kapsadığından, Ferraro tarafından yapılan bu tanımlamanın, suç korkusunu dar tanımlamalara göre daha iyi ifade ettiğini görürüz. Biz, **suç korkusunu, suçtan herhangi bir biçim veya konumda olumsuz etkilenme korkusu olarak tanımlıyoruz.** Bu anlamda bir suç korkusu, yani bir suçun mağduru olma sebebiyle yaşanan kaygı ve endişe, toplumun her kesiminden insanların günlük yaşantısını çok boyutlu olarak etkileyebilmektedir. Bu etkinin boyutları en hafif anlamda insanların yaşam kalitesini düşürmekten, psikolojik bozukluklara kadar varabilmektedir. Bunun yanında, topluma ve toplumsal yaşantıya verdiği zarar kesinlikle göz ardı edilemeyecek durumdadır.¹⁸ Suç korkusu, aynı zamanda güvensizlik duygusu yaratmakta ve bu duyguyla insanlar özgürlüklerinden bile kolaylıkla vazgeçebilmektedir.

Toplumsal açıdan ise suç korkusu toplumu oluşturan bireyler arasındaki karşılıklı güven ve dayanışmayı bozmakta¹⁹ ve bu yönüyle de geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarını işlemez hale getirerek toplumsal düzeni altüst

15 M.T. Yücel, agm.TBB Dergisi, Sayı 83, 2009, s.416. Kriminolojinin mağdur kavramına farklı bakış açıları için bkz. POLAT, Ahmet/GÜL, Serdar Kenan(2010), “Kriminoloji araştırmalarında mağdur anketlerinin yeri ve önemi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, ISSN:1303-5134, C:7, S:1, s.1293, (<http://www.insanbilimleri.com>. erişim tarihi 15.05.2012.); Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4 335

16 Yumur Öztoprak, Karl Micheal Lux, Selen Gürsesli, Zekiye İpek, Bahar, Gökçe Sezgin, Can Göloğlu, Burak Bağ, “Çocukların Sokakta Oyun Oynamalarına İzin Verilmemesi-Ebeveynin Suç Korkusu İlişkisi”, s.133 vd, (<http://tip.baskent.edu.tr>. erişim tarihi 15.05.2012), ; Hasan Hüseyin TAYLAN,, “Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sa.26. s.359.

17 Osman Dolu, ve diğerleri, agy. 65-1, s.62.

18 Timur Demirtaş, Suç Korkusu Giderek Artıyor, <http://www.e-psikiyatri.com/SUC-KORKUSU-GIDEREK-ARTIYOR-3958>

19 James BROOKS, “The Fear of Crime in the United States,” Crime and Delinquency, 1974, 20/3: 241-244. (zikreden; Osman Dolu, ve diğerleri, agy. s.62)

edebilmektedir.²⁰ Kısacası bir suçta maruz kalma korkusunun negatif etkileri, tahmin edildiği gibi gerçekten de bir suçun mağduru olmanın neden olabileceği sosyal ve ekonomik kayıpların çok ötesine geçebilmektedir.²¹

1.1- Suç Korkusunun Nedenleri:

Suç korkusunun kaynaklandığı çok çeşitli nedenleri vardır. Bunların en önemlilerinden birisi savunmasızlık ya da zayıflık duygusudur. Bazı kişiler suçlara karşı koyamayacak ve direnemeyecek bir yapıya sahip olmakta veya kendilerini suçun potansiyel mağduru olarak görmektedir.²² Mesela yapılan bazı araştırmalarda yaşlılar ve kadınların, diğer kişilere göre daha fazla suç korkusu yaşadıklarını göstermektedir. Yine suçun kentsel alanlarda nüfus yoğunluğu sebebiyle arttığı bir gerçektir.

Sosyal düzensizlikler de suç korkusunun oluşumuna ve etkilerinin artmasına neden olmaktadır. Terk edilmiş ve harabe haline gelmiş binaların varlığı, sokak aydınlatmasının yetersizliği, açık alanlarda alkol ve uyuşturucu madde satımı, kullanımı, sokak ve cadde köşelerinde insanların rahatsızlık verici biçimde toplanmaları suç korkusu doğurmaktadır.²³

Yoksulluk, suç işlenmesini haklı kılacak bir sebep olmamakla birlikte, suç işlenmesini arttırmaktadır. Araştırmalar yoksulluk ve suç arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermektedir. Yoksulluk, özellikle mal varlığına karşı işlenen suçların oranını yükseltmekte ve kişileri suçta itmektedir.²⁴ Yoksulluk, evsizlik ve sokaklarda yaşayan insan yığınlarının oluşumuna neden olmakta, böylelikle hem suçlar hem de şiddet olaylarının sayısı fazlalaşabilmektedir.²⁵ Bu nedendir ki yoksulluk, tek başına bir sosyal düzensizliğin ifadesidir. Sosyal düzensizlikler suç korkusunu tetiklemekte ve yükseltmektedir. Bu anlamda yoksullukla suç korkusu arasında yakın bir ilişki bulunduğu kabul edilmelidir. Ayrıca suçları artıran etkinin, suç korkusunu da arttırması doğal görülmelidir; bazen refah

256

20 Robert J SAMPSON,./RAUDENBUSH, Stephen, W./EARLS, Felton (1997), "Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy," Science, New Series, 1997, 277/5328: 918-924, (zikreden; Osman Dolu, ve diğerleri, agy. s.62)

21 Osman Dolu, ve diğerleri, agy s.63

22 Osman Dolu, ve diğerleri, agy, s.66

23 Osman Dolu, ve diğerleri, agy, s.67

24 Veysel Dinler, Tülin İçli, "Suç ve Yoksulluk Etkiselliği(Isparta Cezaevi Örneği)" <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/yayinlar/veyseldinler@hititedutr031020132-Z9L1U2X.pdf>, (Erişim tarihi : 13.01.2015)

25 Serap A. FIRAT, "Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C:10, Sa.3.s.206.

düzeyinin yükselmesi bile bu korkunun kaynağı olabilmektedir. Refah seviyesinin yüksekliği, bireylere farklı maddi ve manevi bir takım kazanımlar sağlamakta, ancak bu sefer de kişilerin bunları kaybetme ve bunlardan mahrum bırakılma korkusu ortaya çıkmaktadır.²⁶ Netice itibariyle suçun mağduru olmak, suç korkusu doğurmakta ya da olan suç korkusunu artırmaktadır.

İletişim ve haberleşme imkânlarındaki artış ve gelişmeler de, suç korkusunu tetikleyen sebeplerden biridir. Araştırmalar, çok televizyon seyredenlerin, az televizyon seyredenlere göre daha fazla suç korkusu duyduklarını belirlemiştir.²⁷ Çünkü şiddet içerikli haberler, televizyon bağımlısı olan seyircilerde çaresizlik duygusu yaratır ve dünyanın artık yaşanamayacak bir yer olduğu düşüncesine kapılmasına neden olur.

Suçun önlenmesi ve suçlunun caydırılması görevini yerine getiren kurumların ve bunların sembollerinin saygınlıklarını yitirmesi, bunlara duyulan güven hissini azalması da, suç korkusunun önemli nedenlerindedir.²⁸

Cezaların caydırıcılıktan uzak olması, hukukun işlemez ve işlevsiz hale getirilmesi, suç korkusunu arttıran önemli nedenlerden bir diğeridir. Cezaların caydırıcılığının suç işlenmesinin önlenmesinde tek araç olmadığı kuşkusuzdur.²⁹ Ancak yine de cezaların suçluları caydırıcı nitelikte olması gerekir. Eğer cezalar önemsiz ve suçluyu teşvik edici nitelikte olursa, suçlular suç işlemekten, suçsuz insanları rahatsız ve huzursuz etmekten çekinmezler. Çünkü suç işlemek bazı kimselerde bir hastalık haline gelebilir.

Suç korkusunun ahlak ve ahlak kurallarından kaynaklandığını ileri süren yaklaşımlar da vardır. Bunlara göre, **insan suç işlediğinde çevresindekilerin olumsuz bakış ve tepkilerinden çekinir. Büyüklüklerinden, ailesinden, dost ve arkadaşlarından utanır. Bu çekinme, utanma ve ayıplanma korkusu, zamanla birilerinde bir suç korkusu olarak tezahür edebilir.**

26 Veysel Dinler, Tülin İçli, "Suç ve Yoksulluk Etkiselliği (Isparta Cezaevi Örneği)" <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/yayinlar/veyseldinler@hititedutr031020132-Z9L1U2X.pdf>, (Erişim tarihi : 13.01.2015)

27 SIGNORELLI, Violence in the Media: A Reference Handbook, ABC Clio inc., Santa Barbara, California, s.48 (zikreden: H.H. agm. TAYLAN, s.359).

28 Mehmet KUL, Recep TAYFUN, "Sembolik Etkileşim Bağlamında Polisin Saygınlığı (Suç Korkusuna ve Suçtan Caydırıcılığa Etkisi)", Polis Bilimleri Dergisi, C.11, Sa.4.s.45

29 Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4, s. 336 vd 342

1.2- Suç Korkusunun Etkileri

Suç korkusunun insan üzerinde bir takım olumlu ve olumsuz etkileri vardır; olumlu etkileri arasında en başta geleni, sakinme ve korunma duygusu oluşturmaları nedeniyle bu korkuyu taşıyan kimselerin suçla karşılaşma riskini azaltmasıdır. Evinden fazla çıkmayan, geceleri ortak yaşam alanlarına karışmayan, devamlı temkinli biçimde hareket eden kişilerin suça maruz kalma olasılığı doğal olarak azalmaktadır.

Suç korkusunun, toplumun genelinde olmasa bile, küçük ve dar gruplar arasında sosyal dayanışmayı güçlendirdiği de gözlemlenmektedir. Kişiler ve gruplar arasında, suça maruz kalma korkusu, hırsızlık vb gibi suçlardan korunmak için sosyal etkileşim ve dayanışma doğurmaktadır.³⁰ Suç korkusu toplumun bazı alanlarında dayanışmayı sağlasa ve güçlendirse de, toplum genelinde dayanışma duygusunu zayıflatmaktadır.

Suç korkusunun bu olumlu etkileri yanında onun olumsuz etkileri çok daha fazladır. Suç korkusu taşıyan bireyler öncelikle pencerelerini demir korkuluklarla çevirme, kapılarını daha sağlam olanlarıyla değiştirme, kamera ve alarm tertibatları kurdurma, bahçe ve site girişlerinde güvenlik noktaları oluşturma, yirmi dört saat güvenlik görevlisi bulundurmak gibi küçümsenmeyecek masraflara girmekte, yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kullanılabilir ekonomik getiriler, güvenliğe yönlendirilmektedir. Suç korkusunun bireyler açısından olumsuz etkisi, insan psikolojisini bozması ve buna bağlı olarak yaşam kalite ve keyfiyetini düşürmesidir.

258

İnsanların bir konuda sürekli korku yaşamaları, ruh hallerini negatif yönde etkilemekte ve psikolojik rahatsızlıklara dahi sebebiyet verebilmektedir. Büyük ekonomik kayıplara neden olması ve kişilerin psikolojisini bozarak yaşam kalitesini düşürmenin yanında, suç korkusunun çok önemli bir diğer etkisi de, sosyal dayanışmayı bozmasıdır. Suç korkusu, toplumsal dayanışmayı azaltmakta, böylelikle sosyal kontrol mekanizmaları anlamını yitirmekte, insanlar evlerine kapanmakta, sokaklar ve caddeleler suçlular için rahat hareket edebilecekleri alanlar haline gelmektedir. Sosyal dayanışmayı azaltan suç korkusu, bu özelliğiyle suç sayısı ve çeşidinin artmasına da sebep olmaktadır.

Suç korkusu doğası gereği, hızlı artış gösteren olumsuz bir yapıya sahiptir. Suç korkusunun doğasından kaynaklanan diğer bir olumsuz özelliği ise, suçtan kaçınma temelli bir korku iken, suçun artışına neden

30 Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4, s.345

olabilmesidir.³¹ Bütün bu nedenlerden ötürü suç korkusunun olumsuz etkilerinin giderilmesi veya asgariye düşürülmesi en azından dengelenmesi gereklidir.

1.3- Suç Korkusunun Giderilmesi:

Suç korkusunun giderilmesi veya hafifletilmesinde bazı çözüm yolları gösterilebilir. Bunların başında en etkili yol olarak ceza gelmektedir. Daha sonra insanların gerek inanç yönünden, gerek ahlak ve duygular yönünden eğitilmesi gelmektedir.

Ceza, bir emri ihlal eden kimseye çektirilen acıyı ifade etmektedir. Cezanın esas karakteri acı verici olmasıdır. Acı vericilikten kasıt, cismanî eza verilmesi değil, cezanın oluşturduğu esas mahrumiyet duygusudur. Suç korkusu kişinin çocukluktan itibaren, çevresinde oluşan olayları gözleyerek ve sonuç çıkararak edindiği bir duygudur. Suç korkusunun esas kaynağı suçun bizzat kendisi değil, suçun yaptırımları, suça uygulanan cezadır. Eğer suça karşı düşünülen yaptırımlar ve cezalar yetersiz kalıyorsa insanda suç korkusu oluşturulamaz.

Burada dikkatlerden kaçırılmaması gereken husus ise insanları suç işlemekten alıkoymayan tek aracın ceza olmadığıdır. Fakat ceza olmadan da toplumsal düzenin sağlanması çok zor görünmektedir. Cezanın en önemli amaçlarından biri kişiyi ve toplumu suç işlemekten caydırmaktır. Suç işlediğinde cezayla karşılaşan birey bir daha suç işlemekten çekineceği gibi, suç işleyen cezalandırıldığını gören ve öğrenen toplumun diğer üyeleri de, suç işlemekten çekinecektir. Şu da göz ardı edilmemelidir ki sadece caydırıcılık üzerine kurulmuş cezacı adalet sistemlerinin suçu önlemede yeterli başarıyı sağladıkları da her zaman söylenemez. Çünkü cezaların caydırıcı olması için kesin, hızlı uygulanır olması, suç işleyen gecikmesiz tespiti, hızlı biçimde yargı önüne çıkartılması, cezalandırılması ve cezanın çektilmesini ifade etmektedir. Suçlu, eşyanın doğası icabı adalet mekanizmalarının en az bir adım önündedir.

Cezaların caydırıcı olmasının önemli bir şartı da orantılı olmasıdır. Bir yaptırım olarak ceza suçla orantılı bir ağırlığa sahip olmalıdır. Kişinin gördüğü ceza suçluya yanlış yaptığını hissettirmelidir.³²

Suç korkusu, suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi için en çok ihtiyaç duyulan toplumsal dayanışmayı zedelediğinden, suçla mü-

31 Bkz. Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4 s.343-344

32 Ö. Ömeroğlu, agm, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4 s.343-344)

cadeleyi de zorlaştıracı bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle, suçla mücadele çalışmalarının yanı sıra, suç korkusuyla başa çıkabilmek için özel olarak düzenlenmiş programların geliştirilmesine ve uygulanmasına da büyük bir ihtiyaç vardır.³³

Suç korkusunun önlenmesi veya giderilmesiyle ilgili olarak ahlak ile suç korkusu arasında bir ilişki var mıdır? Varsa bu nasıl bir ilişkidir?

2. Suç Korkusu ile Ahlakın İlişkisi:

Daha önce de belirttiğimiz gibi ahlakın çok çeşitli tanımları yapılmıştır. Hemen hemen her meslek kendine göre bir ahlak tanımı ortaya koymaya çalışmıştır. Bunlar içinde en yaygın olanı ve ahlâkçılarca sıkça tekrar edilen tanım şudur: **Ahlâk, nefiste (ruhta) köklü bir şekilde yerleşip kendisinden fiil ve davranışların, tekrar tekrar düşünmeye, zorlamaya ihtiyaç duymadan, kolaylıkla meydana gelmesi ve "istikrar kazanması"** halidir.³⁴

Tarifte sözü edilen ve nefiste köklü bir şekilde yerleşen bu halden, akla ve dine uygun, iyi ve mükemmel fiiller (hikmet, adalet, iffet, cesaret, cömertlik, fedakârlık, vb. gibi şeyler) çıkarsa, buna "**iyi ahlâk**", güzel huy; eğer düzensiz, kötü fiil (cehalet, zulüm, iffetsizlik, korkaklık, cimrilik, kendini düşünme, haset vb. gibi şeyler) çıkarsa, buna da "**kötü ahlâk**", fena huy denir.³⁵

260

Görüldüğü gibi **ahlak**; insanların sahip oldukları bir takım huylar, melekeler, uyması gereken kurallar ve sorumlu oldukları vazifelerden bahsedilen bir ilim olarak tanımlanır ve insan hayatını bir bütün olarak kuşatır. Bu nedenle, insanın birçok hal ve hareketlerinin bir şekilde ahlakla ilgili olduğunu görürüz. Aynı ilişki, ahlak ile suç korkusu arasında da yani bireysel ve toplumsal ahlak ile suç istatistiği, suç psikolojisi, suç sosyolojisi ve ceza yasası arasında da ya doğrudan ya da dolaylı olarak vardır.

Suç korkusu ile mücadele konusunda çeşitli yöntemler uygulanmakta ve tedbirler alınmaktadır. Ancak toplumların huzur ve güvenini tehdit eden suçlar bizzat insanlar eliyle işlenmektedir. Çünkü insan, iyi ve güzel davranışlarda bulunabileceği gibi, kötü ve olumsuz davranışlarda da bulunabilme eğilim ve iradesine de sahiptir. Bu nedenle suçları önlemede

33 Bkz, Osman Dolu, Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65-1, s.58)

34 İbni Miskeveyh, Ahlâkı Olgunlaştırmak, çv. A. Şener, C. Tunç, İ. Kayaoğlu, Ankara,1983, s.11,36; İmam Gazalî, İhyau Ulûmi'd- Dîn, Mısır, tarihsiz, III/53; Kınalızâde Ali Efendi, Ahlâk-i Alâî, Mısır,1248, I/53; Ali İrfan, İlm-i Ahval-i Ruh, s.76; Ali Nazima, Ta'lim-i Vildan, İstanbul,1323, s.3; M.Ali Aynî, Türk Ahlâkçıları I/135.

35 Ali Nazima, age. s.3; Abdurrahman Seref, İlm-i Ahlâk, İstanbul,1316, s.5.

öncelikle insan faktörü üzerinde önemle durmak gerekir. Çünkü bir insanın suça yönelmesinde, onun yaratılışı ve yapısı, duygu ve düşünceleri, irade ve tercihleri de etkili olmaktadır. Bu nedenle insanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi, erdemli bir birey olarak toplumunda yer almasını sağlayacak gerekli ahlak, değer ve nitelikleri kazandırmak gerekir. Bu da insanın eğitilebilir ve eğitime muhtaç bir varlık olduğunu ortaya koyar. Burada bireylere verilmesi gereken eğitim, onları erdemli bir birey olarak toplumda yer almasını sağlayacak ahlakî ve insanî değerlerin kazandırıldığı bir eğitim olmalıdır. Faziletli insan tanımlanırken, **“ayaklarını toprağa sağlam basan; yerinden kolayca oynatılmayan insandır”** diye tanımlanır. Böylesi bir insan tipi, tıpkı bir evin sert bir zemin üstüne inşa edilmesiyle, kaygan bir zemin üstüne inşa edilmesi arasındaki farkı gösteren metaforik bir anlatımdır.

İnsan, kendisini suç işlemekten alıkoyan, engel olan ilke ve değerlerden yoksun olduğunda doğal olarak daha fazla suça yönelir. Diğer insanî ve evrensel değerler gibi, insanın duygu ve düşüncelerine, akıl ve vicdanına hitap eden dinî ve ahlâkî değerlerden ibaret olan manevî değerler de kişinin suça ve suç korkusuna yönelmesini önleyici bir role sahiptir.³⁶

Kişi ve toplumlarda suç korkusunun önlenmesi ve asgariye düşürülmesi için toplumun bütün bireylerinin ve kurumlarının suçları önleme sorumluluk ve bilinciyle birlikte hareket etmeleri gerekir. Çünkü toplumda suç ve kötülüğü önlemenin en etkin yolu suç ve suçluya karşı sessiz ve duyarsız kalmamaktır. Bu nedenle **dini değerler, aynı zamanda, inanan kimselere kötülüğe karşı el, dil ve kalpleriyle karşı çıkma ve mücadele etme sorumluluğu yüklemektedir.**³⁷ Burada kötülüğü el ile düzeltmeye karşılık olan şey, kanun ve polis gücü; dil ile düzeltmeye karşılık olan eğitmek; kalp ile düzeltmeye karşılık ise tüm bireyler bu halleri vicdanen onaylaması ve tepki göstermesi olarak düşünülebilir. Dolayısıyla İslam dininin, suçu önlemede, diğer bazı önlemler dışında, iki yönlü bir mücadeleyi esas aldığını söyleyebiliriz.³⁸ Bunlardan birincisi, suç ve kötülüğe eğilimi bulunan insanın, inanç ve manevî değerlerle eğitimi; ikincisi de bireyleri el, dil ve gönülle suç ve kötülükle mücadeleden sorumlu tutarak duyarlı olmalarını sağlama ve bunun inancın bir gereği olduğunu kabul ettirmekle mümkün olur.

İslam dini ve ahlakı insanı gerçek değeriyle ele alır ve onu muhtemel eylemlerine göre geliştirmeye ve olgunlaştırmaya çalışır. Onda bulunan

36 Bkz. Bayraktutar, Muammer, Suç Önleme Dini ve Ahlaki değerlerin Rolü, Suç Önleme Sempozyumu 7 - 8 Ekim 2011, Bursa, s.7

37 Müslim, İman 20.

38 Bkz. M. Bayraktutar, age, s. 7

olumsuz eğilimleri terbiye ve ıslah ederek, kendine ve topluma faydalı bir birey olmasını hedefler, bu doğrultuda öğretiler ve değerler ortaya koyar. İnsanın yaratılışındaki bir takım olumsuz özelliklere ve zaafılara Kur'an da dikkat çeker. Kur'anın insanla ilgili menfi manada dikkat çektiği hususlar; onun zayıf tabiatlı oluşu,³⁹ aceleci,⁴⁰ kıskanç ve bencil oluşu,⁴¹ hırslı, sabırsız⁴² ve değer bilmez oluşu⁴³ vb gibi.

İslam açısından da suç duygusunun, suç işleme eyleminin temelinde insan fıtratında yer alan bir takım olumsuz duygu ve zaafaların önemli bir rolü olduğu kabul edilir. Bu nedenle, insandaki olumsuz duygu ve eğilimlerin eğitilerek düzeltilmesi önem arz etmektedir. Dinî ve ahlâkî değerlerin önemi de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Kısacası "insan tamamen melek tabiatlı değildir, fakat şeytan gibi tamamen kötülük kaynağı da değildir. Gelişme, olgunlaşma ve düzenli, sistemli bir eğitimle "iyi insan" olmaya daha yatkın ve yakındır."⁴⁴

Bu gün toplumlarda görülen suç korkusu sorunu, gerçekte bir ahlâk sorunudur. İnsani ve manevî değerlerin kaybolup yok olması sorunudur. Toplumların canına, malına, huzur ve güvenine en büyük zarar ve tehlike oluşturan terör, cinayet, kadın ve erkeğe yönelik her çeşit şiddet, kapkaççılık, yolsuzluk ve küçüklerin ölümüyle sonuçlanan tacizler, içki ve kumar gibi kötü alışkanlıklar hep ahlâkî ve manevî değerlerin yozlaşması, tanınmaz olması ve yok edilmeye çalışılmasından kaynaklanır. Sorunların çözümü ise büyük ölçüde sorunlara kaynaklık eden nedenler ve sorunların hallinden geçmektedir. Sorun şayet ahlâk sorunu ise, o zaman yapılması gereken şey de insani ve ahlâkî değerleri birey ve topluma kazandıracak eğitim-öğretim ve etkinlikleri gerçekleştirmektir.

2.1- Suç Korkusunu Önlemede Ahlâkî Değerlerin Önemi

Toplumları bir arada tutan ve birbirlerinin haklarına saygılı bir şekilde yaşatan bir takım değerler ve kurallar vardır (hukuk kuralları, örf ve adetler, gelenek ve görenekler gibi). Dinî ve ahlâkî değerler de tüm toplumlarda var olan ve dikkate alınması gereken bu kabil değerlerdendir. Zira toplumda insanî değerlere dayalı bir hayat düzeni ancak din, ahlâk

39 Nisâ, 4/28 ,

40 Enbiyâ, 21/37,

41 Nisâ, 4/128,

42 Meâric, 19-21

43 İsrâ, 17/67

44 Bkz. Hayati Hökekleli, Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din, İstanbul, 2009: Dem Yayınları, s.46

ve hukuk tarafından konulan değerlerle sağlanabilir. Din, ahlâk ve hukuk tarafından konulmuş olan “günah”, “ayıp” ve “yasak” gibi değerler, adeta insanın özgürlüğünü belirleyen sınır taşları konumundadır. Bu bakımdan insanların huzur ve güven içinde yaşamaları, din, ahlâk ve hukukun ortaya koyduğu düzenlemelerle mümkün olabilir.⁴⁵

Dinin esas amacı, insanların iç dünyaları ve davranışları üzerinde olumlu etkiler uyandırarak, oluşturduğu değerlerle insanların erdemli bir yaşayış ve davranışlar sergilemelerini, bunun sonucunda da her iki âlemde mutluluğa ulaşmalarını sağlamaktır. Bu yüzden dinî ve ahlâkî değerler fert ve toplum için gerekli ve vazgeçilmez değerlerdir. Din, insanın ahlâkîleşmesi, bir başka deyişle insanîleşmesi içindir. Çünkü ahlak, insana, insanlık mesleğini öğretir; insanın insanca yaşamasının esaslarını gösterir.

Dinin esas gayesi ve en önemli vazifesi/misyonu insanı ahlâkî olgunluğa ulaştırmak ve onu mükemmel bir insan haline getirmektir. Ahlâkî olgunluğa ulaşabilmek ve erdemli davranışlar sergilemek için de öncelikle, güçlü bir iradeye sahip olmak gerekir. Birey ve toplumun huzuru için dini bütün, ahlâkî değerlere önem veren bireylere ihtiyaç vardır. Din ve ahlâkî değerlerin kontrolü altında bulunan bir kimse ise suça yönelmez ve şer kaynaklarından her daim uzak durur.

Dinî inanç ve ahlaki değerlere bağlılığın azalması ve zayıflamasıyla birlikte suç oranlarında bir artışın olacağı çok açıktır. Özellikle de toplumsal değişme sürecinde ahlak gibi önemli bireysel ve toplumsal bir kontrol unsurunun, birey üzerindeki denetim gücünün zayıflaması, bireyin toplumsal normlara aykırı davranışlarda bulunması olasılığını artırabilmektedir.⁴⁶ Bu yüzden toplumda bireylerin kötü eylem ve davranışlarını kontrol edecek mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bu mekanizmalardan birini de din oluşturmaktadır. Nitekim din, sınır ve yasak koymak suretiyle kötülüğü önlemeye yardımcı olur. Bizatihi dinin kendisi adalet, barış, iyilik, sabır, merhamet vb. tüm evrensel değerleri koruyucu ve destekleyici bir role sahiptir. Dolayısıyla dinin ortaya koyduğu bu tür değerler, bireylerin daha kontrollü davranışlarda bulunmalarını sağlaması yanında, suça yönelmelerini engellemesi bakımından da önemli bir işlevi yerine getirmiş olmaktadır.

45 Kılıç, Recep, (2005), Peygamberliğin Gerekliliği ve Peygamberimizin Örnekliği (Hz. Peygamber’in Hayatından Davranış Modelleri içinde), Ankara: TDV Yayınları.

46 Zahir Kızmaz, “Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.15, sy. 1, Elazığ, 2005, s.206 vd; <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menu sayfaları/bilgibankasi/makaleler/zahir kizmaz makaleleri/zahir kizmaz din vesucluluk.pdf> (Erişim tarihi: 06.09.2014)

Ahlak, toplumda fertlerin uyum içinde yaşamalarında güçlü bir etkiye sahiptir. Zira ahlak, birlik ve beraberliğe, kardeşliğe, yardımlaşma ve dayanışmaya, karşılıklı hakları gözetmeye önem vererek toplumsal uyumun gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan din, toplumsal uyumsuzluktan kaynaklanan suçların önlenmesinde önemli bir işleve sahiptir. Ahlak, bireylerin sosyalleşmesinde, dolayısıyla suçtan uzak durmasında da etkili bir role sahiptir. Ahlak, sosyalleşmeyi sağlarken bireylerin birbirlerine saygı ve sevgiyle yaklaşmalarına büyük bir önem verir. **Hz. Peygamber, "Hiçbir kimse, kendisi için istediğini, başkası için de istemedikçe, gerçek mümin olamaz"⁴⁷ "Müslüman o kimsedir ki, Müslümanlar onun elinden ve dilinden zarar görmezler."⁴⁸**

Toplumun en küçük bir parçası olan aile kurumunun ahlak ve değerler açısından güçlendirilmesi, temel ahlaki faziletlerin kazandırılması, ahlaki değerlerin görsel ve yazılı basında daha fazla yer bulması suç korkusuna karşı gösterilebilen en büyük karşı tavır olarak ortaya çıkar.

2.2- Suç Korkusunu Önlemede Ahlakın Sağladığı Katkılar

Kişi ve toplumda suç korkusunu oluşturan ve hissettiren en önemli etken, kurallara uymamaktan kaynaklanan cezalardır. Eğer bir yerde yaptırımlar yetersiz ve zayıf kalırsa o zaman bireyde suç korkusu oluşturamaz, bu da yasakları delmeyi kolaylaştırır. Burada esas suç korkusunu oluşturan cezanın uygulama anında cezadan doğan ıstırap ve acının vicdanen ve düşünce olarak hissedilmesidir.

Suç korkusunun oluşumunda, ahlak; suç düzenlemesi yapan yasa koyucuya yol gösterir. Özellikle suç hukuku, ahlakla içli dışlı bir ilişkiye sahiptir. Çünkü ahlak, yasa koyucuya yol gösterir. Suç politikaları da; ahlakal temele dayandığı ölçüde güçlenir, ahlaktan uzaklaştığı oranda da güçsüzleşir. Zira suç, hem yasaya, hem de ahlaka aykırı bir olgudur. Bu nedenle, ahlak açısından kınanan kötü davranışların çoğaldığı bir toplumda, "toplumsal düzen" ve "özgürlük" tükenmiş demektir. Eğer bir toplumda hukuk kuralları ile ahlak kuralları arasında ayrılık varsa, bu, hukuk tekniğinin henüz istenen başarıya ulaşmadığının kanıtıdır. Suç hukuku ahlaksallaştırılmalı ve ahlakî temele oturtulmalıdır. Doğal hukukta yer alan; "insanlığın ortak vicdanı" nı yansıtan "onurlu yaşa", "başkasına zarar verme", "herkese hakkını ver" gibi evrensel ilkelerin ahlakî oldukları tartışılmazdır. Hukuksallıkla, yasallıkla, ahlaqsallık doğal hukuk anlayışında örtüşür. Her ikisinin de buyrukları ve yasakları özdeştir.

47 Buhârî, İmân 7,

48 Buhârî, İmân 5

Bir hukuk düzeni, ahlaksız ya da ahlaka karşıt ise doğuştan sakat doğmuş demektir. Böyle bir hukuk düzeni ortak toplum yaşamında destek bulamaz. İnsanî olan bir suç hukuku, ahlakla bütünleşmek zorundadır.⁴⁹ Bu nedenle, suçlara karşı çözüm üretme, ahlaki temele dayandığı ölçüde güçlenir. Her zaman ahlak suçtan önce vardır, suç da yasadan önce vardır. Suç, hem yasaya, hem de ahlaka aykırı olan bir olgudur. Çünkü yasa koyucu, ahlaka aykırı davranışta direnenlere yaptırım uygular. Suç sürekli değerleri inkâr eder ve onları ihlal eder; yasaların bir amacı da bu ahlaki ve manevi değerleri korumaktır. Şayet bir toplumda ahlak açısından kınanan, suç sayılan kötü davranışlar çoğalmakta ise artık o toplumda, “toplumsal düzen” ve “özgürlük” tükenmiş demektir.

Ahlak ve ahlâkî değerler sağlıklı birey ve toplum için vazgeçilmez esaslardır. Ahlâkî değerlerin önemini kaybetmesi, toplumda manevî çürüme ve çöküntüye neden olur ve toplumun bozulmasıyla sonuçlanır. İnsanlar bir takım manevî değerlerden ve sağlam ilkelerden yoksun olduklarında daha çok suç eğilimi göstermektedir. İnsan bu tür değerlere sahip olduğunda, kişiliği ve benliği sağlam temellere dayandığında daha erdemli davranışlar sergileyebilmekte, kendine ve başkalarına zarar veren davranışlardan uzak kalabilmektedir.

Bu bakımdan ahlâkî değerler, suçların önlenmesi ve azaltılması yönünde insan ve topluma önemli katkılar sağlamaktadır. İslâm dini, ortaya koymuş olduğu ahlâkî, hukukî ilke, değer ve çözümleriyle insanları birey ve toplum için erdemli davranışlarda bulunmaya yönlendirirken, aynı zamanda kötü fiil ve davranışlardan alıkoymayı da amaçlar. Ahlak, birey ve toplumdan, yapmaları ve yapmamaları gereken bir takım emir ve nehiyler ister. Bu emir ve nehiylere bakıldığında, bunlardan birey ve topluma yarar sağlayan ve fayda getiren hususları yapmalarını istediği, zararlı olanları da yasakladığı görülmektedir.⁵⁰

Esas itibariyle bakıldığında İslam Dininin üç temel esas üzerine dayandığı görülür. Bunlar: İnanç, ibadet ve ahlâk esaslarıdır. Suç korkusunu önlemede inancın ve ibadetin önemli bir yere sahip olduğu hiçbir zaman inkâr edilemez. Ancak İslam Dininin üçüncü ayağı olan ahlakın ve ahlâkî

49 Selçuk, Sami, Ahlak, hukuk ve suç hukuku, 23 Ocak 2010 tarihli Star Gazetesi, <http://www.hukukihaber.net/ahlak-hukuk-ve-suc-hukuku-makale,2251.html> 07.09.2014 ayrıca bak. Hukuk Da, Devlet De Evrensel Ahlak Yasasına Uymak Zorunda/ <http://www.idealhukuk.com/hukuk/hukuk.asp?mct=duyurudetay&x=makale&y=Makaleler&id=79&tit=Hukuk-da--Devlet-de-evrensel-ahlak-yasasına-uyumak-zorunda/-SAMI-SELÇUK> 07.09.2014

50 Erdem, Hüsamettin, Ahlak Felsefesi, Hü-Er Yayınları, Konya,2013,s. 170 vd.; Söndevir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak, Konya,1996, s.235 vd.

değerlerin suç korkusunun önlenmesine katkısı çok daha açık bir şekilde görülmektedir.

Gerek bireysel, gerek evrensel ahlâk ilke ve değerleri bireyleri erdemli davranışlara yönlendirmesi, kötü ve çirkin olanlarından alıkoyması nedeniyle suça yönelmede engelleyici bir rol oynamaktadır. Ahlâkî değerler, bizatihi bireyin iyi huy ve davranışları kazanıp kötü ve uygunsuz olanlarından uzak durmasını ifade etmektedir.

Ahlak ve ahlâkî değerler insan ve toplum için vazgeçilmez temel dayanaklardır. Bu değerler, insanın düşünce ve davranışlarına, ortaya koymaya çalıştığı iyi ve kötü her türlü yargılarına tesir eder ve yön verir. İyi ve erdemli insan olmak için ahlâkî değerlerin yaşanması ve yaşatılması gerekir. Fert ve toplumlardaki çöküş ve çözümler, suça yönelme ve suç korkusu büyük ölçüde ahlaktan ve ahlâkî değerlerden uzaklaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ahlâkî değerlerin yitirildiği bir yerde, temiz birey ve temiz toplumdaki bahsetmek imkânsızdır. Ortalıkta suçların ve suçluların çoğalmasının en önemli nedeni, ahlâkın bozulmasıdır. Çünkü ahlâkî kurallar ve müeyyideler, yaşı ne olursa olsun ferdi frenleyen manevî unsurlardır. Bu manevî unsurların zayıflaması ve kaybolması ise kişiyi ve toplumu manevi başıboşluğa itmektedir. Ecdadımız Osmanlı'nın son dönemlerdeki çöküşünün en önemli nedenlerinden birisi, yönetici ve devlet adamlarının ahlakının bozulmasına paralel, artık halkın da ahlakının bozulması ve ahlak tanımaz hale gelmesidir.⁵¹

İnsanın iyi ahlâklı olması ve kötülüklerden uzak durabilmesi, insanın iç dünyasında yer alan nefis ve egosunun ıslah edilmesiyle yakından ilgilidir. Bu oluşumda vicdanın önemli bir yeri vardır. Çünkü vicdan; insan davranışlarını iyi ve kötü açısından değerlendiren bir iç kontrol gücü olarak tanımlanır. Vicdanın iyiyi kötüden ayırma, bizi iyiye sevk etme ve kötülükten uzaklaştırma gibi bir gücü vardır. Buna göre, insan vicdanı ile kendi kendini muhakeme etmekte, bir nevi yargılamaktadır. Böyle bir durumla karşı karşıya kalan bir kimse suç işlemekten korkar, vicdanın onaylamadığı her türlü eylemden uzak durur. Bu aynı zamanda bir irade işidir. Ahlâkîlik de bir nevi kişinin güçlü bir irade ve vicdana sahip olmasıdır. Bu sayede vicdanlı insan, kendi içinde kendi davranışlarını idare ve kontrol eden fitrî temelli bir sistem oluşturmuştur. Bu ise bireyin davranışlarında bir uyumluluk ve tutarlılık meydana getirir. Dolayısıyla temiz bir vicdan, insanın duygu, düşünce ve davranışları üzerinde her daim olumlu etkiler uyandırır. Nitekim temiz bir vicdan insana suçlardan korunma duygusu bahşeder, derin bir iç huzuru sağlar ve onu suç işlemekten korur. Sonuçta

insan, yaptığı her şeyinin Allah tarafından yakinen bilindiği ve kontrol edildiği hissiyle hareket eder.⁵² Çünkü Allah kuluna şah damarından daha yakındır.⁵³

Yönünü vahyin nuru ile aydınlatan ve onun eğitiminden geçerek oluşan vicdan, inanan kimselerin gönlüne huzur verir. Başına gelenleri, bir olan Allah'ın takdiri olarak görür. Böyle bir inanca sahip kimsenin başına gelebilecek şeyler istediği ve arzuladığı gibi olmasa bile bu tür olumsuz durumları gönül hoşluğuyla karşılar. Bu nedenle herhangi bir kimseye kin beslemez. Bu da o kimsenin başkalarına karşı suç işlemesine engel olur. Zira suç işleyen kimseler çoğunlukla başkalarına besledikleri kin yüzünden suça yönelmektedirler. Zira cinayet, hırsızlık, dolandırıcılık, yalan söyleme, rüşvet alma, gasp, yaralama vb. gibi suçların nedenleri arasında özellikle kıskançlık, hırs, aşk, para, ihanet, öfke gibi ahlakdışı kötü hal-ler yer almaktadır. Bu tür olumsuz duygu ve düşüncelerden kurtulmanın yolu ise iyi ahlâk ve güzel olan ahlaki değerlere sahip olmaktır. İyi ahlaka ve ahlaki değerlere sahip olmayı devamlı kılmak için de temiz bir vicdana ihtiyaç vardır. Böylesi bir vicdan da sürekli Allah'ın nurundan nurlanmalı ve vahiy ışığından aydınlanmalı ki nuru hiç sönmesin, isabetli kararlar vermekten şaşmasın. Aksi halde vicdanın nuru söner, nuru sönmüş bir vicdandan da istikrarlı ve isabetli kararlar beklemek de hayal olur.

İslâm ahlakı, insanı, hikmet, iffet ve hayâ, cesaret ve adalet vb. gibi birçok faziletin yaşanmasına yönlendirmek ve buna mukabil zina, adam öldürmek, kumar, hırsızlık vb gibi ahlaka mugayir halleri de yasaklamakla suç korkusunu ortadan kaldırmaya ön ayak olmaktadır. Çünkü vicdanın kontrolü altında olan insan, suç işlemekten korkar, sürekli suç korkusu tehdidi altında olmaktan kurtulur.

İnsanların yasalarda belirtilen suçlardan uzak durması ile ahlâkî değerler arasında yine yakın bir ilgi bulunmaktadır. Kur'an'da da hukuk düşüncesinden önce, ahlâk düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Hukukî boyut, inanç ve ahlâk temelleri üzerine kurulmaktadır. Bu yüzden Kur'an çoğu defa ahlâkî boyuta vurgu yapmaktadır. Nitekim yerleşik bir ahlâk anlayışı ve düşüncesi olmadan, kanuni tedbirler tek başına caydırıcı olamamaktadır.

Yine hukukun sağlamaya çalıştığı, adalet, hakkaniyet, özgürlük, düzen, emniyet, vicdan bütünlüğü, iyiyi yapma, kötüden sakınma ve sakındırma, erdem, insan haysiyeti, eşyayı ve mülkiyeti koruma hep ahlâkî içerikli de-

52 Erdem, H, Ahlak Felsefesi, s.106 vd.; Sondevir Omsalı Düşüncesinde Ahlak, s.123 vd.

53 Kaf 50/16

ğerlerden ibarettir. Dolayısıyla bir birey ancak ahlâkî olgunluğu oranında hukuka saygılı olur ve hukuku ihmal etmemiş olur.⁵⁴

Şu halde suçun önlenmesinde bireylere dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılması hususunda, din ve ahlâk eğitim-öğretimi oldukça önem arz etmektedir. Bu manada özellikle bir takım zaafı nedeniyle suça yönelen kimselerin eğitilmesine ve ahlâkî değerlerin yerleştirilip kazandırılmasına çalışılmalıdır. Çünkü suç önlemede yapılması gerekenlerden biri de, daha önce suç işlemiş kimselerin eğitilmesidir. Nitekim suça yönelik kişiler değişmekte ve düzelebilmektedir. Ancak eğitim ve öğretim öyle bir günde yapılacak bir iş değildir. Bu iş oldukça uzun ve meşakkatli bir süreci gerektirir. Bu nedenle, çocuklara, ta ana okulu, ilk okullardan başlamak suretiyle ve özel yetiştirilmiş öğretmenler tarafından anlayabilecekleri bir dille, dinin daima, başkalarının canına, ırzına, malına ... tecavüzü men, buna mukabil hürmeti telkin eyleyen kaidelerinin -fıkrî terbiyeyi hazırlayan diğer derslerle birlikte- öğretilmesi ve bu yol ile çocuğa ahlâkî ve manevî terbiye verilmesi, öyle zannediyoruz ki, kendilerini bir çok kötü fiil ve hareketleri işlemekten alıkoymağa ve suçluluklarını önleme mevzuunda müessir olmağa değer kıymette tedbirlerden biridir.⁵⁵ Çocuğun ahlâk eğitimini dinî referanslardan tamamen bağımsız yürütmek, sağlam ve güvenilir bir yol değildir. Çağdaş dünyanın içinde bulunduğu ahlâkî çürüme ve çözülme, toplum otoritesi veya saf akıl temeline dayalı hümanist ahlâk anlayışlarının ve bunların öngördüğü eğitim tarzlarının başarısızlığını açıkça ortaya koymaktadır.⁵⁶

268

Bu arada çocuk ve gençlere erdemli davranışlar kazandırılmasında ve suçun önlenmesinde değerler eğitiminin de ayrı bir yeri ve önemi vardır. Nitekim ahlâk ile değer arasında sıkı bir ilişki vardır. Bütün ahlâkî değerler ve hükümler aynı zamanda birer değer ve değer hükmüdür.⁵⁷ Hayır, şer, iyi, kötü, iffet, hikmet, adalet, eşitlik, aşk, çalışkanlık, misafirperverlik ve dürüstlük gibi toplumun sahip olduğu ortak tutum ve bakış açılarına “değer” adı verilmektedir. Kültürel olarak tanımlanmış ve benimsenmiş olan toplumsal standartlar değerleri meydana getirmektedir. İyilik, doğruluk, güzellik vb değerler toplumsal hayatın temel değerlerini meydana getirir.

54 Erturhan, Sabri (2007), “İslâm Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri”, *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 9, Konya, s.122

55 Şensoy, Naci, (1949), *Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul: İ. Akgün Matbaası, s.68

56 Hökelekli, Hayati, (2009), *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Dem Yayınları, s.24

57 Bilgi için bkz. Bolay, Süleyman Hayri, (2007), “Değerlerimiz ve Günlük Hayatımız”, *Dem Dergi* (Değerler Eğitimi Dergisi), Yıl 1, Sayı 1, İstanbul, s.12 vd

Cömertlik, başkalarına faydalı olmaktan büyük bir haz duyma, kul hakkı gözetme, yetmiş iki millete bir göz ile bakma, herkese sevgi ile yaklaşma, güler yüz gösterme, başkasını kendine tercih edebilme, menfaatsiz dostluklar kurabilme gibi erdemler ise birer manevî değerdir.⁵⁸ Dolayısıyla manevî değerlerin çocuk ve gençlere kazandırılması durumunda, saygı ve sevgiyi, hak ve adaleti, doğruluk ve dürüstlüğü esas alan, çalışkan, güvenilir ve erdemli bir toplum olma yolunda ciddi adımlar atılmış olur. Bu bakımdan bütün eğitim-öğretim faaliyetlerinin temel amacı insanın erdeme ulaşmasına yardımcı olmak, iyi kişilikler, sağlam karakterli insanlar yetiştirmeyi hedef almalıdır.⁵⁹

İyi değerlere sahip olmak insanı suç işlemekten, haksızlık yapmaktan, toplum ve çevreye zarar vermekten alıkoymaktadır. Herhangi bir değer bilincine sahip olmayan ve bunları uyulması gereken birer erdem olarak görmeyen bireyler, kişisel çıkarlarını önde tutarak hareket edeceklerinden, başkalarını daha çok mağdur eden ve zarar veren fiil ve davranışlar sergilemekten çekinmeyeceklerdir. Bu nedenle, toplumsal değer ve inançlara bağlılığın zayıflaması, suç oranlarının, buna bağlı olarak da suç korkusunun belli düzeyde artmasına neden olmaktadır.⁶⁰ Kısacası çocuk ve gençlere ailede ve okul öncesinden başlayarak eğitim kurumlarında değerler eğitiminin verilmesinin, erdemli bireyler yetiştirmeye katkı sağlayabileceğini; suç gibi olumsuz davranışlara yönelmeyi de büyük ölçüde engelleyeceği rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, suç olgusu; geçmişte olduğu gibi bugün de toplumu ilgilendiren önemli sorunlardan biridir. İnsanda kötülük yapma eğilimi var oldukça ve iyiye yönlendirilmedikçe de suç olgusu ve suç korkusu var olmaya devam edecektir. Suç olgusunu tamamen ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, bu noktada yapılması gereken en önemli şey, suçların önlenmesine ve azaltılmasına yönelik çalışmaların yapılmasıdır. Suçu önlemek ve suçluyla mücadele etmek sadece maddî, kanunî ve polisiye tedbirlerle mümkün değildir. Zira bu yönde alınan tüm önlem ve çabalara rağmen suçların artarak devam ettiği bir gerçektir.

58 Bolay, S.H. agm. s.14

59 Hökelekli, Hayati, (2009), *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Dem Yayınları, s.24 vd.

60 Kızmaz, Zahir, (2005), "Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.15, sy. 1, Elazığ, s.206 vd. <http://www.cteds.adalet.gov.tr/menu sayfaları/bilgibankasi/makaleler/zahir kizmaz makaleleri /zahirkizmazdinvesucluluk.pdf> 06.09.2014

Suçun önlenmesi amacıyla suç işlemenin dinî, ahlâkî, kültürel, psikolojik ve sosyolojik nedenleri araştırılmalı ve bu yönde çözümler üretilmeye çalışılmalıdır. Batı ülkelerinde ve ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarına ve çoğunluk sosyal bilimciye göre dinî ve ahlâkî değerler suç önlemede caydırıcı önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, insanların yaşadıkları ruhî boşluk ve bunalımlardan hareketle suça yönelmelerini önlemek amacıyla din ve ahlâk değerlerinden oluşan manevî değerlerin kazandırılması yönünde toplumun bilgilendirilip bilinçlendirilmesi ve eğitici çalışmaların yapılması önem arz etmektedir. Çünkü suç korkusu ile ahlak ve ahlaki değerler arasında da yakın bir ilişki vardır. Sonuçta toplumlarda görülen suç sorunu, bir açıdan da bir ahlâk sorunudur; insanî, manevî ve ahlâkî değerlerden sapma sorunudur. Suçların çoğalmasında en önemli etken, ahlâkın bozulması, ahlak ilke ve esaslarının uyulmaz ve tanınmaz hale gelmesidir. Zira ahlâkî kurallar ve müeyyideler, yaşı ne olursa olsun, ferdi frenleyen manevî esaslar ve yönlendiricilerdir. Bunlar kayboldukça ve zafaya uğradıkça suç oranlarının da hızla artmaya başladığı görülür. Bu gün toplumlarda görülen suç korkusu sorunu, gerçekte bir ahlâk sorunudur. İnsanî ve manevî değerlerin kaybolup yok olması sorunudur. Bu nedenle toplumda esas olan ahlak ve ahlaki değerlerdir.

270

Kur'an bile hukuktan önce ahlaki değerlere vurgu yapmaktadır. Nitekim yerleşik bir ahlâk anlayışı ve düşüncesi olmadan, kanuni tedbirler tek başına caydırıcı olamamaktadır. Şu halde suçun önlenmesi ve suç korkusunun giderilmesinde bireylere dinî ve ahlâkî değerlerin kazandırılması için din ve ahlâk eğitimi oldukça önem arz etmektedir. Burada sadece çocuk yaşta değil, aynı zamanda yetişkinler ve bunlar arasında özellikle bir takım zaafları nedeniyle suça yönelen kimseler de eğitilmeli, dini, manevi ve ahlâkî değerler bunlara da kazandırılmalıdır. Ancak dini, manevi ve ahlâkî eğitim ve öğretim öyle bir günde yapılacak bir iş değildir. Bilindiği gibi bu iş oldukça uzun ve meşakkatli bir süreci gerektirir. Bu nedenle, çocuklara, ta anaokulu, ilkokullardan başlamak suretiyle ve özel yetiştirilmiş öğretmenler tarafından anlayabilecekleri bir dille, kendilerini birçok kötü fiil ve hareketleri işlemekten alıkoymanın yolları öğretilip gösterilmelidir.

Şu bilinen bir hakikattir ki, gerçek bir din ve ahlâkî değerlerin kontrolü altında bulunan bir kimse i suça yönelmez ve şer kaynaklarından da her daim uzak durur. Toplumsal değer ve inançlara bağlılığın zayıflaması ise suç oranlarının, buna bağlı olarak da suç korkusunun belli düzeyde artmasına neden olur. Bu nedenle, insanî ve evrensel değerler gibi, insanın duygu ve düşüncelerine, akıl ve vicdanına hitap eden dinî ve ahlâkî değerlerden ibaret olan manevî değerler de kişinin suça ve suç korkusuna yönelmesini önleyici bir role sahiptir. Zira din, sınır ve yasak koymak

suretiyle kötülüğü önlemeye yardımcı olur. Bizatihi dinin kendisi adalet, barış, iyilik, sabır, merhamet vb. gibi tüm evrensel değerleri koruyucu ve destekleyici bir role sahiptir. Dolayısıyla dinin ortaya koyduğu bu tür değerler, bireylerin daha kontrollü davranışlarda bulunmalarını sağlaması yanında, suça yönelmelerini engellemesi bakımından da önemli bir işlevi yerine getirmiş olmaktadır.

Ahlak, bireylerin sosyalleşmesinde, dolayısıyla suçtan uzak durmasında da etkili bir role sahiptir. Ahlak, sosyalleşmeyi sağlarken bireylerin birbirilerine saygı ve sevgiyle yaklaşmalarına büyük bir önem verir. Ayrıca ahlak; suç düzenlemesi yapan yasa koyucuya da yol gösterir. Özellikle suç hukuku, ahlakla içli dışlı bir ilişkiye sahiptir. Suç politikaları da; ahlaksal temele dayandığı ölçüde güçlenir, ahlaktan uzaklaştığı oranda da güçsüzleşir. Zira suç, hem yasaya, hem de ahlaka aykırı bir olgudur.

İnsanlar bir takım manevî değerlerden ve sağlam ilkelerden yoksun olduklarında daha çok suç eğilimi göstermektedir. İnsan bu tür değerlere sahip olduğunda, kişiliği ve benliği sağlam temellere dayandığından daha erdemli davranışlar sergileyebilmekte, kendine ve başkalarına zarar veren davranışlardan uzak kalabilmektedir. Bu nedenle, iyi ve erdemli insan olmak için ahlâkî değerlerin yaşanması ve yaşatılması gerekir. Bu manevî unsurların zayıflaması ve kaybolması ise kişiyi ve toplumu manevi başıboşluğa iter.

İyi değerlere sahip olmak insanı suç işlemekten, haksızlık yapmaktan, toplum ve çevreye zarar vermekten alıkoymaktadır. Herhangi bir değer bilincine sahip olmayan ve bunları uyulması gereken birer erdem olarak görmeyen bireyler, kişisel çıkarlarını önde tutarak hareket edeceklerinden, başkalarını daha çok mağdur eden ve zarar veren fiil ve davranışlar sergilemekten çekinmezler.

Dolayısıyla manevî değerlerin, çocuk ve gençlere kazandırılması durumunda, saygı ve sevgiyi, hak ve adaleti, doğruluk ve dürüstlüğü esas alan, çalışkan, güvenilir ve erdemli bir toplum olma yolunda ciddi adımlar atılmış olur. Böyle bir toplumda suç korkusu da, gelecek kaygısı da olmaz. Çünkü insanlar olanla yetinmeyi öğrenmiş, daha fazla kazanmanın kişiye yeni sorumluluklar getireceğinin şuuruna varmış olurlar.

KAYNAKÇA:

- ABDURRAHMAN SEREF, *İlm-i Ahlâk*, İstanbul 1316
- ALİ İRFAN, *İlm-i Ahval-i Ruh*, İstanbul 1317 R
- ALİ NAZİMA, *Ta'lim-i Vildan*, İstanbul 1323
- BAYRAKTUTAR, Muammer, "Suç Önleme Dini ve Ahlaki Değerlerin Rolü", *Suç Önleme Sempozyumu* 7 - 8 Ekim 2011, Bursa,
- BOLAY, Süleyman Hayri, "Değerlerimiz ve Günlük Hayatımız", *Dem Dergi*, Değerler Eğitimi Dergisi), Yıl 1, Sayı 1, İstanbul 2007
- BROOKS, James , "The Fear of Crime in the United States," *Crime and Delinquency*, 1974
- BUHARÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Camius's- Sahih*, İstanbul 1315 H
- DEMİRTAŞ, Timur, "Suç Korkusu Giderek Artıyor", <http://www.E-Psikiyatri.Com/Suc-Korkusu-Giderek-Artiyor-3958>
- Determinants," *Environment and Behavior*, 36/6: 776-789. (2004)
- DİNLER, Veysel. Tülin İçli, "Suç ve Yoksulluk Etkiselliği (Isparta Cezaevi Örneği)" <http://web.hitit.edu.tr/dosyalar/yayinlar/veyseldinler@hititedutr031020132Z9L1U2X.pdf>, (Erişim tarihi : 13.01.2015)
- DOLU, Osman, Şener Uludağ, Cemil Doğutaş, "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65-1; Enbiyâ, 21/37),
- ERDEM, Hüsamettin, *Ahlak Felsefesi*, Hü-Er Yayınları, Konya 2013
- ERDEM, Hüsamettin, *Sondevir Osmanlı Düşüncesinde Ahlak*, Konya 1996
- ERTURHAN, Sabri (2007), "İslâm Hukukunda Suçla Mücadele Yöntemleri", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 9, Konya
- FERRARO, Kenneth F., (1995), *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk* (Albany: State University of New York Pres, 1995
- FIRAT, Serap A., "Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:10
- Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012 ekadar. http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/16_4_9.pdf 07.09.2014
- GERÇEK, Leyla Çakıcı, "Şüpheli ve Mağdur Üzerine Bir Araştırma", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cild 8 (3-4)
- İBNİ MİSKEVEYH, *Ahlâkı Olgunlaştırmak*, çv. A. Şener, C. Tunç, İ. Kayaoğlu, Ankara 1983
- İMAM GAZALÎ, *İhyau Ulûmi'd- Dîn*, Mısır tarihsiz
- KILIÇ, Recep, *Peygamberliğin Gerekliliği ve Peygamberimizin Örnekliliği Hz. Peygamber'in Hayatından Davranış Modelleri içinde*, Ankara: TDV Yayınları, Ankara 2005
- KINALIZÂDE Ali Efendi, *Ahlâk-i Alâî*, Mısır 1248
- KIZMAZ, Zahir, "Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.15, sy. 1, Elazığ 2005 <http://www.cteds.adalet.gov.tr/menusayfaları/bilgibankasi/makaleler/zahir/kizmazmakaleleri/zahir/kizmazdinvesucluluk.pdf> 06.09.2014
- KUL, Mehmet, TAYFUN, Recep, "Sembolik Etkileşim Bağlamında Polisin Saygınlığı (Suç Korkusuna ve Suçtan Caydırıcılığa Etkisi)", *Polis Bilimleri Dergisi*, C.11

- AYNİ, Mehmet Ali, *Türk Ahlakçıları*.İstanbul 1939 (1-2)
- MICELI, /ROCCATO, Michele/ROSATO, Rosalba, "Fear of Crime in Italy: Spread and
- MÜSLİM, Ebu'l- Hüseyin Müslim el- Haccac, *Sahih*, Mısır 1954, (1-5)
- ÖMEROĞLU, Ömer, Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, Sa. 4 (http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/16_4_9.pdf) (07.09.2014)
- ÖNLEY. M. *Hiz. ve Çoc. Suç. Arş. M.* <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/1346/15597.pdf> 06.09.2014
- ÖZTOPRAK, Yağmur, Karl Micheal Lux, Selen Gürsesli, Zekiye İpek, Bahar, Gökçe Sezgin, Can Göloğlu, Burak Bağ, "Çocukların Sokakta Oyun Oynamalarına İzin Verilmemesi-Ebeveynin Suç Korkusu İlişkisi", <http://tip.baskent.edu.tr/egitim/mezuniyetoncesi/calismagrp/ogrsmpzsnm13/13.S20.pdf> (Erişim tarihi:13.01.2015)
- POLAT, Ahmet/GÜL, Serdar Kenan(2010), "Kriminoloji araştırmalarında mağdur anketlerinin yeri ve önemi", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, ISSN:1303-5134, C:7, S:1
- Polis Bilimleri Dergisi, C.8, Sa.3-4.Hökelekli, Hayati, *Çocuk, Genç, Aile Psikolojisi ve Din*, İstanbul: Dem Yayınları, İstanbul,2009
- SAMPSON, Robert J./RAUDENBUSH, Stephen, W./EARLS, Felton (1997)
- SELÇUK, Sami, Ahlak, *hukuk ve suç hukuku*, 23 Ocak 2010 tarihli Star Gazetesi, <http://www.hukukihaber.net/ahlak-hukuk-ve-suc-hukuku-makale,2251.html> 07.09.2014
- SELÇUK, Sami, *Hukuk Da, Devlet De Evrensel Ahlak Yasasına Uymak Zorunda* / <http://www.idealhukuk.com/hukuk/hukuk.asp?mct=duyurudetay&x=makale&y=Makaleler&id=79&tit=Hukuk-da--Devlet-de-evrensel-ahlak-yasasına-uyumak-zorunda/-SAMI-SELÇUK> 07.09.2014
- SIGNORELLI, *Violence in the Media: A Reference Handbook*, ABC Clio inc., Santa Barbara,
- ŞAHİN, Nur, "Korku ve Fiziksel Acı Deneyimleri, İntihar Riskini Belirleyebilir", <http://ajanspsikoloji.com/korku-ve-fiziksel-aci-deneyimleri-intihar-riskini-belirleyebilir> (Erişim tarihi 12.01.2015)
- ŞAHİN, Nur, "Korku, Kaygı, Özgürlük, Ölüm ve İntihar Üzerine Değınmeler", ehttp://www.itaatsiz.org. erişim tarihi 12.05.2012).
- ŞENSOY, Naci, (1949), *Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri*, İstanbul: İ. Akgün Matbaası
- TAYLAN, Hasan Hüseyin, "Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sa.26
- Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy," *Science, New Series*, 1997
- YÜCEL, Mustafa Tören, *Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi*, TBB Dergisi, Sayı 83, 2009,
- YÜCEL, Mustafa Tören, "Türkiye'de Suç Bilimine Doğru", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sa.3

MEDYA ARACILIĞIYLA YAYILAN ETNİK KİMLİK OLGUSUNUN PSİKO-SOSYAL AÇIDAN SUÇ KORKUSUNA ETKİSİ

Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU¹, Ayşegül ŞAHİN², Yusuf GENÇ³

ÖZET

Etnik kimlik, sosyo-kültürel ve dilsel farklılık ekseninde oluşan bir olgudur. Özellikle çok uluslu devletlerin tek uluslu devlet olma yönelimlerinden sonra, etnik ayrıma dayalı grupların bağımsızlık söylemleriyle terör olaylarının artış göstermesinin arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Toplumları bu noktaya sürükleyen nedenler giderilemezse bölünme, parçalanma veya yıkılma gibi sonuçlar görülebilir. Etnik şiddete yol açan nedenlerin başında, bireyin kendini bir gruba ait hissetme eğiliminin sonucunda, ait olduğu grup üyelerinin yaşadıkları çaresizlik veya aşağılanmışlık gibi duyguların varlığına olan inanç gelir. Bu durumda her üyede ortak bir endişe ve öfke duygusu oluşur ve edinilen bir liderin etrafında şiddet eğilimi içerisine girebilir, politik propaganda ve manipülasyonlara kapılabilirler.

Grubun üyelerinde kendiliğinden manevi bir bağ oluşur, birbirlerini hiç görmemiş olsalar bile aralarında bir aynılık duygusu gelişebilir ve ortak hareket edebilirler. Etnik şiddet eğiliminin bir diğer nedeni de geçmiş yaşantıların bıraktığı veya ortaya çıkardığı olumsuz etkilerdir. Bireyi örseleyici yaşantı olarak adlandırılan acı, aşağılanma, mağduriyet düşüncesi veya çeşitli yaşam güçlükleri, giderilmedikleri takdirde tepkiye dönüşmekte ve sorumlu olarak kabul ettikleri otoriteye karşı koyla eğilimi göstermektedirler.

Kitle iletişim araçlarının söz konusu haberleri aktarma biçimi de suç mağduriyetinin risk ve korku algısı üzerinde oldukça etkilidir. Dolayısıyla insanların yaşadıkları sosyal ve fiziki çevre tehdit edici bir atmosfer halini alırsa, şiddete başvuran ve bundan etkilenen insanlar ortaya çıkabilir. Buna bağlı olarak kendi çevresine yabancılaşmış ve diğer alt kültürlerle veya etnik kimliğe sahip bireylerle güveni azalmış bir toplum söz konusu olur. Bu durumun yaşanmasında medya aracılığıyla yayılan etnik kimlik olgusunun, karşı kültür veya etnik orijin hakkın-

1 Yrd. Doç. Dr. Sinop Üniversitesi, Öğretim Üyesi, Sinop,
h.vehbiimamoglu@myynet.com

2 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Trabzon, aysgl23@gmail.com

3 Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi Öğretim Üyesi, ygenç@sakarya.edu.tr

da yanlış anlama ve önyargılı hüküm vermesi önemli rol oynamaktadır. Sosyal problem perspektifiyle açıklanan bu durum, bir olayın gerçekleşmesinden çok o olayın nasıl aktarıldığı ve nasıl ele alındığıyla doğrudan ilgilidir.

Medya organları, etnik kimlik temelinde şekillenen toplumsal olayları, aktarma biçimiyle insanlar üzerinde derin izler bırakabilir. Bunun sonucunda suç mağduriyeti riski açısından etnik ve kültürel olarak heterojen bir bölgede yaşayanlar, nispeten daha homojen bölgelerde yaşayanlara göre daha fazla suç korkusuna maruz kalabilirler.

Teorik verilere dayanan bu araştırmada etnik kimlik olgusunun medyada yer alma biçimiyle toplumları psiko-sosyal açıdan nasıl etkilediği ve bu durumun insanların suç korkularına ne düzeyde yansıdığı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Kimlik, Medya, Şiddet, Suç, Suç Korkusu

GİRİŞ

Korku, belirli birtakım fiziksel veya psikolojik acı veya tehlikenin önceden sezilmesiyle tecrübe edilen bir histir. Suç korkusu; bireyin bir suça ya da suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği duygusal endişe veya korku tepkisi olarak tarif edilebilir. Suç korkusu, bireylerin suç mağduriyeti konusunda algıladıkları savunmasız kalma ile yakın ilişkili bireysel süreçlerin ve çevresel dinamiklerin bir ürünüdür (Dolu, 2013). Bu fobi insanları bazen suça iterek şiddete yönlendirmektedir.

Şiddet ilk toplumlardan günümüze tek insanların başvurduğu içgüdüsel bir eylemdir. Her ne kadar suç insan doğasında olmayan öğrenme yoluyla elde edilen bir olgu olarak suç teorilerinde yerini almış olsa da suçun bir versiyonu olan şiddetin insan doğasında var olan bir durum olduğu psikoloji literatüründe yer alan kanaattir. Günümüzün önemli sorunlarından birisi şiddet olgusudur. Bu nedenle şiddet olgusu, sosyal bilimcilerin temel araştırma konularından biri haline gelmiştir. Şiddet olgusunun, tarihsel ve toplumsal şartlar çerçevesi ile incelenme alanı bakımından farklı tanımları yapılmıştır (Tor ve Sargın, 2005). Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'na göre şiddet; gücün ya da fiziksel kuvvetin, tehdit yoluyla ya da gerçekte, fiziksel zarar, ölüm, psikolojik zarar, gelişme engeli ya da yoksunluğa neden olacak şekilde, kendine, bir başkasına ya da bir grup veya bir topluma karşı niyetli biçimde kullanılmasıdır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002: 4). Şiddeti ortaya çıkaran saldırganlık eğiliminin nereden kaynaklandığı konusunda farklı bakış açıları vardır. Mosses, şiddeti içgüdüsel veya çevreden kaynaklanan bir davranış olarak değerlendirir (1996: 23). Ancak şurası bir gerçektir ki, şiddetin ortaya çıkış nedenleri eskiye nazaran oldukça çeşitlilik göstermektedir. Şiddet özü itibarıyla insanın doğasında var olan ancak bastırılmış bir davranış biçimi olarak kalan ve sahip olunan güçle bir başkasını yaralama veya daha kötü bir biçimde, tehdit

etme ya da bizzat uygulamadır (Subaşı ve Akın, 2006: 1). Buna göre şiddet, zarar verici bir saldırı olarak yok etme sınırına kadar varabilir (Deveci vd., 2008: 352).

En genel anlamda şiddet, farklılıkları, anlaşmazlıkları baskı yaparak çözümlenme eylemidir. Aslında şiddet sözün bittiği yerde başlar. Bireyler her hangi bir konuda meşru şartlarda kendilerini ifade etme acziyeti yaşamaya başladıkları andan itibaren savunma mekanizmaları kendilerini şiddete başvurmaya yönlendirir. Aynı zamanda şiddet kısa yoldan ve erken sonuç alma eğiliminin bir sonucudur. Şiddet bir nevi savunma mekanizmasıdır. Şiddet alışkanlıklarla, eğilimlerle ve yaşam tarzıyla da yakından ilişkilidir. Şiddeti tanımı çerçevesinde birçok türe ayırmak mümkündür. Bunlar; sözel, fiziksel, ekonomik, psikolojik, sosyal, cinsel ve dini şiddet olarak sınıflandırılabilir. Bu şiddet çeşitleri dikkate alındığında toplumda şiddet uygulamayan veya şiddete maruz kalmayan kimse yoktur denebilir.

Bu şiddet türlerini dikkate aldığımızda, şiddetin ortaya çıkması için fiziki bir müdahalenin şart olmadığı görülür. Kişinin anlaşamadığı veya istemediği başka bir kişiyi veya topluluğu aşağılaması, alay etmesi ve küçümsemesi gibi davranışların tümü şiddet içerisinde değerlendirilebilir. Bu anlamda şiddet, bireyin başkalarıyla olan anlaşmazlıklarını uygun yöntemlerle çözme beceriksizliğinin sonucu ortaya çıkan davranışların tümüdür (Aksüt vd., 2006). Ancak şiddet, çok yönlü bir olgu olduğu için psikolojik, ahlâksal, siyasal, ekonomik ve hukuksal olarak sınıflandırılabilir (Kocacık, 2001). Etnik şiddet de bu kapsamda, siyasal ve psikolojik şiddet içerisinde değerlendirilebilecek bir türdür. Etnik şiddet daha çok organize suçlar kapsamına girmektedir. Çünkü ortak kültür, dil ve değerlerin paylaşılması örgüt elemanları arasındaki uyum, güven, iletişim, sadakat ve gizliliği yüksek düzeye taşıyarak şiddeti hızlandırır ve kuvvetlendirir.

Şiddet bir suç unsurdur. Bir suçun gerçekleşebilmesi için öncelikle suça motive olmak sonra suç işlemeye fırsat bulmak gerekir. Biri suç işlemeye azmetse, birileri onu azmettirse veya ortam bireyi suça sürüklese bile suç fırsatı yoksa suç gerçekleşmez. Bir yerde suç motivasyonu yoksa her yer suç fırsatı ile dolu olsa da suç yine de gerçekleşmez. Dolayısı ile suçun öncelikle bir motivasyon ayağı, bir de fırsat ayağı olduğunu unutmamak gerekir (Dolu, 2013: 4). İnsanlar; istekleri yerine gelmediğinde, aşırı tepki durumlarında, kendi ihtiyaçları, duyguları ve isteklerinin daha önemli olduğuna inandıklarında, gerçekçi olmayan beklentilerde, alkol bağımlılığında, aşırı alınganlık durumlarında ve sorunları için başkalarını suçlama eğilimine girdiklerinde şiddete başvurmayı tercih ederler. Şiddet aynı zamanda bir korkunun da sonucudur. Şiddet; yapısal veya konjonktürel, doğrudan veya dolaylı, dar veya geniş anlamli olabilir. Konjonktürel şiddet geçici olmakla birlikte elverişli ortamlarda ortaya çıkar. Yapısal şiddet uzun vadedir ve haklar bağlamında ortaya çıkar ki, bu daha çok az gelişmiş toplumlarda görülür. Şiddetin sonuçları muhataplarına doğrudan yansıtacağı gibi uzun vadede dolay-

lı olarak da yansıyabilir. Bunun yanında şiddet bir bireyi, bir grubu kapsayacağı gibi bir toplumu da ilgilendirebilir. Bu şiddet unsurlarının hepsi de etnik yapılanmalarda görülebilir. Etnik yapı bir kimlik arayışı ve sahiplenmesidir. Hakların ve eşitsizliklerin söz konusu olduğu alt kültürlerde daha sık görülür. Medya şiddeti meşrulaştırır ve hak arama unsuru olarak topluma enjekte ederse, o zaman şiddet önlenemez bir olgu haline gelir ki, bu aşamadan sonra yaptırımları azalır ve teröre dönüşebilir.

Bundan dolayı şiddetin toplumun önüne nasıl sunulduğu ve ne türden kabul gördüğü önemlidir. Şiddet eğer şiddete maruz kalanlar tarafından meşru görülüyorsa, o zaman şiddet olmaktan çıkar ve alışkanlık, örf ya da töreye dönüşür. Hatta şiddet bir kültür haline gelirse (yaşam biçimi) sorun olmaktan çıkar, belki de bir yönetim tarzı haline dönüşebilir. O zaman şiddet meşrulaşır hatta çözüm unsuru olarak görülür. Aynı durum ve davranışlar diğer toplumlar tarafından yasaklanırken ilgili toplum tarafından teşvik edilir. Özellikle etnik kimlik hakkındaki hak ve özgürlük temelli mücadelelerin medya tarafından sunumu hedef kitle üzerinde önemli izler bırakmaktadır. Masumiyet karinesi üzerinden gidildiğinde, ezilenlerin sosyolojisi kapsamında toplumda önemli bir taban bulup ilgiyi üzerine çekebilmektedir. Ezilenlerin psikolojisi veya pedagojisi kapsamında değerlendirildiğinde, şiddet uygulayıcıların suç ödülleri kapsamında kendilerini ikna etmeleri, her şeyin meşrulaştırılması inancını doğurur ve önlenmesi zor bir durum oluşur ve sonuçta kimseye yarar sağlamaz.

Bu araştırmada etnik kimlik olgusunun medyada yer alma biçimiyle toplumları psiko-sosyal açıdan nasıl etkilediği ve bu durumun insanların suç korkularına etki düzeyi ele alınacaktır.

1. ETNİK GRUP VE ŞİDDET OLGUSU

Etnik ya da etnisite, bir toplumdaki insanları diğerlerinden ayıran her türlü kültürel uygulama olarak tanımlanabilir (Doğan, 2009: 483). Bu kavramın ortaya çıkmasında ulus devlet oluşumlarının önemli bir payı vardır. Devletin oluşmasında kültürel ve toplumsal özellikleriyle bir ulusun hâkim olması vardır ve bu ulus siyasal olarak ön planda olacaktır (Yanık, 2013: 230). Siyasi bir kavram olarak ilk defa 1953 yılında Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından kullanılan etnik/etnisite (Yıldız, 2001: 39), grup üyelerinin kendilerini toplumun diğer kesimlerinden farklı görmelerini ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Farklılık dil, din ve tarihte daha belirgin bir şekilde ortaya çıksa da, giyim-kuşam ve beslenme alışkanlıkları gibi yaşam tarzlarında da görülebilir.

Bu anlamda etnik grup şöyle tanımlanabilir: Kendileri veya başkaları tarafından, paylaşılan ortak özellikler bakımından kendilerini toplumun diğer kesimlerinden ayrı olarak düşünen kişilerin oluşturduğu gruptur (A Dictionary of Sociology, 2014). Bu nedenle dil veya tarih gibi temel farklar değil, yaşama tarzlarında-

ki farklılıklar da etnik grubun oluşması için yeterlidir. Örneğin bugün Avrupa'da yaşayan Kırım Tatar Türklerinin bir kısmı anadillerini unutmuş olmalarına rağmen, kendilerini Türk olarak tanımlayarak farklı bir etnik grup olduklarını kabul etmektedirler (Erkal, 2001: 33).

Etnik kelimesiyle tamlama oluşturmuş birçok kavramdan söz edilebilir. Etnik kültür, etnik yapı, etnik kimlik ve etnik şiddet gibi... Temelde toplumun ana yapısından farklılığı ifade eden bu kavramlar, sosyo-ekonomik yapıların değişmesine paralel olarak günümüz toplumlarını ve devletlerini etkilemektedir. Bu bağlamda değerlendirilebilecek etnik şiddet olgusu, etnik farklılıklardan kaynaklandığı gerekçesine dayandırılarak, taraftarlarının da kendilerini bu şekilde algılamaları sonucunda ortaya çıkmıştır (Usta, 2009: 88). Öte yandan etnik şiddet, sosyolojik açıdan toplumsal şiddet kavramı içerisinde yer alır. Toplumsal şiddet olgusu ise, intihar, adam öldürme, suikast, adam kaçırma, fidye isteme, rehin tutma, tahrip etme, protestoda bulunma, çatışma, ayaklanma, ırk veya mezhep kavgaları gibi eylem türlerini içermektedir (Türkdoğan, 1996: 341).

Etnik anlamda şiddetin ortaya çıkmasında, etnik patoloji adı verilen bir grubun diğer gruplara veya toplumlara karşı büyük bir güvensizlik, kuruntu, düşmanlık ve yabancılaşma hissi taşımalarının (Öztürk, 1998: 5) önemli bir payı vardır. Etnik patoloji, diğer gruplar üzerinde egemenlik kurma veya kendilerini onlardan ayrı yaşama düşüncesine iten bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla bu tip psikolojik tavırlar, problem oluşturabilir ve çatışmalara sebebiyet verebilir.

278

Şiddetin ortaya çıkmasında bireyin sosyal ve kişisel gereksinimlerinin karşılanmaması tetikleyici bir rol oynamaktadır. Gereksinimlerinin karşılanmadığını iddia eden birey, kendini bir gruba ait olarak görerek, başkaları tarafından bu şekilde kabul görme ve dolayısıyla kendini farklı hissetme duygularına kapılması anlamında etnik patolojiye yol açabilmektedir (Usta, 2009: 91). Ancak şiddet eğiliminin bireyin çocukluk dönemi tecrübeleriyle yakından ilgisi vardır. Toplum tarafından oluşturulmuş ve çocuk tarafından benimsenen birtakım kurallar, doğrunun ne olduğu ve başkalarıyla nasıl iletişim kurulacağına ilişkin yönlendirici etkiler yapar (Çiloğlu, 2006: 16). Çocuk ancak bu şekilde toplumsallaşma sürecinde neyin iyi neyin kötü olduğuna ilişkin ahlaki bir bilinç geliştirir (Selçuk, 1995: 82).

Suç ve şiddet öğrenme yoluyla kazanılır. Sosyal-Bilişsel Öğrenme kuramına göre (Korkmaz, 2009: 221); "Davranış öğrenilir ancak hemen gösterilmeyebilir. Öğrenme her zaman pekiştireçe bağlı olmayabilir. İnsan uyarıcıya karşı tepki veren pasif bir organizma değildir". Öğrenilen davranışlar ihtiyaç halinde ve beyin melekeleri ikna edildiğinde devreye girerler. Sosyal-Bilişsel öğrenme kuramının en önemli ögesi modeldir. Bu kuram, öğrenme sürecinde hem doğrudan hem de dolaylı yaşantılara önem verir (Özyurt, 2010). Öğrenme sürecinde, model kişinin davranışları öğrenene/gözlem yapana dolaylı yaşantılar kazandırır. Bandura tarafından yapılan deneylerde model kişinin davranışlarının pekiştirilmesi duru-

munda, öğrenenin de model gibi davranma eğiliminin güçlendiği saptanmıştır. Hatta model kişinin davranışları cezalandırılmış olsa dahi, öğrenmenin yine de gerçekleştiği ifade edilmektedir (Çakır, 2010).

Psikiyatristlere göre bireyi şiddet içerikli davranışa götüren etkenlerin başında, aile içi sorunlar ve kültürel aktarmalar yer almaktadır. Dengeli bir kişilik oluşturamayan bireyler, aile ve çevreyle sağlıklı ilişki kuramazlar ve davranışlarını kontrol etmede yetersizlik gösterebilirler. Ahlakî bilinç kazandırmak, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerini düzenlemeye ve bu ilişkileri değerlendirmeye katkı sağlar ki, bunlar insanın hem kendisi hem de başkası hakkındaki fikir, idrak ve inançlarıdır. Zaman içerisinde kazanılan bu kanaatler, bireyin hareketlerine yön verir ve doğru kanalize edilmediği takdirde, toplumsal hayatın her noktasında şiddete yönelmiş bireyler ortaya çıkmasına neden olurlar. Bu nedenle yapılması gereken ilk şey, başkalarıyla ilgili düşüncelerin ön yargısız ve tarafsız olması gerektiğinin öğretilmesidir (İmamoğlu, 2013: 227). Aksi takdirde şiddete yönelmiş bireylerde görülen idealist eğilim ve sahip oldukları inanç ve fikirlerinin onurlu ve kesin doğru olduğu düşüncesi, kendilerini yorumlama, yargılama ve çıkarım süreçlerinden yoksun bırakabilir. Bu durumda toplumsal ve siyasal sorunlara çabuk ve basit çözümler üretirler; ancak, kendisini yöneten bilinçdışı etkilerin farkına varamayabilirler (Le Bon, 1997: 39).

Etnik şiddeti besleyen önemli bir noktada da mağduriyet psikolojisidir. Geçmişte yaşanan mağduriyetlerin yeni nesle bilinçli ve bilinçsiz bir şekilde aktarılmasıyla başlayan süreç, bireylerde bölünmüşlük, mağdurluk ve eziklik duyguları oluşturarak, kendilerine bir destek ve koruma aramalarını sağlayabilir. Böylece mağduriyet bireyde benlik savunması meydana getirebilir ve bu durum farklı yansıtma biçimleri geliştirilmesine sebep olabilir (Çevik, 2007: 36). Çünkü psikiyatristlere göre şiddet, mağduriyetten kaynaklanan bir tepkisel davranıştır. (Kocadaş, 2004). Özellikle çocukluk döneminde yaşanan travmalar, telafi edilemedikleri takdirde, ileride kendilik saygılarını kaybetmelerine neden olmakta ve kendini güçsüz hissetmelerine yol açmaktadır. İlerleyen zamanlarda ise, bu güçsüzlüklerini öteki olarak gördüklerine şiddet uygulayarak gidermeye çalışmakta ve böylece güçsüzlüklerinin güçlülüğe dönüştüğünü düşünebilmektedirler (Çevik, 2012-2013: 66).

Şiddetin ortaya çıkmasında otoriter ve baskıcı ailelerde yetişmiş olmanın da etkisi vardır. Bu şekilde yetişen çocuklar, kişiliklerini sağlıklı bir şekilde oluşturamazlar, yeteneklerini sergileyemezler ve bu durum onlarda suçluluk ve güçsüzlük duygusu oluşturabilir. Fakat baskının kalktığı veya uygun bir ortam bulunduğu zamanda, geçmişe bir tepki olarak şiddete başvurma ortaya çıkabilir (Can, 2009: 5). Bu durumun devlete yansması da olabilir. Özellikle ergenlik döneminde aile ile olan bağları zayıflayan bireyler, ebeveynleri yerine devleti koyup tepkiyi devlete gösterebilirler (Çevik, 2007: 40). Genellikle etnik bağlamda gerçekleşen bu tepki, etnik kimliğin mağduriyetinden kaynaklanan türü şeklinde gerçekleşir.

2. MEDYADA ETNİK ŞİDDET

Etnik şiddetin oluşması kadar toplumda nasıl algılandığı ve tek tek bireyler bazında nasıl anlaşıldığının da önemi büyüktür. Bir olgunun gerçekleştiği ya da başladığı yerden daha uzak yerlere ulaşmasında veya etki çemberinin genişlemesinde başrol medyanındır. Medya yazılı, sesli veya görüntülü olabilir. Bu nedenle yazılı, sözlü ve görüntülü kitle iletişim araçlarının tümüne medya denilmektedir (Bülbül, 2001: 2). Medyanın işlevi UNESCO tarafından hazırlanan bir raporda şu şekilde sıralanmıştır (Mac Bride, 1993: 15): Haber ve bilgi verme, bireylerin toplumsallaşmasını sağlama, sorunları tartışma ve diyalog kurma, bireylerin toplumsal olaylara karşı motivasyonunu artırma, yetenek ve beceri düzeylerini geliştirme, kültürel mirasın aktarımını gerçekleştirme, eğlendirme ve farklılıklara rağmen birlikte yaşama tecrübesi oluşturma... Medyanın bu kadar farklı fonksiyonu üstlenmesi veya yerine getirmesi elbette kullanımının önemini artırmaktadır.

Günümüz toplumlarında kitle iletişim araçlarının fertler arasındaki iletişimdeki başat rolü düşünüldüğünde, herhangi bir mesajın verilmesinde veya verilmesi istenen mesajın etkinliğinin artırılmasının sağlanmasında, medyanın tercih edilmesinin nedeni anlaşılabilir. Söz konusu terör faaliyetleri olduğunda ise, ana unsur olan eylem ve şiddetin, terör örgütlerinin amacını gerçekleştirecek biçimde sunulmasında da medya etkin olarak kullanılabilir. Çünkü yapılan eylemler medyada ne kadar yer alırsa, örgütün reklamı o kadar fazla yapılmış olur ki, bu durumda hedeflenen amaca o kadar yaklaşmış kabul edilir (Mutlu, 2003: 52).

280

Genel olarak terör örgütlerinin medyayı kullanması, ilgi çekme ve bu sayede propagandalarını yapma amacına dönüktür (Muratoğlu, 2007: 109). Bunun için ilgi çekici eylemler yapılmak istenir. Toplumun ilgisini ise, çoğunlukla dramatik ya da sansasyonel tarz ve büyüklükteki eylemler çeker. Dolayısıyla eylemin büyüklüğüyle medyada yer alma biçimi arasında doğru orantı kurulabilir. Bu ilişki aynı şekilde terör örgütünün stratejik anlamda güç gösterisi olarak da sayılabilir. Bir başka deyişle, terör örgütünün güçlü bir şekilde varlığının tescili için reklam yapma olasılığının artırılması olarak da kabul edilebilir. Çünkü terör uzmanlarına göre propaganda, örgütün hem amacı hem de aracıdır (İlhan, 1998: 66). Propaganda sayesinde örgüt, kitlelerin algılarını şekillendirmek, onları yönlendirmek ve davranışlarını yönetmek ister (Oktay, 2002: 91). Öte yandan propaganda, sadece hedef kitle olarak tanımlanan halka yönelik değildir. Aynı zamanda toplumda genel bir kaygı ve korku yaratma ile kendi taraftarlarına moral verme işlevini de yerine getirir (Çaşın, 2008: 718).

20. yüzyıl şiddet olaylarının etnik temele bağlı olarak artış gösterdiği bir dönem olmuştur. Şiddetin etnik temele dayandırılması, kitle psikolojisini ön plana çıkarmaktadır. Kitle psikolojisinde tek tek bireylerin bilinçli kişilikleri değil, ortak bir amaca yönelmiş bir grubun kolektif bilinci söz konusudur (Le Bon, 1997: 20).

Dolayısıyla özellikle etnik temele dayalı gruplarda sıkça rastlanan bu psikoloji, kitlenin sahip olduğu değerlerin riske girmesi durumunda kolektif bilinci devreye sokar ve bu bilinç zaman zaman şiddeti de makul görebilir. Tam da bu noktada medya devreye girer. Çünkü kitlelerin harekete geçirilmesinde lider pozisyonundaki yönetici kadronun, ideolojik manipülasyon yapabilmesi için medya aracı olarak kullanılır. Medya aracılığıyla, kitleler psikolojik olarak etkilenecek, nasıl davranılması ve nasıl düşünülmesi gerektiğini konusunda yönlendirilebilir.

Etnik grupların toplumda organize olması diğer unsurlara göre daha kolay olmaktadır. Medyanın gücü grup üyeleri arasındaki iletişimi ve etkileşimi hızlandırmakta ve organize olmayı kuvvetlendirmektedir. Grup üyeliği aidiyet duygusunu artırır, etnik grup ise bunu hızlandırır. Bulunduğu toplumda sosyal dışlanma riski yaşayan ya da psikolojik olarak kendilerini ezik hisseden etnik gruplar, hizmet ve imkânlara erişimde de sorun yaşadıklarını düşündüklerinde kendi aralarında örgütlenerek bir mücadele seyrine girerler. Tüm üyelerin destek ve katılımını sağlamak için medyayı kullanarak kendilerine ulusal ve uluslararası taraf bulmaya çalışırlar. Son aşamada medyanın bu olayı işleme biçimi ve grup üyeleri üzerinde bırakmak istediği imaj önem arz etmektedir. Kendi aralarında eylem kararı aşamasına gelen etnik yapılanma, toplumun diğer katmanlarını etkilemek ve haklılıklarını kabul ettirebilmek için eylemlerini meşrulaştırma arayışlarına girerler ve yumuşak mesajlarla toplumsal kabul eğilimi gösterirler.

Eylem kararı alındığında, önemli olan eylemin toplumda yaratacağı etkidir. Örgütler, siyasal ve ideolojik beklentilerini gerçekleştirebilecekleri eylemleri tercih ederler ve amaçlarına ulaşmak için seçtikleri yöntemin meşruiyetine değil etkinlik derecesine bakarlar (Küçükcan, 2010: 37). Eylemin etkinlik derecesi ise, ya büyüklüğüne ya da medyada yer alma biçimine bağlıdır. Bu şekilde örgüt, siyasi açıdan devlete karşı istediklerini yaptırma noktasında avantaj sağlayabilmek için kamuoyu üzerinde korku, endişe, kaygı, telaş, panik, dehşet ve stres yaratma politikası güder (Küçükcan, 2010: 36). Her durumda medya, terör örgütlerinin bu politikasına hizmet edebilir.

Medya ile terör arasında isteyerek veya istemeyerek karşılıklı bir çıkar ilişkisi söz konusu olabilir. Eylemlerin geniş kitlelere duyurulması, hem terör olaylarının hem de medyanın daha fazla takip edilmesine neden olmaktadır. Medya açısından ticari anlamda "reiting" olarak ifade edilen bu durum, izleyicinin ilgisini çekebilmek için olumlu veya olumsuz içeriklerin dramatize edilerek sunulması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda, şiddet ve terör eylemleri özellikle gençler ve eğitim düzeyi düşük bireyler üzerinde, objektif olarak sunulduğu takdirde, her ne kadar terörün çirkin yüzünü göstererek bu tür eylemlere karşı toplumsal bir direnç meydana getirirse de, farkında olmadan bir duyarsızlaşmanın oluşmasına ve dolayısıyla şiddet ve saldırganlığın artmasına da neden olduğu vurgulanmaktadır (Yücedoğan, 2012: 112-113).

3. MEDYANIN SUÇ KORKUSUNA ETKİSİ

Suç korkusu, bireyin toplum içinde yaşayan diğer bireylerin suç oluşturan veya suç sayılan eylemlerinden korkması olarak tanımlanmaktadır (Ömeroğlu, 2012: 332). İnsan psikolojisinde var olan güvende olma ihtiyacı, doğuştan gelen veya sonradan öğrenilen bir şekilde, kendini tehdit eden unsurlara karşı, korku duygusunun oluşmasına sebebiyet vermektedir (Gençöz, 1998: 10). Dolayısıyla birey, yaşam kalitesini artırmak için güvenlik ihtiyacının giderilmesini ister. Bu bağlamda suç korkusu, insanların bu en temel ihtiyaçlarından birini tehdit eden bir niteliğe sahiptir. İnsan psikolojisini etkileyen diğer korkular gibi, suç korkusunun da bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene yönelik pek çok olumsuz etkisi vardır. Bireyde kişilik bozuklukları başta olmak üzere, toplumla olan ilişkilerini zayıflatan ve içine kapanma gibi sonuçlar doğuran suç korkusu, toplumsal barış ve güven ortamını da zedeleyen bir unsurdur (Dolu vd., 2010: 58). Bu duruma maruz kalan birey, tedbir olarak kendini toplumdan soyutlayarak “soyutlayıcı güvenlik” adı verilen, kendini toplumdan koparan ve sanki soyut bir zırhla kaplayan bir savunma mekanizması geliştirebilir (Yücel, 2009: 278).

Suç korkusu, birey ve toplumu ilgilendiren yönleri dikkate alınarak, birey açısından mağduriyet ve zayıflık, toplum açısından sosyal kontrol ve sosyal problem perspektifi olmak üzere, dört farklı neden/bakış açısıyla ele alınabilir (Dolu vd., 2010: 64). Medya aracılığıyla yayılan suç korkusu, sosyal problem perspektifine daha uygun olduğu görülmektedir. Ancak kısmen de sosyal kontrol perspektifine uyan yönleri vardır. Sosyal kontrol perspektifi veya kuramı, bireyin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu ilişkiden kaynaklanan sosyal denetim olgusunu temel alan ve bu düzenin yıkıldığı, bozulduğu veya tehdit edildiği durumlarda, suç unsurunun oluştuğu ve bunun sonucunda da birey ve toplumun suç korkusu yaşayacağını ifade eder (Kızmaz, 2005: 192).

Sosyal problem perspektifine göre; medya veya diğer yollarla yayılan suç olayları ve haberleri, bireylerde suç korkusu oluşturur (Heath, 1984'den akt.: Dolu vd., 2010: 64, Meško, 2009: 9-10). Bu bakış açısına göre toplumsal düzen ön plana çıkmaktadır. İnsanlar toplum içinde yaşayan varlıklar olarak, toplumsal düzene ihtiyaç duyarlar. Düzenin bozulması, her ne şekilde olursa olsun, güvenlik zafiyeti hissettirebilir. Bu nedenle suça yol açabilecek her türlü olgu, beraberinde suç korkusunu da getirecektir. Hatta suçun oluşmadığı durumlarda bile, psikolojik olarak etkisi oluşabilmekte ve insanları mağdur edebilmektedir. Küreselleşme olgusuyla birlikte, toplumların geleneksel yapılarının zedelenmesi ve buna bağlı olarak toplumsal ilişkilerin ve dayanışmanın ortadan kalkması, toplumsal kontrol mekanizmasının zayıflamasına neden olmakta ve suç olgusunun daha kolay oluşmasına imkân tanımaktadır (Yücel, 2009: 279). Suçun oluşmasındaki kolaylık, genel anlamda insanların etraflarına karşı güvensiz ve ilgisiz kalmasına sebebiyet vermekte ve bu durum da psikolojik olarak suç korkusunun artan ölçüde yaygınlaşmasına ortam hazırlamaktadır.

Suçun yaygınlaşmasının yanı sıra özellikle toplumu oluşturan kültürel ve etnik grupların fazlalığı veya çeşitliliği, global ölçekli gelişmelere paralel olarak, suç korkusunun artmasına etki etmektedir. Etnik kimlik olgusu bu anlamda, suç korkusunun temel nedenlerinden birini oluşturmaktadır. Toplumda var olan etnik bir grup, farklılık bilinci taşımaya başlayarak kendini toplumdan soyutlayabilir ve zaman zaman da şiddet içerikli tavırlar sergileyebilir (Usta, 2009: 90). Bu soyutlama bir kere gerçekleştiğinde, artık grup üyelerinin topluma uyum sağlama olasılığı oldukça zorlaşmaktadır. Aynı şekilde, toplumun da kendilerine olan güveni azalmakta ve etnik ayrımcılığa varan tutum ve davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu durumun yaşanmasında etnik temele dayalı önyargılar ve yanlış anlamalar da oldukça etkilidir (Dolu vd., 2012: 70).

Özellikle günümüz toplumlarında etnik kimlik temeline dayanan ayrımcılığın sıkça yaşandığı görülmektedir. Kaçınılmaz bir şekilde birden fazla etnik grup barındıran ülkelerde, gruplar arasında farklılık bilinci gittikçe yerleşmekte ve diyalog ortamı zayıflamaktadır. Dolayısıyla artan şiddet olaylarının önemli bir bölümü etnik kimlik temelinde gelişmektedir. Şiddet olayları, aynı zamanda haber değeri olan ve toplumsal hassasiyeti ortaya çıkaran bir niteliğe de sahiptir. Böyle olunca medyanın konu içindeki yeri tartışılmaz bir hale gelmektedir. Sosyal problem kuramına göre, bir olayın oluşumu kadar o olayın topluma nasıl aktarıldığı veya medyada nasıl ele alındığı da önemlidir. Kitle iletişim araçlarının toplumsal algıyı ciddi bir şekilde etkilediği düşünüldüğünde, şiddet olaylarının aktarımının medyayı takip eden bireyler üzerinde nasıl bir etki oluşturacağı sorunu önem kazanmaktadır. Etnik kimlik temeline dayalı suçların veya olayların medya yoluyla aktarımı ele alındığında, toplumda oluşacak reaksiyonun suç korkusunu ne ölçüde ortaya çıkardığı sorusuna cevap bulunabilecektir.

Medya, günlük hayatta bireyler üzerinde her geçen gün etkinliği artırmaktadır. İletişim kurmak için medya organlarından azami ölçüde yararlanan insanlar, farkında olmadan bireysel karar alma süreçlerinde de medyadan etkilenmektedir (RTÜK, 2007: 33). Artık kitle iletişim araçları toplumun her köşesine yayılmış ve bireyler her bilgiye kolayca ulaşabilir bir duruma gelmişlerdir. Dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen bir olaydan anında hatta canlı yayınlarla haberdar olunmakta; olay hakkında yapılan spekülasyon ve tartışmalara ekran başından katılım sağlanmaktadır. Bireysel anlamda farkındalığın artmasına vesile olmakla birlikte, özellikle suç ve şiddetle ilgili bir bilginin takip edilmesi veya izlenmesi ve bilgi sahibi olunması halinde, psikolojik olarak olumsuz etkilenmelere de maruz kalınmaktadır. Kitle iletişim araçları yoluyla yayılan şiddet haberlerinin kişide negatif bir etki yarattığı ve daha da kötüsü bir müddet sonra şiddeti olumlayarak bireylerin duyarsızlaşmasına neden olduğu görüşü ileri sürülmektedir (Gökulu&Hosta, 2013: 1832). İlgili haberin yapılma biçimi ve medyada yer alma şekli, bu anlamda suç korkusunun yayılmasına da etki etmektedir. Şiddet içerikli

bir haber veya görüntü, bireyler tarafından sansürlenmediği takdirde ayrıntılı bir şekilde izlenebilmekte veya izleyen başkaları tarafından aktarılabilir. Bu durum suçtan mağdur olan kişiyle empati kurmaya ve aynı durumun kendi başına gelmesinden korku duymaya neden olabilmektedir (Ömeroğlu, 2012: 331).

Medya, şiddet içerikli haberlere haber değeri ve reiting kaygısı nedeniyle daha fazla yer vermekte ve bu esnada mağduriyet olgusunu da topluma yaymaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla topluma taşınan mağduriyet algısı, bireyler üzerinde risk ve korku seviyesinde belirgin bir artışa sebep olmakta ve bunun sonucunda da suç korkusuna daha fazla kapılabilirler. Kişinin kendisi suça maruz kalmasa da, medya aracılığıyla duydukları ve öğrendikleri suç olgusu karşısında, mağduriyet senaryoları üreterek, endişelenmekte ve etkilenmektedirler (Rountree, 1998'den akt.: Dolu vd., 2012: 71).

Etnik kimlik temelli şiddet olaylarında, medyanın aracı rolü, toplumsal barışın sağlanması açısından da önemlidir. Toplum içinde bir arada yaşamak zorunda olan insanların değiştiremeyecekleri bir olgu nedeniyle birbirlerine şiddet göstermesi, medya açısından haber değeri yüksek vahim bir gelişmedir. Bununla birlikte haberin verilme biçimi, başkaca sorunları beraberinde getirebilir. Etnik olayların yol açtığı şiddetin dünya genelinde yaygınlık göstermesi, toplum nazarında gittikçe artan bir endişe ve korkuya sebep olmaktadır.

SONUÇ/DEĞERLENDİRME

Suç korkusu, bireylerde daha çok güvenlik ihtiyacının tehdit edildiği durumlarda ortaya çıkan bir olgudur. Bu tehdidin bireylere yansıtılmasında en etkili unsurlardan birisi medyadır. Bireyler tarafından vazgeçilmez bir şekilde kullanılan medya, bu yansıtma özelliğini değişik şekillerde her gün icra etmektedir. Etnik kimlik söz konusu olunca, mahiyetinden kaynaklanan farklılık bilincinin açığa çıkmasıyla birlikte, şiddete dönüşebilen bir niteliğinin olması, medyayla doğrudan bağlantılı hale gelmesine neden olmaktadır. Medyanın şiddete dönüşmüş veya sorun haline almış etnik kimlik olgusunu aktarma şekli, suç korkusunun oluşmasını gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bu korkuya neden olan faktörlerin analiz edilmesi ve giderilmesine yönelik stratejilerinin geliştirilmesi öncelikli olarak yapılması gerekli olan bir faaliyettir. Etnik kimlik nedeniyle muhtemel olan bir suç korkusu durumunda ise, güvenlik tedbirleri alındıktan sonra, halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalar yapılması yerinde olacaktır.

Etnik kimlik temelli olayların, terör eylemi olarak karakterize edilmesi yaygın bir tavır olmuştur. Terör eylemleri ise, korkutma ve sindirme amacı taşır. Karşılığında da toplum genelinde endişe ve panik ortamı oluşturmaktadır. Dolayısıyla yapılan eylemlerle ilgili haber ve görüntülerin medyada ne şekilde verildiği önemlidir. Haberin verilmesindeki sıklık derecesi ve bu esnada kullanılan

dil, eylemin amacına katkı sağlayarak, bireyler üzerinde istemeyerek de olsa, suç korkusunun oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle medya, sorumlu yayıncılık anlayışı içerisinde hareket etmeli ve eylemlerin yansıtılmasında kamu hizmeti anlayışına dayalı ortak bir söylem geliştirmelidir.

Ayrıca eylemler sonrasında toplumda oluşacak psikolojik tepkileri kontrol altına almaya yönelik önlemler alınmalı ve olayların sunumu sırasında özensiz yaklaşımlardan kaçınılmalıdır. Haber yapılırken olayın acı yüzü halka belirli bir düzeyde verilmeli, görüntülü bir haber ise, jest ve mimiklere ve kullanılan sözcüklere dikkat edilmelidir. Medyanın görevinin spekülasyon, kışkırtma, infial ve korku yaratma değil; haber yapma ve halkı aydınlatma olduğu unutulmadan, serinkanlı ve tarafsız bir yayın anlayışı tercih edilmelidir (Vural, 2006: 153-155). İyi tasarlanmış bir haber anlayışı, toplumu bilinçlendirerek hem caydırma işlevi görebilir hem de toplumsal barış ve düzenin korunmasına yardımcı olabilir.

Medyanın olumlu yönde kullanılması noktasında Johan Galtung tarafından “barış gazeteciliği” adı verilen bir kavram ortaya atılmıştır. Buna göre çözüme odaklı, adil, dengeli, doğru, insancıl ve eleştirel habercilik anlayışı ile yapılan haberler, çatışmaların yaşandığı bölgeler için geliştirilerek, medyaya daha aktif bir rol ve sorumluluk yüklenebilir (Ersoy, 2014: 347).

Medya kuruluşları şiddet ve suç korkusunun yayılmasını önlemek için yayınlarını 6112 sayılı RTÜK yasasının terör ve medya konusunda yayın ilkelerine uygun bir şekilde yapması gerekir. Bu yasa yayınların ırk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edecek veya toplumda nefret duyguları oluşturacak nitelikte olmamasını emreder. Ayrıca bu yasada suç işlemeyi suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte haber ve program yapılamayacağı belirtilir. Bu kurallar medya aracılığı ile şiddeti özendirici ve tahrik edici davranış ve gösterileri engellemeye yöneliktir. Çok uluslu devletlerin vatandaşları arasında güven sorunu yaşanmasının, bölgesel veya kitlesel gruplaşmalara yol açtığı görülmektedir. Bunun sonucunda da etnik kimlik nedeniyle vatandaşlar arasında ayrımlar söz konusu olabilmekte ve bu ayrım şiddete dönüştüğünde, karşı taraf olarak belirlenen kesimde, ister istemez bir gerilim oluşturmaktadır. Medyanın sorunu ele alış biçimi ise, bu gerilimi besleyen ve akabinde bireylerde suç korkusu meydana getiren bir faktör olmasına neden olabilir. Neticede etnik kimlik temelinde gelişen şiddet, toplum açısından terör olarak yorumlanabilmektedir. Terör ise, hem korkutucu hem de nefreti körükleyici bir kavramdır. Şayet şiddet eylemi halk tarafından terörizm kavramıyla birleştirilirse, meydana gelen en küçük bir eylem infiale sebep olabilir. Diğer taraftan etnik ayrım söz konusu olduğu durumlarda, şiddete başvuran grup açısından büyük çaplı bir eylem yapılmasına gerek de yoktur.

Zihinlerde terör algısı oluştuktan sonra, yapılan eylemler sembolik bir değer kazanarak, hedeflenen mesaj bu şekilde verilmek istenir. Bu noktada gerçekleşen bir olay sonrasında veya genel anlamda sorunun ele alınış biçimiyle medya, kişiler üzerinde etkileyici rolüyle olumlu ya da olumsuz işlev görebilir. Sonuçta suç korkusunun oluşması temasında, etnik kimlik olgusunun medya aracılığıyla olay anı ve haber veya sorunun çözüm aşamasında ele alınışıyla suç korkusunun oluşmasına etki edebilir. Şiddet, olağan dışı bir durum olduğu için doğal olarak kitle iletişim araçlarının ilgisini çekmektedir. Medya daha çok prim yapan, toplumda ilgi çeken ve reyting artırıcı haberler peşinde koşmaktadır. Medya, haberlerin toplumda bıraktığı izlerden hareketle bilinçli ve sorumluluk gerektirici biçimde yayınlar yapmak durumundadır.

KAYNAKÇA

- Aksüt, Mehmet, Kaya, Şükriye, Kuzu, Veli.** (2006). "İlköğretim Okullarında Şiddet ve Şiddetin Öğrenci Gözüyle Değerlendirilmesi", *XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiri Özetleri*, Muğla Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, 275.
- Can, Nevzat,** (2009). "Şiddetin İdeolojik Yüzü ya da Faşizmin Korunan Baltası", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (1): 1-10.
- Çaşın, M. H.** (2008). *Uluslararası Terörizm*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Çakır, M.** (2010). "Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı", (Ed.: Kaya, A.) *Eğitim Psikolojisi*, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Çevik, Abdulkadir,** (2007). *Politik Psikoloji*, Ankara: Dost Kitabevi.
- _____, (2012-2013). "Mağduriyet Psikolojisi ve Toplumsal Yansımaları", *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, Sayı: 2, ss. 65-84.
- Çiloğlu, Erhan,** (2006). *Okul Çevresinin Öğrencilere Eğitsel Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Deveci, H., Karadağ, R., Yılmaz, F.** (2008). "İlköğretim Öğrencilerinin Şiddet Algıları", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (24), 351-368.
- Doğan, İsmail,** (2009). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, 8. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Dolu, Osman, Uludağ, Şener ve Doğutaş, Cemil,** (2010). "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 65, Sayı: 1, ss. 57-81.
- Dolu, Osman,** (2013), *Suç Sosyolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, No: 1843.
- Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu- Dünya Sağlık Örgütü** (2002). World Report on Violence and Health:Summary, WHO; Geneva: World Health Organization.
- Erkal, Mustafa E.,** (2001). "Etniklik ve Etnik Grup Kavramları Üzerine", *Türkiye ve Siyaset*, Sayı: 3, Temmuz-Ağustos 2001, Ankara, ss. 33-40.

Ersoy, Metin (2014). "Türk Basınındaki Savaş-Barış Gazeteciliği: Düşürülen Jet Uçakları", *International Conference on Communication, Media, Technology and Design*, 24-26 April 2014, İstanbul, ss. 347-355.

Gençöz, Tülin, (1998). "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları", *Kriz Dergisi*, 6 (2): ss. 9-16.

Gökulu, Gökhan & Hosta, Nilay, (2013). "Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008)", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Volume: 6, Issue: 2, pp. 1829-1850.

Heath, Linda (1984), "Impact of Newspaper Crime Reports on Fear of Crime: Multimethodological Investigation," *Journal of Personality and Social Psychology*, 47/2: 263-276.

İlhan, S. (1998). *Terör Neden Türkiye?*, Ankara: NU-DO Yayıncılık.

İmamoğlu, Hüseyin Vehbi, (2013). "Okul içi Şiddeti Önleyici Stratejiler", *Farklı Türleriyle Şiddet ve Şiddeti Önlemeye Yönelik Alternatif Çözümler*, Editörler: Murat Delice, Ali Duman, Yusuf İnci, Musa Karakaya, İrfan Demir, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, ss. 213-241.

Kızmaz, Zahir, (2005). "Din ve Suçluluk: Suç Teorileri Açısından Kuramsal Bir Yaklaşım", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, Elazığ, ss. 189-215.

Kocacık, Faruk, (2001). "Şiddet Olgusu Üzerine", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 2, 1.

Kocadaş, B. (2004). "Şiddet ve Terör Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Polis Dergisi*, Yıl: 10, Sayı: 10, Temmuz 2004 Özel Sayısı, ss. 126-142.

Korkmaz, İ. (2009). "Sosyal Öğrenme Kuramı", (Ed.: Yeşilyaprak B.) *Eğitim Psikolojisi Gelişim Öğrenme Öğretim*, 5. Baskı. Ankara: Pegem Akademi

Küçükcan, Talip, (2010). "Terörün Sosyolojisi: Toplumsal Kökenleri Anlama İmkânı", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 6, Sayı: 24, ss. 33-54.

Le Bon, Gustave, (1997). *Kitleler Psikolojisi*, İstanbul: Hayat Yayınları.

Mac Bride, Sean, (1993). *Bir Çok Ses, Tek Bir Dünya*, UNESCO Uluslararası Komisyon Raporu, Ankara: UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yayını.

Meško, Gorazd, Cockcroft, Tom, Crawford, Adam and Lemaître, André, (2009). "On Crime, Media and Fear of Crime – Introduction", *Crime, Media and Fear of Crime*, Ljubljana: Tipografija Publishing, ss. 5-11.

Mosses, Rafael (1996). "Şiddet Nerede Başlıyor", *Şiddet, Cogito*, Sayı: 6-7, ss. 23-28.

Mutlu, Mustafa, (2003). *Savaşlarda Kamuoyu Oluşumu*, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları.

Oktay, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*, İstanbul: Derin Yayınları.

Ömeroğlu, Ömer, (2012). "Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 4, ss. 329-370.

Öztürk, Namık Kemal, (1998). "Etnik Sorunlar ve Politik İstikrar", *Amme İdaresi Dergisi*, 31 (3), ss. 3-17.

Özyurt, B. E. (2010). "Gelişim Konularına Genel Bakış", (Ed.: Kaya, A.) *Eğitim Psikolojisi*, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.

Rountree, Pamela W. (1998), "A Re-examination of the Crime-Fear Linkage", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35/ 3: 341-372.

RTÜK, (2007). *İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretmen El Kitabı*, Ankara: Radyo ve Televizyon Üstkurulu Yayını.

Scott, John & **Marshall**, Gordon, (2014). *A Dictionary of Sociology*, Publisher: Oxford University Press.

Selçuk, Ziya, (1995). *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Tor, Hacer & **Sargın**, N. (2005). "İlköğretim Okullarının İkinci Kademesinde Okuyan Öğrencilerin Şiddet Hakkındaki Görüşleri", *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Denizli: 28-30 Eylül 2005, ss. 751-756.

Türkdoğan, Orhan, (1996). *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Usta, Aydın, (2009). "Etnik Şiddet Olgusu Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt: 11 (2), ss. 87-106.

Vural, İ. K. (2006). "Kriz Haberciliği ve Haberci Kişilik Olarak Anchor", *Terörün Görüntüleri, Görüntülerin Terörü*, Ed.: Orhan Gökçe ve Uğur Demiray, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 141-157.

288

Yanık, Celalettin, (2013). "Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi", *Kayıt*, 20, ss. 225-237.

Yıldız, A. (2001). *Ne Mutlu Türküm Diyebilene*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yücedoğan, G. (2012). "Terör, Şiddet, Savaş ve Medya", *İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 15, ss. 105-114.

Yücel, Mustafa T. (2009). "Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 83, ss. 278-301.

İNTERNET KAYNAKLARI

Subaşı, N. ve **Akın**, A. (2004). Kadına Yönelik Şiddet; Nedenleri ve Sonuçları,

http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/kadina_yon_siddet.htm adresinden 30.06.2014 tarihinde ulaşılmıştır.

TÜRKİYE'DEKİ YABANCILAR KAPSAMINDA SURIYELİ YABANCI ALGISI VE SUÇ KORKUSU İLİŞKİSİ -BAFRA/SAMSUN ÖRNEĞİ-

*Hüseyin Vehbi İMAMOĞLU¹, Gözde BAYRAKTAR²,
Tuğçenur ÇAĞLIYAN³*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkesinden gelerek Türkiye'nin değişik bölgelerinde misafir yabancı olarak bulunan Suriyelilere ilişkin bakış açısını tespit etmek ve kamuoyunda yerel bazda gelişen suç korkusu üzerindeki etki ve ilişkisini karşılaştırmaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için, nitel araştırma yaklaşımıyla yabancı/misafir yabancı kavramı, Suriyelilerin Türkiye'de bulunması ve suç korkusunun oluşmasına etki edip etmedikleriyle ilgili olarak, uzman görüşleri eşliğinde hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın örnekleme oranlı küme örnekleme yöntemiyle tespit edilmiştir. Oranlı küme örnekleme yöntemi, evrendeki bütün kümelerin tek tek eşit seçilme şansına sahip oldukları varsayılan durumlarda yapılan örneklemedir. Araştırmanın kapsamını ise, Samsun ili Bafra ilçesinde yaşayan 20 erkek ve 20 kadın olmak üzere toplam 40 kişi oluşturmaktadır.

Çalışmada ilk olarak yabancı ve misafir yabancı kavramlarının ne olduğu ve kimlere misafir yabancı denildiği gibi sorular değerlendirilmiştir. Sonraki aşamada, Türk vatandaşlarının yabancı algısını belirlemek için bazı sorular tespit edilmiştir. Daha sonra araştırmaya katılanların yabancı algısını ortaya koyabilmek için kendilerine sorular yöneltilmiştir. Söz konusu algının Suriyeli misafir yabancılarla ilgili toplum zihninde oluşmaya

1 Sinop Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, SİNOP, h.vehbiimamoglu@mynet.com

2 Kalem Vakfı Okulları, İSTANBUL, gzdbyrktr@gmail.com

3 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, TRABZON, tugcencrglyn@gmail.com

başlayan yargılara ilişkin veriler sunması hedeflenmiştir. Kişiler, olayları, toplumları ve insanları, onların doğrularından çok kendilerinin tanımladığı ve kategorileştirdiği gibi algılama eğilimindedir. Bu algının oluşmasında, toplumlar ve kültürlerin diğerleri hakkında sahip oldukları önyargıları önemli bir faktördür. Özellikle etnik temelli farklılık ekseninde ortaya çıkan bu algının, suç korkusuna doğrudan ya da dolaylı etkisi olduğu kabul edilebilir. Bu noktada misafir yabancı konumundaki insanlarla ilgili oluşan algı ve yargıların, toplumsal yapıda meydana gelen şiddet ve suç algısıyla ilişkisi son derece önemli bir konu haline gelmektedir.

Bu kapsamda öncelikle misafir yabancı ve mültecilikle ilgili herhangi bir yasa veya yasal dayanak hakkında bilgileri olup olmadığı sorgulanmıştır. Ardından Suriyeli misafir yabancılar ve yaşam koşullarıyla ilgili ne düşündükleri, suç korkusu hakkındaki bilgileri ve Suriyeli misafir yabancıların toplumsal hayatı suç korkusu açısından nasıl etkiledikleri, toplumun veya herhangi başka bir merciin, Suriyeli misafir yabancıları yönelik yaklaşımında, toplumsal düzeni sekteye uğratabilecek yönleri olup olmadığı araştırılmıştır. Son olarak ise, suç korkusuyla mücadelede Suriyeli misafir yabancılar konusunda neler yapılması gerektiği gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Daha sonra elde edilen bulgular karşılaştırılarak değerlendirilmeye alınmıştır.

290

Anahtar Kelimeler: Yabancı, Misafir yabancı, Mülteci, Suriyeli, Etnik ve Kültürel Farklılıklar, Suç Korkusu

GİRİŞ

Suriyeliler ekseninde yabancı algısı ve suç korkusu ilişkisini değerlendirmeden önce, Suriyelilerin statüsü hakkında bir tespit yapmak yerinde olacaktır. Suriyelilerin Türkiye'deki yasal statüsü, konuya ilişkin daha sağlıklı tespit yapma imkânı sunabileceği gibi, kamuoyunda oluşan veya oluşabilecek olumsuz algıları yönetmeye de katkı sağlayabilir. Nitekim mevcut algıların pek çoğu bilgisizlik veya yanlış bilgiler nedeniyle olumsuz nitelik kazanmıştır. Suriyelilerle ilgili sürecin düşünüldüğünden daha uzun sürmesi ve hala daha ne zaman sonuçlanacağını net olmaması gibi nedenlerle toplumsal algı noktasında sorun olmaya başladığı varsayımıyla devam eden zamanda ne gibi tedbirler alınması gerektiği soruları önem kazanmıştır. Bu nedenle önce kavramsal çerçeveyi belirlemek gerekmektedir.

Suriyeliler için halk arasında genellikle mülteci, sığınmacı veya göçmen tabirleri kullanılmaktadır. Hatta basın yayın organlarında yazılı ve sözlü olarak aynı kavramlar geçmektedir. Haliyle yasal statüleri hakkında ortak bir kavram tercih edilip kullanılmadığı için karmaşaya sebebiyet vermektedir. Bu araştırmada katılımcıların Suriyeliler hakkında kullanı-

lagelen tabirlerden ne anladıkları sorgulanmakla birlikte genel itibarıyla yabancı algılarının ne olduğu ve bu algının suç korkusuyla ilişkisinin nasıl geliştiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Suriyelilerin yasal statüsüyle ilgili Türkiye'nin de kabul ettiği 1951 tarihli *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi* önemli bir kısıttır. Türkiye bu sözleşmeye koyduğu bir kısıtlama ile sadece Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye'ye gelen yabancıları mülteci olarak tanımakta, diğer ülkelerden gelen yabancıları kriterler aynı olsa bile mülteci olarak tanımamaktadır. Bunun yerine Avrupa dışından gelenleri geçici olarak ülkeye kabul etmekte ve kendilerine geçici koruma sağlamaktadır. Bundan başka bir de 1994 tarihli "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*" vardır. Bu yönetmelik, Türkiye'ye gelen mülteciler ve sığınmacılarla ilgili hükümleri düzenlemektedir. Yönetmeliğin 9. Maddesi gelen kişilerin sınır bölgesinde kurulacak kamplara sevk edileceklerini; 26. Maddesi ise, toplu olarak gelen yabancıların ülkelerinde durum normalleştikten sonra ülkelerine geri gönderilmelerini içermektedir. Buna göre Türkiye'ye gelen ve uluslararası korumaya muhtaç olan kişilerin, ülkede sadece geçici olarak misafir edilmeleri ön görülmüştür. Bu yönetmelik halen geçerliliğini korumaktadır. Bir de 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu* söz konusudur. Bu kanun da iltica konusunda kapsamlı düzenlemeler içermektedir. Ancak hükümler henüz uygulamaya girmemiştir. Bununla birlikte, Kanununun 91. Maddesi, "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir" hükmünü içermektedir. Bu kanun ve yönetmelikler kapsamında Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan Suriyelilere ilişkin yasal statü olarak, geçici koruma sağlanan "*misafir yabancı kişiler*" tabirini kullanmak yerinde olacaktır (Suriyeli Yabancıların Yasal Statüsü).

Mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarına gelince;

Birleşmiş Milletlerin tanımına göre mülteci; ülkesinde ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek kendi devletine olan güvenini kaybeden, kendi devletin onlara tarafsız davranmayacağı düşüncesi ile ülkesini terk edip başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişidir.

Sığınmacı; sığınma ülkesi tarafından sığınma talebi veya başvurusu henüz nihai karara bağlanmamış kişidir. Sığınma hakkı verilen kişiye mülteci denilmektedir. Sığınma, sığınmacıya sığınma ülkesi sınırları içerisinde kalma izni ve insanî standartlarda muamele görme hakkı verir.

Göçmen ise; tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatlarını maddi yönden iyileştirme amacıyla kendi ülkelerini terk eden kişilere denir. Göçmenlerin kabulü için her ülkenin farklı kriterleri bulunmakla beraber, göçmenler, mülteciler gibi uluslararası bir koruma hakkına sahip değildir (Göçer, 2012: 16).

Mülteci veya sığınmacı kavramı, savaşın ve şiddetin artış gösterdiği 21. yüzyılda sıkça kullanılan veya karşılaşılan bir kavram olmuştur. İnsanların psikolojisinde çoğunlukla doğuştan gelen bir güvende olma ihtiyacı vardır ve bu duygu güvenliğinin tehdit altında olduğu durumlarda bir başka duygu olan korkuyu ortaya çıkarır (Gençöz, 1998: 10). İnsanlar korktukları varlıklardan veya durumlardan kurtulmak için kendilerini emniyette hissedecekleri bir varlığa veya yere sığınmak isterler. Yaşadıkları ülkenin tümünden güvensiz olduğu düşüncesi ise, farklı bir ülkeye sığınma ihtiyacını ortaya çıkarır ki, bu duruma düşmüş kişiye mülteci/sığınmacı denir. Mülteci durumuna düşmüş bir kimse, her şeyden önce can ve mal güvenliği tehdit altında olan kimsedir. Bununla birlikte temel insan haklarından da yoksun bırakıldığı söylenebilir. Bu nedenle mülteci sorunu, doğası gereği uluslararası niteliği olan ve bütün dünya kamuoyunu ilgilendiren bir konudur. Kişilerin temel insan haklarından mahrum bırakılması, uluslararası hukukun devreye girmesine neden olur. Bunun için uluslararası hukukta mültecilerle ilgili yasal düzenlemeler yer almaktadır ve bu düzenlemeler taraf ülkeler nazarında bağlayıcı niteliğe sahiptir. Ancak uluslararası hukukta mülteci ile sığınmacı kavramı ayrı ayrı ele alınmıştır. 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nde;

Mülteci kavramı, Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir.

Misafir yabancı kavramı ise, ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışından bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan do-

layı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir (Başak, 2011: 5-6).

Her iki tanımda tek fark, vatanının dışında başka bir ülkeye gelmiş kişinin nereden geldiğiyle ilgilidir. Buna göre Avrupa ülkelerinden geliyorsa mülteci, Avrupa ülkeleri dışında bir ülkeden geliyorsa sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. Fakat konu açısından önemli olan hangi kavramla ifade edilecekleri değil, toplumda yarattığı algıdır. Ancak ülkemizde bulunan Suriyelilerle ilgili hukuken zorunlu bir durum varsa, bu zorunluluğun nereden kaynaklandığı ve ölçüsünün ne olduğu bilinmelidir. Toplumsal algının şekillenmesinde bilgi eksikliğinin önemli derecede etkisi olduğu bir gerçektir. Daha önce de ifade edildiği gibi Türkiye’de bulunan Suriyelilere ilişkin yasal statü olarak “*misafir yabancı kişiler*” tabirinin kullanılması daha doğru olacaktır.

Suç korkusu ise, bireylerin toplum içinde yaşayan diğer bireylerin suç oluşturan veya suç sayılan eylemlerinden doğan korkusu olarak tanımlanmaktadır (Ömeroğlu, 2012: 332). Toplumda meydana gelen suçların kaynağı çok çeşitli olabilir. Bunlara son zamanlarda etnik temelli veya yabancı olarak tanımlanan bireylerden kaynaklanan suçlar da eklenmiştir. Öte yandan suç korkusunun oluşması için mutlaka bir suçun işlenmiş olması veya varlığı şart değildir. Son zamanlarda artan şiddet olayları, genel anlamda kişilerin etraflarına karşı daha güvensiz olmasına yol açmıştır. Güven duygusu, korkunun oluşmasına etki eden en önemli faktördür. Kişi, çevresine karşı güvenini kaybettiği anda, kendini toplumdan soyutlama yoluna gidebilir ve daha da ileri aşamada suç korkusuna kapılmasına neden olabilir. Güven ortamının sağlanmasında bireyin diğer bireylerin tavır, davranış ve varlığından emin olmasının büyük payı vardır. Bu nedenle genellikle birbirlerini tanıyan bireylerin yaşadıkları ortamda güven duygusu daha kolay oluşur. Bundan başka, suç oranının az olduğu mahallerde, insanlar daha rahat ve huzurlu olurlar ve bu da güven duygusunu pekiştirir (Başak, 2010: 57).

Yabancı düşmanlığı ise, xenophobia olarak da bilinen ve kendi kültürü içinde yaşayan diğer bir ulusa karşı duyulan güvensizlik, korku veya nefret anlamına gelir (Yılmaz, 2008: 27). Yabancı düşmanlığı, özellikle Fransız İhtilali’nden sonra ortaya çıkan ulusçuluk ve milliyetçilik gibi akımların sonucunda, ulus-devletlerin oluşmaya başlamasıyla birlikte ırkçılık ve milletlerin kendi uluslarını üstün tutma algılarıyla gelişen bir kavram olmuştur (Yeşil, 2013: 1). Ortadoğu coğrafyasında var olan problemler, insanların başta can güvenlikleri için yaşadıkları ülkeleri terk etmelerine sebep olmaktadır. Bu zorunlu göç, zaman zaman Türkiye’ye de gerçek-

leşmektedir. Kimi zaman kendi çabalarıyla sınırı geçerek kimi zaman da bizzat devlet eliyle, kendi ülkesinde sorun yaşayan insanlar, Türkiye’de kamplara yerleştirilmektedir. Mülteci kampları adını alan bu yerleşim merkezlerinde, yaşam koşulları ikamet eden kişi sayısı artıkça ve zaman uzadıkça zorlaşmaktadır. Suriye’de yaşanan iç savaş dolayısıyla sınıra yakın yerlerde oluşturulan bu tip mülteci kampları, söz konusu duruma çarpıcı bir örnektir. Kamplarda yaşam koşulları zorlaştıkça ve ülkeye giriş devam ettikçe, gelen kişiler kampların dışına da yerleştirilmiştir. Bu nedenle Türkiye’nin hemen her ilinde misafir yabancı olarak gelen Suriyeli insanlar vardır. Yerel halk nazarında Suriyeliler yabancı konumundadır. Başlangıçta yaşadıkları sorunlar medya yoluyla takip edildiği için dram olarak nitelendirilerek, acıma duygusuyla yaklaşılmış ve kamplar dışında sayılarının da az olması nedeniyle fark edilememiştir. Ancak zamanla sayısal artışa mukabil farkındalık artmış ve başlangıçtaki acıma duygusu, gittikçe olağanlaşma eğilimi göstermiştir. Şehirlerde gruplar halinde dolaşan, farklı bir dil kullanan ve giyim-kuşamlarıyla da hemen ayırt edilen bu insanlara yabancı gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Yabancı kavramı özü itibarıyla kendinden olmayanı ifade eder. Her ne kadar inanç olarak aynı dine mensup olursa da, ırksal farklılık yabancı nitelemesi için yeterli bir nedendir. Diğer taraftan içinde bulunduğu topluma entegre olmayan veya olamayan gruplar, kendi varlıklarını yabancılaştırabilirler. Türkiye’nin dört bir yanında bulunan Suriyeliler, her geçen gün biraz daha yabancı görülmektedirler. Birçok nedene dayalı olarak günlük hayatta çevreleriyle yaşadıkları problemler, içeriği şiddete dönüştükçe toplumsal kabul edilebilirliklerini azaltmaktadır. Henüz yabancı düşmanlığı seviyesine gelme- se de, yavaş yavaş olumsuz bir refleks meydana gelmektedir.

Bu araştırmada Samsun ili Bafra ilçesinde yaşayan 40 katılımcıya öncelikle sığınmacı ve mültecilikle ilgili herhangi bir yasa veya yasal dayanak hakkında bilgileri olup olmadığı sorulmuştur. Ardından Suriyeli yabancılar ve yaşam koşullarıyla ilgili ne düşündükleri, suç korkusu hakkındaki bilgileri ve Suriyeli yabancıların toplumsal hayatı suç korkusu açısından nasıl etkiledikleri, toplumun veya herhangi başka bir merciin, Suriyeli misafir yabancılara yönelik yaklaşımında, toplumsal düzeni sekteye uğratabilecek yönleri olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Son olarak ise, suç korkusuyla mücadelede Suriyeli misafir yabancılar konusunda neler yapılması gerektiği gibi sorulara cevap aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli, nitel araştırma yöntemlerinden görüşmeye dayalı tümevarım analizi yöntemidir. Niteliksel araştırma, bireylerin doğal ortamlarda gözlemlendiği, kaydedildiği ve yorumlandığı araştırmalardır (Kırcaali İftar, 1997: 4)

Nitel araştırmalarda veriler; değişik tekniklerle toplanabilir. Bunlar arasında derinlemesine görüşme, gözlem, katılımcı gözlem ve günlük inceleme gibi teknikler önde gelenleridir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40-41). Bu araştırmanın verileri ise, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır.

Suriyeli misafir yabancılar ekseninde yabancı düşmanlığı ve suç korkusuna ilişkin algıların incelendiği bu araştırmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- 1- Size göre misafir yabancı/sığınmacı/mülteci kimdir nedir? Tanımlayabilir misiniz?
- 2- Misafir yabancı/sığınmacı/mültecilikle ilgili herhangi bir yasa veya yasal dayanak hakkında bilginiz var mı?
- 3- Şehrinizde bulunan Suriyeli misafir yabancılarla ilgili ne düşünüyorsunuz?
- 4- Şehrinizde bulunan Suriyeli misafir yabancıların yaşam koşulları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 5- Size göre suç korkusu nedir? Suç korkusunu artıran unsurlar nelerdir?
- 6- Size göre şehrinizde bulunan Suriyeli misafir yabancılar toplumsal hayatı suç korkusu açısından nasıl etkiliyor?
- 7- Sizce toplumun veya herhangi başka bir merciin, Suriyeli misafir yabancılara yönelik yaklaşımında, toplumsal düzeni sekteye uğratabilecek yönler var mı?

Bu bakımdan misafir yabancılarla ilgili toplumsal açıdan bir değerlendirme yapar mısınız?

- 8- Suç korkusuyla mücadelede Suriyeli misafir yabancılar konusunda neler yapılmalıdır?

Katılımcılar

Araştırmanın örnekleme, oranlı küme örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Samsun ili Bafra ilçesinde yaşayan 20 erkek 20 bayan olmak üzere 40 katılımcıdan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Verilerin analiz edilmesinde önce verilerin dökümü daha sonra tümevarım yoluyla analiz edilmesi yolu izlenmiştir. Gerçekleştirilen işlemler ve özellikleri aşağıda açıklanmıştır:

Verilerin dökümü aşamasında katılımcılardan yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemi ile toplanan görüşler, her bir araştırmacı tarafından veri dökümü dosyası oluşturularak yazıya aktarılmıştır. Araştırma sorularından hareket edilerek anahtar kavram listeleri hazırlanmıştır. Veri analizinden önce anahtar kavram listesiyle ilgili güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Güvenirlik için üç araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar üzerinde Güvenirlik= Görüş Birliği/ Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı \times 100 formülü uygulanmıştır (Miles & Huberman, 1994). Üç araştırmacı arasındaki uyum yüzdesi % 92 olarak hesaplanmıştır. Dökümü yapılan veriler, tümevarım yöntemiyle analiz edilmiştir. Tümevarım analizi, oluşturulan kategorilerle ilgili kodlarının ve temalarının tümüyle verilerden oluşturulması anlamına gelmektedir. (Patton, 1990, 192). Araştırmada, görüşmede kullanılan sorular göz önünde bulundurulmuştur. Oluşturulan kategoriler, araştırmacılardan alınan verilerden yola çıkılarak oluşturulan veya biçimlendirilen bilgilerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 289). Bu aşamalar sonunda veri analizi tamamlanmış ve araştırmanın bulgularına ulaşılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma, Suriye'deki iç savaş nedeniyle ülkesinden gelerek Türkiye'nin değişik bölgelerinde misafir yabancı olarak bulunan Suriyelilere ilişkin bakış açısını tespit etmek ve kamuoyunda yerel bazda gelişen suç korkusu üzerindeki etki ve ilişkisini karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, (1) Suriyeli misafir yabancılar hakkındaki kavram ve algının değerlendirilmesi (2) Suriyeli misafir yabancılar ekseninde gelişen yabancı düşmanlığı ve suç korkusuna ilişkisinin değerlendirilmesi şeklinde olmak üzere iki ana başlık altında sunulmuştur.

1- Suriyeli Misafir Yabancılar Hakkındaki Kavram ve Algının Değerlendirilmesi

Öncelikle, katılımcıların misafir yabancı/sığınmacı/mülteci kavramının tanımı hakkında ne bildiklerini görmek gerekmektedir. Daha sonra misafir yabancı/sığınmacı/mültecilikle ilgili herhangi bir yasa veya yasal dayanak hakkında bilgileri analiz edilecektir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar, kategorileştirilerek incelenmiştir. Kategoriler oluşturulurken, verilen cevapların ortak yönleri dikkate alınmıştır. Tablo 1’de misafir yabancı/sığınmacı/mülteci kavramını tanımlayanların sayısı ve yüzdesi sunulmuştur:

Tablo 1: Katılımcıların Misafir Yabancı/Sığınmacı/Mülteci Tanımlamaları

Tarih	(f)	(%)
Ülkelerindeki çeşitli sıkıntılardan dolayı başka ülkeye geçici süreyle sığınan kişi	18	45
TC vatandaşı olmayan herkes	8	20
Kendi vatanı dışında yaşamaya zorlanan kişi	5	12.5
Kendi ülkesini isteyerek veya mecburi olarak terk eden kişi	3	7.5
Dış ülkeden gelen korunmaya muhtaç kişi	2	5
Kendi isteği ile gelen kişi	1	2.5
Tanımadığımız kişi	1	2.5
Cevap yok	3	7.5

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların misafir yabancı/sığınmacı/mülteci kavramını, ülkelerindeki çeşitli sıkıntılardan dolayı başka ülkeye geçici süreyle sığınan kişi olarak tanımladıkları görülmektedir. Aynı zamanda kendi ülkesi dışında yaşamaya zorlanmış ve bu nedenle korunmaya muhtaç kişi olma gibi özelliklerin de belirtildiği anlaşılmıştır. Bu anlamda bu kavramlara ilişkin bilgilerin kısmen literatürdeki tanımlarla örtüştüğü görülmektedir. Dikkat çeken nokta, siyasi düşünce farklılığı gibi nedenlere hiç değinilmemiştir. Bunun nedeni Suriyelilere ilişkin algının genel itibarıyla siyasetle ilgisinden çok, muhtaçlık ve koruma gibi nispeten duygusal içerikli olmasıdır. Misafir yabancı/sığınmacı/mülteci tanımına ilişkin görüş bildiren bir katılımcının düşüncesi şöyledir:

Yabancı bir ülkede özellikle ülke yönetimi açısından güvenle yaşama imkanı bulamamış sosyo-ekonomik açıdan hayati riskler yaşayan can güvenliği olmayan ancak can güvenliği sağlanıncaya kadar başka bir ülkede izne tabi olarak yaşayan insanlara denir. (K: 12)

Misafir yabancı/mültecilikle ilgili herhangi bir yasa veya yasal dayanak hakkındaki bilgileri sorgulandığında, katılımcılardan 15'i var yanıtını vermiş ve bunlardan da 13'ü görüş bildirmiştir. Geri kalan 25 katılımcı yok derken, bunlardan 3 katılımcı olması gerektiğini 1 katılımcı da olması için çalışmalar yapıldığını belirtmiştir. Yasa olduğunu belirtenlerin görüşleri Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Misafir yabancı/Sığınmacı/Mültecilikle İlgili Herhangi Bir Yasa veya Yasal Dayanak Hakkındaki Görüşler

Mültecilikle İlgili Yasa veya Yasal Dayanak	(f)	(%)
Uluslararası sözleşme ve anlaşmalar	5	12.5
Barınma ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için alınan maddi destek	4	10
İkamet ve seyahat hakkında kanun	2	5
Geri gönderme yasası	1	2.5
Sığınma hakkı	1	2.5
Herhangi bir yasa yok	25	62.5

298

Tablo 2 incelendiğinde de, katılımcıların büyük bir bölümünün misafir yabancı, sığınmacı veya mültecilikle ilgili yasal bir dayanak hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Görüş bildirenlerin içinde yanlış bilgiye sahip olanlar olduğu ve yoktur diyenlerin de var olan yasalardan haberdar olmadığı anlaşılmaktadır.

Misafir yabancı, sığınmacı veya mültecilikle ilgili yasal bir dayanak vardır diyen bir katılımcının görüşü şöyledir:

Mülteci sığındığı ülkede asgari tutarda destek alır. Barınma yaşamını sürdüreceğ değerde aylık ücret alır. (K: 3)

Görüldüğü üzere bu konuda böyle bir yasa veya düzenleme olmadığı halde, insanların zihinlerinde böyle bir algı yerleşmiştir. Medyada yer alan haberler ve bu nedenle gittikçe artan ve yayılan yabancı düşmanlığı, insanların yeterince araştırma yapmadan önyargılı bir şekilde fikir sahibi olmalarına neden olmakta ve bu durum da suç korkusuna ortam hazırla-

maktadır. Suriyeli misafir yabancılarla ilgili Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin birtakım yardımları söz konusudur. Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere üyeliğinden kaynaklanan zorunlulukları kapsamında, Suriyeli misafir yabancılarla ilgili Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'yle koordineli bir şekilde sürdürdüğü koruma programı olarak işlev gören bir içeriği vardır. Buna göre Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye'de bulunan Suriyelilerle ilgili olarak uyguladığı uluslararası korumanın içeriği şöyledir:

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 1 Ocak 1951 tarihinde kurulmuştur. UNHCR mülteciler için uluslararası koruma sağlar ve mülteci sorunlarına kalıcı çözümler bulmak için hükümetle birlikte çalışır. Uluslararası koruma, devletlerin kendi vatandaşlarını koruma yükümlülüklerini yerine getiremediği durumlarda başka ülkelere sığınma talebinde bulunan insanların güvenliğe ulaşmaları, tehlikeli olan yerlere gönderilmemeleri ve temel insan haklarından yararlanabilmeleri anlamına gelmektedir. Uluslararası koruma geçicidir. Çözüm, ulusal korumanın yeniden sağlanması veya sunulmasıdır. Bunun için üç olasılık mevcuttur; menşe ülkeye geri dönmek, iltica edilen ülkeye yerleşmek veya üçüncü bir ülkeye gitmektir. (<http://www.unhcr.org.tr/?page=1>)

Söz konusu koruma *Geçici Koruma Rejimi* olarak adlandırılır (<http://www.unhcr.org.tr/>) ve koruma ve acil ihtiyaçları kapsayan tüm misafir yabancılar için geçerlidir. Ayrıca Avrupa Birliği, Türkiye'de misafir yabancı olarak bulunan Suriyelilere için hem Türkiye'ye hem de Türkiye üzerinden sınır ötesi sağlanacak yardımlarla Suriye'ye 187.5 milyon €'luk katkıda bulunmuştur. Ayrıca ilave olarak 10 milyon € daha destek sözü verilmiştir (<http://avrupa.info.tr/>). Söz konusu yanlış algı basında yer alan haberlerden de kaynaklanmaktadır. Basında yer alan haberlerde Suriyelilere 800 TL aylık maaş bağlandığı yer almış ve sosyal medyada bu haberler yayılmıştır (<http://www.sehitgazihaber.com/>). Haber özellikle şehit ve gazi aileleri ile birlikte dile getirilmiş ve bu şekilde etki gücü artırılmaya çalışılmıştır. Bu ve benzeri haber ve yayınlar, toplumsal algıyı şekillendirici mahiyete sahip olup, toplumsal hassasiyeti zedeleyici niteliğiyle yabancı düşmanlığını artırmakta ve olası olaylar sonrasında kutuplaşmayı ve beraberinde suç korkusunu tetiklemektedir. Nitekim bir sonraki soruda katılımcılara şehirlerinde bulunan Suriyeli misafir yabancılarla ilgili düşünceleri sorulmuş ve oldukça manidar cevaplar alınmıştır. Verilen cevaplar ve yüzdeleri aşağıdadır:

Tablo 3: Katılımcıların Şehirlerinde Bulunan Suriyeli Misafir Yabancılarla İlgili Görüşleri

Suriyeli Misafir Yabancılar	(f)	(%)
Kesinlikle istemiyoruz	9	22.5
Devlet mültecileri kontrol etmeli	8	20
Bizden farklılar, toplum istemiyor	6	15
Ülkemizde dilendiriliyorlar	4	10
Ayrıcalık tanınıyor	3	7.5
Dini açıdan yardım etmeliyiz ama toplum olumsuz etkileniyor	3	7.5
Bana zararları yok iyi davranmalı	3	7.5
Potansiyel olarak suçlu	1	2.5
Fikrim yok	3	7.5

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların neredeyse tamamı, şehirlerinde Suriyeli istememekte ve hatta kendileri için Suriyelileri tehlike unsuru olarak değerlendirmektedir. Bir başka devlet vatandaşının farklı olacağı aşikârdır. Oysa bu farklılık toplumsal açıdan doğrudan tehlike nedeni değildir. Katılımcıların bu şekilde bir değerlendirme yapmış olmalarının nedeni, medyada yer alan haberler olabilir. Nitekim görüşleri alınan katılımcıların yaşadığı Samsun ili Bafra ilçesinde Suriyeli misafir yabancıların bulaştığı ciddi bir suç haberine rastlanmamıştır. Ancak ülke genelinde yapılan olumsuz propagandalar, Bafra katılımcıları da etkilemiş gözükmektedir. Toplumsal algının şekillenmesi kişisel olarak tek tek olayları nasıl anlamlandırdığımızla ilgilidir. Birey dış dünyadan gelen uyarıları zihinsel olarak yorumlayarak bir algı geliştirir. Algılar, görülen şeyi nasıl yorumladığımız, neye inandığımız ve nasıl davrandığımız konusunda işlev görür. Bu nedenle algılar, aynı zamanda zihinde değerler yaratır, problemler oluşturur ve nihayetinde bu problemleri çözer (Bakan ve Kefe, 2012, 21). Algılar bu anlamda duyulan, görülen ve yaşanan olaylar neticesinde oluşmaktadır. Bu nedenle algılar sürekli değişebilir ve etkiye açıktır. Şayet bir konu hakkında kişisel veya toplumsal bir refleks geliştirilmek isteniyorsa, algı yönetimine başvurulabilir. Algı yönetimi, bireylerin olaylar hakkında geliştirdiği anlamların, örgütsel süreçlerle birleştirilmesi ve algı unsurunun, örgütün ve bireyin amaçlarını istenilen yönde gerçekleşmesi için kullanılması olarak tanımlanmıştır (Uğurlu, 2008: 149). Dolayısıyla

toplumsal algının oluşmasında son derece etkin bir güç olan kitle iletişim araçlarının kullanımı büyük önem taşımaktadır. Yapılan bir haber, ulusal düzeyde yaygınlık kazandığı ölçüde etkinlik kazanarak toplum psikolojisini etkileyecektir. Bilerek veya bilmeyerek dezenformasyon içeren bir bilginin oluşturacağı reaksiyon kontrol edilemeyebilir. Modern hayatta toplum zihninde oluşan önyargıların temelde bu şekilde oluştuğu bilinen bir gerçektir. Önyargı oluştuğu takdirde doğru ile yanlış arasında ayırt edicilik azalma eğilimi gösterir. Hatta çoğu kez nedeni tam olarak açıklanamayan tutumlar geliştirilebilir ve belli bir noktadan sonra bu tutumlar eyleme dönüşür. Suriyeli misafir yabancılarla ilgili toplumsal reaksiyonun nötrden olumsuzluğa dönüşmesinde söz konusu süreçlerin payı yadsınamaz. Katılımcıların söylemlerinde bir taraftan acıma diğer taraftan dışlama eğilimi görülmesinin ana nedeni bu tip bir algıdır. Bu noktada devletin halkı doğru şekilde bilgilendirmesi ve özellikle kasıtlı yönlendirmelerin önüne geçmesi gerekmektedir. Katılımcıların bu yöndeki isteği şu şekilde örneklendirilebilir:

“Keşke devletimiz onları içimize sokmakla kalmasa onlarla ilgilense. Neler yaptıkları hakkında bilgi sahibi olsalar. Şehrimde bulunan mülteciler zor şartlar altında kimse onları istemiyor ben bu konuda kararsızım açıkçası geri dönerlerse ölecekler bu düşüncede pek insani değil.” (K: 5)

Dikkat edilirse kararsızlık içeren bir duygusal yaklaşım içinde ikilem yaşayan katılımcı, devletin daha etkin olduğu bir kontrol mekanizması önermektedir. Bu ifadelerden Suriyeli misafir yabancıların toplumun içine kontrolsüz bir şekilde dağıtılarak yükü toplumun üstüne yıkmasından yakınma anlaşılmaktadır. Öte yandan medyada gittikçe yayılan aleyhte yayınlar, var olan algıyı olumsuzluğa çevirerek, bir taraftan da korkuya neden olmaktadır. Aynı zamanda devletle ilgili çıkan olumsuz haberler, devletin ayrımcılık yaptığı düşüncesi de dâhil olmak üzere, halkın rahatsızlığını artırmaktadır. Bunun sonucunda her ne kadar zor durumda olurlarsa olsunlar, Suriyelilere karşı bir dışlama refleksi geliştirilmektedir. Bu durumun sorgulandığı bir sonraki soruda Suriyeli misafir yabancıların yaşam koşulları hakkında görüş bildirmeleri istenmiştir.

Tablo 4: Katılımcıların Şehirlerinde Bulunan Suriyeli Misafir Yabancıların Yaşam Koşulları Hakkındaki Görüşleri

Suriyeli Misafir Yabancıların Yaşam Koşulları	(f)	(%)
Yaşam koşulları çok kötü	18	45
İyi şartlar altında yaşıyorlar	8	20
Devlet yardımı yapılıyor	4	10
Bir şey düşünmüyorum çünkü Türkiye’de kalmalarını istemiyorum	3	7.5
Kamplarda yaşamalılar	2	5
Fikrim yok	5	12.5

Tablo 4’e göre katılımcıların büyük bir bölümü Suriyeli misafir yabancıların yaşam koşullarının çok kötü olduğunu düşünürken, bir bölümü iyi olduğunu ileri sürmekte ve ne olursa olsun şehirlerinde bulunmalarını istememektedir. Yukarıda işaret edilen durumun kanıtı olarak ortaya çıkan bu tablo, daha planlı bir politikanın takip edilmesini zorunlu kılmaktadır. Görüş bildiren 3 katılımcı şu düşünceleri ifade etmişlerdir:

302

“Berbat tabi ki orada burada yaşıyorlar. Geçen gün hatta biriyle konuştum savaş var abla savaş bitsin gideceğim diyordu. İçler acısı bir durum ben ülkemi özledim diyordu. Yani, empati kurunca aslında her şey anlaşılıyor” (K: 4)

“Camilerde, sokaklarda terkedilmiş yerlerde kalan insanların durumu içler acısı.” (K: 21)

“Benden iyi yaşadıkları kesin ekmek elden su gölden.” (K: 31)

Görüldüğü gibi bir kısım durumlarını *içler acısı* olarak nitelendirirken, bir kısım da *ekmek elden su gölden* gibi çok rahat olarak ifade etmiştir. Arada açık bir çelişkinin olduğu fark edilmektedir. Elbette bu durumun oluşmasında eksik bilginin ve yanlış yönlendirmelerin payı büyüktür.

2- Suriyeli Misafir Yabancılar Ekseninde Gelişen Yabancı Düşmanlığı ve Suç Korkusuna İlişkisi

Katılımcıların yabancı düşmanlığı ve suç korkusuyla ilgili düşüncelerine yer verildiği bundan sonraki sorularda, aynı zamanda Suriyeli misafir yabancılarla suç korkusunun oluşumu arasında katılımcılar açısından anlamlı bir ilişkinin kurulup kurulamayacağı sorgulanmıştır. Bunun için önce katılımcıların suç korkusu kavramını ne kadar bildikleri araştırılmıştır.

Suç korkusunun tanımı ve suç korkusunu artıran unsurların neler olduğunun sorgulandığı soruya verilen yanıtlar Tablo 5'te gösterilmiştir. Katılımcılar bu soruya birden fazla kategoriye girebilecek cevaplar verdikleri için toplamda 40 cevaptan fazla madde oluşmuştur.

Tablo 5: Suç Korkusu ve Suç Korkusunu Artıran Unsurlar Hakkındaki Görüşler

Suç Korkusu	(f)	(%)	Suç Korkusunu Artıran Unsurlar	(f)	(%)
Suç işlemekten korkmak	14	35	Yabancılık unsuru	8	20
Suç işleme eğilimi	5	12.5	Yaşam standartlarının giderek kötüleşmesi	5	12.5
Suç işleyenlerin hissettiği korku	3	7.5	Baskı ve şiddet	3	7.5
Suç işleme korkusunu bastırmak	1	2.5	Adalet sistemi	3	7.5
Suçtan zarar görmek	1	2.5	Dışlanma	1	2.5
Başiboş, sahipsiz insanların olması	1	2.5	Eğitimsizlik	1	2.5
Suçun cezası	1	2.5	Cevap yok	19	47.5
Yasalara uyma zorunluluğunu tetikleyen duygu	1	2.5			
Yabancıları potansiyel suçlu görmek	1	2.5			
İstemeyerek suça itilmek	1	2.5			
Cevap yok	8	20			

Tablo 5'e bakıldığında, katılımcıların suç korkusunun ne olduğunu bilmedikleri anlaşılmaktadır. Yapılan tanımlar, suç korkusunun akabinde oluşabilecek durumlarla ilgili olarak doğru kabul edilebilir. Ancak kavram olarak suç korkusu hakkında doğru bir bilgiye sahip olmadıkları açıktır. Öte yandan suç korkusunu artıran unsurlar olarak öne sürdükleri, muhtemelen farkında olmayarak kısmen doğrudur. Ancak dikkat çeken nokta, gerek suç korkusunun tanımında gerekse bu korkuyu artıran unsurlar noktasında, yabancıların varlığına olan vurgudur. Her iki durumda da yabancı kavramının etkisi olağan karşılanmakla birlikte, bunun ilk sıraya konulması, Suriyeli misafir yabancıların etraflarında giderek çoğalmasından kaynaklanan yabancı algısı olabilir. Nitekim bazı katılımcılar suç korkusunu *başiboş insanlar ve yabancılar* olarak görürken, yine *yabancılık ve dışlanmak* gibi kavramları da suç korkusunu artıran unsurlar arasında

göstermektedir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde Suriyeli misafir yabancılarla ilgili doğrudan bir ifadenin olmayışı ve yabancı kavramının ilk sırada olmasına rağmen düşük yüzdede kalışının, henüz toplum nazarında Suriyeli misafir yabancıların suç korkusuna neden olacak kadar bir algı oluşturmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Ancak yine de katılımcıların söz konusu kavramları tam olarak bilmemesinden kaynaklanan bir durumun olduğu varsayımından hareketle suç korkusuyla Suriyeli misafir yabancılar arasında en azından bu soruda doğrudan bir ilişki kurmadıkları da düşünülebilir. Suç korkusu tanımlı yapan bir katılımcının görüşü şöyledir:

“Suç korkusu insanların geçmişten beri alıştığı koşullardan ayrılıp hayatına farklı bir olgu geldiğinde afallaması, şaşırması ve bu konuda hatalar yapmak istememesidir. Acaba bir şey yapsam bu suç olur mu diye düşünmesidir. Yabancı insanların gelmesi bu korkuya etkiler, tetikler” (K: 13)

Görüldüğü gibi bu tanımda da yabancı kavramına vurgu vardır ve yabancıların gelmesinin suç korkusunu etkileyeceğinden bahsedilmiştir. Bu ilişkinin daha net olarak görülebileceği bir sonraki soruda bu konu açıklığa kavuşabilir. Suriyeli misafir yabancıların toplumsal hayatı suç korkusu açısından etkileyip etkilemediklerinin sorgulandığı soruda katılımcıların neredeyse tamamı (%95) Suriyeli misafir yabancıların toplumsal hayatı suç korkusu bakımından olumsuz etkilediklerini düşünmektedir. Yalnızca iki katılımcı etkilemediği yönünde görüş bildirmiştir. Söz konusu olumsuzluğun nedenleri olarak, halkın kendilerine karşı güvensiz ve tedirgin oldukları, onlardan korktukları, genel olarak gergin bir ortam yarattıkları ve bu nedenle tepki topladıkları, sayıca fazla ve başıboş olmalarının suç nedeni olarak görüldüğü ve tüm bu nedenlerden ötürü insanların önyargılı oldukları şeklinde sıralanabilecek görüşler ileri sürmüşlerdir. Birkaç katılımcının görüşü şöyledir:

“Suriyeli mülteciler halk üzerinde genellikle güvensiz bir etki oluşturmaktadır. Özellikle insanlar Suriyeliler tarafından soyulup, darp edilme korkusuyla karşı karşıyadırlar. Özellikle televizyonlarda gösterilen bir takım cinsel olayları da Suriyelilere karşı olan bu olumsuz etkilemiştir.” (K: 2)

“İnsanlarımız onları direk suç olarak görüyorlar ve acaba uygunsuz, rahatsız edici suç işlerler mi, bize de yaşamımızı etkileyecek sıkıntı yaratırlar mı diye düşünmektedir.” (K: 13)

“Olumsuz etkiliyor. İnsanlarımız onlara karşı önyargılı ve tepkili. Bu da suça bulaşma ihtimalini arttırıyor.” (K: 22)

“Onlara kendi vatandaşlarına vermedikleri hizmetleri sunmaları toplumda Suriyelilere karşı bir tepki doğurabilir. Örneğin, Suriyeli mültecilere sınavsız

üniversite hakkı verilmesi Türk vatandaşları tarafından büyük tepki doğurdu.”
(K: 28)

“Ev sahibi vatandaşların farklı uyruktakilere karşı güvensizlikleri suç korkusu oluşturur. Halk bundan olumsuz etkileniyor. Medyada yansıtılan olaylar da bunu körüklüyor. Normal vatandaşların işlediği suçlardan çok Suriyeli mültecilerin suçları halkın gözüne gözüne sokuluyor. İnsanlar korkuyor.” (K: 29)

Yukarıdaki cümlelerde iki unsur dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, güven duygusunun olmayışı; ikincisi ise medyadır. Özellikle medyada yer alan haberler, toplumun güven duygusunu oldukça zedelemiştir. Katılımcılar Suriyeli misafir yabancılarla ilgili bire bir olumsuz bir durum yaşamamış veya böyle bir olumsuzluğa şahit olmamış olsalar bile, suç korkusunun tanımına uygun olarak korktuklarını dile getirmektedirler. Aynı zamanda üniversiteye girişleriyle ilgili basında yer alan haberler, ayrımcılık duygusunu haklı olarak körüklemekte ve halkı bu insanları dışlamaya sevk etmektedir. Bu noktada da devletin süreci daha etkin bir şekilde kontrol etme ve yürütme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Sorunun bir de Suriyeli misafir yabancılar açısından ele alınması gerekmektedir. İfade edilen sorunlar ve halkın mevcut durum karşısında Suriyelilerle ilgili geliştirdiği algı, konunun hassasiyeti kadar ayrıntılarının iyi bilinmesini de zorunlu kılmaktadır. 2013 yılında Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu'nun (USAK) hazırladığı bir raporda, özellikle sınır bölgelerinde kurulan kamplarda yaşayan Suriyelilerle ilgili durum özetlenmiştir. Rapordan hareketle bir genellemeye gidilmesi doğru olmasa da sorunun ulaştığı boyutlar hakkında bir fikir edinilebilir. Her şeyden önce bu insanların psikolojileri nerede yaşarlarsa yaşasın benzerdir. Ülkelerinden zorunlu sebeplerle ayrılmış olan ve çoğu da bir yakını kaybetmiş olmanın verdiği acıyla yaşamak zorunda olan bu insanların, farklı bir kültüre bir anda uyum sağlamaları düşünülemez. Raporda normalleşme süreci olarak ifade edilen bu sürenin, 3-5 ay alabileceği vurgulanmakta ve bu durumun sığınma süresi uzadıkça başka sorunlara kapı açacağından söz edilmektedir. Örneğin ilk etapta hayatta kalmak için sığınma ihtiyacıyla başlayan süreç, bir zaman sonra hayatlarını sürdürebilmek için başkaca zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması noktasında bir memnuniyetsizlik ve şikâyet etmeye neden olmaktadır. Hayat şartları buldukları koşullara bağlı olarak zorlaşan misafir yabancılar, potansiyel olarak bir tehlike oluşturabilmektedir. İşsizlik, sosyal statü kaybı, sağlık problemleri ve hatta gerçekleşen ölümler, bu insanları biraz daha travmatize etmektedir. Öte yandan buldukları yerdeki halkla aralarında geçen olumsuzluklardan sonra gittikçe artan gerginlik ve geri gönderilmelerini isteme durumu, Birleşmiş Milletler prosedürlerine göre hemen mümkün görünmemektedir (Güçer vd, 2013). Dolayısıyla halkın bilinçlendirilmesi ve sürecin daha

planlı ve organize bir şekilde sürdürülmesi önem arz etmektedir. Başlangıçta kabul süresinin ne kadar olacağı kestirilemese de artık süreç bu sürenin uzayabileceğini göstermiştir. Bu nedenle şehirlere dağıtılan ve normal yaşama adapte edilmeye çalışılan bu insanlarla ilgili üretilen politikalar, yerel şartların dikkate alındığı ve halkın da mutlaka bilinçlendirildiği bir içeriğe sahip olmalıdır. Katılımcıların misafir yabancılara ilişkin toplumsal açıdan düşüncelerinin sorgulandığı bir sonraki soruyla ilgili görüşleri Tablo 6'da yer almaktadır:

Tablo 6: Katılımcıların Toplumun veya Bir Başka Mercii Suriyeli Misafir Yabancılara Yaklaşımında Toplumsal Düzeni Sekteye Uğratabilecek Yönler Hakkındaki Görüşleri

Toplumsal Düzen ve Suriyeli Misafir yabancılar	(f)	(%)
Toplumsal düzen bozuluyor	16	40
Mülteciler ayrıcalıklı tutuluyor	10	25
İşsizlik oranını yükseltiyorlar	4	10
Şu an yok ama olabilir	2	5
Yok	2	5
Cevap yok	6	15

Tablo 6, misafir yabancılara yaklaşımla ilgili durumu net bir şekilde özetlemektedir. Katılımcıların gözünde Suriyeli misafir yabancılar, toplumsal düzeni bozdukları gibi, kendilerine sağlanan avantajlar dolayısıyla da toplumsal düzende aksamalar meydana getirmektedir. Halkın bu şekilde bir yaklaşım içinde olması, misafir yabancılarla ilgili uygulanmakta olan planın yeterli olmadığı veya halka iyi anlatılmadığı anlamına gelmektedir. Yetkililerin konuya ilişkin tutumunun gözden geçirilerek halkın tepkisi giderilmelidir. Özellikle Suriyelilere tanınan ayrıcalıklar bir noktadan sonra benzer sıkıntılar yaşayan halk nazarında ayrımcılık olarak adlandırılmakta ve bu durumda devlete olan tepkiselliği ve Suriyelilere ilişkin dışlayıcılığı artırmaktadır. Her iki durumda da ortaya çıkan huzursuzluk başlangıçta sanal olsa da, bir gerginliğe yol açmakta ve suç korkusunun oluşmasına etki etmektedir. Konuyla ilgili birkaç katılımcının görüşü şöyledir:

"Toplumun düzenini bozuyorlar. Kesinlikle geldikleri yere geri dönsünler."
(K: 6)

"Millet olarak en büyük özelliklerimizden birisi hiç şüphe yok ki zorda kalanlara zulme uğrayanlara yardım etmektir. Ama devlet organlarının veya yet-

kililerinin göremedikleri bir şey daha var. Toplumumuzda birçok insan Suriyeli mültecilere sunulan fırsatları daha özel yaşamlarında bile elde edememişlerdir. Bu da halkın devlete karşı küsmesine sebep olmakta toplumsal olayları körüklemektedir” (K: 2)

“Tabiki de var. Kendi halkımızdan fazla müsamaha gösterilmesi bence yanlış. Her bölgenin kültürü bambaşka bu yüzden bölgesel düzenlemeler gerekiyor. Toplum buna hazır değil” (K: 22)

Halkın gözünde yerel şartların dikkate alınmadığı şeklinde bir izlenim dikkat çekmektedir. Bu noktada birtakım düzenlemeye ihtiyaç duyulduğundan söz edilmekte, aksi takdirde insanî duygularla gösterilen müsamahanın sürdürülemeyeceği endişesi dile getirilmektedir. İfade edilen düşünceler, genel itibarıyla Suriyelilerin yerleştirildiği hemen her ilde tespit edilmiş sorunlarla örtüşmektedir. Erdoğan’ın Kasım 2014’te 18 ilde yaptığı “Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum” adlı çalışmasında Türk halkının Suriyelilerle ilgili olarak, yerel halkın işlerini ellerinden aldıkları, Türkiye’de kalmalarının önemli sorunlar yaratacağı, Türkiye’ye ekonomik yük oldukları, huzuru ve düzeni bozacakları, sağlık hizmetlerinde aksamalara yol açtıkları, hırsızlık, fuhuş, gasp, kamu malına zarar verme vb suçlarda artışların olduğu, kendi etnik ya da dini özelliklerine yakın olan Suriyeliler dışındakilere ötekileştirmenin yapıldığı gibi algılar geliştirdiği ortaya çıkmıştır.

Son olarak katılımcıların suç korkusuyla mücadelede Suriyeli misafir yabancılarla ilgili neler yapılması gerektiği konusundaki çözüm önerileri şu şekildedir:

Tablo 7: Katılımcıların Suç Korkusuyla Mücadelede Suriyeli Misafir Yabancılarla İlgili Çözüm Önerileri

Çözüm Önerileri	(f)	(%)
Sınır dışı edilmeli	14	35
Kamplarda tutularak oryantasyondan geçirilmeli	11	27.5
Devlet kontrolü altında tutulmalı	5	12.5
Halkın ne istediği araştırılmalı	2	5
Onlara yardım edilmeli	2	5
Dilenmelerine engel olunmalı	1	2.5
Medya halkı bilgilendirmeli	1	2.5
Fikrim yok	4	10

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların Suriyeli misafir yabancılarla ilgili gittikçe artan bir yabancılaştırma eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır. Sınır dışı edilmeleri veya kamplarda tutulmaları yönünde görüş bildiren katılımcılar, mevcut durumdan kesinlikle büyük bir rahatsızlık duyduklarını belirtmişlerdir. Bunun dışında kendilerinin bilgilendirilmesini talep eden insanlar, gerek medya gerekse yöneticilere sorumluluk yüklemektedir. Tamamen yardım odaklı sadece 2 görüşün bulunması, durumun vahametini ve ciddiyetini ortaya koyan bir başka tavidir. Görüşlerden ikisi şöyledir:

“Toptan geri iade bize baktılar da kaldı onlar.” (K: 23)

“Bence özel ruhsal danışmanlık merkezleri açılmalı toplumla iç içe yaşam öğretilmeli, yabancılaşma, anti-sosyal davranışların ortadan kalkması için çalışmalar yapılmalı” (K: 26)

Bu cümlelerden Suriyelilerle doğrudan yaşanmış ciddi bir problem ifade edilmemesine rağmen, algının olumsuzla doğru bir gelişim gösterdiği, yabancılaşmanın vurgulandığı ve bunun sonucunda aradaki ilişkilerin gerginlik temelli ve suç korkusu endişesi içeren bir mahiyete sahip olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Suriyeli misafir yabancılar konusu, artık Türkiye'nin bir gerçeği haline dönmüştür. Başlangıçta geçici olduğu düşünülen ancak uluslararası gelişmeler neticesinde henüz kalıcı olmasa da uzun süreli olacağı aşikâr hale gelen bir sorun halini almıştır. Bu nedenle uygulanmakta olan mevcut politikalar işlemez veya yetersiz duruma gelmiş olup yerel halk nazarında da şikâyetler artmıştır. Bu durum Suriyelilere ilişkin bakışı olumludan olumsuzla çevirmeye başlamış ve ötekileştirmenin getirdiği yabancılaşma eğilimiyle birlikte suç korkusu gibi algısal tutumlara da etki eder konuma gelmiştir. Bu nedenle Suriyeli misafir yabancılarla ilgili uzun vadeli planlar yapılması zorunluluk arz etmektedir. Yapılacak planlar her şeyden önce yerel halkın tepkileri göz önüne alınmak suretiyle olmalı ve yerel hassasiyetler dikkate alınmalıdır. Samsun ili Bafra ilçesinde 40 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda ortaya çıkan sonuçlar ve katılımcıların istek ve önerileri dikkate alınarak elde edilen veriler, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi'nin (ORSAM) Ocak 2015'te hazırladığı “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri” başlıklı raporuyla eşdeğer niteliktedir. İlgili raporun Bafra ilçesi için de uygulanabilecek önerileri maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

1- Yerleştirme ve Takip Sorunu

Bunun için öncelikle Suriyelilerin kayıt altına alınması gerekmektedir. Yerel halk arasında Suriyelilere ayrıcalık tanındığı gibi bir algı oluşmuştur. Bu durum insanlarda güven sorunu yaratmaktadır. Bu nedenle halka yönelik bilgilendirme yapılmalı ve kayıt merkezleri oluşturulmalıdır. Arından Suriyeliler için yerleşim ve sosyal alan imar edilmelidir. Suriyelilerin nerede ikamet edecekleri ve zamanlarını nasıl geçirecekleri de önemli bir sorundur. Gerek ev kiralari konusunda yaşanan sorunlar gerekse de ev sahipleriyle aralarındaki problemler, yeni imar alanlarının oluşturulmasıyla önlenebilir. Öte yandan dil, kültür ve yaşam tarzlarına uygun sosyal etkinlikler veya alanlar düzenlenebilir.

Buldukları yerlerde takip edilebilmeleri ve belli bir yaşam standartlarına kavuşabilmeleri için kendilerine çalışma izni sağlanabilir. Halkın en çok tepki gösterdiği alanlardan biri olan iş sorunu, iş adamlarının belli bir oranda (%10) misafir yabancı çalıştırma hakkı tanınması önerisiyle aşılabılır. Yabancı statüsünde kalmak şartıyla misafir yabancılara çalışma izni verilmesi, hem kayıt dışı ucuz işgücünü ortadan kaldıracaktır hem de Türk işçilerle aradaki haksız rekabeti sonlandırabilir.

2- Entegrasyon ve Halkla Kaynaşma Sorunu

Suriyelilerin entegrasyonu için öncelikle sağlık ve eğitim alanlarında kapasite oranının artırılması gerekmektedir. Sağlık alanında Suriye'den gelen insanlar dolayısıyla yaşanan yoğunluğun önüne geçilmesi ve daha düzenli bir hizmetin verilmesi şarttır. Hastanelerde yaşanan sorunlar, halkın tahammül gücünü etkilemekte ve Suriyelilerin kabul edilebilirliğini zedelemektedir. Bu nedenle yeni hastane veya sağlık merkezlerinin inşa edilmesi veya mevcut kapasitenin artırılması gerekmektedir. Ayrıca sağlık çalışanlarının sayısının artırılması ve gerekirse Suriyeli doktorların çalışmasının önü açılması fayda sağlayabilir.

Eğitim ise öncelikli konulardan biridir. Eğitimde yaşanan sorunlar dışlanmışlık duygusuna yol açabilir. Diğer taraftan eğitim sayesinde uyum sorunu daha kolay aşılabılır. Bunun için iki yol tercih edilebilir. Bunlardan birincisi, ilkokula yeni başlayan Suriyelilerle Türk vatandaşlarının karma eğitim alacağı bir sisteme geçilmesidir. Yüksek sınıflar içinse bir yıllık Türkçe hazırlık almaları sağlanarak, uyum sorunu giderilebilir. İkincisi ise, Suriyelilere özel eğitim imkânı sunulmasıdır. Bu durumda yeni okullar açılmalı ve Suriye müfredatının yanında Türkçe eğitim de verilmelidir.

Entegrasyon ve kaynaşma için yerel yönetimlere de önemli görevler düşmektedir. Bu nedenle yerel yöneticilerle merkezi yönetim arasında daha koordineli çalışma yapılmalıdır. Çünkü Suriyeli misafir yabancılar konusunda gözlemlenen önemli sorunlardan biri de merkezi otorite ile yerel yöneticiler arasındaki koordinasyon eksikliğidir. Özellikle kamplar dışında yaşayan Suriyelilerin durumu en çok yerel yönetimleri ilgilendirmektedir. Ayrıca yerel sivil toplum kuruluşları da soruna doğrudan müdahildir. Mevcut sorunların giderilmesinde katılımcıların da sıklıkla ifade ettikleri gibi, yerel şartların dikkate alınarak politika üretilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra kurumlar arası işbirliği ve Suriyelilere özel hizmet veren bir Koordinatör Valiliği ve İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulacak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması faydalı olacaktır.

Bundan başka belediyelere ek bütçe verilmesi de düşünülebilir. Suriyelilerin gelişiyile artan nüfus ve giderler için belediyelere, gelen nüfusla orantılı ek bir bütçe tahsis edilebilir. Böylece yerel düzeyde daha kaliteli hizmet sağlanarak muhtemel sorunların önüne geçilebilir.

Suriyelilerin halkla kaynaşabilmesi içinse Arapça broşür ve internet sayfası hazırlanabilir. Suriyelilerin Türkçe bilmemelerinden kaynaklanan iletişim sorunu yabancılaşmanın önemli bir nedenidir. Bu sorunun önlenmesi için farklı konularda hazırlanmış Arapça broşürler ve internet sayfaları, uyum problemini en aza indirgeyecektir.

310

Entegrasyon sürecinin en önemli ayaklarından biri de Suriyeli algısının düzeltilmesidir. Gittikçe artan tepkilerin halk içinde Suriyeli diye nitelenerek dışlama eğilime gidilmesi, algısal düzeyde yabancılaşmaya neden olmaktadır. Yabancılaştırmanın suç korkusuna etkisi düşünüldüğünde, birlikte yaşama kültürünün oluşturulmasının önemi takdir edilebilir. Bunun için sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde, Suriyelilerle ilgili sınıfsal ve sosyal faaliyetler düzenlenebilir veya ekonomik, sosyal ve kültürel katkılarını öne çıkaracak veriler toplumla paylaşılabilir.

Son olarak Suriyelilerin dilendirilmesinin önlenmesi gerekir. Son zamanlarda artış gösteren Suriyeli dilenciler, toplumun gözünde sevimsiz görüldüğü kadar endişeyi de artırmıştır. Maddi sorun yaşayan Suriyelilerin yol açabileceği gasp, kapkaç, hırsızlık vb. olaylar, güvenlik problemi oluşturacaktır. Suriyelilere sağlanacak imkânlarla dilencilik yapmalarının önüne geçilmesi, bu noktada oluşan olumsuz algıyı engelleyebilir.

3- Asayiş Sorunu

Her ne kadar şu ana kadar Suriyeliler ciddi bir asayiş sorunu oluşturmasa da, halkın gözünde diğer problemlerden kaynaklanan bir endişe söz

konusudur. Katılımcıların ifadelerine yansıyan bu durum, suç korkusunun oluşmasının en önde gelen nedenidir. Halkın Suriyelilerden kaynaklanan bir güvenlik sorunu hissetmeleri, aradaki ilişkiyi negatife çevirmekte ve yabancılaştırma olgusunu tetiklemektedir. Bu nedenle güvenlik güçleri halka güven verecek tedbirler alındığını göstermeli ve asayiş açısından bir boşluk oluşmasına izin vermemelidir.

Suriyeli misafir yabancılar konusu, ülke gündeminde öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Ancak tam anlamıyla ne yapılması gerektiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Siyasi anlamda yaşanan tartışmalar, Suriyelilerin geleceği konusunda toplumu ikna edecek bir politika üretilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle acil bir şekilde bu konunun ilgili platformlarda sosyolojik gerçeklere uygun bir biçimde ve siyasi çekişmeler bir kenara bırakılmak suretiyle değerlendirilmesini gerektirmektedir. Gerek zor durumda kalmış bir topluma yardım etmek gerekse de siyasi zorunluluklara cevap verebilmek için elzem olan bu konunun sağlıklı bir sonuca kavuşturulması, iki toplum arasında entegrasyon sürecinin başarıya ulaştırılması kadar komşu halkların uzun vadede daha zengin bir kültürel gelenek oluşturabilmesi açısından da fırsatlar sunabilir.

KAYNAKÇA

- Bakan, İsmail & Kefe, İlker.** (2012). "Kurumsal Açıdan Algı ve Algı Yönetimi", *KSÜİİBF Dergisi*, Sayı: 1, ss. 19-34.
- Başak, Cengiz.** (2011). *Mülteciler, Misafir yabancılar, Yasa Dışı Göçmenler*, Ankara: İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686.
- Başak, Suna.** (2010). "Genelleşmiş Güven ve Toplumsal Cinsiyet", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, ss. 53-71.
- Erdoğan, M. Murat.** (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Gençöz, Tülin,** (1998). "Korku: Sebepleri, Sonuçları ve Başetme Yolları", *Kriz Dergisi*, 6 (2): ss. 9-16.
- Göçer, Sermin.** (2012). *Çeçen Kampında Kalmakta Olan Mültecilerin Psiko-Sosyal ve Sosyo-Ekonomik Problemleri (Yalova Çeçen Kampı Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.
- Güçer, Mehmet, Karaca, Sema ve Dinçer, O. Bahadır.** (2013). *Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı Suriyeli Mülteciler Alan Araştırması*, USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi, USAK Rapor No: 13-04.
- Kırcaali İftar, Gönül.** (1997). "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yaklaşımları", *Eskişehir Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezinde Verilen Seminer Notları*, 19 Mart, Eskişehir.

- Miles, M. B. & Huberman, M. A.** (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*, London: Sage.
- Patton, M. Q.** (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*, (2. Edition), Sage Publications, London.
- Ömeroğlu, Ömer,** (2012). “Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 4, ss. 329-370.
- Suriyeli Misafir yabancılardan Türkiye’ye Etkileri.** (2015). Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Rapor No: 195.
- Uğurlu, Ö.** (2008). “Halkla İlişkilere “Algı” Çerçevesinden Bakış”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 32, ss.145-165.
- Yılmaz, Fatma.** (2008). *Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Yeşil, Caner.** (2013). *Nazizm, Neonazizm ve Yabancı Düşmanlığı*, Çanakkale.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H.** (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (6. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://gusam.org/suriyeli-yabancilarin-yasal-statusu/> 12.01.2014 tarihinde edinilmiştir.
- <http://www.unhcr.org.tr/?page=1> 12.01.2014 tarihinde edinilmiştir.
- http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_turkish.pdf 12.01.2014 tarihinde edinilmiştir.
- <http://avrupa.info.tr/tr/bilgi-kaynaklari/haber-arsivi/news-single-view/article/ab-tuerkiyedeki-suriyeli-mueltecilere-yardimi-arttiriyor.html> 14.01.2014 tarihinde edinilmiştir.
- <http://www.sehitgazihaber.com/haber/1872/gazi-maasi350-tl-suriyeli-multeci-maasi-800tl.html> 14.01.2014 tarihinde edinilmiştir.

AİLE İÇİ KADINA KARŞI ŞİDDETTE KADIN SİĞİNMA EVLERİNİN ROLÜ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Kasım TATLILIOĞLU¹

Özet

Kadınlara yönelik şiddet, temel insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olup, kadın erkek arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir sorundur. Bu sorun çoğunlukla özel alanda meydana geldiği için çoğu zaman gizli tutulmakta, bu nedenle de boyutlarının belirlenmesi güçleşmektedir. Her gelir düzeyinden, her eğitim seviyesinden, her meslek grubundan ve her yaşta kadınlar şiddete maruz kalmaktadır. Kadına yönelik şiddetin doğal sonucu olarak kadın sığınma evleri bir zorunluluk olarak çıkmıştır. 2014 yılında yaklaşık 20 bin kadın, değişik nedenlerden dolayı kadın sığınmaevlerine sığınmak zorunda kalmıştır. Kadın sığınmaevleri kocaları veya arkadaşları tarafından dövülen veya hakaret edilen kadınlara çocuklarıyla birlikte barınma imkânı sağlayan mekânlardır. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. Maddesinde, "Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelere kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar" ifadesi ile belediyelere bu konuda görev ve yetki verilmiştir. Ülkemizde şu anda 25'i SEHÇEK olmak üzere, valilikler, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından işletilen toplam 89 sığınmaevinde hizmet sunulmaktadır. Kadın sığınmaevlerinin sayısı, ihtiyaçlar doğrultusunda artırılmakta ve her geçen gün yeni sığınma evleri kurulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet; kadın sığınmaevi; kadına karşı şiddet, toplumsal cinsiyet.

1 Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, kasim-tatlili@hotmail.com.

1. GİRİŞ

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Bütün toplumlarda aile fert için bir hayat merkezi olup toplum içinde stratejik bir öneme sahiptir. Aile, ferdin içinde bulunduğu en önemli ve asli (birincil) bir gruptur. Yalnız biyolojik bir birlik olmayıp her şeyden önce sosyal bir kurum özelliği taşımaktadır. Toplumda aile sosyal bir müessese olduğundan, fert ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran bir organizasyon olmaktadır (Aslantürk & Amman, 1999; Erkal, 1983; ASAGM, 2008). Bir insanın kimlik ve kişiliğinin gelişmesi surecinde onun hem bedeni ve hem de ruhi ihtiyaçlarının karşılanarak tatmin edilmesini sağlayacak uygun bir fizik ve sosyal çevre gerekir. İnsanın sosyal çevreyle kurduğu ilişkiler, sosyalleşme süreciyle yakından alakalıdır. Onun sosyal gelişimi, kimlik ve kişiliğini kazanması doğuştan getirdiği özellikleri ile birlikte çevrenin destek ve yardımıyla kuracağı ilişkilerle kazanacağı karakter ve şahsiyetini de oluşturacaktır. Burada birinci sorumluluk ailede bitmektedir (Öztürk, 2014).

Dünya genelinde yaygın olarak görülen kadına karşı şiddet olgusu, her geçen gün daha fazla dikkatleri çekmeye devam etmektedir. Yapılan çalışmalar, dünya genelinde her üç kadından birisinin fiziksel şiddete uğradığını ortaya koymaktadır. Öte yandan kadınların, istekleri dışında cinsel ilişkiye zorlandıkları, ekonomik, sosyal ve psikolojik istismara uğratıldıkları yönündeki veriler, hemen hemen bütün ülkelerde bulunmaktadır. Aile içi ilişkiler ve şiddet, toplumun geneli üzerinde bu derece önemli olmasına rağmen, toplum düzeni ve insan sağlığından sorumlu olan kişi ve kurumlar tarafından yeteri kadar önemsenmemiştir (Armutçu, 2007). Aile içi şiddet farklı biçimlerde görülmektedir. Tokat, yumruk, tekme ve dayak gibi fiziksel saldırıdan sindirme, sürekli küçümseme ve aşağılama, ailesinden ve arkadaşlarından tecrit etme, hareketlerini izleme ve kısıtlama, bilgiye ve yardıma erişimini engelleme gibi kontrol amaçlı tavırları da içeren psikolojik tacize kadar geniş bir alanda görülebilmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddet özel alanda yaşanmakla birlikte, toplumsal bir sorundur. Bu durum kadının tek başına vereceği bir mücadele değildir. Bu mücadele toplumsal, sosyal, ekonomik, dini, politik ve adli bir mücadeleyi ve tüm kurumların eşgüdümünü gerektirir. Kadına yönelik şiddetle mücadele çok bileşenli ve uzun erimlidir. Esas olan ise şiddetin hiç ortaya çıkmamasının sağlanmasıdır. Çünkü şiddetin kadınların yaşamlarında açtığı yaraların maliyeti ağırdır ve izleri ömür boyu ne kadının ruhundan ne de çocukların hafızlarından silinebilmektedir. Bu nedenle devletler kadına yönelik şiddeti önlemek için gereken önlemleri almak zorundadır. Kadınların temel sorunlarından olan aile içi şiddetin nedenlerini ve türlerini tespit etmek ve çözüm önerileri geliştirmek hem bireysel hem de toplumsal

açısından son derece önemlidir (Ovacık, 2008; Öztürk, 2008; Özgentürk, Kargın ve Baltacı, 2012).

Bir problemin çözülebilmesi için, öncelikle varlığının kabul edilmesi gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir işleve sahip olan kadın sığınmaevleri özellikle ekonomik güçlükler nedeniyle çaresizlik duygusu yaşayan ve şiddete maruz kalan kadınlar için yaşamlarını yeniden kurmada önemli işlevlere sahiptirler. Kadın sığınmaevleri günümüzde ülkelerin kadına yönelik şiddete yönelik önlemlerin önemli bir parçasıdır. Sığınmaevlerindeki hizmetler kadını güçlendiren, destekleyen, karar süreçlerine katan nitelikte olmalı, kadın ve çocuklarında asla ikincil travmalara yol açmamalı, zaten sarsılmış olan öz-saygıları daha da zedelenmemelidir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Gerek dünyada gerek Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik tüm çabalara rağmen, bu sorun kadının ve toplumun gelişmesinin önünde ciddi bir engel olarak varlığını sürdürmektedir. Bu çalışmada, aile içi şiddet sonucunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan kadın sığınmaevlerinin fonksiyonu üzerinde durulmuştur. Ülkemizde her üç kadından birinin yaşamı boyunca şiddete maruz kaldığı düşünülürse, sığınma evlerinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Kadın sığınma evlerinin amacı, şiddete maruz kalmış ya da risk altında olan kadınlara, şiddetten arınmış ve insan onuruna yakışır koşullarda geçici olarak sığınma hizmeti sunmaktır. Sığınmaevinin amacı, kadını güçlendirmek, kendi kararlarını kendisinin vermesini sağlayarak yaşamını istediği biçimde kurmasına destek olmaktır.

3. ÇALIŞMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Şiddet Kavramı

Şiddet zamana ve sosyal yapıya göre değişen bir kavram olmasına rağmen, son yıllarda en fazla dikkat çeken konulardan birisidir. Şiddet; içinde birkaç farklı kavramı barındıran oldukça kapsayıcı ve geniş bir kavramdır (Kocacık, 2000; Sarı, 2010; Ağçay, 2009). Şiddet’e ilişkin en kapsamlı tanımı Michaud (1991) yapmıştır. Ona göre şiddet; “bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak, diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya torel (ahlaki/moral/manevi) bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik-kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde uygulanmasıdır”. Arıkan’a (1987) göre şiddet, “kişilere veya nesnelere çeşitli boyutlarda zarar verebilen, güçlü, kontrolsüz, aşırı, ani,

amaçlı ya da amaçsız, toplu ya da bireysel bir olgu"; İçli'ye (1995) göre, "bir kişinin başkasına fiziksel acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış" olarak tanımlanabilir. Medeni Kanun ise şiddeti, "insanın istemi dışında hareket etmeye zorlayacak nitelikteki eylemler" (Ünsal, 1996). İsteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; "şiddet uygulama eylemi, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama" olarak tanımlanmaktadır.

3.2. Şiddet Türleri

Şiddeti sadece 'fiziksel zarar' ile açıklayabilmek mümkün değildir. Şiddet, n birçok türü vardır. Başlıca şiddet türlerini şöyle sınıflandırabiliriz (Şenol ve Yıldız, 2013; 2011; Sarı, 2010; Kaplan, 2011; Çakır, 2011):

1. Fiziksel Şiddet
2. Sözel Şiddet
3. Ekonomik Şiddet
4. Cinsel Şiddet
5. Psikolojik
6. Sosyal Şiddet.

316

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, üç tür şiddet vardır:

- ☛ Bireyin kendisine uyguladığı şiddet,
- ☛ Kişiler arası (aile içi) şiddet ve
- ☛ Örgütlü veya organize (savaş) şiddet olmak üzere üç farklı şiddet şekli belirlenmiştir (www.who.int/violence).

3.3. Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet

Aile içi şiddetin tek ve belirgin bir tanımı yoktur (Stover, 2005; akt: Özgentürk, Kargın ve Baltacı, 2012). Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde (2003) kadına yönelik şiddet, "ister kamusal, ister özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ızdırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten mahrum bırakma" şeklinde tanımlanmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, (WHO, 2002) eşlerin uyguladığı şiddeti, "yakın bir ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her türlü davranış"; Kelly ve Johnson (2008) "kişinin eşine, çocuklarına, ana-babasına, kardeşlerine ya da yakın akrabalarına yönelik ve onların fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel ve ekonomik bağımsızlığını ihlal eden, etkileyen hareketler"; Goldstein'e

(2007) "aile fertleri arasında, birbirlerini kontrol etme dürtüsüne dayanan, tehditten, öldürmeye; cinsel saldırıdan, hakaret içeren birçok değişik davranış"; Oskay ve Dikencik'e (2005) göre, "kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde bir bireyden diğerine yöneltilen; zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla uygulanan her türlü şiddet davranışı" olarak tanımlanmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddet temel insan hakları ve özgürlüklerin ihlali olup, kadınlara erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkan toplumsal bir sorundur (Weaalen, Goodwin, Spitz, Petersen, Saltzman, 2000; akt: Kaplan, 2011). Aile içi şiddet, "bir kişinin eşine, çocuklarına, anne-babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır". Bu tanıma sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla evlendirmek gibi şiddet gören kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan, korku duymasına sebep olan pek çok davranış da girer. Şiddete sadece aynı evde oturan kişiler değil, eski eş, kız veya erkek arkadaş ya da nişanlı da maruz kalabilir yahut şiddete maruz bırakılabilir (Öztürk, 2014; Özvarış, Demirören, Şener, Tümay, 2008 Ünal, 2005; Arın, 1996; Çakır, 2011; Güneri, 1996; Ömek, 2013).

Aile içinde şiddeti doğuran pek çok neden vardır. Birçok sosyal hadise gibi aile içi şiddet ve çocuğa karşı şiddet tek bir nedenle açıklanamamaktadır. Her bir neden uygulanan şiddete belli oranda etki etmektedir. Aile içindeki şiddet, ancak bütün bu nedenler aynı anda göz önünde bulundurulurken açıklanabilir (Özgentürk, Kargın ve Baltacı, 2012; Eryılmaz, 2001). Kadına yönelik şiddet konusundaki araştırmalar, özellikle 1990'lardan sonra artmaya başlamış ve kadına yönelik şiddetin yaygınlığı, sebepleri ve sonuçları hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Sadece ana akım medyaya yansıyan haberlere göre 2014'ün ilk 11 ayında 209 kadın erkekler tarafından öldürüldü. 123 kadın darp edildi, 50 kadın taciz veya tecavüze uğradı (www.hthayat.com).

Aile içi şiddet, çok yönlü bir olgu olup, şiddete sebep olabilecek çok sayıda etken bulunmaktadır. Bireysel özelliklerden, bireyin aile ve yakın çevresi ile olan iletişimi, yaşadığı toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri, psikolojik düzey, vb. pek çok faktörün karşılıklı olarak etkilediği aile içinde yaşanan şiddetin, toplumun diğer kesimlerinde yaşanan şiddetten bağımsız olarak düşünülmesi mümkün değildir (Ergil, 2001; Erten ve Ardali, 1996). İçli (2004), Karğın (2011), McCue (2008), Tarhan (2010) ve Bandura'ya (1973) göre şiddet, "öğrenilmiş bir davranıştır". Yakın çevresinde, aile içinde, kitle iletişim araçlarında şiddet içeren davra-

nışları gören genç nesil, bu davranış şekillerini öğrenecektir. Çocuklarının en önemli özdeşim kaynakları anneleri ve babalarıdır (Vahip, 2002). Biyolojik, fizyolojik ve genetik faktörlerin de şiddeti etkilediğini savunan görüşler olduğu gibi (Öztürk, 2008; Tekin, 1996; akt: Sarı, 2010); dış (fiziksel) etkenlerin de şiddeti doğurduğunu savunan görüşler vardır (Balcıoğlu, 2000).

3.4. Aile İçi Kadına Yönelik Şiddetin Psikolojik Sonuçları

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin en yoğun olarak yaşandığı yer ailedir. Birçok kadın ve çocuk aile içinde şiddete maruz kalır. Mehr Kahn'a göre, bu kurbanlar hem fiziksel hem de psikolojik acı içindedir. Kadına yönelik şiddet konusunda yapılan araştırmalar, şiddete maruz kalan kadınların yaşadıkları şiddeti durduramadıkları veya bundan uzaklaşamadıkları zaman "çaresizlik duygusu yaşadıklarını ve şiddet ortamında uzun süre kalmaları halinde bu durumun çaresizlik duygusunun kronikleşmesine sebep olduğu görülmüştür (Aktaş, 2006; Açelya, 2011). Bu konuda sığınmaevlerinde yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, şiddete maruz kalan kadınların %89'u sıkıntı, %83'ü kaygı, %75'i korku, %74'ü yorgunluk ve %74'nün ise çaresizlik duygularını yoğun olarak yaşadığı görülmüştür. Aynı araştırmaya katılan kadınların, %39'unun ise intihar etmeyi denediği saptanmıştır (Karataş,1996). Aile içi şiddetin psikolojik sonuçları daha fazla hissedilmektedir. Bulgularına göre aile içi şiddetin kadınlar üzerinde daha çok psikolojik tahribat yaptığı ortaya çıkmaktadır. Kadınlar yaşadıkları olayın izlerini ancak kadın sığınmaevinde gördükleri uzun rehabilitasyon süreçlerinin ardından atabilmektedirler. Aile içi şiddetin fiziksel sonuçları da açıkça görülmektedir. Yaşadıkları şiddetin kadınlar üzerindeki ikinci önemli etkisi şiddetin fiziksel sonuçlarıdır. Ayrıca bunların dışında sığınma evine gelen kadınların yüzlerinden şiddetin fiziksel sonuçları açıkça görülmektedir.

Aile içi şiddetin sosyal sonuçları da yıkıcı olmaktadır. Aile içi şiddetin sosyal sonuçlarına gelince, şiddete uğrayan kadınların genel olarak tüm insanlara karşı tedirgin bir bakış açısına sahip oldukları gözlenmiştir. Şiddete uğrayan kadınlar bazı durumlarda zaman içinde tüm insanlara karşı önyargılar geliştirebilmekte, hayata ve insanlara küsebilmektedirler. Aile içi şiddete uğrayan kadınlar özellikle erkeklere karşı kaçınılmaz bir önyargı geliştirebilmektedirler. Bunlar da şiddetin görünmeyen sosyal sonuçlarını oluşturmaktadır (Öztürk, 2014; İşleğen; 2002; Çakır, 2011; Tokdemir, Devci, Açık, 2003; Stinson, Robinson, 2006; akt: Kaplan, 2011). Kadınların, aile içi şiddet sonrasında en fazla maruz kaldıkları, kemik ve diş kırıkları, burun ve dudak yaralanmaları, bilinç kaybı, alkol veya sigara bağımlılığı, depresyon, vb. şeklinde özetlenmektedir. Ailede öfke, şiddet, gerginlik

taşıyan olumsuz bir duygusal ortamın varlığı, çocuğun da toplumsal ilişkilerinde olumsuz duygulanım göstermesine neden olmaktadır (Graner, Jones & Miner, 1994; Baysan, 2003; İnanç, Bilgin & Atıcı, 2004; akt: Avcı ve Güçray, 2010). Özellikle, ilk gelişim ve çocukluk dönemlerinde, her şeyden daha çok değer verdiği annesinin şiddete maruz kalmasına şahit olan çocuklar, ileride tedavisi çok da mümkün olmayan travmalar yaşamaktadırlar (Şenol ve Yıldız, 2013; Eryurt ve Seçkiner, 2015). Şiddet eylemlerinde şiddet uygulayan kadar, şiddete uğrayanın da psikolojisine bakmak gerekir. Genellikle şiddete uğrayanlar, pasif kişilik yapısına sahiptirler ve şiddet uygulayana karşılık verebilecek gücü ve cesareti kendilerinde bulamamaktadırlar. Bu durum da şiddet uygulayanı cesaretlendirmektedir (Şenol ve Yıldız, 2011; Ovacık, 2008).

3.5. Şiddete Maruz Kalan ve Risk Altında Olan kadınlara Sunulan Hizmetler

Demokrasi ve insan haklarının gelişmesi, yükselen kadın hareketiyle birleşince Batı toplumlarında kadın erkek eşitliğini sağlama yönünde anayasalar ve yasalarda kadın ve erkeğin eşitliği doğrultusunda hükümler kabul edilirken, kadının eğitim alması, çalışma yaşamına katılması ve çalışma yaşamında koşullarının iyileştirilmesi yönünde de düzenlemelere gidilmiştir. Kadın hareketlerinin başlaması, beraberinde kadına yönelik şiddetle mücadeleyi de getirmiş, kadınların şiddetle nasıl mücadele edeceği sorusunun yanıtı aranırken barınma sorunuyla yüz yüze gelinmiştir (Açelya, 2011; Koray, 2012). 1 Mart 2008 Tarihinde yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un amacı; aile içinde şiddet uygulayan bireyi, mağdurun yaşam alanından uzaklaştırmak ve diğer gerekli tedbirleri uygulamaya koymak suretiyle aile içi şiddeti önlemektir. Buna göre şiddete uğrayan kişi, şikâyet ve ihbar mercilerine müracaatta bulunabilir (www.ksgm.gov.tr).

Şiddete maruz kalan ve risk altında olan kadınlara günümüzde hizmet sunan başlıca kurumları şöyle sıralayabiliriz (Karataş, Şener ve Otoran, 2008):

1. Önleyici hizmetler
2. Müdahale hizmetleri
3. Rehabilitasyon hizmetleri
4. Sığınmaevine yönlendiren kurumlar
5. Kadın danışma merkezleri
6. Alo 183 Aile, kadın, çocuk, özürlü ve sosyal hizmet hattı

4. KADINA YÖNELİK ŞİDDETTE SİĞİNMAEVLERİ

4.1. Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi

İlk kadın sığınak/sığınmaevleri bazı yazarlara göre 16. yüzyıl İtalya'sında ortaya çıkmıştır. Şiddete maruz kalan ve risk altındaki kadınların, çocukları ile birlikte şiddetten uzak, kendilerini güven içinde hissedebilecekleri, yatılı olarak kalabilecekleri sığınma evlerinin kurulması ve hizmet sunmaya başlaması 1970'lerde kadın hareketi çerçevesinde yürütülen etkinliklerle uygulanmaya başlanmıştır. Günümüz kadın sığınmaevlerinin ilk örneği 1972'de İngiltere'de Erin Pizzey tarafından açılan Batı Londra'daki Chiswick Kadın Sığınağı'dır. Akabinde diğer Avrupa ülkelerinde açılmaya başlanmıştır. Avrupa Konseyi üye ülkelerin kadın sığınmaevleri ile ilgili standartlarını belirlemiştir. Bu standarda göre sığınma evlerinin kapasitesinin her 7500-10000 nüfusa karşılık bir kalacak yer olması gerekmektedir. Sığınaklara başvuran kadınlar içinde ana grubu aile içinde şiddete uğrayan kadınlar oluşturmaktadır (Açelya, 2011; Ömek, 2013).

Türkiye'de ise kadın sığınmaevleri 1990'lı yıllardan itibaren gündeme gelmiştir. Seksenli yıllarda ivme kazanan kadın hareketi kadına yönelik şiddetin görünür olmasını ve kadınların şiddete en fazla uğradıkları aile ortamının ve özel yaşamın tartışılabilmesini sağlamışlardır (Altınay ve Ararat, 2008). Kadın hareketince açılan ilk sığınmaevi 1993 yılında Ankara'da Kadın Dayanışma Vakfı tarafından açılmıştır. İstanbul'un ilk kadın sığınmaevi ise 1995 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından kurulmuştur (www.kadindayanismavakfi.org.tr; www.morcati.org.tr).

4.2. Kadın Sığınma Evlerinin Ortaya Çıkış Nedenleri

1993 tarihli BM'nin kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiyesine İlişkin Bildiri'sinin başlangıç kısmında, "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin etkili bir biçimde uygulanmasına vurgu yapılmıştır ve bu haklar ayrı ayrı sınıflandırılmıştır. Türkiye sözleşmeyi imzalayan 13 Avrupa ülkesinden biridir. Sözleşmenin 23. maddesi kadın sığınmaevlerine ilişkindir (www.un.org; <http://conventions.coe.int>; www.ksgm.gov.tr).

Kadın sığınmaevleri, kadına yönelik şiddetle mücadele stratejilerinden biridir. Sığınma evi, şiddet gören kadına alternatif oluşturduğu gibi, erkeği de yalnız kalma düşüncesi ile durdurmaktadır. AB'ye uyum sürecinde olan ve BM Cedaw Anlaşmasını imzalayan Türkiye Cumhuriyeti için sığınma evleri konusu geçmişe oranla büyük bir önem ve güncellik kazanmıştır. Kadınların şiddete karşı koyamamalarında etken olan barınma

sorununun bu şekilde çözülmesi önemlidir. (Alpago, 2006; akt: Açelya, 2011).

Dünyada kadına yönelik şiddet, ikinci dalga kadın hareketinin temel mücadele alanlarından biri olarak öne çıkmıştır. Kadın sığınmaevleri de, hareketin kadınlara yönelen şiddete karşı geliştirdiği stratejilerden biridir. Kadın hareketi tarafından açılan kadın sığınmaevleri feminist prensiplere göre şiddetten kaçan kadınlar ve çocuklarını güçlendirmek ve ihtiyaç duydukları desteği sağlamak üzere çalışmaktadırlar. Sığınmaevleri, özellikle şiddete uğrayan ya da şiddet görme riski altındaki kadınlara, varsa çocukları ile birlikte şiddetten uzakta güvenli bir ortam sağlamayı amaçlar. Kadına yaşadıklarını adlandırma, ne yapacağına karar verme, yalıtılmışlıktan, sosyal desteksizlikten kurtulma ve şiddete maruz kalan tek kadın olmadığını fark edebilme olanağı sağlayan sığınmaevleri, kadınların kendi hayatları üzerinde bağımsız karar alma yetileri kazanarak güçlenmesini sağlamayı hedefler.

Son yıllarda aile içi şiddetin önemli bir gündem maddesi olarak ele alınması ve yapılan yasal düzenlemeler sığınmaevlerinin sayısının artmasını da beraberinde getirmiştir. Sunulan hizmetin etkili ve verimli olmasını sağlamak için sığınma evleri kurulurken ve işletilirken belirli standartlara uymak gerekir. Sığınmaevlerinde kadınların kendi ayakları üstünde durarak hayatlarını sürdürebilecek duruma gelmeleri için, uluslararası düzeyde kabul gören ilkelere ve standartlara uygun olarak hizmet sunulmalıdır. Sığınmaevi, belirli yasal dayanaklar çerçevesinde kurulur. Sığınmaevi kurulması SHÇEK ve Belediyeler Kanunu'na dayandırılır.

Kadın sığınmaevi, "aile içinde şiddete uğramış kadınların, çocukları ile birlikte şiddetten uzak, kendilerini güven içinde hissedebilecekleri, gereksinim duydukları hizmetleri belirlenmiş bir zaman süresince alabilecekleri, yatılı kamu hizmeti veren kuruluştur". Kadın sığınmaevlerinin temel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Sığınmaevi kamu hizmeti verir.
2. Sığınma evi kar amacı gütmaz.
3. Sığınma evinde tüm hizmetler ücretsiz olarak sunulur.
4. Sığınma evinde hizmet verilen kadının ve çocuklarının yararı gözettir.
5. Sığınmaevi belirlenmiş bir zaman süresince hizmet verir.
6. Sığınmaevi kamu hizmeti verdiği için şeffaftır, hesap verebilir ve denetlenebilir.

4.3. Sığınmaevlerinde Kalan Kadınların Temel Hakları

1. Güvenliğinin sağlanması
2. Mahremiyetine saygı duyulması
3. Şiddet içermeyen bir ortamda hizmet alması
4. Profesyonel hizmet alması
5. Çocuğu ile birlikte hizmet alması
6. Güçlenmesi, kendi kararlarını vermesi ve bu kararlara saygı duyulması
7. Gündelik yaşamı planlamaya katılımının sağlanması
8. Sığınmaevine ilişkin değerlendirme yapma, geribildirim verme ve şikayet etme hakkı.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 81 ildeki sığınma evlerine 2014 yılında, 17 bin 792 kadın yerleştirildi. Bakanlığın verilerine göre, bu kadınlardan 16 bin 862'si bir şekilde 'fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara' maruz kaldığı için yerel mahkemeler tarafından sığınma evine gönderildi. Evlilik dışı ilişki ya da tecavüz sonucu hamile kaldığı ve çocuk sahibi olduğu gerekçesiyle ailesi tarafından reddedilen 681 kadın da, sığınma evlerinde hayata tutundu. Aileleri tarafından sokağa mahkûm edilen bu kadınların kimi bebekleriyle birlikte sığınma evlerine geldi, kimi de hamile olarak geldiği sığınma evinde doğurdu. Öte yandan aileleri tarafından istemeyen evliliğe zorlanan yüzlerce kız çocuğu da evden kaçıp devlete sığındı. (www.timeturk.com/tr).

322

4.4. Kadın Sığınmaevlerinin Çalışma İlkeleri

Kadın sığınmaevleri, temelde şiddete uğramış kadınların can güvenliğini sağlamak için sığındıkları yerlerdir. Ancak sığınma koşullarının nasıl sağlandığı ve bu evlerin hangi prensiplerle işletilmesi gerektiği de önemlidir (Açelya, 2011). Kadın sığınmaevlerinin amaçlarına ulaşabilmeleri için belirli ilkeler doğrultusunda kurulmaları ve işletilmeleri gerekir. Bu ilkeleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Kadınlar kendi hayatları ile ilgili kararları kendileri vermelidir.
2. Sığınma evinde gizlilik esastır.
3. Sığınma evinde kadın ve çocuklar ile çalışanların güvenliği sağlanmalıdır.
4. Sığınmaevi şiddet içermeyen bir ortam olmalıdır.
5. Sığınmaevinde 7 gün, 24 saat hizmet verilmelidir.

6. Sığınmaevlerinde verilen hizmetler ücretsiz olmalıdır.
7. Sığınmaevlerine, kadınlar çocukları ile birlikte kabul edilmelidir.
8. Sığınmaevinde sunulan hizmetler kaliteli olmalıdır.
9. Sığınmaevi farklılık gözetmeden tüm kadınlara hizmet vermelidir.
10. Kadınların sığınmaevi yaşantısına katılımları sağlanmalıdır.
11. Sığınmaevinde kadın bakış açısına sahip olan kadın çalışanlar tarafından hizmet sunulmalıdır.
12. Sığınmaevinde ekip çalışması temel çalışma biçimi olmalıdır (Karataş, Şener ve Otoran, 2008; Ömek, 2013).

4.5. Kadın Sığınmaevlerine Başvuran Kadınların Demografik Özellikleri

Kadın sığınmaevine gelenlerin büyük çoğunluğunu lise mezunları (%24.6) oluşturmaktadır. Daha sonra %18'le ilkokul mezunları ve üniversite (%7) mezunları gelmektedir. Lise ve üniversite mezunlarının sığınmaevlerine başvurmaları, aile içi şiddete modern çözüm olarak üretilen bir kurum olarak kadın sığınmaevlerini tercih ettiklerini düşündürmektedir (Öztürk, 2014).

Kadın sığınma evine başvuran kadınlar arasında Guneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerinden gelenlerin ilk iki sırada (%29.5 ve %23.0) yer almaktadır. Kadın sığınmaevinde kalanların %52'si maddi acıdan eşlerine bağımlı olan ev hanımlarından oluşmaktadır. Meslek edindirme kurslarına devam ederek iş sahibi olanları (%10) da dikkate aldığımızda ev hanımlarının oranı %62'yi bulmaktadır. Buradan hareketle maddi acıdan eşlerine bağımlı olan ev hanımlarının sığınma evlerini daha çok tercih ettiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca, ekonomik açıdan eşlerine bağımlı olmaları bu kadınların şiddete maruz bırakılmalarında etkili olabilir. Sığınma evine başvuranlar arasında yine ekonomik acıdan ailesine bağımlı olanların oranı %14.8'dir. Şiddeti uygulayanlara baktığımızda ise, kadınlar eşleri (%46), babaları (%20) ve ağabeylerinden (%16) şiddet görmüşlerdir. Şiddet uygulayan erkekler, çoğunlukla işçi (%24.6), esnaf (%14.8), emekli (%4.9) ve memur (%4.9) kimselerdir. Yoğun ve stresli bir iş temposunda çalışan eş eve geldiğinde bu stresi bir tur yansıtma mekanizmasıyla eşine yansıtılmaktadır. Bir başka ifadeyle aile içi şiddetin ortaya çıkışında ekonomik nedenler hiç de azımsanmayacak bir etkiye sahiptir (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr>).

4.6. Sığınmaevinden Hizmet Alacak Kadınlar

İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bir dilekçe ile başvuruda bulunabilirler. Başvuruları ilgili meslek elamanı tarafından değerlendirildikten sonra Kadın Konuk evine yerleştirilirler. Kadın sığınmaevinde kalma süresi 3 ay olarak belirlenmiştir. Belirtilen kötü koşullara maruz kalmış kadınlar, varsa çocuklarıyla birlikte, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne şahsen müracaat edebilmektedirler. Bunun için;

1. Dilekçe
2. Nüfus Cüzdanı, Nüfus Kayıt Örneği
3. Kadının bulaşıcı ve sürekli tıbbi bakım isteyen bir hastalığı bulunmadığı, ruh sağlığının yerinde olduğu, alkolik ve uyuşturucu madde bağımlısı olmadığına dair sağlık raporu
4. Kadın, çocuklarıyla müracaatta bulunduyorsa çocukların nüfus cüzdanı
5. Kadın evliyse evlenme cüzdanı, boşandıysa boşanma belgeleri
6. Kadın herhangi bir şiddete maruz kaldıysa polis tutanağı.

324

SHÇEK Yönetmeliğine göre, 18 yaşını bitirmiş olan ya da resmi evlilik yoluyla reşit sayılan 17 yaşını doldurmuş ve aşağıda verilen sorunlardan en az birini yaşayan kadınlar sığınmaevi hizmetlerinden yararlanabilirler.

1. Fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik istismara uğrama
2. Boşanma, terk edilme veya eşin ölümü nedeniyle ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunma
3. İstenmeyen evliliklere zorlanan
4. Evlilik dışı hamile kalan ya da çocuk sahibi olan ve bu nedenle ailesi tarafından kabul edilmeyen
5. Cezaevinden yeni çıkmış olup, yardım ve desteğe ihtiyacı olan kadınlar

4.7. Sığınmaevinde Kalan Kadınların Sorunları Ve Olası Çözüm Yolları

SORUNLAR		OLASI ÇÖZÜM YOLLARI
11.	Korunma mekanizmalarına ilişkin bilgi yetersizliği	İlk başvuruda danışmanlık
22.	Güvenli bir mekândan yoksunluk	Gizlilik kurallarına uygun güvenli bir mekânda barınmak
33.	Öz-güven kaybı, öğrenilmiş çaresizlik, travma, örseleyici deneyimler, yetersizlik duygusu vb.	Psikolojik destek mekanizmaları (Bireysel ve grup terapileri vb.)
44.	Sürekli bir gelirden yoksunluk, yoksulluk	İstihdam desteği, finansal destek mekanizmaları
55.	Yasal bilgi yetersizliği	Hukuksal danışmanlık
66.	Sosyal yaşamdan soyutlanma ve içe kapanma	Sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı sağlama
77.	Sağlık güvencesinden yoksunluk	Ücretsiz sağlık hizmetlerinin sağlanması
88.	Sığınma evi sonrası desteğe ihtiyaç duyma	İzleme çalışmaları

5. SONUÇ

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede kadın sığınmaevleri, hem şiddetin yarattığı sonuçların ortadan kalkması hem de toplumun aile içi şiddete yaklaşımını değiştirmesi ve kadınları güçlendirerek şiddetsiz bir ortam oluşturulmasına katkı sunması bağlamında oldukça önemli bir işleve sahiptirler. Bu alanda yapılan araştırma sonuçlarına göre, gelişmekte olan birçok ülkede kadınların, erkeklerin şiddete başvurmasının geçerli bir nedene dayandığına ve erkeklerin eşlerini disiplin altına alma hakkının olduğuna inandıklarını ortaya koymaktadır (Ergöçmen, Türkyılmaz ve Özgören, 2015; WHO, 2002). Arat ve Altınay'ın (2007) "Türkiye'de kadına yönelik şiddet" konulu yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, araştırmaya katılan kadınların sadece %10.6'sı bazı durumlarda dayacağı haklı görmüşler ve erkeklerin kadınları dövebileceklerini söylemişlerdir. Tokdemir ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında; şiddete maruz kalan kadınların %27.3'ünün çocukları için, %13.6'sı sosyal güvencesi olmadığından dolayı evliliklerini sürdürdükleri belirlenmiştir. Kadına yönelik şiddet; sosyal hizmetler, kolluk kuvvetleri, adalet sistemi, sağlık sektörü, STK'lar gibi pek çok kurumun çabalarıyla azaltılabilecek ve önlenebilecek sosyal bir problemdir. Çağdaş bir toplum olabilmek ve sorunlara demokratik çö-

zümleler getirebilmek için bireylerde sağlıklı iletişim becerileri geliştirilmelidir.

Karataş'ın (1996) sığınma evlerinde kalan kadınlar üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların şiddetle mücadele için önerdikleri ilk çözüm iş imkânı sağlanması, ikinci çözüm ise sığınma evlerinin sayısının artırılması olduğu ortaya çıkmıştır. Sığınmaevlerinin sayısının artırılmasının yanı sıra, sığınmaevinin gizliliğinin sağlanması, buralarda kalan kadınların güvenliklerinin sağlanması ve kadınların kendi ayakları üzerinde durarak hayatlarını sürdürebilecekleri bir konuma gelmeleri desteklenmeli, sığınmaevlerinde uluslararası düzeyde kabul gören standartlarda hizmet sunulması gerekir. Sığınma evi standartlarının belirlenmesi, kadınlara ve çocuklara sunulacak hizmetin kalitesini artırmasının yanı sıra izleme göstergelerinin geliştirilmesine de ayrıca katkı sağlayacaktır. Diğer taraftan kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın danışma merkezlerinin ve sığınma evlerinin yaygınlığı önemli bir fonksiyona sahiptir. Şiddete maruz kalan kadının, şiddeti uygulayanın cezalandırılmasını talep etmesinin ve kendi yaşantısını yeniden düzenleyip sürdürebilmesinin öncelikli yolu, danışma merkezine ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek sığınmaevine ulaşabilmesidir. Bunlardan başka; kadınlar için sığınmaevinin ilkeleri, yapısı, verdiği hizmetler, kadının hakları ve uyulacak kurallara ilişkin bir rehber hazırlanmalı; sığınmaevinde kalan kadınların hayatıyla ilgili kararları kendilerinin vermesi sağlanmalı; burada yaşayan kadınlar sığınmaevinin yaşantısının planlanmasına ve yürütülmesine aktif katılmalı; sığınmaevi yaşamını planlarken şiddet içermeyen bir ortam hazırlanmalı ve şiddete asla hoşgörü gösterilmemeli; eşitlik ve dayanışma hâkim kılınmalı, farklılıklara saygı gösterilmeli, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilmelerine imkân sağlanmalı; gücün kötüye kullanımı engellenmeli; kadınların önerilerini ve şikâyetlerini kullanabilecekleri mekanizmalar kurulmalı; toplumsal yaşama aktif katılımların sağlanması ve dayanışmayı güçlendirecek mekanizmalar işletilmelidir. Ayrıca, kadına yönelik şiddet toplumda konuşulur ve görünür kılmak, kadın sığınmaevlerini gündemde tutmak, toplumun sığınmaevlerine desteğini sağlamak amacıyla halkla ilişkiler düzenli yürütülmeli, benzer faaliyette bulunan diğer kurumlarla işbirliği yapılmalı ve iletişim ağı geliştirilmelidir (Karataş, Şener ve Otoran, 2008).

KAYNAKÇA

- Ağçay, G. (2009). *Sakarya İlindeki Kadınların Aile İçi Şiddete Uğrama Durumları ve Yasal Sorumlulukları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altınay, A. ve Arat, Y. (2008). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Punto Baskı Çözümleri.
- Aktaş, A.M. (2006). *Aile İçi Şiddet: Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara: Elma Yayınevi.
- Arıkan, Ç. (1987). *Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Türü Olarak, Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, s.75-97.
- Arın, C. (1996). *Kadına Yönelik Şiddet Açısından Türk Hukuku’nun Kadına Yaklaşımı, Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet*. İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı Yayınları.
- Armutçu, E. (2007). *Medya ve Aile İçi Şiddet: Aile İçi Şiddete Son! Konferansı*. İstanbul: Hürriyet Kurumsal İletişim Müdürlüğü Yayınları.
- Artun, Ü. (1996). *Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi*. Cogito (içinde), Sayı: 6-7, Kış-Bahar, 26-36, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Avcı, R. ve Güçray S. S. (2010). Şiddet Davranışı Gösteren ve Göstermeyen Ergenlerin Ailelerinin Aile İşlevleri, Aile Bireylerine İlişkin Problemler, Öfke ve Öfke İfade Tarzları Açısından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri / Educational Sciences: Theory & Practice* 10 (1), 45-76.
- Balcıoğlu, İ. (2000). *Şiddetin Doğal ve Toplumsal Kaynakları, Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açısından Şiddet*. (Ed., İ. Başçioğlu). İstanbul: Sokmen Matbaacılık.
- Bandura, A. (1973). Social Learning Theory of Aggression. *Journal of Communication*, 28 (1), 12-13.
- Baysan, L. (2003). *Hemşire ve Ebelerin Kadına Yönelik Şiddet Belirtilerini Tanımalarına İlişkin Ölçek Geliştirme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 22 Aralık 2003, 58/147 sayılı kararı.
- Çakır, A. (2011). *Aile İçi Şiddet Mağduru Olup Boşanma Sürecinde Bulunan Kadınlarda Travma Sonrası Stres Belirtileri Ve İlişkili Özellikler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.
- Ergil, D. (2001). Şiddetin Kültürel Kökenleri. *Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı: 399, Şubat, s.40-41.
- Ergöçmen, B., Türkyılmaz, A.S. ve Özgören A. (2015). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Yöntemleri. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.

- Eryurt, M.A. ve Seçkiner, P.Ç. (2015). *Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları. Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara.
- Erten, Y. ve Ardalı, C. (1996). Saldırganlık Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları. *Cogito*, Sayı 6-7, 142-165.
- Eryılmaz, G. (2001). Aile İçi Şiddet, Kadın Sağlığı ve Hemşirelik. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5, 19-24.
- Goldstein, M. (2007). *Seeking Protection From Domestic Violence*. OSCE Yayınları.
- Güneri, F.Y.(1996). *Aile İçinde Kadına Yönelen Şiddet, Evdeki Terör*. İstanbul
- İcli, T. (1995). *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*. Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- İçli, T. (2004). *Kriminoloji*. Ankara: Martı Yayınları.
- İşleğen Y. (2002). *Kadına Yönelik Şiddete Jinekolojik Yaklaşım*. Kadına Yönelik Şiddet ve Hekimlik Sempozyum Kitabı, Ankara.
- Karataş, S., Şener, Ü. ve Otoran, N. (2008). *Kadın Sığınma Evleri Kılavuzu*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Karataş, S. (1996). *Ailede Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığına Evleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE), Ankara.
- Karğın, V. (2011). *Peer Reporting of Unethical Police Behavior*. TX, USA: LFB Scholarly Publishing.
- Kaplan, S. (2011). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İle Mücadelede Farklı Yöntemlerle Verilen Sağlık Hizmetleri Eğitimlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karhan, S.S. (2010). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Hukuk Sosyolojisi Açısından Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kelly, J. ve Johnson, M. (2008). *Differentiation Among Types Of Intimate Partner Violence: Research Update And Implications For Interventions*. *Family Court Review*, 46 (3), 476-499.
- Koray, M. (2012). *Sosyal Politika*. (4. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- McCue, M.L. (2008). *Domestic Violence*. Contemporary World Issues, California: ABC Clio.
- Mustafa E. (1983). *Sosyoloji (Toplumbilimi)*. (II. Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. (Çev., C. Muhtarlıoğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oskay, Ü.Y ve Dikencik, B.K. (2005). Tecavüz ve Hemşirelik Bakımı. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 15 (1), 1-13.

- Ovacık, A. C. (2008). *Aile İçi Şiddetin Erkek Çocuğun Şiddet İçeren Suç İşleme Davranışına Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Açelya, U. (2011). *Bir Sosyal Stigma Öznesi Olarak Kadın Sığınmaevleri Ve Sığınaklar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ömek, H. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet Ve Din İlişkisine Sosyolojik bir Yaklaşım (Ankara'daki kadın Sığınmaevleri Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özgentürk, İ., Kargın, V. ve Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddet ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14 (4), 55-77.
- Öztürk, E. (2008). *Türkiye'de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınmaevleri ve Din*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3 (7), 39-55.
- Özvarış, B., Demirören M., Şener, S., Tümay, Ş. (2008). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri*. (Ed., A. Akın). T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara
- Şenol, D. ve Yıldız, S. (2013). *Kadına Yönelik Şiddet Algısı. Kadın ve Erkek Bakışları Açılıyla*. Ankara: Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- Şenol, D., Yıldız, S. (2011). *Bir Kentleşme Sorunu Olarak Gecekonduarda Yaşanan Aile İçi Şiddet ve Kadın-Ankara İli, Çankaya İlçesi, Yıldız Örneği*. 38. (ICANAS) Uluslar arası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri Bildiriler Kitabı, Cilt II. ss.841-851.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. *Aile Destek Hizmetlerinin Değerlendirilmesi ve Kalite Standartları Geliştirilmesi*, Ankara, 2008.
- Tarhan, N. (2010). *Aile Okulu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tokdemir, M., Devenci, E., Açık, Y. (2003). Elazığ Adli Tıp Şube Müdürlüğüne Eşi Tarafından Şiddet Maruz Kalma Nedenleriyle Başvuran Kadınların Değerlendirilmesi. *Fırat Tıp Dergisi*, 8 (1), 39-44.
- Ünal, G. (2005). Aile İçi Şiddet. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2 (7), 85-93.
- World Health Organization (WHO). (2002). World Report on Violence and Health. Geneva, http://colearning.net/who/module3/documents/summary_en.pdf, Erişim tarihi: 22.07.2015.
- Vahip, I. (2002). Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (4), 312-319.
- Zeki, A. & Tayfun, A. (1999). *Sosyoloji*. (I. Baskı). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

İnternet alıntıları:

<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp>, Erişim tarihi: 22.07.2015.

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal> (2012-2015), Erişim tarihi: 24.07.2015.

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/mevzuat/yonetmelikler>, Erişim tarihi: 24.07.2015.

<http://www.timeturk.com/tr/2015/01/05/siginma-evlerinde-kac-kadin-var.html>, Erişim tarihi: 24.07.2015.

<http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/tarihce>. Erişim tarihi: 25.07.2015.

<http://www.morcati.org.tr/tr/sayfa/13/Siginak.html>. Erişim tarihi: 25.07.2015.

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>. Erişim tarihi: 25.07.2015.

<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/HTML/DomesticViolence.htm>. Erişim tarihi: 25.07.2015.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?tb_id=39&ust_id=11. Erişim tarihi: 25.07.2015.

<http://www.hthayat.com/yasam/guncel/haber/1026713-kadin-cinayetleri-istatistikleri>, Erişim tarihi: 22.07.2015.

330 <http://www.who.int/violence>. Erişim tarihi: 25.07.2015.

<http://denizfunda.blogcu.com/kimler-kadin-siginma-evlerine-basvuruda-bulunabilir/4733709>, Erişim tarihi: 27.07.2015.

<http://aileicisiddeteson.com/siginma-evine-gitmek-istiyorsaniz>, Erişim tarihi: 27.07.2015.

<http://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=3202>, Erişim tarihi: 27.07.2015.

<http://kadinlaryalnizdegildir.blogcu.com/kadin-siginma-evleri/1632370>, Erişim tarihi: 27.07.2015.

<http://www.e-psikiyatri.com/turkiyenin-ilk-erkek-siginma-evleri-45213>, Erişim tarihi: 27.07.2015.

SUÇ KORKUSU VE YAKIN ÇEVRE DÜZENSİZLİĞİ İLİŞKİSİ: KIRIK CAM TEORİSİ

Mine ÖZAŞÇILAR¹

ÖZET

Suç korkusu bir 'kent' sorunu olarak tanımlanmaktadır. Kentlerde yaşayan bireylerin suç mağduru olma korku düzeylerinin diğer bölgelerde yaşayanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir (Hale, 1996). Şehrin büyüklüğü, nüfus yapısı ve şehirleşme düzeyi bireylerin suç korku değerleri ile ilişkili olduğu belirlenmiştir (Wirth, 1938). Sosyolojik teoriler, bireyin yaşadığı çevredeki sosyal düzensizliklerin bireydeki suç korku düzeyini belirleyici olduğunu vurgulamaktadır (Skogan,1990). Literatürde bu ilişkiyi açıklayan temel teori Kırık Cam Teorisi (Broken Windows Theories)'dir. Kırık cam teorisi (Wilson ve Kelling, 1982), bireylerin yakın çevrelerindeki sosyal ve fiziki düzensizlik öğeleri suç mağduru olma korku düzeylerini doğrudan etkilemektedir. Yaşadığı çevrede sosyal ve fiziki düzensizlikleri önemli bir sorun olarak algılayan bireylerin suç korku düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Bu çalışmada, kırık cam teorisi çerçevesinde bireylerin suç mağduru olma korkusuna etki eden sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, İstanbul ilinde öğrenim gören 680 üniversite öğrencisinden veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda; sosyal ve fiziki düzensizliklerin algılanmasında anlamlı cinsiyet farklılıkları olduğu belirlenmiştir. Şahsa yönelik suç korku düzeyine fiziki düzensizliklerin, cinsel suçlara ise sosyal düzensizliklerin istatistikî olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir.

331

Anahtar Kelimeler: İstanbul, Suç korkusu, Kırık Cam Teorisi

1. Giriş

Kriminoloji alanında 1980'lerden itibaren suç korkusu ile ilgili çalışmalar önem kazanmıştır. Literatürdeki çalışmaların çoğunluğu suç korkusunun belirleyen temel faktörlere odaklanmıştır. İlk çalışmalar, özellikle kadın ve yaşlıların suç mağduru olma korku düzeylerinin toplumdaki diğer gruplara oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir (Ferraro, 1995, Hale, 1996). Resmi suç istatistiklerinde ise, toplumda genç erkek grubun diğer gruplara oranla suç mağduriyet oranının daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Sonraki çalışmalar, suç mağduru olma korku düzeyini belirleyen faktörün resmi suç istatistikleri olmadığını ve yakın çevre düzensizliğinin bireyin suç mağduru olma korku düzeyine etki eden temel faktörlerden biri olduğunu vurgulamaktadır (Skogan, 1990; Lewis ve Salem, 1986; Garofalo, 1979; Kelling ve Coles, 1996). Literatürdeki çalışmalar yakın çevre düzensizliğini kumar, alkol etkisi altındaki kişilerin sokakta gezinmesi, rahatsız edici sesler, terk edilmiş binalar vb. olmak üzere tanımlamaktadır.

Wilson ve Kelling (1982) tarafından geliştirilen Kırık Cam Teorisi (Broken Windows Theories) 'ne göre; yakın çevre düzensizliği, o çevrede yaşayan bireylerin suç mağduru olma korku düzeylerini belirlemektedir. Bireylerin yaşadığı yakın çevredeki suçların gerçekleşme durumuna ilişkin algıları ve düzensizlik öğelerine ilişkin olumsuz algıları bireysel güvenlik ve mağduriyet ile ilgili endişelerini canlandırmaktadır (Wilson & Kelling, 1982).

Sosyal ve fiziki düzensizlik bölgesel kontrolün zayıflığının bir göstergesi olarak tanımlandığından; bireylerde mağduriyet bakımından yüksek risk algısına neden olmaktadır. Çalışmalar "gerçek" suçun varlığının ve yakın çevre düzensizliğinin suç korkusuna neden olduğunu vurgularken (Kelling & Coles, 1996), bazı çalışmalar bireylerin düzensizlik algısı ile "gerçek" düzensizlik arasındaki çelişkiye dikkat çekmektedir (Giacomazzi, 1995). Düzensizlik modeli düşünüldüğünde; suç korkusunun tek nedeni bireylerin yaşadıkları bölgelerdeki düzensizlik algısı değildir, asıl önemli olan bireylerin yaşadıkları bölgelerde "gerçek"ten gördükleri düzensizlik öğelerini algılama biçimleridir.

Kırık cam modeli ile ilgili çalışmalarda bireyin sosyal ve fiziki çevresi ile suç mağduru olma korku düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür (Giacomazzi, 1995; Skogan, 1990; Wilson & Kelling, 1982). Ferraro, LaGrange ve Suspencic için uygarlıktan uzaklaşma öğeleri (incivility items) "gelenek ve göreneklerin, norm ve değerlerin erozyona uğrama uyarısını veren bozulmalar"dır. Fiziki uygarlıktan uzaklaşma öğeleri, çöpler, terk edilmiş binalar veya arabalar, duvar yazıları ve başıboş arazi-

ler gibi fiziksel çevre düzensizliğine işaret eden öğelerdir. Sosyal anlamda uygarlıktan uzaklaşma öğeleri, evsiz insanlar, dilenciler, alkolikler, evsizler, bozuk komşuluk ilişkileri ve başboş gençler gibi rahatsız edici sosyal davranışlardır. Sosyal ve fiziki uygarlıktan uzaklaşma öğeleri, bireylerin suç korku düzeyini arttırırken, bireylerin algıladıkları suç mağduru olma riskini de arttırmaktadır (Hunter, 1978; Ferraro, LaGrange & Suspancic, 1992; Smith, 1987; Smith, 2011).

Çalışma kırık cam modeli kapsamında, suç mağduru olma korku düzeyi ile bireylerin yaşadıkları yakın çevredeki sosyal ve fiziki düzensizlikler arasındaki ilişkiyi belirlemeye odaklanmıştır. Bu kapsamda, İstanbul'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin yaşadıkları bölgelerdeki yakın çevre düzensizliği algıları ile suç mağduru olma korku düzeylerine ilişkin veriler elde edilmiştir.

Kırık Cam Modeli ve Suç Korkusu: Literatür Taraması

Kriminoloji alanında suç korkusu ile ilgili önemli araştırmacılardan Lewis ve Salem'in 1986 yılındaki suç korkusunu ölçmeye yönelik çalışmasında, yakın çevre düzensizlik öğelerinin suç korkusunu görünür kıldığı vurgulanmıştır (Lewis ve Salem, 1986, s.6). Birçok araştırmacı, düzensizliği "suçun işareti" veya çevrenin riskli bölge olması ile ilgili bir uyarıcı olduğu konusunda ortak görüştedir (Wilson, 1975; Hunter, 1978; Garofalo ve Laub, 1978; Garofalo, 1979; Wilson and Kelling, 1982; Lewis ve Salem, 1986; Skogan, 1990; Ferraro, 1995; Kelling ve Coles, 1996; Taylor, 1986; Hinkle, 2005). Düzensizlik, kentsel çarpıklık ve sosyal normların yıkımı, resmi ve resmi olmayan sosyal kontrollerin etkisizliği anlamına gelmektedir (Skogan & Maxfield, 1981; Perkins & Taylor, 1996; Mcgarrell, Giamazzi ve Thurman, 1997; Roccato, Russo ve Vieno, 2011).

Kırık cam modelinin temeli, bir bölgede var olan en ufak bir düzensizlik öğesinin, o bölgenin suç bakımından tehlikeli olması ile ilgili bir algının gelişimine neden olacağına dayanmaktadır. Bu bağlamda, bir bölgede kırık bir camın varlığı bile o bölgenin suç bakımından 'tehlikeli' olarak algılanmasına neden olacaktır. Bireylerin yaşadıkları bölgelerdeki düzensizlik enformel sosyal kontrol ile ilişkilendirildiğinden; var olan kırık bir camın tamir edilmemesi o bölgede herhangi bir suç davranışının gerçekleşme olasılığını arttırmaktadır. Diğer bir deyişle, suçlu bireyler sosyal ve fiziki düzensizlikleri de yakalanma ihtimallerinin düşük olması ile ilişkilendirilerek, bu bölgelerde suç davranışları gerçekleştirmektedirler (Wilson ve Kelling, 1982).

Kırık cam modeli ile ilgili çalışmalarda, suç korkusunun en belirgin belirleyicisi bireylerin yakın çevreleriyle ilgili olumlu ya da olumsuz

algılarıdır. Sübjektif ve objektif olarak olumlu ya da olumsuz algıya neden olan öğeler; uyuşturucu madde satışı, sokaktaki çöpler, rahatsız edici gürültü sesi, bozuk sokak lamba sayısı veya terk edilmiş arabaların varlığıdır. Bireylerin yakın çevrelerinde var olan sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerini, suç ile ilişkilendirerek; sübjektif değerlendirmeleri, suç mağduru olma korku düzeylerini doğrudan etkilemektedir (Alvi, Schwartz, DeKeseredy & Maume, 2001).

Toplumun güvenliği ile yakın çevre yapılandırılması arasındaki ilişki kırk cam modelinin temel yaklaşımıdır (Fyfe ve Bannister, 1996; Herbert ve Davidson, 1994; Van Der Wurff ve ark., 1989). Suç korkusunun yapılandırılabilir oluşu ya da en azından suç korkusunun olumsuz etkilerinin yakın çevre koşullarının değiştirilmesi ile düzeltilebilir oluşu birçok araştırmada desteklenmektedir (Nassar ve Fisher, 1992; Oc ve Tiesdell, 1997; Rowe, 1996; Vrij ve Winkel, 1991). Suç korkusu, sosyal hayatın her alanına yaygın bir biçimde yerleştirdiğinden; çevrenin inşası için yapılan harcamalar sosyal hayatın niteliğinin bazı yönlerine yararlı olmakla birlikte, bunların suç korkusuna fark edilir etkilerinin olacağı açıktır (Koskela ve Pain, 1999).

Lewis ve Salem ise, suç korkusunun temelde bireylerin yakın çevrelerindeki sorunlara ilişkin kontrollerini yitirmeleri ile bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir. Diğer bir deyişle; suç korku düzeyleri yüksek olan bireylerin, yakın çevrelerinde yaşayan diğer bireylerin olası sapan davranışlarını kontrol etmede kendilerini yetersiz hissetmektedirler (Lewis ve Salem, 1986).

Kamusal alandaki suç mağduru olma korkusu ve yakın çevre düzensizliği ile ilgili çalışmalar, özellikle kadınların suç mağduru olma korkusunun yakın çevre öğeleri ile yakın ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların suç mağduru olma korkusunun açıklanmasının, ırk (Davis, 1981; Merry, 1981; Feagin, 1991; St John, 1995; Day, 1999a, 1999b), bölgesel kontrolün bozulması (Newman, 1972; Taylor, 1987; Skogan, 1990), kent- sel yaşamın kuralsızlığı (Wirth, 1938; Lofland, 1973), suçu kolaylaştıran fiziksel özelliklerin varlığı (Newman, 1972; Fisher ve Nasar, 1992; Nasar ve Fisher, 1992; Wekerle ve Whitzman, 1995; Day, 1999b) ile ilişkilendirilmektedir. Yapısal olarak suç korkusu, ırksal ve sosyal eşitsizlikleri (Davis, 1981, 1991; Hooks, 1995; Blakey ve Synder, 1997; Day, 1999a) koruyan bir güç ile kavramlaşmakta ve kadınların kamusal alan kullanımının sosyal kontrol biçimi olmaktadır (Deegan, 1987; Gordon ve Riger, 1989; Valentine, 1992; Day, 1994, 1995, 1997; Gardiner, 1994, 1995).

Kadınların yüksek suç mağduru olma korku düzeylerini açıklayan görüşlerin bir kısmı, yakın çevre düzensizlik algısına odaklanmaktadır (Day,

2000). Kadınların, erkeklere oranla yakın çevre düzensizlik ile ilgili algıları, çocukları ve yakın aile üyelerinin güvenliklerini de içermektedir. Bu bağlamda, kadınların erkeklere oranla daha olumsuz bir yakın çevre algıları bulunmaktadır (Borooah & Carcach, 1997; Ferraro & LaGrange, 1992; Smith & Torstensson, 1997; Day, 2000).

Literatürdeki çalışmalarda, kadınlara güvenli ve güvensiz bölgelerle ilgili sorular sorulduğunda kadınların çoğunluğunda çocukları hakkındaki korkularının yoğunluğu gözlenmiştir (Day, 2000). Kadınların kamusal alan değerlendirme biçimleri, bireysel korkuları ile çocuklarıyla ilgili korkuları bakımından farklılık göstermektedir. Anne-babaların kamusal alanda çocuklarla ilgili korkuları “yabancı korkusu” ve “kazalar” başlıkları altında adlandırılabilir. Çocukları küçük yaşta olan kadınların özellikle kalabalık ve karışık alanlarda çocuklarının kaybolmasından veya yabancıların yaklaşmasından korktukları gözlemlenmiştir. Çocukları büyük yaşta olan kadınların ise çocuklarının “kabadayı yetişkin” ve “kabadayı gençler” le, “saldırganlar” la, “madde kullananlar” ile karşı karşıya gelebileceği alanlarla ilgili korkuları bulunmaktadır (Valentine, 1996a, 1996b, 1997a, 1997b).

Kırık cam modeli ile ilgili önceki çalışmaların bazı temel sınırlılıkları bulunmaktadır. Birincisi, literatürdeki çalışmalar düzensizlik ile suç korkusu arasındaki ilişkiyi doğrudan analiz etmemiştir. Kırık cam teorisini ele alan çalışmalarda ise, bölgesel olarak çok geniş alanları değerlendirmeye aldıklarından, suç önleme ile ilgili politikalar geliştirememiştir (Hinkle, 2005). Önceki çalışmaların sınırlılıkları göz önünde bulundurularak, bu çalışmada bireylere yaşadıkları yerlerde -1 km²'lik alan olarak tanımlanmıştır- sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerine ilişkin algıları ölçülmüştür.

Çalışma kapsamında literatür ile paralel olarak suç mağduru olma korkusunu belirleyen temel faktörlerin belirlenmesi amacıyla; bağımsız değişkenler tanımlanmıştır. Çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler; demografik veriler (yaş, cinsiyet, doğum yeri, medeni durum), bireyin sağlık durumuna ilişkin algısı, fiziki görünümüne ilişkin algısı ve yakın çevresine ilişkin algısıdır.

Katılımcıların sağlık durumlarına ilişkin algıları “Genel olarak sağlığını nasıl tanımlarsınız ?” sorusu üzerinden elde edilmiştir. Katılımcılar mükemmel, iyi, orta ve zayıf seçenekleri kapsamında algılarını bildirmişlerdir. Fiziksel görünümleri ise, kendi fiziksel görünümünü nasıl tanımladıkları sorusu ile aşırı zayıf, zayıf, normal, kilolu, obez ve hastalıklı obez seçenekleri üzerinden belirlenmiştir.

Katılımcılara önceki çalışmalara benzer biçimde; yaşadıkları bölgelerde sorun olarak değerlendirdikleri konular ile ilgili algıları sorulmuştur. Bireylerin yaşadıkları bölge tanımını 1 km²'lik alan olarak sınırlandırılmış ve katılımcılara görüşme formunda belirtilmiştir. Bu kapsamda, bireyler yaşadıkları yerlerde çöplerin çevrede birikmesi, rahatsızlık veren ya da saygısız komşular, kaldırımlarda ya da duvarlardaki yazılar, alkol ya da madde etkisi altındaki kişilerin çevrede bulunması, boş evler ve bakımsız arsalar, yetersiz aydınlatma gibi sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerin, sorun olarak algılama durumları 10'lu Likert ölçeği ile elde edilmiştir. 1 "hiç önemli sorun değil" iken 10 "ciddi sorun" anlamına gelmektedir. Yakın çevre algısı ile ilgili sorularda, mala yönelik, cinsel ve şahsa yönelik suçların yaygınlığı da yer almaktadır.

Bağımlı değişken olarak ele alınan suç mağduru olma korku düzeyi 7 farklı suç tipi ele alınarak ölçülmüştür. Suç tipleri; birinin size silahla saldırması, tecavüze ya da cinsel saldırıya uğramak, öldürülmek, siz evdeyken birinin sizin evinize girmesi, sokakta paranızın çalınması ya da soyulmak, siz evde değilken birinin sizin evinize girmesi, eşyanızın çalınması ve paranız için kandırılmak ya da dolandırılmaktır. Katılımcıların suç mağduru olma korku düzeyleri 10'lu Likert ölçeğinde, 1 'in "hiç" 10'un "en çok" anlamına geldiği sorular ile belirlenmiştir. Suç mağduru olma korku düzeyleri 7 farklı suç tipi üzerinden değerlendirilmiştir. Suç tipleri nitelikleri bakımından 3 farklı kategoriye ayrılarak her bir kategori için toplam ortalama değer alınmıştır. Mala yönelik suçlar kategorisinde; evden hırsızlık / evde değil iken, para ya da malının çalınması, parası için kandırılmak suçları yer almaktadır. Şahsa yönelik suçlar kategorisinde ise; silahlı saldırı, öldürülmek, evden hırsızlık / evde iken ve gasp suçları yer almaktadır. Cinsel suçlar ise sadece cinsel saldırı başlığı altında istatistiki analizlerde yer almıştır.

2. Yöntem

Örnekleme

Araştırma kapsamında bireylerin yaşadığı yakın çevredeki sosyal ve fiziki düzensizlikleri algılama durumları ile suç mağduru olma korku düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla İstanbul'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Çalışmanın temel amacı doğrultusunda oluşturulan kişisel bildirim formu veri toplanmasında kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin örneklem olarak belirlenmesinin temel nedeni ise; üniversite öğrencilerinin toplumdaki diğer yaş gruplarına oranla daha yüksek oranda suç mağduriyet riski taşımalarıdır (Fisher

ve May, 2009; Schwarts ve Pitts, 1995). Üniversite öğrencilerinin yaşam biçimleri, örneğin; alkol kullanımı, madde kullanımı ve gece eğlencele-ri, nedeniyle riskli davranışlar gerçekleştirmektedirler (Lee ve Hillinski-Rosick, 2012). Araştırmanın örneklemini ise İstanbul'da öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. İstanbul hem nüfus yapısı hem de kentsel karakteristiği nedeniyle suç korkusu ve yakın çevre düzensizliğinin analizinde önem taşımaktadır. Araştırma örneklemini rastgele yöntem ile seçilmiştir.

İstanbul'da araştırmanın gerçekleştirildiği yıl, 9 devlet ve 36 özel üniversite bulunmaktadır. Alan çalışması öncesinde, gerekli örneklem sayısı 384 olarak hesaplanmıştır. İstanbul'daki özel ve devlet üniversitelerinin listesi yapılarak, rastgele seçilmiş öğretim üyelerine elektronik posta gönderilmiş ve ders esnasında kişisel bildirim formlarının dağıtılması için izin istenmiştir. Toplamda 172 öğretim üyesinden 76 öğretim üyesi ders esnasında üniversite öğrencilerine kişisel bildirim formlarının dağıtılabil-eceğini bildirmiştir. Kişisel bildirim formları ders esnasında sınıfta bulunan öğrencilere dağıtılmış ve toplanmıştır. Dağıtım öncesi üniversite öğrencileri çalışmanın amacı ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın anonim olduğunu, herhangi bir özel bilgi yazmamaları gerektiği vurgulanmıştır. Üniversite öğrencilerine verdikleri yanıtların sadece çalışma kapsamında kullanılacağını ve tama-men gizli kalacağı belirtilmiştir. Kişisel bildirim formları sadece Türk öğ-rencilere uygulanmıştır.

Çalışma kapsamında 8 özel ve devlet üniversitesinde öğrenim gören toplam 876 üniversite öğrencisine ulaşılmıştır. Kişisel bildirim formların-dan bazılarının eksik ya da boş bırakıldığı için çalışma kapsamından çı-
karılmıştır. Araştırma kapsamında istatistikî analize katılan toplam 680 üniversite öğrencisi bulunmaktadır. Tablo 1'de araştırma örnekleminin karakteristik özellikleri sunulmuştur. Araştırmaya katılan üniversite öğ-
rencilerin çoğunluğu (% 55) kadındır, İstanbul dışında doğmuştur (% 52), bekârdır (% 53,4). Ortalama yaş 24,1'dir. Örneklemin sadece % 14,4 'ü doğrudan mağduriyet yaşadığını bildirmiştir. Büyük bir çoğunluk (% 49) ise bir tanıdıklarının mağduriyet yaşadığını bildirmiştir.

Tablo 1. Araştırma Örneklemi (N =680)

	Cinsiyet		
	Genel	Kadın	Erkek
	% (n)	% (n)	% (n)
<i>Bağımlı Değişkenler</i>			
Cinsiyet			
Kadın	55 (374)		
Erkek	45 (306)		
<i>Bağımsız Değişkenler</i>			
Doğum yeri			
İstanbul	48 (326)	49.2 (184)	46.1 (141)
İstanbul dışında	52 (353)	50.8 (189)	52.9 (161)
Medeni Durum			
Bekâr	53.4 (363)	55.8 (208)	50 (153)
Ciddi ilişki içinde	22.5 (153)	23.4 (87)	21.5 (65)
Evli	22.4 (152)	18.6 (69)	27.1 (82)
Dul	1 (6)	1.8 (5)	0 (0)
Boşanmış	0.7 (3)	0.5 (2)	0.9 (3)
<i>Mağduriyet deneyimi</i>			
Doğrudan mağduriyet	14.4 (95)	11.8 (44)	17.5 (53)
Dolaylı mağduriyet	49 (333)	49.9 (186)	48 (146)
	M (SD)	M (SD)	M (SD)
Yaş	24.1 (6.94)	23.1 (6.82)	24.2 (7.23)

Veri toplama aşamasında kullanılan kişisel bildirim formu alan çalışması öncesinde, Bahçeşehir Üniversitesi Etik Kurulu tarafından uygulamaya uygun görülmüş ve onaylanmıştır. Çalışmanın temel amacı doğrultusunda oluşturulan kişisel bildirim formu 59 sorudan oluşmaktadır. Form bireylerin demografik özellikleri, yaşadıkları yerlerdeki sosyal ve fiziki düzensizlikleri sorun olarak algılama durumları, 7 farklı suç tipine ilişkin suç mağduru olma korku düzeyleri ve algıladıkları mağduriyet risklerini içeren sorulardan oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında kullanılan kişisel bildirim formunun güvenilirlik ve geçerliliği İstanbul Üniversitesi'nde öğrenim gören yaklaşık 30 üniversite öğrencisi ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot çalışma neticesinde cronbach alfa değeri 0.859'dur. Cronbach alfa değerinin 0.7 'den

büyük olduğu için kişisel bildirim formu istatistiki olarak güvenilirli bir ölçektir.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler çalışmanın temel amacı doğrultusunda doğrusal regresyon modelleri uygulanmıştır. İki temel model geliştirilmiştir. Model 1 'de katılımcıların demografik özellikleri cinsiyet, yaş, sağlık durumu algısı ve fiziki görünüm algısına ilişkin bağımsız değişkenler yer almaktadır. Model 2' de ise model 1' de yer alan bütün değişkenler sabit kalarak yakın çevre algısına ilişkin bağımsız değişkenler eklenmiştir. Suç tipleri nitelikleri bakımından 3 temel kategoriye ayrıldığından, her suç kategorisi için ayrı doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır.

3. Bulgular

Tablo 2' de 7 farklı suç tipine ilişkin suç korkusu ortalama değerlerinin cinsiyet karşılaştırması sunulmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, bütün suç tiplerinde kadınların suç korku değerleri erkeklere oranla daha yüksektir. Cinsiyet karşılaştırmasında suç mağduru olma korkusuna ilişkin ortalama değer farkının en yüksek olduğu suç tipi cinsel saldırıdır. Kadınların cinsel saldırı suç mağduru olma korku değerleri erkeklerin cinsel suç korku değerinin iki katıdır. Üniversite öğrencilerinin 7 farklı suç tipinin gelecek 1 yıl içinde gerçekleşme olasılığını değerlendirmeleri istendiğinde; istatistikî olarak en yüksek ortalama değer farkının cinsel saldırı suçunda olduğu görülmektedir (Tablo 2). Şahsa yönelik suçlarda ise, silahlı saldırı ve öldürülmek, cinsiyet bakımından istatistikî olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Table 2. Suç Korkusu ve Algılanan Mağduriyet Riskinin Cinsiyet Karşılaştırması*

	Ortalama Değer (SH)	Kadın Ortalama Değer (SH)	Erkek Ortalama Değer (SH)	t-test Ortalama Değer Farklılıkları
Suç Korkusu				
Silahlı Saldırı	6.25 (3.37)	7.34 (3.13)	4.91 (3.17)	2.43**
Cinsel Saldırı	6.28 (3.92)	8.26 (2.91)	3.85 (3.63)	4.41**
Öldürülmek	6.15 (3.62)	7.44 (3.30)	4.57 (3.363)	2.87**
Evden Hırsızlık / evde iken	6.12 (3.13)	7.43 (2.59)	4.53 (2.99)	2.90**
Gasp	5.47 (2.82)	6.31 (2.58)	4.45 (2.78)	1.85**

Evden Hırsızlık / evde değil iken	5.26 (2.85)	5.67 (2.76)	4.76 (2.89)	.90**
Para ya da malının çalınması	4.81 (2.72)	5.26 (2.60)	4.26 (2.76)	1.00**
Parası için kandırılmak	5.44 (2.88)	5.91 (2.72)	4.85 (2.97)	1.06**
Toplam Ortalama Suç Korkusu Değeri	5.73 (2.30)	6.70 (2.00)	4.54 (2.07)	2.16**
Algılanan Risk				
Silahlı Saldırı	3.07 (2.42)	3.16 (2.52)	2.95 (2.35)	.21
Cinsel Saldırı	4.29 (3.14)	5.43 (2.94)	2.86 (2.78)	2.56**
Öldürülmek	3.08 (2.47)	3.23 (2.61)	2.89 (2.28)	.33
Evden Hırsızlık / evde iken	4.68 (2.74)	5.25 (2.74)	3.96 (2.56)	1.29**
Gasp	5.45 (2.75)	6.25 (2.60)	4.42 (2.59)	1.82**
Evden Hırsızlık / evde değil iken	5.39 (2.87)	6.07 (2.80)	4.54 (2.73)	1.52**
Para ya da malının çalınması	5.50 (2.69)	6.09 (2.64)	4.76 (2.56)	1.33**
Parası için kandırılmak	4.80 (2.81)	5.15 (2.82)	4.36 (2.73)	.79**
Toplam Ortalama Algılanan Risk Değeri	4.56 (1.88)	5.07 (1.80)	3.91 (1.78)	1.15**

*Farklılıklar t-test ortalama değer üzerinden gerçekleşmiştir. **p< .05

Araştırmanın amacı kapsamında belirlenen bağımsız değişkenlerin cinsiyet farklılığı Tablo 3'de sunulmaktadır. Kadın ve erkek katılımcıların yaşadıkları bölgelerdeki sosyal ve fiziki düzensizlikleri algılama durumları; rahatsızlık veren ya da saygısız komşular, terk edilmiş bina ya da arsalar ve yetersiz aydınlatma öğelerinde istatistikî olarak farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle; kadınların sosyal ve fiziki düzensizlikleri erkeklere oranla daha yüksek oranda sorun olarak algıladıkları görülmüştür. Katılımcıların yaşadıkları bölgelerdeki suçlara ilişkin algıları cinsiyet bakımından karşılaştırıldığında; kadınlar erkeklere göre şahsa yönelik suçları daha yüksek oranda sorun olarak algılamaktadırlar (Tablo 3).

Tablo 3. Yakın Çevre Düzensizlik Algısının Cinsiyet Karşılaştırması*

	Ortalama Değer (SH)	Kadın Ortalama Değer (SH)	Erkek Ortalama Değer (SH)	t-test Ortalama Değer Farklılıkları
Çöplerin çevrede birikmesi	5.13 (3.40)	5.24 (3.39)	5.00 (3.41)	.24
Rahatsızlık veren veya saygısız komşular	5.24 (3.25)	5.46 (3.27)	4.97 (3.21)	.48**
Kaldırım ya da duvardaki yazılar	4.12 (2.78)	4.26 (2.83)	3.96 (2.71)	.30
Alkol ya da madde etkisi altındaki kişiler	5.41 (3.40)	5.48 (3.57)	5.32 (3.18)	.16
Terk edilmiş bina ya da arsalar	4.29 (3.03)	4.53 (3.22)	3.99 (2.74)	.53**
Yetersiz aydınlatma	4.68 (3.11)	4.85 (3.22)	4.47 (2.95)	1.64**
Mala yönelik suçlar	5.83 (3.05)	5.90 (3.08)	5.74 (3.02)	.73
Şahsa yönelik suçlar	5.24 (3.54)	5.35 (3.62)	5.11 (3.44)	.93**
Cinsel Suçlar	4.72 (3.79)	4.86 (3.82)	4.54 (3.75)	1.11

* Farklılıklar t-test ortalama değer üzerinden gerçekleşmiştir. **p< .05

Araştırma kapsamında katılımcıların yaşadıkları bölgelerdeki düzensizlik öğelerine ilişkin algılarının suç mağduru olma korku düzeylerine etkisi analiz edilmiştir. Bu etkiyi test etmek amacıyla uygulanan, 3 farklı suç tipine ilişkin suç korkusu bağımlı değişken olduğu doğrusal regresyon analizinin sonuçları Tablo 4 ve 5'te sunulmaktadır.

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Model 1'de demografik değişkenler yer almaktadır. Cinsiyet, yaş ve fiziki görünüm şahsa yönelik suçların temel belirleyicisidir. Kadınların şahsa yönelik suçlara ilişkin korku düzeyleri erkeklere oranla daha yüksektir. Yaş arttıkça korku düzeyinin düştüğü, kendini kilolu olarak adlandıran bireylerin şahsa yönelik suç mağduru olma korku düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Model 2'de çalışmanın teorik temeline ilişkin bağımsız değişkenler yer almaktadır. Çöplerin çevrede birikmesini yaşadıkları bölgede sorun olarak algılayan bireylerin şahsa yönelik suç mağduru olma korku düzeyi daha yüksektir. Yaşadıkları bölgede mala yönelik suçları sorun olarak tanımlama ile şahsa

yönelik suç mağduru olma korku düzeyi arasında pozitif ilişkisi bulunmaktadır ($b = 0.17, p < .01$). Her iki modelde bulunan demografik değişkenlerden cinsiyet ve yaş, şahsa yönelik suçların temel belirleyicisi olarak iki modelde de istatistikî olarak anlamlılık göstermektedir.

Mala yönelik suçlara ilişkin suç mağduru olma korku düzeyini belirleyen demografik veriler Model 1'de görüldüğü üzere; cinsiyet tek belirleyici değişkendir. Kadınların erkeklere oranla daha yüksek mala yönelik suç korku değeri olduğu görülmektedir. Model 2'de ise herhangi bir sosyal ve fiziki düzensizlik ögesinin mala yönelik suç korku düzeyinin belirleyicisi olmadığı görülmektedir. Ancak, bireylerin yaşadıkları yerlerdeki mala yönelik suçları sorun olarak algılamaları ile mala yönelik suç korku değeri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır ($b = 0.15, p < .01$). Model 1 ve 2'de de cinsiyet değişkeninin her ki modelde de mala yönelik suç korkusunun belirleyicisi olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Şahsa Yönelik ve Mala Yönelik Suç Korkusunun Temel Belirleyicileri

	Şahsa Yönelik Suçlar				Mala Yönelik Suçlar			
	Model 1		Model 2		Model 1		Model 2	
	b (SE)	β	b (SE)	β	b (SE)	β	b (SE)	β
<i>Bağımsız Değişkenler</i>								
<i>Demografik Özellikler</i>								
Cinsiyet	-2.45 (0.18)**	-0.45	-2.41 (0.18)**	-0.44	-1.03(0.19)**	-0.21	-0.97(0.19)**	-0.19
Yaş	-0.05 (0.01)**	-0.15	-0.06 (0.13)**	-4.93	0.01(0.01)	0.04	0.00(0.01)	0.02
Sağlık Durumu Algısı	0.04 (0.15)	0.01	0.00(0.15)	0.00	0.19(0.16)	0.04	0.12(0.16)	0.02
Fiziki Görünüm	0.35 (0.15)*	0.08	0.34(0.15)*	0.07	0.02(0.15)	0.00	0.08(0.15)	0.02
<i>Yakın Çevre Algısı</i>								
Çöplerin çevrede birikmesi			0.10(0.04)**	0.13			-0.04(0.04)	-0.06
Rahatsızlık veren veya saygısız komşular			-0.01(0.04)	-0.01			0.03(0.04)	0.04
Kaldırım ya da duvardaki yazılar			0.00(0.04)	-0.00			0.05(0.04)	0.06
Alkol / madde etkisi altındaki kişiler			-0.09(0.04)	-0.12			0.02(0.04)	0.02
Terk edilmiş bina ya da arsalar			-0.00(0.04)	-0.00			0.07(0.04)	0.08
Yetersiz aydınlatma			0.00(0.04)	0.01			-0.01(0.04)	-0.01
Mala yönelik suçlar			0.17(0.05)**	0.20			0.15(0.05)**	0.19
Şahsa yönelik suçlar			-0.06(0.06)	-0.08			-0.06(0.06)	-0.09
Cinsel Suçlar			0.01(0.05)	0.02			-0.04(0.05)	-0.06
Constant	9.8 (0.66)**		9.29 (0.69)**		5.80 (0.68)**		4.93(0.71)**	
R ²	.24		.28		0.04		0.08	
F	56.46		20.35**		8.16		4.73	

*p< .05 **p< .01

Cinsel suç mağduriyetine ilişkin korku düzeyine etki eden değişkenleri belirlemek amacıyla doğrusal regresyon analiz sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Demografik değişkenler ile cinsel suç korkusu arasındaki ilişkiyi içeren Model 1'de görüldüğü üzere; cinsiyet ve yaş istatistikî olarak anlamlı bir cinsel suç korkusu belirleyicisidir. Model 2'de ise bireyin yaşadığı bölgelerdeki sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerinin cinsel suç korkusuna etkisi analiz edilmektedir. Yaşadıkları bölgelerde alkol ya da madde etkisi altındaki kişileri sorun olarak algılayanların cinsel suç mağduru olma korku düzeyleri artmaktadır. Model 1'de cinsel suçların belirleyicisi olan demografik verilerden cinsiyet ve yaş, Model 2'de de istatistikî olarak anlamlılığını sürdürmektedir.

Tablo 5. Cinsel Suç Korkusunun Temel Belirleyicileri

	Cinsel Suçlar			
	Model 1		Model 2	
<i>Bağımsız Değişkenler</i>	b (SE)	β	b (SE)	B
<i>Demografik Özellikler</i>				
Cinsiyet	-4.47(0.24)**	-0.56	-4.36(0.24)**	-0.55
Yaş	-0.07(0.01)**	-0.14	-0.07(0.01)**	-4.72
Sağlık Durumu Algısı	0.02(0.21)	0.00	0.06(0.21)	0.00
Fiziki Görünüm	0.13(0.20)	0.02	0.11(0.2)	0.01
<i>Yakın Çevre Algısı</i>				
Çöplerin çevrede birikmesi			0.06(0.05)	0.06
Rahatsızlık veren veya saygısız komşular			0.03(0.05)	0.03
Kaldırım ya da duvardaki yazılar			-0.05(0.05)	-0.03
Alkol ya da madde etkisi altındaki kişiler			0.20(0.05)**	-0.17
Terk edilmiş bina ya da arsalar			0.07(0.06)	0.05
Yetersiz aydınlatma			-0.09(0.05)	-0.07
Mala yönelik suçlar			0.05(0.07)	0.04
Şahsa yönelik suçlar			-0.05(0.08)	-0.05
Cinsel Suçlar			0.24(0.24)**	0.24
Constant	14.29 (0.88)**			
R ²	0.36		0.40	
F	99.67		34.39	

**p < .01

4. Tartışma

Çalışma, bireylerin yaşadıkları bölgelerdeki sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerinin suç mağdur olma korkularına etkisini kırık cam teorisi kapsamında belirlemiştir. Çalışma kapsamında, sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerinin cinsiyet farklılıkları da değerlendirilmiştir. İstanbul'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinin suç mağduru olma korku değerleri 7 farklı suç tipi için cinsiyet bakımından farklılık göstermektedir. Kadınların erkeklere oranla her suç tipi için daha yüksek suç korkusu değeri olduğu görülmektedir. Bireylerin algıladıkları mağduriyet riski bakımından ise cinsel suçların gerçekleşme ihtimalinde en yüksek değer farklılığı olduğu görülmüştür. Çalışma neticesinde elde edilen cinsiyet farklılıkları önceki çalışmalar ile benzerdir (Ferraro, 1995, 1996; May, 2001; Warr, 1984, 1985; Lane ve Meeker, 2003; Özaşçılar, 2012, 2009).

Yakın çevre düzensizliklerine ilişkin cinsiyet karşılaştırmasında, literatüre paralel olarak, kadınların erkeklere oranla fiziki düzensizliklere ilişkin algılarının daha olumsuz olduğu belirlenmiştir (Borooah & Carcach, 1997; Ferraro & LaGrange, 1992; Smith & Torstensson, 1997; Day, 2000). Kadınların yaşadıkları bölgelerdeki şahsa yönelik suçları sorun olarak algılama durumları ise erkeklere oranla daha yüksektir.

Literatürde sosyal ve fiziki düzensizliklerinin etki ettiği suç tipini analiz eden ilk çalışmadır. Çalışma suç tiplerini mala, şahsa ve cinsel suçlara ilişkin olarak ayırması bakımından önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen en önemli sonuçlardan biri, her suç tipine ilişkin -mala, şahsa ve cinsel suçlar- farklı sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerinin etkisi ile biçimlendiğidir. Doğrusal regresyon analizleri neticesinde; fiziki düzensizlik öğelerinin cinsel suç ve mala yönelik suç korku düzeyine etkisi olmadığı görülmüştür. Çöplerin çevrede birikmesini sorun olarak algılamaları ile şahsa yönelik suç korku düzeyi artmaktadır. Cinsel suç korku değerinin alkol ya da madde etkisi altındaki kişilerin sorun olma durumu ile ilişkili olması, kadınların yüksek cinsel suç korku düzeyi ile bağlantılıdır. Literatürdeki çalışmalar, kadınların yaşadıkları bölgelerde özellikle başıboş gençler ya da alkol, madde etkisi altındaki kişileri sorun olarak gördüklerini vurgulamaktadır (Valentine, 1996a, 1996b, 1997a, 1997b; Day, 2000). Bireylerin yaşadıkları bölgelerde gerçekleşen suçlara ilişkin algılarının suç mağduru korku düzeylerine etki ettiği görülmektedir. Özellikle, mala yönelik suçların sorun olduğunu düşünenlerin şahsa ve mala yönelik suç korku düzeyleri de artmaktadır.

Araştırmanın vurgulanması gereken belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle; çalışma sadece İstanbul ilini kapsamaktadır. Çalışma kapsamında veri toplanan grubun üniversite öğrencileri ile sınırlı olduğu, bu

nedenle elde edilen sonuçlar toplumun genelini temsil etmemektedir. Çalışma teorik bakımdan bir ilk olmasına karşın; toplumun bütün gruplarını içeren özellikle farklı sosyo-demografik grupların karşılaştırılabileceği kapsamlı bir çalışma ile tekrar edilmelidir. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilirken; belirtilen sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Çalışmanın sınırlılıklarına rağmen, araştırma sonuçları Türk literatürüne hem teorik hem de görgül katkıda bulunacaktır. Ülkemizde konu ile ilgili yapılan çalışmalarda sosyal düzensizlik öğelerinin vurgulandığı çalışmalar sayıca oldukça azdır. Diğer yandan, kriminoloji literatüründe sosyal ve fiziki düzensizlik öğelerinin etkisinin suç tipi bakımından analizine rastlanmamaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, kırık cam teorisi kapsamında suç mağduriyeti azaltma konusunda belirli sosyal politikaların geliştirilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Kaynakça

- Alvi, S.; Schwartz, M. D.; DeKeseredy, W. S. & Maume, M. O. (2001). Women's Fear of Crime in Canadian Public Housing. *Violence Against Women*. 7(6): 638-661.
- Boroah, V. K. & Carcach, C. A. (1997). Crime and Fear: Evidence from Australia. *British Journal of Criminology*. 37: 635-657.
- Davis, A. Y. (1981). *Women, Race And Class*. Random House. New York.
- Day, K. (1994). Conceptualizing Women's Fear Of Sexual Assault On Campus: A Review Of Causes And Recommendations For Change. *Environment And Behavior*. 26: 742-765.
- Day, K. (1995). Assault Prevention As Social Control: Women And Sexual Assault Prevention On Urban College Campuses. *Journal Of Environmental Psychology*. 15: 261-281.
- Day, K. (1997). Better Safe Than Sorry? Consequences Of Sexual Assault Prevention For Women In Public Space. *Perspectives On Social Problems*. 2: 83-101.
- Day, K. (1999a). Embassies And Sanctuaries: Women's Experiences Of Race And Fear In Public Space. *Environment And Planning D: Society And Space*. 17: 307-328.
- Day, K. (1999b). Strangers In The Night: Women's Fear Of Sexual Assault On Urban College Campuses. *Journal Of Architectural And Planning Research*. 16: 289-312.
- Day, K. (2000). The Ethic Of Care And Women's Experiences Of Public Space. *Journal Of Environmental Psychology*. 20: 103-124.
- Day, K.; Stump, C.; Carreon, D. (2003). Confrontation And Loss Of Control: Masculinity And Men's Fear In Public Space. *Journal Of Environmental Psychology*. 23: 311-322.

- Deegan, M. J. (1987). The Female Pedestrian: The Dramatugy Of Structural And Experiential Barriers İn The Street. *Man Environment Systems*. 17: 79–86
- Feagin, J. R. (1991). The Continuing Significance Of Race: Antiblack Discrimination İn Public Places. *American Sociological Review*. 56: 101–116.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear Of Crime Interpreting Victimization Risk*. State University Of New York Pres. Albany.
- Fisher, B. & Nasar, J. L. (1992). Fear Of Crime İn Relation To Three Exterior Site Features: Prospect, Refuge And Escape. *Environment And Behavior*. 24: 35–65.
- Fyfe, N. R. & Bannister, J. (1996). City Watching: Closed Circuit Television Surveillance İn Public Spaces. *Ares*. 28,(1).
- Gardiner, C. B. (1994). *Out Of Place: Gender, Public Places And Situational Disadvantage*. İçinde: *Space, Time And Modernity*. Ed. Friedland, R. & Boden, D.. University Of California Press. Berkeley, CA. 335–355.
- Garofalo, J. (1979). Victimization and Fear of Crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 16: 80 -97.
- Garofalo, J. & Laub, J. (1978). The Fear Of Crime: Broadening Our Perspective. *Victimology*. 3: 242–253.
- Giacomazzi, A. L. (1995). *Community Crime Prevention, Community Policing and Public Housing: An Evaluation of a Multi-Level, Collaborative Drug-Crime Elimination Program İn Spokane*. Washington State University Press. Washington.
- Gordon, M. T. & Riger, S.(1989). *The Female Fear*. Free Pres. New York
- Hale, C. (1996). Fear Of Crime: A Review Of The Literature. *International Review Of Victimology*. 4(2): 79–150.
- Herbert, D. & Davidson, N. (1994). Modifying The Built Environment The Impact Of Improved Street Lighting. *Geoforum*. 25(3): 339- 350.
- Hunter, A. (1978). Persistence Of Local Sentiments İn Mass Society. İçinde: *Handbook Of Contemporary Urban Life*. Ed. Street D.. Jossey-Bass. San Francisco. 134–156.
- Hinkle, J. C. (2005). The impact of disorder on fear of crime : a test of the first link of broken Windows. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. University of Maryland, ABD.
- Kelling, G. & Coles, K. (1996). *Fixing broken Windows*. The Free Pres. New York.
- Koskela, H. & Pain, R. (1999). Revisiting Fear And Place: Women’s Fear Of Attack And The Built Environment. *Goeforum*. 31(2000): 269- 280.
- LaGrange, R. & Ferraro, K. F. (1989). Assessing Age And Gender Differences İn Perceived Risk And Fear Of Crime. *Criminology*. 27: 697–719.
- LaGrange, R.;Ferraro, K. F. & Suspancic, M. (1992). Perceved Risk and Fear of Crime: Role of Social and Physical Incivilites. *Journal Research in crime and Delinquency*. 29: 311–334.

- Lane, J. ve Meeker, J. W. (2003). Women's Fear of Gang Crimes: Sexual and Nonsexual Assault as Perceptually Contemporaneous Offenses. *Justice Quarterly* 20 (2) : 337 – 371.
- Lewis, D. A. & Salem, G. (1986). *Fear Of Crime Incivility And The Production Of A Social Problem*. New Jersey.
- Lofland, L. (1973). *A World Of Strangers. Order And Action In Public Space*. Basic Boks. New York.
- McGarrell, E. F.; Giacomazzi, A. L. Ve Thurman, Q.C. (1997). Neighborhood disorder, integration, and the fear of crime. *Justice Quarterly*. 14 (3) : 479 – 500.
- Merry, S. E. (1981). *Urban Danger: Life In A Neighborhood Of Strangers*. Temple University Press. Philadelphia.
- Nasar, J. L. & Fisher, B. (1992). Design For Vulnerability: Cues And Reactions To Fear Of Crime. *Sociology And Social Research*. 76: 48-58.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space. Crime Prevention Through Urban Design*. Collier Boks. New York.
- Oc, T. & Tiesdell (1997). *Safer City Centers: Reviving The Public Realm*. Chapman & Hall. London.
- Özascılar, M. (2013). Predicting fear of crime: A test of the shadow of sexual assault hypothesis. *International Review of Victimology*. 19(3) :269-284.
- Özaşçılar, M. ve Ziyalar, N. (2009). Suç Korkusu: İstanbul'da Yaşayan 18-25 Yaş Grubu üniversite Öğrencilerinin Mağdur Olma Riskleri Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Adli Bilimler Dergisi / Turkish Journal of Forensic Sciences*. 8 (1): 7 -17.
- Skogan, W. & Maxfield, M. (1981). *Coping With Crime*. Sage publications. Beverly Hills.
- Perkins, D. D. & Taylor, R. B. (1996). *Masculinities and Crime: Critique and Reconceptualization of Theory*. Rowan and Littlefield. Lanham, MD.
- Roccatto, M., Russo, S. ve Vieno, A. (2011). Perceived community disorder moderates the relation between victimization and fear of crime. *Journal of Community Psychology*. 39 (7) : 884-888.
- Rowe, J. (1996). Special Issue. *Landscape And Urban Planning*. 35(2/3): 75-201.
- Skogan, W. G. (1990). *Disorder And Discipline: Crime And The Spiral Of Decay In American Neighborhoods*. Free Pres. New York.
- Smith, I. B. (2011). Untangling the relationship between fear of crime and perceptions of disorder. *British journal of Criminology*. 51 : 885 – 899.
- St John, C. (1995). Fear Of Black Strangers. *Social Science Research*. 24: 262-280.
- Taylor, R. B. (1986). Testing alternative models of Fear of Crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 77: 151-189.
- Valentine, G. (1989). The Geography Of Women's Fear. *Area*. 21: 385-390.

- Valentine, G. (1990). Women's Fear And The Design Of Public Space. *Built Environment*. 16 (4).
- Valentine, G. (1992). Images Of Danger: Women's Sources Of Information About The Spatial Distribution Of Male Violence. *Area*. 24: 22-29.
- Valentine, G. (1996a). Children Should Be Seen And Not Heard: The Production And Transgression Of Adults Public Space. *Urban Geography*. 17(3): 205-220.
- Valentine, G. (1996b). Angels And Devils: Moral Landscapes Of Childhood. *Environment And Planning D: Society And Space*. 14: 581-599.
- Valentine, G. (1997a). My Son's A Bit Dizzy. My Wife's A Bit Soft: Gender Children And Cultures Of Parenting. *Gender, Place And Culture*. 4: 37-62.
- Valentine, G. (1997b). Oh Yes I Can. Oh No I Can't: Children And Parents' Understandings Of Kids Competence To Negotiate Public Space Safely. *Antipode*. 29: 65-89.
- Van Der Wurff, A.; Van Stallduinen, L.; Stringer, P. (1989). Fear Of Crime In Residential Environments. *Journal Of Social Psychology*. 129(2): 141-160.
- Vrij, A. & Winkel, F. W. (1991). Characteristics Of The Built Environment And Fear Of Crime: A Research Note On Interventions In Unsafe Locations. *Deviant Behaviour*. 12: 203-215.
- Warr M (1984). "Fear of victimization: Why Are the Elderly More Afraid?" *Social Science Quarterly* 65: 681-702.
- Wekerle, G. R. & Whitzman, C. (1995). *Safe Cities. Guidelines For Planning, Design And Management*. Van Nostrand Reinhold. New York.
- Wilson, J. G. & Kelling, G. (1982). Broken Windows. *Atlantic Monthly*. 211 : 29-38.
- Wirth, L. (1938). Urbanism As A Way Of Life. *American Journal Of Sociology*. 44: 1-24.

SUÇ MAĞDURLARI DESTEK HİZMETLERİ: İNGİLTERE, ALMANYA, İSPANYA VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Muhammet Ali AKYEL¹, N. Gizem ÇOBAN², Hatice BURSAL³

MAĞDUR KAVRAMI

350

İnsanlar arasındaki anlaşmazlıkların tarihi irdelendiğinde ilk anlaşmazlığın Habil ile Kabil arasında çıktığı söylenmektedir.⁴ Anlaşmazlıklar sonucu kavgalar ve savaşlar çıkmış, cinayetler işlenmiş olduğunu görüyoruz. Bu nedenle anlaşmazlıklar karşımıza, “mağdur” diye bir kavram çıkarmaktadır.

Mağdur kelimesi Arapça haksızlık, merhametsizlik, zulüm anlamlarında kullanılan “gadr” sözcüğünden türemiştir. Herhangi bir konuda haksızlığa uğramış, zarara uğratılmış ya da bir takım kazanımlardan mahrum edilmiş kişi anlamına gelmektedir.⁵ Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük’ e göre mağdur, haksızlığa uğramış kimse, kıygın anlamında kullanılmaktadır.⁶ Mağduriyet ise zarar uğrama, zarar görme durumunu

1 Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Pedagog.

2 Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Pedagog.

3 Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Sosyolog

4 Tamer Soysal, Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Bahçeşehir Üniversitesi IGUL Yayınları, No: 9, İstanbul, Ağustos 2005, s. 3.

5 Ferit Develioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (23. Baskı). Aydın Kitabevi, İstanbul, s. 274.

6 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54c7496ef01699.83635892 Erişim Tarihi: 27.01.2015

ifade etmektedir.⁷ 05/03/2013 tarihli ve 28578 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği" nin "Tanımlar" başlıklı 4 üncü maddesinin p fıkrasında "Mağdur: Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişiyi"⁸, 01/06/2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik" in "Tanımlar" başlıklı 3 üncü maddesinde "Mağdur: Suçtan veya haksız eylemden zarar gören kişiyi" ifade eder denmektedir.⁹

Bununla birlikte ülkemiz için önem arz eden uluslararası belgelerden biri olan "Suç mağdurları hakları, desteklenmesi ve korunması konusunda minimum standartlar getiren ve 2001/220/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerine geçen Avrupa Parlamentosu Ve Konseyinin 25 Ekim 2012 Tarihli 2012/29/Eu Sayılı Direktifi" nin 2 inci maddesinin Tanımlar başlığı altındaki 1 inci fıkrasının (a) bendinde mağdurun, "Bir suç nedeniyle fiziksel, zihinsel, duygusal veya ekonomik olarak doğrudan zarar gören gerçek kişi" ve "Bir suç nedeni ile öldürülen bir kişinin aile üyeleri ve bu şahsın ölümünden zarar görenler" şeklinde iki tanımı yapılmıştır.¹⁰

Suçtan ve hukuka aykırı fiilden kaynaklanan mağduriyet ceza hukukunun, sözleşmeden kaynaklanan mağduriyet ise özel hukukun konusunu oluşturmaktadır. Mağdur denilince akla ilk olarak suç mağduru gelse de, töre mağdurları, doğal afet mağdurları, kredi mağdurları, sözleşme mağdurları gibi pek çok mağdur türü bulunmaktadır.¹¹ Ancak bu çalışmanın konusunu suç mağdurları oluşturmaktadır.

Çoğu mağdur tanımının içerisinde suçtan zarar görme kavramı geçmesine rağmen mağdur kavramı ile suçtan zarar gören kavramı birbirinden farklı kavramlardır. "Suçtan zarar gören" kavramı, "mağdur" kavramın-

7 Muhanmet Açıkgözoğlu Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı, Adil Yayınevi, Ankara, 2000, s. 14-15

8 Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130305-7.htm> Erişim Tarihi: 29.01.2015

9 Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelik, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.8202&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> Erişim Tarihi: 30.01.2015

10 2012/29/EU Sayılı Avrupa Birliği Direktifi, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF> Erişim Tarihi: 29.01.2015 (Bundan sonra "2012/29/EU Sayılı direktif" şeklinde kullanılacaktır.)

11 TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mağdur Hakları Raporu, 2014, s. 2-3.

dan daha geniş kapsamlıdır ve suçtan dolayı olarak zarar görenleri de içine almaktadır.¹² Her “mağdur” aynı zamanda “suçtan zarar gören” iken, her “suçtan zarar gören”, “mağdur” olmayabilir.¹³

MAĞDUR HAKLARININ TARİHİ GELİŞİMİ

Devlet öncesi, insanların aile, boy veya klanlar gibi küçük sosyal topluluklar şeklinde bir arada yaşamakta oldukları dönemlerde, bu topluluğa mensup biri tarafından işlenen suçun cezası o topluluğun reisi tarafından verilmekteydi.¹⁴ Suçun farklı sosyal topluluklar arasında işlenmesi, yani fail ile mağdurun farklı aile veya klanlara mensup olmaları durumunda mağdur ve/veya ailesinin, fail ve/veya ailesinden öç alması söz konusu olabilmekteydi.¹⁵ Her ne kadar öç alma yöntemi ilkel bir yöntem olsa da, mağdurun mağduriyetinin kısmen de olsa göz önüne alınmakta olduğu söylenebilir.¹⁶

Devletlerin ortaya çıkmasıyla birlikte suçu cezalandırma yetkisinin devlet tarafından kullanılmaya başlandığı ve kısas, diyet gibi yöntemlerle mağdurun göz önüne alındığı, mağdurun uğramış olduğu zararın giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Hitit, Asur, Hint, Çin ve Moğol gibi uygarlıkların hukuklarında diyete ve mağdurun zararının giderilmesine yönelik düzenlemelere rastlanmaktadır.¹⁷ Ancak özellikle 11. yüzyıldan itibaren¹⁸ devlet otoritesinin artmasıyla birlikte mağduru merkeze alan ve kısmen de olsa mağdurun zararını gidermeye çalışan bu anlayış yerini, yavaş yavaş işlenen suç nedeniyle toplum düzeninin ve devlet otoritesinin sarsıldığı ve bu nedenle işlenen suç nedeniyle asıl mağdur olanın devlet olduğu gibi bir anlayışa bırakmıştır.¹⁹ Ceza adaletinin devletleştirilmesiyle birlikte savcılık kurumu ortaya çıkmış, daha önce ceza mahkemesinde suçlunun itham ve takibi mağdur tarafından yerine getirilirken artık bunu

12 Zekeriya Yılmaz, *Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları-Davaya Katılma-Yargılama Giderleri*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s.66.

13 Cumhur Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 125.

14 Veli Özer Özbek, *TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı)*, Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 3. Baskı, Ankara 2006, s. 74

15 Özbek, *TCK İzmir Şerhi*, s. 74

16 Olgun Değirmenci, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, *TBB Dergisi*, Sayı 77, 2008, s. 43

17 Veli Özer Özbek, *Ceza Hukukunda Mağduriyetin Giderilmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir 1996, s. 17

18 Trulson, 2005, s. 400 Akt: Olgun Değirmenci, s. 46

19 Çetin Özek, “Suç Mağdurunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, S. 1-4, İstanbul, 1984, s. 14 ve 15.

toplum adına savcılık kurumu yerine getirmeye başlamıştır. XIX. Yüzyıl-
da ceza muhakemesi tamamen devlete ait bir hale getirilerek bu kuru-
mun devletin cezalandırma yetkisinin kullanılmasına hizmet ettiği kabul
edilmiştir.²⁰ Zamanla, işlediği iddia edilen suç nedeniyle toplum düzenini
bozan ve devlet otoritesini sarsan sanığın, güçlü olan devlet karşısında
bir takım haklarla donatılması gereği ortaya çıkmıştır.²¹ Sanığa bu şekilde
bir takım haklar tanınırken, mağdur maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilme-
si için tanıklık yaparak devlete yardımcı olan kişi olarak görülmüştür.²²
Mağduriyeti açısından ise muhakeme süreci hakkında bilgilendirilmemiş
adeta “*unutulan kişi*” olmuştur.²³

Ancak 1960’lardan itibaren daha önce ihmal edilen mağdurun rolü de-
ğişmeye başlamıştır.²⁴ İşlenen her suç toplumsal düzeni bozmakta ve dev-
let otoritesine zarar vermekte ise de, asıl mağdur suça doğrudan maruz
kalan kişidir. Ve çoğu zaman mağdur için daha çok önem arz eden şey
suçlunun cezalandırılmasından çok, uğramış olduğu zararın tazmin edil-
mesi ve mağduriyetinin giderilmesidir.²⁵

Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra suç mağdurları ile ilgili araştı-
rılmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu araştırmaların artması viktimoloji adı
verilen bilim dalının ortaya çıkmasına neden olmuştur.²⁶

Viktimoloji bilimi kurbanı ya da suç mağduru anlamak üzerine odaklanır. Suç sahnesini anlamaya çalışmanın yanında mağdurun kişiliği,
alışkanlıkları, tutumları, yaşam tarzı gibi konular hakkında bilgi edinerek
suçun neden bir başkasına değil de bu kişiye karşı işlenmiş olduğu konu-
sunda bir takım öngörüler elde edilebilmekte, bu sayede fail ile mağdur
arasındaki ilişki ortaya çıkarılabilmektedir.²⁷

20 Ferhat Uslu, “*Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 71 Sayı: 2013/4, s. 246.

21 Veli Özer Özbek, Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1999, s. 108 ve 109.

22 Veli Özer Özbek, Ceza Hukukunda Mağduriyetin Giderilmesi, s. 28.

23 Davis-Kunreuther-Connick, s. 492; Asli, s. 185; Trulson, s. 400 Akt: Olgun Değirmenci, s. 47.

24 Trulson, 2005, s. 400 Akt: Olgun Değirmenci, s. 48.

25 Ferhat Uslu, s. 246 – 247.

26 Ferhat Uslu, s. 247.

27 Ferhat Uslu, s. 247 – 248.

MAĞDUR HAKLARI İLE İLGİLİ ULUSLARARASI HUKUKİ BELGELER

Mağdur Hakları konusunda uluslararası alanda ortaya konmuş en önemli hukuki belgeler şunlardır:

Birleşmiş Milletler düzeyinde:

- ☛ 29 Kasım 1985 tarihli ve 40/34 sayılı Genel Kurul Kararı BM Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Deklarasyonu;
- ☛ 24 Temmuz 2002 tarihli ve ECOSOC R2002/12 sayılı Cezai Uyuşmazlıklarda Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına dair Temel Prensipleri;
- ☛ 22 Temmuz 2005 tarihli ve ECOSOC R2005/20 Suç Mağduru ve Tanığı Çocuklara İlişkin Konularda Adalet Hakkında Birleşmiş Milletler Rehberi;

Avrupa Konseyi Düzeyinde:

- ☛ 24 Kasım 1983 tarihli Şiddet Suçları Mağdurlarının Zararlarının Tazmin Edilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi;
- ☛ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(85)11 sayılı Ceza ve Usul Hukukunda Mağdurun Durumuna İlişkin Tavsiye Kararı
- ☛ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 15 Eylül 1999 tarihli ve R(99)19 sayılı Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaştırma hakkında Tavsiye Kararı;
- ☛ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2 Mart 2005 tarihli Terör Eylemi Mağdurlarının Korunmasına ilişkin Rehber İlkeleri;
- ☛ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Suç Mağdurlarına Yardımla ilgili 14 Haziran 2006 Tarihli ve 8 Sayılı Tavsiye Kararı;
- ☛ 25 Ekim 2007 tarihli Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi;
- ☛ 11 Mayıs 2011 tarihli Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi;

Avrupa Birliği düzeyinde:

- ☛ Suç mağdurlarının tazminatına ilişkin 29 Nisan 2004 tarihli ve 2004/80/AB sayılı Konsey Direktifi;

- ☛ Suç Mağdurlarının Hakları, Desteklenmesi ve Korunmasına ilişkin Asgari Standartları Belirleyen, ve 2001/220/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararının yerine geçen, 25 Ekim 2012 tarihli ve 2012/29/AB sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi.²⁸

Bu hukuki belgelerin birçoğunun yasal olarak bağlayıcı gücü olmasa da (“yumuşak hukuk”), genellikle üye devletlerin 20 yılı aşkın sağlam deneyimlerine dayanılarak hazırlanan çok faydalı ve kullanışlı rehber ilkeleri içermektedir. Ayrıca, tüm AB üye devletleri için bağlayıcı olan 2012/29/AB sayılı Direktif, mağdurlara ilişkin en kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemeleri içermektedir.²⁹

2012/29/EU sayılı direktif içerisinde yer alan mağdur haklarını şu şekilde sıralamak mümkündür;

Bilgi ve Destek Hükümü Başlığı Altındaki Mağdur Hakları (Bölüm 2)

- ☛ Anlama ve anlaşılma hakkı (Madde 3).
- ☛ Yetkili makamla yapılan ilk görüşmede bilgi edinme hakkı (Madde 4).
- ☛ Mağdurun şikayetçi olması sürecinde sahip olduğu haklar (Madde 5).
- ☛ Dava hakkında bilgi edinme hakkı (Madde 6).
- ☛ Yorum ve tercüme hakkı (Madde 7).
- ☛ Mağdurların destek hizmetlerine erişim hakkı (Madde 8).
- ☛ Mağdur destek hizmetlerinde yararlanma hakkı (Madde 9).

Soruşturmaya Katılma Başlığı Altındaki Mağdur Hakları (Bölüm 3)

- ☛ Sesini duyurma hakkı (Madde 10).
- ☛ Yargılamama kararı neticesinde oluşan haklar (Madde 11).
- ☛ Yargılamama kararının gözden geçirilmesini isteme hakkı.
- ☛ Yargılamama kararının gözden geçirilmesini isteme hakkını kullanmaya karar verip vermemeleri konusunda belirleyici olacak bilgilerin vakit kaybedilmeden mağdurlara bildirilmesi hakkı.
- ☛ Onarıcı hukuk kapsamında korunma hakkı (Madde 12).
- ☛ Hukuki yardım hakkı (Madde 13).

28 Ivo Aertsen, 2014, Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru. Türkiye: UNDP, s. 3.

29 Ivo Aertsen, 2014, s. 3 – 4.

- ☛ Masrafların iadesini isteme hakkı (Madde 14).
- ☛ Mülkün iadesini isteme hakkı (Madde 15).
- ☛ Soruşturma sırasında failden tazminat isteme hakkı (Madde 16).
- ☛ Başka bir Üye Ülkede ikamet eden mağdurların hakları (Madde 17).
- ☛ Mağdurun ilgili makamlara yaptığı şikâyetin hemen ardından ifadesinin alınması.
- ☛ Başka bir yerde ikamet eden mağdurların dinlenmesi amacıyla 29 Mayıs 2000 tarihinde imzalanan Avrupa Birliğine Üye Ülkeler arasında Cezai Konularda Karşılıklı Yardım Anlaşması ile belirlenen video konferans ve telefon konferans görüşmeleri ile ilgili hükümlerin olabildiğince geniş bir şekilde uygulanabilmesi.
- ☛ Suçun işlendiği Üye Ülkeden başka bir ülkede ikamet eden mağdurların, ikamet ettikleri Üye Ülkedeki yetkili makamlara şikâyette bulunabilme hakkı.
- ☛ Mağdurun şikâyetinin, şikâyette bulunulan yetkili makam tarafından, suçun işlendiği Üye Ülkenin yetkili makamlarına vakit kaybetmeden iletmesi hakkı.³⁰

356 **Mağdurların Korunması Ve Özel İhtiyaçları Olan Mağdurların Belirlenmesi Başlığı Altındaki Mağdur Hakları (Bölüm 4)**

- ☛ Korunma Hakkı (Madde 18).
- ☛ Mağdurun faille temastan kaçınma hakkı (Madde 19).
- ☛ Mahremiyetin korunması hakkı (Madde20).
- ☛ Özel korumaya ihtiyaç duyan mağdurların³¹ soruşturma sırasında korunma hakkı (Madde 22).³²

ÜLKEMİZDE MAĞDUR HAKLARI İLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

Ülkemizde mağdur hakları ile ilgili yasal düzenlemelere baktığımız zaman;

³⁰ 2012/29/EU Sayılı Direktif, s. 66 – 70.

³¹ Mağdurların özel koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi sırasında; (a) Mağdurun kişisel özellikleri; (b) Suçun niteliği ve ağırlığı; (c) Suçun olduğu koşullar göz önünde bulundurulmaktadır. Bkz. 2012/29/EU Sayılı Direktif, 22 inci madde 2 inci fıkra, s. 71.

³² 2012/29/EU Sayılı Direktif, s. 71.

- ☛ Ceza Muhakemesi Kanunu
- ☛ Türk Ceza Kanunu
- ☛ Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun
- ☛ Çocuk Koruma Kanunu
- ☛ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu
- ☛ Tanık Koruma Kanunu
- ☛ Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun
- ☛ Basın Kanunu
- ☛ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu
- ☛ 5233 Sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun

Gibi çeşitli mevzuatta yasal düzenlemelerin yapıldığını görmekteyiz.

Bunlar içinden 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na baktığımız zaman; 17/12/2004 tarihinde 25673 Sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, yeterli olmasa da mağdurlara sağladığı haklar açısından önemlidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 234. maddesinde, mağdurların sahip oldukları hakları soruşturma evresindeki haklar ve kovuşturma evresindeki haklar olarak iki parça halinde ele alınmıştır.³³

357

5271 Sayılı kanunun 234 üncü maddesinde sayılan mağdur hakları şunlardır:

a) Soruşturma evresinde;

1. Delillerin toplanmasını isteme,

2. Soruşturmanın gizlilik ve amacını bozmamak koşuluyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme,

3. (Değişik altbent: 24/07/2008-5793 S.K./40.mad) Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,

4. 153 üncü Maddeye uygun olmak koşuluyla vekili aracılığı ile soruşturma belgelerini ve elkonulan ve muhafazaya alınan eşyayı inceletme,

³³ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm> Erişim Tarihi: 29.01.2015 (Bundan sonra "5271 sk" olarak bahsedilecektir.

5. Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığı yönündeki kararına kanunda yazılı usule göre itiraz hakkını kullanma.

b) Kovuşturma evresinde;

1. Duruşmadan haberdar edilme,
2. Kamu davasına katılma,
3. Tutanak ve belgelerden vekili aracılığı ile örnek isteme,
4. Tanıkların davetini isteme,

5. (Değişik altbent: 24/07/2008-5793 S.K./40.mad) Vekili bulunmaması halinde, cinsel saldırı suçu ile alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteme,

6. Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvurma.

(2) Mağdur, onsekiz yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramını ifade edemeyecek derecede malûl olur ve bir vekili de bulunmazsa, istemi aranmaksızın bir vekil görevlendirilir.

358 (3) Bu haklar, suçun mağdurları ile şikâyetçiye anlatılıp açıklanır ve bu husus tutanağa yazılır.³⁴

5271 sayılı kanunun 236 ıncı maddesi, mağdurun ve şikâyetçinin dinlenmesi konusundaki düzenlemeleri içerir. Mağdurun tanık dinlenmesi esnasında yemin yaptırılmayacağı, Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için zorunlu olan haller haricinde, maruz kaldığı suç etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk ya da mağdurun ifadesinin bir defa alınabileceği, mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurun tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulacağı bildirilmektedir.³⁵

Yine 5271 sayılı kanunun 52/3-a maddesine göre, mağdur çocukların dinlenmeleri sırasında görüntülü ve sesli kayıt yapılmasının zorunlu olduğu, bu ses ve görüntü kayıtlarının sadece ceza yargılamasında kullanılacağı bildirilmiştir. (52/4 m).³⁶

34 5271 sk, 234 üncü Madde.

35 5271 sk, 236 üncü Madde

36 5271 sk, 52 inci Madde

BAZI AVRUPA ÜLKELERİNDE MAĞDUR DESTEK HİZMETLERİ

1. İNGİLTERE MAĞDUR DESTEK HİZMETLERİ

İngiltere ceza adalet sisteminde suçtan zarar görmüş kişi soruşturma ve kovuşturma aşamasında tanık olarak değerlendirilmektedir. Mağdur sıfatı ancak mahkûmiyet kararının kesinleşmesiyle kazanılmaktadır. Bu sebeple mahkeme sürecinde suçtan zarar görmüş kişiye *tanık sıfatıyla hizmet verilmektedir*.³⁷

İngiltere’de genel olarak mağdurlara sunulan hizmetleri, Mağdur Destek Örgütleri tarafından sunulan destek hizmetleri ve mahkemeler tarafından verilen tazminat kararları (Compensation Order) şeklinde ele almak mümkündür.

İngiltere’de Mağdur Destek Hizmetleri genellikle bir takım sivil toplum örgütleri (STK’lar) tarafından yürütülmekte ise de devlete bağlı olarak çalışan mağdur destek birimleri bulunmaktadır.

Aile İrtibat Birimi

Birçok olayda mağdurun temasa geçtiği ilk kurum genellikle polis güçleri olmaktadır. Suçun işlendiğini öğrenen polis soruşturma açmaktadır. Ancak daha önce yaşanan bir takım olaylar sonrası polislerin mağdurlara yaklaşımına gelen eleştirilerin artmasıyla bir takım çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar neticesinde ailelerin soruşturmanın her aşamasından haberdar edilmesi, yasları ve üzüntülerine saygı duyulması ve mağdur tarafın ruh durumuna uygun şekilde davranılması gerektiği hususları tespit edilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde *aile irtibat birimleri* kurulmuştur. Birim polis birimlerine bağlı olarak çalışmaktadır. Birimde görev yapan aile irtibat memurları özel eğitim almış polis memurlarıdır. Aile İrtibat Birimi, cinayetler, trafik ölümleri, açıklanamayan ani ölümler, intihar vakaları, ağır yaralanmalar, çocuklara karşı işlenen suçlar, terör suçları, insan kaçakçılığı suçları, doğal afetler, diğer kritik vakalarda görev yapmaktadır. Bu vakalarda polis mağdur ve ailesiyle doğrudan irtibata geçmemekte, bu iş için aile irtibat memuru görevlendirilmektedir.³⁸

37 T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Birleşik Krallık Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları Ve Hizmetleri İngiltere Ziyaret Raporu, 2014, Ankara, s. 7. (Bundan sonra İngiltere Çalışma Ziyareti Raporu olarak yer verilecektir.)

38 İngiltere Çalışma Ziyareti Raporu, s. 12 – 13.

Kraliyet Başsavcılık Servisi (CPS)

İngiltere Kraliyet Başsavcılık Servisi (CPS) bir suçlu hakkında iddianame düzenlenip düzenlenmemesine karar vermekten ve mahkeme sırasında bu sürecin takip edilmesinden sorumludur.

İngiltere Ceza Mahkemeleri

İngiltere Ceza Mahkemeleri ceza adalet sisteminde suçtan zarar görmüş kişi soruşturma ve kovuşturma aşamasında tanık olarak değerlendirilmektedir. Mağdur sıfatı ancak mahkûmiyet kararının kesinleşmesiyle kazanılmaktadır. Bu sebeple mahkeme sürecinde suçtan zarar görmüş kişiye tanık sıfatıyla hizmet verilmektedir.

Mahkemeler tarafından, Aile içi şiddet suçu mağduru tanıklar için telekonferans bağlantısı, mahkeme salonunun boşaltılması, tanığın kimliğinin gizlenmesi gibi tedbirler uygulanmaktadır. Cinsel suç mağduru tanıklar için polis tarafından video kaydı yapılmak suretiyle ifadelerinin alınması, yeniden ifade vermeksizin sadece sorulan soruların cevaplandırılması, 10 yaşından küçük çocuklar için taraflara soru kısıtlaması getirilmesi gibi tedbirler uygulanmaktadır. Mağdur ve ailesine yönelik olarak ta, mahkeme salonuna ayrı bir kapıdan girmelerinin sağlanması, sanık ve sanığın ailesinden ayrı bir yerde oturmalarının sağlanması, tanığın ifade vermesi gereken durumlarda duruşmada 2 saatten fazla bekletilmemesi gibi özel tedbirlerin yanında yargıç, çocuğun korkusunu yenmek ve çocuğu rahatlatmak için resmi iş kıyafetini(cübbe, peruk vs.) çıkarabileceğini çocuğa söylemek zorundadır. Ayrıca, çocuk tanıkların ifadesi kural olarak bir kere alınmakta ve bu ifade kamera ile kayıt altına alınmaktadır.³⁹

360

Tanık Bakım Birimi

İngiltere’de mağdur destek hizmeti veren bir diğer kuruluş ta, Tanık bakım birimidir. Tanık Bakım Birimi, Suç Mağdurları İçin Uygulama Kanununda düzenlenmiş ve bu Kanun kapsamında hizmet veren bir sivil toplum kuruluşudur. Başta iki genel yürütücü olmak üzere Birmingham biriminde toplam 34 kişi çalışmaktadır. Çalışanların çoğunluğunu gönüllü kişiler oluşturmaktadır. Birim sorumluluğunu yerine getirebilmek için 3 ana alanda görev yapmaktadır. Bunlardan ilki; mağdurlar için tahsisat, ikincisi; gerekli fonun 3. Sektör stratejileri ile sağlanması ve performans yönetimi, üçüncüsü ise; suçtan ötürü meydana gelen zararların telafisi alanlarıdır. Birimin bütçesi devletten gelen yardımlar, bağışlar ve projelerden elde edilen gelirlerden oluşmaktadır. 2013 yılında kuruma devlet

tarafından 12.000.000 sterlin ödeme yapılmıştır. Birim, yapılan harcamalara ilişkin aylık rapor hazırlamaktadır. Birime günlük 10 ile 30 arasında mağdur kişi başvurmaktadır.⁴⁰

Ulusal Fail Yönetim Servisi (National Offender Management Service-NOMS)

Bunun yanında İngiltere’de Ulusal Fail Yönetim Servisi (National Offender Management Service-NOMS) adı verilen servis, failin infaz süreci hakkında mağdurun bilgilendirilmesine yönelik faaliyet yürütmektedir. Mahkûmiyet kararının verilmesiyle aile içi şiddet suçu, cinsel saldırı suçu ve ceza alt sınırı 12 yıl olan suçların mağdurlarıyla temasa geçilerek mağdurlara; hükümlünün başvurduğu kanun yolları, infaz süreci, infaz sürecinde açık ceza evine alınması, şartlı tahliye olması, kamuya yararlı bir işte çalıştırılması gibi önemli gelişmeler, hükümlü hakkında alınan bazı yerlere gitmesinin yasaklanması gibi tedbir kararları Denetimli serbestlik kapsamında dışarıda olan failin tekrar suç işlemesi halinde eski suçun mağduruna işlenen suç konularında bilgi verilmektedir.

Elephant And Castle Mağdur Bakım Birimi

Mağdur Destek Birimi Londra’da hükümetten bağımsız bir dernek olarak toplam 32 ilçede kurulmuştur. Her bölge için bir mağdur destek birimi kurulmuştur. Bu dernek Londra genelinde maaşlı 600 çalışan ve gönüllüler ile hizmet vermektedir. Dernek çalışanları mağdurun ihtiyacını belirlemekle yükümlüdürler.

Ev İçi Şiddet Kurumu ‘Refuge’

Refuge, İngiltere’de ve dünyada çocuk ve aile içi şiddet konusunda faaliyet gösteren en büyük organizasyondur. Dünyada ilk defa kadınlara destek sunan bir ev olarak 43 yıl önce kurulan Refuge, çalışmalarını 3 ana konu üzerinden yürütmektedir. Bunlar; önleme, koruma ve kurallar koyma’dır. Çalışmalar bu üç ana süzgeçten geçirilerek yürütülmektedir.

Refuge tarafından sunulan hizmetlerden günde 3000 kadın/çocuk yararlanmaktadır. Kadınlara karşı her türlü şiddet (aile içi/cinsel/insan ticareti vs), kurumun çalışma alanına girmektedir. Ancak yalnız çocuklar (annesiz) kurumun faaliyet alanı dışında kalmaktadır. Kız çocukları tek başlarına iken, en az 16 yaşında iseler, verilen hizmetlerden faydalanabilmektedirler.

Şiddet gören kadına geniş hizmetler sunan Refuge, bütçe kaynağının %80'ini devletten karşılamaktadır. Ancak devletin Refuge için kaynak aktarımında bulunması zorunlu değildir. Refuge'ün bütçesinin büyük kısmının devlet tarafından karşılanması onun bağımsız bir kurum olmadığı anlamına gelmemekte, kurum çalışmalarını özerk bir şekilde yürütmektedir.⁴¹

Tazminat

İngiltere'de Sulh mahkemeleri ve ağır ceza mahkemelerinde sanık hakkında ceza ile birlikte tazminat kararı verilebilmektedir. Tazminat miktarının tespitinde bir üst limit belirlenmemiştir. Bir kişiye bütün ödemeler dâhil en fazla 500.000 sterlin ödeme yapılmaktadır. Tazminat miktarının belirlenmesinde;

- ☛ Meydana gelen zararın miktarı (beyan, sağlık raporu vs. ile belirlenmektedir),
- ☛ Sanığın mali durumu,
- ☛ Mağdurun kusuru dikkate alınmaktadır.

Tazminat çeşitli başlıklar halinde ödenmektedir;

362

- ☛ Yaralanma Ödemeleri
- ☛ Ölüm Ödemeleri
- ☛ Cenaze Masrafları
- ☛ Kazanç Kaybı Ödemeleri
- ☛ Özel Masraflar
- ☛ Bağımsız Diğer Harcamalar şeklinde belirtilmiştir. ⁴²

2. ALMANYA MAĞDUR DESTEK HİZMETLERİ

Almanya'da mağdurlara yönelik hizmetler Eyalet Adalet Bakanlıkları Sosyal Hizmet Dairelerinin kontrolünde, bütçeleri belediyelerce karşılanan dernekler tarafından yürütülmektedir.

Almanya'da Mağdur Hizmetleri Organizasyonu

Almanya'da, Adalet Bakanlığı ile sözleşme yapmak suretiyle, mağdur ve fail arasındaki uzlaşmayı sağlayan organizasyonları denetleyen, bu tür organizasyonlara sertifikasyon veren, bunların çalışanlarının eğitimini

⁴¹ İngiltere Çalışma Ziyareti Raporu, s. 18 – 21.

⁴² İngiltere Çalışma Ziyareti Raporu, s. 39,42,43,44.

sağlayan ve bu alanda standartlar geliştiren, mağdur hakları konusunda kamuoyunu bilgilendiren organizasyonlar bulunmaktadır. Ayrıca mahkemelerce verilen para cezalarının bir kısmı hâkim kararı ile bu ve buna benzer gönüllü kuruluşlara gelir olarak aktarılabilir.

Berlin Eyaletinde mağdur ve tanıklar için kurulmuş olan çok sayıda sivil toplum örgütü bulunmaktadır. Eyalet komisyonu tarafından bu tür organizasyonlar hakkında 100 sayfadan fazla bir liste oluşturulmuştur. Söz konusu örgütlerin faaliyet alanları (çocuk ve ergenler, aile içi şiddet, cinsel suç mağdurları eşcinsellere karşı şiddet vs) ile adres vb. bilgileri bu listede yer almaktadır.

Ayrıca, mahkeme, savcılık ve polis teşkilatlarında tanık-mağdur odaları bulunmakta olup, her bir birimde pedagoglar ve psikologlar görev yapmaktadır. Ancak anılan görevliler her savcılık teşkilatında yer almamaktadır. İletişim genellikle sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanmaktadır.

Mağdur Koruma Direktifine göre sivil toplum örgütlerinin devletten bağımsız olması gerektiğinden Adalet Bakanlığının sivil toplum örgütleri üzerinde denetim yetkisi bulunmamaktadır. Bununla birlikte Bakanlık ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği içerisinde çalışmaları söz konusudur. ⁴³

Adalet Bakanlığı Sosyal Hizmetler Dairesi

Berlin Eyaleti Sosyal Hizmetler Dairesi, Adalet Bakanlığının vermiş olduğu hizmetler kapsamında suçlu ve mağdur hizmetlerinin tamamının devlet eliyle yürütülmesi ve bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerince sunulan hizmetlerin kalitesini arttırmak için denetim mekanizmasını işleten resmi bir kurumdur. Eyalet Adalet Bakanlığı Suç İnfaz Genel Müdürlüğüne bağlı olan Sosyal Hizmetler Dairesinde daha çok devlet memurları görev yapsa da, yeminli olarak çalışan sözleşmeli personel de mevcuttur.

Eyalet Sosyal Hizmetler Dairesinde sosyal pedagog, sosyal hizmet çalışanı, öğretmen ve psikologlar görev yapmaktadır.

Sosyal Hizmetler Dairesi'nde;

- ☛ Suçlu mağdur anlaşmaları (Uzlaşma),
- ☛ Denetimli serbestlik,

43 T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, 8 – 10 Nisan 2014, Ankara, s. 3 – 4. (Bundan sonra Almanya Çalışma Ziyareti Raporu olarak yer verilecektir.)

- ☛ Adli kontrol,
- ☛ Psiko-sosyal hizmetler,
- ☛ Mahkeme yardımı,

şeklinde alt hizmetleri yürüten birimler mevcuttur.⁴⁴

Berlin Suç Mağdurları Danışmanlık Merkezi (Opferhilfe)

Suç mağdurlarına yönelik hizmet vermek üzere; 1986 yılında “Opfer-Hilfe” adında bir dernek kurulmuştur. Bu merkez suç mağdurlarına veya onların ailelerine koruma sağlanması ve danışmanlık hizmeti verilmesi amacıyla kurulmuştur.

1992’de Eyalet Adalet Bakanlığı ile işbirliği yapılarak tüm hizmetler Eyalet Adalet Bakanlığı ile birlikte yürütülmeye başlanmış ve bütçe de oradan karşılanmıştır. Suç Mağdurları Merkezi, Eyalet Adalet Bakanlığı Sosyal Hizmetler Dairesi ile yakın ilişki içerisinde çalışmalarını yürüten bir merkezdir.

Opferhilfe (Mağdur Yardım Derneği) Berlin Derneği tarafından tüm mağdurlar için genel bir hizmet sunulmaktadır. Bu kapsamda; eşcinselle-re, ev içi şiddete maruz kalanlara, çocuklara, gençlere, kadın ve erkeklere yönelik mağdur yardım hizmetleri sunulmaktadır.

Yıllık 200 bin Euro’luk harcama bütçesinin 150 bin-160 bin Euro’luk kısmı Eyalet Adalet Bakanlığı tarafından geriye kalan kısmı ise dernek tarafından karşılanmaktadır. Yapılan harcamalarda şeffaflık söz konusu olup, bu konuda eyaletler bilgilendirilmekte ve liste yapılmaktadır.

Berlin’de yaklaşık 150 adet küçük, 20 adetse büyük dernek bulunmaktadır. 20 büyük dernek Federal Adalet Bakanlığından finansman almakta olup, küçük dernekler için böyle bir finansman sağlanmamaktadır. Ayrıca, büyük derneklerin finansmanının sadece bir kısmı devlet tarafından karşılanmaktadır. Parasal yardımdan yararlanabilmek için belirli koşullar vardır. Ör. Cinsel suçlara ilişkin faaliyet yürüten bir dernek ancak 18. yılında bu finansmandan yararlanmaya başlayabilmiştir. Bakanlık dilekçe ile yapılan başvurular doğrultusunda bütçeyi belirlemektedir.

Opferhilfe Berlin Derneği, dernekler çatı organizasyonu olan Arbeitskreis der Opferhilfe (ADO) üyesidir. ADO ise European Forum for Victim Services üyesidir.⁴⁵

44 Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, s. 6.

45 Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, s. 6, 9.

Berlin Eyaleti Mağdur Destek Birimi (Opferbeauftragterdes Landes Berlin)

Birleşik Adalet ve Tüketici Koruma Eyalet Bakanlığına bağlı olarak görev yapan Mağdur Destek Birimi Ekim 2012’de suç mağdurlarına yönelik hizmet sunmak amacıyla kurulmuştur. Mağdur Destek Birimi tarafından sunulan alternatif yardım olasılıkları bir internet sayfasında sunulmaktadır. Polis tarafından mağdurlar için hazırlanan broşürde bu internet sayfasında yer almaktadır. İnternette yer alan söz konusu bilgilere 8 ayrı dilde ulaşılabilir. ⁴⁶

Almanya Berlin Eyaleti Gençlik Acil Servisi

Dernek öncelikle Alman vatandaşlarına yönelik olarak kurulmuş olsa da göçmen kadınların ihtiyaçlarının ortaya çıkmasıyla bu yönde de faaliyet yürütmeye başlamıştır. “Papatya Derneği” gençlik acil servisi şeklinde bir görev üstlenmiş ve gençlik merkezinden ayrı bir birim olarak özel koruma gerektiren mağdurlar için çalışmalar yürütmeye başlamıştır.

Papatya Derneği; genel olarak 12-18 yaş grubunda ailesiyle sorun yaşayan, ya da evden kaçan kız çocuklarına yönelik faaliyetleri yerine getirmektedir. Yaş grubu özellikle göçmenler için 21 yaşına çıkarılmıştır. Bu nedenle, 12-21 yaş arası gençlik acil merkezleri olarak faaliyet yürütmektedirler. ⁴⁷

365

Tazminat

Alman hukukuna göre suç mağdurlarına devlet tarafından tazminat ödenmesi söz konusu değildir. Ancak kasıtlı şiddet suçu mağdurunun kendisinde oluşan zararı suç failinden çeşitli nedenlerle tazmin edememesi durumunda zarar devlet tarafından karşılanmaktadır. Devlet kasıtlı suçlardan dolayı meydana gelen tedavi giderlerini karşılamaktadır. Taksirli suçlar yönünden ise, taksirli suçun genel tehlike yaratabilecek nitelikte olması halinde tedavi giderleri devlet tarafından karşılanmaktadır. Devletin kasıtlı suçtan dolayı çalışamayacak şekilde özre sahip olan mağdura maaş bağlaması söz konusu olmaktadır. Bu yasa ile eşi öldürülmüş dul kadınlar ile çocuklarına da devlet tarafından ödeme yapılabilir. ⁴⁸

46 Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, s. 12 – 13.

47 Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, s. 14.

48 Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, s. 17.

3. İSPANYA'DA MAĞDUR DESTEK HİZMETLERİ

İspanya'da 1995 yılına kadar mağdurlara yönelik hizmet veren devlet hastaneleri, çalışma ve sosyal güvenlik kurumları gibi çeşitli kurumlar bulunmasına rağmen bu kurumlar arasında koordinasyon sağlanamaması nedeniyle mağdurlara etkin bir şekilde destek verilememiştir. Bu nedenle yaşanan eksiklikleri gidermek, mağdur hakları kanununu hazırlamak, mağdur hakları alanında genel politikaları belirlemek ve bu alanda faaliyet gösteren kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak üzere Adalet Bakanlığı bünyesinde bir başkanlık kurulmuştur. Adli Tıp Kurumu da, hâkim, savcı ve avukatların görev yaptıkları bu başkanlığa bağlı olarak çalışmaktadır.

Avrupa Birliği direktiflerinde mağdur destek hizmetlerinin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmesi öngörülmüş olmasına rağmen, İspanya'da mağdur destek hizmetleri devlet kurumları tarafından yürütülmekte ve bu devlet kurumları mağdurlarla ilgili çalışan sivil toplum kuruluşlarının koordinasyonunu da sağlamaktadır.⁴⁹

Mağdur Destek Ofisleri (OAV)

366 İspanya'da daha önce bir suç nedeniyle herhangi bir kişiyi mağdur eden sanığın cezalandırılması sürecinde, mağdurun birbirinden farklı birçok kişi ve kurum ile muhatap olmak zorunda kalması nedeniyle mağdura yönelik hizmet veren kurumları koordine edecek, mağdurların haklarını koruyacak, mağdurlara yönelik verilen hizmetleri takip edecek bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle 1995 yılında Mağdur Destek Ofisleri kurulmuştur. Mağdur Destek Ofisleri, cinsel özgürlüğe karşı işlenen suçlar ve şiddet suçu mağdurlarına 35/1995 yasa kapsamında ücretsiz yardım ve destek veren İspanya Adalet Bakanlığı'na bağlı bir kamu kurumudur. Bu ofisler bütün özerk topluluklarda ve hemen hemen bütün büyük illerde bulunmaktadır.

İspanya'da 52 şehir merkezinde en az bir mağdur destek ofisi bulunmaktadır. Nüfusu yaklaşık 5 milyon olan başkent Madrid'de 12 mağdur destek ofisi bulunmaktadır. İspanya genelinde ise toplam 100 mağdur destek ofisi bulunmakta ve bu ofislerde psikologlar ile hukuk eğitimi almış kişiler çalışmaktadırlar.

49 Muhammet Ali Akyel 'İspanya'da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri' Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, 2014, Ankara s. 4. (Bundan sonra "İspanya Mağdur Hakları Raporu" şeklinde yer verilecektir.)

Mağdur Destek Ofislerinin Fonksiyonları

Mağdurlar, her şeyden önce kendilerini koruyan, himaye eden, dinleyen, yasal hakları ile ilgili bilgilendiren ve bu konuda kendilerine yardımcı olan birilerine ihtiyaç duymaktadırlar.

Her mağdurun kendine özgü ihtiyaçları bulunmaktadır ve bu nedenle mağdur destek ofislerinde mağdurların bu ihtiyaçlarına cevap verebilecek görevliler çalışmaktadırlar.

Mağdur Destek Ofislerinin birçok fonksiyonu olmakla birlikte bunlar içinde en fazla dikkat çeken mağdurun bilgilendirilmesidir. Mağdur Destek Ofislerinde mağdurlara yapılan bilgilendirme hizmetlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- a. Mağdurlara hakları konusunda yapılan genel bilgilendirme.
- b. Mağdurlara yardım sağlamak için mevcut özelleştirilmiş hizmetler ile ilgili yapılan bilgilendirme.
- c. Nasıl şikâyette bulunulacağı veya nasıl dava açılacağı konularında yapılan bilgilendirme.
- ç. Ceza davası sürecine nasıl katılacağı konusunda yapılan bilgilendirme.
- d. Şikâyetleri, yasal işlemleri, davaları, anlaşmazlıkları veya kabahat ve suça ilişkin var olan diğer ayrıntılar hakkında yapılan bilgilendirme.
- e. Sunulan yasal önerilerin ve yardımın hangi koşullar altında ve nasıl kullanılacağı konusunda yapılan bilgilendirme.
- f. Yasal yardım almak için yapması gereken işlemler hakkında yapılan bilgilendirme
- g. Ekonomik yardım bağlanması için gerekli koşullar hakkında yapılan bilgilendirme.
- h. Tıbbi bakımdan faydalanma hakkı konusunda yapılan bilgilendirme.
- i. Alternatif barınma olanakları konusunda yapılan bilgilendirme.
- j. Ceza davası sürecinden kaynaklanan masrafın geri ödenmesi hakkında yapılan bilgilendirme.
- k. Mevcut onarıcı adalet hizmetleri hakkında yapılan bilgilendirme.
- l. Duruşma tarihi ve karar hakkında yapılan bilgilendirme.

Bilgilendirme dışında mağdur destek ofislerinin diğer fonksiyonları da şunlardır;

- a. Mağdurlara duygusal destek sağlama.
- b. Mağdurun hakkını araması ve zararının karşılaması amacıyla yasal süreçler ve ekonomik hakları ile ilgili önerilerde bulunma.
- c. Tehdit ve korkutma gibi mağdurun ikincil mağduriyete uğramasına yol açabilecek veya mağduriyetin tekrarına neden olabilecek durumları önleme konusunda önerilerde bulunma.
- c. Mağdurlara destek sağlayacak hizmetlerin tedariki için yetkili birimler ve kurumlar arasında koordinasyon sağlama.
- d. Mağdurlara destek hizmetlerini sağlamak amacıyla Cumhuriyet savcılığı, mahkemeler ve hâkimlerle koordinasyon kurma.
- e. Mağdura verilebilecek destek hizmetlerini belirlemek amacıyla, mağdura özel koşulları değerlendirme. Mağdurun özel durumuna göre belirlenecek bu hizmetler şunlardır;

☛ Psikolojik yardım veya destek.

☛ Duruşmalarda mağdura refakat etme.

368

☛ Psiko-sosyal kaynaklar ve mevcut bakım olanakları hakkında bilgilendirme.

☛ Özel koruma ihtiyacı duyan mağdurlara zamanında özel destek önlemleri alma.

☛ Özelleştirilmiş destek hizmetlerine havale etme.

☛ Mağdurlara, dava sürecinin yanında onarıcı adalet kapsamında uzlaşma süreci ile ilgili destek sağlama.⁵⁰

Maddi Yardım

İspanya'da;

☛ Şiddet saldırısı sonucu geçici ya da kalıcı olarak sakat kalan mağdurlara,

☛ Şiddet saldırısı sonucu bir yakınını kaybeden kişilere,

☛ Cinsel suç mağdurlarına,

☛ Maddi yardım yapılmaktadır.⁵¹

⁵⁰ İspanya Mağdur Hakları Raporu, s. 15 – 16.

⁵¹ İspanya Mağdur Hakları Raporu, s. 21.

Mağdurun zararının tamamı, sanığın ekonomik gücü olması durumunda sanıktan tahsil edilmekte, sanığın ekonomik gücünün zararı karşılamaya yetmediği durumlarda ise, zararın bir kısmı devlet tarafından ödenmektedir. Maddi yardımın ödenmesinde mağdur destek ofislerinin görevleri yönlendirme ve bilgilendirmeden ibarettir.⁵²

4. TÜRKİYE'DE MAĞDUR DESTEK HİZMETLERİ

Ülkemizde genel olarak mağdurlara hizmet veren birçok devlet kurumu bulunmaktadır. Ancak verilen hizmetlerin etkililiğini ve takibini yapacak, kurumlar arası koordinasyonu sağlayacak çatı bir kurumun olmaması nedeniyle bir takım sıkıntılarla karşılaşabilmektedir. Ayrıca mağdur hakları ve verilecek olan hizmetleri içeren temel bir yasanın bulunmaması da büyük bir eksikliktir. Mağdur hakları ve hizmetleri hakkında temel kanunun mevcudiyeti, genellikle haklarından haberdar olmayan ve birçok adli ve diğer hizmeti bilmeyen suç mağdurları için bu hakları ve hizmetleri daha şeffaf hale getirecektir.⁵³

Türkiye'de mağdurlar ve hakları ile ilgili olarak her kurumun kendi ilgi alanına giren konularda hizmetler sunduğu, ancak sunulan bu hizmetleri bütüncül olarak ele alabilecek, kurumlar arası koordinasyonu sağlayabilecek ve Yürütülen çalışmalar sonucunda, mağdur hakları alanında görülen eksiklikler, ihtiyaçlar ve uygulamada yaşanan sıkıntılar neticesinde 18/11/2013 tarihli Bakan Olur'u ile; mağdurlara suç sonrası yaşadıkları olumsuz dönemde destek olmak, rehberlik hizmeti sunmak, suç sonrası mağduriyetler yaşamasının önüne geçmek ve benzer sair hizmetleri yerine getirmek üzere Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Mağdur Hakları Daire Başkanlığı kurulmuştur.

MAĞDUR HAKLARI DAİRE BAŞKANLIĞI'NIN KURULMA NEDENLERİ

1- Hazırlanan Raporlar Çerçevesinde Belirlenen Eksiklikleri Giderecek ve Uluslararası Sözleşmelerin Öngördüğü Yükümlülükleri Yerine Getirecek Yapıya Duyulan İhtiyaç;

a. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından hazırlanan rapor

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu tarafından 'Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının kadın ve çocuk-

⁵² İspanya Mağdur Hakları Raporu, s. 23.

⁵³ Ivo Aertsen, 2014, s. 25.

lara yönelik şiddetle mücadele kapasite ve imkanlarının değerlendirilmesi' konulu, 30.05.2013 tarihli araştırma ve inceleme raporu da kurumsal yapıya ilişkin olarak çeşitli öneri ve tespitlerde bulunmuştur.

Özetle; kadına ve çocuğa yönelik şiddet mağdurlarına ilişkin müdahale, yardım, destek ve koruma sürecinde, kurumlar ve aktörler açısından **"çok başlılık" olduğu ve bütüncül bir destek sisteminin bulunmadığı, her kurumun mağdurun kamu hizmet sürecine dahil olmasından kendi görev ve yetki alanı ile sınırlı olarak ve kendi mesleki perspektifi üzerinden, diğer hizmet paydaşları ile koordine olmadan bir süreç yürütmekte olduğu, bu itibarla da mağdurların etkin ve verimli bir kamu hizmetialamadıkları, şiddet ve istismar mağdurlarına ihtiyaç duyduğu hukuki, sosyal, psikolojik ve ekonomik desteği sağlamak, kurumlararası koordinasyonu yürütmek, ilgili birimlere yönlendirmek ve işlemlerini takip etmek, mağdura ilişkin işlemlerin tek dosya üzerinden takip edilmesini ve tamamlanmasını sağlamak, ikincil örselenmeler yaşanmaması için doğrudan yardımlar yapmak, bilimsel altyapıyı oluşturmak ve etki analizleri yapmak, verilen hizmetleri bir veri tabanı üzerinde kayıt altına alarak hizmetlerin etkinliğini ölçmek ve kötüye kullanımları engellemek üzere bir "Mağdur Destek Hizmetleri" birimi kurulmasının uygun olacağı belirtilmiştir.⁵⁴**

370

b. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından hazırlanan rapor

Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi Başkanlığı tarafından hazırlanan, ceza adalet sisteminde mağdur haklarıyla ilgili uygulama ve aksaklıkların tespiti ile yaşanan sorunların giderilmesi amacıyla mağdurların ceza yargılaması sırasında karşılaştıkları problemlerin irdelenmesine yönelik 28.06.2013 tarihli raporda, bu alanda ülkemizde iki temel eksiklik tespit edilmiştir. Bunlar, **suç mağdurlarını koruma kanunu bulunmaması ve mağdurlarla ilgilenecek merkezi bir birimin oluşturulamamasıdır.**⁵⁵

54 T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'nun 30.05.2013 tarih ve 2013/1 sayılı Araştırma ve İnceleme Raporu, 2013.

55 İsmail TAMER, Erdiñç YILMAZ, "Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları", T.C. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi, İnceleme Raporu, 2013.

c. Türkiye tarafından imzalanan “Şiddet Suçu Mağdurlarının Zararlarının Devlet Tarafından Giderimi İçin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması halinde mağdurların zararlarının Devlet tarafından giderimi için bir teşkilat yapılmasına ihtiyaç duyulacak olması

Daha önce “Suç Mağdurlarına Yardım Hakkında Kanun Tasarısı” hazırlanmış ancak yasalaşamamıştır. Benzer hükümler içeren yeni bir yasanın çıkarılması halinde mağdurların zararının tespitini ve ödemesini yapacak bir organizasyona ihtiyaç duyulacaktır.

d. İstanbul Sözleşmesi olarak anılan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” nin onaylanması nedeniyle ortaya çıkacak organizasyon ihtiyacı;

Avrupa Konseyine üye devletler ile sözleşmenin tarafı olan diğer devletlerce, kadınlar ile kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalma riskinin erkeklerden daha yüksek olduğu kabul edilmiştir. Bu düşüncenin bir yansıması olarak ülkemizin öncülük ettiği ve İstanbul Sözleşmesi olarak anılan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi” 11.05.2011 tarihinde İstanbul’da kabul edilmiştir. Sözleşmenin amacı; “Kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve politikalar ve tedbirler geliştirmek” olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda; sözleşmenin etkin şekilde yerine getirilmesi için Adalet Bakanlığı ve adliyelerde uygulama yapacak birime ihtiyaç duyulmaktadır.

2- Mevcut Teşkilatlanmanın Yetersizliği ve Denetimli Serbestlik Yönetmeliğinde Yapılan Düzenlemenin Hayata Geçirilememesi;

CTE Genel Müdürlüğü Denetimli Serbestlik Dairesi Başkanlığına bağlı olarak Koruma Kurulları ve Mağdur Destek Hizmetleri Şube Müdürlüğü faaliyet yürütmektedir. Ancak, bu şube müdürlüğünün henüz hiçbir adliyede bürosu bulunmamaktadır. Denetimli serbestlik müdürlüklerinde, mağdurlara yönelik hizmetleri koordine etmek ve yürütmek üzere mağdur destek hizmetleri bürosu oluşturulacağı, mümkün olması durumunda büronun, müdürlüğün diğer birimlerinden ve yükümlülere yönelik çalışmaların yürütüldüğü kısımlardan ayrı bir yerde kurulacağı, uygun yer tahsis edilmesi halinde mağdur destek hizmetleri bürosunun adliye içerisinde görev yapabileceği Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Ancak bu düzenleme henüz hayata geçirilememiş, mağdur destek hizmetleri bürosu kurulamamıştır.

3- Sanık Odaklı Yapının Mağdur Haklarına Çare Olamaması ve Asıl Görevleri Nedeniyle Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde Mağdur Haklarının İkinci Planda Kalacak Olması;

Denetimli Serbestlik Şube Müdürlükleri kuruldukları andan itibaren sanık ve hükümlülerle ilgilenmektedir. Teşkilatlanması, personel yapısı, misyonu hep hükümlülerin denetimi, yükümlülüklerinin takibi ve topluma kazandırılmaları yönünde olmuştur. Mevzuatın kendisine yüklediği görev ve sorumluluklara bakıldığında asıl işi sanık ve hükümlülerle ilgilenmek olan bu birimin ek görev olarak mağdurlarla da ilgilenmesi mağdur hakları bakımından ortaya çeşitli soru işaretleri çıkarmaktadır. Görevi gereği hükümlü ve sanıklarla ilgilenen bir teşkilat olan denetimli serbestlik müdürlüklerinin mağdurlara destek olma görevini amaca uygun şekilde ifa etmesi, oluşmuş kurum kültürü, personel yapısı nedeniyle zor görünmektedir.

MAĞDUR HAKLARI KANUNU İÇERİĞİNDE OLMASI GEREKEN HUSUSLAR

Düzenlenecek olan Mağdur Hakları Kanunu'nun içeriğinde olması gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz;

- 1. Amaç, Kapsam ve Tanımlar;**
- 2. Temel İlke ve Yükümlülükler**
- 3. Temel Haklar**
 - ☛ Bilgilendirilme hakkı;
 - ☛ Saygı, Anlaşılma ve Özür hakkı;
 - ☛ Tazminat hakkı (Maddi Yardım Hakkı);
 - ☛ Korunma Hakkı;
 - ☛ Çalışma hakkı; İstihdam
 - ☛ Tedavi hakkı;
 - ☛ Ceza muhakemesine yönelik haklar;
 - ☛ Adli Yardım Hakkı;
 - ☛ Eğitim Hakkı;
- 4. Kuruluş, Teşkilat ve Görev;**
- 5. Gönüllü çalışanlar ve diğer hizmet birimleri;**
- 6. İtiraz ve Kanun Yolu;**
- 7. Temel Hizmetler;**
- 8. Destek Hizmetleri;**
- 9. Kırılgan Gruplara Yönelik Hizmetler;**
- 10. Maddi Yardımlar;**
- 11. İstatistik ve Raporlama;**

SONUÇ

Adalet Bakanlığı özellikle son on yıl içerisinde yapılan değişiklikler ile haklı olana hakkının teslim edilmesi ve suçluya da cezasının verilmesinin ötesinde, aile, çocuk, kadın gibi toplumun önemli ve kırılgan yapısını teşkil eden gruplar ile de yakından ilgilenmektedir. Özellikle Aile ve Çocuk Mahkemeleri'nin kurulması ve bu mahkemelerin bünyesinde çalışmaya başlayan Sosyal Çalışma Görevlileri (Pedagog, Psikolog, Sosyal Çalışmacı) sayesinde Adalet Bakanlığı, toplumun içerisine daha fazla nüfuz edebilme imkânına kavuşmuştur. Ancak bu imkân beraberinde Adalet Bakanlığı'nın bir takım sosyal içerikli sorumluluklar üstlenmesini ve bu alandaki ihtiyaçlara da cevap verebilecek bir çatı birime sahip olması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Her olayda yer alan mağdur-sanık denkleminde sosyal hukuk devleti olan devletimiz; suçluyu cezalandırırken mağdurun yanında yer almalı, mağdurun maddi ve manevi olarak onarılmasının toplum barışı ve adalete güven duygusunun gelişiminde çok önemli olduğunun farkına varılması gerekmektedir. Bu kapsamda müstakil bir Mağdur Hakları Yasası çıkarılmalı, ilgili diğer mevzuat gözden geçirilmelidir.

Bu nedenle hazırlanacak olan kanun da;

- ☛ 2012/29/EU sayılı AB Direktifine uygun şekilde **mağdur ve hakları** yeniden tanımlanmalıdır.
- ☛ Suç mağduruna tanınan temel haklar belirlendikten sonra temel hizmetler belirlenmeli, hizmet veren kamu kurumlarının görev sınırları çizilmelidir.
- ☛ **Bilgilendirme hizmeti** ve soruşturma-yargılama aşamasında **kırılgan gruplara sürece ilişkin psiko-sosyal destek** adliyelerde sağlanmalıdır.
- ☛ **Barınma, korunma, tedavi, istihdam v.b hizmetler ilgili kamu kuruluşlarınca** verilmelidir. Her kurum kendi görev alanına giren konularda hizmet vermeye devam etmelidir. Ancak hizmetlerin koordinesi sağlanmalı ve takip edilmelidir.
- ☛ Mağdur hizmetlerinin **kamu odaklı başlatılması, zamanla STK lara devri** sağlanmalıdır.
- ☛ Kolluk Ve Diğer Görevlilerin, Görevlerinin İfası Sırasında Mutlak Surette Uymak Zorunda Olacakları **"Mağdura Yaklaşım Kılavuzu"** nun oluşturulması sağlanmalıdır.
- ☛ Suça Maruz Kalan Mağdurların Bilgilendirilmesi amacıyla **"Mağdur Hakları Kılavuzu"** oluşturulması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZOĞLU Muhammet, Ceza Hukuku Açısından Teori ve Uygulamada Mağdur Kavramı, Adil Yayınevi, Ankara, 2000.
- AERTSEN Ivo, (2014). Türkiye’de Mağdur Haklarının ve Mağdurlara Verilen Hizmetlerin Güçlendirilmesi: Etkin Uygulamaya Doğru. Türkiye : UNDP.
- AKYEL Muhammet Ali ‘İspanya’da Mağdur Hakları ve Mağdur Destek Hizmetleri’ T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, 2014, Ankara.
- DEĞİRMENCİ Olgun, “Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Mağdur Hakları”, TBB Dergisi, Sayı 77, 2008, s. 33 – 86.
- DEVELİOĞLU Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat (23. Baskı). Aydın Kitabevi, İstanbul, 2003.
- [Http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm](http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5271.htm) Erişim Tarihi:29.01.2015.
- [Http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF) Erişim Tarihi: 29.01.2015.
- [Http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8202&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0](http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8202&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0) Erişim Tarihi: 30.01.2015
- [Http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130305-7.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130305-7.htm) Erişim Tarihi: 29.01.2015.
- 374 [Http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54c7496ef01699.83635892](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54c7496ef01699.83635892) Erişim Tarihi: 27.01.2015.
- ÖZBEK Veli Özer, TCK İzmir Şerhi, Yeni Türk Ceza Kanununun Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı), Güncelleştirilmiş Geliştirilmiş 3. Baskı, Ankara, 2006.
- ÖZBEK Veli Özer, Ceza Hukukunda Mağduriyetin Giderilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir, 1996.
- ÖZEK Çetin, “Suç Mağduruğunun Korunması İle İlgili Bazı Sorunlar”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, S. 1-4, İstanbul, 1984.
- SOYSAL Tamer, Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Bahçeşehir Üniversitesi IGUL Yayınları, No: 9, İstanbul, Ağustos 2005.
- ŞAHİN Cumhur, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- TAMER İsmail, YILMAZ Erdinç, “Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları”, T.C. Adalet Bakanlığı İç Denetim Birimi, İnceleme Raporu, 2013, Ankara.
- TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Mağdur Hakları Raporu, 2014, Ankara.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Almanya Çalışma Ziyareti Raporu, 8 – 10 Nisan 2014, Ankara.
- T.C. Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Birleşik Krallık Ceza Adalet Sisteminde Mağdur Hakları Ve Hizmetleri İngiltere Ziyaret Raporu, 2014, Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, “Merkezi Ve Yerel Kamu Kurum Ve Kuruluşları İle Sivil Toplum Kuruluşlarının, Kadın Ve Çocuklara Yönelik Şiddetle Mücadele Kapasite Ve İmkânlarının Değerlendirilmesi”, Araştırma ve İnceleme Raporu, 2013, Ankara.

USLU Ferhat, “Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 71 Sayı: 2013/4, s. 241 – 260.

YILMAZ Zekeriya, Ceza Muhakemesinde Mağdur Hakları–Davaya Katılma–Yargılama Giderleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

KADIN VE SUÇ KORKUSU: YAYGINLAŞMIŞ KLİŞELER

Münevver YILDIZ¹, Gülsün KILIÇ AKIN¹

Özet

Suç korkusuna yönelik olarak yapılan çalışmalar, erkek ve kadınların yaşamış oldukları suç korkuları arasında nispeten küçük ancak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Suç korkusuna yönelik profesyonel olmayan bazı araştırmalardan elde edilen ve medyada da gösterilen sonuçlarla desteklenerek oluşturulan klişeler, objektif suç mağduriyet riski oranları ile bir tezatlık göstermektedir (Gilghrist, Bannister, Ditton , Farrall, 1998). Bu çalışmada, suç korkusuna ilişkin yaygınlaşmış klişeler ele alınarak bu konudaki objektif suç mağduriyet riski oranları ve kadının suç korkusunu ortaya çıkaran etkenler, kadınların en çok yaşamış oldukları suç korkularının neler olduğu incelenerek tartışılacaktır.

376

Giriş

1960'lardan bu yana önemli bir sorun olarak ortaya çıkan (Dobbs, Waid, Shelley, 2009), akademisyenler ve politikacılar tarafından ilgi gösterilen bir alan olan suç korkusu, toplumsal ve siyasal alanda suç olgusundan daha fazla sorun haline gelmiştir (Gilghrist, Bannister, Ditton , Farrall,1998). Literatürde suç korkusu, "bir suça ya da kişinin suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği bir duygusal korku veya endişe reaksiyonu" olarak tarif edilebilir (Ferraro, 1995). Şahıs bazından bakıldığında suç korkusunun endişeye, güvensizliğe, memnuniyetsizlik ve tatminsizliğe, yabancılaşmaya ve psikolojik bozukluklara, neden olduğu görülebilmektedir (Miceli, 2004). Suç korkusu konusunda yapılan çalışmalar çeşitli faktörlerin suç korkusunu nasıl etkilediğini, en çok suç korkusu duyan kişilerin kimler olduğunu ve neden korku duyduklarını, kimlerin

¹ Kara Harp Okulu, Sosyoloji Bölümü, Ankara

daha fazla mağdur olma riski taşıdıklarını inceleyerek kamuoyunu bilgilendirmeye yönelik olarak yapılmıştır (Hilinski, Neeson, Andrews, 2011). Türkiye’de ise suç korkusuna ilişkin çalışmalar Avrupa ülkelerine göre oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda genel olarak kentlerde veya kırsal kesimde yaşayan bireylerin suç korkuları ölçülmüştür (Çardak, 2012). Suç korkusuna yönelik olarak yapılan çalışmalar, erkek ve kadınların yaşamış oldukları suç korkuları arasında nispeten küçük ancak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Suç korkusuna yönelik profesyonel olmayan bazı araştırmalardan elde edilen ve medyada da gösterilen sonuçlarla desteklenerek oluşturulan klişeler, objektif suç mağduriyet riski oranları ile bir tezatlık göstermektedir (Gilghrist, Bannister, Dutton , Farrall, 1998). Örneğin konuya ilişkin yapılan çalışmalarda kadınların, yaşlıların, düşük sosyoekonomik statülü bireylerin, azınlıkların ve kentlilerin suç korkusunu en fazla yaşayan gruplar olduğu (Hilinski, Neeson, Andrews, 2011), istatistiksel olarak ortaya konulan sonuçlarda ise erkeklerin kadınlara oranla daha fazla mağduriyet yaşadıkları saptanmıştır (Çardak, 2012). Ancak aktardıklarıyla toplumdaki bireyler üzerinde önemli ölçüde etkili olan medya da kadının yaşadığı mağduriyet haberleri daha fazla gösterilerek objektif suç mağduriyet oranları ile bir tezatlık yaratılmaktadır. Böylece kadınların erkeklerden daha fazla mağduriyet yaşadıkları gibi bir inanış oluşmaktadır (Gilghrist, Bannister, Dutton, Farrall, 1998). Bu araştırmada, suç korkusuna ilişkin yaygınlaşmış klişeler ele alınarak bu konudaki objektif suç mağduriyet riski oranları ve kadının suç korkusunu ortaya çıkaran etkenler, kadınların en çok yaşamış oldukları suç korkularının neler olduğu incelenerek tartışılacaktır.

Suç Korkusu

Literatürde suç korkusu, toplumda gerçekleşen suçlardan zarar görme korkusu şeklinde ifade edilmektedir. Bu kavram 1940’lı yıllardan itibaren gerek akademik alanda gerekse politik alanda dikkatleri çekmeye başlamıştır. İlk dönem çalışmaları sınırlı ve temelde bireylerin geceleri, tek başlarına oldukları zaman korku duyup duymadığını anlamaya yönelik olmuştur. Çalışmalarda kadınların, yaşlıların, etnik grupların suç korkusunu en fazla yaşayan gruplar olduğu ifade edilmektedir. Türkiye’de ise suç korkusuna ilişkin çalışmalar Avrupa ülkelerine göre oldukça sınırlıdır (İçli, 2007).

Yapılan pek çok araştırma, suç korkusunun kişilerin gece vakti evlerinde bile yalnız kalamamalarına neden olduğunu ve diğer şahıslarla olan sosyal ilişkilerini kesmelerine sebebiyet verdiğini göstermektedir (İçli, 2007). Skogan ve Maxfield (1981)’e göre, ‘suç korkusu’ndan endişe ve korku duyan bireylerin kendilerini korumak için silah satın almak ve ekstra

koruma tedbirleri almak gibi geniş bir yelpazede pek çok tedbiri almışlardır. Bunlara ek olarak, yaşadıkları çevrelerden taşınarak daha güvenli buldukları yerlere yerleşmeye ve ikamet ettikleri evlerini değiştirmelerine kadar uzun boylu önlemler oluşturduğu ve böylelikle insanların yaşam kalitesini altüst edebildiği görülmektedir.

Diğer yandan, toplumsal açıdan suç korkusu toplumu oluşturan bireyler arasındaki karşılıklı güven ve dayanışmayı bozmakta (Brooks, 1974) ve bu yönüyle de geleneksel sosyal kontrol mekanizmalarını işlemez hale getirerek toplumsal düzeni altüst edebilmektedir (Sampson, 1997). Kısacası bir suça maruz kalma korkusunun olumsuz etkileri, tahmin edildiği gibi bir suçun mağduru olmanın neden olabileceği sosyal ve ekonomik kayıpların çok ötesine geçebilmektedir. Özellikle batı dünyasında suç korkusu birçok konunun önünde yer edinmiş, kamu politikalarına yön veren siyasilerin ve uygulayıcılar olarak bürokratların gündeminde hemen çoğu zaman en üst kademelerde yerini almıştır (Clemente, Kleiman, 1977). Zira suç korkusunun olumsuz etkilerinin azaltılması, suç ve temel etkenleriyle mücadelede en hayatı parçalardan biri olarak kabul edilmektedir (Brooks, 1974). Suç korkusunun sosyal ve politik gündemlerde hatırı sayılır bir yer almasının en önemli nedeni, hiç şüphesiz suç korkusunun birey ve topluma çıkarmış olduğu faturadır. Korku, nedenleri ve sonuçları itibariyle üzerinde dikkatle durulması gereken önemli bir olgudur (Clemente, Kleiman, 1977).

Yaygınlaşmış Klişeler

Suç korkusuna yönelik olarak yapılan çalışmalar, erkek ve kadınların yaşamış oldukları suç korkuları arasında nispeten küçük ancak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu ortaya koymuştur. Suç korkusuna yönelik profesyonel olmayan bazı araştırmalardan elde edilen ve medyada da gösterilen sonuçlarla desteklenerek oluşturulan klişeler, objektif suç mağduriyet riski oranları ile bir tezatlık göstermektedir (Gilghrist, Bannister, Dutton, Farrall, 1998). Örneğin konuya ilişkin yapılan çalışmalarda kadınların, yaşlıların, düşük sosyoekonomik statülü bireylerin, azınlıkların ve kentlilerin suç korkusunu en fazla yaşayan gruplar olduğu (Hilinski, Neeson, Andrews, 2011), istatistiksel olarak ortaya konulan sonuçlarda ise erkeklerin kadınlardan, gençlerin de yaşlılardan daha fazla mağdur oldukları görülmektedir. Korkuları gereği, kadınlar ve yaşlılar, erkekler ve gençlere göre daha fazla kapalı ve korunaklı ortamlarda kalmakta, bu nedenle de sokaklarda daha az kalmamalarına rağmen, duydukları güvenlik endişesi ile pek çok tedbir almakta ve netice itibariyle daha az suç mağduru olmaktadır. Erkekler ve gençler ise, suç korkuları az olduğu için, daha fazla dışarıda vakit geçirmekte, suça karşı daha az önlem almakta ve

netice itibariyle de daha fazla suç mağduru olmaktadırlar (Çardak, 2012; Dolu, Uludağ, Doğutaş, 2010). Ancak aktardıklarıyla toplumdaki bireyler üzerinde önemli ölçüde etkili olan medya da kadının yaşadığı mağduriyet haberleri daha fazla gösterilerek objektif suç mağduriyet oranları ile bir tezatlık yaratılmaktadır. Böylece kadınların erkeklerden daha fazla mağduriyet yaşadıkları gibi bir inanış oluşmaktadır (Gilghrist, Bannister, Dutton, Farrall, 1998).

Gilghrist, Bannister, Dutton, Farrall, (1998)'ın yapmış oldukları çalışmada da erkek ve kadınların deneyimleri ile mağduriyete karşı gösterdikleri tepkiler arasında benzerlikler olduğu bulunmuştur. Örneğin erkekler de kadınlar gibi suça karşı endişe duymaktadır ancak bu erkek ve kadına göre farklılaşmaktadır: erkekler kadınlar için endişe duyarken kadınlar daha çok çocukları için endişe duymaktadır. Yine erkek ve kadınların suçu önlemek için aldığı tedbirler ve suçun günlük yaşamlarına etkileri konusunda da benzerlikler gösterdiği bu çalışmayla ortaya konulmuştur.

Endişeli Kadın

Suç korkusu konusunda yapılan birçok çalışma kadınların daha fazla suç korkusu yaşadıklarını ve bu korkunun nedenlerini ortaya koymuştur. Örneğin Scotta (2003) "Stranger Danger: Explaining Women's Fear of Crime" adlı çalışmasında kadınların erkeklere göre üç kat daha fazla korku duyduklarını belirtmiştir. Bu görüşü paradoksal bir durum olarak değerlendiren kimi araştırmacılar, kadınların korkularının akılla bağdaşmayacak derecede abartılı olduğunu değerlendirmiş ve bu görüşü kanıtlamak için kadın mağduriyet istatistiklerine başvurmuşlardır (Alvi'den akt. Çardak, 2012).

Kadınların yüksek suç korkuları için çeşitli açıklamalar getirilmektedir. Bunlardan ilki, kadınların bir saldırıya maruz kaldıklarında kendilerini savunmalarının daha az mümkün olması yani kadın olmalarına bağlı olarak güvenlik açısından kaynaklandığı ve onların saldırı sonucu kaybettikleri herhangi bir özelliği değiştirmek için yeterli mali kaynaklara sahip olmamasıdır (Smith, Torstensson, Johansson, 2001). İddia edilen bu güvenlik açığını nesnel ve öznel bağlamda iki şekilde yorumlamaktadırlar. Nesnel olarak, kadınların kendini savunma eğitimi ve fiziksel açıdan kendilerini korumaya muktedir olmadıkları, öznel düzeyde ise ataerkil toplumdan kaynaklanan kadının alt statüde olduğuna ilişkin belli belirsiz yada bariz hatırlatıcılardan dolayı sözlü ve görsel taciz yoluyla güvenlik açığı yaşamaları riskinin erkeklere oranla daha fazla olmasıdır. Feminist ve realist araştırmacılar kadınların yersiz yüksek suç korkusu olduğu yönündeki açıklamalara itiraz etmişlerdir. Çardak (2012) konuyu Türkiye bağlamında

ele alarak, kadınların toplumsal yaşamdaki rolleri, statüleri, kimi bölgede dışlanıp, kimi yerlerde yok sayılmaları sonucu suç korkusu pekişmekte ve kadınların güven duygusu azalmakta, suç korkusunu yoğun olarak yaşamaktadır. Ayrıca, kadınların maruz kaldığı aile içi şiddet, cinsel istismar, belirli bölgede hala devam eden töre uygulamaları kadının suç korkusunu büyük oranda etkilediği düşünülmektedir. Bu noktada Gerçek (2006)'in yaptığı çalışmasında da, toplam 902 mağdurun, 630 tanesinin (%70) erkek, 272 tanesinin (% 30) kadın olduğu tespit edilmiştir. "Ceza Adalet Sisteminin Etkinliği" ile ilgili yapılan araştırmada mağdurun cinsiyeti ile ilgili 480 dosyadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda, mağdurların % 32,4'ünün (362 kişi) erkek, % 9,7'sinin (108 kişi) kadın olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada erkeklerin kadınlardan üç kat daha fazla suç mağduru oldukları belirlenmiş ve bu sonucun Türk toplumunun gelenekleri ve yaşam biçimi ile uyumlu olduğu açıklanmıştır. Yine Türkiye'de suç korkusuna yönelik olarak 2008 yılı Ağustos ayında Uludağ, Özdemir, Doğutaş, (2009) tarafından Malatya ilinde yapılan araştırma ile 16 yaş ve üzeri 1173 kişi üzerinde "rastgele örneklem" ve "yüz yüze mülakat" yöntemi kullanılarak suç korkusunun nedenleri ile bu olgunun bireysel ve toplumsal yansımaları araştırılmıştır. Araştırma bulguları, Malatya ilinde yaşayan bayanların erkeklere göre daha fazla suç korkusu yaşadıklarını ortaya koymuştur (Dolu, Uludağ, Doğutaş, 2010).

Bireyin, doğumdan önce ve doğumdan sonra kız ya da erkek oluşu doğduğu kültürün değer ve tutumlarıyla karşılaşmakta, bu da bireyin yetiştirilme sürecini etkilemektedir. Birey kendi cinsel kimliğini tanıırken ve oluştururken o toplumun ve kültürün erkeklige ve dişilige verdiği rollerin tümüne dikkat etmek zorundadır. Bu yüzden, cinselliğin ayrışması sadece çocuğun kendi cinsiyetini tanımlamasıyla oluşmayıp, aynı zamanda toplum içinde o cinsiyetin gerektirdiği psikolojik ve kültürel özelliklerin kazanılması ve cinsel bir rolün benlik içinde sindirilmesini de ifade etmektedir (İlbars, 2008). Cinsel kimliğin bu oluşum aşamasında kadınlara doğal olarak savunmasız oldukları ve saldırıya karşı mücadele edebilmelerinin mümkün olmadığı öğretilmektedir. Bu noktada küçük yaşlardan itibaren öğretilmeye başlanan bu suç korkusu genel olarak hayatları boyunca onları izler (Helinski vd., 2011). Bu sosyalizasyon süreci sonucu toplumdan, yabancidan ve erkekten korkarak yaşamayı öğrenen kadınlar aynı zamanda da etrafındaki erkeklere -babasına, kardeşine, eşine- bağımlı hâle getirilmektedir (Gilchrist vd., 1998).

Erkeklerin soygun ve ağırlaştırılmış saldırıda dahil olmak üzere hemen hemen cinsel olmayan tüm şiddet suçlarında mağduriyet riski daha yüksek olmasına rağmen kadınların suç korkularının erkeklere oranla 2-3

kat fazla olduğu tespit edilmiştir (Reid; Konrad, 2004). Araştırmacılar kadınların suç korkusunu yoğun olarak yaşamasının iki temel nedeni olduğunu ve bunlardan ilkinin, kadınların maruz kaldıkları suçların türleri, ikincisi ise kadınların suçtan erkeklere göre hem daha fazla etkilenmeleri hem de genel olarak suç mağduriyetini daha ciddi bir sorun olarak görmelerini olduğunu iddia etmişlerdir (Pantazis'den akt. Çardak, 2012). Kadınların erkeklere göre mağduriyet yaşadıkları iki suç vardır: tecavüz ve cinsel saldırı (Reid; Konrad, 2004). Giddens'a (2005) göre tecavüz suçundan mağdur olan bir kadın kadar mağdur olmayan kadınında aynı derecede endişe ve korku yaşadığını iddia etmiştir. Kadınlar, cinsel saldırılara maruz kalmalarının en önemli sebebi olarak, kadın olmaları ve fiziki güçlerinin yetersiz olmasından kaynaklandığı ihtimallerinin daha yüksek olduğuna inanmaktadırlar. Bu konuda feminist araştırmacılar kadına karşı şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilişkili olduğunu ve bu göz önüne alındığında erkeklerin bu şekilde gelişen güç algılarının kadınların sürekli tecavüz tehdidinin farkında olmasına yol açtığını iddia etmişlerdir (Dobbs, Waid, Shelley, 2009)

Geçmiş dönemlerde yaşanan çoğu suçlar, başka bireylerin mağduru oldukları suç oluşturan eylemlerin tümü kadınlarda suç konusu ihtimalini arttırmaktadır (Çardak, 2012). Warr (1987) bireyin özellikleri ve suçun türüne bağlı olarak mağduriyet yaşamış olmanın kişide suç korkusuna yönelik hassasiyeti arttırdığını ifade etmiştir. Mesch (2000) ise daha önceki yaşanmış mağduriyet deneyiminin dolaylı olarak suç korkusunu etkileyebileceğini öne sürmüştür. Keane (1995) spesifik bazı suçların suç korkusunun ortaya çıkmasında daha belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Özellikle müstehcen içerikli telefon almak, takip edilmek, ahlaksız bir duruma maruz kalmak gibi cinsel içerikli bir tehdit suçu yada cinsel saldırı gibi kişisel suçlar bireyde yüksek suç korkusunu ortaya çıkarmaktadır. Macmillan, Nierobisz, and Welsh (2000) ise yaptıkları çalışmada tanımadığımız kimselere oranla tanıdığımız kişilerden taciz yaşama ihtimalinin daha yüksek olduğunu, bunun sonucu olarak da bireylerde mağduriyet yaşama korkusunun yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma suç korkusunu kadın boyutunda ele almıştır. Konuya ilişkin yapılan çalışmalarda kadınların, yaşlıların, düşük sosyoekonomik statülü bireylerin, azınlıkların ve kentlilerin suç korkusunu en fazla yaşayan gruplar olduğu, istatistiksel olarak ortaya konulan sonuçlarda ise erkeklerin kadınlardan, gençlerin de yaşlılardan daha fazla mağdur oldukları görülmektedir.

Suç korkusu kadınların yaşamlarında önemli bir yer tutmaktadır. Kadınlar, suç korkusunu erkeklere oranla çok daha yoğun yaşamaktadırlar. Çoğu kadının yaşamı yaşadıkları korku yüzünden kısıtlanmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar kadınların yaşadıkları suç korkusunun çeşitli nedenleri olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye bağlamında ise kadının toplumdaki statüsü, kimi bölgelerde kadının değersiz görülmesi, yok sayılması kadının suç korkusunu pekiştirmektedir.

Sonuç olarak kadınların suç korkularının nedenleri ve bu konuda yaygınlaşmış yanlış inanışlar ortaya konularak, kadınların yaşamış oldukları suç korkusunu en aza indirecek gerekli çözümlerin ortaya konularak düzenlemelerin yapılması ciddiyle üzerinde çalışılması gereken bir konudur.

Anahtar Kelimeler

Suç korkusu, kadın

Kaynakça

- Brooks, J., (1974), "The Fear of Crime in the United States," *Crime and Delinquency*, 20/3:241-244
- Clemente, F., Klemain, M. B., (1977), "Fear of Crime in the United States: A Multivariate Analysis," *Social Forces*, 56/2: 519-531.
- Çardak B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1(1), 23-45.
- Dobbs, R. R., Waid C. A., Shelley, T. O., (2009). Explaining Fear of Crime as Fear of Rape Among College Females: An Examination of Multiple Campuses in the United States, *International Journal of Social Inquiry*, 2(2) 105-122
- Dolu, O., Uludağ, Ş., Doğutaş, C. (2010). Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları Ve Güvenlik Politikaları İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1), 58-81.
- Ferraro, K.F. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.
- Gerçek, L.Ç. (2006). Süpheli ve Magdur Üzerine Bir Arastırma. *Polis Bilimleri Dergisi Cilt:8 (3-4)*, 79-98
- Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., & Farrall, S. (1998). Women and the fear of crime: Challenging the accepted stereotype. *British Journal of Criminology*, 38(2), 283-298.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. (Haz. C. Güzel), Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Hilinski, C.M., Neeson, P.K.E., Andrews, H. (2011). Explaining the Fear of Crime Among College Women, in their own Words. *Southwest Journal of Criminal Justice*, 8(1). 112-127.

İçli, T.G., (2007), Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, 315-400

İlbars, Z. (2008). Suç Antropolojisi: Kadın Ve Suç. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/71/1756/18622.pdf> . Erişim Tarihi: 08.09.2014.

Keane, Carl. 1995. "Victimization and Fear: Assessing the Role of the Offender and the Offence." *Canadian Journal of Criminology* 37: 431-455.

Macmillan, Ross, Annette Nierobisz, and Sandy Welsh. 2000. "Experiencing the Streets: Harassment and Perceptions of Safety Among Women." *Journal of Research in Crime and Delinquency* 37: 306-322.

Mesch, Gustavo S. 2000. "Perceptions of Risk, Lifestyle Activities, and Fear of Crime." *Deviant Behavior* 21: 47-62.

Miceli, R., Roccato, M., Rosato, R., (2004), "Fear of Crime in Italy: Spread and Determinants," *Environment and Behavior*, 36(6) 776-789.

Sampson, R.J., Raudenbush, S.W., Earls, F., (1997), "Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy," *Science, New Series*, 277/5328: 918-924.

Scott, H. (2003). "Stranger Danger: Explaining Women's Fear of Crime", *Western Criminology Review*, 4(3), 203-214.

Skogan, W.G., Maxfield, M.G., (1981). *Coping with Crime: Individual and neighborhood Reactions*, (Beverly Hills, CA: Sage Publications), 15(7), 109-125.

Smith, W.R., Torstensson, M., & Johansson, K. (2001). Perceived risk and fear of crime: Gender differences in contextual sensitivity. *International Review of Victimology*, 8, 159-181. 383

Reid, L., & Konrad, M. (2004). The gender gap in fear: Assessing the interactive effects of gender and perceived risk on fear of crime. *Sociological Spectrum*, 24(4), 399-425.

Warr, Mark. 1987. "Fear of Victimization and Sensitivity to Risk." *Journal of Quantitative Criminology* 3: 29-46.

HEMŞİRELİK BÖLÜMÜ SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI YILDIRMA EYLEMLERİ VE GELİŞTİRDİKLERİ DUYGU DURUMLARI

Nesrin NURAL¹, Eşref NURAL², Seçil GÜLHAN GÜNER¹

Giriş

384

Yıldırma (şiddet, mobbing) genellikle “insanın doğasında mevcut olan bastırılmış bir davranış biçimi” olarak tanımlanmaktadır. İki binli yıllarda, şiddeti insanın doğasında var olan bir durum olarak kabul etmek, şiddetin normal bir davranış olduğunu kabul edileceği anlamına gelmez. Şiddetin bir iletişim ve sorun çözme aracı olarak yaygınlaşması kadar, sıradanlaşması ve kabullenilmesi düşündürücüdür(1). Şiddet, ailede, sokakta, spor da, okulda ve iş yerlerinde karşılaşılan ve toplumun sosyo-ekonomik yapısına göre değişen bir kavramdır. Bu nedenle, şiddet farklı toplumlarda farklı şekilde algılanmaktadır. Temelinde yer alan saldırganlık dürtüsünü birey, toplumsallaşma süreci (aile, okul, çevre) içinde öğrenebilmektedir. Toplumun içersinde yer alan gençler sosyalleşme süreci içinde şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum onların sosyal yapılarının (beden ve ruh sağlığını) olumsuz yönde gelişmesine veya etkilenmesine neden olmaktadır. Beden ve ruh sağlığı şiddete maruz kalmış gençlikten oluşan bir toplumun da sağlıklı olacağı düşünülemez. Böyle bir durum yalnızca bireyleri değil, aynı zamanda o toplumun sosyo-ekonomik durumunda etkiler. Bireyin üretkenliği azalır, verimliliği düşer, yaşama ilişkin tanımlanmış hedefleri azalır, toplum sağlıklı bir toplum olmaktan uzaklaşır. Yıldırma eylemleri, toplumun en kırılgan, en kolay etkilenebilir kesimlerini oluşturu-

1 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Trabzon

2 Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri

ran çocuklar, ergenler, gençler ve kadınlar üzerinde düzeltilemez etkiler yaratmaktadır.

Gençlerin içinde buldukları yaşam koşulları ve yetişkinlerden aldıkları şiddet içeren yıldırma eylemleri gerçekleşmekte ve onların istenmeyen davranışlar sergilemesine ortam hazırlamaktadır. Bireylerin sosyal, siyasal, ekonomik farkındalıklarının bilinçli şekilde oluştuğu çocukluk, ergenlik ve gençlik dönemlerinde şiddete maruz kalmaları onlar üzerinde yaşam süreci boyunca olumsuz bir etki bırakacaktır(2,3). Bireyler; kamu kurum ve kuruluşları, özel işletmeler, nerde çalışırlarsa çalışsınlar, özellikle işe yeni başlayan gençler iş yaşamlarının farklı evrelerinde şiddetten etkilenmektedirler. Bunun sonucunda aile yaşantılarında ve günlük yaşantılarında mutsuz ve başarısız olmaktadırlar. İş yerlerinde de ekonomik üretkenlikleri ve verimlilikleri düşmektedir.

Amaç: Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin, aile içi ve arkadaş çevrelerinde karşılaştıkları yıldırma eylemleri ve geliştirdikleri duygu durumlarını incelemek amacıyla bu çalışma planlanmıştır.

- 1) Hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerinin;
 - a) Aile içi şiddet deneyimleri nelerdir?
 - b) Aile içinde karşılaştıkları şiddet deneyimlerine ilişkin geliştirdikleri duygu durumları nelerdir?
 - c) Farklı durumlarda maruz kaldıkları yıldırma eylemleri ve etkilenme durumları nelerdir?

385

Yöntem

Bu araştırma;2014-2015 Güz döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik bölümünde lisans eğitimi alan, son sınıf öğrencilerden araştırmaya katılmayı kabul eden 76 öğrenci oluştu.

Verilerin toplanmasında gençlerin karşılaştıkları şiddet deneyimleri HEGEM tarafından geliştirilen bilgi toplama aracı kullanılmıştır (Türkiye'nin Şiddet Haritası, Ön Rapor, HEGEM Yayınları, Ankara 2014). Aracın uygulanması aşamasında ilgili makamlardan yazılı izin ve öğrencilerden de katılım isteği sözlü olarak alındı.

Araştırmaya katılmaya gönüllü olan 90 öğrenciye bilgi toplama aracı dağıtılarak öğrencilerden doldurulması istenildi. Öğrenciler tarafından eksiksiz olarak doldurulan 76 bilgi toplama aracı verilerin analizi ve sentezi için değerlendirmeye alındı. Verilerin analizinde; "frekans, yüzde" tabloları kullanıldı. Verilerin karşılaştırılmasında "Ki-kare" analizi kullanıldı.

Bulgular, Yorum ve Tartışma

1. Öğrencilerin aile içi şiddet deneyimlerine ilişkin bulgular

Araştırma kapsamına alınan hemşirelik öğrencileri ebeveynlerinden fiziksel şiddet görmediğini,%43'ü ebeveynlerinin öfkeli davranış eyleminde bulunduğunu belirtmektedir. Babalar annelere göre (%39.5; %26.3) çocuklarına daha fazla öfkeli davranış göstermekte, her iki ebeveyn de kız çocuklarına (% 28.9; %19.7) daha fazla öfkeli davranış sergilemektedir. Sosyolojik açıdan Türk toplumunda aile yapısı incelendiğinde ataerkil aile yapısına sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Diğer taraftan mahalle baskısı, örf adet gibi kültürel öğelerin oluşturduğu baskılar göz önünde bulundurulduğunda babaların annelere göre çocuklara özellikle de kız çocuklarına daha fazla yıldırma eyleminde bulunmaları, bir başka ifadeyle de aile içi şiddet uygulamalarına kız çocuklarının maruz kalmalarının nedeni olarak söylenebilir. Ayrıca ekonomik yaşamda babaların daha çok bulunması, onların daha çok stres yükü altında kalmaları çocuklarına yıldırma eylemi bulunmalarının nedenleri arasında sayılabilir.

Araştırmaya dahil olan öğrencilerin %39.5'i arkadaşları arasında fiziksel şiddet uygulandığına tanıklık ettiklerini ifade etmektedir. Öğrenciler kendilerinin fiziksel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmeseler bile; arkadaşlarının yarıya yakınının fiziksel şiddete maruz kaldıklarını belirtmeleri kendilerinin de fiziksel şiddete maruz kaldıkları şeklinde yorumlanabilir.

386

2) Geliştirdikleri duygu durumlarına ilişkin bulgular

Öğrencilerin %21'i ev ortamında, %34.2'si okul ortamında kendini gergin, huzursuz hissetmektedirler. İstatistiksel olarak anlamlı olamamakla birlikte ev ve okul ortamlarında kız öğrenciler erkek öğrencilere göre kendilerini daha gergin ve mutsuz hissetmektedirler($P>0.05$). Bu da kızların daha fazla öfkeli davranışa maruz kalmalarıyla ilişkili olabilir.

Ebeveyni tarafından öfkeli davranışla karşılaşan ve karşılaşmayan her iki grupta da yer alan öğrencilerin %25'i kardeşleriyle aralarında gelişen sorunlarını paylaşmada bulunarak, %25'de sorunlarını tartışarak çözümlediklerini belirtmektedirler. Okul ortamında öğrencilerin %38.2'si arkadaşlarıyla sorunlarını tartışarak çözümlediklerini ifade etmektedirler. Öğrencilerin çoğunluğunun sorunlarını çözümede sözel şiddette başvurduğu ve bu durum, onların psikolojik sonuçlarının nedenlerinden birisinin kaynağı olarak yorumlanabilir.

Hemşirelik öğrencilerinin %63.2'si "kızgınlık, saldırganlık ve öfke duygusu", %75'i "anlamsızlık, kararsızlık duygusu", %32.9'u "suçluluk duygusu", %31.6'sı "psikolojik sorunlar" yaşadığını, %9.2'si psikolojik sorunla-

rı nedeniyle tedavi gördüğünü ve %3.9'u kendine zarar verme gibi olumsuz duygu yaşadığını belirtmektedir. Yıldırma eylemlerine maruz kalan, hemşirelik öğrencilerinin kızgınlık, anlamsızlık, kararsızlık duygusu gibi olumsuz duygu durumları geliştirdikleri, bunun nedenleri arasında, öğrencilerin stresle başa çıkma yöntemlerini bilmedikleri ya da bildikleri halde uygulayamadıklarından kaynaklanıyor olabilir.

3) Öğrencilerin farklı durumlarda maruz kaldıkları yıldırma eylemleri ve etkilenme durumlarına ilişkin bulgular

Hemşirelik öğrencilerinin %1.3'ü uyuşturucu kullanma düşüncesinde olduğunu, %5.3'ü intihar etme duygusu taşıdığını ifade etmiştir. Üç dört ay sonrasında mezuniyete hazırlanan ve sağlık sorunu olan bireylerin/ toplumun sorumluluğunu alması gereken bu gençlerin henüz kendi sorunlarıyla baş edemediklerini, bir kısmının tedavi boyutunda yardıma gereksinimleri olduğu görülmektedir.

Öğrencilerinden 5 kişi (%6.6) yaşadığı ortamda cinsel taciz olayına yılda birkaç kez tanık olduğunu, 1 öğrenci cinsel taciz olayı ile karşılaştığını belirtmektedir. Genel inançların tersine cinsel taciz hiç de az rastlanan bir durum değildir. Cinsel tacize uğrayan kadınların çoğu suçluluk, hayal kırıklığı, öfke, hayattan zevk almama, vb. duygu durumları geliştirebilmektedir.

Öğrencilerin %10.5'i "keşke hayatta olmasaydım, yaşamasaydım duygusunu" taşıdığını belirtmektedirler. Meslek yaşamlarına hazırlanmaya çalışan öğrencilerin, bu tür olumsuz duygular içinde olmaları onların hayatın değişik evrelerinde yıldırma eylemlerine maruz kaldıkları ve bunun sonucunda bu tür bir yaklaşımda buldukları söylenebilir. Öğrencilerin %46.1'i sıkıntılarını annesiyle, %36.8'i arkadaşıyla paylaştığını ifade etmektedirler. Öğrencilerin karşılaştıkları yıldırma eylemleri ile ilgili paylaşımda bulunmalarını yardım arayışı içinde oldukları şeklinde yorumlanır.

Hemşirelik öğrencilerin %88.2'si çocukken yaşanan sözel şiddetin ve %89.5'i fiziksel şiddetin bireyin ileride suça yönelmesinde etkisi olduğunu değişik düzeylerde belirtmiştir. Öğrencilerin tamamına yakını (%92.1) 'Toplumdaki önemli kişilerin (sporcular, sanatçılar, siyasiler vb.) şiddet tavırları sergilemesi çocukların/gençlerin suç eğilimlerini arttıran bir faktördür olduğunu' hatta yarısından fazlası (%56.6) "kesinlikle çok etkilidir" şeklinde ifade etmiştir. Evde ve toplumda yıldırma eylemleriyle karşılaşmak saldırgan davranışların ortaya çıkmasına, kendine güvenin azalmasına, depresyona, madde kullanımına, intihara, kendi sağlığını kötü algılamaya yol açmaktadır.

Sonuçlar

- 1- Öğrenciler ebeveynlerinden fiziksel şiddet eyleminde bulunmadığını, yarıya yakını öfkeli davranış gösterdiğini ifade etmişlerdir.
- 2- Babalar annelere göre daha fazla çocuklarına yıldırma eyleminde buldukları ortaya çıkmıştır.
- 3- Ebeveynlerin kız çocuklarına daha fazla yıldırma eyleminde bulunduğu ortaya çıkmıştır.
- 4- Öğrencilerin yaklaşık dörtte biri ev ortamında kendisini gergin ve mutsuz hissettiklerini belirtmişlerdir.
- 5- Öğrencilerin yaklaşık üçtebiri okul ortamında kendisini gergin ve mutsuz hissettiklerini belirtmişlerdir.
- 6- Öğrencilerin dörttebiri kardeşleriyle ve arkadaşlarıyla aralarında gelişen sorunlarını paylaşımında bulunarak çözümlediklerini ifade etmişlerdir.
- 7- Öğrencilerinin çoğunluğu “kırgınlık, saldırganlık ve öfke duygusu”, “anlamsızlık, kararsızlık duygusu” hissetmektedirler. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık üçte biri “suçluluk duygusu”, “psikolojik sorunlar” yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaklaşık onda biri psikolojik sorunları nedeniyle tedavi gördüklerini, daha düşük bir oranda da kendine zarar verme gibi olumsuz duygu yaşadıklarını belirtmişlerdir.
- 8- Hemşirelik öğrencilerin çoğunluğu çocukken yaşanan şiddetin bireyin ileride suça yönelmesinde etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Alkın T (2014). Şiddet Davranışı: Gelişimi, Sonuçları ve Ele Alınışı. Sağlıkta Şiddet Sorunu. Ed: Çağatay Üstün, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları. Sağlıkta Şiddet Sorunu Ayın Kitabı Sayı: 124
- Havutçu A (2014). Hukuki Sorumluluk Boyutuyla Sağlık Çalışanlarına Yönelik Şiddete Karşı Hukuki Koruma. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları. Ed: Çağatay Üstün, Sağlıkta Şiddet Sorunu Ayın Kitabı Sayı: 124.
- Özerkmen N (2012). “Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet”. Akademik Bakış Dergisi ,Sayı: 28 Ocak – Şubat,1-9
- Türkiye'nin Şiddet Haritası Ön Rapor. Hegem Vakfı, Hegem Yayınları Editör: Adem Solak. Ankara 2014

ERGENLERİN AKRANLARINA KARŞI TUTUMLARI İLE SUÇLULUK VE UTANÇ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İkbal İÇER¹, Nilay KAYHAN²

Giriş

Bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimler bireyin ve toplumun ihtiyaçlarını etkilemektedir. Dolayısıyla hızlı değişimlerle birlikte içinde yaşadığı topluma uyum sağlamayı amaçlayan bireyler, birbirleriyle iletişim ve işbirliği halindedir. Bunun sonucunda kişiler arası ilişkiler olarak adlandırılan ve etkileşimle devam eden bir süreç ortaya çıkmıştır. Toplumsal ilişkilerin zorunluluğuna rağmen her zaman, diğer insanlarla iletişim kurmak kolay bir şekilde gerçekleşmemektedir. Sosyal yaşamda ve teknolojiye yaşanan hızlı değişimler kişinin yaşamına ve kişilerarası ilişkilere çok boyutluluk, değişkenlik ve karmaşık yapılar kazandırmaktadır (Koç, 2006). Örneğin değişen ekonomik koşullar ve sosyal hayat bireylerin aile yapısını da etkilemiştir. Aile yapısındaki bu değişim bir takım aksaklıklar oluşturarak kişinin önüne aşması gereken yeni engeller ortaya çıkarmıştır. Aile içerisinde ebeveynlerin olumsuz, düşmanca ve cezalandırıcı tavırları, şiddet kullanması, çocukların saldırganlık göstermesine ve sosyal açıdan yetersiz olarak yetişmesine sebep olabilmektedir (Staub, 2003:199).

Araştırmalara göre, ailenin duygusal tutumu, yakınlığı ve ilişkilerdeki sıcaklık, saldırganlığa karşı tutumu ve çocuk yetiştirme şekli ve güç kullanımı gibi özellikleri saldırganlıkla bağlantılıdır (Eşkici 2009). Aile ve çocuk arasındaki iletişim düzeyi de saldırganlık ve zorbalıkla ilişkilidir. Anne-çocuk arasındaki güvensiz bağlanma, düşük aile sıcaklığı, cezalan-

1 GÜDÜL HASAN HÜSEYİN AKDEDE FEN LİSESİ GÜDÜL/ANKARA. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BÜTÜNLEŞİK DOKTORA PROGRAMI. ikbal.icer@gmail.com

2 ANKARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI DOKTORA PROGRAMI, ANKARA nilaykayhan@gmail.com

dırıcı tutumlar ve fiziksel ve tutarsız cezanın kullanılması ile saldırganlık arasında ilişki bulunmuştur (Reid, Patterson ve Synder, 2002; Dodge, Coie ve Lynam, 2006). Çocukların anne-babalarından red algılamaları, otoriter ana-baba tutumu, aile içinde yakınlık ve sıcaklığın olmayışı, fiziksel cezanın kullanılışı, tutarsız disiplin yöntemleri, ortaklaşa gerçekleştirilen etkinliklerin olmayışı ve anne baba ile çocuk arasındaki iletişim eksikliği ile zorbalık arasında ilişki bulunmaktadır (Baldry ve Farrington, 2000; Curtner-Smith, 2000). Türkiye de yapılan çalışmalarda da, ebeveyn reddi, aile işlevlerinden psikolojik özerklik, kontrol/gözetim ve baba ile iletişim, aile içi fiziksel, cinsel ve çok yönlü istismar, uygun olmayan ceza kullanımı suça yönelme ve gelişimi destekleme(me) ile zorbalık arasında ilişki bulunmuştur (Turgut, 2005; Akgün, 2005; Sarıbeyoğlu, 2007). Özellikle ergenlik döneminde olan bireylerin bu engelleri aşabilmelerinde algıladıkları sosyal destekler, arkadaşlık ilişkileri, tüm olumsuzlukların sorumlusunun kendileri olduğu düşüncesi ve pişmanlık gibi duyguları etkili olmaktadır. Çünkü ergenlik döneminde, çocuğun kimlik gelişimi ve kişilik bütünlüğünü sağlamasında, ebeveyn ilişkilerinden çok akran ilişkileri önemlidir. Ergenin çocukluktan yetişkinliğe geçişinde akranları arasında kendisine yer edinmesi, önemli rol oynamaktadır. Bir anlamda ergenlik dönemi, çocukluk dönemi bağımlılığından yetişkinlik dönemi benlik yeterliliğine doğru değişimdir (Aslan ve Aşıcı, 2011). Bu dönemde bireyin akran ilişkileri ve tutumlarının olumlu yönde gelişimi desteklenmelidir.

Eğitim-öğretim kurumları birçok değişkene bağlı olarak iletişim sürecinin gerçekleştiği ortamlardır. Bu ortamlarda kişilerarası iletişim zorluğu bulunan bireylerin bu davranışının altında yatan birçok neden olabilir. Örneğin kişiliğinin zorba bir yapıya sahip olması ya da kendisine uygulanan zorba davranışlarla mücadele etme becerisindeki güçlükler iletişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Zorbalığın, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal yaşamını olumsuz yönde etkilediğine ve yetişkinlik yıllarında olumsuz izler bıraktığına yönelik bulgular taşıyan araştırmalara bakıldığında, bu araştırmalar zorbalığın kişinin fiziksel, ruhsal ve sosyal yapısını bozduğunu ve ileriki yıllar için risk oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Ekşisu, 2009). Öğretim ortamlarında şiddete, suça yönelme, istismar, çeteleşme, aile içi sorunlar, farklı gelişimsel özellikler gibi çok boyutlu sorunların ele alınmasında profesyonel yaklaşımlara ekip çalışmasına gereksinim vardır. Bu durumda, okul ortamlarında farklı disiplinlere de yer verilmelidir. Özellikle öğrencilere ve ailelerine ekip çalışması anlayışında daha iyi hizmet verilebilmesi için mesleki etkinlik odağı, çevresi ya da farklı yaşam durumları içinde birey olan sosyal hizmet disiplininin okul ortamlarında yer alması bir gereksinimdir. Çatışma ortamı yaşandığında öfkesine hâkim olamayan bireyler, hem kendilerine hem de çevresindeki kişilere zarar verebilir. Bu nedenle kişilerarası ilişkilerde bireye uygun duygu du-

rumlarını ifade etme becerisi ve davranışının sorumluluğunu alma bilinci kazandırılmalıdır. Böylece zorba, kurban ve zorbalığa tanık olan kişilerin fiziksel ve psikolojik bakımdan zarar görme riski ortadan kalkacaktır. Kendine güven düzeyi desteklenen bireylerin, gerek akranlarına tutumları ve gerekse yaptıkları davranışın sorumluluğunu üstlenme bilinçleri de farklılaşacaktır. Çuhadaroğlu'nun (2006) yaptığı araştırmaya göre, ergenlerin %75'i şiddete tanık olmakta veya maruz kalmaktadır. Ergenlerin sırasıyla en çok okulda, medyada ve evde şiddete tanık oldukları ve sırasıyla en çok evde, okulda ve mahallede şiddete maruz kaldıkları gözlenmiştir.

Eğitim kademelerine göre şiddet olaylarının dağılımına bakıldığında, ilkokullar düzeyinde şiddet görülen okul sayısının toplam okul sayısına göre oranı %2,0 iken, ortaöğretim okullarında bu oran %15,5'i bulmaktadır. Ülkemizde çocuk ve ergenlerde görülen şiddet 15-16 yaşları arasında en yüksek seviyeye ulaşmakta ve bu yaş grubu risk faktörü olmaktadır (Kılıç, 2007). Bu nedenle, orta öğretim öğrencilerinin şiddet eğilimi açısından öncelikle ele alınması gereken bir grup olduğu düşünülmektedir. Buldukları gelişimsel dönemin ergenlik dönemi olduğu da göz önünde bulundurularak ergenlerin pek çok nedenle öfke yaşayıp şiddet kullanmaya eğilim gösterdikleri, özellikle fiziksel veya toplumsal etkinlikleri kısıtlandığında, toplumsal yaşantı fırsatı sağlayan olanaklar konusunda engellendiklerinde öfke yaşadıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca eleştiri, küçümseme ve reddedilme durumlarında benliklerine, toplum içindeki konumlarına yönelik bir tehdit hissetmeleri de öfkelenmelerine neden olur (İnanç-Yazgan, Bilgin ve Atıcı, 2004).

Bu araştırmada ortaöğretim düzeyinde öğrenime devam eden ergenlerin aynı eğitim ortamına devam eden akranlarına karşı olan tutumları ile suçluluk ve utanç düzeyleri arasındaki ilişkinin "*cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi, kardeş sayısı, anne eğitim düzeyi, baba eğitim düzeyi, evde anne-baba şiddeti olma durumu ve sosyal yaşamda şiddete maruz kalma*" değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veriler Kişisel Bilgi Formu", Koç (2006) tarafından geliştirilen "Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği" ve "Suçluluk ve Utanç Ölçeği" ile elde edilmiştir.

Katılımcılar

2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ankara İline bağlı bir ilçede resmi yatılı bir Fen Lisesinin 9 ve 10. sı-

nıflarında öğrenim gören 33 kadın, 27 erkek birey olmak üzere toplam 60 öğrenci ile gerçekleştirilen araştırmada katılımcılara ait bilgiler Tablo 1’de belirtilmektedir.

Tablo 1. *Katılımcıların demografik özellikleri*

Kategori	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kız	33	55
Erkek	27	45
Yaş		
15	24	40
16	36	60
Sınıf düzeyi		
9.Sınıf	29	35
10.Sınıf	38	45
Aile gelir düzeyi		
Düşük gelir düzeyi	10	16.7
Ortanın altında	10	16.7
Orta gelir düzeyi	40	66.7
Kardeş sayısı		
2	20	33.3
3	22	36.7
4 ve üzeri	18	30.0
Anne		
Öz	60	100
Baba		
Öz	60	100
Anne eğitim düzeyi		
İlkokul	34	56.7
Ortaokul	16	26.7
Lise	10	16.7
Baba eğitim düzeyi		
İlkokul	28	46.7
Ortaokul	21	35.0
Lise	11	18.3
Evde baba şiddeti var mı? Varsa kime karşı		
Anneme karşı var	49	65
Çocuklarına karşı var	21	35
Evde anne şiddeti var mı? Varsa kime karşı		
Babama karşı var	1	1.7
Çocuklarına karşı var	59	97.4
Sosyal yaşamında şiddet var mı? Nerede?		
Okulda (yetişkinlerden)	15	25
Arkadaş ortamında- ders dışı zamanlar-kantin-yurt vb ortamlar	45	75
Toplam	60	100

Tablo 1’de belirtildiği gibi katılımcıların 33’ü kadın 27’si erkektir. 38 kişinin 10. sınıf diğerlerinin ise 9. sınıfa devam ettiği, yaş aralığının 15-16 arasında değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Grubun %40’ının 15 yaşında olduğu ve büyük çoğunluğunun ailesinin sosyo-ekonomik düzeyini orta gelir düzeyindeki aile yapısı olarak tanımladıkları görülmektedir.

Kendileri dahil olmak üzere kardeş sayıları incelendiğinde %33.3’ünün 2 çocuklu, %30’unun ise 4 ve üzeri çocuklu ailelerden geldikleri belirlenmiştir. Grubun yarısından fazlasının annesi ilköğretim mezunu (%56.7) iken anne (%16.7) ve babalarının (%18.3) ortaöğretimden mezun olan katılımcı sayısının benzerlik gösterdiği dikkati çekmektedir. Grubun tamamı anne-baba öz ebeveynine sahip olup, büyük çoğunluğu sosyal yaşamda arkadaş ortamında kantin yurt gibi şiddete maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Evdeki şiddet durumuna yönelik algıları incelendiğinde baba şiddetinin olduğunu belirten ergenlerin sayısı dikkati çekmektedir (49 kişi). Babalarının annelerine karşı şiddet uyguladığını düşünen ergen bireylerin (%65), bu şiddetin oranının çocuklara karşı daha az olduğunu düşünmektedirler. Bununla birlikte grubun neredeyse tamamı %97.4’ü aile ortamında annelerinin çocuklarına karşı şiddet uyguladığını düşünürken, yalnızca bir katılımcı annesinin babasına karşı şiddet uygulandığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Gruptan algıladıkları şiddetin kendilerine karşı olma durumu sorulduğunda kendilerinin en fazla arkadaş şiddetine maruz kaldıkları ve bu durumla çoğunlukla ders dışı zamanlarda okulda, kantin yurt yemekhane gibi sosyal ortamlarda karşılaştıklarını dile getirmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Veriler Kişisel Bilgi Formu”, Koç (2006) tarafından geliştirilen “Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği” ve “Suçluluk ve Utanç Ölçeği” ile elde edilmiştir.

Kişisel Bilgi formu araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Formda, katılımcıların “yaş, cinsiyet, aile gelir düzeyi, kardeş sayısı, anne-baba öğrenim düzeyleri, ebeveyn sözel şiddetine maruz kalmak ve sosyal yaşamda şiddete maruz kalmak” gibi demografik özelliklerine ait bilgiler yer almaktadır.

Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği

Öğrenci İlişkileri Ölçeği, Koç (2006) tarafından geliştirilmiş ve üç alt boyuta sahip olan ve 21 maddeden oluşan bir ölçektir (EK 2). Ölçek okul zorbalığı davranışına yönelik olarak “Zorba Kişilik”, “Kendine Güven” ve “Zorbalıktan Kaçınma” olarak üç temel boyutu ölçmektedir. Ölçeğin

maddeleri 5'li "Likert" tipi olarak, 1-"Hiç katılmıyorum", 2-"Biraz katılıyorum", 3-"Katılıyorum", 4-"Çoğunlukla katılıyorum" ve 5-"Tamamen katılıyorum" şeklindedir. Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği'nden her alt ölçek için ayrı ayrı toplam puan elde edilmektedir. Zorba Kişilik alt ölçeğinde en yüksek puan 50, en düşük puan 1 ailegelirduzeyi0, Kendine Güven alt ölçeği için en yüksek puan 30, en düşük puan 6, Zorbalıktan Kaçınma alt ölçeği için en yüksek puan 25 ve en düşük puan 5'tir. Bireyin bir alt boyuttaki puanının yüksek olması onun kendini "zorba", "kendine güvenen" ve "zorbalıktan kaçınan" tutuma sahip bir kişi olarak algıladığını göstermektedir. Yapılan analizler sonucunda ölçeği oluşturan üç faktörün faktör yük değerlerinin .51 ile .75 arasında değiştiği görülmektedir. Bununla birlikte "Kendine Güven" alt ölçeğinde yer alan 2. 6. 8. 12. 15. ve 20. maddeler olumlu ifadelerden oluştuğu için puanlanması tersten ve diğer iki alt ölçeğin puanlanması da düz olarak yapılmaktadır. "Öğrenci İlişkileri Tutum Ölçeği"nde toplam puan yerine; her alt ölçek için ayrı ayrı toplam puanlar elde edilmektedir. Bu alt ölçeklerden alınabilecek olası puanlar ise; "Zorba Kişilik" alt ölçeği için en yüksek puan 50, en düşük puan 10; "Kendine Güven" alt ölçeği için en yüksek puan 30, en düşük puan 6 ve "Zorbalıktan Kaçınma" alt ölçeği için en yüksek puan 25 ve en düşük puan da 5'tir. Bireyin bir alt ölçekteki puanının yüksek olması, bireyin kendisini "Zorba" "Kendine Güvenen" ya da "Zorbalıktan Kaçınan" tutuma sahip bir kişi olarak algıladığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, puanın yüksek olması bireyin tanımlanan alt ölçekle "Zorba Kişilik", "Kendine Güven" veya "Zorbalıktan Kaçınma" ile ilgili düzeyinin yüksek olduğu biçiminde değerlendirilmektedir.

Üç alt faktörden oluşan ölçeğin her bir alt faktör için madde toplam korelasyonlarının birinci faktör için .45 ile .66, ikinci faktör için .36 ile .49 ve üçüncü alt faktör içinde .28 ile .35 arasında değiştiği görülmektedir. Öğrenci İlişkileri Ölçeğinin ölçüt geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmış ve bu ölçek ile "Zorba Kişilik" alt ölçeği arasında .60, "Kendine Güven" alt ölçeği arasında .41 ve "Zorbalıktan Kaçınma" alt ölçeği arasında .67 korelasyon bulunmuştur. Buna göre ölçeğin benzer ölçekler ölçüt geçerliliğinin bulunduğu gözlenmektedir. Ölçeğin güvenilirliği ile ilgili yapılan çalışmalarda, ölçeğin her bir faktörünün açıkladığı varyans oranı sırasıyla "Zorba Kişilik" %22, "Kendine Güven" %12 ve "Zorbalıktan Kaçınma" %9'dur. Ölçeğin iç tutarlılığını belirleyebilmek amacıyla hesaplanan Cronbach Alfa katsayıları ise; birinci faktör için .86 olarak hesaplanırken, ikinci ve üçüncü faktörler için de sırasıyla .69 ve .57 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplam Cronbach alfa değeri ise .82'dir.

“Suçluluk ve Utanç Ölçeği”

Bu ölçeğin amacı bazı duyguların hangi durumlarda ne derece yoğun yaşandığını belirlemektir. Bu bakımdan okuyucuya bazı olaylar verilmekte ve bu olaylar sizin başınızdan geçmiş olsaydı, ne kadar rahatsızlık duyardınız sorusunun cevabı beklenmektedir. Katılımcı yanıtlamadan önce her durumu dikkatle okuyup, öyle bir durumda ne kadar rahatsızlık duyacağını kararlaştırır. Ölçekteki durumla ilgili puanlama maddenin yanındaki sayıların üzerine (X) işareti koyarak belirlenmektedir. Nitelik açısından çeşitli durumlarda, yaşanan ve depresyonla ilişkili olduğu ileri sürülen suçluluk/utanç duygularını ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek Türü olarak kendini değerlendirme ölçeği olan bireysel veya grup olarak uygulanabilen ölçme aracı ergen ve yetişkinlere uygulanabilir. Uygulama süresi bakımından zaman sınırlaması bulunmamaktadır toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Bireyin kendi kendine yanıtlayabileceği, uygulanması kolay bir ölçek olup maddelerin yanıtlanması için Her madde “Hiç rahatsızlık duymazdım”, “Biraz rahatsızlık duyardım”, “Oldukça rahatsızlık duyardım”, “Epey rahatsızlık duyardım”, “Çok rahatsızlık duyardım” şeklinde verilen seçeneklere göre işaretlenmektedir. Verilen durumların, kişi için ne derece geçerli olduğuna ilişkin, 1-5 arasında, 5’li Likert biçiminde seçeneklere göre puanlanmaktadır. Ölçek, suçluluk ve utanç duyguları için ayrı ayrı puanlanmaktadır. 3, 6, 7, 11, 12, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24. maddeler suçluluk; 1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 13, 15, 18, 19, 20. maddeler ise utanç puanını vermektedir. Yüksek puanlar, daha çok suçluluk ya da daha çok utanç duygularına işaret eder. Bu tür ölçeklerin sınırlılıklarını bilen araştırmacıların ya da uygulayıcıların kullanması uygundur.

Bu araştırmada bulgular, katılımcıların öğrenci ilişkileri ölçeği genel toplam puanları ve suçluluk utanç düzeyi puanları arasındaki ilişki ve bağımsız değişkenlere bağlı farklılaşmaların incelenmesi ile sınırlıdır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri ile gerçekleştirilen tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerin yanı sıra araştırmanın amaçlarına uygun olarak ergenlerin akranlarına karşı tutumları ile suçluluk ve utanç düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen verilerin analizinde frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi testleri ve aradaki ilişkinin yönü ve derecesini belirlemek için korelasyon tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak hazırlana bilgi formu ve ölçme araçları Mayıs-Haziran 2014 tarihlerinde birinci yazar tarafından katılımcılara bire bir uygulanmıştır. Gerçekleştirilen birebir görüşmelerde

doldurulan ölçme araçlarındaki veriler araştırma bulgularını oluşturmaktadır.

Veriler SPSS 18.0 paket programı kullanılarak, frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız gruplar t testi, tek yönlü varyans analizi testleri ile analiz edilmiştir. Araştırma verileri ile gerçekleştirilen tüm analizlerde anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistiklerin yanı sıra araştırmanın amaçlarına uygun olarak ergenlerin akranlarına karşı tutum, suçluluk ve utanç düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, evde yaşanan şiddetin varlığına yönelik algıları ve bu şiddetin kime karşı olduğu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık olup olmadığı t-testi (independent sample t test) ile analiz edilmiştir. Ergenlerin aile gelir düzeylerinin, anne eğitim ve baba eğitim düzeylerinin, kardeş sayılarının ise akranlarına karşı tutum, suçluluk ve utanç düzeylerini üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığı ise tek yönlü varyans analizi (one way ANOVA) ile test edilmiştir.

Bulgular

396 Bu bölümde araştırma bulguları ve bulgulara dayalı olarak yapılan yorumlar yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular ve yorumlar, araştırmanın alt problemleri doğrultusunda verilmiştir. Araştırmanın veri toplama ve literatür taramaları tamamlandıktan sonra yöntem bölümünde sözü edilen istatistiksel tekniklere uygunluğu incelenmiştir. Veriler SPSS paket programında araştırmanın alt amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilerek, analiz sonuçları bulguları oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

1- Ergenlerin akranlarına karşı tutumları ile suçluluk ve utanç düzeyleri yaşları, sınıf düzeyleri ve cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 2. Ergenlerin Akranlarına Karşı Tutumları ile Suçluluk ve Utanç Düzeylerine İlişkin Puanlarının Yaşlarına , Sınıf Düzeylerine ve Cinsiyetlerine Göre T testi Analizi Sonuçları

Yaş	Tutum ve Suç Utanç Ölçeği	N	X	Ss	Sd	t	p
15	Tutum	24	55,17	13,46	58	,937	.353
16	Tutum	36	52,06	12,00			
15	Suçluluk	24	54,21	4,45	58	1,293	.201
16	Suçluluk	36	51,83	8,21			
15	Utanç	24	50,33	6,78	58	2,262	.027
16	Utanç	36	45,70	8,38			
15	Suç ve utanç	24	104,54	9,44	58	2,070	.043
16	Suç ve Utanç	36	97,53	8,38			
Sınıf Düzeyi							
9.	Tutum	23	57,52	13,03	58	2,106	.040
10.	Tutum	37	50,67	11,72			
9.	Suçluluk	23	52,65	6,29	58	-1,113	.910
10.	Suçluluk	37	52,87	7,34			
9.	Utanç	23	49,56	7,34	58	1,547	.127
10.	Utanç	37	46,30	8,31			
9.	Suç ve utanç	23	102,22	11,83	58	.869	.388
10.	Suç ve Utanç	37	99,16	14,02			
Cinsiyet							
Kadın	Tutum	33	57,33	13,43	58	2,912	.005
Erkek	Tutum	27	48,38	9,59			
Kadın	Suçluluk	33	55,27	5,14	58	3,284	.002
Erkek	Suçluluk	27	49,74	7,84			
Kadın	Utanç	33	49,58	7,29	58	2,226	.030
Erkek	Utanç	27	45,07	8,36			
Kadın	Suç ve utanç	33	104,85	10,70	58	3,139	.003
Erkek	Suç ve Utanç	27	94,82	14,06			

Tablo 2'ye göre 15 yaşında olan ergenlerin akranlarına karşı olan tutum puanları daha yüksek (55.17 ± 13.46) iken yaşı 16 olan ergenlerin puanları daha düşük düzeydedir (52.06 ± 12.00). Her iki yaş grubunun akranlarına karşı tutum, suçluluk ve utanç puanları ile genel toplam suçluluk ve utanç duygusu puanları incelendiğinde akranlarına karşı tutum puanları arasında yaşa göre bir farklılık görülmezken, utanç duygusu ve suç ve utanç genel toplam puanları arasında 15 yaşında olanlar lehine anlamlı bir farklılık belirlenmiştir.

Bununla birlikte sınıf düzeylerine göre puanları karşılaştırıldığında akranlarına karşı tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta-

dır. 9. sınıf düzeyinde eğitime devam eden ergenlerin akranlarına karşı tutum puanları daha yüksek iken 10..sınıf düzeyindeki ergenlerin akranlarına karşı tutum puanları daha düşük olduğu gözlenmiştir. Suçluluk, utanç ile suç ve utanç puanları karşılaştırıldığında 9. ve 10. sınıf düzeyindeki öğrenciler arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemektedir.

Akranlarına karşı tutum, suçluluk, utanç puanları cinsiyete göre karşılaştırıldığında tüm boyutlarda kadın katılımcılar lehine anlamlı bir farklılaşma görülmektedir ($p<.05$).

2- Ergenlerin akranlarına karşı tutumları ile suçluluk ve utanç düzeyleri sosyal yaşamda şiddete maruz kalma ve babalarının evde şiddete başvurması ve bu şiddeti kimlere karşı uygulamasına göre farklılaşmakta mıdır?

Tablo 3. *Ergenlerin Akranlarına Karşı Tutumları ile Suçluluk ve Utanç Düzeylerine İlişkin Puanlarının Sosyal yaşamda şiddete maruz kalma ve Babanın evde şiddete başvurma durumuna Göre T testi Analizi Sonuçları*

<u>398</u>	<i>Sosyal yaşamda şiddete maruz kalma</i>	Tutum ve Suç Utanç Ölçeği	N	X	Ss	Sd	t	p
	Okulda yetişkinler	Tutum	15	56,20	13,32	58	1,031	.307
	Ders dışı zamanda	Tutum	45	52,33	12,34			
	Okulda yetişkinler	Suçluluk	15	52,53	7,37	58	-.158	.875
	Ders dışı zamanda	Suçluluk	45	52,87	6,97			
	Okulda yetişkinler	Utanç	15	46,73	10,15	58	-.451	.654
	Ders dışı zamanda	Utanç	45	47,82	7,33			
	Okulda yetişkinler	Suç ve utanç	15	99,27	16,68	58	-.358	.721
	Ders dışı zamanda	Suç ve Utanç	45	100,69	12,04			
	<i>Babanın evde şiddete başvurması</i>							
	Anneme	Tutum	39	52,88	12,46	58	-.356	.713
	Çocuklara	Tutum	21	54,09	13,11			
	Anneme	Suçluluk	39	53,54	6,36	58	1,140	.259
	Çocuklara	Suçluluk	21	51,38	8,06			
	Anneme	Utanç	39	47,28	7,60	58	-.349	.729
	Çocuklara	Utanç	21	48,05	9,01			
	Anneme	Suç ve utanç	39	100,82	11,90	58	.386	.701
	Çocuklara	Suç ve Utanç	21	99,43	15,63			

Tablo 3'te belirtildiđi gibi sosyal yařamda řiddete maruz kaldıđını dűřünen ergenlerin tutum, suçluluk utanç ve utanç ve suçluluk toplam puanları incelendiđinde tutum, suçluluk ve utanç puanları açasından okulda řiddete maruz kaldıđını dűřünenlerin puanları daha yűksektir. Ancak puanları yűksek olmasına rađmen kiři sayısı açasından okulda yetiřkinler tarafından řiddet uygulandıđını dűřünen ergen sayısının daha az olması dikkat çekmektedir. Akranların kendilerine daha sık řiddet uyguladıđını dűřünen ergenler grubun 3'te 2'sini oluřturmaktadır.

Ancak sosyal yaşamda kendisine akranları tarafından şiddet uygulandığını dűřünen ve evlerinde babalarının kendilerine ve annesine şiddet uyguladığını dűřünen ergenlerin, akranlarına karşı tutum, suçluluk ve utanç puanları arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($p>.05$).

3- Ergenlerin akranlarına karřı tutumları ile suçluluk ve utanç dűzeyleri kardeř sayılarına gűre farklılařmakta mıdır?

Tablo 4. Ergenlerin Kardeş Sayılarına Göre Yönelik Akranlarına Karşı Tutumları ile Suçluluk ve Utanç Düzeylerine İlişkin Puanlarının Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Boyutlar	Kardeş sayısı	N	\bar{X}	S	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Tutum	2 kardeş	20	52,90	10,70							
	3 kardeş	22	48,31	10,78	Gruplararası	1317,527	2	658,764	4,672	.013	1-2
	4 ve üzeri	18	59,83	14,19	Gruplarıçi	8037,073	57	141,1001			1-3
	Toplam	60	53,30	12,60	Toplam	9354,600	59				
Suçluluk	2 kardeş	20	53,20	5,47							
	3 kardeş	22	50,55	9,38	Gruplararası	206,584	2	103,292	2,187	.172	
	4 ve üzeri	18	55,05	4,02	Gruplarıçi	2691,599	57	47,221			
	Toplam	60	52,78	7,00	Toplam	2898,183	59				
Utanç	2 kardeş	20	47,50	8,28							
	3 kardeş	22	446,87	8,70	Gruplararası	24,815	2	12,407	.186	.831.	
	4 ve üzeri	18	48,45	7,31	Gruplarıçi	3798,035	57	66,632			
	Toplam	60	47,55	8,04	Toplam	3822,850	59				
Suçluluk ve Utanç	2 kardeş	20	100,70	11,84							
	3 kardeş	22	97,40	16,47	Gruplararası	371,315	2	185,658	1,066	.351	
	4 ve üzeri	18	103,50	9,59	Gruplarıçi	9924,018	57	174,106			
	Toplam	60	103,33	13,20	Toplam	10295,33	59				

Tablo 4 incelendiğinde ergenlerin akranlarına karşı olan tutum puanları arasında kardeş sayılarına göre anlamlı farklılık bulunmaktadır. 2 kardeş olan katılımcıların 3 ve 4 ya da daha fazla kardeşe sahip ergenlere göre tutum puanları 3 kardeş olanlara göre yüksek 4 ve üzeri kardeş olanlara göre ise daha düşüktür. Bununla birlikte ergenlerin suçluluk ve utanç puanları arasında anlamlı bir farklılaşma görülmektedir.

Ortaöğretim düzeyinde yatılı okulda okuyan ergenlerin cinsiyetleri, sınıf düzeyleri, kardeş sayılarına bağlı olarak akranlarına karşı tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($p < .05$), yaş, sosyal yaşamda şiddete maruz kalma, ailenin gelir düzeyi, babanın evde şiddete başvurmaması değişkenlerinin ise tüm alt boyutlarda anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ($p > .05$) bulunmuştur. Diğer yandan ergenlerin suçluluk, utanç puanlarının yaş ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterdiği, sınıf düzeyine, sosyal yaşamda şiddete maruz kalma durumlarına, babanın evde şiddete başvurmamasına ve kardeş sayılarına bağlı olarak herhangi bir farklılaşma göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ergenlerin akranlarına karşı tutum ve suçluluk, utanç puanları arasında yapılan korelasyon tekniği ile analize bağlı olarak doğrusal, pozitif ve orta ya da yüksek bir ilişki görülmüştür.

Sonuç: Eğitim sisteminin yetişkinliğe geçiş basamağını oluşturan orta-öğretim düzeyinde eğitime devam eden ergenlerin kendileri ile ve sosyal çevreleri ile olan ilişkilerinin özyeterliklerini destekleyici şekilde olması önem taşımaktadır. Sosyal ilişkiler ile eğitim-öğretimin bir bütün olarak düşünülmesi ve öğretimin kişilik gelişimi temelli düzenlenmesi toplumsal yaşamda şiddetin önlenmesi açısından son derece önemlidir.

Sonuç ve Tartışma

Kişilerin birlikte yaşam becerileri ve birbirine karşı olan tutumları bu-
lundukları ortama, öz güven düzeylerine göre farklılık göstermektedir. İnsanın sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürebilmesi için Maslow'un ihtiyaç hiyerarşisi kuramında da belirttiği gibi fiziksel ihtiyaçlarını giderme, insanlarla ilişki içinde olma ve onlarla iletişim kurma, güven içinde olma, ait olma, sevme, sevilme ve sevildiğini hissetme, saygı duyulma ve kendini gerçekleştirme gibi gereksinimlerini karşılaması gerekmektedir (Yeşilyaparak, 2004). Yaşamın her döneminde olduğu gibi bu gereksinimlerin karşılanma düzeyi ile ergenlik dönemindeki tutumlar arasında önemli bir ilişki vardır. Ergenlerin kişisel ve sosyal gelişimleri açısından akran ilişkilerinin önemli bir yeri olduğu düşüncesiyle gerçekleştirilen bu araştırmanın bulguları, gençlerin bazı duyguları ne derece yoğun yaşadıkları ile akranlarına karşı olan tutumları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yöneliktir. Sonuç olarak ergenlerin öğrenci ilişkilerine yönelik tutumlarının, suç ve

suçluya bakış açıları ile utanmışlık duygu düzeyleri arasındaki ilişkileri, onların okul içi akran ilişkileri profili hakkında eğitimcilere, yetkililere ve anne-babalara öngörü sağlayacaktır. Ortaöğretime devam eden ergen bireylerin akranlarına karşı olan tutumlarının olumlu yönde desteklenmesi, suçluluk ve utanç duyma düzeylerini farklılaştırabilir. Bu nedenle ergenlerin kendine güven duyma ve girişkenlik düzeyleri ile karşındakini anlama becerilerine yönelik eğitimler düzenlenmeli, bu konuda rehberlik servisleri ile işbirliği içerisinde uygulamalı çalışmalar yürütülmelidir.

Kaynaklar

- Akgün, S. (2005). Akran zorbalığının anne-baba tutumları ve anne-baba ergen ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Hacettepe Üniversitesi: Ankara
- Aslan, S. ve Aşıcı, H. (2011). Ergenlerde okul zorbalığının bazı değişkenler açısından incelenmesi, *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*,13(2), 71-83.
- Baldry, A.C. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and physical health of Italian youngsters. *Aggressive Behavior*, 30, 343-355.
- Dodge, K.A., Coie, J.D. ve Lynam, D. (2006). *Aggression and antisocial behavior in youth*. Damon, W. ve Lerner, L.M. (Edt). *Handbook of Child Psychology: Vol. 3. Social Emotional and Personality Development*. Hoboken, NJ: Wiley
- Eşkisü, M. (2009). *Liselî öğrencilerin zorbalık düzeyleri ile aile işlevleri ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İnanç-Yazgan, B; Bilgin, M. ve Atıcı, M. (2004), *Gelişim psikolojisi, çocuk ve ergen gelişimi*, Adana: Nobel Kitabevi .
- Kılıç, N. (2009). *İlköğretim 6,7, ve 8. sınıf öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması. (Konya İli Cihanbeyli İlçesi İlçe Merkez Örneği)*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Koç, (2006). *Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması*. Basılmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Reid, J.B., Patterson, G.R. ve Snyder, J.(Edt). (2002). *Antisocial behavior in children and adolescents: A developmental analysis and model for intervention*. American Psychological Association: Washington, DC
- Sarıbeyoğlu, N.S. (2007), "Lise öğrencilerinde aile içi çocuk istismarı ile zorbalık arasındaki ilişkinin incelenmesi", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul .
- Staub, E. (2003). *The psychology of good and evil. Why children, adults and groups help and harm others*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Turgut, A. (2005). The relationship between bullying tendency, parental acceptance, and self-concept among seventh grade students. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Boğaziçi Üniversitesi: İstanbul.
- Yeşilyaprak, B. (Edt.). (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım

BÜYÜK KENTLERDE KADINLARIN KORKU MEKÂNLARI

Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN¹

Özet

Suç korkusu en genel tanımıyla bireyin herhangi bir suça maruz kalma korkusu, endişesi ve güvende hissetmeme durumu olarak tanımlanabilir. Ferraro (1995:23) suç korkusunu bireyin belirli bir suça ve/veya suç unsuru ile ilişkili sembollere karşı geliştirdiği korku ve endişe tepkisi olarak tarif etmektedir. Suçtan bağımsız bir olgu olan suç korkusu oldukça karmaşık, çok boyutlu, bireyin yaşam kalitesini etkileyen bir konudur. Ülkemizde yeni araştırılmaya başlanmış bu olguyu saptamak ve ölçmek, suçun saptanması ve ölçülmesinden zordur. Bu nedenle suç korkusu birey de ağır travmalara neden olurken, toplumsal yaşama da etkileri büyüktür.

Bu çalışmada suç korkusunu ele alan kuramsal yaklaşımlardan olan 'zayıflık yaklaşımı'ndan yola çıkarak toplumun yarısını oluşturan, bu yaklaşıma göre savunmasız ve daha zayıf olduğu için suç korkusunu daha çok hisseden 'kadın' bireylerin araştırma konusu olarak seçilmiştir. Daha önceki suç korkusu araştırmalarından farklı olarak bu çalışmada kadınlarda suç korkusunu ortaya çıkaran veya tetikleyen, mekânsal organizasyondan kaynaklanan ve kentsel tasarım ile önlenabilir sorunlar saptanmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak suç korkusuna dikkat çekmenin yanı sıra çalışmanın amaçlarından biri de suç korkusunu azaltılabilmek amacıyla kentsel tasarım alanında ne tür önlemlerin alınması gerektiği konusunu gündeme getirmektir.

Anahtar sözcükler; kadınlar, suç korkusu, kentsel tasarım

GİRİŞ

Suç korkusu, kişinin bir suçun mağduru olacağına ilişkin yaşadığı duygusal korku veya endişe olarak tarif edilmektedir. Birey yaşamı süresinde herhangi bir suçun mağduru olmasa bile iletişim araçları aracılığıyla edindiği bilgiler sonucunda bile suç korkusu yaşayabilmektedir. Bu da suç korkusunun suç oranlarının artması ile artışına ancak suç oranlarının düşüşünden olumlu anlamda etkilenmemesine neden olmaktadır. Suçun önlenmesinden daha zor ve karmaşık süreçlere sahip olan suç korkusunun önlenmesi, topluma getirdiği bireysel, sosyal ve ekonomik maliyetler nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Suç korkusu bilimsel yazında yeni olan ve halen araştırılmaya devam edilen önemli bir olgudur. Türkiye’de bu konudaki deneysel araştırmalar da oldukça sınırlı sayıdadır. (Karakuş vd., 2010; Çardak, 2012; Uludağ, 2010) Bu araştırmalarda da çevresel faktörler başlıkları altında mekan etmeni, çalışmaların kapsamı itibariyle, alt etmen olarak değerlendirmeye alınmış ve bu nedenle detaylandırılmamıştır (Çardak, 2012; Uludağ, 2010). Sosyoloji, psikoloji, kriminoloji gibi bilim dallarının ele aldığı suç korkusu, şehir planlama ve kentsel tasarım gibi mekânı konu edinen bilim alanlarında da araştırmaya başlanması daha da yenidir. Bu olguyu toplumun bir bölümünü oluşturan kadınlar ve mekân bağlamında ele alan çalışmalar ise İngiltere ve Kuzey Amerika’da 1990’lı yılların başında başlamıştır. Başta coğrafyacılar (Valentine,1990; Wekerle &Whitzman, 1995; Koskela&Pain, 2000), olmak üzere konu, mimarlar ve şehir plancılarının (Metrac, 1990; Treske vd. 1990) ile sosyal bilimcilerin (Valentine, 1990; Sanderson, 2001) ilgi alanına da girmiştir. Günümüzde batılı ülkelerde bu çalışmalar artarken, ülkemizde kadınların suç korkusu ile ilgili araştırmalar henüz çok sınırlı sayıdadır. (Çardak, 2012)

Büyük kentlerde yaşayan kadınların suç korkusu hissetmelerinde mekânsal faktörlerin etkisinin değerlendirildiği bu çalışmanın birincil amacı kadınlarda suç korkusuna neden olan ve/veya suç korkusunu tetikleyen, arttıran etmenlerin içinde kentsel mekân organizasyonundan kaynaklanan sorunları saptamaktır. İkincil amaç ise bu sorunların tasarım pratiği ile ortadan kaldırılması için gerekli ilk adımları atmaktır.

KENTTE KADIN

Günümüz büyük kentlerinde kadınların kamusal mekân içinde bulunma zamanları, süreleri ve hareketlerini kısıtlayan etmenlere bakıldığında en önemli etmenlerden biri olarak güvenlik ve suç korkusu ile karşılaşmaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılda değişen sosyal ve ekonomik yapı ile kadınların iş hayatına ve kent yaşamına katılımı artmıştır. İstatistikler de kadınların eğitim düzeyine koşut iş yaşamına katılım oranının arttığını belgelemektedir. Ancak araştırmalar iş hayatında sorumlulukları paylaşan kadınların kent mekânında erkekler kadar aktif olmadığını göstermektedir. 1990'lı yılların ikinci yarısında gerçekleştirilen çalışmalar kadınların kamusal mekân içinde yeterince güvende hissetmedikleri için erkekler kadar özgür olmadıklarını, buna karşın kent mekânının kullanımında zaman ve mekân kısıtına sahip olduklarını saptamaktadır. Oysaki toplumsal kalkınmanın temelinde kadın ve erkeğin eşit toplumsal hak ve özgürlüklere sahip olmaları yatmaktadır ki bunun kapsamında kentli hakları da yer almaktadır. Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu'nun 1. maddesi "güvenlik" maddesidir ve 'olabildiğince suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış güvenli bir kent'i cins, yaş, ırk ayırmadan kentlinin temel, birincil hakkı olarak tanımlamaktadır.

Kadınların araştırma konusu olarak seçilmesinin temel nedeni erkeklerle kıyasla daha az suç mağduru olmalarına rağmen kadınların daha çok suç korkusu hissetmeleridir. Dolu ve arkadaşları (2010) istatistiksel olarak kadınların erkeklerden, yaşlıların da gençlerden çok daha az suç mağduru oldukları halde çok daha fazla suç korkusu ve endişesi yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bu konu suç korkusunu ve kaynağını irdeleyen pek çok kuramdan biri olan 'zayıflık' yaklaşımı ile açıklanmaktadır. Bireylerin kişisel özelliklerine temellenen bu yaklaşım, fiziksel olarak toplumun geri kalan grubundan daha zayıf olduklarını ve herhangi bir tehdide karşı savunmasız kalacaklarını düşün(ül)en kadınların, yaşlıların ve çocukların suç kokusunu daha yoğun duyumsadıklarını kabul eder. Kadınlar hakkında yapılan araştırmalar da bu yaklaşımı destekler niteliktedir; güvenlik faktörünün, kadınların kentsel mekânda kullandıkları mekânları ve zaman dilimlerini belirlediği saptanmıştır. (Rosa ve diğerleri, 1997:50; Frank, Paxson, 1998; Koskela, Pain, 2000:270-275).

Araştırmanın yöntemi kişisel gözlem ve anket çalışmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda İstanbul metropoliten alanda yaşayan 18-67 yaş arası, 60 kadın ile kentin fiziksel mekânları ile suç korkusu ilişkisinin sorgulandığı bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan kadınların çoğunlukla çalışan, öğrenci veya emekli grubundan seçilmelerinde, tek başına, başka bir bireyin gözetimi olmadan sokağa çıkabiliyor olmaları, günlük rutinleri içinde kamusal mekân deneyiminin yer alması etkili olmuştur.

Bu çalışmada temel alınan etmen, eğitilmiş ve/veya çalışan, kamusal mekânda aktif yer alan kadınların, suç korkularını tetikleyen kamusal mekânların kentsel tasarım konularıdır. Suç korkusu yaşayan kadınların, ne tür kentsel mekânlarda ve durumlarda bu korkuyu hissettikleri saptanmaya çalışılmış ve konunun kentsel mekân organizasyonu konularına girdi sağlaması hedeflenmiştir. Yapılan anket çalışmasında ayrıca bu duygunun yaşanmış kötü tecrübeler ile ne kadar ilişkili olduğu ve bu duygu ile baş etmek için kadınların hangi önlemleri aldıkları da saptanmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu bildiri suç korkusu kavramını kentsel mekân ile ilişkilendiren ve halen sürmekte olan bir araştırmanın bir bölümünü oluşturmakta ve anket çalışması ile elde edilen veriler ışığında konuyu ele almaktadır. Bu araştırmadaki yöntemlerden biri olan anket çalışmasına yaşları 18 ile 67 arasında değişen, gönüllü 60 kadın katılmıştır. Toplamda üç sayfadan oluşan bu ankette kadınların kişisel bilgileri dışında, kentsel mekâna ne sıklıkta ve hangi amaçla çıktıkları sorgulanmıştır. Tek başına ve haftanın yarısından fazla sokağa çıkan, Kadıköy ve Ataşehir² ilçelerinde çalışan veya yaşayan kadınlar anket çalışmasında seçilmiştir. Suç oranı ve korku düzeyi düşük bu ilçelerin tercih edilmesinin nedeni suç korkusu konusundaki mekânsal faktörleri öne çıkarabilmektir.

406

Anket çalışmasında eğitim, yaş, medeni durum, oturduğu ve çalıştığı/öğrenim gördüğü semt, ulaşım tipi gibi kişisel bilgilere ek olarak bir suçun mağduru olup olmadıkları sorulmuş ve suç korkusuna etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Ankette bir sonraki aşamada kadınlara kamusal mekânda kendilerini en çok korkutan 3 'şey' sorulmuş; kapkaç, taciz vb. suç türlerinin dışında, karanlık sokaklar, kaybolmak gibi suç ile doğrudan ilgisi bulunmayan durumlara da seçenekler arasında yer verilmiştir. Bu bölüm bağlamında en çok korku hissedilen kamusal mekânları işaretlemeleri istenmiştir. Burada alt geçit, üst geçit, durak gibi ulaşım alanları dışında, konut alanları, mezarlık alanları, otoparklar gibi işlev alanları sıralanmıştır. Her iki soruda da seçeneklerin dışında katılımcıların ekleme yapmaları için diğer seçeneği cevaplara eklenmiştir. Korkuya neden olan durumların sorulduğu soruyu, korkuya neden olan zaman dilimi sorusu takip etmiştir.

2 Kadıköy ve Ataşehir yapılan bir araştırmada suç oranlarına göre İstanbul'un en düşük düzeyde korku hissedilen ilçeleri arasında yer almaktadır. (*İstanbul'da, Kentsel Mekânda, Yaşam Kalitesi İle Suç Türlerinin Dağılımı Arasındaki İlişkinin İstatistiksel Analizi*, YTÜ, BAPK, A. Ökten ve diğerleri)

Anketin üçüncü bölümünde kamusal açık mekânlardaki korku durumları tarif edilmiş, gönüllülerin ifadeye ne derecede katıldıkları sorgulanmıştır³. Sonraki soruda ise sokakta korku duymamak için alınan önlemlere ilişkin ifadeler aynı biçimde değerlendirmeye sunulmuştur. Katılımın kısıtlı olduğu, ucu açık son iki soruda da yaşadıkları semtteki korku duydukları mekânlar ile korku duymamak için aldıkları önlemler sorulmuştur.

BULGULAR

Büyük kentlerde suç korkusunu araştırmayı hedefleyen ankete katılan gönüllü kadınların % 56'sı 18-35 yaş aralığındaki kadınlardan oluşmaktadır. (Tablo 1)

	Yaş	Adet	%
Veri	18-35	34	56,7
	35-60	25	41,7
	60+	1	1,7
	Toplam	60	100,0

Tablo 1 Katılımcı kadınların yaş dağılımı

Anket e katılan kadınların ortak özellikleri haftanın en az 3 günü, evlerinden çıkarak, eğitim, iş, alışveriş gibi aktivitelerini tek başlarına gerçekleştirmeleridir. Kadınların %91,7'si haftada 4 günden fazla tek başlarına kamusal mekâna çıkmaktadırlar. (Tablo 2)

Kentsel kamusal mekânda aktif olan bu kadınların eğitim durumları değerlendirildiğinde % 83'ünün üniversite ve üstü eğitime sahip oldukları saptanmıştır. (Tablo 3, Tablo 4)

Katılımcı kadınların %75'i kamusal mekânda bir suçun mağduru olmadıklarını beyan etmişlerdir. (Tablo 4) Bu da mağduriyetin suç korkusu yaşamada etkili olan tek faktör olmadığını göstermektedir. Bu çalışmada mağdur olan kadınların 7'si kapkaç ve hırsızlık, 3'ü sözlü taciz, 2'si fiziksel taciz, diğerleri trafik suçu, aracın darp edilmesi, dolandırıcılık gibi suçların mağduru olduklarını beyan etmişlerdir.

³ 'Hiç katılmıyorumdan' (1) ile 'tümüyle katılıyorum' (6) arasında bir düzeyi işaretlemeleri beklenmiştir.

Kamusal alana çıkma sıklığı; haftada kaç gündür?		Adet	%
Veri	Cevap yok	2	3,3
	1-3	3	5,0
	4-5	7	11,7
	6-7	48	80,0
	Toplam	60	100,0

Tablo 2 Katılımcı kadınların kamusal mekâna çıkma sıklığı

Eğitim durumu		Adet	%
Veri	İlkokul	2	3,3
	Lise	8	13,3
	Üniversite	36	60,0
	Lisansüstü	14	23,3
	Toplam	60	100,0

Tablo 3 Katılımcı kadınların eğitim durumu

Kamusal mekânda bir suçun mağduru oldunuz mu?		Adet	%
Veri	Hayır	45	75,0
	Evet	15	25,0
	Toplam	60	100,0

Tablo 4 Katılımcı kadınların suçum mağduru olup olmadığı

Ankete katılan kadınların korkuları sorgulandığında, kendilerini en çok korkutan olgunun fiziksel taciz, ikinci olarak karanlık sokaklar ve üçüncü olarak ise darp cevaplarının en çok tekrarladığı görülmektedir. (Tablo 5)

Evinizin dışında, kamusal mekânda sizi en çok korkutan 3 'şey' nedir?		Adet	%
	Cevap yok	2	0,84
	Darp	22	9,24
	Diğer	1	0,42
	Dilenciler/Tinerciler	21	8,82
	Dolandırılmak	2	0,84
	Fiziksel Taciz	42	17,65
	Gasp	15	6,30
	Hırsızlık	15	6,30
	Kapkaç	21	8,82
	Karanlık Sokaklar	27	11,34
	Kaybolmak	1	0,42
	Sokak Hayvanları	2	0,84
	Sözlü Taciz	4	1,68
	Trafik	3	1,26

Tablo 5 Evinizin dışında, kamusal mekânda sizi en çok korkutan durum ya da olgu. (Bu soruda en çok korkutan 3 şey sorulduğu için verilen cevapların toplamı 60 adetten fazladır.)

En çok korku hissedilen zaman dilimi %93,3 oranında gece çıkarken, en çok korkulan 3 kamusal alan sıralamasında birinci seçenek olarak en çok işaretlenen cevaplar sırayla altgeçitler, gece çarşı bölgesi/sahil yolu gibi ıssız alanlar ve mezarlıklardır. İkinci derece korkulan alanlarda ise sıralama gece çarşı bölgesi/sahil yolu gibi ıssız alanlar, altgeçitler ve kapalı otoparklar olarak değişmektedir. Üçüncü derece korkulan alanlarda ise yine gece çarşı bölgesi/sahil yolu gibi ıssız alanlar 1. sırada yer alırken, ara sokaklar 2. sırada, kapalı otoparklar, altgeçitler ve alkollü içki servisi yapılan alanlar da 3. sırada yer almaktadır. Bu cevaplardan görüldüğü üzere en sık tekrar eden cevaplar olan gece çarşı bölgesi/sahil yolu gibi ıssız alanlar ve alt geçitler kadınların en çok suç korkusu hissettikleri alanlar olarak saptanmaktadır. Bunlara ek olarak kapalı otoparklar da kadınların kendilerini tehdit altında hissettikleri mekânların arasında yer almaktadır. (Tablo 6)

En çok korku hissedilen kamusal alanlar		1. sıra		2. sıra		3. sıra	
		Adet	%	Adet	%	Adet	%
Veri	Cevap yok	1	1,7	1	1,7	1	1,7
	Toplu taşıma aracı	2	3,3	3	5,0	3	5,0
	Park	0	0	1	1,7	0	0
	Metro İstasyonu	0	0	2	3,3	1	1,7
	Konut blokları arasındaki yaya yolları	1	1,7	0	0	2	3,3
	Alkollü içki servisi yapılan yerlerin yakını	3	5,0	2	3,3	7	11,7
	Otobüs/minibüs durakları	0	0	2	3,3	1	1,7
	Altgeçit	24	40,0	13	21,7	7	11,7
	Üstgeçit	1	1,7	2	3,3		
	Mezarlık	8	13,3	4	6,7	1	1,7
	Kapalı otopark	1	1,7	10	16,7	7	11,7
	Gece çarşı bölgesi/sahil yolu gibi ıssız alanlar	15	25,0	14	23,3	18	30,0
	Ara sokak	4	6,7	6	10,0	10	16,7
Diğer	0	0	0	0	2	3,3	
Toplam	60	100,0	60	100,0	60	100,0	

Tablo 6 En çok korku hissedilen kamusal alanlar

Sokaktaki korku durumlarını 1'den (hiç katılmıyorum) 6'ya (tümüyle katılıyorum)⁴ kadar değerlendiklerinde çıkan sonuçlara göre katılımcıların; sokağa çıktıklarında büyük oranda korku yaşamadıkları (4,12), kaybolma korkusu neredeyse hiç hissetmedikleri (1,28), sokaktaki kalabalığın onları ürkütmediği (1,71), duvar resimleri olan sokakları tehlikeli bulmadıkları (1,80) saptanmıştır. Buna karşın sokaktaki gürültücü grupları kadınlar için kısmen tehlikeli (2,39) buldukları, gece kent merkezlerinden (2,53), yalnızken sözlü olarak taciz edilmekten (2,98) korktukları görülmektedir. Kadınlar için en korkutucu durum ve mekânlar sırasıyla; karanlık açık mekânlar (3,81), toplu taşıma araçlarında taciz (4,17) ve hırsızlık (4,29), ıssız mekânlar (4,54), sokakta kapkaça maruz kalmaktır (4,55).

4 Değerlendirme ölçeği; hiç katılmıyorum 1; çok az katılıyorum 2; biraz katılıyorum 3; katılıyorum 4; genellikle katılıyorum 5; tümüyle katılıyorum 6 olarak ele alınmıştır.

Çardak'ın da (2012:29) çalışmasında vurguladığı gibi karanlık ve ıssız alanlar bireyler tarafından korkutucu olarak nitelenmektedir. Güvenliklerinin tehlikeye girebileceğine inanmakta ve bu mekânlar ile ilgili korku duygusu yaşamaktadırlar. Ancak Çakın'ın çalışmasında ifade ettiğinin aksine bu çalışmada grafitti olarak adlandırılan duvar resimlerinin tehlikeli bölge duygusu uyandırmadığı saptanmıştır.

Korku hissedilen yer ve durumlar söz konusu olduğunda alınan tedbirler incelendiğinde İstanbul'da yaşayan kadınlar Avrupalı hemcinslerinin aksine tehlikeli durumlarda yardım istemek amacıyla yanın düdük taşımayı (1,32), savunma sporu eğitimi almayı (1,49), biber gazı taşımayı (1,86) etkili bulmuyor. Aynı zamanda sokağa çıkarken birinin kendisine eşlik etmesini istemek de (2,20) ankete katılan kadınlar arasında çok tercih edilen bir yöntem değil. Sokaktaki güvenliği için hiçbir tedbir almamayı da (2,45) kabul etmeyen katılımcıların tercihleri sırasıyla seyahat amacıyla özel araç tercih etmek (2,92), gideceği yere taksi ile gitmek (3,27) ve en çok tercih edilen yöntem olarak da tehlikeli görülen sokak ve bölgelerden uzak durmak (5,05) olarak belirlenmiştir.

Ankette kendi önlemlerini ekleyen katılımcılar ise dışarı çıkmak için gün içindeki zamanları tercih etmek, ıssız mekânlardan uzak durmak, göz teması kurmamak, giyimine dikkat etmek, telefon şarjının dolu olmasına dikkat etmek ve dua etmek gibi alternatifler sunmuşlardır.

DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışmada görüldüğü üzere kadınların en çok korku hissettiği mekânlar, suça maruz kalma riskinin artacağını düşündükleri, kullanıcı sayısının sınırlı olduğu zaman dilimindeki ıssız ve karanlık mekânlardır. Altgeçitler, gece çarşı bölgesi ve sahil yolu gibi ıssız alanlar ve kapalı otoparklar kadınların kendilerini en çok tehdit altında hissettikleri mekânlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bunların hemen arkasından mezarlıklar, ara sokaklar ve alkollü içki servisi yapılan yerlerin yakını gelmektedir. Elde edilen bu sonuçlar 1990 yılında Frankfurt'ta gerçekleştirilen bir araştırmada (Treske vd., 1990) saptanan veriler ile paralellik göstermektedir. Treske ve arkadaşlarının (1990) yaptığı çalışmada da özellikle ıssız ve karanlık mekânlar, yeraltındaki ulaşım alanları (altgeçitler, metro istasyonları, kapalı otoparklar) ile 'erkek mekânları' olarak adlandırdıkları birahane ve erkeklere özel kulüplerin çevresi güvensiz mekânlar olarak addedilmiştir.

Fotoğraf 1 Kadınların korku mekânlarından altgeçitler, gece çarşı bölgesi ve ıssız mekânlar⁵ (Treske vd. 1990: 25, 29, 33)

Suç korkusunu tetikleyen kentsel mekânlar içinde alkollü içki servisi yapılan yerlerin yakın çevresi dışındaki mekânların ortak noktası görünürlük, görebilirlik, toplumsal denetim ve koruma gibi faktörlerden uzak olmalarıdır. Konu bu bağlamda ele alındığında suçun önlenmesine ilişkin yaklaşımlardan biri olan ve gelişmiş ülkelerde kentsel tasarım çalışmalarında dikkate alınan 'Çevresel tasarım yoluyla suç önleme yaklaşımı' (*Crime Prevention Through Environmental Design*) aynı zamanda kadınlarda suç korkusunu da önleme konusunda etkili olabileceği düşünülmektedir. CPTED mekânların suça zemin hazırlayan özelliklerinin planlama ve tasarım yoluyla ortadan kaldırılmasını öngören bir yaklaşımdır. Günün belirli zaman diliminde tenhalaşarak kullanıcıların endişe hissetmesine neden kentsel mekânların, planlama ve tasarım kararlarıyla, karma işlevli hale getirilerek ıssızlık özelliğinin ortadan kaldırılması bu yaklaşımın uygulamalarına örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra kentsel tasarım yoluyla mekânlarda doğal gözetimin sağlanması, uygun ışıklandırmanın yapılması, bireyin çevresini bütünüyle görmesine engel olan kör noktaların ortadan kaldırılması, izleme/denetim olanaklarının yaratılması gibi konularda bu yaklaşım içinde ele alınmaktadır. (Crowe, 2000)

Mekâna yönelik önemler tek başına bireylerdeki suç korkusunu tümüyle ortadan kaldırmak için yeterli değildir. Ancak fizik mekân ile ilgili

5 Fotoğraflar 1990 yılında, Frankfurt'ta Treske ve çalışma arkadaşları tarafından düzenlenen 'Kadınların Korku Mekanları' isimli, foto belgeselden alınmıştır.

bilim alanlarında bu konunun gündeme gelmesi ve uygulamaları etkilemesi, suçun ve suç korkusunun önlenmesi konusunda önemli bir adım olacaktır.

Kaynaklar

- Crowe, T. D., (2000), *Crime Prevention Through Environmental Design: Applications of Architectural Design and Space Management Concepts*, MA: Butterworth-Heinemann Publications, Woburn.
- Çardak, B. (2012), "Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım 2012, cilt: 1, sayı:1, s:23-45, Jandarma Basımevi, Ankara.
- Dolu, O., Ş. Uludağ, C. Doğutaş (2010), "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt: 65, sayı:1, s: 58-81, Ankara.
- Frank, K. A., Paxson, I. (1998), "Women and Urban Public Space: Research, Design and Policy Issues", *Public Spaces and Places*, I. Altman & E. H. Zube (der.), Plenum Press, New York.
- Ferraro, K. F. (1995), *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*, State University of New York Press, Albany.
- Ferraro, K. F. (1996), "Women's Fear of Victimization: Shadow of Sexual Assault?," *Social Forces*, Volume: 75, Issue:2, s:667-690, Oxford Journals, Oxford University Press.
- Karakuş, Ö. (2013), "Suç Korkusunun Sosyolojik Belirleyenleri: Sosyal Sermaye mi? Sosyal Kontrol mü?," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: Haziran 2013, cilt:14, sayı:1, s:1-19, Eskişehir.
- Kaya, A. (2006), *Kamusal Mekân, Ayrışma ve Kadın*, yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Koskela, H., R. Pain, (2000), "Revisiting Fear And Place: Women's Fear of Attack and The Built Environment", *Geoforum* Volume 31, s:269-280, Elsevier Science Ltd.
- Rosa, G., Kinnaird, V., Morris, M. & Nash, C. (1997), "Feminist Geographies of Environment, Nature and Landscape", *Feminist Geographies: Explorations in Diversity and Difference*, Longman, Harlow.
- Saunderson, W. (2001), "Issues of Women's Fear in Urban Space: The Case of Belfast", *Women and Environment International*, Volume: 50, Ussue:51, s:28-31,
- Treske, M. ve diğerleri (1990), *Frauen Angst Raeume – ein Fotodokumentation*, AK Frauenraeume, Frankfurt.
- Uludağ, Ş. (2010), "Vatandaşların Suç Korku (Güvenlik Endişesi) Seviyesine Etki Eden Faktörler ve Alınabilecek Önlemler: Malatya Örneği", *Polis Bilimleri Dergisi*, cilt:12, sayı:1, s:1-28, Ankara.
- Valentine, G., (1990), *Women's fear and the design of public space. Built Environment*, Volume: 16, no:4, 288-303, Alexandrine Pres.

PSİKOLOJİK ŞİDDET VE YABANCILAŞMANIN DESTEKLEYİCİ ÖRGÜT İKLİMİNE ETKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Ömer Okan FETTAHLIOĞLU¹, Hasan Sadık TATLI²

ÖZET

414

Literatür taramasında psikolojik şiddetin olası olumsuz durumlarla ilişkisi ortaya konmuş ancak psikolojik şiddet nedeniyle çalışanların örgütsel yabancılaşma olgusuyla karşılaşması üzerine çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Örgütsel psikoloji alanında olumsuzlukları yansıtan psikolojik şiddet ve yabancılaşma olgusunun tersine, destekleyici örgütsel iklimin ortaya çıkartılması olumlu unsurları ele alan bir yaklaşım içerisinde yer almaktadır. Örgütsel destekleyici, iklimin oluşturulması ile ortaya çıkabilecek olumsuz tutum ve davranışların önüne geçilebileceği düşünülebilir. Destekleyici örgütsel iklim ile iş doyumunu ve verimlilik gibi konular yazın içerisinde ele alınan konular olmasına rağmen, psikolojik şiddet ve yabancılaşma olguları arasındaki ilişkide örgüt ikliminin nasıl bir düzenleyici etki ortaya çıkarabileceği konusunda yapılmış bir araştırma söz konusu değildir. Bu nedenle çalışma özgün nitelik taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı; çalışanlar tarafından örgüt ikliminin olumlu ve destekleyici bir biçimde algılanıyor olup olmamasının bu ilişkide düzenleyici etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır.

Çalışmanın kurumsal modelinin test edilmesinde araç, yöntem ve örnekleminde ise; psikolojik şiddet algılarının ölçümünde Ouine'nin 5 boyutlu şiddet ve 20 ifadeden oluşan ölçeği, yabancılaşma algısının ölçümünde Maddi vd (1979)'nin 10 ifadeden oluşan ölçeği ve son olarak

1 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

2 Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı

destekleyici örgüt ikliminin ölçümünde Stringer'ın geliştirmiş oldukları 30 ifadeden oluşan ölçekler kullanılmıştır.

Çalışma, kamu üniversitesinde çalışan 192 akademik personel ile gerçekleştirilmiştir, SPSS 21 for windows istatistik paket programından yararlanılarak regresyon, korelasyon, faktör, güvenirlik vefrekans analizleri yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Şiddet, Yabancılaşma, Örgütsel İklim, Akademik Personel

1. GİRİŞ

İşletmelerde çalışanların duygu, düşünce ve hareket tarzları rekabet avantajı elde etmede önemli bir unsur haline gelmiş ve bu alanda yapılan çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu durum son yıllarda yapılan çalışmaların insan faktörü üzerine yoğunlaşmasının nedeni de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda geleneksel psikolojinin bireysel davranışları açıklamada yeterli olduğu ama iş ortamı gibi sosyal ilişkileri de içeren çalışma gruplarındaki insan davranışlarını açıklamada yetersiz kaldığı durumlardan dolayı özellikle yönetim psikolojisi ve davranış bilimleri kapsamında alan çalışmalarının arttığı söylenebilir.

Yönetim düşüncesinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, klasik yönetim ve örgüt kuramı 1930'lara kadar, örgütsel yapıya ve onun işleyişine yol gösteren tek kuram olarak düşünülmüş olmasına rağmen, 1930'lu yıllarda yönetim düşünce sisteminde insan olgusunun da yer alması gerektiğini savunan insan ilişkileri yaklaşımı oluşmaya başlamıştır (Baransel, 1979:215'den akt. Budak ve Budak, 2004:66). Bu bağlamda gerek psikolojiden, gerek sosyoloji ve gerekse sosyal psikoloji alanlarından yararlanılarak örgüt içinde bireysel ve/veya grupsal bazda sergilenen insan davranışlarına açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Sosyal varlık olan insanlar, kendi başlarına herhangi birşey başarmakta zorluk çektiklerinden dolayı, belirli bir örgüt çatısı altında bir araya gelerek çalışmayı tercih etmişlerdir. Endüstriyel devrim öncesi çalışan sayısı onlarca kişiyi aşmayan işletmeler mevcutken, endüstriyel devrimle birlikte her türlü sektörde çalışan sayısı binleri aşan işletmeler piyasalarda boy göstermeye başlamıştır. Örgütsel büyüme ve çalışan sayısında meydana gelen artışlarla, çalışanlar arası ilişkilerde yönetim uygulamalarında ve örgüt yapılarında da değişimler ortaya çıkmıştır. Günümüzde post-endüstriyel dönüşüm sürecinde, daha esnek, dinamik ve yenilikçi bir örgütsel yapı oluşturma zorunluluğu rekabette başarının temel koşulu haline gelmiştir. İmhacı bir hal alan rekabet ortamında pekçok rakip

karşısında başarılı olmak isteyen işletmeler, farklı yönetsel ve örgütsel süreçler üzerine yoğunlaşmanın yanında, politika ve stratejilerini de bu doğrultuda seçerek faaliyetini sürdürmektedir (Fettahlioğlu, 2008:1).

Çalışanların duygu ve düşüncelerini amaç ve hedefler doğrultusunda yönlendirmek ve verimliliğe katkı sağlayabilmek hedeflenen ana amaçlardan bir tanesidir. Bu nedenle günümüzde örgütlerin verimli ve etkili olarak faaliyet gösterebilmelerini sağlamak üzere yönetsel/örgütsel alanın çeşitli boyutlarına odaklanan birçok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmaların büyük bir kısmı da örgütsel yapı ve örgütsel davranışlarla ilgilidir (Basım ve Şeşen, 2006:84).

Örgütlerde ortaya çıkan mobbing ve yabancılaşma olgusu; örgütlere zarar veren, işleyiş biçimlerini aksatan, çözümlenmediği hallerde olası ve tespiti zor sonuçlar doğuran olgulardır. Olumsuzluk halleri ile ilgilidir. Ancak bu tür olumsuzluklarla baş etmek veya ortaya çıkmasını engellemek adına da uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Bunlardan bir tanesi de örgütsel iklim denilen kavramdır. Örgütsel iklim olumlu olduğunda olumsuz durumları bertaraf edici, olumsuz olduğu durumlarda da daha büyük problemleri ortaya çıkartıcı etmen olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu açıdan örgütsel iklim, bir örgütte tüm örgüt üyelerince algılanan önemli bir faktör konumundadır. Örgütlerde örgütsel iklim aracılığıyla, iş tatmininin geliştirilmesi günümüz örgütlerine büyük avantajlar sağlamaktadır (Özdemir, 2006:1).

416

Bu araştırmamızın amacı, örgütlerdeki psikolojik şiddet algısının, yabancılaşma üzerine etki edebileceği, bu etkinin derecesinin de örgütsel iklim ile ilgili olabileceği varsayımlarını test etmektir. Örgütsel iklimin destekleyici olmadığı ya da çalışanlar tarafından olumsuz algılandığı durumlarda, mobbing davranışlarının ve yabancılaşma algısının artacağı düşünülebilir. Bu bağlamda örgütsel iklim algısının söz konusu etmeler üzerinde belirleyici bir rol üstlendiğini söylemek mümkündür. Araştırma kapsamında mobbing ve yabancılaşma olgularının olup olmadığı, varsa bu kavramlara yönelik algıların örgütsel iklim algısını nasıl etkilediğinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE ve ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

2.1. Psikolojik Şiddet

Son yıllarda yönetim psikolojisi ve endüstriyel psikoloji alanında araştırma yapan bilim insanları tarafından özellikle istifa ederek işyerinden ayrılan, beyaz yakalı çalışanlar arasında, başlangıçta işyerinde rekabetin neden olduğu psikolojik baskılarla ortaya çıktığı düşünülen, ama varlığı

ve boyutu daha önce bilinmeyen yeni bir işyerinden uzaklaşma durumu ve işyeri bağlantılı psikolojik bir problem saptanmış ve bu olgu “Psikolojik şiddet (mobbing)” olarak adlandırılmıştır (Tınaz, 2006:7).

Bir kişinin, diğer insanları kendi rızaları ile veya rızaları dışında başka bir kişiye karşı kendi etrafında toplaması ve sürekli kötü niyetli hareketlerde bulunma, ima, alay ve karşındakinin toplumsal itibarını düşürme gibi yollarla, saldırgan bir ortam yaratarak onu işten çıkarmaya zorlama durumlarında mobbing kavramından söz edilebilir. Bu bağlamda psikolojik şiddet (mobbing) kısaca “duygusal bir saldırı” şeklinde özetlenebilir (Davenport, Schwartz and Elliott, 2003:15).

Psikolojik şiddetin günümüzde en yaygın olarak kullanılan tanımı ilk olarak Olweus tarafından yapılmıştır. Güçlü bir mobbing uygulayıcısı veya uygulayıcılarının, güçsüz mobbing mağdurlarına yönelik sözlü veya fiziksel şekildeki sistematik saldırıları mobbing olarak adlandırılmıştır (Leymann, 1996:165-168). Olweus mobbing davranışlarını (1) taraflar arasında güç dengesizliği ile karakterize edilen insanlar arası bir ilişki olması, (2) bir süreci kapsaması ve zaman içinde tekrarlanması, (3) saldırgan bir davranış olup, kasti olarak zarar vermeyi amaçlaması açısından üç kıstas ile değerlendirmektedir (Olweus, 1978’den aktaran Cowie vd., 2002:33-51).

Yakın zamanlara kadar İngiliz literatüründe mobbing kavramı kullanılan bir sözcük değildi (Leymann, 1996:167). Mobbing kavramı ilk olarak 1960’lı yıllarda hayvan davranışlarını inceleyen Konrad Lorenz tarafından kullanılmıştır. Lorenz, “Mobbing” kavramını, “Küçük hayvan gruplarının (kuşlar gibi) daha güçlü ve yalnız bir hayvanı (tilki gibi) toplu şekilde atak yaparak uzaklaştırması, ya da aynı kuluçkadan çıkan kuşlar arasında yaşanan ve diğer kuşların, aralarındaki en zayıf kuşu yiyecek ve sudan uzak tutarak dışlaması, iyice güçsüz bir hale getirmesi ve en sonunda da fiziksel saldırılarla öldürerek grubun dışına atması” durumunu ifade etmek amacıyla kullanmıştır (Tınaz, 2006:10). Kısaca Lorenz, boyut olarak daha küçük olan hayvanlardan oluşan bir grubun daha büyük bir hayvanı tehdit etmek amacıyla düzenledikleri saldırıları “Mobbing” olarak adlandırmıştır (Lorenz, 1991’den aktaran Leymann, 1996:167). Alman çalışma psikoloğu Harald Ege’e göre mobbing, 19. yüzyılda biyologlar tarafından kullanılan daha sonraları işletme literatürüne kazandırılan bir terimdir (Tınaz, 2006:10). Bu açıdan mobbing kavramının biyolojiden işletme literatürüne kazandırılan bir kavram olduğunu söylemek mümkündür (Fettahlıoğlu, 2008:33).

Amerika’da 2003 yılında yapılan bir araştırmaya göre, sosyo-ekonomik düzey bakımından toplumun alt kesimini oluşturan kişiler, taşradan

gelenler ve özellikle de Latin Amerika ya da zenci gençliğin daha çok mobbing tehdidi altında olduklarını ortaya koymuştur (Juvonen, Graham ve Schuster, 2003:1233). Örgüt yapısında yoğun olarak belirsiz koşullar içinde çalışan ve örgütsel sorunlar yaşayan bir çalışana, hata yapma olasılığı fazla olduğundan dolay mobbing uygulamak oldukça kolaydır. Ayrıca bu tür ortamlarda çalışanlar arasında “günah keçisi” seçme geleneği de varsa, mobbingin ortaya çıkması daha da kolaylaşmaktadır (Zapf, 1999:83). Psikolojik şiddet ile mücadele ortamında taraflardan biri örgüt içinde dezavantajlı konuma düştüğü anda mobbing mağduru olabilmektedir (Einarsen, 1999:23-24).

İşyerinde psikolojik şiddet konusunda araştırmalar ilk olarak; İsveç'te (Leymann, 1990-1996); Norveç'te (Einarsen, 1999-2000; Einarsen ve Skogstad, 1996; Einarsen ve Rakkness, 1997) ve Finlandiya'da (Björkqvist, Österman, Hjett, Böck, 1994) başlamıştır (Zapf ve Gross, 2001:498). Bu araştırmaların başlatılmasındaki asıl neden, 70'li yıllarda özellikle İsveç'te ve daha sonra diğer ülkelerde iş çevrelerini etkileyecek yasal düzenleme ve iş kanunlarının düzenlenmesidir. Bu aşamadan sonra işyerindeki psikolojik etmenlerin ortaya çıkarılma çabaları başlamıştır (Leymann, 1996:168). Ayrıca bu süre içinde mobbing ile ilgili olarak İngiltere'de (Rayner, 1997; Rayner ve Hoel, 1997; Yarnel ve Cooper, 1997 ve Cowie vd. 2000); Danimarka'da (Mikkelsen ve Einarsen, 1999); Avustralya'da (Kırcler ve Long, 1998; Nield, 1995-1996); İsviçre'de (Von-Hoben Beush, Zapf ve Schollberger, 1999); Almanya'da (Zapf, Kronz ve Kulla, 1999, Mackenson Von Astfeld, 2000); Macaristan'da (Kaucsek ve Simon, 1999) ve de Portekiz'de (Cowie, 2000) çeşitli araştırmalar yapılmaya başlamıştır. Bunların yanında Avrupa dışında Amerika'da (Keashly, 1998; Keashly, Hunter ve Harvey, 1997); Avustralya'da da (Sheehan, Barker ve Rayner, 1999) konu üzerinde çeşitli araştırmalar yürütülmüştür (Zapf ve Gross, 2001:498).

2.2. Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramının kökü Latin dillerine dayanmakta olup, Yunanca allosiss vebundan türetilen Latince alienatio sözcüklerinden türetilmiştir ve esirme, kendinden geçme, benliğinin dışına çıkma anlamlarını taşımaktadır (Demirer ve Özbudun, 1999:10). Kısaca işe yabancılaşma çalışmaya karşı ilgisizlik olarak ifade edilebilir (Hirschfeld ve Hubert, 2000:790). İnsanlık tarihi kadar eski olan yabancılaşma kavramı, felsefi, toplumsal ve ruhsal bağlamda farklı alanlarda başta Hegel olmak üzere; Sokrates, Marx, Goethe, Weber, Durkheim gibi birçok düşünür araştırmacı tarafından yorumlanmış ve tanımlanmıştır (Çelik, 2005:11).

Hegel'e göre yabancılaşma, insanın fiziki ve ruhi varlığı arasındaki ayrım sonucu ortaya çıkmaktadır ve insanın kendisinde ve çevresinde, kendisini düşünen ve hisseden bir varlık olarak görememesinden kaynaklanmaktadır (Salerno, 2003:53).

Yabancılaşmış insan, yaşamının anlamını ve nedenini kaybetmiş olarak görülür. Psikolojik şiddet sonucunda kurban, örgütsel amaç ve hedeflere karşı ilgisiz kalır ve örgütsel kurallara uyum sağlamada isteksizleşir. Bu durum, çalışanın hem iş tatminini hem de işe bağlılığını azaltır (Tutar, 2004:119-120). Bu nedenle yabancılaşma, kişiliğin parçalanarak kimlik kaybının ortaya çıktığı psikolojik bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Akyıldız ve Dulupçu, 2003:31). Hoy ve diğerleri ise yabancılaşmayı, kişinin örgütteki istihdam konumu ile ilgili yaşadığı hayal kırıklığının yarattığı duyguların bir yansıması olarak değerlendirmektedirler (Hoy vd., 1983:110). Yabancılaşma, "Bireyin dünyayı ve kendisini pasif ve alıcı biçimde, yani edilgen olarak kabul etmesi ve bu doğrultuda davranımlarda bulunmasıdır" şeklinde de tanımlanmaktadır (Fromm, 2003:125).

Yabancılaşma konusunda (Seaman, 1959), sosyoloji ve sosyal psikoloji literatüründeki doyumsuzluk, güçsüzlük, yalnızlık gibi toplumsal kökenli duygusal sorunlara ilişkin kavramlardan hareketle; yabancılaşmanın (1) güçsüzlük, (2) anlamsızlık, (3) normsuzluk, (4) izole/tecrit edilme ve (5) kendine yabancılaşma boyutları olmak üzere 5 boyutta ortaya çıktığını belirtmiştir (Halaçoğlu, 2008:29-30).

Yabancılaşma kavramı Hegel ve Marx gibi düşünürler tarafından kullanılmış hatta Hegel'den etkilenen Ludwig Feuerbach, yabancılaşmayı dinsel içerikte ele almıştır. Ancak Karl Marx, yabancılaşma kavramına sosyal, ekonomik ve politik alanda farklı boyutlar kazanmış ve somuta indirmiştir (Durcan 2007:2). Bunlara rağmen, alan yazındaki tanımlarından ve oluşum sürecinden bahsedilen yabancılaşma kavramı konusunda ampirik çalışma yapılması, ilk kez Seeman tarafından gündeme getirilmiştir (Ulusoy, 1988:78). Yabancılaşma kavramı konusunda ilk olarak çalışma yapan kişi, yabancılaşmanın güçsüzlük boyutu üzerinde duran Neal ve Seeman (1964)'dir. Zurcher, Meadow ve Zurcher (1965), yabancılaşma kavramının değere yönelme ve rol arası ilişkileri irdelenmiş ve çalışanın adanmışlığının işgören yabancılaşmana etki ettiği hipotezlerini doğrulamışlardır. Aiken ve Hage (1966) bu kavrama toplumsal yabancılaşma olgusunu da eklemiştir. Seeman (1967) saldırgan davranışlar konusunu da araştırma kapsamına dahil etmiştir. Bunları destekleyici çalışmalar ise, Weissenberg ve Gruenfeld (1968), Adams (1970), Spilka (1970), Lawler ve Hall, (1970), Urlick, (1970), Denhardt (1972), Morgart vd. (1974), Forsyth ve Hoy (1978), Bacharach ve Aiken (1979), Kanungo (1981-

1992), Patrick (1984), Walters, (1986), Calabrese ve Adams, 1990), Pugh ve Zhao, (2003), Lindio-McGovern (2004), Camerino vd. (2005) tarafından yapılmıştır (Banai ve Reisel,2007:467). Elde edilen bulgular, işyerinde olumsuz durumlar yaşanması halinde Neal ve Seeman'ın çalışmasında belirtilen yabancılaşma olgusunun artış gösterdiği yönünde bulgulardır.

Türkiye'deki yazın incelendiğinde1980'li yıllardan sonra sözkonusu olgu çalışmalara konu olmaya başlamıştır. Aldemir (1983), Ulusoy (1988), Yeniçeri (1987), Minibaş (1993), Aybar (1995), Duru (1995), Hoşgörür (1997), Soysal (1997), Akgün (1999), Bayındır (2002), Elma (2003), Yapıcı (2004), Mercan (2006), Fettahlıoğlu (2006), Celep(2006), Büyükyılmaz (2007), Behar (2007), Halaçoğlu (2008), Babür (2009) Güneri (2010), Tutar (2010), Parsak (2012), Atalay (2013), Ayaydın (2013), Kurt (2013) ve Çalışkan (2014)'ın çalışmaları yabancılaşma olgusunun nedenleri, çözümleri ve olası etkilerinin olduğu kavramlarla ilişkilerini açıklayan çalışmalar şeklindedir.

2.3. Destekleyici Örgüt İklimi

Örgüt iklimi, çalışan davranışlarını ve tutumlarını etkileyen iş çevresini anlamada taşıdığı potansiyel nedeniyle bir çok araştırmacı tarafından ele alınmış bir kavramdır (Glison, 2000:195'den aktaran Özer vd, 2013:439). Örgütsel iklim, bir örgüt ile ilgili olarak psikolojik açıdan tanımlanan ve örgütteki insan ilişkilerinin niteliğini ifade eden bir kavramdır (Katz ve Kahn,1977:123).

Örgüt iklimi kavramı ile ilgili ilk çalışmalar, 1930'lu yılların sonuna dayanmaktadır. 1950'li yıllarda örgüt psikologları tarafından ele alınmış, Lewinian ile 1960'larda, örgüt kuramcıları tarafından konuyla ilgili çalışmalar artarak önem kazanmaya başlamıştır.Örgüt iklimi, örgüte kimliğini kazandıran, çalışanlar ve yöneticiler tarafından algılanan ve onların davranışını etkileyen, örgüte egemen olan özellikler dizisi olarak tanımlanabilir.

Örgüt iklimine ait en belirgin özellikler;(1) bireylerin diğer bireyler, örgüt politikası, örgüt yapısı ve süreçlerle karşılıklı etkileşiminin sonucu olarak şekillenen örgüt üzerindeki genel izlenimlerinden oluşması, (2) örgüt iş ortamı ile ilgili koşulların algılanmasına dayanır, iş ortamının yorumlanmasına temel oluşturur ve davranış biçimlerinin oluşmasına kaynaklık etmesi, (3) liderlik biçimi ve işle ilgili uygulamalar gibi örgütsel özelliklerden etkilenen, bireyin iş davranışını ve işle ilgili tutumunu etkileyen bir ara değişken olarak görülebilir ve faaliyetleri yönlendiren baskı kaynağı olma özelliği taşıması ve (4) çok boyutlu bir kavram olma

özelliği taşması açısından dört unsura dayandırılmaktadır (Batlis,1980:233-234).

Yazın taramasından hareketle örgüt ikliminin oluşumuna yönelik yaklaşımları; (1)yapısal yaklaşımlar, (2) algısal yaklaşımlar, (3) etkisel yaklaşımlar ve (4) kültürel yaklaşımlar olmak üzere dört sınıfta toplamak mümkündür.

Yabancı yazında yapılmış çalışmalara bakıldığında, örgütsel iklim ile bireysel algılar arası ilişkileri inceleyen çalışmaların Halphin ve Croft (1962), Prichard ve Karasick (1964), Halpin ve Croft (1966), Litwin ve Stringer (1968), Forehand (1968), Campell, Dunnette, Lawler ve Weick (1970), Waters, Roach ve Batlis (1974), Russel (1976) tarafından yapıldığını söyleyebiliriz.Bu çalışmaları desteklemekle birlikte bireysel özellikler yanında örgütsel ve çevresel etmenlerin de etkili olabileceğini ve örgütsel iklim ile bir çok faktörün ilişkili olabileceğini savunan Forehand ve Gilmer (1964), Likert (1967), Taiguri ve Litwin (1968), Taguiri (1968), Campell (1970),Lawler (1973),Guion (1973),Bergson, (1979),Landy (1989),Bowditch ve Buono (1990), Koys ve Thomas (1991), Zammuto ve Krackover (1991), Adler ve Borys'a (1996), Kelner (1998), Lussier (2001), Pirola vd., (2002), Patterson vd., (2005), Neal vd., (2005), Schulte vd., (2006), Smith (2008), Schneider vd., 2009).Robbins ve Judge, (2012) gibi yazarların çalışmalarına rastlanmaktadır.

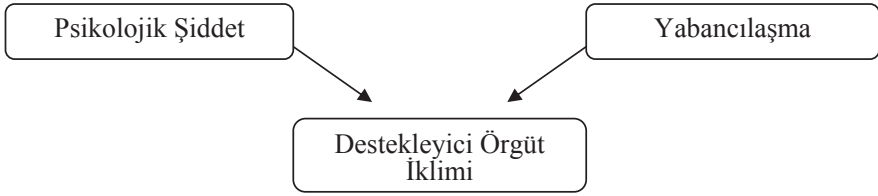
Ulusal yazında ilk olarak Ertekin (1978)'in çalışma yaptığı ve çalışmasında, yabancı yazınları destekleyici bulgulara rastlayarak, örgüt ikliminin çalışanların iş tatmini ve örgütten ayrılma eğilimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaştığını söylemek mümkündür. Türkiye'deki araştırmacıların yazınları da örgütsel iklim özelliklerini ortaya koyucu ve ilişkili olabileceği unsurlar üzerine kurgulanmıştır. Peker (1993), Eren ve Çekmecelioğlu (2002), Altun (2003), Barutçugil (2004), Genç (2005), Aksoy (2006), Gürkan (2006), Keleş (2008), Demirel ve Seçkin(2008), Çekmecelioğlu(2008), Yüceler (2009), Erdoğan (2013), Dinçer (2013), Özkul(2013) ..vb araştırmacılar örgütsel iklimin örgütsel bağlılık, iş tatmini, motivasyon ve verimlilik gibi örgütsel ve çevresel şartlar ile ilişkisi üzerine araştırma yapmışlardır.

Örgüt üyelerinde iyi duygular uyandıran bir ortam olumlu (destekleyici) örgüt iklimi, bunun tam tersi ise olumsuz örgüt iklimidir. Destekleyici iklimin özellikleri arasında açık ilişkiler, dostluk, iş birliği, cesaret verme, sosyalleşme, kişisel özgürlük ve güven vardır. Örgüt yönetiminin çalışanlarına verdiği destek, örgütsel çabaların merkezindedir. Çalışanların örgüt tarafından desteklendiklerini algılaması ile sorumluluklarını bilinçli bir biçimde yerine getirmeleri, örgütün amaç ve sorunları ile ilgilenmeleri

ve kişisel beklenti ve ödül olmaksızın örgüt için yenilik gayretine girmeleri arasında, pozitif bir ilişki vardır (Özkuş, 2013:15).

Destekleyici örgüt ikliminin en belirgin özellikleri; (1) yöneticiler hedeflere ulaşmada performanslarını kullanırken serbest hareket edebilmektedir, (2) örgüt, yönetici konumundaki kişilerden yeni gelişmeleri takip etmesini, yeni bilgiler öğrenmelerini beklemektedir, (3) örgüt, yeni buluş ve deneysel çalışmalara imkan tanımaktadır, (4) üst kademe yöneticiler, alt kademe çalışanların duygu ve düşüncelerine önem vermektedirler şeklinde sıralanmaktadır (Baumgartel ve diğeri, 1984:16).

Az sayıda da olsa yabancı ve Türk yazınında psikolojik şiddet ve yabancılaşma kavramlarını bir arada ele alan çalışmalar söz konusu olmasına rağmen, araştırma kapsamı içinde ele alınan psikolojik şiddet, yabancılaşma ve destekleyici örgütsel iklim olguları bir arada ele alınmamıştır. Bu noktadan yola çıkılarak oluşturulan araştırma modeli şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Araştırmanın Modeli: Psikolojik Şiddet ve Yabancılaşmanın Destekleyici Örgüt İklimine Etkisi

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

3.1. Araştırma Yönetimi ve Tekniğı

Araştırma, nicel olarak tasarlanmış daha önce kullanılmış anket tekniğı kullanılarak elde edilmiş veriler üzerine yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Ana Kütlesi

Araştırmanın ana kütlesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Avşar Yerleşkesi’nde bulunan fakültelerde görev yapan yaklaşık 390 öğretim üyesi olarak belirlenmiştir. Öğretim üyelerinden oluşan toplam 250 kişiye anket dağıtılmış 192 kişiden geri dönüş (%76,8) sağlanabilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyet			Kişilik Tipi		
	N	%	Sessiz	23	12,0
Kadın	85	44,3	Konuşmayı Seven	77	40,1
Erkek	107	55,7	Gerektiğinde Konuşan	92	47,9
	Yaşınız		Ünvan		
21-30	91	47,4	Uzman	25	13,0
31-40	74	38,5	Okutman	7	3,6
41-50	20	10,4	Araştırma Görevlisi	84	43,8
51-60	7	3,6	Öğretim Görevlisi	32	16,7
	Medeni Durum		Yardımcı Doçent Doktor	19	9,9
Evli	101	52,6	Doçent Doktor	20	10,4
Bekar	91	47,4	Prof. Doktor	5	2,6
	Eğitim Düzeyi		Kaç Yıldır Akademisyensiniz		
Lisans	35	18,2	1-5	126	65,6
Yüksek Lisans	88	45,8	6-10	31	16,1
Doktora	69	35,9	11-15	22	11,5
	Kıdem		16-20	13	6,8
1-5 Yıl	123	64,1	İdari Göreviniz Var Mı		
6-10 Yıl	38	19,8	Evet	38	19,8
11-15 Yıl	23	12,0	Hayır	154	80,2
16-20 Yıl	7	3,6			
21-25 Yıl	1	,5			

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %55,7'sini erkekler %44,3'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaklaşık olarak yarısı 21-30 yaş aralığındadır. Katılımcıların %81,8'i lisans üstü eğitime sahiptir. Katılımcıların çoğunluğu 1- 5 yıl arasında kıdeme sahiptir. Az sayıda katılımcı kendini sessiz olarak tanımlamaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu araştırma görevlisidir. 1-5 yıl arasında akademik tecrübeye sahip olan katılımcıların oranı %65,6'dır. Araştırmaya katılan akademisyenlerin yaklaşık olarak %80'i herhangi bir idari göreve sahip değildir.

3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçüm Araçları

Psikolojik şiddet (mobbing) algısını belirlemek amacıyla, Ouine'nin 5 boyutlu şiddet ve 20 ifadeden oluşan ölçeğin orijinal haline ulaşılmış ve Türkçe'ye çevirisi yapılmıştır. Ayrıca ölçeğin Ayaydın (2012)'in yüksek lisans tezinde kullandığı ölçekle uyduğu tespit edilmiştir. Kullanılan ölçeğin ilk 4 sorusu, mesleki statülerle ilgili, 5 ile 11. soruların kişisel ve saygınlıkla ilgili, 12-14. soru aralığının dışlanma davranışları ile ilgili, 15-16. soruların aşırı iş yükü yüklenmesiyle ilgili ve 17-20. soru aralığının istikrarsızlaştırma davranışları ile ilgilidir. Ölçümler 5'li likert ölçeği ile gerçekleştirilmiştir.

Yabancılaşma algısının ölçümünde Maddi vd (1979)'nin geliştirip "An Alienation Test" çalışmasında kullandıkları ve 10 ifadeden oluşan ölçek Türkçeye çevrilmiş ve kullanılmıştır. Ölçümler 5'li likert ölçeği ile gerçekleştirilmiştir.

Son olarak destekleyici örgüt ikliminin ölçümünde Muchinsky (1976) yılında yaptığı çalışmadan hareketle Stringer (1968)'in geliştirmiş olduğu ve 30 ifadeden oluşan ölçek kullanılmıştır. Söz konusu ölçeğin ilk 7 sorusu, organizasyon yapısı ile ilgili, 8-11. Soru aralığı bireysel sorumlulukla ilgili, 12-17. soru aralığı ödüllendirme ile ilgili, 18-21. Soru aralığı risk alma ile ilgili, 22-25. soru aralığı ılımlı çalışma ortamı ile ilgili ve son olarak 26-30. soru aralığı destek ile ilgilidir. Ölçümler 5'li likert ölçeği ile gerçekleştirilmiştir.

424

Tablo 2. Ölçeklerin Faktör Analizi Değerleri

Ölçek	KMO	Barlett	Varyans
Psikolojik Şiddet	,704	,000	75,131
Yabancılaşma	,774	,000	45,538
Örgüt iklimi	,772	,000	66,834

Tablo 2'de ölçeklere ait faktör analizi değerleri yer almaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeklerin KMO değerleri; psikolojik şiddet ,704, yabancılaşma ,774 ve örgüt iklimi ,772 olarak tespit edilmiştir. tüm ölçeklerin Barlett testi sonuçlarının ise ,000 düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. ayrıca psikolojik şiddet ölçeğinin açıklanan toplam varyans %75, yabancılaşma ölçeğinin %45 ve örgüt iklimi ölçeğinin ise %66'dır.

Faktör analizisi sonucunda ölçeklerin alt boyutlara dağılımı incelendiğinde psikolojik şiddet ölçeği 6 alt boyuta, yabancılaşma ölçeği 2 alt boyuta ve

örgüt iklimi ölçeği ise 8 alt boyuta ayrıldığı görülmüştür. Çalışmamızda ise ölçeklerin aslına uygun şekilde (psikolojik şiddet:5, yabancılaşma:1, örgüt iklimi:6) boyutlandırılmıştır.

Tablo 3. Psikolojik Şiddetin Ölçeğinin Güvenilirlik Değerleri

		Cronbach's Alpha if Item Deleted	Cronbach's Alpha	
Mesleki Statü Tehdidi	1 Yaptığım iş sürekli küçümsenir ve sabote edilir	,745	,766	
	2 Yaptığım iş sürekli haksız yere eleştirilir ve kontrol edilir	,676		
	3 Sürekli meslektaşlarım önünde küçük düşürülürüm	,737		
	4 Bana karşı gözdağı verici ve rekabetçi prosedürler kullanılır	,682		
	5 Kişisel dürüstlüğüme, doğruluğum sabote edilir	,752		
Kişisel Saygınlık Tehdidi	6 İğneleyici ve hakaret edici sözler söylenir	,772	,824	<u>425</u>
	7 Sözlü ve sözsüz olarak tehdit edilirim	,776		
	8 Uygunsuz şakalar yapılıır	,805		
İzolasyon	12 Gerekli bilgilere ulaşmam engellenir	,700	,811	
	13 Dışlanırım, yok sayılırım ve görmezden gelinirim	,610		
İstikrarsızlaştırma	19 Moralimin bozulması için sürekli çaba harcanır	,180	,881	
	20 Bana danışmaksızın sorumluluk alanlarım değiştirilir	,125		

Tablo 3'de psikolojik şiddete ait önerme ve alt grupların güvenilirlik değerleri yer almaktadır. Tablodaki verilerden hareketle; mesleki statü ile ilgili tehditler boyutu ,766, kişisel saygınlık tehdidi ,824, izolasyon ,811, istikrarsızlaştırma ise ,881 düzeyinde güvenilir olduğu tespit edilmiştir. ölçekte yer alan 9,10,11,14,15,16,17,18 numaralı ise boyutlara ait güvenilirlik değerlerini düşürdüğü için analize dahil edilmemiştir.

Tablo 4. Yabancılaşma Ölçeğinin Güvenilirlik Değerleri

		Cronbach's Alpha if Item Deleted	Cronbach's Alpha
	4 Ne kadar çok çalışırsan çalış, işteki amacına ulaşman zordur	,732	
	5 İşte coşkulu ve hevesli olmanın zor olduğunu düşünüyorum	,751	
	6 İnsanlar çok çalışarak sadece ücretlerini biraz artırabilirler	,733	
Yabancılaşma	7 Normal bir iş yapılamayacak kadar sıkıcıdır	,736	,762
	8 Elimden gelenin en iyisini yapmaya uğraşmıyorum	,716	
	9 İşimi sevmem, sadece geçimimi sağlamak için çalışıyorum	,725	
	10 İnsanların yaptıkları işin topluma değer olduğuna inanmıyorum	,735	

426 Tablo 4'te yabancılaşma ölçeğinin güvenilirlik değerleri yer almaktadır. Ölçeğe ait güvenilirlik değeri ,762'dir. Elde edilen değer araştırmada kullanılan anketin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğe ait 1,2,3 nolu sorular ise güvenilirlik değerini düşürdüğü için araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tablo 5. Yabancılaşma Ölçeğinin Güvenilirlik Değerleri

		Cronbach's Alpha if Item Deleted	Cronbach's Alpha
	1. Kurumuzda yapılan işler açıkça tanımlanmıştır.	,791	
	2. Karar alma sürecinde kimin özel otoriteye sahip olduğu bazen belirsizdir.	,795	
	3. Örgütün politikaları ve organizasyon yapısı açıkça tanımlanmıştır.	,808	
Organizasyon Yapısı	4. Bürokrasi minimum seviyededir.	,817	,826
	5. Aşırı kurallar ve bürokrasi yeni fikirlerin dikkate alınmasını güçleştirmektedir.	,810	
	6. Kurumumuzun verimliliği planlama yetersizliğinden dolayı azalmaktadır.	,803	
	7. Bulduğum bazı projelerde kimin yöneticim olduğunda emin olamıyorum	,790	
Bireysel Sorumluluk	9. Çalışanların işle ilgili problemlerini çözebilecekleri felsefesi kabul edilir.	,289	,588
	11. Yönetim, çalışanların işlerinde sorumluluk almalarına imkan verir	,130	
	13. Kişilerin aldığı ödül ve teşvikler, eleştiri ve tehditlerden daha fazladır.	,692	
Ödüllendirme	14. Çalışanlar iş performansları ölçüsünde ödüllendirilmektedirler.	,601	,725
	15. Büyük oranda bir eleştiri vardır.	,645	
	16. Yapılan iyi işlerin karşılığında yeterli derecede ödül verilmemektedir.	,707	
	18. Yönetim, iyi bir fikre deneme şansı verme yönünde isteklidir.	,705	
Risk Alma	19. Bu sektörde rekabet avantajını korumak için risk almak zorundayız.	,731	,793
	20. Maksimum etkililik için karar alma sürecine tedbirli yaklaşılır.	,718	

	23. Bu işletme ılımlı ve sakin bir çalışma iklimi ile nitelendirilmektedir.	,526	
İlmlı Çalışma Ortamı	24. Bu işletmedeki çalışanlar soğuk ve birbirine uzak durmaz.	,561	,570
	25. Bu işletmede çalışanlar ile yönetim arasında ılımlı bir ilişki vardır.	,292	
	26. Üst yönetim, çalışanların hata yapması durumunda onlara destek olmaz.	,616	
Destek	27. Yönetim çalışanların kariyer beklentileri ile ilgilenir.	,642	,674
	28. Çalışanlar arasında yeterince güvene dayalı bir ilişki sistemi yoktur.	,529	
	29. Yönetimin temel felsefesi insan faktörüne ve düşüncelerini önem vermektir.	,639	

Tablo 5'te örgüt iklimine ait güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır. Alt boyutların güvenilirlik değerleri; organizasyon yapısı ,826, bireysel sorumluluk ,588, ödüllendirme ,725, risk alma ,793, ılımlı çalışma ortamı ,570 ve destek boyutu ise ,674'tür. Ölçekte yer alan 8,10,12,17,20,21,22 ve 30 numaralı sorular güvenilirlik değerlerini düşürdüklerinden dolayı analize dahil edilmemiştir.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Araştırmanın bu kısmında tanımlayıcı bulgular, değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin bulgular ve psikolojik şiddet ve yabancılaşmanın destekleyici örgüt iklimi üzerine etkisine ilişkin bulgulara yer verilecektir.

4.1. Tanımlayıcı Bulgular

Tanımlayıcı istatistikler ile ilgili veriler tablo 6'da yer almaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde psikolojik şiddet (Ort: 2,4392), yabancılaşma (Ort: 3,3118) ve destekleyici örgüt iklimi ise (Ort: 3,5753) olarak tespit edilmiştir. elde edilen verilerde en yüksek ortalama destekleyici örgüt iklimine aitken en düşük ortalama ise psikolojik şiddet ölçeğine aittir.

Tablo 6. Ölçeklerin Alt Boyutlarının Ortalama Değerleri

	N	Ortalama	Std. sapma
Mesleki Statü Tehdidi	192	1,8060	,61540
Kişisel Saygınlık Tehdidi	192	2,1445	,76508
İzolasyon	192	3,4063	,92185
İstikrarsızlaşma	192	3,3281	1,15620
Yabancılaşma	192	3,3118	,81146
Organizasyon Yapısı	192	3,6957	,87977
Bireysel Sorumluluk	192	2,6528	,97844
Ödüllendirme	192	3,5977	,96769
Risk Alma	192	3,6484	1,11280
İlimli Çalışma Ortamı	192	3,1927	,95532
Destek	192	3,9258	,80819
Psikolojik Şiddet	192	2,4392	,51050
Destekleyici Örgüt İklimi	192	3,5753	,70043
Valid N (listwise)	192		

Elde edilen verilere göre katılımcılar çalıştıkları üniversitede mesleki statüleri ile ilgili olarak bir tehdit yaşamamaktadırlar. Katılımcılar genel olarak kişisel saygınlıkları ile ilgili olarak tehdit yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar izolasyon davranışı yaşayıp yaşamadıkları konusunda kararsız düzeydedirler. Araştırmaya katılan akademisyenlerin istikrarsızlaştırma konusunda kararsız düzeyde cevaplar verdikleri görülmektedir.

Katılımcıların yabancılaşma ölçeğinde yer alan sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde; işe yabancılaşma konusunda kararsız düzeyde oldukları ifade edilebilir.

Katılımcılar organizasyon yapısından kaynaklı sorun yaşanmadığını düşünmektedirler. Katılımcılar bireysel sorumluluk almamadan kaynaklı olarak meydana gelen problemlerin varlığı konusunda kararsız düzeyde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar ödüllendirme konusunda olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan akademisyenler uygun şartlar altında risk alınması gerektiği yönünde görüş bildirmektedir. Katılımcıların ilimli bir çalışma ortamının varlığı konusunda kararsız oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar genel olarak destekleyici bir örgüt ikliminin var olduğu görüşünü belirtmişlerdir.

4.2. Değişkenler Arasındaki İlişkilere İlişkin Bulgular

Tablo7’de korelasyon analizi sonucunda psikolojik şiddet, yabancılaşma ve destekleyici örgüt iklimi arasındaki ilişkiye ait veriler elde edilmiştir.

Tablo 7. Korelasyon Analizi Sonuçları

		Kişisel saygınlık tehdidi	İstikrarsızlaştırma	Organizasyon yapısı	Bireysel sorumluluk	Ödüllendirme	Risk alma	İlimli çalışma ortamı	Destek
Organizasyon yapısı	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N		-,147* ,041 192						
Risk alma	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,148* ,041 192							
Yabancılaşma	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N			,456** ,000 192	,318** ,000 192	,387** ,000 192	,238** ,001 192	,860** ,000 192	,234** ,001 192
<p>** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).</p>									

Tablo7’de korelasyon analizi sonucunda psikolojik şiddet, yabancılaşma ve destekleyici örgüt iklimi arasındaki ilişkiye ait veriler elde edilmiştir. Elde edilen veriler sonucunda; örgüt ikliminin organizasyon yapısı alt boyutu ile psikolojik şiddetin istikrarsızlaştırma alt boyutu arasında çok düşük düzeyde ters yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Risk alma ile kişisel saygınlık tehdidi alt boyutları arasında çok düşük düzeyde pozitif yönlü ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca yabancılaşma ile risk alma ve destek alt boyutları arasında çok düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler, yine yabancılaşma ile organizasyon yapısı, bireysel sorumluluk ve ödüllendirme alt boyutu arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Yabancılaşma ile ilimli çalışma ortamı arasında ise çok yüksek düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

4.3. Psikolojik Şiddet ve Yabancılaşmanın Destekleyici Örgüt İklimi Üzerine Etkisine İlişkin Bulgular

Tablo 8. Yabancılaşma ve Psikolojik Şiddetin Örgüt İklimi Üzerindeki Etkisi

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,593 ^a	,352	,345	,56701

a. Predictors: (Constant), yabancılaşma, psikolojik şiddet

Regresyon analizi sonucunda Anova ve Coefficients sig. değerleri ,000 düzeyinde anlamlı olarak görülmüştür. Tablo 8’de yabancılaşma ve psikolojik şiddetin örgüt iklimini %35,2 (R^2) oranında etkilediği tespit edilmiştir. Yabancılaşma ve psikolojik şiddetin destekleyici örgüt iklimi üzerindeki etkisi düşük düzeydedir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

431

Örgütlerde olumsuz bir kavram olarak ortaya çıkan psikolojik şiddet ve yabancılaşma olguları üzerine, bu kavramların verimlilik, örgütsel bağlılık, iş tatmini, motivasyon, örgütsel adalet, işe devamsızlık gibi konularla ilişkisi üzerine bir çok araştırma yapılmıştır. Yazın taramasından da anlaşılacağı üzere bu kavramlar özellikle 1930’lardan sonra gündeme gelen ve özellikle son dönemlerde Türkiye’deki yazın taramalarına da konu olan kavramlardır. Örgütsel davranış alanının son dönemlerde insan faktörünün oldukça önemli olduğu yargısı ile birlikte sürekli gelişme gösterdiği söylenebilir. Ancak yazın taramasında psikolojik şiddet ve yabancılaşma olgusunu bir arada ele alan nadir araştırma söz konusudur. Bu iki kavramla birlikte destekleyici örgüt iklimini bir arada ele alan çalışmaya ise rastlanmamıştır.

Bu çalışmanın asıl amacı, psikolojik şiddet ve yabancılaşma olgularının, destekleyici örgüt iklimi algısı arasında bir etkinin söz konusu olup olmadığını ortaya koymaktır. Destekleyici örgüt ikliminin olumlu algılanması ile birlikte mobbing ve yabancılaşma algularının negatif yönde etkileneceği düşünülmüştür.

Araştırma sonuçlarında elde edilen bilgiler incelendiğinde yazından beklendiği gibi psikolojik şiddet ile destekleyici örgüt iklimi arasında

istatistiki olarak anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Yabancılaşma ile destekleyici örgüt iklimi arasında ise beklenenin aksine pozitif yönlü ilişkilerin varlığı olduğu görülmüştür. Regresyon analizi sonucunda ise beklendiği üzere işe yabancılaşma ve psikolojik şiddetin destekleyici örgüt iklimi üzerinde bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen veriler ışığında şu sonuçları sıralamak mümkündür:

- ☛ Katılımcıların yabancılaşma ölçeğinde yer alan sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde; işe yabancılaşma konusunda kararsız düzeyde oldukları ifade edilebilir.
- ☛ Elde edilen verilere göre katılımcılar çalıştıkları üniversitede mesleki statüleri ile ilgili olarak bir tehdit yaşamamaktadırlar. Katılımcılar genel olarak kişisel saygınlıkları ile ilgili olarak tehdit yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar izolasyon davranışı yaşayıp yaşamadıkları konusunda kararsız düzeydedirler. Araştırmaya katılan akademisyenlerin istikrarsızlaştırma konusunda kararsız düzeyde cevaplar verdikleri görülmektedir.
- ☛ Katılımcılar organizasyon yapısından kaynaklı sorun yaşanmadığını düşünmektedirler. Katılımcılar bireysel sorumluluk almamadan kaynaklı olarak meydana gelen problemlerin varlığı konusunda kararsız düzeyde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar ödüllendirme konusunda olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Araştırmaya katılan akademisyenler uygun şartlar altında risk alınması gerektiği yönünde görüş bildirmektedir. Katılımcıların ılımlı bir çalışma ortamının varlığı konusunda kararsız oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar genel olarak destekleyici bir örgüt ikliminin var olduğu görüşünü belirtmişlerdir.
- ☛ Korelasyon analizi sonucunda psikolojik şiddet ile destekleyici örgüt iklimi arasında önemli düzeyde ilişkilere ulaşılamamıştır. İşe yabancılaşma ve destekleyici örgüt iklimi arasında ise beklenenin aksine pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.
- ☛ Regresyon analizi sonucunda ise yabancılaşma ve psikolojik şiddetin destekleyici örgüt iklimi üzerindeki etkisi %35,2 olarak tespit edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler kısmen araştırmanın beklentileri ile uyumludur. Boyutlar arasında beklenen ilişkilerin bulunamaması ise akademisyenlerin çalıştıkları örgütün özelliklerinden, soruları algılayış biçimlerinden, konularla ilgili görüş bildirme konusundaki çekincelerinden vs. kaynaklanıyor olabilir. Teoriden beklenen ilişki ve sonuçlara ulaşabilmek için ileride yapılacak çalışmalarda

Psiko-analiz testleri ya da mülakat tekniği kullanılabilir. Ayrıca boyutlar arasındaki etkileşimlerin ve ilişkilerin sonuçlarının test edilmesi adına örneklem daha da genişletilebilir ve anketin uygulandığı meslek grubu farklılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Akyıldız, H. ve Dulupçu, M.A., (2003), "Kavramsal ve Diyalektik Süreç Olarak Yabancılaşma", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 8(3):27-48.
- Banai, M. ve Reisel, W.D. (2007), "The Influence Of Supportive Leadership And Job Characteristics On Work Alienation: A six – Country Investigation", Journal of World Business, 42 (4):463-476.
- Basım, N.H. ve Şeşen, H. (2006). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği Uyarlama ve Karşılaştırma Çalışması, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 61(4):83-102.
- Baumgartel, H.J., Rukhsone P. ve Badal R. (1984), "Changes in Organizational Climate and Management Education, 1968-1981", Economic and Political Weekly, 19(8):15-21.
- Batlis. N.C. (1980). The Effect of Organizational Climate on Job Satisfaction, Anxiety, and Propensity to Leave, The Journal of Psychology, 104(2):233-240.
- Budak, G. ve Budak, G. (2004); İşletme Yönetimi, Barış Yayınları, 5. Baskı, İzmir. 433
- Cowie, H., Naylor, P., Rivers, I., Smith, P.K. ve Pereira, B. (2002); "Measuring Workplace Bullying", Aggression and Violent Behavior, 7 (1):.33-51
- Çelik, F. (2005). Orta Öğretim Öğrencilerinin Okula Yabancılaşma Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Demirer, T., ve Özbudun, S., (1999), Yabancılaşma, Öteki Matbaası, Ankara.
- Devanport, N., Schwartz, R.D. ve Elliott, G.P. (2003); Psikolojik Şiddet İşyerinde Duygusal Taciz, Sistem Yayıncılık, (Çev: Osman Cem Onertoy), 1. Baskı, İstanbul.
- Durcan, N.M. (2007). Yabancılaşmanın İnsan Kaynakları Yönetimi Açısından İncelenmesi, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Einarsen, S., (1999); "The Nature and Causes of Bullying at Work", International Journal of Manpower, 20(1/2):16-27.
- Fettahlioğlu, Ö.O (2008), Örgütlerde Psikolojik Şiddet (Mobbing), Üniversitelerde Bir Uygulama, (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, İzmir.
- Fromm, E. (2003). Özgürlük Korkusu, (Çev: Selma Koçak), Doruk Yayıncılık, Ankara.
- Hallaçoğlu, B. (2008). Üniversitelerdeki Akademik Personelin Mesleki Yabancılaşma Düzeylerinin Çok Boyutlu İncelenmesi: İstanbul İli Örneği, (Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hirschfeld R.R. ve Hubert, S.F., (2000) "Work Centrality and Work Alienation: Distinct Aspects of a General Commitment to Work", *Journal of Organizational Behavior*, 21(7): 789-800

Hoy, W.K ve diğerleri (1983), "Bureaucracy and Alienation: A Comparative Analysis." *The Journal of Educational Administration*, 21(2): 109-120.

Juvonen, J., Graham, S. ve Schuster, M.A. (2003); *Bullying Among Young Adolescents: The Strong, The Weak and the Troubled*, *Pediatrics*, 112(6):1231-1237.

Katz D. L., ve Kahn R., (1977), *Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi*, (Çev. H.Can-Y. Bayar.) TODAİE Yayınları, No 61, Doğan Basımevi, Ankara.

Leymann, H., (1996), "The Content and Development of Mobbing at Work", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 5(2):165-168.

Özdemir, F., (2006), *Örgütsel İklimin İş Tatmin Düzeyine Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Özer, P.S., Topaloğlu, T. ve Özmen Timurcandan, Ö.N. (2013), *Destekleyici Örgüt İkliminin Psikolojik Sermaye ile İş Doyumu İlişkisinde Düzenleyici Etkisi*, *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 13(4):437-447.

Özkul, Y. (2013), *Örgüt İkliminin Motivasyon Üzerine Etkisi: Bir Uygulama*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.

434 Salerno, R. (2003). "Landscapes of Abandonment Capitalism", *Modernity and Estrangement*, State University of New York Press, New York.

Tınaz, P., (2006); *İşyerinde Psikolojik Taciz (Psikolojik Şiddet)*, Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Tutar, H. (2004), *İş Yerinde Psikolojik Şiddet Sarmalı*, Platin Yayınları, 1. Baskı, İstanbul

Ulusoy, H. (1988). *Sanayi Örgütü İşçileri ve İşe Yabancılaşma*. A.Ü.D.T.C.F. *Araştırma Dergisi*, 32, 77-84.

Zapf, D., (1999), *Organizational, Work, Group Related and Personal Causes of Mobbing/Bullying at Work*, *International Journal Manpower*, 20(1/2):70-85.

Zapf, D. ve Gross, C., (2001); *Conflict Escalation and Coping With Workplace Bullying: A Replication and Extension*, *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 10(4):369-504.

BOŞANMA AŞAMASINDA EŞİNDEN ŞİDDET GÖREN KADININ KORKULARI

Özgül ELİTOK¹

İnsan doğası gereği beden bütünlüğüne gelecek bir zarar karşısında verdiği ilk tepkiler, korkup kaçma, kendini koruma, zarar gelecek ortamdan uzaklaşma şeklindedir. Ancak bu süreç eşinden şiddet gören kadın için farklı yaşanmaktadır. Kadın, özellikle içinde yaşadığı toplumun ona yüklediği değerler ve sorumluluklar gereği mevcut statükoyu korumaya ve ne pahasına olursa olsun sürdürmeye yönelik adeta programlanmaktadır. Bu nedenle evlilik birliği içinde sistematik olarak şiddet gören kadın dahil her kadın evli kalma çabası içinde hayatını sürdürmeye çalışmaktadır. Kadın boşanmadan sonra yaşayacağı yoksulluk, toplumun boşanmış kadına bakış açısı, çocuğunu yalnız büyütme korkusu, yeni bir hayat kurma konusunda kendini yetersiz hissetme, şiddet nedeniyle yaşadığı travmanın ruhsal etkileri, sosyal destek sistemlerinin yetersizliği nedeniyle şiddet görmesine karşın evliliğini sürdürme eğilimindedir. Aile Mahkemelerine başvuran şiddet mağduru kadının desteklenmesinde yaşanan sorunlar, tıkanıklıklar da kadının yeni bir hayata başlama konusunda kendini güvensiz hissetmesine neden olmaktadır. Bütün bu hususların yer aldığı 2011 Kasım-2014 Temmuz ayında Aile Mahkemesine başvuran kadınlarla yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular örnek vaka üzerinden programda sunulacaktır. Ayrıca Adli Sistem içinde kadını desteklemekte yaşanan sorunlar, tıkanıklıklar ve çözüm önerileri ortaya konulacaktır.

435

Anahtar Kelimeler: Kadın, Şiddet, Korku, Boşanma, Mahkeme

“Kadın olmak” ve “kadın sorunları” günümüzde hararetli şekilde her platformda tartışılmakta, kadın sorunlarına gerek hukuksal gerekse toplumsal alanda çözüm yolları aranmaktadır. Ancak kadın sorunlarının başında gelen kadına karşı şiddet, özellikle aile içi şiddet bütün bu çabalara karşın hız kesmeden devam etmektedir. Kadın olmak, içinde yaşadığı toplumun kültürüne, sosyal sınıfına, eğitim durumuna, ekonomik durumuna, kişilik özelliklerine göre farklılık gösterse de, erkek egemenliğin hüküm sürdüğü bir dünyada yaşıyor olmak, kadınların ortak paydasıdır. Erkek, oluşturduğu egemenliğini, kadına yönelttiği şiddet üzerinden sürdürmeye devam etmektedir. Şiddet hukuk kurallarına göre suçtur, bu suçun aile içinde eş tarafından işlenmiş olması suçun işlenmiş olması gerçeğini ortadan kaldırmaz. Öyleyse erkek, kadına karşı suç işlemektedir. Gerçekte ne toplum, ne hukuksal yaptırımlar, hatta eşinden şiddet gören kadın bile bunun bir suç olduğunu gerçekten kavrayıp içselleştirmiş midir? Kadın, varoluşunun farkında mıdır? “ Zaten kadın olarak doğduğu günden beri ona öğretilen kendini tanımak, araştırmak, sorgulamak değil <evcilleşmek>, yani erkek dünyasının geleneklerine uymak, kendini baskı ve kontrol altında tutmak, denileni yapmak, yalnızlığa ve hizmet vermeye alışmaktır. (Doltaş, Kasım 1992). “ Ayrıca Türkiye’de aile alternatifsiz bir kurumdur. Ekonomik işlevini yitirse bile tüm sevgi ve üremeye dayalı işlevler ve ilişkiler halen aile içinde yürütülür. Bu durumda bir kişinin, özellikle de bir kadının aile dışında kendine bir kimlik araması olağanüstü zordur. Ailenin koruyucu kabuğundan yoksun bir kadın marjinal bir duruma itilir, toplum dışı kalır.” (Doltaş, Kasım 1992). İşte bu nedenden ki kadın; evlilik birliği içinde şiddetin her türünü yaşamasına karşın mevcut yaşantısını sürdürmeye evli kalmaya devam etmektedir. Erkek suç işlemeye, kadın ise mağdur olmaya devam etmektedir. Burada tartışılması gereken konu teknolojik gelişmelere ve hızlı toplumsal değişime karşın toplum içinde kadının yeri neden değişmemekte ve kadına karşı şiddet neden hala bu kadar yaygın olarak varlığını sürdürmektedir.

Antalyda 5.Aile Mahkemesine 2011 Kasım-2014 Temmuz ayları arasında boşanmak üzere başvuran 101 kadın ile yapılan görüşmelerde; kadınların tamamı evlilikleri içinde en az şiddet türlerinden birine maruz kaldıklarını, tamamına yakını fiziksel şiddet gördüğünü, buna karşın evliliklerini sürdürme nedenleri olarak “yuvamı yıkmak istemedim”, “çocuklarım için sabrettim”, “ boşansam ne yapacaktım, nereye gidecektim, bir işim bile yoktu”, “boşansam işe girsem geçimimi sağlardım ama çocuklarıma kim bakacaktı” ailem destek vermedi”, “bizim ailede hiç boşanan yoktu, elalem ne der diye düşündüm”, “bizim oralarda dul kadına iyi bakmazlar” gibi ifadeler kullanmışlardır. Arın (1996), şiddet gören kadının yaşadığı korkuları ve içinde bulunduğu çıkmazı şöyle ifade et-

mektedir: “Utanma, aileye sadakat (ihbar ettikleri takdirde aile sırlarını ifşa etmiş veya aile kurumuna ihanet etmiş duruma düşecekleri kaygısı), kocalarının alayına maruz kalma korkusu, polisin ve hukukun kendilerini koruyamayacağı önyargısı, ekonomik güçlükler (olay boşanma ile biterse sokakta kalma, kendisine ve çocuğuna bakamama endişesi), daha fazla şiddete maruz kalma korkusu gibi olgular kadınları yasal makamlara şikayette bulunmaktan alıkoymaktadır”. Görüşme yapılan aynı kadınlar bu korkularına karşın boşanma kararı almalarına sebep olarak; “yıllardır çocuklarım için katlandım, nihayet büyüdüler ve bana “ bu adamın kahrını neden hala çekiyorsun” dediler”, “ eşimin şiddeti o kadar artmıştı ki her hafta eve polis geliyordu, daha fazla döver diye polislere birşey diyemiyordum, komşularım yine bir gece beni döverken sesime ve ağlamalarımaya dayanamayıp aileme haber vermişler, ailem o zaman anladı ne halde olduğumu”, “ bir gün beni ve çocukları o kadar dövdü ki, evden zor bela kaçıp canımızı kurtardık, sığınma evi bana destek olup iş bulunca bir daha dönmedim”, “ beni defalarca dövdü, kaç kez aileme sığındım, bir ay geçmeden gelip özür diliyor, ağlıyor, bir daha yapmayacağına dair sözler veriyordu, inanıp eve dönüyordum, yine aynı şekilde dövmeye devam ediyordu, ama çocuklarımı böyle bir ortamda yetiştirmeme kararı aldım, tedavi olmadı, bende boşanma kararı aldım”, “ işe girdim, kendi paramı kazanmaya başladım, artık dövmesine izin vermiyordum, bu kez çok değiştin diye dövmeye başladı, dayanamadım polise gittim” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Eşinden şiddet gören kadının yaşadığı korkular ve toplum içinde var olma çabasına dair yaptıklarının bir vaka örneği ile daha görünbilir hale geleceği düşünülmektedir. Vaka aile mahkemesine velayet davası başvurusu üzerine mahkemece hakkında Sosyal İnceleme Raporu talebiyle tarafıma yönlendirilmiştir. Vaka sunumunda yer alan isimler ve kimi tanıtıcı bilgiler vakanın gizliliği ilkesi gereği değiştirilmiştir.

Şenay T. 1972 Erzincan doğumlu ve ilkokul mezunu olup, 5 yıl önce bu şehre yerleştiği, 2 yıldır bir lokantada çalıştığı, 1.200 TL maaş aldığı, bundan sonraki yaşamını çocuklarıyla birlikte yaşamak istemektedir.

Şenay T.; 1988 yılında görücü usulü Fatih T. ile evlendiklerini, müşterek üç çocuklarının bulunduğunu, evliliğinin başından beri eşinden sürekli şiddet gördüğünü, eşinin çok kıskanç olduğunu, ailesi ile dahi görüştürmediğini, ancak çocuklarının küçük olması ve yaşadığı şehirde boşanmanın ayıp sayılması nedeniyle şiddete katlandığını, çocukları büyüdükçe sürekli olarak şiddete tanık olduklarını, psikolojilerinin bozulduğunu, eşi ile arasında yaşanan kavgalarda çocuklarının arada kaldığını ve eşinin çocukları da dövdüğünü, bu nedenle artık dayanamamaya karar verdiğini, eşinin çocukların velayetini alması koşuluyla boşanacağını söylemesi üzerine, çocukların bakımının kendisinde, velayetlerinin babasında olması koşuluyla boşandıklarını, çocukların kendi

yanında yaşadığını, boşandıktan altı ay sonra eski eşinin karakola giderek çocuk kaçırmaktan dolayı kendisini şikayet etmesi üzerine prosedürler gereği velayetleri babasında olan iki çocuğunu babaya teslim etmek zorunda kaldığını, diğer çocuğunun yaşının büyük olması nedeniyle kendi yanında yaşamaya devam ettiğini, babanın iki çocuğu Erzincan'a götürdüğünü, adeta kendisine ceza verdiğini, bu şehrin yaşadığı şehire oldukça uzak olduğunu, babalarının çocuklarıyla görüşmesine engel olduğunu, buna rağmen çocukları ile iletişimini hiç koparmadığını, sürekli gizlice çocuklarla telefonda konuştuğunu, bir kez de görmeye gittiğini, çocuklarının babalarından sık sık şiddet gördüklerini söylediklerini, bunun üzerine karakola gitmeleri gerektiğini çocuklara söylediğini, çocukların karakola gidip babalarından şikayetçi olduğunu ve bu nedenle Sosyal Hizmetler tarafından korunma altına alındıklarını, boşandıktan sonra yeni bir kişi ile arkadaşlık yaptığını, bu kişinin kendisinden yaşça büyük olduğunu, niyetinin mantık evliliği yaparak maddi yönden rahat etmek olduğunu ancak bir tanıdığının erkek arkadaşıyla yan yana çekilmiş fotoğraflarını eski eşine gönderildiğini, eski eşinin bunu görünce çok sinirlendiğini ve tehditlerde bulunduğunu, önce bu tehditleri önemsemediğini, ancak eski eşinin bu sırada yaşadığı şehre gelerek kendisini gizli gizli takip ettiğini, bir gün iş çıkışı evine giderken arkadan yaklaşarak kendisini sokak ortasında 10 yerinden bıçakla yaralayarak sokak ortasında bırakıp, arkadaşlık yaptığı kişinin yanına giderek onu öldürdüğünü, kendisinin ise ölümden döndüğünü, aylarca hastanede yattığını, boynunda ve vücudunun çeşitli yerlerinde bıçak izlerinin kaldığını, bu süreçte çocuklarının yurttan olması nedeniyle yaşananları bilmediklerini, eski eşinin cezaevinde bulunduğunu ve Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmaya devam ettiğini, kendisinin iyileştiğini, düzenli bir işte çalıştığını, bundan sonraki süreçte çocuklarını yanına alarak birlikte yaşamak istediğini ifade etmiştir.

Görüşmeler sırasında, görüşmecilerin eş şiddetine ve boşanma sürecindeki korkularına dair adeta benzer ifadeler kullandıkları dikkat çekicidir. Burada diğer bir husus görüşme yapılan tüm kadınların mahkeme başvuru sürecinde 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanundan yararlandıkları ve şiddet gösteren eş hakkında evden uzaklaştırma kararı aldıkları, görüşme yapılan dört kadının sığınma evinde kaldığı ve destek aldığı belirlenmiştir. Yaygın olarak eşinden şiddet gören kadına ilk çözüm yolu olarak eşi ile barışmayı önermeleri nedeniyle cesareti kırılan kadın için mahkeme aşamasında kendi lehine bir kararla yola çıkıyor olması kadını oldukça güçlendirdiği gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, Aile içi şiddetin gerek kurumlarca gerekse toplum arasında "suç" olmaktan çok aile içinde çözülmesi gereken ve sadece kişileri ilgilendiren bir "sorun" olarak görülmesi anlayışından vazgeçilmesi ve bu yaklaşımla aile içi şiddet giriftinden kadını kurtarmak için onu güçlendi-

recek ve her aşamada destekleyecek ilk aşamada hukuksal düzenlemele-
rin şiddeti önleyecek düzeyde olması ve bu ışık doğrultusunda toplumsal
dönüşümün sağlanması gerekmektedir. Günümüzde kadına karşı şiddeti
önlemek adına yapılan yasal düzenlemeler olay yaşandıktan yani suç işlen-
dikten sonra devreye girmekte, önleyici ve caydırıcı olamamakta, yalnızca
kişilere yaptığı eylemin karşılığı olan cezayı öngörmekte, şiddet eylemin-
de bulunan kişiye tedavi edici yasal yaptırımlar bulunmamaktadır. Yine
kadın korunmak adına izole olmakta, cezasını çeken kişi yada eş tedavi
edilmeden toplum içine karışmakta, ya yeniden eşine yönelmekte ya da
şiddet kurbanı yeni bir kadın seçmektedir. Mevcut yasalara yalnızca kadı-
nı koruma sorumluluğu yüklenmektedir. İlkaracan ve arkadaşları(1996),
şiddete maruz kalmış kadına acil olarak barınabileceği ve yardım alabi-
leceği sığınma evlerinin önemini vurgularken, mahkemelerin bu süreçte
rolünün önemli olduğunu, gerektiğinde saldırıda bulunan kişiyi eğitim-
lere katılmaya zorlaması ve şiddetin tekrar uygulanması dahilinde daha
ağır cezalar vermesi görüşünü savunmaktadır. Jewkes da (2002) aile içi
şiddetin ortaya çıkmasında bütüncül bir yaklaşım ile çok yönlü çözüm
yollarının ele alınması gerektiğini belirterek aile içi şiddetin tolere edile-
mez bir durum olduğunun altının çizilmesi amacıyla kadınları, hakları ve
yürürlükte olan yasanın ilgili maddeleri hakkında haberdar etmek, fark-
ındalığı artırabilmek için medyayı kullanmak ve mağdur kadınlara arka
çıkın dernekleri desteklemek birincil önlemler anlamında oldukça önemli
girişimlerdir. Bununla beraber, kadınların statüsünü güçlendirmek için
onlara çalışma imkanları oluşturmak, eğitim alma imkanlarını artırmak,
politik aktivitelere eşit katılımlarını sağlamak gerekmektedir. Arın (1996)
ise kadına yönelik şiddet ile mücadelede devletin yeterli düzeyde soru-
luluğunu yerine getirmediğini ifade ederek, devletin eşitlikçi politikalar
üretmesiyle ancak şiddete dur denebileceğini belirtmektedir.

Kaynaklar

Arın, M. C. (1996). Kadına yönelik şiddet. *Cogito*, 6, 305-312.

Doltaş D.(Kasım 1992). Türkiye’de Kadın Olgusu. “ Batıdaki Feminist Kuramlar ve
1980 Sonrası Türk Feminimizi”, 51-71.

İlkaracan, P., Gülçür, L. ve Arın, C. (1996). *Sıcak yuva masalı*.İstanbul: Metis
Yayımları

Jewkes, R. (2002). Intimate partner violence: Causes and prevention. *The Lancet*, 359
(9315) 1423-1429.

ÇALIŞMA YAŞAMINDA ŞİDDET VE SUÇ KORKUSUNUN GİDERİLMESİNDE WISTLEBLOWING (İHBAR-BİLGİ İFŞASI) SÜRECİNİN YERİ

Doç. Dr. Özlem ÇAKIR¹

Özet

440 Çalışma yaşamında bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına yönelik olarak elde ettikleri kazanımlar işgücüne katılım düzeyini ortaya koyan temel faktörlerdir. İşyerleri kimi zaman çalışanların iş doyumunu elde ettikleri, sosyal statü sahibi oldukları, psiko-sosyal açıdan gelişim gösterdikleri, kariyer basamaklarında ilerledikleri, başarı duygularını tatmin ettikleri ortamlar olabilirken kimi zaman da şiddet ve suç olayları ile birlikte farklı anlamlar kazanabilmektedir. İşyerlerinde meydana gelen şiddet olayları ile suç unsuru taşıyan fiiller çalışanların, işverenlerin ve yöneticilerin önemli ölçüde verimini düşüren, doğrudan ekonomik kayıplara neden olan olgulardır. Bu kayıpların yanında işyerinin imaj ve itibarının zedelenmesi, çalışanların işyerlerine ve kamu otoritesine olan güvenlerinin sarsılması, çalışanların birbirlerine güvenlerinin ortadan kalkması, çalışma ilişkilerinin zarar görmesi gibi pek çok olumsuz sonuçla karşı karşıya kalınarak dolaylı olarak da ekonomik ve sosyal kayıplar ortaya çıkabilmektedir.

Bu tebliğin amacı “şiddet ve suç korkusunun” işyerleri açısından bir teorik bir sınıflandırmayla ele alınarak, ihbar ya da bilgi ifşası olarak adlandırılan “whistleblowing” sürecinin çalışma yaşamı odaklı olarak incelenmesidir. İncelenen uluslararası çalışmalarda işyeri suçlarının ve işyerindeki şiddet vakalarının sınıflandırıldığı, bu sınıflandırmaya uygun olarak da kayıt altına alındığı gözlenmektedir. Ülkemizde kamuoyuna yansımayan

¹ Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

suçların, suç niteliği taşısa da ihbar ve şikayet kanallarının kullanılmaması nedeniyle kayıt altına alınarak belirli bir sistematikte istatistiksel raporlanmasında zorluklar yaşanmaktadır.

Psikolojik şiddet ve taciz başta olmak üzere, işyerine, işverene ve iş arkadaşlarına zarar vermeyi içeren hırsızlık, gasp, zimmetine para geçirme, rüşvet, nitelikli rüşvet gibi yolsuzluk içerikli suçların “bilgi ifşası ve ihbar” kanalları ile önlenebileceği düşünülmektedir. Ayrıca şiddet ve suç unsurlarının varlığını bildiği halde, suç korkusu nedeniyle gerek kamu sektöründe gerekse özel sektörde örgütsel sessizlik içerisinde olan çalışanlar ve yöneticiler için yeterli korumanın sağlanamadığı ülkemizde bu konuda düzenlemeler yapılarak, etik kültürün yerleştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir.

GİRİŞ

Çalışma yaşamında bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarına yönelik olarak elde ettikleri kazanımlar işgücüne katılım düzeyini ortaya koyan temel faktörlerdir. İşyerleri kimi zaman çalışanların iş doyumunu elde ettikleri, sosyal statü sahibi oldukları, psiko-sosyal açıdan gelişim gösterdikleri, kariyer basamaklarında ilerledikleri, başarı duygularını tatmin ettikleri ortamlar olabilirken kimi zaman da şiddet ve suç olayları ile birlikte farklı anlamlar kazanabilmektedir. İşyerlerinde meydana gelen şiddet olayları ile suç unsuru taşıyan fiiller çalışanların, işverenlerin ve yöneticilerin önemli ölçüde verimini düşüren, doğrudan ekonomik kayıplara neden olan olgulardır. Bu kayıpların yanında işyerinin imaj ve itibarının zedelenmesi, çalışanların işyerlerine ve kamu otoritesine olan güvenlerinin sarsılması, çalışanların birbirlerine güvenlerinin ortadan kalkması, çalışma ilişkilerinin zarar görmesi gibi pek çok olumsuz sonuçla karşı karşıya kalınarak dolaylı olarak da ekonomik ve sosyal kayıplar ortaya çıkabilmektedir.

ÇALIŞMA YAŞAMINDA SUÇ VE ŞİDDET

Suç kavramının altında suçlu/suçlu davranışı (criminal behavior) vardır ve bir suçun oluşabilmesinde failin davranışından daha zaruri olan, suç tanımının olmasıdır (İşsevenler, 2012:54-55). Bu yaklaşıma göre suç ve suçlu arasında bir ayırım yapmak gerekir ki; bu da suçu tanımlamamızı gerektirir. Aslında hukuki açıdan bir yaptırımın uygulanabilmesi de suçun sınırlarının tam olarak çizilmesini gerekli kılmaktadır. Sosyolojik açıdan ise suç toplumdan topluma farklılık gösterebilen bir sosyal sapma biçimidir.

Çalışma yaşamı açısından suç kavramı çalışma ve işyerleri ile ilgili bir sınırlama içinde değerlendirilebilir. İnsanın var olduğu ve çalışma ortamı gibi çıkar çatışmalarının ve ilişkilerinin yaşandığı her yerde şiddet ve suç olgularına rastlamak mümkündür.

“Suç Davranış Sistemleri: Bir Tipoloji” isimli eserlerinde Clinard ve Quinney (1973: 131) işyeri suçları ile mesleki suçları ayırmıştır. İşyerindeki her türlü cana, mala zarar veren ve kamu güvenliğini tehdit eden davranışlar işyeri suçları olarak ifade edilirken; mesleki suçlar mesleki görev tanımlamasının yasal sınırları dışına çıkan, mesleki ilkeleri ihlal eden davranışlar biçiminde belirtilmiştir. Friedrichs ise bu suçları “beyaz yaka suçları” olarak adlandırmış, resmi evrakta değişiklik, mali suçlar, teknolojik suçlar, girişim suçları, devlet-işyeri ilişkilerine ilişkin suçlar ve diğer meslek ihlali suçlarının bu kapsama girdiğini belirtmiştir (Friedrichs, 2002: 245).

Green’in sınıflandırmasına göre işyeri suçları dört kategoriye ayrılmaktadır. Birincisi “örgütsel düzeyde suçlar”dır. İşletmenin yapısı, kaynakları, çevresi, misyonu bu tür suçları anlamada temel bileşenlerdir. Örneğin ekolojik kirlilik, güvensiz ürünler, güvensiz çalışma koşulları, fiyat sabitleme, yasadışı anlaşma, hileli sözleşmeler bu suçlardadır. İkinci kategoride “Devlet Otoritesi ile ilgili suçlar” yer almaktadır. Devlet otoritesi içinde konumunu illegal biçimde kullanmak, bu gücü yasalar içinde ancak etik dışı biçimde harekete geçirmeyi içeren fiiller bu türden sayılmaktadır (Green: 246). Üçüncüsü “profesyonel meslek suçları”dır. Örneğin bir hekimin gerekli olmayan bir operasyon veya testi hastasına uygulaması, cinsel taciz veya saldırı, gereksiz ilaç kullandırma gibi suçlar. Trafik polislerinin mesleki konumlarını kullanarak trafik suçlarında rüşvet kabul etmesi, görevlerini kötüye kullanmaları da bir başka örnektir. Green’e göre dördüncü suç kategorisi ise “bireysel mesleki suçlar”dır. Bir kişinin vergi kaçırması buna örnek olarak verilmiştir. Mesleki bir suç olarak kabul edilmekle birlikte, meslek sınırları dışında gerçekleşen bir fiildir (Green: 248). Genellikle en çok güvenilen elemanlar tarafından işlenebilen suçlar, hırsızlık, sahtecilik, soygun, dolandırıcılık, para transferi, kredi kart dolandırıcılığı şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Bu alanda Türkiye’de yapılan en kapsamlı çalışma Aytaç vd.’nin araştırmalarıdır. Tablo 1’de işyerinde işlenen suçlara ilişkin suç tanım ve kategorileri görülmektedir. Suç türleri mala zarar veren, kamu güvenliğine yönelik olan ve şahsa yönelik suçlar olarak üç başlıkta toplanmıştır.

İşyeri suçları içinde işyerini maddi kayba uğratacak hırsızlık, gasp, yağma gibi suçların başı çektiği; erkeklerin suç işleme oranının kadınların suç

işleme oranlarından daha yüksek olduğu; genç yaşlarda suç işleme oranının en üst noktaya çıktığı, ilerleyen yaşlarda ise giderek azaldığı, işyeri ile ilgisi olmayanların daha fazla şahsa karşı suç işlediği; kamu güvenliğine karşı suçların daha çok psikolojik nedenlerle işlendiği gibi ilginç bulgular elde etmişlerdir (Aytaç vd., 2007).

Tablo 1: İşyerinde İşlenen Suçlara Ait Suç Tanımları

Suç Türleri	Suç Kategorileri	Suç Tanımları
Başkasının malına zarar verme, (dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, hırsızlık, yağma)	Hırsızlık, Gasp, Yağma	İşyerinden, resmi kurum ve kuruluştan, bankadan, otodan, Mala Karşı İşlenen yankesicilik, kapkaççılık vb
	Mala Karşı Diğer Suçlar	Dolandırıcılık, emniyeti suiistimal, suç eşyası satın almak, mala zarar vermek, bilişim suçları, hükümet emirlerine muhalefet vb
Kamu güvenliğine karşı suçlar (Umumi sahtecilik, (resmi-özel evrakta sahtecilik) sahtecilik ile ilgili suçlar Kaçakçılık, Organize, Mali ve Narkotik Suçlar)	Mali, Narkotik ve Organize Suçlar	Kıymetli evrak sahteciliği, kalpazanlık, tekel-gümrük kaçakçılığı, dolandırıcılık, işçi simsarlığı, kara para aklama, naylon fatura vb
Şahsa karşı suçlar	Müessir Fiil/Öldürme	Kastlı adam öldürme, kastı aşan adam öldürme, yaralama, hakaret-sövme, özel tahrik, kişiye karşı
	Genel Adap ve Aile Nizamı	Genel adap ve aile nizamı şahıs hürriyeti aleyhine suçlar/Devlet idaresi aleyhine suçlar (kaçırma, rehin alma, tehdit, hakaret, rüşvet, zimmet vb)

Bu çalışmada şiddet suçtan ayrı bir olgu olarak değil suç fiillerinin içerisinde yer alan bir olgu olarak ele alınmaktadır. Bu açıdan işyerinde meydana gelen şiddet içerikli olaylar zaten bir suçun konusu ve fiili olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) tanımına göre şiddet; bir yaralanma ya da yaralanma tehlikesi, ölüm, psikolojik hasar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanan, bir kişiye, kişinin kendi kendine, bir grup ya da topluma kasıtlı olarak fiziksel ya da duygusal zor kullanması, güç uygulaması veya tehdididir (WHO, 2002:5).

Çalışma yaşamında, çalışana karşı fiziksel veya psikolojik zarar verme-yi amaçlayan her türlü eylem veya olay olarak tanımlanan işyeri şiddeti (Wiskow, 2003: 7); saldırı, tehdit, aşağılama, istismar gibi fiziksel psikolojik boyutta şiddet davranışlarını içermektedir (Martino ve Musri, 2001). İşyerinde şiddet, şiddeti uygulayanlara göre dört grupta incelenmektedir (Loveless, 2001'den aktaran Yıldız ve Kaya, 2009:2):

- **Tip I:** Suça niyet ederek şiddete başvurma şeklindedir. Nedeni sıklıkla hırsızlık olaylarıdır. İş yerinde meydana gelen cinayetlerin %85'i bu gruptadır. Öldürücü silahlar sık kullanılır ve ciddi yaralanmalara neden olur. Taksi şoförleri, güvenlik güçleri ve tezgâhtarlar gibi para ile uğraşanlar, gece çalışanlar ve yalnız çalışanlar daha çok risk altındadır.

444

- **Tip II:** Müşteri/tüketicinin çalışana karşı uyguladığı şiddet türüdür. Şiddeti uygulayan kişi, çalışma ortamına göre müşteri, tüketici, hasta, öğrenci, mahkûm, akıl hastası ve hizmet verilen diğer kişiler olabilir. Genellikle iş yerinin normal çalışma saatlerinde meydana gelmektedir. Sağlık personeli, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları başta olmak üzere insanlarla sık ilişkide olunan tüm meslek grupları daha çok risk altındadır.

- **Tip III:** Çalışanın çalışana karşı uyguladığı şiddet türüdür. Nedeni kişiler arası veya işle ilgili anlaşmazlıklardır. Şiddeti uygulayan kişi mağdurla aynı iş yerinde çalışan veya daha önce çalışmış bir kişidir. İşyerinde meydana gelen cinayetlerin %7'si bu gruptadır ve meslek türü ile ilişkili değildir.

- **Tip IV:** Şiddeti uygulayan mağdurla aynı iş yerinde çalışmayan fakat mağduru tanıyan birisidir. Örneğin aile içi anlaşmazlıkların iş yerine yansımalarıdır.

İşyerlerinde şiddet davranışları cinayet, tecavüz, hırsızlık, yaralamak, dövmek, fiziksel saldırı, tekmelemek, taciz, yumruk atmak, zorbalık, şantaj, ayrımcılık, tehdit, gözdağı vermek, saldırgan tavırlar, kaba davranmak, küfür etmek, bağırarak, dışlamak, kötü muamele vb. davranışlar (Rogers ve Chappell, 2003) olarak sıralanmakla birlikte bunlardan ölümlü ya da ağır yaralanma ile sonuçlanan bir kısmı suç olarak adli bir vaka şeklinde

ilgili mercilere bildirilmektedir. Ancak psikolojik şiddet veya tacize giren bazı davranışlar şiddet mağdurunun çekinceleri nedeniyle gizli kalmaktadır. Tehdit, fiziksel saldırı ve cinsel tacizi de içeren ölümcül olmayan olaylar genellikle bildirim sistemi olmaması nedeni ile rapor edilmemekte ve kayıtlarda yer alamamaktadır (Yıldız ve Kaya, 2009: 2). Birçok şiddet olayının ise, çalışanların ne tür davranışlarının şiddet kapsamına girdiği konusunda bilgisizlikleri, raporlama kültüründeki eksiklikler, işten atılma, ceza veya ayıplanma korkusu gibi nedenlerle gün ışığına çıkarılmadığı bilinen bir gerçektir (Dursun, 2012:104). Çoğu zaman işin bir parçası, işin doğasında varolan, kaçınılmaz ve katlanılması gereken bir davranış biçimi gibi algılanan şiddet davranışları, konunun kamuoyunda bir sorun olarak gündeme gelmesini önlemekte; alışılmışı olmuş olaylar olarak algılanmasına da neden olmaktadır.

İşte bu noktada yaşanan olayların bildirilmesi, ifşası, ihbarı konusu gündeme gelmektedir. Whistleblowing kavramı suç unsuru taşıyan taşınmasın etik dışı olay ve işlemlerin ilgili mercilere bildirilmesini ifade etmektedir. Çalışma yaşamında şahit olunan, fark edilen ya da araştırma ve gözlem yoluyla gün yüzüne çıkarılan bu gibi olayların aslında çalışma barış ve huzurunu da bozan eylemler olduğunu belirtmek gerekir.

SUÇ VE ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE WHISTLEBLOWING SÜRECİ

Whistleblowing'in İngilizce'de kelime anlamı "ıslık çalma" dır. Kelimenin kökeninde bir İngiliz polisinin suç işleme eğiliminde olan bir kişinin uyarılması amacıyla ıslık çalması yatmaktadır. Aslında bu kavram bir suç işlendikten sonra ihbarından çok, suçun işlenmeden önlenmesine daha yakın bir anlam taşımaktadır. Genel yaklaşıma göre Whistleblowing, örgütlerde muhtemel veya gerçekleşen kötü, yanlış, etik dışı veya yasa dışı davranışların raporlanması veya açığa çıkarılmasıdır. Whistleblowing, kurum içindeki suç unsuru olan veya olabilecek nitelikteki, yasadışı, ahlak dışı ya da gayri meşru uygulamaların (eski ya da mevcut) o kurumdaki çalışanlar veya yöneticiler tarafından ifşa edilmesi, bildirilmesidir. Whistleblower olarak adlandırılan whistleblowing sürecini başlatan kişiler kamu çıkarını tehdit eden bir suistimali, etik, ahlak ve yasa dışı bir uygulamayı veya ihmali ortaya çıkarma amacıyla çalıştığı kurumda alarmı çalan kişilerdir (Bradburn, 2001, 52).

Whistleblowing ile ilgili yapılan çalışmalarda ihbar etme faaliyetlerini etkileme olasılığı olan faktörler beş temel grupta toplanmıştır (Hassink, Vries, Bolle, 2007'den aktaran Özler, 2010: 175):

• **Psikolojik Faktörler:** Örgütsel bağlılık (Çakır, 2001) ve sadakat kavramlarını içermektedir. Örneğin, işletmesine daha fazla sadık olan bir çalışan, örgütteki yanlış uygulamaları daha fazla rapor edecektir.

• **Kültürel ve Etik Faktörler:** Belli bir kültüre ait olan kişilerin whistleblowing'e yönelik algılamaları arasında bir fark olabilir. Yapılan çalışmalarda böyle bir farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. Asya ülkelerindeki çalışanlar (Japonya ve Çin gibi), Batılılara göre (Amerika gibi) daha fazla whistleblowing davranışı göstermektedir. Bu bağlamda örgüt çıkarlarının kişisel çıkarlardan üstünlüğü ile ilgili olan toplulukçu kültür temel bir rol oynamaktadır. Bireysel çıkarların, bireyciliğin ön planda olduğu Bireyci kültürlerde örgütsel aidiyet ve sahiplenme duygusu daha az gelişmektedir.

• **Yapısal Faktörler:** Bu faktör whistleblowing ile ilgili yasal düzenlemeler ve politikaları kapsar. Bir örgüt whistleblowing'i teşvik edici politikaları takip ettiğinde, bir birey daha fazla whistleblowing davranışı sergilemektedir.

• **Misilleme (İntikam):** Bir birey yanlış bir davranışı rapor ettiğinde sert bir ceza ile karşı karşıya kalırsa ya da bazı sonuçlarla karşılaşacağından korkarsa whistleblowing davranışında bulunmaktan vazgeçecektir.

446

• **Yanlış Uygulamaların Türü:** Whistleblowing yanlış uygulamaların önemine (ciddiyetine), verdiği zarara ve türüne bağlı olarak da değişmektedir.

Whistleblowing süreci içsel ve dışsal olmak üzere iki şekilde hayata geçebilmektedir. İçsel whistleblowingte suç teşkil eden veya yolunda gitmediğine inanılan işlem ve uygulamaların kurum içindeki kişilere bildirilmesi, paylaşılması söz konusudur. İçsel ihbar da denilebilecek olan bu süreç, olayın farkında olmayan yöneticiler tarafından öğrenilmesini sağlamaktadır. Whistleblowing bir iç denetim uyarı işareti veya ikazı olarak görülebilir. Olay iç denetçi tarafından değerlendirilirse kurum içinde çözülebilecek ve işletmenin imajı zedelenmeyecektir (Mercan vd, 2012: 175). Kurum imajının ve itibarının zarar görmesini engellemek amacıyla yöneticiler olay kamuoyuna sızmadan içsel kontrol ve yaptırım mekanizmaları ile çözüm arayarak suçun failini uyarı, kınama, işten çıkarma gibi yaptırımlarla cezalandırabilmektedir. Ancak söz konusu olay konusunda yöneticilerin bir veya bir kaçının bilgisinin var olması durumunda içsel whistleblowing süreci, ihbar eden kişi açısından başlamadan bitebilmektedir. Bu da içsel ihbarın dezavantajlı yönünü teşkil etmektedir. Yönetici ya da yetkili kişi ihbarda bulunan kişiyi ciddiye almaz, bireysel ve kurumsal çıkarları koruma adına çalışanı susturma veya işten çıkarma gibi

olumsuz davranışlar gösterirse, dış ihbar kanallarının kullanımını gündeme gelmektedir (Nayır, 2012: 32).

Dışsal whistleblowing, çalışanın kurum içinde fark ettiği veya şahit olduğu suç veya şiddet içeren bir olayı yetkili makamlara ifşa etmesi/bildirilmesi anlamına gelmektedir. Kurum dışında hangi kurum ve kişilere bildirimde bulunulacağı ise tartışma konusudur. Devletin ilgili kurumları, emniyet teşkilatı, adli makamlar, yazılı veya görsel medyaya ihbarda bulunulabilmektedir. Bunlardan hangisinin tercih edileceği bildirimde bulunanın kurum içindeki pozisyonu ve gücüne göre şekillenmektedir. Kimilerine göre içsel whistleblowingle başvurulmadan, dışsal whistleblowingde bulunmak doğru değildir. O halde içsel whistleblowingin yeterli gelmediği durumlarda, dışsal whistleblowing kullanılmalıdır (Çiğdem, 2013: 98). Bu konuda kesin bir yargıya varmak sakıncalıdır. Çünkü içinde bulunulan işyeri koşulları ve yöneticinin yaklaşımı, whistleblower için ortaya çıkabilecek aleyhte durumların dikkate alınması gereklidir. Çünkü kurum yöneticileri ihbar edenleri “eleveren” olarak nitelendirerek misilleme ve intikam alma davranışları sergileyebilmektedirler. İşverenlerin bu tür davranış eğilimleri çeşitli şekillerde belirmektedir (GAP, 2014):

İhbar edenleri dikkatle izlemek, tartışma konusu yapmak: İhbar edenin ortaya çıkardığı olay yerine kendisini tartışma konusu yapmaya çalışırlar. Amaç ve niyetine, güvenilirliğine, mesleki yetkinliğine ve hatta özel yaşamına saldırılarak, kısaca psikolojik taciz uygulanarak asıl sorun gizlenmeye çalışılır.

Zayıf bir sicil / geçmiş üretmek: İhbar eden “kronik sorunlu bir çalışan” olarak damgalamak üzere kayıtlar oluşturulur, daha önce kusursuz sicil almış olan ele verenler, zamanla üstlerinden düşük sicil notu almaya başlarlar.

Tehditle sessizliğe zorlamak: İşten çıkarılma, olumsuz referans, başka bir rektörde veya işte, başka bir şehirde iş bulmasını engelleme tehditleri ile ihbar edenin açıklama yapması dolaylı olarak engellenmeye çalışılır.

Yalnız bırakmak veya aşağılamak: İş arkadaşlarından ayırmak, vasıflarından daha düşük nitelikteki işler vermek gibi psikolojik tacize konu olan uygulamalar gerçekleştirirler.

Başarısızlığa zemin hazırlamak: Altından kalkamayacağı görev yükü ve sorumluluklar vererek, başarısızlığına zemin hazırlamak, şikayet ettiği sorunu çözmekle görevlendirmek ama başarılı olması için gerekli yetkileri, kaynakları ve desteği ona vermemek bir başka tercihtir.

Dava etmek: Sorunu açığa çıkartmak için kullanılan kanıtların “çaldığı” veya “yasal olmayan yollardan elde edildiği” yönünde yapılan

suçlamalar ve dava etme tehditleri en çok karşılaşılan misillemeler arasındadır.

Bu gibi olumsuz tepki ve uygulamalara karşı bildirimde bulunanların korunmasıyla ilgili tartışmaya ilerleyen kısımlarda yer verilecektir.

WHISTLEBLOWING ÖRNEKLERİ

Dünyada da ülkemizde de işyerinde ve genel olarak çalışma yaşamında etik kural ve ilkelerin ihlal edildiği, suç unsuru taşıyan fiilerin gerçekleştirildiği bilinen bir gerçektir. Aşağıda bazı örneklerle yer verilmiştir.

İngiliz anestezi uzmanı Stephon Bolsin ünlü bir whistleblower'dır. Bolsin, 1989 yılında birçok bebeğin kalp ameliyatı sırasında öldüğünü belirlemiştir. Sonraki 6 yılını yüksek ölüm oranlarına dikkat çekmek ve servisi iyileştirmek için geçirmiştir. İngiliz kraliyet hastanesinde uygun olmayan koşullarda çocuk kalp ameliyatları yapılmasına engel olmuş ve hükümetin İngiltere'de kliniklerle ilgili olarak bir dizi reform yapmasına öncülük etmiştir. Ve bu sayede çocukların kalp ameliyatındaki ölüm oranlarını %30'dan %5'e kadar inmesini sağlamıştır. Bolsin özellikle elde ettiği bu bilgileri medya ile paylaşmış ve böylelikle bir whistleblower olmuştur (http://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_Bolsin, 28.07.2010).

448

Türk asıllı Amerikan vatandaşı olan ve FBI'da çalışan Sibel Edmonds, güvenlik sorunları ve potansiyel casusluk ile ilgili elde ettiği bilgileri basınla paylaşmıştır. Ayrıca Amerika'daki Türk ajanlarının Beyaz Saray'a kadar girdiğini ve ABD'nin nükleer sırlarını elde ettiklerini iddia etmiştir. 2002 yılında FBI'daki görevine son verilen Edmonds, daha önce El-Kaide tarafından düzenlenen ve dünyada askeri-siyasi dengelerin yeniden şekillenmesine sebep olan İkiz Kule saldırısının Amerikan istihbaratının bilgisi dahilinde gerçekleştiğini iddia ederek ortalığı karıştırmıştır. Bu nedenle, 11 Eylül sürecinde Bush yönetiminin adeta bir düşmanı haline gelmiştir (<http://medyafaresi.com/haber/29.07.2010>).

Rudolf M. Elmer, İsviçre'nin en büyük özel bankacılık şirketi Julius Baer'de 16 yıl çalışmış, son 9 yıl ise Cayman adalarındaki off shore bölümünün operasyonel müdürlüğünü yürütmüştür. 2002 yılında işten çıkarıldıktan sonra whistleblowerlar'ın örgütlendikleri Wikileaks adlı web sitesine elindeki müşteri bilgileri ile birlikte, eski şirketinin vergi kaçakçılığı yaptığını ortaya çıkarmıştır (<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/13640336.asp>, 29.07.2010).

Pfizer ilaç şirketinin yönetiminde olan doktor Peter Rost, şirketin muhasebe ve diğer konulardaki usulsüzlüklerini ilgili ABD makamlarına bildirmiştir. Rost'un 2004 yılında karar verme yetkisi ve sorumlulukları

tümüyle elinden alınmıştır. 2005'te de şirketten kovulmuştur. 2006 yılında ise "Bir Sağlık Hitman'inin İtirafı" isimli kitabını yayınlamıştır ([http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Rost_\(doctor\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Rost_(doctor)), 28.07.2010).

Türkiye'de uluslar arası ilaç devi Roche'un NeoRecormon adlı kanser ilacını, küçük bir depoya 88 bin TL'ye, SSK'ya (Sosyal Sigortalar Kurumu) ise 230 bin TL'ye fatura ederek, devleti yüksek fiyatla ilaç satarak, 8.2 milyon TL zarara uğrattığı, Başer Ecza Deposu dışındaki diğer depoların SSK ihalelerine katılmasına engel olduğu, böylece hâkim durumunu kötüye kullandığı, Roche'un pazar paylaşımı içine girdiği ve fiyat belirlediği, depolar arasında ayrımcılık yaptığı, ihalelerde ulusal rekabet mevzuatına aykırı davrandığı ve Roche'un iç denetim raporunda da rekabet kurallarının ihlal edildiği bilgisini (www.rekabet.gov.tr/pdf/06-32-396-M.pdf) basına sızdıran Roche yöneticilerinden Veysi Mungan'ın, çalıştığı şirkette yaşanan skandalı açığa çıkarmasının ardından Whistleblowing ve etik sorunların kurumlar açısından önemi ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2009:1455).

Bu tür haberlerle ilgili en önemli örnek Time Dergisinin bilgi uçuran üç kadını yılın insanı seçtiği 2003 yılının ilk sayısında yer almıştır. Yılın insanı seçilenlerden Sherron WATKINS, ABD'nin en büyük 7. şirketi olan Enron'un Genel Müdür Yardımcısı iken şirketin içindeki muhasebe yolsuzluklarını fark etmiş, durumu şirketin CEO'suna bildirmiştir. Bunun üzerine pasif bir göreve atanınca işyerindeki yolsuzlukları ilgili mercilere bildirip, işten ayrılmış ve böylece Enron'un çöküşü ile sonuçlanacak süreci başlatmıştır. Yılın insanı seçilen Coleen ROWLEY ise bir FBI ajanıdır. 11 Eylül saldırılarını FBI'nın önceden bildiğini ortaya çıkarmıştır (Aydın, 2003: 80). ROWLEY 11 Eylül'den aylar önce şüpheli bazı kişilerin ABD'de uçuş dersleri aldığını, hatta bunlardan Moussaoui'nin önemli bir şüpheli olduğunu amirlerine iletmış; ancak sesini duyuramamış ve tarihin en büyük terörist saldırılarından biri gerçekleşince, yazdığı 13 sayfalık raporu Senato İstihbarat Komitesi üyelerine vermiştir (Mercan vd., 169)

Aslolan olan görmezden gelmek değil meydana gelen etik ve yasa dışı kategoride davranış ve uygulamaları önlemek üzere konuya yaklaşımdır.

TÜRKİYE'DE ve DÜNYADA WHISTLEBLOWING

Çalışanların bildirme eylemlerinin whistleblowing sayılabilmesi için bildirilen bu eylemin yasal olmaması gerekmektedir. Çünkü burada önemli olan bildirilen olayın ya da durumun yasalara ve ahlaka aykırı olmasıdır (Aydın, 2003: 81). Dolayısıyla suç unsuru taşıması suç potansiyeline sahip olup olmaması etik tartışma zemininde yapılabilecektir. Ancak yasal açıdan sadece yasalara aykırı fiiller suç olarak tanımlandığından, bunların

açığa çıkması ve ifşa edilmesi, önlem alınması, failerin cezalandırılarak mağduriyetlerin giderilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

5237 Sayılı, 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu'nda, "suçu bildirmeme", "kamu görevlisinin suçu bildirmemesi" ve "sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi" başlıklı düzenlemeleri genel olarak whistleblowing için yasl zemin oluşturacak maddeler olarak yorumlanabilir. Çünkü 278. Maddeye göre (1) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) İşlenmiş olmakla birlikte, sebebiyet verdiği neticelerin sınırlandırılması hala mümkün olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır... denilmektedir.

Madde 279'a göre ise (1) Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de, yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır, (2) Suçun, adli kolluk görevini yapan kişi tarafından işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkraya göre verilecek ceza yarı oranında artırılır (TCK, 2004: Madde 279) ifadeleri kamu görevlileri için bildirmenin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Madde 280'e göre, (1) Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Sağlık mesleği mensubu deyiminden tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler anlaşılır denilmektedir.

TCK bildirme yükümlüğü getirmekle birlikte mevzuatımızda bildirenlerin veya ihbar edenlerin korunmasına ilişkin yeterli bir düzenlemenin bulunmayışı söz konusu maddelerin hayata geçmesini de zedeleyecek bir ortam yaratmaktadır. Bu durumda ihbar veya bildirme davranışı ancak yukarıdaki cezalardan kaçınmak güdüsüyle gerçekleşebilecektir. Whistleblowing davranışı ve süreci bu bakımdan korunması ve desteklenmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Türk İş Hukuku mevzuatında bilgi uçurma ile doğrudan ilgili bir hüküm yer almadığı gibi; konu doktrinde de yeterince incelenmemiştir (Aydın, 2003,s.94).

Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe (Resmi Gazete Tarihi: 13.04.2005 Resmi Gazete Sayısı: 25785) göre Etik Davranış İlkeleri başlığı altında yer alan Yetkili makamlara bildirim maddesinde Kamu görevlileri, bu Yönetmelikte belirlenen etik davranış ilkeleriyle bağdaşmayan veya yasadışı iş ve eylemlerde bulunmalarının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemde haberdar olduklarında ya da gördüklerinde

durumu yetkili makamlara bildirirler” ifadesi yer almaktadır. Devamında ise kurum ve kuruluş amirleri, ihbarda bulunan kamu görevlilerinin kimliğini gizli tutar ve kendilerine herhangi bir zarar gelmemesi için gerekli tedbirleri alırlar denilmektedir. Bu düzenleme de bir bildirim yükümlüğü getirmekte ancak bildiren için yeterli bir koruma sağlamamaktadır.

Ülkemizde kurumlarda ve işletmelerde şikâyet ve ihbar mekanizmasının tam olarak işlememesi; nelerin, kime, hangi süreci takip ederek bildirileceği, muhatap alacağımız kişi ya da tarafların kim ya da kimler olduğunu tam olarak bilinmemesi sürecin işleyişine engel olmaktadır. Ayrıca yanlış uygulamalar ilgili kişi ya da kişilere bildirildiğinde ilgili kişilerin herhangi bir eyleme girişeceklerine inanıp inanmama davranışın gerçekleştirilmesindeki yönelik çekincelerden bir diğeridir (Özler vd, 2012, 183).

AB’de whistleblowing ile ilgili düzenlemeler yapılması gerekliliği uluslararası şeffaflık derneği’nce sürekli dile getirilmiş ve bu konuda yol alınmıştır. Whistleblowerlar için yasal koruma öneren kuruluş bu konuda bir rapor hazırlamıştır. Raporunda AB ülkelerinde whistleblowerların korunma düzeyleri Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: AB Ülkelerinde Whistleblower Koruma Yasalarını Kapsamı

İLERİ DÜZEY KORUMA	KISMI KORUMA	SINIRLI KORUMA VEYA HİÇ KORUMA YOK
Lüksemburg	Avusturya	Bulgaristan
Romanya	Belçika	Finlandiya
Slovenya	Çek Cumhuriyeti	Yunanistan
Birleşik Krallık	Danimarka	Litvanya
	Astonya	Portekiz
	Fransa	Slovakya
	Almanya	İspanya
	Macaristan	
	İrlanda	
	İtalya	
	Hollanda	
	Polonya	
	İsveç	

Kaynak:Transparency International, Whistleblowing In Europe Legal Protections, 2013, s.8.

Koruma düzeylerine göre AB ülkelerinin iyi uygulamalarda genel alı-şıl gelmiş sınıflandırmadan farklı olduğu görülmektedir. Kısmi koruma sağlayan ülkelerde İsveç, Danimarka Fransa, Almanya Uluslar arası Şeffaflık Endeksleri ile Uluslar arası Rekabet Endekslerinde de üst sıralarda yer alan ülkelerdir (WEF, 2014). Finlandiya da şeffaflık ve etik uygulamalar ve kamu kurumlarının kalitesi bakımından yüksek skora sahip ülkeler arasında yer alırken, whistleblowinge ilişkin herhangi bir koruma sağlamayan ülke olması ilginçtir. Bunun etik kültürün yerleşmesi ve toplumsal olarak da üst seviyede olması ile açıklamak mümkündür. Bu tür ülkelerde koruma yasalarına ihtiyaç duyulmamasının en büyük sebebi kurumlara ve bireylere olan güvenin üst seviyede olmasıdır.

SONUÇ

Çalışma yaşamı bireysel kariyer hedeflerinin, kazanç hirsının belirgin hale geldiği ve insanların hem günlük hem de ömür olarak zamanlarının büyük bir bölümünü geçirdikleri bir yaşam alanıdır. Çalışma yaşamını düzenlemeye yönelik tüm ilke ve esaslar aslında etik kaygılar la mı yoksa belirli bir düzeni koruma amaçlı mı yapılmaktadır? Tartışılması gereken en önemli konu budur.

452 Ülkemizde yaşanan ve yüreklerimizi dağılayan işçi ölümleri, yaralanmaları, işyerlerinde yaşanan şiddet olayları, yolsuzluk, psikolojik taciz ve saldırı örnekleri konunun gerek çalışma barışı gerekse insani boyutta ciddiyetle ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Meydana gelen etik dışı ve yasa dışı olan suç ve şiddet içeren olayların gizli kapaklı kalmaması, gün ışığına çıkarılarak sorumluların gerekli yaptırımlarla cezalandırılması, çalışma yaşamına olan güvenin tesisi için gerekli olduğu kadar kamu vicdanının da rahatlaması açısından oldukça önemlidir.

Uluslararası literatürde whistleblowing olarak ifade edilen “etik dışı/ yasa dışı olay ve olguları bildirme” davranışı çalışma yaşamında bu tür olayların önlenmesinde önemli bir işlev yerine getirebilecek niteliktedir.

Türk Ceza Kanunu ve Etik İlkelerine İlişkin Yönetmelikte belirtilen “suçu bildirim” yükümlülükleri çalışanlara ve özellikle kamu görevlilerine oldukça önemli bir görev vermektedir. Ancak belirtilen yükümlülüklerin gerçekten hayata geçirilmesi ve olayların bildirilmesi, bildirenler açısından bir koruma mekanizmasının varlığıyla mümkün olabilecektir. İşveren açısından bakılırsa, “işyerinde, kurumlarında suç işlenmesi, etik kuralların ve yasaların ihlali” oldukça olumsuz, itibarı zedeleyici bir durumdur. Sosyal sorumluluk ilkesi gereği işveren zaten çalışanların, işyerinin ve

kurumunun her açıdan güvenliğini sağlamak zorundadır. Öte yandan gerek kamu gerekse özel işyerlerinde etik kültürün yerleşmesi, iletişim kanallarının açıklığı, şeffaflık, örgütsel adaletin sağlanması, çalışanların motivasyon ve verimliliklerini artıracak uygulamalar, etkili liderlik hem suç ve şiddet olaylarının azalmasını sağlayacak hem de bildirme davranışı yoluyla çözüm aramak yerine kök önlemler alınması yolunda önemli adımlar olacaktır.

Kaynaklar

- Aydın U. (2003), "İş Hukuku Açısından İşçinin Bilgi Uçurması (Whistleblowing)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2002-2003, ss.79-100.
- Ayrancı Ü.; Yenilmez, Ç.; Günay, Y. ve Kaptanoğlu, C. (2002) Çeşitli Sağlık Kurumlarında ve Sağlık Meslek Gruplarında Şiddete Uğrama Sıklığı, *Anadolu Psikiyatri Dergisi* , 3, ss.147-154.
- Aytaç M., Aytaç S. ve Bayram N. (2007), "Suç Türlerini Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Analizi" 8. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi 24-25 Mayıs 2007 – İnönü Üniversitesi, Malatya*.
- Aytaç S.; Bilgel, N.; Yıldız, S. (2011), *İşyerinde Şiddet , İşyerinde Şiddet* , (Editörler: Serpil Aytaç ve Nuran Bayram), İstanbul: Beta Yayınevi, ss.27-72.
- Bradburn R. (2001). *Understanding Business Ethics*, London: Continuum.
- Brodie P. P. (1998). *Whistleblowing: A Moral Dilemma*, *Plastic Surgical Nursing*, Vol. 18, pp.56-57.
- Clinard Marshall B. and Richard Quinney (1973 [1967]) *Criminal Behavior Systems: A Typology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Çakır Ö. (2001), *İşe Bağlılık Olgusu ve Etkileyen Faktörler*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Çiğdem S. (2013), *Büro Yönetiminde Whistleblowing ve Etik İlişkisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2013/1, Büro Yönetimi Özel Sayısı, ss. 93-108.
- Dursun S. (2012), *İşyeri Şiddetinin Çalışanların Tükenmişlik Düzeyi Üzerine Etkisi:Sağlık Sektöründe Bir Uygulama*, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, Ocak, Cilt 3, Sayı 1, Sayfa: 103-113.
- Friedrichs David O. (2002), "Occupational crime, occupational deviance, and workplace crime: Sorting out the difference", *Criminal Justice*, 2002 Vol. 2(3): 243–256.
- GAP-, (2014), *Government Accountability Project* <http://www.whistleblower.org/program-areas/government-employees>, erişim tarihi: 28.08.2014.
- Gerçek H., (2005), "Mühendislikte Etik Sorunların Ele Verilmesi", *Madencilik Dergisi*, Cilt 44, Sayı 4, Sayfa 29-38.
- Green G. (1997) *Occupational Crime*. Chicago, IL: Nelson-Hall Publishers.

http://en.wikipedia.org/wiki/Stephen_Bolsin, 28.07.2010.

<http://medyafaresi.com/haber/29.07.2010>.

<http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/13640336.asp>, 29.07.2010.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Rost_\(doctor\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Rost_(doctor)), 28.07.2010.

İşsevenler O.V., (2012), "Suç Kavram ve Teorisine Dair Bir Deneme", İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt LXX, Sayı 2, ss. 51-58.

Martino VD, Musri M. (2001), Guidance for the prevention of stres and violence at the workplace. Kuala Lumpur. Ministry of Human Resources Malaysia, Department of Occupational Safety and Health Malaysia, ISBN: 983-2014 ss.18- 2.

Mercan N, Altınay A. ve Aksanyar Y. (2012), Whistleblowing (Bilgi İfşası, İhbar) Ve Yolsuzlukla Mücadelede İç Denetimin Değişen ve Gelişen Rolü", Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi Cilt 4, Sayı 2, ISSN: 1309 -8039 (Online).

Nayır, D. Z. (2005), " Kurumsal Etik Ve Whistleblowing" Pozitif Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul,

Özler D. E., Dil Şahin M. ve Giderler Atalay C. (2010), "Teorik Bir Çerçevele Whistleblowing Etik İlişkisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,11(2), ss.169-194.

Rogers KA, Chappell D. Preventing and responding to violence at work. Geneva: International Labour Office;

454

WEF. (2014), The Global Competitiveness Report 2014 – 2015, World Economic Forum, Professor Klaus Schwab, Geneva.

WHO (2002). World Report on Violence and Health. Geneva.

Wiskow, C. (2003) Guidelines on Workplace Violence in the Health Sector: Comparison of Major Known National Guidelines and Strategies: United Kingdom, Australia, Sweden, USA OSHA and California.

Yıldız A. N. ve Kaya M.(2009), "İşyerinde Şiddet", Toplum Hekimliği Bülteni, Cilt 28, Sayı 3, Eylül-Aralık, ss.1-6.

Yıldız S., Sam N.ve Bayram N. (2007)., "Kentte İşlenen İşyeri Suçları: Bursa İli Örneği", Uludağ Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXVI, Sayı 2, , S. 23-37.

Yılmaz E. G. (2009). "Kurumsal İletişim ve Prensipere Dayalı Kurumla Uyuşmazlık Davranışı: Whistleblowing", Süleyman Demirel Üniversitesi, Küresel Diyalog, Uluslararası Davraz Kongresi, 24-27 EYLÜL 2009, Isparta, ISBN: 9789944452342, ss.1455-1479.

ÜNİVERSİTELERDE MOBBİNG KORKUSU

Özlem MERT¹, Öznur ASLAN¹

ÖZET

Gerek üniversite öğrencileri gerekse de asistan akademisyenler vakitlerinin büyük çoğunluğunu üniversitede geçirdikleri için kurum içerisinde farkına varmadan mobbinge maruz kalabilmektedirler.

Kurumlar içerisinde mobbing ya da psikolojik tacizin oluşmasına neden olacak birçok faktör bulunmaktadır. Kurum içerisindeki bireyler din, dil, ırk cinsiyet farkı gözetilmeksizin mobbingin olumsuz sonuçlarının hedefi halini gelebilmektedir. Makalede öncelikle mobbingin tarihsel gelişimine kısaca değinilmiş olup; mobbingin örgütsel nedenleri, mobbingin oluşum sürecinin, derecelerini ve türlerin hakkında genel bilgi verilmiştir.

Makalenin gelişme bölümünde mobbinge uğrayanların genel özellikleri mobbinge uygulayanların genel özellikleri hakkında ön bilgiler verilmiştir.

Makalenin asıl amacı olan üniversitelerde mobbing konusu üzerine ağırlık verilmiş olup; unvan ve mobbing arasındaki ilişki incelenmiş ve bunu mağdurlar üzerindeki psikolojik ve fiziksel etkilerini değinilmiştir. Sonuç olarak yüksek öğretimde mobbingin önlenmesi konusu ele alınıp, sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, mağdur, saldırı, taciz.

GİRİŞ

Mobbing nedir? Tarihsel gelişimi nasıl olmuştur? Mobbing türleri, dereceleri nelerdir? Mobbinge uğrayanların genel özellikleri ve mobbing uygulayanların genel özellikleri nelerdir? Unvan ve mobbing arasında ilişki var mıdır? Mağdurlar üzerinde psikolojik ve fiziksel etkileri nelerdir? Akademik alanda mobbing var mıdır? Gibi sorulara cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Mobbing Tanımı: Literatüre bakıldığı zaman mobbing hakkında pek çok tanım yapılmış olduğu görülmektedir.

“Mobile vulgus” sözcüklerinden türeyen “mob” sözcüğü İngilizcede kanun dışı şiddet uygulayan çete anlamına gelmektedir. Mobbing kelime anlamı olarak ise; psikolojik şiddet, taciz, rahatsız etme anlamına gelmektedir. Türkçe literatürde “duygusal taciz”, “psikolojik şiddet”, “yıldırma”, “psikolojik terör” gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Bir çalışanın ya da bir grubun diğer çalışanlar tarafından duygusal anlamda taciz edilmesi, hakarete uğraması ve çalışamaz hale gelmesidir. Hedefi kişilerin performansını ve dayanma gücünü yok etmektir.

Tarihsel Gelişimi: Mobbing kavramı ilk olarak 1960’lı yıllardaki etolojist Konrad Lorenz tarafından kullanılmıştır.(Leymann,1996) Daha sonra Heinz Leeymann tarafından organizasyonlarda çalışan insanlara yönelik saldırıları özetleyen terim olarak kullanılmıştır. Alman endüstri psikoloğu Heinz Leyman’ın 84 yılında hazırladığı raporda, mobbing işyerinde psikolojik şiddet anlamında kullanılmaktadır.

Mobbingin Örgütsel Nedenleri: Tınaz(2006)’a göre iş yerlerinde mobbingin ortaya çıkmasının birçok nedeni bulunmaktadır.

Bunlar; hatalı personel seçimi, düşük ücretli işçi çalıştırma, kıskançlık, rekabet, periyodik işçi istihdamı en önemli nedenlerin başında gelmektedir. İşyerinde mobbinge yol açan nedenleri Tınaz şu şekilde sıralamıştır.

- ☛ Hiyerarşik yapının fazlalığı
- ☛ İletişim kanallarının zayıflığı
- ☛ Liderlik vasfının yetersizliği
- ☛ Takım çalışmasının düşük düzeyde bulunması

Mobbing Türleri: Mobbing dikey ve yatay olarak uygulanır. Dikey veya hiyerarşik mobbingte Üst’ler Ast’larına veya Ast’lar Üst’lerine mobbing uygular. Fonksiyonel mobbingte ise birbiriyle ilişki içinde olan eşitler birbirine mobbing uygular.

Bu mobbing türünde genel olarak birkaç kişi bir araya gelerek bir kişiye mobbing uygular.(Tutar,2004).

Hiyerarşik (Dikey) Mobbing Türü: Dikey mobbing çeşitli nedenlerden ötürü bir amir tarafından doğrudan doğruya mağdura yönelik saldırgan ve cezalandırıcı davranışların uygulanmasıdır. (Işık, 2007) Hiyerarşik yapı içerisinde mobbing genel olarak yukarıdan aşağıya uygulanır ancak amirin görev ve yetkisi tartışılır duruma geldiğinde veya bir memnuniyetsizlik ortamı oluştuğunda aşağıdan yukarıya da mobbing uygulandığı görülmektedir.

Ast'lar yetki olarak daha düşük konumda bulduklarından dolayı, birleşerek amirlerine mobbing uygularlar.

Dikey psikolojik şiddetin en yaygın sebepleri şunlardır;

- ☛ Çalışanlar arasında yaş fark olması (Amirin çalışanlarından küçük olması)
- ☛ Yöneticinin (amirin) çalışanlar arasında ayrımcılık yapması
- ☛ Üst ile Ast arasındaki siyasi görüş farklılığı
- ☛ Ast'ın Üst'ten daha çalışkan olması veya etkin ve verimli çalışıyor olması gibi nedenler sıralanabilir.

457

Fonksiyonel- Yatay Mobbing Türü: Eşit statülerde bulunanlar arasında söz konusu olan psikolojik tacize yatay mobbing denir.

Yatay şiddetin görülme nedenleri genel olarak şöyle sıralanabilir.

- ☛ Kıskançlık
- ☛ Yarışma
- ☛ Çekememezlik
- ☛ Eşit statüde çalışanlardan birinin diğerinden daha geride olması.

Mobbing Süresinin Aşamaları: Leymann (1996)'a göre, mobbing rahatsız edici bir takım davranışların kendini göstermesi sonucu, zaman geçtikçe insana acı vermeye başlayan ve olayların giderek artan bir biçimde hız kazandığı bir süreçtir. Leymann'da bu sürecin beş farklı aşama ile belirlemiştir.

Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

- ☛ Anlaşmazlık aşaması,
- ☛ Saldırgan eylemler aşaması,

- ☛ Yönetimin devreye girmesi aşaması,
 - ☛ Dışlanma, damgalanma aşaması
- İşine son verilme aşamasıdır.

Mobbing Dereceleri:

Birinci Derece Mobbing: İş arkadaşları tarafından psikolojik şiddete uğrayan kişi şaşırmakta ve çoğu kez sıkıntı yaşamaktadır. Bazı çalışanlar bu duruma karşı koyarken bazı çalışanlar ise durumu kabullenip sessiz kalır.

İkinic Derece Mobbing: Sürekli biçimde mobbinge maruz kalan mağdurlarda uyku bozuklukları, yüksek tansiyon, sinir bozuklukları, aşırı kilo alma ya da verme gibi etkiler görülebilir.

Üçüncü Derece Mobbing: Bu aşamada mağdur iş göremez duruma gelir. Sürekli maruz kaldığı mobbin, mağdurun psikolojisini kötü etkiler, mağdur işyerine gelmeyi ve işini yapmayı isteyemez duruma gelir. Genellikle mağdurun işten ayrılması ile sonuçlanır.

458

Mobbinge Uğrayanların Genel Özellikleri: Mobbing; sınıf, eğitim, cinsiyet, yaş, kültür farkı gözetmeksizin herkesin başına gelebilecek bir saldırı biçimidir.

Mobbinge uğrayan kişiye mağdur denilmektedir. Mağdur genellikle dürüst, çalışkan ve güvenilir olan kişidir.

Mağdurun genel özelliklerini sıralayacak olursak;

- ☛ Zeki, başarı odaklı, kendini işine adanmış kişi/ kişiler
- ☛ Yaratıcı ve yenilikçi görüşlü kişi/ kişiler

Ayrıca bunların yanında şu üç özelliği daha saymak mümkün (Tetik, 2010);

- ☛ Farklı kişi; örneğin herkesin aynı şehirden olduğu bir ofiste yabancı olmak veya herkesin evli olduğu bir ofiste tek bekar olarak çalışmak
- ☛ Yalnız kişi; örneğin erkeklerin yoğun olduğu bir işyerinde çalışan tek bir kadın veya tam tersi bir durum
- ☛ Yeni gelen kişi; örneğin yeni başladığı bir işte iş arkadaşları tarafından sevilme durumu da mobbinge yol açacak etkenler olarak sayılabilir.

Mobbingi Uygulayanların Genel Özellikleri:

Genellikle mobbing uygulayanlar; hastalıklı kişiliğe sahip insanlardır. Leyman (1996)'a göre, mobbing uygulayanlar, kendi eksikliklerinin telafisi için, mobbinge başvururlar. Kendi adları ve konumları adına duydukları korku ve güvensizlik, onları başka birini küçültücü davranışlar sergilemeye iter. Mobbing uygulayanların genel özelliklerini sıralayacak olursak ;

- ☛ Kıskanç ve aşırı denetleyici kişiler
- ☛ Duygusal tacizi genel olarak alışkanlık haline getirmiş kişiler
- ☛ Farklılıklara karşı hoşgörüsüz kişiler
- ☛ Daima güçlü olma isteği içinde olan kişiler

Mobbinge Maruz Kalma Biçimleri:

Mobbinge maruz kalma biçimlerini sıralayacak olursak ;

- ☛ Üst, Ast'ın kendini gösterme olanaklarını kısıtlar
- ☛ Konuşma sırasında mağdurun sözü sürekli kesilir
- ☛ Mağdurun yüzüne bağırılır veya başkalarının yanında mağdur azarlanır
- ☛ Mağdurun iş ve özel yaşamı sürekli eleştirilir.
- ☛ Mağdurun sosyal hayatına saldırılar olur
- ☛ Mağdurun itibarına saldırılar olur, adı karalanır ve arkasından konuşulur.
- ☛ Mağdurun yaşam kalitesi ve mesleki durumuna saldırılar olur

Bunların yanı sıra mobbing fiziksel şiddet şeklinde de görülebilir;

- ☛ Doğrudan cinsel taciz
- ☛ Göz korkutma amaçlı hafif şiddet
- ☛ Fiziksel zarar biçimi örnek gösterilebilir.

Mobbingin Mağdurlar Üzerindeki Psikolojik ve Fiziksel Etkileri:

Daha önceki konularda da değinildiği gibi mobbinge maruz kalan kişi olumsuz şekilde etkilenmekte ve hatta çoğu kez ciddi zararlar görmektedir. Bu etkiler öncelikle çalışma hayatında kendini gösterir. Mağdur yaşadığı psikolojik sorunlar yüzünden zamanla etkin ve verimli çalışma becerisini kaybeder. Bu da mağdurun işe gelme isteğini yok eder. Böylece

çalışma hayatı mağdur için tam bir işkenceye döner. Mobbing kişinin iş yaşamını ve motivasyonunu olumsuz şekilde etkilediği gibi kişinin sosyal ve aile hayatını da olumsuz etkiler. Mağdur yaşadığı çevreden kopar, ailesinde sorunlar yaşamaya başlar.

Ayrıca mağdur üzerinde şu fiziksel etkilere de rastlamak mümkün;

- ☛ Ağlama, uyku bozuklukları, depresyon
- ☛ Yüksek tansiyon, panik atak, kalp krizleri.

Mobbingle Karşılaşan Kişi Ne Yapmalı:

Mobbinge maruz kalan kişiler genellikle sessiz kalmayı tercih eder. Ancak yapılması gereken mobbinge karşı direnmek olmalıdır

Mobbingle karşılaşan kişi ilk aşamada şu yollara başvurmalıdır;

- ☛ Psikolojik saldırı yapan kişi ile konuşmalı/ konuşmaya çalışmalı
- ☛ Maruz kaldığı psikolojik baskıdan rahatsız olduğunu açıkça dile getirmeli
- ☛ Mobbing uygulayan kişiyi bağlı olduğu birimin amirlerine şikayet etmeli
- ☛ İhtiyaç duyarsa eğer, psikolojik destek almalı.

Kurumsal Düzeyde Ne Tür Önlemler Alınmalı

- ☛ Öncelikle kanunda değişiklikler yapılmalı; mobbing uygulayanlara cezai yaptırım gerektiren kanunlar oluşturulmalı; mağdurların maddi ve manevi zararı tazmin edilmeli.
- ☛ Mobbing kavramı ve olumsuz etkilerini anlatan seminerler düzenlenmeli ve kurum içerisindeki çalışanların bilgilendirilmeleri gereklidir.
- ☛ Yine kurum içerisinde herkesin görev ve yetkileri açıkça belirtilmiş olmalı.
- ☛ Her kurum içerisinde psikolojik danışma birimleri kurulmalı.
- ☛ Aileler bilinçlendirilmeli ve mobbing uygulamaya eğilimi olmayan çocuklar yetiştirilmelidir.

Akademik Alanda Mobbing

Türkiye’de mobbingin en çok görüldüğü alanlardan biri de akademi dünyasıdır. Üniversitelerde öğrencilerin birbirlerine uyguladıkları mob-

bingin yanı sıra bir de akademik yöneticilerin birbirlerine uyguladıkları mobbing söz konusudur.

Öğrencilerin Öğrencilere Uyguladığı Mobbing

Öncelikle akademik birimin en geniş kitlesini ele alacak olursak ;öğrenciler arasında da (varlığı henüz dile dökülmemiş olsa dahi) mobbing fonksiyonel-yatay türünden söz etmek mümkün Sınıf içerisinde bir öğrencinin diğer öğrencilerden daha çalışkan olması, çalışkan öğrencinin öğretmenleri tarafından takdir edilmesi gibi nedenler diğer öğrencilerin birleşip tek öğrenciye cephe almasına yol açabilir. Ayrıca öğrenciler arasında siyasi görüş farklılığı, doğulu-batılı olma durumu da mobbinge maruz kalma nedenleri arasında sayılabilir. Çoğunluğun aynı siyasi görüşü savunduğu bir sınıfta muhalefet olan kişi arkadaşları tarafından ötekileştirilmeye çalışılır. Mağdur, grup tarafından dışlanır. Psikolojik saldırı sonucu, mağdur arkadaş çevresiyle ve ailesi ile sorunlar yaşar. Okul mağdur için çekilmez duruma gelir ve mağdur okula gelmeyi bırakabilir.

Yöneticilerin Birbirlerine Uyguladığı Mobbing

Burada hem yatay hem de dikey mobbing türünü görmek mümkündür. Asistanların birbirlerine uyguladığı mobbing, yatay mobbing türüne örnek olurken, bir profesörün asistanlarına uyguladığı mobbing ise dikey mobbing türüne örnektir. Üniversitelerde mobbingin görülme sebepleri kısaca şöyle sıralanabilir;

461

İdeoloji: Üniversitelerde düşünme özgürlüğünün olması gerekirken, maalesef herkes sadece kendi savunduğu görüşü doğru kabul edip başkalarının ideolojilerini yok sayar. Ortada ideolojik dayatma ile bir ötekileştirme söz konusudur .

Cinsiyet: Erkekler gerek dayanma güçleri gerekse de duygusal açıdan kadınlardan çok daha güçlüler. Bu nedenle akademik birim içerisinde bir kadını yıldırma daha kolaydır.

Ast- Üst İlişkisi: Yöneticiler kişisel tercihleri ile hareket edip ideolojik olarak kendilerine yakın olanlar ile ideolojik olarak kendisine muhalefet olanlara aynı şekilde davranmazlar.

Rektörlük Seçimleri: Rektörlük seçimleri boyunca farklı gruplaşmalar oluşur. Rektör seçilen kişi başa geçtiği zaman kendisini desteklemeyen gruba farklı davranır.

Üniversitenin Karar Verme Birimleri: Kendilerine muhalefet edecek her üye bireyi psikolojik olarak yıldırmaya ve hatta istifaya zorlarlar.

Bunların tamamında menfaat-çıkarcı ilişkisi söz konusudur

Üniversitelerde Mobbingin Önlenmesi

- ☛ Üniversite içerisinde mobbingle mücadele birimleri açılmalı
- ☛ Hem öğrenciler hem de akademisyenler bilgilendirilmeli ve bilinçlendirilmeli
- ☛ Psikolojik danışman servisleri oluşturulmalı.

KAYNAK:

- 1.Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans Tezi
- 2.Gazi Üniversitesi Mobbing Birimi

TOPLUMSAL VE DİNSEL DEĞERLERDEKİ AZALMA İLE BİRLİKTE SUÇ KORKUSUNDAKİ ARTIŞ

Yrd. Doç. Dr. Ramazan IŞIK¹

ÖZET

İnsanların bir arada yaşama arzusu ile birlikte oluşan toplum kendi bünyesinde belirli normları barındırır. Nasıl ki tek bir insandan bahsedemiyorsak, tek bir toplum yapısından da bahsetmek olanaksızdır. Bununla birlikte her toplum yapısı kendi içerisinde normlar belirlemiştir. Toplumun sürekliliği ise belirlenmiş normlara büyük ölçüde uymaları ile sağlanmaktadır. Toplumda genel kabul görmüş bu normlardan sapma davranışı ise suç olarak kabul edilmiştir. Suç kabul edilen toplumdaki sapma davranışı, toplumdaki topluma ve zamana göre değişiklik göstermekle birlikte suç tarihinin her döneminde var olmuştur. Zira o, var olduğu toplumdaki bağımsız değildir.

463

Bununla birlikte toplum içerisindeki kural dışlıklardan çok kurallara uyan bireylere zarar vermektedir. Bazı bireyler hiç beklemedikleri bir anda suça itilebilmekte veya suçun mağduru haline gelebilmektedirler. Bu da günümüz toplum yapısında gittikçe artan bir olguyu, suçtan daha yıkıcı boyutlara ulaşabilecek suç korkusunu beraberinde getirecektir.

Biz bu çalışmada değerlerdeki azalış ile birlikte artan suç korkusunu ele aldık. Yöntem olarak suç, suç korkusu, toplum yapısı ve değerlerin ele alınarak irdelendiği literatür taraması seçilmiştir. Sonuç olarak toplumsal ve dinsel değerlerin yeniden toplumu yönlendiren rolü ön plana çıkarsa, buna paralel olarak insanların güven duygusu artacak, akabinde suç korkusunda azalma olacaktır. Suç korkusu ile mücadele edebilmek için öncelikle suç korkusuna neden olduğunu düşündüğümüz değer erozyonunun önüne geçmek durumundayız.

Anahtar Kelimeler: Suç, suç korkusu, dinsel ve toplumsal değer.

GİRİŞ

Hiçbir toplum yapısı durağan değildir ancak artan teknolojik gelişmelerle birlikte hızla kentleşen toplumlarda dinsel ve toplumsal değerleri ön planda tutan birçok kurum işlevini yitirmiştir. Maddi kültür boyutundaki değişmelerle birlikte artan sanayileşme çarpık yapılaşmayı ve ardından topraktan kopan köylü nüfusun kentlere gelerek gecekondü bölgelerini oluşturmasına neden olmuştur. Bununla birlikte işsizlik oranlarındaki artış, geleneksel aile yapısının işlevini yitirmesiyle birlikte dini ve toplumsal değerler zayıflamaya başlarken, toplumsal kontrol mekanizmaları işlerliğini kaybetmiştir. Hâlbuki bireyler toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla iyiyi ve kötüyü, doğru ve yanlış ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler. Bu ölçüyü değer olarak ele alırsak değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir². Bu kıymetler değişen toplum yapısı içerisinde teknolojiye ve zamana yenik düşebilmekte, azalan değer yapısını farklı toplumsal normlar hızla doldurabilmektedir.

464 Toplumsal normların değişmesi beraberinde doğruluk, dürüstlük, güven, saygı, yardımlaşma, empati, aile, hoş görü, farklılıkları kabullenme, öz saygı ve en önemlisi sorumluluk gibi değerlerin önemini yitirmesine sebep olurken, buna paralel olarak güvensiz bireyler ve aileler toplumun sosyal yapısı içerisinde yerini almıştır. Çünkü değerler bireylerde oluşan sağlıklı kişiliğin temel taşlarını oluştururlar. Suç korkusu, yani suçun oluşturduğu güvensizlik duygusu bireylerin yaşamlarındaki kaliteyi azaltmaktadır. Artan haberleşme ağları ile birlikte kişiler işlenen suçları kolaylıkla öğrenebilmekte ve suç korkusu giderek artan bir korku türü haline gelebilmektedir. Bu ise bireylerin toplumdaki kaçmalarına bunun daha ileri boyutlarında suçtan doğan suç korkusu suç işlenmesine sebep olabilmekte ve böylece bir kısır döngü oluşmaktadır.

Suç Olgusu Nedir?

Suç bütün toplumlarda görülen bir olaydır. Bu nedenle evrenselidir. Günümüze kadar suç hakkında birçok tanım ve teoriler geliştirilmiştir. Antik çağda, Platon 'Kanunlar' adlı eserinde suçu ruhun bir tür hastalığı olarak görmüş ve bunun üç kaynağı olduğunu belirtmiştir. Bunlar: İhtiraslar, zevk aramak ve cahilliktir³. Ortaçağ'da suç kötü ruhların

2 Kubilay Yazıcı, Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış, TUBAR-XIX-/2006, s. 501.

3 Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, İstanbul 1994, s. 2.

teşvikiyle ortaya çıkan bir eylem olarak görülmüştür. Thomas Aquin suçların kökeninde sosyal ihtirasların yattığını, ancak yoksulluğun suçta neden oluşturan bir etken olduğunu ortaya koymuştur⁴.

İlk çağlarda tabulara veya inanışlara karşı çıkış olarak algılanan suç, daha sonraları dini esaslara göre belli kalıplara oturtulmuştur. Bugüne baktığımızda ise daha çok suçlu birey ile toplum arasındaki ilişkiye dayanan sınıflandırmalar yapılmıştır. Toplumlar suçu ve suçluya uygulanacak yaptırımları kendileri yazılı ve yazısız olarak belirlerler. Buradan “Suçun ve suçlunun kendi başına bir varlığı bulunmadığı ona bu vasfı verenin toplumsal sürecin belirli bir yönde işlemesi olduğunu”⁵ görmekteyiz. Öyleyse bir eyleme suç niteliğini kazandıran onun karakterinden çok toplumu yönetenlerin o sapma çeşidini tehlikeli olarak görmeleri ve buna karşı bir yaptırım uygulamalarıdır.

Toplumun kendine özgü davranış kalıplarına karşı oluşan eylemler toplumsal yapı tarafından genellikle kabul görmez. Durkheim suçu, “kolektif vicdanı şiddetle inciten, toplumsal dayanışmayı bozan eylemler”⁶ olarak tanımlamaktadır. Yine Durkheim’e göre nerede bir suç varsa orada ceza tepkisi de vardır. Kısaca sosyolojik açıdan suç “toplumsal normlara uymayan davranışlar”⁷ olarak tanımlanabilir.

Çağdaş bilim adamlarından Burt suça yalnızca bir semptom gözüyle bakılabileceğini ve bunun kökeninin zihin olduğunu, suçluluğun ruhsal bir sorun olarak ele alınması gerektiğini öne sürmüştür⁸. Görüldüğü gibi hukuk, sosyoloji, psikoloji suçu kendi alanları açısından değerlendirmişlerdir. Ancak suça herhangi bir bilim dalının tek yönlü izahından bakmak bizi yanıltacaktır. Bu nedenle suçu anlamak ve açıklamak için çok yönlü değerlendirmelere ve disiplinler arası çalışmaya ihtiyaç duyulacaktır.

Suç Korkusu

İnsanlık tarihi kadar eski olan suçu birçok açıdan ele aldıktan sonra suçla çok yakından ilişkili olan suç korkusu ile ilgili çalışmalara baktığımızda bu çalışmaların “1960’lı yıllarda başlamış olduğunu görürüz. Suçun çeşitlerine göre oluşan suç korkusunun farklı coğrafyalarda benzer şekilde var olduğunun ortaya çıkması araştırmacıların oldukça ilgisini çekmiştir. Ancak Türkiye özelinde değerlendirdiğimizde gerek akademisyenlerce,

4 Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç, İstanbul 1998, s. 26.

5 Dönmezer, s. 15.

6 Sezgin Kızılçelik, Sosyoloji Teorileri, 194.

7 Enver Özkalp, Sosyolojiye Giriş, Eskişehir 1993, s. 354.

8 Yavuzer, s 26.

gerekse uygulamacıların suç korkusu üzerinde çok durulmadığını görürüz.”⁹. Bunun nedenini ise araştırmacıların daha çok suçun sonucu değil suçun sebebi üzerinde yoğunlaşmaları ile açıklayabiliriz.

Suç korkusu, “Suçla yakından ilgili olmakla birlikte suçtan bağımsız bir olgudur, suç oranlarının artışına paralel olarak artan suç korkusu, suç oranlarındaki düşüşle birlikte düşmediği pek çok araştırma ile elde edilen bir bulgudur”¹⁰. Bunda elbette maddi unsurlardaki kayıpla insanların manevi unsurlarındaki kayıpların aynı oranda telafi edilemeyeceğini görebiliriz. İnsanların ruhsal yapılarındaki zedelenmenin düzeltilebilmesi için daha uzun çaba ve zaman dilimlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kul’un Conklin’den naklettiğine göre suç korkusu “Suç korkusu toplumda kişisel güvenlik duygusunun olmayışı Miethe ve Lee’den naklettiğine göre kişilerin suç mağduru olma kaygısı ve korkusu, Ferraro’dan naklettiğine göre ise kişilerin suça ya da suça ilişkili sembollere karşı verdiği duygusal tepki ya da anksiyetedir.”¹¹ Görüldüğü gibi suç korkusu doğrudan suçu işleyen tek bireyi ilgilendirmemekle birlikte suçun doğrudan mağduru olan insanlardan daha büyük bir kitleyi etkisi altında tutmaktadır. “Tek başına yaşamaktan ıssızlık ve yalnızlıktan korkan insan için başka insanların ve toplulukların varlığı bir yandan güvenliği getirirken diğer yandan yeni korkuların doğmasına neden olmuştur. Toplum hayatı güvenlik duygusuyla beraber yeni bir korku türüne vücut vermiştir; suç korkusu...”¹².

466

Toplumunu bir sosyal sözleşme olarak düşündüğümüzde “toplum halinde yaşamının en büyük getirilerinden birisi güvenlidir. Bu nedenle siyaset biliminde ‘saf kamu malı’ olarak tanımlanan güvenliğin yasal otorite yani devlet tarafından eksiksiz ve etkili bir şekilde sunulması beklenilmektedir. Dolayısıyla ‘sosyal sözleşme’ olarak tarif edilen bu felsefeye göre, toplumu teşkil eden bireyler, özgürlüklerinin bir kısmını kamu otoritesine bırakarak bu otorite tarafından koyulan kurallara itaat etmeyi kabul etmekle, karşılığında güvenlik, adalet ve toplumsal düzen ve intizamın sağlanması gibi bir takım toplumsal temel ihtiyaçların karşılanmasını beklerler.”¹³.

9 Mehmet Kul, Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu, İstanbul 2013, s. 21-22.

10 Osman Dolu-Şener Uludağ-Cemil Doğutaş, Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65-1, s. 58.

11 Kul, s. 28.

12 Ömer Ömeroğlu, Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, S 4. S. 331

13 Dolu-Uludağ-Doğutaş, s. 60

Görüldüğü gibi toplumu oluşturan bireyler toplum içerisinde o toplumun norm ve değerleriyle birlikte yaşamaya başladıklarında toplumsal sözleşmeyi yani kendilerinin toplumun üyesi olmayı kabul etmiş sayılırlar. Bunun karşılığında ise en büyük beklenti yasal otorite tarafından sağlanması beklenen güvenlik ihtiyacıdır. Suç işlendiğinde suçlunun ve yakın çevresinin karşı karşıya kaldığı sıkıntılardan daha önemli olan işlenen suçun sonucunda toplum içerisinde oluşan güvensizlik duygusudur. Bu bağlamda suç korkusunun sosyal ilişkileri bozduğu, yaşam kalitesini düşürdüğünü söylemek mümkündür.

Suç işleyen bireylerin yakalanması yargılanması suç korkusunun azalmasına yol açmamaktadır. Buda suçun doğrudan bireysel zararından daha çok toplumu etkileyen boyutuna dikkat çekmektedir. “Suçun toplumsal nitelikli zararının yanı sıra toplumda yaşayan bireylerinde zarar görmeleri söz konusu olabilir. Bu, suç oluşturan eylemin yaratmış olduğu bireysel zarardır. İkinci tür maliyet ise suçun yol açtığı toplumsal zarardır”¹⁴. Bu zarar suç işlendikten ve suçun faileri cezalandırıldıktan sonra dahi toplumu bozucu etkisi devam etmektedir. Bu durumu “suç korkusunun bireysellikten uzaklaşıp veya bireyin tekelinde olmaktan çıkıp, toplumun düşünme ve görme biçimini şekillendirdiği yani toplumsallaştığının işaretleri şeklinde görmek mümkündür”¹⁵. Görülüyor ki insanlar toplum içerisinde bireysel olarak bir suçun mağduru olmasalar dahi kendilerini suç korkusunun içerisinde bulabilmektedirler. Burada değinilmesi gereken önemli noktalardan biriside suç korkusu nasıl bu kadar çabuk yaygınlaşabilmektedir. Bunda en önemli rol gelişen teknolojiyle birlikte hızla yaygınlaşan kitle iletişim araçlarıdır. “Örneğin Amerika Başkanlarından Abraham Lincoln öldürüldüğünde değil dünyanın diğer ucundaki ülkelere ABD’nin batı eyaletlerine dahi olaydan çok sonra bu haber ulaşmamıştır. Halbuki Başkan Kennedy’nin 1963 yılında öldürülmesi birkaç dakika içerisinde her yerde haber olarak yayınlanmıştır”¹⁶.

Bireylerin kitle iletişim araçlarından hemen her gün suçun herhangi bir şekildedemağduru olmuş kişilerin yaşadığı durumlara tanık olmaları “Bireyin kendisi için olmasa bile yakın çevresi içinde suçtan korku duyabileceği fedakârane korku”¹⁷ gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır. Dolayısıyla birey ne kendisini nede yakın çevresini güvende hissetmemektedir. “Yoğun

14 R. Füsün Sokullu-Akıncı, Kriminoloji, İstanbul 1999, s. 55.

15 Kul, s. 27.

16 Sokullu-Akıncı, s. 56.

17 Kul, s. 27.

suç korkusu, bireylerin toplumdan kaçmaları ve soyutlanmalarına neden olmakta ve kişiler toplumdan soyutlandıkça ortak mekanlar suça meyilli kişilerce kullanılmakta suçtan doğan suç korkusu böylece suç işlenmesine olanak hazırlamakta ve bir kısır döngü oluşmaktadır¹⁸. Bu kısır döngü içerisinde ise bireyler gün geçtikçe daha çok yalnızlaşmakta ve toplumu toplum yapan değerlerden giderek uzaklaşmaktadırlar.

Toplumsal ve Dinsel Değer

Toplumsal yaşamın var oluşuyla birlikte ortaya çıkan değer kavramı konusunda düşünürler birçok fikir yürütmüşlerdir. "Değerlerin insan duygu, düşünce ve davranışlarıyla yakından ilişkisi bilinmektedir. Hatta pek çok sosyal bilimci değerlerin insan davranışlarını açıklamakta temel bir öneme sahip olduğunu düşünmektedir"¹⁹. Öyle ki değerler "bireylerin düşünce tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bireyler içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar"²⁰. Görüldüğü gibi değeri belirleyen şey bizzat toplumsal yapının kendi bünyesinde barınmaktadır. Değerler ve toplumu düzenleyen kurallar olarak belirlenmiş normlar toplumdan topluma çeşitlilik gösterdiği gibi aynı toplum içerisinde ve zamana göre değişkenlik göstermekle birlikte her toplum yapısı sosyal düzen için normlara ihtiyaç duymaktadır. "Birbiriyle selamlaşan iki insan, yaşlıya yol veren genç, sandığa oylarını atan seçmenler, trafik memurunun düdüğü ile duraklayan şoför, pazar ayinine katılan yada paskalyayı kutlayan inanmış bir Hristiyan gibi çeşitli etkileşimlere taraf olan kişilerden her biri her iki tarafında kabullendiği ve davranışlarına uyguladığı ortak kurallardan esinlenir"²¹.

Görüldüğü gibi değeri toplumdan ve toplumun dinsel yapısından ayrı düşünmek neredeyse olanaksızdır. Çünkü değerler "Kişisel ve toplumsal olarak belirgin bir davranış biçimine veya yaşam amacına ilişkin kalıcı inançlardır. Yüce değerlerle insanın ruhi yanı arasında kuvvetli bağlar mevcuttur. Değer insanın ruhi yanının tabii bir mahsulüdür"²². Nasıl

18 Ömeroğlu, s. 363.

19 Salim Atay, Türk Yönetici Adaylarının Siyasal ve Dini Tercihleri ile Yaşam Değerleri Arasındaki İlişki, Değerler Eğitimi Dergisi Cilt1, Temmuz 2003, s. 89.

20 Barlas Tolan, Sosyoloji, Ankara 1993, 233.

21 Maurice Duverger, Siyaset Sosyolojisi, 1995, 76.

22 Adem Çelik, Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi, (Ankara Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004, s.29.

ki insanı toplumdan ayrı düşünemiyorsak toplumsal sürekliliği de değerlerden ayrı düşünemeyiz. “Sorokin sosyal gerçekliği açıklarken, toplumlarda hem nedensel hem de anlamlı ilişkilerin var olduğunu belirtir. Nedensel sistem fonksiyonel bağımlılık halindedir. Anlamlı sistem ise bir mana etrafında bütünleşmiş bir durumdadır... Sorokin’e göre herhangi bir sistem anlaşılabilir şekilde parçaların birbirine ve bütüne karşılıklı bağımlılığı ile karakterleniyorsa, onun nedensel bir sistem olduğu söylenebilir. Böyle bir sistemde pek çok heterojen unsur vardır. Bu unsurlar arasındaki nedensel bağ ortadan kalktığında hemencecik dağılırlar... Bir sistemin elemanlarıyla bütünleşmesi bir sosyal birlik oluşturması için nedensel sistem olması yeterli değildir. Zaten nedensel sistemde bir ilkeler ve değerler ortaklığı veya ilişkisi aranmaz. Ama toplumdaki kültürel sistemlere baktığımızda tabiattaki astronomi sistemleri, biyoloji sistemlerinden farklı olarak bu değerlerinden de yer aldığı görülür. Öyleyse karşımıza nedensel ilişkilerle birlikte değerlerin, ilkelerin içinde yer aldığı anlamlar sistemi çıkacaktır”²³. Buradan da anlaşılacağı üzere toplumu sadece farklı parçalardan oluşan bir bütün olarak düşünemeyiz. Bu bütünü oluşturan anlam etrafında yoğunlaşmak gerekmektedir. Bu anlamı sağlayan veya bir mana etrafında bütünleştiren şey ise toplumsal değerleri bütünleyen dinsel değerlerdir. En ilkel toplumlarda dahi yüce bir güce bağlanma ihtiyacı her zaman var olmuştur. Bu ruhsal güçlerin yaşamsal tecrübeleri bir takım evrensel değerlerin ortaya çıkmasını sağlar. İşte bu evrensel değerlerle dini değerlerin paralellliği söz konusudur. Dinin özündeki değerler ile insanın içindeki insan olma potansiyeli ortaktır, ikisi de evrensel değerleri içerir. Din, insanın; temel ilkeler olarak da adlandırılan hakkaniyet, tutarlılık, dürüstlük, insan onuru, koşulsuz sevgi, sabır, yardım etme-destek olma ve yüreklendirme gibi değerlerin farkına varmasını sağlar. Bu değerler insanın fitratında yaşanmaya hazır halde mevcuttur, dinin maksadı bu değerlerin dengeli bir şekilde pratiğe dökülmesidir”²⁴.

Görüldüğü gibi dini değerlerin amacı insanları sindirmek belirli kalıplara sokmaya çalışmak değil toplumsal ve bireysel ahlakı düzenleyerek insanların mutluluk ve huzur düzeylerini artırmaya çalışmaktır. Çelik’in Argyle’den aktardığına göre de “Dini değerleri yüksek düzeyde yaşayanların diğerlerine göre daha mutlu ve hayatlarından daha memnun oldukları saptanmıştır.”²⁵. Görülüyor ki değerler ve inançlar, “hayatı

23 Fahri Atasoy, Sorokin’in Toplum Felsefesi, Ankara 1997, s. 35-37.

24 Çelik, s. 29-30.

25 Çelik, s. 31-32.

anlayıp yorumlamada davranışların şekillenmesinde rehberlik eder. Dine ait olan değer sistemleri davranış geliştirme sürecinde belirleyici durumdadır"²⁶.

İnsanı insan yapan unsur bu değerler etrafında bütünleşip davranışlarını dinsel ve toplumsal değerlere göre kontrol edebilme gücünü kullanabilmesidir. "Değerler olanın değil olması gerekenin bilgisini verir. İnsan eylemde bulunan bir varlık olarak hangi davranışların iyi hangi davranışların kötü olduğuna hangilerini yapıp yapmayacağına karar verirken değerler dünyasına başvurur. 'İyi-kötü, sevap-günah, helal-haram' gibi kavramların hepsi bize var olanın değil var olması veya var olmaması gerekenin bilgilerini veren anahtar terimlerdir"²⁷. Toplumsal ve dinsel değerlerin var olmadığı bir toplum yapısı düşünülemez gibi bütün toplumlar için aynı değerlerin genel-geçer olduğunu düşünmekte olanaksızdır. "Değerler bağlı oldukları kültüre göre değişir. Hatta ait oldukları kültürlerin içinde dahi ayrılık gösterebilirler. Farklı iki toplum aynı değere sahip olabilir ama o değere verdikleri önem derecesi farklı olabilir"²⁸. Bu açıklamalarda bize gösteriyor ki değerlerin oluşmasında ve devamlılığında toplumun bizzat kendi yapısı etkin rol oynamaktadır.

Örneğin Türk toplumunda dinsel değerlerin rolüne baktığımızda ibadetler Allah'ın karşısında sürekli olma haline vurgu yapar. "İbadet, Allah karşısında O'nun bize hediye ettiği ve fitratımıza yerleştirdiği bütün insani değerleri, varoluş gayemizi unutmadan olumlu manada sergilemektedir... İbadet niteliği taşıyan davranışlarımızın belli bir hedefe yönelmesi ve kişiliği dağılmaktan kurtarması için önemlidir"²⁹. Belirli bir süre sonra ibadetler ve davranışlar birbirlerini bütünler hale gelirken bireyde ise kişiliğin bir parçası haline gelecek ve bireylerde görülen düzenli davranışlar bireysel ahlak ile birlikte toplumsal ahlakı da düzenleyecektir.

DEĞERLERDEKİ AZALMA VE SUÇ KORKUSUNDAKİ ARTIŞ

Gittikçe değişen ve farklılaşan toplum yapısının nedenleri arasında sanayileşme, artan teknolojik gelişmeler bunlara paralel olarak artan kentleşme ve gecekondu bölgelerindeki artışı gösterebiliriz." Sosyoloji literatüründeki önemli kuramlardan biri ekolojik yaklaşım Chicago okulu olarak da adlandırılan Kültürel Aktarım kuramı (Cultural Transmission

26 Bülent Akot, Değerler Eğitimi Açısından İnsan-ı Kamil Düşüncesi ve Günümüzde Karşılaşılan Zorluklar, Journal of Islamic Research, 2013, 24 (1), s. 59.

27 Akot, s. 59-60.

28 Kubilay Yazıcı, Değerler Eğitimine Genel Bir Bakış, Tübar-XIX-/2006, s. 505.

29 Çelik, s. 53.

Theory)'dir. Buna göre Clifford Shaw ve Henry McKay şehrin görece daha yoksul bölgelerine odaklanmış ve bu bölgelerde değer çatışmasının yüksek olduğu, suçun daha az görüldüğü yerlerde ise geleneksel değer ve kalıpların homojen olduğunu ifade etmiştir. Değer çatışması neticesinde ortaya çıkan zorunluluklar bu bölgelerde suçun daha belirgin olmasına yol açmaktadır. Bu yaklaşımda sanayileşme, kentleşme, göç hareketleri ve kültürel heterojenlik gibi faktörlerin etkisi ile şehir, suç için uygun zeminler hazırlayan bit yapıdır. Ve özellikle gecekondu gibi toplumsal değerlere bağlılığın azaldığı, alt-kültür gruplarının güçlendiği, fakirlik, işsizlik ve ailevi problemler gibi toplumsal problemlerin çoğaldığı çözülmüş alanlarda suç yoğunlaşmaktadır³⁰.

Suçun yoğunlaşması ile birlikte sosyal kontrol mekanizması azalırken toplumda anomi kendisini göstermektedir. “ Bireylerin veya grupların sosyal sistemin beklentilerini uygun biçimde davranmalarına yönelik davranışları empoze eden kurallar, değerler ve yaptırımlar sosyal kontrolü³¹ oluştururken grubun değer ve normlarından “toplumun beklentilerinden yada toplumun uygun gördüğü şekilden farklı davranışlara günümüzde sapma yada sapıcı davranışlar denilmektedir³². Sapma davranışı toplumsal denetimin azalmasıyla birlikte kendini daha çok gösterecektir. “Sosyal kontrol zayıfladığında birey suça yönelecektir³³. Bununla birlikte kentleşme, sanayileşme ve gecekondulaşma üçgeninde suç oranı artarken suçtan daha büyük bir sorun haline dönüşen suç korkusuna baktığımızda insanlar artık birbirine güven duymamakta toplumu oluşturan en önemli değer olan yardımlaşma, dayanışma, sevgi, bağlılık gibi değerlerin en önemlisi güven unsurunun azalmasıyla birlikte bireylerin ruhsal yapılarında çöküşler yaşanmaktadır. “Durkheim ilk kez anomiyi ‘dayanışmadan yoksunluk’ anlamında kullanmıştır. Bu anlamda anomi farklı sosyal fonksiyonların çeşitli nedenler dolayısıyla gruptaki denge ve ahengin bozulması yüzünden işlevselliğini kaybetmesidir. Böylece biz bilincinin zayıfladığı toplum yapısı başka deyişle endüstri toplumu anomiyeye açıktır³⁴.

Sanayileşme ve modernleşme ile birlikte azalan dinsel ve toplumsal değerler beraberinde artan suç korkusunu getirmiştir. Burada azalan değer yapısı bağlamında suç korkusundaki ciddi artışlar dikkat çekmektedir.

30 İsmail Güllü, Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I) 2014, s. 104-107

31 Mustafa Aksoy, Sosyal Bilimler ve Sosyoloji, Alfa Yay. İstanbul 2000, s. 12

32 Sokullu-Akıncı, s. 39.

33 Güllü, 104-107.

34 Serap Soyer, Endüstri Sosyolojisine Giriş, Saray kitapevleri, İzmir 1996, s. 61.

İnsanlar doğrudan suç işlemese bile bir suçun mağduru olma endişesi ile yaşamlarını sürdürmektedirler. Anomi kavramını ilk kez kullanan sosyolojinin kurucularından Emile Durkheim “Çağcıl toplumlarda geleneksel norm ve ölçülerin yerlerine yenileri konmadan aşındığını”³⁵ ifade ederken günümüzde yaşanan duruma yıllar önceden dikkat çekmiştir. Böylece umursanmayan ve modernleşme bağlamında anlamını yitiren değer ve normların göz ardı edilmesiyle toplumu bütünleştiren ve insanlara güven veren birçok örf ve adet toplumsal yapıdan silinip gitmiştir. “Günümüz toplumlarında özellikle endüstrileşmiş toplumda örf ve adetlerin pratikte güçlü yaptırımlarla desteklenmemesi ve toplumsal düzenin korumadaki yetersizliği, hukuk kurallarının önem ve ağırlığını artırmıştır”³⁶. Ancak toplumu düzenleyen asıl kurallar geleneksel norm ve değerlerdir. Bireyler bu normlara zorunluluktan değil bünyelerinde içselleştirdikleri için uyma davranışı göstermektedirler. Toplumsal ve dini değerlerden uzaklaştıkça ortaya “çıkabilecek bazı rahatsızlıklar ise şunlardır: Korku ve vehimler, ölüm korkusu, sonunun ne olacağı kaygısı; kendini güvensizlik içinde dayanıksız ve sığınaksız hissetme, her türlü dünya nimetinin elde edilmiş ve tadılmış olmasına rağmen meydana gelen doyumsuzluk... var oluş kaygısı, aşırı şüphecilik ve kararsızlık gibi nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik rahatsızlıklar... istatistiklerde işaret etmektedir ki intiharlar dua etmesini bilen inançlı kimseler arasında görülmez. İntiharların %95’i inançsız, manen desteğini kaybetmiş kimselerde görülür”³⁷. Bu da bize toplum yapısında “Dinsel normların, fertlerin günlük yaşantılarının düzenlenmesindeki etkinlik derecesini gösterir. Bir bakıma dini yaşayan tarafı da bu toplum yapısını düzenleyen kontrol mekanizmalarıdır”³⁸.

Genel olarak baktığımızda “Bireylerin yaşam kalitesini temelden sarsacak güçte ve toplumsal bir problem olan suç korkusunun bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri vardır”³⁹.

Bireyler aile üyelerine dahi güvenemez hale gelirken geleneksel toplumlarda, köylerde evlerin kapıları ardına kadar açıkken günümüzde bırakın kapının açık kalmasını kapılarda birkaç farklı kilit dahi insanlarda güven unsuru oluşturmamaktadır. “Bireyler suçtan korunmak için bir

35 Anthony Giddens, Sosyoloji, Ankara 2000, s. 187

36 Soyer, s. 61.

37 Çelik, s. 88.

38 Orhan Türkdoğan, Yoksulluk Kültürü, 1977, s. 90

39 Dolu-Uludağ-Doğutaş, s. 58

takım 'suçtan korunma sosyal pratiği' olarak adlandırılabilenimiz toplumsal pratikler geliştirmektedir. 'Suçtan korunma eylemi 'suç korkusunun yapılaştığının en önemli göstergesidir. Bunu ise 'suçtan korunmak için sorgulamadan yapılanlar' yani 'pratik bilinç' aracılığıyla (Örn. Evin kapısının kilitlenmesi) ve suçtan korunmak için düşünülerek yapılanlar (Örn. Bankadan para çeken birisinin sürekli eliyle cebini kontrol etmesi gibi)sayesinde gerçekleştirmektedirler. Suçtan korunma pratiği özgürlük için özgürlükleri sınırlamakta (Örn. Güvenlikli evde oturma bir yönüyle özgür hapishaneye benzetilmiştir.) böylece istenmeyen sonuç 'suç korkusunun' yayılmasına neden olabilmektedir"⁴⁰.

Geleneksel toplumlarda insanlar çocuklarını rahatlıkla parklarda, bahçelerde hatta sokaklarda güvenlik endişesi duymadan serbest bırakırlarken günümüzde çocuğun yolda yürürken elinden tutmak bile güvende olduğu hissini uyandırmamaktadır. Ebeveynler çocuklarını sürekli dış tehditlere karşı uyarırken toplum içerisinde en ciddi sosyal problemi oluşturabilecek şüpheciligi ister istemez çocuklarına empoze etmektedirler. Görüldüğü gibi " suçun neden olduğu maddi hasarların yanı sıra, suçun sebep olduğu toplumsal sarsıntı, korku ve güvensizlik ortamı tamiri en zor olan hasarlardandır. Zira suç korkusunun ortaya çıkarmış olduğu toplumsal faturasuçunkendisininneden olduğu faturadan çok daha yüksektir. Suçun neden olduğu güven bunalımları nedeniyle örselenen halkın birbirine güveni günden güne azalmaktadır"⁴¹. Kul'un ifadesine göre " İngiliz suç anketinin sonuçlarında İngiltere'de hane halkının %3,5'u hırsızlık, yetişkinlerin ise %0,8'i gasp suçunun mağduru olmuştur. Ancak insanların %51'i suçların mağduru olma endişesi yaşamaktadır"⁴² Buradan da anlaşılacağı üzere suç korkusunun önlenemez boyutları suçun önüne geçmiştir. Türkiye'deki suç istatistiklerine bakıldığında ise karşımıza çıkan durum şöyledir:" Türkiye'de metropol yerleşim alanlarının hem suç sayısı hem de suç çeşidi oldukça fazla olduğu görülmektedir. Türkiye geneline işlenen suçların ortalama %28.8'i İstanbul'da meydana gelmektedir. Kapkaç en fazla İstanbul'da 2001 yılı ekonomik krizi ile kendisinden söz ettirmeye başlamış, Türkiye genelinde meydana gelen kapkaç olaylarının ortalama %53.84'ü İstanbul'da meydana gelmiştir. Kaplan bunu 'Kapkaç terörünün başkenti İstanbul'dur"⁴³ şeklinde ifade etmiştir. Bu durum sanayileşme, kentleşme ve gecekondulaşma üçgeninde suçun artan yapısını doğrular nitelikte olduğunu göstermektedir.

40 Kul, s. 53.

41 Dolu-Uludağ-Doğutaş, s. 61

42

43 Kul, s. 103.

Bununla birlikte bireyler artık suç ve suç korkusuna anlamlar yüklemişlerdir. Kul'un aktardığına göre Ferraro; suç korkusunu kişilerin suça ve suça ilişkin sembollere geliştirdiği duygusal anlamlar olarak tanımlamıştır... Geceleyin sokakların güvensiz olduğu, fiziksel açıdan düzensiz olan yerlerin 'tekin' olmadığı suçluların yaşadığı bölgede daha fazla suçun olacağı gibi suç korkusu açısından önemli anlam kalıpları bulunmaktadır⁴⁴. Bütün bunlar bize önlemler alınmazsa suç korkusunun giderek toplumun önemli bir parçasını etkiler hale geleceğini ve yapılaşacağını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk toplumunun geçmişine bakıldığında azalan veya kaybolmaya yüz tutmuş değerler tekrar canlandırılmaya çalışıldığında toplumsal yapının güven bunalımının üstesinden geleceğini düşünebiliriz. Yüce Allah Kur'an-ı Kerimde şöyle buyurmaktadır "Yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz iyilikteğildir. Asıl iyilik o kimsenin iyiliğidir ki Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, kitaba ve peygamberlere inandı, sevdiği malını yakınlarla, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilencilere ve kölelere verdi, namazı kıldı, zekâtı verdi. Andlaşma yaptıkları zaman andlaşmalarını yerine getirenler, sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabredenler işte doğru olanlar onlardır, Allah'ın azabından da korunan onlardır"⁴⁵. Bir başka ayette ise Allah "O hanginizi daha güzel iş yapacağınızı denemek için ölümü ve hayati yarattı. O üstündür, bağışlayandır"⁴⁶.

Dinsel ve toplumsal değerler bağlamında baktığımızda "inancın kişilik üzerinde tam etkinliği için bazı değerler ve davranış kalıpları sunması gerekir. Bu değerler ilahi dinlerin hepsinde ortaktır. Sevgi, merhamet, tövbe, dua, tevazu, sabır, cömertlik vb. değerler"⁴⁷ etrafında hayat tarzımızı şekillendirebilirsek toplumsal ahlak düzeyinin artmasıyla birlikte suç oranlarında azalma ve bunun paralelinde suç korkusunda da gerileme söz konusu olacaktır. Aksi takdirde "yaşlılar sokakta rahat gezememekte, insanlar evlerine hırsız girmeyeceği endişesi taşımadan uzun süreli olarak uzaklara gidememekte, aileler çocukları hakkında endişe duymadan onları bir yerlere bırakmamakta, dükkan sahipleri sürekli işyerlerine birisinin girebileceği kaygısını taşımakta ve böylece suç

44 Kul, s. 93.

45 Bakara Suresi 177.

46 Mülk Suresi 2.

47 Çelik, s. 66.

adeta toplumda ahlaki bir paniğe neden olmaktadır"⁴⁸. Elbette ki bütün bu durumlardan toplumu tamamen soyutlamak olanaksızdır. "İnsanların içinde ihtiraslar ve cemiyet halinde muhtelif sosyal sınıfların varlığının icap ettirdiği sosyal zıddiyetler, intibaksızlar bulundukça suç da mevcut olacaktır"⁴⁹. Ancak değer kavramı üzerinde yoğunlaşarak oluşturulacak bir toplumsal düzen sayesinde suç ve suçtan kaynaklanan suç korkusu asgariye çekilebilecektir. Bolay'a göre değerler bizi kötü davranışlardan alıkoyan inanışlardır. Bu inanışlar etrafında şekillenen bir toplum yapısına ihtiyaç olduğu aşıkardır. "İnsanın duygu ve düşüncelerinin eğitilmesi, erdemli bir birey olarak toplumda yer almasını sağlayacak değerlerin kazandırılması gerekmektedir"⁵⁰.

Ahlaki değerlerle donatılmış bireyler yetiştirebilirsek bu bireyler kendileri için ayrı bir değer oluştururken başka bireyler için iyi birer rehber olacaklardır. Buna paralel olarak bireyler arası güven ve sağlıklı bireysel ve toplumsal kurallar geliştikçe suç korkusunda azalma olacaktır. Bireylerde suça katılma veya suçun mağduru olma endişesi yerini; özgüvene ve güvenli toplumda yaşama isteği ve huzura bırakacaktır. Bu ise ancak yüce değerlerle donatılmış bireyler yetiştirebilmekle mümkün olacaktır. Bu bireylerin yetişmesinde ise toplum olarak bizi bugünlere taşıyan dinimizin ve atalarımızın sahip olduğu ve bu kuşaklara aktardığı değerler yol gösterici olacaktır. Bireyler özdenetimlerini gerçekleştirebildiklerinde toplumsal kontrol kendiliğinden sağlanacaktır. Sayın Üstün Dökmen Hoca'nın da ifade ettiği gibi "Bütün bir evren sizi kontrol ediyor olabilir, fakat kendinizi en iyi siz kontrol edersiniz. Çünkü evrenin size en yakın noktası sizsinizdir."

48 Kul, s. 20.

49 Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, İstanbul Üniv. Yay. 1957, s. 32.

50 Muammer Bayraktutar, Suç Önlemede Dini ve Ahlaki Değerlerin Rolü, Suç Önleme Sempozyumu 7-8 Ekim 2011, s. 20

KAYNAKÇA

- AKSOY, Mustafa, Sosyal Bilimler ve Sosyoloji, Alfa Yay. İstanbul 2000.
- AKOT, Bülent, Değerler Eğitimi Açısından İnsan-ı Kamil Düşüncesi ve Günümüzde Karşılaşılan Zorluklar, Journal of İslamic Research, (2013, 24/1).
- ATAY, Salim, Türk Yönetici Adaylarının Siyasal ve Dini Tercihleri ile Yaşam Değerleri Arasındaki İlişki, Değerler Eğitimi Dergisi Cilt1, Temmuz 2003.
- ATASOY, Fahri, Sorokin'in Toplum Felsefesi, Ankara 1997.
- BAYRAKTUTAR, Muammer, Suç Önlemede Dini ve Ahlaki Değerlerin Rolü, Suç Önleme Sempozyumu 7-8 Ekim 2011.
- ÇELİK, Adem, Dini Değerler Bağlamında Kişilik Gelişimi, (Ankara Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2004.
- DOLU-ULUDAĞ-DOĞUTAŞ, Osman, Şener, Cemil, Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65-1.
- DÖNMEZER, Sulhi, Kriminoloji, İstanbul Üniv. Yay. 1957.
- , Kriminoloji, İstanbul 1994
- DUVERGER, Maurice, Siyaset Sosyolojisi, 1995.
- GIDDENS, Anthony, Sosyoloji, Ankara 2000.
- 476 GÜLLÜ, İsmail, Suç Olgusuna Teorik ve Eleştirel Bir Yaklaşım, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 16 (Özel Sayı I) 2014.
- KIZILÇELİK, Sezgin, Sosyoloji Teorileri,
- KUL, Mehmet, Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu, İstanbul 2013.
- KUR'AN-I KERİM
- SOKULLU-AKINCI, R. Füsun, Kriminoloji, İstanbul 1999.
- SOYER, Serap, Endüstri Sosyolojisine Giriş, Saray kitapçevleri, İzmir 1996.
- TOLAN, Barlas, Sosyoloji, Ankara 1993
- TÜRKDOĞAN, Orhan, Yoksulluk Kültürü, 1977.
- ÖMEROĞLU, Ömer, Suç Korkusu, Cezanın Caydırıcılığı ve Küçük Suçlar, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVI, Y. 2012, S 4.
- ÖZKALP, Enver, Sosyolojiye Giriş, Eskişehir 1993.
- YAZICI, Kubilay, Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış, TUBAR-XIX-/2006.
- YAVUZER, Haluk, Çocuk ve Suç, İstanbul 1998.

GİRESUN'DA SUÇ TÜRLERİNİN TESPİTİ VE SUÇLARIN ÖNLENMESİNDE UYGULAYICI KURULUŞLARIN ÖNEMİ BÖLGESEL SUÇLARIN ÖNLENMESİNDE UYGULAYICI KURULUŞLARIN ÖNEMİ: GİRESUN ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Rasim BAYRAKTAR¹

Özet

477

Bu çalışmada Suç'un sosyolojik tanımından hareketle onun toplumsal değerler bağlamında hukuki, ahlaki ve dini anlamlarına açıklık getirilerek yetişkin suç türlerine dikkat çekilmiştir. Ayrıca suçun önlenmesi hususunda toplumsal değerlerin sınırlarını belirleyen uygulayıcı kuruluşların önemi ortaya konulmuştur. Giresun il ve ilçelerine ait suç türlerinin analizi ile bölgesel suç türlerinin tespitine ve suçların önlenmesinde bölgesel çalışmalara vurgu yapılmıştır. Suçun önlenmesine dönük yapılacak çalışmalarda uygulayıcı kuruluşlar ile bölgesel kanaat önderleri arasında oluşturulacak ortak çalışmaların kısa vadeli sonuçlarına ışık tutulmuştur. Bu bağlamda bölgesel suçların önlenmesiyle ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Giresun'da Suç Türleri, Suçların Önlenmesi, Uygulayıcı Kuruluşlar.

¹ Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Suç, insanlık tarihi kadar eski ve evrensel bir olgudur. Ülkemiz dâhil tüm dünyada günümüzde de varlığını sürdürmekte, bireylerin ve toplumların huzur ve güvenini tehdit etmektedir. Ülkelerin önünde çözülmesi gereken önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Bugün suçların yaygınlaşmasını engellemek amacıyla çeşitli yöntemler uygulanmakta ve tedbirler alınmaktadır. Bu bağlamda suçların önlenmesinde toplumsal *uygulayıcı kuruluşlar* üzerinde önemle durulması gerekmektedir. İşlenen suçların bölgesel kökenlerine ilişkin psikolojik ve sosyolojik nedenlerinin tespit edilmesine ağırlık verilmelidir.

Suç Nedir?

Suç'un *sözlüksel* ve *terimsel* anlamlarına baktığımız zaman içerikler bir birine yakındır. Suç, sözlükte *kabahat / hata / cürüm* anlamlarına gelmektedir. Suçun terimsel tanımı ise, Törelere ve Ahlak kurallarına aykırı davranış; yasaya, töreye aykırı bir davranışta veya harekette bulunmak; Toplum düzenini bozan ve toplum değerlerini çiğneyen her türlü filin adı suçtur. Sosyoloji sözlüklerinde de Suç, a. Bir toplumda haksız sayılıp yazılı-yazsız kurallarla yasaklanan ve yaptırımlara bağlanan davranış ve eylem, b. Devletçe yasalarla tanımlanıp yaptırıma bağlanmış olan kurallara aykırı davranış, c. Belirli bir toplumun hukuk ve değer sistemi tarafından belirlenen kurallara uymayan, onlara ters düşen, dolayısıyla ceza gerektiren eylem veya davranıştır, d. kişisel alanı aşip kamusal alana giren ve yasak olan kural yada yasaları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların yada yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin (devlet yada yerel bir kuruluş) müdahalesini gerektiren fiillerdir şeklinde tanımlanır.

Değer Nedir?

İnsani özellik taşıyan her şey, bir değer ifade eder. Değerler, genel olarak insanı insan yapan, milleti millet yapan ve toplumları sürü olmaktan çıkarıp bir kişilik ve şahsiyet kazandıran ahlaki ve manevi erdemler anlaşılmaktadır. Değerler, bir toplumun birikimleri, derinliği, kazanımları, kültürü ve ortak bağları, geçmişi ile geleceği arasında bir bağ ve köprüdür. Hayatımız, hatıralarımız ve değerlerimiz olup, geçmişe ait hiçbir şey hatırlamayan insanlar, hiç yaşamamışlar demektir. Gerçekten, ağaçların köküyle irtibatı kesildiğinde ağaç olmaktan çıkıp, bir kuru kütük haline geldiği gibi, geçmiş ve kökleriyle irtibatını kesen toplumlar da köklü bir varlık ve cemiyet değil, sıradan bir kalabalık ve kitle haline gelirler. Bir milleti gürüh olmaktan çıkarıp millet yapan şey, değerler sistemidir.

Bu bağlamda değerlerin birkaç farklı sosyolojik tanımları mevcuttur: toplumun geleceğinin inşasında hareket noktası kabul edilen geçmiş yaşantı, deneyim ve alışkanlıklara *geleneksel değer*; toplumun tarihsel süreçte yaşadığı serüveni olumlu etkileyen kişi, kurum veya davranış kalıplarına *tarihsel değer*; kendi içinde uyumlu bir toplumun kurulabilmesi ve kendisini yeniden üretebilmesi için o toplumda yaşayan bireylere kazandırılan davranış kalıpları ve eğitsel kodlara *kültürel değer*; doğrular ve yanlışlar konusunda insanı uyarıcı nitelikteki dini ilkelere *dinsel değer*; inanç ve ideolojiler arasında bir tercih yapılabilmesinde aydınlatıcı rol oynayan düşünsel mihenk taşlarına da *felsefi veya ideolojik değer* denir.

Toplumsal değerler bağlamında bir-biriyle ilişkili olan bu tanımlardan ortaya çıkan değer ve suç türleri üç farklı boyutta gelişmiştir. Bunlar; *hukuk*², *ahlak*³ ve *din*⁴ tarafından konulan *yasak*, *ayıp* ve *günah* gibi değerler bütünüdür. Bu bakımdan insanların huzur ve güven içinde yaşamaları hukuk, ahlak ve dinin ortaya koyduğu düzenlemelerle mümkündür.

Uygulayıcı Kuruluşlar

Günümüzde hukuk, ahlak ve dinin ortaya koyduğu *yasak*, *ayıp* ve *günah* değerlerinin sınırlarını belirleyen *uygulayıcı kuruluşların* önemi, suçun önlenmesi açısından daha da artmıştır.

2 *Hukuk*, belirli bir toplumda yaşayan gerçek ve tüzel kişileri bağlayıcı niteliye sahip hak, yetki ve sorumluluklarla kişi ve kurumlar-arası ilişkileri düzenleyen, kamu otoritesinin denetlediği, yaptırım gücüne sahip yazılı yahut sözlü kuralların tümü veya belirli bir zaman ve mekânda belirli bir toplum veya devletin öngördüğü toplumsal ilişkileri belirleyen zorunlu kurallar bütünüdür. *Yasak*: Bir fiilin yapılmaması konusunda kanuni engel veya emir-memnuiyet'tir.

3 *Ahlak*, sözlükte huylar, tabiatlar. İnsanın yaradılışından gelen ve cemiyet içinde yaşanarak kazanılan iyi ve güzel huylar. İnsan topluluklarıncâ zamanla benimsenen, fertlerin bir-biriyle aile, toplum, devlet ve bütün insanlarla ilişkilerini düzenleyen kurallar, ilkeler ve inançlar bütünüdür. Bir başka ifadeyle ahlak, fertlerin bir biriyle aile, töre, örf-adet, gelenek-görenek, iyilik- güzellik, doğruluk ve yanlışlık ilişkilerini düzenleyen ilkeler ve inançlar bütünüdür şeklinde de tanımlanabilir. *Ayıp*: Utanacak şey, kusur, leke, toplumun ahlak kurallarına aykırı olan, utanılacak durum veya davranış'tır.

4 *Din*, sözlükte usul, adet, yol, hüküm, hesap, mükâfat; geniş anlamda yaşam biçimi, hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünü veya akıl sahibi insanların kendi özgür irade ve istekleriyle seçtikleri Allah tarafından gönderilmiş mesajlar veya inanan bir varlık olarak insanın üstün varlıkla (Mutlak Varlık Allah'la), Doğayla ve diğer insanlarla (toplumla) münasebetlerinden doğan kurallar ve müeyyideler sistemidir. Sosyolojik tanıma göre geniş anlamda din, yaşam biçimi, hayatın nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda benimsenen düşünce, inanç, ilke ve değerler bütünü. Dar anlamda, evrendeki düzeni ve hayatı ancak yaratıcı bir tanrının varlığı ile anlamlandırarak insanlığı kurtuluşa davet eden çağrılardan her biri. *Günah*: Dini emirlere aykırı davranış, ters amel, uygunsuz fiil'dir.

En genel anlamıyla hukukun ortaya koyduğu her türlü emir ve yasaklar; temelde insanların akıl, din, can, mal ve onur gibi temel hak ve hürriyetlerin korumaya ve yaşatmaya yönelik kurallardır. Bu hukuksal kuralları uygulayıcı kuruluşlar ise Polis, Jandarma ve Mahkemelerdir.

Ahlakın ortaya koyduğu toplumsal değer ve ayıplar ise; iyilik-kötülük, güzellik-çirkinlik, doğruluk-yanlışlık, dürüstlük-sahtekârlık, güçlülük-zayıflık, zenginlik-fakirlik, saygınlık-itibarsızlık gibi ilkelerdir. Bu ahlaki ilkelerin kontrolünü sağlayanlar da toplumun önde gelenlerinden aile ve sülale büyükleri, kanat önderleri, yerel cemaatler, sivil toplum kuruluşları ve ilgili eğitim kurumlarıdır.

Dinin ortaya koyduğu değerlere gelince sevaplar ve günahlardır: Bunlar; itaat-isyan, adalet-zulüm, birlik-ayrılık, yardımlaşma-kayıtsızlık, helal-haram, mükâfat-ceza gibi ilkelerdir. Bu ilkeleri uygulayan ve eğitenler de başta inançlı her fert olmak üzere dini kurumlarla ilgili diyanet eğitim merkezleri, camiler, kuran kursları, imam-hatip liseleri, ilahiyat fakülteleri, cemaat okulları ve kurslarıdır.

Sözünü ettiğimiz bu toplumsal uygulayıcı kuruluşların suçların önlenmesi hususundaki önemine dikkat çekmek için ülkemizin Doğu Karadeniz illerinden biri olan Giresun'da 2012-2013 yıllarında basına yansıyan suç türlerine göz atalım:

480

Giresun'da Suç Türleri

Giresun İl ve ilçelerine ait suç türlerinin analizlerinde sadece İl emniyet ve jandarmadan gelen ve valilik izniyle basına yansıyan haberler üzerinden bir çalışma yaparak işlenen yetişkin suç türlerini tespit etmeye çalıştık. Bu kapsamda 2012 ve 2013 yıllarında günlük haberler taranarak yapılan analizler sonucu tespit edilen suç türleri şu şekildedir;

Cana Karşı Suç: Arazi ve Miras Anlaşmazlığı Nedeniyle Kasten Yaralama

Mala Karşı Suç: Arazi ve Miras Anlaşmazlığı Nedeniyle Ev-Bahçe-Tarla-Mahsul-

Araç'a Zarar Vermek

Şahsa Karşı Suç: Arazi ve Miras Anlaşmazlığından Kaynaklanan Husumet Nedeniyle

Kişi ve Hatırasına Küfür-Hakaret-Tehdit Etmek

Hırsızlık: Ev, Bahçe, Tarla, İşyeri ve Oto'dan Hırsızlık

Alkol : Alkol Nedeniyle Küfürlü Sözlerle Çevreyi Rahatsız Etmek

Uyuşturucu: Ev, Bahçe ve Tarlada Uyuşturucu(Hint Keneviri) Bulundurmak

Tespit edilen bu suçların dışında basına yansıyan “**haneye tecavüz**” ve “**aile içi şiddet**” başlığını taşıyan haberlerde görülmüştür. Haberin detayında her iki kabahatin nedeninin yukarıda belirtilen ilk üç suç türüyle ilişkili olduğu yani arazi ve miras anlaşmazlığından dolayı kişinin evde bulunanlara karşı (Babasına-Amcasına ve Hanımına) taşkınlık yaparak şiddet kullandığı görülmüştür. Her iki kabahatin nedeni aynı olduğundan bu haberlerin verilerini ilk üç suç türü başlığında değerlendirdik.

Bunun dışında yine basına yansıyan “**kişiyi hürriyetinden alıkoyma**” haberi görülmüştür. Halk arasında “kız kaçırma” olarak bilinen bu tür haberlerin detayına baktığımızda bir-birini seven iki gencin, ailelerinden kaynaklanan sorunlardan dolayı evlenemedikleridir. İfadelerde Ailelerinin anlaşmazlığına tepki olsun diye ve aynı zamanda evlilik hususunda ailelerin bir araya gelerek kendilerinin evliliğine rıza göstermelerini beledikleri için böyle bir yola başvurdıkları anlaşılmıştır. Bu tür olaylarda herhangi bir *taşkınlık* veya *tecavüz* kabahati görülmediği için işlenen olayın suç türleri içerisinde değerlendirmeye alınmasını uygun bulmadık.

**2012 yılında Giresun İl Genelinde Basına Yansıyan Yetişkin
Suç Türleri**

İl ve İlçeler	Nüfus	Cana Karşı Suç	Mala Karşı Suç	Şahsa Karşı Suç	Hırsızlık	Alkol	Uyuş.cu	Top.	%
Merkez	124.144	22	26	30	25	11	-	114	0,09
Bulancağ	61.833	15	23	40	13	8	-	99	0,16
Espiye	31.794	9	6	5	11	4	2	37	0,11
Tirebolu	30.428	9	6	14	6	-	1	36	0,11
Görece	29.713	24	18	34	4	3	-	83	0,27
Ş.karahisar	23.193	1	1	3	1	-	-	6	0,02
Dereli	20.870	8	1	5	9	1	1	25	0,11
Keşap	20.292	22	20	21	7	1	-	71	0,34
Yağlıdere	16.833	11	5	12	3	3	-	34	0,20
Piraziz	13.587	1	3	3	2	-	-	9	0,06
Eynesil	13.399	3	14	20	4	-	-	41	0,30
Alucra	9.170	5	4	2	1	-	-	12	0,13
Güce	8.354	-	2	1	4	1	-	8	0,09
Çamoluk	7.495	4	3	3	-	-	-	10	0,13
Çanakçı	6.959	7	-	6	2	2	-	17	0,24
D.kent	6.943	5	8	2	-	-	-	15	0,21
Toplam	425.007	146	140	201	92	34	4	617	0,14

Aritmetik: 617/16=38,5625

Tabloda 2012 yılı içerisinde Giresun merkez ve ilçelerin nüfus oranına göre işlenen yetişkin suçların sayıları ve (onbindelik) oranları verilmiştir. Toplam işlenen suç sayısı 617'dir. İlk etapta nüfus oranına göre Giresun Merkez(114) ve Bulancak(99) ilçesinin suç olay sayısı yüksek gözükmektedir. İkinci etapta nüfus oranı açısından bir-birine çok yakın olmayan Görele(83) ve Keşap(71) ilçelerinde işlenen suç sayısı yüksektir. Nüfus oranları bir-birine yakın olan Espiye(37) ve Tirebolu(36) ilçelerinde suç sayısı eşittir. Nüfus oranı bakımından bir-birine yakın olan Yağlıdere(34) ile Eynesil(41)'de suç sayısı yüksektir. Dereli(25) nüfus oranına göre suç sayısı yüksek gözükmektedir. Yine nüfus oranlarına göre Çanakçı(17) ve Doğankent(15) suç sayısı yüksek gözükmektedir. Diğer ilçelerde ise (Piraziz(9)-Alucra(12)-Güce(8)-Çamoluk(10)) işlenen suç sayısı düşüktür. En düşük suç olay sayısı nüfus oranının yüksek olmasına rağmen Şebinkarahisar(6) ilçesidir.

2012 yılında Giresun genelinde nüfus oranına göre en çok işlenen suç sayısı Görele(83) ve Keşap(71) İlçeleridir. Giresun ilçeleri arasında nüfus yoğunluğu bakımından yüksek olan Şebinkarahisar ilçesinde suç işleme sayısı en düşüktür.

2013 yılında Giresun İl Genelinde Basına Yansıyan Yetişkin Suç Türleri

İl ve İlçeler	Nüfus	Cana Karşı Suç	Mala Karşı Suç	Şahsa Karşı Suç	Hırsızlık	Alkol	Uyuşcu	Top.	%
Merkez	124.144	14	16	18	5	-	-	53	0,04
Bulancak	61.833	-	24	23	2	4	-	53	0,08
Espiye	31.794	4	2	6	1	-	3	16	0,05
Tirebolu	30.428	-	18	34	1	-	-	53	0,17
Görele	29.713	11	25	29	2	3	-	70	0,23
Ş.karahisar	23.193	3	5	3	-	-	-	11	0,04
Dereli	20.870	-	5	14	3	2	-	24	0,11
Keşap	20.292	9	8	23	8	3	-	51	0,25
Yağlıdere	16.833	6	1	5	-	-	-	12	0,07
Piraziz	13.587	-	15	6	3	-	1	25	0,18
Eynesil	13.399	-	5	17	3	2	3	30	0,22
Alucra	9.170	2	-	2	-	-	-	4	0,04
Güce	8.354	-	-	8	-	-	-	8	0,09
Çamoluk	7.495	4	2	-	-	-	1	7	0,09
Çanakçı	6.959	2	-	12	-	-	-	14	0,20
D.kent	6.943	3	1	3	-	1	-	8	0,11
Toplam	425.007	58	127	203	29	14	8	439	0,10

Aritmetik:439/16=27,4375

2013 yılı suç tablosunda Giresun genel suç sayısı 439'dur. Bu sayı 2012 yılına göre düşük gözükse de Görele(70) ve Keşap(51) ilçelerinde fazla bir değişiklik gözükmemektedir. Giresun merkez(53), Bulancak(53) ve Tirebolu(53) ilçelerinde işlenen suç olay sayısı bir birine eşittir. Nüfus sayısı bakımından Piraziz ve Eynesil ilçelerinden çok daha yüksek olan Dereli(24) ilçesinde işlenen suç sayısı bu ilçelerdeki (Piraziz ve Eynesil) işlenen suç sayılarına yakındır. Nüfus oranları bir-birine yakın olan Piraziz(25) ve Eynesil(30) ilçelerinde işlenen suç sayısı ise eşit yakınlıktadır. Yine nüfus oranına göre Çanakçı ilçesinde suç sayısı yüksek gözükmemektedir. Diğer ilçelerde -Espiyeye(16)-Yağlıdere(12)-Alucra(4)-Güce(8)-Çamoluk(7)-Doğankent(8)- işlenen suç sayıları düşüktür. Yine burada da nüfus oranının yüksek olmasına rağmen en düşük suç sayısı Şebinkarahisar(11) ilçesidir.

2012 yılına(617) göre 2013(439) yılında Giresun genelinde işlenen suç sayısı düşük görünmektedir. Fakat 2012 suç tablosunda görüldüğü gibi 2013 yılında da nüfus oranına göre en çok işlenen suç sayısı Görele(70) ve Keşap(51) İlçeleridir. Yine en düşük suç sayısı da (2012 suç tablosunda görüldüğü gibi) 2013 yılında da Şebinkarahisar(11) ilçesidir.

Tablolarda görüldüğü gibi Giresun ilinde öne çıkan suç türlerinin büyük çoğunluğunun nedeni, *Arazi ve Miras anlaşmazlığı*dır. İlin genelinde yaygın olan bu toplumsal vakia, aile ve sülaleler arasında büyük husumetlerin anlaşmazlıkların olduğunu göstermektedir. Bu durum bize, a) bir taraftan ailelerin arazi ve miras paylaşımı konusunda bilgi eksikliğini gösterirken b) diğer taraftan da toplumsal uygulayıcı kuruluşların toplumu bilinçlendirme hususundaki rolünün yetersizliğini öne çıkarmaktadır. Her iki eksikliğin giderilmesi için bölgesel uygulayıcı kuruluşlara büyük iş düşmektedir. Bu kuruluşlar: a) Polis, Jandarma ve Mahkemelerdir b) bölgesel köklü aile ve sülale büyükleri, kanaat önderleri, yerel cemaatler, yerel sivil toplum kuruluşları; c) Diyanet eğitim merkezleri, camiler, kuran kurslar, imam-hatip liseleri, ilahiyat fakülteleri.

Çözüm Önerileri

Giresun örneği bize;

- ☛ Ülkemizde bölgesel suç türlerinin tespitine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesini ve bölgeye özel suç önleyici çalışmalar yapılması gerektiğinin önemini ortaya koymuştur;
- ☛ Bölgesel toplum değerlerini iyi tanımak adına bölgenin önde gelen köklü aile ve sülale büyükleri, kanaat önderleri, yerel cemaatler ve sivil toplum kuruluşlarıyla bire-bir görüşmeler yaparak suçların

kültürel ve ekonomik nedenlerinin tespit edilmesine dikkat çekmiştir.

- ☛ Bilhassa gizli suçlar denilen/sayılan *aile içi şiddet, ahlak dışı hareketler ve ırza geçme* gibi davranışların önlenmesinde adı geçen toplumsal otoritelere (köklü aile ve sülale büyükleri, kanaat önderleri, yerel cemaatler ve sivil toplum kuruluşları) sorumluluk yüklenmesi hususunu öne çıkarmıştır.
- ☛ Diyanet eğitim merkezleri, camiler, kuran kurslar, imam-hatip liseleri, ilahiyat fakülteleri ve yerel cemaatlere ait okul ve kurslarda verilen eğitimlerde-derslerde bölgesel sorunlara ağırlık verilmesi gerektiğini ön görmüştür.
- ☛ Boş zamanlarını mahalle kahvehaneleri, çay ocakları ve derneklere geçirenlere (yetişkinlere) bölgesel çevrede işlenen suçların nedenlerini ve sonuçlarını anlatarak durumun dini ve ahlaki prensiplerle uyumadığına dikkat çekecek bölgede hatırı sayılır belirli kişilere görev vermek gerektiğini öne çıkarmıştır.
- ☛ Sosyal çevrenin katılabileceği açık alanlarda bölgede iyilik yapan faydalı kişileri anlatan etkinlikler düzenlenmelidir.
- ☛ Suç işleyen sorunlu aileler-veliler tespit edilerek bu tür velilere aile psikologu görevlendirilmelidir.
- ☛ Eğitim kurumlarında ilk-orta ve yükseköğretimde ilgili ders içeriklerine hukuki, dini ve ahlaki değerler eğitimine geniş yer verilmelidir.
- ☛ Suçların hukuki nedenlerine ortak-bağlayıcı çözümler üretilmelidir.
- ☛ Suç önlemede toplumsal sorumluluk ve ortak hareket edilme bilinci oluşturulması gerektiği ön planda tutulmalıdır.

486

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2013 yılı Giresun ili nüfus verileri;

TÜİK verilerine göre 2013 yılında ilimizin genel nüfusu 425 Bin 007 olarak açıklandı. 2012 yılında ise 419 Bin 555 kişiydi. Buna göre 5 Bin 452 kişilik bir nüfus artışı meydana gelmiştir.

Giresun'da 100 Bin 712 olan 2012 yılındaki şehir merkezi nüfusu, 2013 yılında 102 Bin 307 olarak açıklanmış ve Bin 595 kişilik nüfus artışı meydana gelmiştir. Merkez İlçede açıklanan bu oranın da 50 Bin 638'ini erkekler, 51 Bin 669'unu ise kadınlar oluşturmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2013 yılı nüfus verilerine göre Giresun Merkez ve İlçelerinin nüfus dağılımı ise aşağıdaki şekildedir:

GİRESUN	İL, İLÇE MERKEZİ	BELDE, KÖY	TOPLAM
Merkez	102.307	21.837	124.144
Bulancağ	39.160	22.673	61.833
Espiye	17.089	14.705	31.794
Tirebolu	14.853	15.575	30.428
Görece	15.450	14.263	29.713
Şebinkarahisar	11.557	11.636	23.193
Dereli	5.648	15.222	20.870
Keşap	8.620	11.672	20.292
Yağlıdere	6.907	9.926	16.833
Piraziz	7.114	6.473	13.587
Eynesil	7.324	6.075	13.399
Alucra	4.130	5.040	9.170
Güce	3.178	5.176	8.354
Çamoluk	3.137	4.358	7.495
Çanakçı	1.819	5.140	6.959
Doğankent	3.518	3.425	6.943
TOPLAM	251.811	173.196	425.007

OKUL ŞİDDETİNİN VE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN ÖNLENMESİNDE SOSYAL HİZMETİN ROLÜ

Sami KALAYCI¹

ÖZET

488

Son çeyrek asır içinde insanlığın hayatındaki değişimler ve çevresindeki yenilikler takip edilemeyecek hızla devam etmektedir. Fakat bu değişmelerin getirdiği yenilikler beraberinde toplumsal sorunları da getirmiştir. Bu toplumsal sorunlardan bir tanesi de okullardaki şiddet ve şiddetin çocuk suçluluğunu tetiklemesi sorunudur. Öyle ki bu sorunun yapısı, farklı disiplin alanlarını bir araya getirerek, derinlemesine irdelenmesini gerektiren düzeyde çalışmalara sürüklemiştir.

Okullardaki şiddet ve çocuk suçluluğu sorunu, yoksulluktan ihmal ve istismara, aile içindeki şiddetten sosyal çevreden kaynaklı şiddete, kentleşmeden göçe kadar çeşitli sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenlerden kaynaklanan karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bu bağlamda çalışmamızda, okullardaki şiddet ve çocuk suçluluğu sorununu önlemeye yönelik bir alan olan okul sosyal hizmeti değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul Şiddeti, Çocuk Suçluluğu, Okul Sosyal Hizmeti, Sosyal Hizmet.

GİRİŞ

Birey yaşam evrelerinin her birinde, birçok farklı ve türlü olaylarla, kişilerle, durumlarla karşılaşmış ve her bir yaşadığı olayda, tanık olduğu durumda, kazandığı tecrübeye olumlu, olumsuz, acı, tatlı bir hatıra, bir iz taşımıştır. Fakat bu yaşam evrelerinin ilki olan çocukluk dönemi ve bu dönemdeki yaşanmış tecrübe ve kazanımları kişinin yaşamı boyunca az ya da çok etki etmiş ve yönlendirmiştir. Özellikle insanların çocukluk dönemine ait olan, hafızalarında yer edip silemedikleri ve etkin olabilecek birçok tecrübe izleri yer almaktadır. Çocukların fiziksel, psikolojik, davranışsal, ruhsal eğitim v.b. çeşitli yönlerden hızla geliştiği bu dönemde olumsuz her bir vaka, onun gelişmesinde olumsuz ya da yavaşlatan bir etmen olmaktadır. Bu durumlara çocukların sürüklenmesinde veya bunların ortaya çıkmasının önlenememesinde ise çocuğun yaşam alanı, çevresi değişerek yaşam kalitesi ve standartları tamamen düşmeye başlamakta ve ilerleyen süreçte çocuk önceki hayatından uzaklaşarak sonu iyi olmayan ve engellenemeyen sonuçlara doğru gidebilmektedir.

Toplum içerisindeki özel mülkiyet, kamu ve ortak sosyal alanlarda çocukların yaşadığı her türlü olaylar ve karşılaştığı durumlar onları hayata hazırlamaktadır. Milletler ve toplumlar hazırlanan ve yetişen bu nesillerin akıbeti yönünde kendini devam ettirmektedir. Böylesi bir durumda, özellikle çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi hayati önem arz etmiştir.

489

İnsanların yaşama, topluma ve dünyaya hazırlanıp yetişmesi sürecindeki ilk ve en önemli adım çocukluk evresinde başlayan eğitim hayatıdır. Bu eğitim hayatı ona yaşamının sonuna kadar çeşitli şekillerde eşlik etmektedir. Fakat eğitim hayatında çocuğun karşı karşıya kaldığı iyi ve kötü iki zıt durum ya da koşullar olmaktadır. Bu koşullardan kötü olanı çocuğun geleceğini başlamadan bitirme sonuçlarını doğurabilmektedir. Özellikle bu kötü koşullardan biri olarak görülen şiddet eğitim hayatının en büyük sorunu haline gelmiştir. Okul yaşamında çocuklar arasında akran zorbalığı, kabadayılık v.b. nedenlere ve şekillere bağlı ortaya çıkan şiddetin devam etmesi durumunda çocuklar arasında daha da aşırı bir noktaya taşınarak, en büyük tehlike olan çocuğun suç işlemesi şeklinde sonlanabilmektedir.

Genel olarak şiddet, kasıtlı olarak kişinin fiziksel, psikolojik, ruhsal gibi yönlerden vücut bütünlüğüne yönelik yaralamalar ya da kişinin mülkiyetine ve eşyalarına zarar verme gibi olumsuz birçok değişik şekil ve türde davranışları kapsamaktadır. Küfür, kötü söz, darp, gruplar arası kavga, dayak, taciz, zorbalık, kabadayılık, aşağılama, korkutma, tehdit etme, silah kullanma, yaralama, işkence, tecavüz ve öldürme gibi değişik biçim-

lerdeki şiddet olayları, hem okullarda hem de okul dışında hayatın her alanında her an gerçekleşebilmektedir.

Okul içinde ve dışında bu tür olayların meydana gelmesi ve olayların sıklık bakımından artışı toplum olarak hem aileleri, okul yöneticilerini ve öğretmenlerini hem de konuyla doğrudan veya dolaylı bağlantılı olan tüm meslek ve disiplin kuruluşlarını ve çalışanlarını ilgilendirmiştir. Bu disiplin ve meslek alanlarından bir tanesi de sosyal hizmet olmuştur. Sosyal hizmet insanın ve toplumun değişmesini ve gelişmesini, huzurlu, barışçıl, eşit hak ve özgür bir ortamda yaşamasını; ekonomik, kültürel, sosyal v.b. gelişmelerin getirdiği olanak ve fırsatları insanlara sunmada aracı bir rol üstelenerek onların yaşam kalitesini insan onuruna yaraşır bir hayat standardına getirmek sosyal hizmetin temel hedefi olmuştur.

Sosyal hizmet temel hedefinin odağında olan insanın kendinde var olan potansiyelini harekete geçirerek toplumda üretken, işlevsel, aktif bir rol alabilmesini ve bu sayede etkinliğini artırma ve varlığını hissettirme imkânına sahip olabilmesinde ona yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmet toplumda dezavantajlı olan kişilere, gruplara ve topluluklara yönelik çalışmalar ve hizmetle sunmaktadır. Engelli bireylerden, ihmal ve istismara uğramış çocuklara; yaşlılardan işsizlere, suç mağdurundan mahkûmlara, şiddet gören kadından mobbinge uğrayan çalışanlara kadar mikro, mezzo ve makro düzeyde hizmet alanlarında ve ihtiyaç ve mağdur olanlarla çalışmaktadır.

490

Sosyal hizmet uygulama alanı içerisindeki gruplar içinde yer alan, çocuk ve gençlere yönelik sunulan hizmetlerden bir tanesi de okul sosyal hizmetidir. Okul sosyal hizmeti, okullarda öğrencilere, ailelere, okul yöneticilerine, öğretmenlere ve çalışanlarına yönelik olarak psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik v.b. açılardan ihtiyaçlarına cevap verecek ve onların sorunlarına çözüm bulacak çalışmalar yürütmektedir.

Okullardaki sosyal hizmet birimi özellikle öğrencilerin ihtiyaçlarının giderilmesi ve sorunların çözümü için sunduğu hizmetle çocukların ve gençlerin sağlıklı ve huzurlu gelişimine katkı sağlanmış olacaktır. Bu sayede öğrencinin okula uyum göstererek eğitimden maksimum düzeyde yararlanmış olacak ve başarı gösterecektir. Bu bağlamda okul sosyal hizmeti birimi uzmanı, çalışmalarında okul rehberlik servisi, psikolog, sosyolog v.b. uzmanlarla birlikte ekip çalışması yaparak uygulamalar yürüten bir sosyal hizmet alanıdır.

Okullarda Şiddet

Günümüz dünyasının birincil temel sorunlarından biri olan ve çözüme kavuşturulması gereken sorun şiddettir. Çünkü bir günün her saniyesin-

de dünyanın farklı birçok bölgesinde yaşlılardan kadınlara, çocuklardan gençlere; hayvanlardan doğadaki diğer canlı varlıklara kadar cinsiyetine, türüne, ne olduğuna bakılmaksızın farklı şekillerde ve türlerde yeryüzündeki tüm canlıya karşı şiddet veya kötü muamele yapılmaktadır.

Toplumda meydana gelen şiddet olgusu, bir kişinin başka bir kişiye karşı fiziki veya psikolojik olarak ya da her iki şekilde, karşısındaki kişinin kendi iradesi dışında, güç kullanarak saldırmasıdır. Saldırıya uğrayana veya kurban olarak seçilene kendi hür iradesiyle istemediği şeyleri yapmaya zorlamak ya da yaptırmak şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Çok vahim bir olgu olan şiddetin dünya üzerinde var olması ve artması yanında savunmasız olan çocuğa; hatta yeni doğan bebeğe karşı yapılması şiddetin ne tür boyutlarda kötü bir eylemin olduğunun apaçık bir göstergesi olmuştur. Dünyadaki tüm çocuklar birçok sebepten dolayı farklı kişi ve kaynaklara bağlı olarak şiddet ve kötü muamele ile karşı karşıya kalmakta ve maalesef normal bir davranış şekline dönüşmüş olan şiddet kültürünün en masum ve savunmasız birer parçaları olmaktadır.

Şiddet olaylarının yaygınlaşmasının ve çocuklar üzerinde yaşanmasının en tipik örneklerinden bir tanesi de okullarda görülen şiddet olaylarıdır. Okullardaki şiddet, genel olarak ya eğitim sürecinde eğitimin bir parçası olarak ortaya çıkan bir olgu ya da okul hayatının içinde yaşana bilinilecek bir durum olarak görülmektedir. Bu bağlamda şiddetin okullarda meydana gelmesine bilinçli veya bilinçsiz şekilde neden olan taraflardan birileri öğretmenler, okul yöneticileri, okul görevlileri v.b kişiler diğer taraftan ise öğrencilerdir. Şiddet, öğretmen, yönetici, görevli tarafından öğrenciye yönelik olarak yapılan şiddet; öğrencilerin kendi aralarındaki birbirlerine karşı uyguladığı şiddet; öğrencilerin öğretmenlere, yöneticilere, görevlilere yönelik yaptığı şiddet şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Okullardaki şiddet, gerek erişkinlerin tepkisel ve gerekse çocukların kötü bir davranış şekli olsun okul yaşamının en açık ve net bir şekilde görülen olumsuz kötü bir yönüdür. Okul içinde var olan şiddet, bireysel veya çeteleşme gibi gruplaşmalar şeklinde fiili davranış olarak görülmektedir. Her ne şekilde olursa olsun makro düzeyde şiddetin sonucunda insanlar farklı şekillerde ve yönlerde zarar görmektedir.

Mikro düzeyde ise şiddetin okul içinde var olması şu yönlerden daha kötü bir olaya işaret etmektedir. Yetişkinlerin yaptığı ya da yaşadığı şiddeti ayrı bir inceleme ve araştırmaya konu edecek olursak, birincisi eğitim kurumu olan okullarda şiddet yaşanmakta, ikincisi ise yaşanan şiddet olaylarında çocuklar hem şiddetin uygulayıcısı hem de mağduru durumundadır. Özellikle karşılaştıkları durumlar veya yaşadıkları olaylar

karşısında güç kalan, savunmasız ve korunmaya muhtaç durumundaki çocuklar, birbirlerine karşı şiddet uygulamaktadırlar.

Okullarda yaşanan şiddet olayı daha çok temelde öğrencilerin kendi aralarında yaptığı kavgalara dayanmaktadır. Bir veya birden fazla öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz ve zayıf olan bir başka öğrenci veya öğrencilere karşı bilinçli bir şekilde rahatsızlık ya da zarar verecek saldırgan davranış göstermesi okul zorbalığı olarak tanımlanmaktadır. Özellikle okuldaki akran zorbalığı, okul zorbalığı şeklinde nitelendirilen ve öğrenciler ve çocuklar arasında geçen olumsuz davranışlar şiddetin kaynağını oluşturmuştur.

Biyolojik olarak dünyaya gelen çocuk, belirli bir yaştan sonra daha fazla sosyal bir varlık olma özelliği göstermeye başlamaktadır. Çocuğun başladığı bu süreç içerisinde kendini ve çevresini tanıyıp her türlü etkileşimlere girdiği sosyal çevrenin başında okul gelmektedir. Çünkü çocuğun okul hayatında aldığı eğitim, kazandığı beceri ve yetenekler, zamanla çocuğu geleceğe hazırlayacak ve toplumda bir birey olarak yerini almasını sağlayacaktır. Eğitim hayatında çocuğun şiddet gibi olumsuz yaşantılarla karşılaşması, kötü tecrübeler edinmesi onun eğitimdeki kazanımlarını kaybetmesine, okul hayatının kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Bu durum karşısında çocuk, toplumdaki tehlikeli ve yanlış yönlere saparak beklenmedik roller ve davranışlar sergileyebilmektedir.

Okul ve çevresindeki şiddetle tanışıp kötü rol ve davranışlar gösteren ve buna bağlı olarak gelişen yanlış sosyalleşmenin sonucunda çocuk toplumca onaylanmayan davranışlara girmektedir. Sonuç itibariyle çocuğun çevresinde ortaya çıkan şiddet olayları, özellikle çocukları kendi içine çekerek, kimi çocukların çeşitli boyutta davranış bozuklukları göstermesine, kimi çocukların eğitim hayatının sekteye uğramasına ve kimi çocukların da tamamen okuldan kopmasına yol açarak çocukları suça sürükleyebilmektedir.

Okul Sosyal Hizmeti ve Şiddetin Önlenmesi

Bireyin sosyal hayata hazırlanmasında, sosyalleşerek topluma ve toplum normlarına uyum sağlamasında aileden sonra gelen ve ikinci derecede önemli bir merkezi işlevi olan sosyal kurum okuldur. Çünkü çocuğun hayatında yer alan okul düşüncelerin oluşmasında, toplumsal ve kültürel değerlerin öğrenilmesinde, toplumsal düzene uyum sağlamada, toplumda işlevsel olabilmede, sosyal çevreden kopmayı önlemede, geleceğe güvenle bakma ve hazırlamada çocuk için çok önemli bir yere ve konuma sahiptir.

Çocukların hayatı ve geleceği için merkezi bir role sahip olan okullarda meydana gelen şiddetin çocuk üzerindeki temel olumsuz etkisi çocuklarda davranış bozukluklarına ve okul başarısında kayıplara yol açmasıdır. Bu tür kayıpların varlığı durumunda çocuğun kendini tekrar gösterme, başkalarına kabul ettirme ve kayıplarını başka yerlerde ve şekillerde telafi etmek istemesi çocuğu şiddete sürükleyebilmektedir. Çünkü çocuğun okul hayatındaki başarısı onun okula uyumuna ve bağlılığında önemli bir faktör olmaktadır. Okul içi şiddetin yaşanması ve arkasından gelen başarısızlıklar, okulun çocuk üzerindeki kontrolünü ve önemini kaybetmesine ve dolayısıyla da çocuğun toplumdaki ve okuldan kendini soyutlamasına neden olmaktadır. Bunun önlenmesi ve daha farklı sorunların ortaya çıkmasının engellenmesi için de her türlü tedbir ve çalışmalar yapılmaktadır.

Okul ve bünyesinde barındırdığı çeşitli sorun alanlarına yönelik farklı disiplin ve öğretimi alanları kendilerini ilgilendiren konularda araştırmalar yürütmektedir. Bu farklı disiplin alanları eğitim, okul, şiddet gibi sorunlarda ise ortak çalışmalar yapabilmektedir. Buna yönelik somut bir örnek olarak verilebilen, multi-disipliner bir alan olup çalışılacak konuyla ilgili diğer disiplinlerle ortaklaşa çalışma yapan alanlardan bir tanesi de sosyal hizmettir.

Genel olarak sosyal hizmetin amacı, insanın hem diğer insanlarla olan ilişkilerinde hem de insan dışında doğada var olan canlı varlıklarla ilişki kurmalarında; gerek insan ve gerekse de doğa ile canlı varlıklar arasında çıkan taşkımların ve anlaşmazlıkların giderilmesinde ve mevcut olan çatışmaların ortadan kaldıracak düzenleme ve uygulamaların yürütülmesine yardımcı olmaktır. (Kongar, 1972; 26) Sosyal hizmetin gerçekleşmesi için ilgili alanlarda yetişen ve uzman olan sosyal hizmet uzmanları bu görevlerini yerine getirmektedir. Bu bağlamda sosyal hizmet, bünyesinde taşıdığı genel amaç perspektifinde çeşitli hizmet alanlarında sosyal hizmet uzmanları vasıtasıyla çalışmalar yapmaktadır. Sosyal hizmetin yürüttüğü bu çalışma alanlarından bir tanesi de okul sosyal hizmetidir.

Okul sosyal hizmeti, eğitimin kaliteli sunulmasına, okuldaki öğretmen öğrenci ilişkilerinin yürütülmesine, huzurlu güvenli ve sıcak bir ortamın oluşturulmasına, okul içinde veya dışında kaynaklanabilen her türlü olumsuz etki ve tepkilerin önlenmesine, öğrencilerin, okul yöneticilerinin bunlara karşı korunmasında mevcut sisteme ve uzmanlara yardımcı olmak, hizmet etmek, imkân sağlamak gibi amaçlara sahiptir.

1900'lü yılların başında ilk olarak Amerika'da başlamış olan okul sosyal hizmeti (Duman, 2001: 94), 2013 yılına gelinceye kadar, sosyal hiz-

metin okullarda sunulması konusunda Bakanlık seviyesinde resmi bir eylem planı olarak çalışılmaya başlanılamamıştır. 2013 yılında, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca hazırlanan "2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı" na göre 2016 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki tüm okullarda 'sosyal hizmet birimleri' kurulması kararı alınmıştır. Böylece sosyal hizmetin uygulama alanlarından biri olan okul sosyal hizmeti uygulanmaya başlanılacaktır.

Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin okula uyum sağlamalarına yardımcı olma, aile, okul ve toplumu bu yönde birlikte hareket etmeleri noktasında koordine etme gibi görevlerini yerine getirerek okul, aile işbirliği ile öğrencinin okulla bağlarının kopmasının önüne geçilmiş olmaktadır. Ayrıca öğrencinin kontrol edilmesinde okul yönetimine yardımcı olan okul sosyal hizmet uzmanı, gerekli durumlarda ailesiyle birlikte işbirliği yaparak öğrencinin okul ve çevresiyle olan sosyal ilişkilerinin izlenilmesinde, okul eğitimi ve başarısının takip edilmesinde, aksayan ve eksik yönlerinin belirlenerek telafi edilmesinde, destekleyici ve önleyici hizmetlerin sunulmasında ya da temin edilmesinde rol oynamaktadır.

Okullarda meydana gelen şiddet olayların çözümüne yönelik olarak okul sosyal hizmet birimleri çalışmalar yapabilmektedir. Öğrenciler hem birbirine karşı hem de öğretmen ve okul idarecilerine karşı şiddet ve zorbalık uygulamaktadır. Madde bağımlılığı, ekonomik sorunlar, ailevi sorunlar gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak gelişme gösteren şiddet olayları okullar da daha fazla görünmeye başlanılmıştır. Çünkü idareci ve öğretmenlerin bu tür olumsuzluklara karşı ya çok karşılaşmamışlardır ya da çok fazla karşılaşmadıkları için şiddet olaylarına yeterli olarak hazır değildirler. Bu durum karşısında, okulda yaşanan şiddet olaylarına nasıl müdahale edileceğini bilemeyen veya müdahaleyi geç ya da yanlış yapan okul çalışanları şiddetin daha çok artmasına neden olabilmektedir. Yaşanan bu tür olaylarda okul sosyal hizmet birimi koruyucu ya da önleyici fonksiyonunu kullanarak olaya müdahil olmaktadır.

Okul sosyal hizmet birimindeki uzman, şiddet olayına karışan öğrencinin fiziksel, duygusal gelişiminde ve davranışlarında ortaya çıkan farklılaşmaları ve kötüleşmeleri anlama; kültürel, sosyal ve ekonomik yönden farklılıkların ortaya koyma gibi becerilerini yerine getirerek okullardaki şiddetin çözümüne katkı yapmaktadır. (Duman, 2001: 95) Okullardaki sosyal hizmet uzmanı çocuk, genç, okul çalışanlarıyla yakın ve sıcak ilişki içinde olması sorunların nedenlerini incelemede ve bulmada okullarda görevli psikolojik danışma ve rehberlik uzmanına veya okul dışında psikolog, psikiyatr, sosyolog gibi uzmanlara yardımcı olarak kısa sürede sorunun çözüme kavuşturulmasında etkin bir role sahiptir.

Okullarda idarecileri artan öğrenci sayılarıyla, eğitsel araç ve gereçlerin yetersiz olmasıyla, fiziki şartların iyi olmamasıyla, öğretmenlerin ihtiyaç ve isteklerine cevap bulma gibi okul kaynaklı sorunlarla mücadele etmektedir. Okul idarecileri, görevlileri ve öğretmenler bu sorunlara çözüm bulma da büyük zaman ve güç harcamaktadır. Yaşanan bu büyük zaman kayıpları yanında okul çalışanları artan şiddet, kavga olaylarının önüne geçememekte, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenmeye veya sorunlu öğrencilerle ilişkiler geliştirmeye zaman bulamamaktadır. Bu durum doğrudan veya dolaylı olarak okullarda şiddet olaylarının daha fazla görülmesine fırsat sunmuştur.

Okul içi yaşanan şiddet, zorbalık, kavga v.b. sorunların yaşanması ve artışı karşısında ilgili olan, daha geniş kapsamlı ve etkili yöntemler geliştiren, çözüm sunan disiplinlerden biri de okul sosyal hizmeti olmuştur. Özellikle okullardaki sorunların daha karmaşık ve zor olması okullarda öğrenciyi, sosyal ilişkisini ve çevresini takip eden ve davranışsal ve psikolojik kontrol sağlama ve farklı yöntem geliştirme noktasında okul sosyal hizmeti ve uzmanı görev almaktadır.

Okullardaki şiddetin azaltılması, öğrencilerin takip edilmesi ve kontrolde tutulması, şiddete karışan sorunlu öğrencinin rehabilite edici tedavisi için destek alması, öğrenciye psiko-sosyal desteğin sağlanması veya tıbbi tedavi görmesinde öğrenciye yardımcı olunması konularında okul sosyal hizmet uzmanı çalışmaktadır. Ayrıca bu alanlarda çalışan diğer disiplin ve uzmanlarla birlikte ekip çalışmalarına katılarak sorunları önleme veya sorunlara çözüm getirmeye destek olup katkı yapmaktadır.

Okul sosyal hizmet uzmanları, özellikle öğrenci açısından psiko-sosyal davranış kalıplarını ve yöntemlerini değiştirerek liderlik etme, insan davranışı ve ilişkilerinde bilgi sunma ve insanların beceri ve yeteneklerini geliştirip kullanabilmesinde destekleyici olma yönünden özgün bir konumdadır. Bu açıdan okul sosyal hizmetleri öğretmenlerin şiddet eğilimli risk altındaki öğrencilerle ilişki kurmak, onlarla çalışma yapabilmek ve şiddet içermeyen daha etkili müdahale ve çalışma yöntemlerin geliştirilmesi için eğitim verebilmekte ve modeller oluşturabilmektedir. (Zastrow, 2013; 500)

Okul sosyal hizmet uzmanı, madde kullanımına ve şiddete meyilli, sosyo-ekonomik olarak yeterli olmayan, problemlili bir aile de yetişen, ailesi olmayan, yetiştirme yurtlarında kalan, suça karışmış v.b. farklı zorluklar ve sorunlar yaşayan öğrencilere daha fazla yönelerek onlara öncelik ve imkân sağlamakta ve sosyal hizmetler sunmaktadır. Çünkü bu tip öğrenciler yetiştikleri ortam ve çevreden kaynaklı olarak okullarda şiddet,

kavga, baskı, suç gibi davranışlar göstermeye daha yakın ve istekli durabilmektedirler.

Sosyal hizmet çalışmasını yürütecek olan uzman, dezavantajlı konumda olan, şiddet olaylarına daha yatkın ve yakın olan, şiddete neden ve destek olabilecek öğrencilere yönelik eğitici programlar geliştirme, davranış bozuklarının giderilmesi, okul ile bağlarını arttırması için destekleyici yöntemler sunmaktadır. Öğrencinin okul hayatı dışında doğru kişi ve çevreyle ilişkiler geliştirmesi, toplum içinde sosyal işlevselliğini arttırması için sosyal hizmet uzmanı ilgili eğitim kurslarına, gençlik merkezlerine yönlendirmektedir. Bunun için ilgili danışma, destek ve eğitim merkezlerini öğrencilerle buluşturarak bir arada tutan faaliyetler ve organizasyonlar düzenlemektedir.

Öğrenci kaynaklı şiddetin azaltılmasında yine öğrencinin aktif rol alması için okul sosyal hizmet uzmanı öğrenci için eğitsel bir program geliştirebilmektedir. Zastrow bu konuya ilişkin okullarda öğrenciler arasında ortaya çıkan şiddet olaylarını çözümünde yine öğrenci akran arabuluculuğunun etkin bir teknik olacağını dile getirmiştir. Okul sosyal hizmet uzmanı bir grup öğrenciye aktif katılım yaparak dinleme, problem çözme ve uzlaştırma becerilerini öğretmek amacıyla bir eğitim programı düzenler. Böylece bu öğrenci süper vizyon rolüyle şiddetin önüne geçilmesinde okullarda arabulucu görevi üstlenmektedir. (Zastrow, 2013; 500)

496

Okullardaki sosyal hizmet uzmanı, sorunlu ve dezavantajlı öğrencilerin tespit edilmesi, onların sorunlarının çözülmesi, okullarda şiddet vb olayların yaşanmaması gibi konularda tek başına, sadece kendi hareket etmemektedir. Bu tür konu ve sorunlarla ilgili risk altındaki çocukların aileleriyle, öğretmenlerle, okul idarecileriyle, okul dışından konuyla ilgili sosyolog, psikolog gibi uzman aktörleri sürece dâhil ederek ortak çalışmalar yürütmektedir.

SONUÇ

Okullarda meydana gelen şiddet olaylarıyla mücadele edilmesinde çeşitli sistemler hayata geçirilmiş, farklı yöntemlerden ve disiplinlerden yararlanılmıştır. Bu yöntemlerden biri olarak da okul sosyal hizmet birimlerinin okullarda kurularak uygulamaya konulmasıdır.

Okul sosyal hizmeti, öğrenciler arasındaki farklılıkları azaltma, ihmal ve istismarı engelleme, şiddet mağduru öğrencilere yönelik eğitim çalışmaları düzenleme, şiddete meyilli ve sorunlu öğrencilerle ilgilenen meslek elemanları ile ekip çalışmalarına katılmaktadır. Böylelikle okul sosyal hizmet uzmanı, öğrencilere tedavi ve rehabilite edici hizmetlerden yararlanmalarına destek olmakla yol gösterici rolünü yerine getirmiş olmaktadır.

Okullarda şiddetin meydana gelmesinde öğrencilerin sosyo- kültürel çevreleri, yetiştirme tarzları, sorunlu aile yapısı gibi etmenler rol oynamıştır. Bu tür çevreden gelen öğrencilerde madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıklar, davranışların çevreye karşı olumsuz tutumlar sergileme gibi sorunlar vardır. Okul sosyal hizmeti bu sorunlu öğrencilere, psiko-sosyal destek sağlama, danışmanlık ve rehberlik yapma, savunuculuk ve arabuluculuk gibi hizmetler sunmaktadır.

Türkiye’de henüz daha kuruluş aşamasında olan okul sosyal hizmet birimleri doğru bir şekilde yönetildiğinde ve okul sosyal hizmet uzmanlarına yeterli imkân, yetki ve değer verildiği zaman okullarda karşılaşılan şiddet ve suç olayları ile mücadele daha kolay ve hızlı olacaktır. Elbette ki okullarda bu birimlerin yerleşmesiyle yaşanan şiddet vb. olaylar tam olarak bitmese de bu yoldaki mücadele ve önleme çalışmaları büyük bir destek bulmuştur. Bu nedenle okul sosyal hizmet birimleri okullarda ve eğitim kurumlarında hızlı yaygınlaşarak, bilinçli bir aile ve okul birlikteliği oluşturulmalıdır.

Sonuç itibariyle makro düzeyde olsa bile okul sosyal hizmet birimi ve bu birimde görevli uzmanlar bilgi, beceri ve deneyimleriyle, şiddetin önlenmesinde ilgili disiplin ve uzmanlarıyla çalışarak destekleyici, tamamlayıcı ve yardımcı bir görev ve rol üstlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013-2017 Ulusal Çocuk Hakları Stratejisi ve Eylem Planı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/12/20131214-15-1.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2015)
- Clancy, Jennifer; (1995), “Ecological School Social Work: The Reality and The Vision”, *Social Work in Education*, Vol: 17, Issue: 1, pp. 40-47.
- Çınar, İkrâm, “Okullarda Şiddet: Dağın İki Yamacını da Görebilmek”, Okullarda Şiddet ve Çocuk Suçluluğu (içinde), Editör: Adem Solak, Hegem Yayınları: 11, Mayıs 2007, Ankara, s. 1-18.
- Debarbieux, Eric, Okulda Şiddet Küresel Bir Tehdit, Çeviren: İsmail Yerguz, İletişim Yayınları, 1. Baskı 2009, İstanbul.
- Duman, Nurdan, “Türkiye İçin Yeni Bir Hizmet Alanı Olan Okul Sosyal Hizmetinin Kapsamı ve Sosyal Hizmet Mesleği İçindeki Yeri”, Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları, Prof. Dr. Nihal Turan’a Armağan (içinde), Editörler: Duyan Veli, Aktaş Aliye Mavili, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 8, İlk Baskı, 2001, Ankara, s. 91-102.
- Dupper, David R., Okul Sosyal Hizmeti: Etkin Uygulamalar İçin Beceri ve Müdahaleler, Türkçe’ye Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar: Yasemin Özkan ve Elif Gökçearslan Çifci, Kapital Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Duyan, Veli, "Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Ailenin ve Okulun Önemi", Suça Sürüklenen ve Mağdur Çocuklar (içinde), Editörler: Süleyman Hançerli, Bilal Sevinç, Cüneyt Gürer, Muzaffer Cihat Öner, SABEV Yayınları, Aralık 2011, Ankara, s. 168-176.

Duyan, Veli, Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını No: 16, Ankara, Kasım 2010.

Gasteiger-Klicpera Barbara, Klein Gudrun, Okullarda Şiddeti Önlemek, Şiddeti Önlemeye Yönelik İlköğretim Programı, Çeviren: Özden Saatçi Karadana, İlyaz İzmir Yayınevi, Birinci Baskı, 2007, İzmir.

Güneş Ali, Enes Murat, Kızılar Hamdi, Koçak Nihat, Okulda Şiddetli Ağrı Var, Tutku Yayıncılık, Ankara 2006.

Kalyoncu, Hamdi, Aile İçi Şiddet ve Şiddet Ortamında Çocuklar, Yediveren Yayınları, 1. Baskı, Haziran 2014.

Kongar, Emre, Sosyal Çalışma'ya Giriş, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: G-2, Ayyıldız Matbaası A.Ş. Ankara – 1972, SABEV Yayınları: 20, Tıpkıbasım: 1, Ankara, 01/11/2007.

Lee, Jung-Sook, "School Social Work in Australia", Australian Social Work, Volume:65, No:4, December 2012, pp. 552-570.

Özbesler Cengiz, Duyan Veli, "Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet", Eğitim ve Bilim Dergisi, 2009, Cilt: 34, Sayı: 154, s. 17-25.

498 Özkan Yasemin, Kılıç Esra, "Çocuk ve Aile Odaklı Sorunların Çözümünde Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Önemi: Uzmanların Çocuk ve Ailelerle Çalışmada Sahip Oldukları Beceriler", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 18, S: 3, Aralık 2014, s. 397-412.

Taşdan, Demet, Okul, Aile ve Toplum İlişkilerinde Çocuk ve Şiddet, Babıali Kültür Yayıncılığı, Birinci Baskı: Eylül 2009.

Tekin, Üzeyir, Şiddet, Orient Yayınları, 1. Basım, Mayıs 2011, Ankara.

Zastrow, Charles, "Eğitimde Sorunlar ve Okul Sosyal Hizmeti", Sosyal Hizmet Giriş (içinde), Kitap Editörü: Durdu Baran Çiftçi, Nika Yayınevi-2, 1. Baskı, Ocak 2013, s. 465- 506.

SUÇ KORKUSU VE MEDYANIN SUÇ KORKUSUNUN OLUŞMASINA ETKİLERİ

Seçil UTMA¹

ÖZET

Kitle iletişim araçları içinde bulunduğumuz yüzyılda yoğun bir şekilde insanların hayatlarına girmiş ve toplumsal değişimin önemli dinamikleri haline gelmiştir. Bu araçlar kanalıyla her seviyedeki kültürel ürün, düşünce, enformasyon geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Kitle iletişim araçları, bilgi aktarımının yanında bireylerin ve toplumun yapısında sosyal davranış değişikliklerine yol açmaktadır. Bu araçlar, bireylere yeni yaşam modelleri sunarak, inançların ve eylemlerin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının saldırganlık ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında bir payının bulunup bulunmadığı, varsa derecesinin ne olduğu tartışma konusudur. Artan şiddet olayları ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişki konusunda bu araçların şiddete yönlendirme ve etkilemesi üzerinde bir görüş birliğinden söz edilmektedir. Bu bağlamda literatürde suç korkusu olarak adlandırılan kavram medyanın giderek önem verdiği ve dikkat çektiği bir konu haline gelmiştir. Toplumda gerçekleşen suç olaylarını yansıtırken medyanın kullandığı dil ve özellikle de sunulan görüntüler toplumun zihninde yer etmektedir. Bu durumun da suç korkusunu arttırdığı düşünülmektedir. Medyanın insanları korku ve kaosa sürükleyerek olumsuz etki yarattığı, bu bağlamda da gerek bireylerin gerekse de toplumun paranoyak ve güvensiz olmasına yol açtığı düşünülmektedir. Bu çalışmada kitle iletişim araçlarının suç olgusuna etki boyutu teorik olarak ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suç korkusu, kitle iletişim araçları, etki.

SOSYAL PSİKOLOJİK AÇIDAN SUÇ KORKUSU KAVRAMI

Literatürdeki en bilinen tanıma göre suç korkusu, “bir suça ya da kişinin suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği bir duygusal korku veya endişe reaksiyonu”dur. (Ferraro, 1995). Esasen suç korkusu, birincil veya ikincil mağdurların yeniden mağdur olma endişesinden ve bu anlamda kendilerini güvensiz hissetmelerinden başka bir şey değildir. Birincil mağdurlar suçtan doğrudan etkilenen kişileri, ikincil mağdurlar ise suçtan dolayı olarak etkilenen (mağdurun yakınları, suça şahit olan kimseler, suça ilişkin haberleri okuyan, izleyen) kimseleri ifade etmektedir.

Suç korkusu, suç literatüründe “*fear of crime*” olarak yer almakta ve kısaca toplumda gerçekleşen suçlardan zarar görme korkusunu ifade etmektedir. Suç korkusu, risk ve tehlike durumlarında ortaya çıkan bir durumdur. Bu kavram, içinde pekçok duyguyu barındırmaktadır. Endişe, gerginlik, kızgınlık, mutsuzluk, stres, güvensizlik, yalnızlık bu duygulardan bazılarıdır. (Dolan ve Peasgood, 2006;122) Pekçok akademisyen suç korkusunun, suçun kendisinden daha büyük toplumsal ve politik bir problem olduğunu ve suç korkusunun hızla arttığını düşünmektedir.

19.yy’dan itibaren sanayi alanında yaşanan gelişmelere paralel olarak kırsal alanlardan kent merkezlerine göçler yaşanmıştır. Yaşanan göçlerle birlikte kent merkezlerinde nüfus miktarında hızlı artışlar gerçekleşmiştir. Buna koşut olarak kentsel alanlarda birtakım olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Hızlı nüfus artışı ve kentleşmeyle birlikte suç oranlarında belirgin artışlar göze çarpmaktadır. Suç oranlarındaki hızlı artış, toplumsal yaşamda problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Suç korkusu, bu problemlerden bir tanesidir.

Suç korkusu, çoğu kriminolojik konu gibi genel itibarıyla ABD’de de yapılan bilimsel çalışmalarla literatürde önemli bir kavram haline gelmiş ve bir sorun olarak varlığını duyurmuştur. 1970’lerden itibaren ABD’de yapılan kriminolojik çalışmaların önemli bir boyutunu temsil eden suç korkusu araştırmaları, yalnızca suçun kendisiyle ilgilenilmesinin yanlış olduğunu, zira suçun toplumda oluşturduğu panik ve endişenin bizzat suçun kendisinin oluşturduğu zarardan daha büyük zararlara neden olduğunu ortaya koymuştur. (Brooks, 1974; Clemente ve Kleiman, 1977). Yapılan ilk çalışmalar suç korkusunun toplumun farklı katmanları arasında eşit dağılıp dağılmadığını (örneğin kadınlar ve erkekler arasında, yaşlılar ve gençler arasında suç korkusu bakımından bir fark olup olmadığı gibi), medyanın, yaşanan çevrenin sosyal ve fiziksel özelliklerinin suç korkusu üzerinde etkili olup olmadığını ortaya koymayı hedeflemiştir.

Korku aynı zamanda sosyal-psikolojik bir olgudur. Dolayısıyla suç korkusu ve etkileri ortaya konulurken işin psikolojik ve sosyal-psikolojik

boyutları da gözönüne alınmak zorundadır. Suç korkusu anlaşılmalıya çalışılırken insanların içlerinde yaşadıkları sosyal yapı ve özellikleri hem de kişilerin şahsi yapıları, birlikte değerlendirilmeye alınmalıdır.

Bu çerçevede Van der Wurff ve arkadaşlarının (1989) ortaya koydukları sosyal psikoloji modelinde; çekicilik, kötü niyet, güç ve suçluluk mekanı başlıkları altında topladıkları durum ve faktörlerin, insanların bir suçun mağduru olma konusunda korkularının kaynağı olabileceğini ifade etmektedirler. Onlara göre, insanların üzerlerinde değerli bir meta bulundurmaları, ya da evlerinde değer atfettikleri eşya ve varlıkların olması suçlular açısından çekicilik oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu insanlar oluşan çekicilikten dolayı kendilerini bir suçun mağduru olma konusunda daha riskli görmekte ve korkmaktadırlar. Yine insanların, belirli insanları ya da insan gruplarını bir suç işlemeye konusunda potansiyel tehdit olarak görmeleri onların suç korkusu duymalarına neden olabilmektedir. Mesele, Çingenerin suç işleyen insanlar olduğunu düşünen birisi bir Çingene gördüğünde korku yaşayacaktır. Benzer şekilde, bulunulan mekânın ve zamanın algılanan şartları da insanların suç korkusu yaşamalarına sebebiyet verebilmektedir. Örneğin, gece vakti, tek başına karanlık ve izbe bir yerden geçmekte olan bir insan zamanın ve geçilen mekânın şartlarından dolayı korku yaşayacaktır.

SUÇ KORKUSUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Suç mağduru olma korkusu yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, sosyal çevre, yaşam biçimi, ikamet yeri, daha önce mağdur olup olmama ve benzeri diğer birtakım unsurlara bağlı olarak değişkenlik göstermektedir.

Sosyal bilimler alanında demografik değişkenler arasında en başta gelen unsurlardan biri olan suç korkusu ile yaş arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Yaşlılar kategorisinde yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlardan daha fazla mağduriyet oranına sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer taraftan eşlerinden ayrı ya da boşanmış kişilerin, azınlıkların, büyük kentlerde yaşayanların ve evlenmemiş kişilerin suç mağduru olma oranlarının daha yüksek olduğu yönünde çok sayıda araştırma sonucu bulunmaktadır. Suç korkusu yaşlılarda, suçun kendisinden daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Suç korkusu yaşlıların yaşam kalitesini ve refahını önemli ölçüde düşürerek bu kişilerin sosyal aktivitelerini kısıtlayabilmekte, yaşam koşulları ve sorunları karşısındaki dirençlerinin zayıflamasına ve mutluluklarının da azalmasına yol açabilmektedir. Öyle ki bazı yaşlıların suç korkusunun etkisiyle kendilerini dış dünyadan soyutladıkları ve eve hapsettikleri yönünde veriler bulunmaktadır.

Suç korkusuyla ilgili araştırmalarda cinsiyet faktörü, yaş faktörüne ilave olarak dikkat çeken diğer bir husustur. Erkekler, kadınlardan daha fazla suç mağduru olmaktadır. Kadınların suç korkusu, tecavüz tehdidi algısı ve diğer cinsel içerikli saldırılardan (laf atma, gözle ve elle taciz gibi) dolayı yüksek seviyede olabilmektedir. Kadınlar hayatlarının her evresinde sürekli olarak çeşitli uyarılara maruz kalmakta, çocukluklarından başlayan ve onları sürekli tedirgin eden uyarılar, kadınlarda suç korkusunu arttırmaktadır. Kadınlar hangi yaşta olursa olsun giyimlerine dikkat etme, gece geç saatlerde eve dönmeme ile tanımadıkları insanlarla konuşmanın yasak ve yanlış olduğu gibi yargılar kabul ettirilerek yetiştirilmektedir. Bu düşüncelerle kadınlar toplumda korunmaya, bir bakıma da kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. Ayrıca kadının eğitim seviyesinin ve ekonomik gücünün yetersiz olması da kadını pasifliğe mahkum etmekte bu nedenle de sosyal yetersizliği yüzünden kadın daha çok korku duymaktadır. (Franklin ve Franklin,2009:87). Yaş ve cinsiyet ile suç korkusu arasında güçlü bir ilişki vardır. Bu ilişki özellikle kadınlar için şahsa karşı işlenen suçlarda, erkekler içinse mala karşı işlenen suçlarda çok daha anlamlı bulgular ortaya koymaktadır.

502

Bireylerin sosyo-ekonomik yapısıyla suç korkusu arasında da anlamlı bir ilişkinin varlığından sözedilebilir. Bireylerin eğitim ve ekonomik durumları iyileştikçe suç mağduru olma riskleri de azalmaktadır. Ekonomik durumları iyi olan insanlar suç oranı düşük ve daha güvenli yerlerde oturmakta, sosyal aktivitelerini yapmakta, can ve mal emniyetleri için güvenlik önlemleri almaktadır. Bu nedenle bu grupta yer alan kişilerin suç mağduriyeti risk seviyeleri ile suç mağduru olma korku seviyeleri de düşük olmaktadır. (Clemente ve Kleinman, 1977) Eğitim düzeyi ile suç korkusu arasında ters orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Eğitim düzeyi arttıka suç korkusu azalmaktadır. Yüksek eğitim düzeyi, suç mağduru olma kaygısını azaltmaktadır.

Suç korkusunun oluşmasında bireylerin yaşadıkları çevresel koşulların da etkisi vardır. Çevresel koşullar arasında yaşanılan yerdeki nüfus yoğunluğu (kent ve kırsal yaşam alanı), toplumsal ilişkiler ağı, medeni olmayan davranışlar ve olumsuz fizik koşullar rol oynamaktadır. Kent yaşamı kırsal alanlara göre daha stresli ve risklidir. Bu açıdan kentlerde suç korkusu çok daha fazla hissedilmektedir. Yaşanılan yerin coğrafi büyüklüğu, nüfus yoğunluğu ve yerleşim yapısının bireylerin suç korkusu üzerinde etkisi bulunmaktadır. Büyük kentlerdeki kültürel farklılıklar ve yabancılaşma hissi suç korkusuna olumsuz katkı sağlamakta, mesafeli, resmi ilişkiler, işsizlik, suç ve suçluluğu, dolayısıyla da suç korkusunu arttırmaktadır. Bu bağlamda suç korkusunun özellikle çağdaş olarak tanımlanan toplumlarda suç oranlarıyla beraber artış gösterdiğini, yüksek suç

oranlarının ve şiddet eylemlerinin artışının suç korkusunu da pekiştirdiği ifade edilebilmektedir.

Yaşanılan yerdeki toplumsal ilişkilerin, komşuluğun, duygusal etkileşimin suç korkusunun oluşması üzerinde doğrudan veya dolaylı etkisi bulunmaktadır. Evli ve ailesi olan, başkalarıyla birlikte sosyal ve iş aktivitelerinde bulunabilen kişilerin suçla ilgili korkuları da azalmaktadır. Bununla birlikte yalnız yaşayan (özellikle yaşlılar) içine kapalı, dış dünyayla fazla bir ilişkisi bulunmayan, toplumsal değerlerin önemine inanmayan, kendilerini zayıf ve korunmasız hisseden kişilerin daha yüksek suç korkusuna sahip oldukları görülmektedir. (Braungart vd., 1980) Sosyal ağların zayıf olduğu bölgelerde yaşayan ve kendilerini dışlanmış hisseden bireylerin suç korku seviyeleri daha yüksektir.

SUÇ KORKUSUNUN BİREY VE TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Suç korkusu, birey ve toplum üzerinde çeşitli etkiler oluşturabilmektedir. Suç korkusu; bireylerin günlük rutinlerini bozmalarına neden olabilmekte, yaşanan korku ile kişiler içe kapanıp, toplumdan ve diğer insanlardan kendilerini uzak tutabilmektedir. Benzer şekilde kişilerin diğer toplum üyelerine karşı güveni zayıflamakta, daha şüpheli davranabilmektedirler. Suç korkusu nedeni ile kişilerin ve toplumların hayat kaliteleri düşmekte, devlet ve kurumlarına olan güvenleri azalabilmekte ve devletin meşruiyeti tartışılır hale gelebilmektedir.

503

Suç korkusu oluşturduğu etki ile günlük hayatımızı çok boyutlu olarak etkileme gücüne sahiptir. Oluşan korku ile insanların günlük hayatları bozulabilmekte, suç korkusu yaşayan kişiler özellikle akşam vakitlerinde, sokağa rahatlıkla çıkamaz hale gelebilmektedir. Bunun yanında yaşanan suç korkusu, vatandaşları devlete ve devletin sunmakla yükümlü olduğu güvenlik hizmetlerini sunması konusunda güvensizliğe itebilmektedir. Bu paralelde, polisin ve yargı sisteminin insanların güvenliğini sağlama konusunda yetersiz ve çaresiz kaldıklarını düşünebilir; kendilerine göre çözümler geliştirmeye yönelebilirler. Kimi bireyler işini değiştirmekte, başka kentlere, bölgelere göç etmekte, kimi yatırımcılar kendilerini güvende görmedikleri için işlerini sonlandırmakta, riskli gördükleri belirli yerlere yatırım yapmamaktadır. Bu olumsuz süreç ekonomik yatırımlara, üretime ve mevcut ekonominin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine de zarar vermektedir.

Suç korkusu gerçek bir sosyal problemdir ve yarattığı olumsuz etkiler nedeniyle de oldukça önemlidir. Toplumda bireylerin huzurlu ve güvenli yaşayabilmesi için, suç oranlarının azaltılmasının yanısıra bireylerin yaşadığı suç korkusunun da ortadan kaldırılması gerekmektedir. Suçun neden

olduğu korku, maddi zararlardan daha büyüktür. Bir terör saldırısı turizmi baltalayacak sonuçlar doğurabilir. Ama suç korkusunun oluşması o bölgeye yatırımı engeller. Yapılan araştırmalar özellikle büyük kentlerde suç korkusunun giderek arttığını göstermektedir.

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE SUÇ KORKUSUNA ETKİLERİ

Kitle iletişim araçları içinde bulunduğumuz yüzyılda yoğun bir şekilde insanların hayatlarına girmiş ve toplumsal değişimin önemli dinamikleri haline gelmiştir. Bu araçlar kanalıyla her seviyedeki kültürel ürün, düşünce, enformasyon geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Kitle iletişim araçları, bilgi aktarımının yanında bireylerin ve toplumun yapısında sosyal davranış değişikliklerine yol açmaktadır. Bu araçlar, bireylere yeni yaşam modelleri sunarak, inançların ve eylemlerin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının saldırganlık ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında bir payının bulunup bulunmadığı, varsa derecesinin ne olduğu tartışma konusudur. Artan şiddet olayları ile kitle iletişim araçları arasındaki ilişki konusunda bu araçların şiddete yönlendirme ve etkilemesi üzerinde bir görüş birliğinden söz edilmektedir.

504

Gerçekten de bazı kriminal şiddet olaylarıyla televizyon programlarında sunulan kurgusal olaylar arasında dikkat çekici benzerlikler görülebilmekte, hatta bunların açıkça model alındığı saldırılara, tecavüzlere ve cinayetlere rastlanmaktadır. "Born Innocent" adlı sinema filmindeki tecavüz sahnesinin ardından, pekçok genç izleyicinin bunu taklit ederek tecavüz suçu işlemiş olması sebebiyle NBC televizyonu aleyhine kamu davası açılmış olması tipik bir örnektir.

Şiddet içeren kontrolsüz yayınlar, bilgisayar oyunları, korku ve şiddet filmleri şiddetin sorumluları arasındadır. Gençler ve çocuklar o dizi ve filmlerdeki oyuncular gibi davranmaya çalışmakta, şiddete karşı duyarsızlaşmaktadır. Çocukların ve gençlerin medyayı daha çok takip etmeleri, medyanın çocukları ve gençleri çok daha fazla etkilemesine neden olmaktadır. Araştırmalar, bir hafta içerisinde 8-18 yaş arasındaki çocukların günde altı saatten fazla bir süreyi televizyon izleyerek, bilgisayar oyunları oynayarak, video filmleri izleyerek geçirdiğini ortaya koymaktadır. 2-7 yaş arasındaki küçük çocuklar dahi günde ortalama üç saati çeşitli medya araçlarını kullanarak geçirmektedir. Sıkıntı öncelikle çocukların izlediği ve yüzlerce şiddet ögesi içeren çizgi filmlerle başlamaktadır. Buna bir de akşamları anne-baba ile birlikte izlenen programları da eklersek, çocuklar için model olabilecek çok sayıda saldırgan davranış biçimini görmek mümkündür. Çocuklar adeta şiddet uygulayıcısı kahramanları örnek almakta, pekçok dizide baş karakter şiddeti tek problem çözme yöntemi

olarak kullanmakta, saldırganlık ödüllendirilmekte, şiddet uygulayan karakterler haklı, iyi kalpli, sempatik, olağanüstü insanlar olarak lanse edilmektedir.

Kitle iletişim araçlarında sürekli şiddet, kan ve gözyaşı gören insanlar, bir müddet sonra kendi çevrelerinde cereyan eden olaylara karşı duyarsızlaşmaktadır. Gazetelerin üçüncü sayfa haberleri ve televizyonlardaki görüntüler, gerçeği bir film gibi algılamamıza sebep olmaktadır. Annesinin kucağında vurulmuş bir bebek görüntüsü ya da kolu taşlarla vurularak kırılan çocuk görüntüsünü bir film izleme rahatlığında seyredebilmektedir.

Yaşanılan suç mağduriyetleri ve bunlara ilişkin haberlerin diğer insanlar tarafından ne şekilde ve ne oranda duyulduğu, nasıl yorumlandığı ve bunun suç korkusunu nasıl etkilediği sıklıkla tartışılmaktadır. Diğer bir ifade ile suç mağduriyetinden ziyade ona ilişkin haberlerin aktarılma miktarı ve şekli suç korkusunu etkilemektedir. Bu paralelde, özellikle TV, radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçları ile abartılı bir şekilde toplum bireylerine aktarılan suç mağduriyeti hikayeleri, hakkında haber aktarılan suçun direkt mağduru olmadığı halde, diğer insanların da benzer suça maruz kalma konusunda korkusunu arttırabilmektedir. (Rountree, 1998). Medyayı daha fazla takip edenler çevrelerinde olup biten hadiseleri medyada gördüklerine göre anlamlandırmaları daha büyük olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Giddens (2005), modern toplumlarda herkesin, kitle iletişim araçlarına kolayca ulaşabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda tüm bireylerin, kitle iletişim araçlarından rahatlıkla faydalanabileceği ve bu araçların bireylerin görüşlerine etki etmede medyada önemli rol oynadığı ifade edilmektedir.

Günümüzde kitle iletişim araçlarının etkin kullanımı sonucu bireyler, dünyada olup biten her şeyden çok kısa sürede haberdar olmaktadır. Suç korkusu, medyanın giderek önem verdiği ve dikkat çektiği bir konudur. Medya, suç ve suç korkusuna ilişkin aktardıklarıyla toplumdaki bireyler üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. (Wynne, 2008:18). Özellikle medyanın şiddet içerikli haberleri sıklıkla yansıttığı görüşü bugün kabul edilen bir gerçektir. (Giddens, 2005:453)

Medya, kitle iletişim araçlarını kullanarak yansıttıklarıyla bireylerin duygusal alanına da hitap eden mesajlar göndermektedir. Bireyler ilk başta doğruluğunu düşünmeksizin, medyanın yansıttıklarını değerlendirmeye almaktadır. Buna bağlı olarak da endişe ve korku yaşayabilmektedir. Medya, tehlikeli dünya algısını bireylere aşıladıkça, suç korkusu artmaktadır.

Araştırmacılar, bireylerin medyanın yansıttıklarından etkilenmelerini suç ve suçluya ilişkin bilimsel verileri bilmemesine bağlamaktadırlar. İnsanlar, genel olarak suçların ve suçluların istatistiksel özellikleri hakkında bilgi sahibi değildirlir. Ancak toplumda gerçekleşen suç olaylarını yansıtırken medyanın kullandığı dil ve özellikle de sunulan görüntüler toplumun zihninde yer etmektedir. Bu durumun da suç korkusunu arttırdığı düşünülmektedir. Medyanın insanları korku ve kaosa sürükleyerek olumsuz etki yarattığı, bu bağlamda da gerek bireylerin gerekse de toplumun paranoyak ve güvensiz olmasına yol açtığı düşünülmektedir.

Bir kitle iletişim aracı olan televizyon, günümüzde en kolay ulaşılabilen, en yaygın kullanılan ve en etkili görsel ve işitsel bir araçtır. 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren hayatımıza giren televizyon, yaşam tarzlarımızı belirleyen, algılarımızı yönlendiren, önemli bir güç, yaşamımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Televizyon, eğlendirme, haber ve bilgi verme, eğitime ve toplumsallaştırma işlevlerini yerine getiren, kamuoyu oluşturmada, sosyal kontrol sağlamada ve sosyal gerçekliğin oluşumunda etkin bir güç haline gelmiştir. Yapılan birçok çalışmada televizyon izlemenin suç korkusunu arttırdığı vurgulanmıştır. Televizyon programları şiddet içeren görüntülerle doludur. Televizyonu çok tüketenler aynı zamanda televizyondaki şiddete de çok maruz kalmaktadırlar. Böylece, televizyon şiddeti, izleyicilerine suç korkusunu arttırıcı bir işlev sağlamaktadır. Çok televizyon izleyenler, daha az izleyenlerle karşılaştırıldığında daha fazla suç korkusu duydukları ortaya konmuştur. Televizyon izleme süresi arttıkça, şiddet içerikli programların izlenme oranı yükseldikçe, izleyiciler dünyanın tehlikelerle dolu ve acımasız olduğu algısına sahip olmakta, toplumdaki şiddeti daha fazla algılamakta, bu da suç korkusunu arttırmaktadır. Yapılan araştırmalar, şiddet içerikli televizyon programlarına maruz kalan gençlerin dünyayı acımasız ve tehlikeli bulduğunu, sorunların çözümünde şiddeti en önemli bir araç olarak gördükleri, daha fazla suç korkusuna sahip oldukları, toplumdaki şiddet oranını ve toplumdaki suçlu oranını toplumdaki gerçek verilerden daha yüksek biçimde algıladıklarını göstermiştir.

Suç ve şiddet sorunuyla, iletişim araçlarından bireysel olarak edinilen bilgi ve haberlerden ortak tepkilerin oluştuğu panik durumuyla ilgili etkiler esas olarak elektronik araçlarla enformasyonun çok hızlı iletilebilmesi ve bunların bireylere aniden ulaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kaynak ile aracı arasında aracısız bağlantı kurulabilmesi olasılığı ve ortaya çıkan tepkinin görece olarak kurumsal bir denetim altında olmayışı bu konuda önemli bir etkidir. Şiddet haberleri medyadaki dramatik anlatış biçimine çok güzel bir malzeme oluşturmaktadır. Çok yaygın televizyon izleyenlerde şiddet haberleri ve görüntüleri çarpık bir algılayma yaratmak-

ta, bireyler dünyanın yaşanamayacak biryer olduğunu düşünmektedirler. Bu da toplumdaki suç korkusunun yaygınlaşmasına yol açmaktadır.

Televizyon yayınları insanların çevrelerindeki dünya hakkındaki fikirlerini etkileyen bir anlamlar sistemidir. Bununla birlikte, hayatımızı etkileyen birçok anlam sisteminden sadece bir tanesidir. Çocukluktan beri düşünce sistemimizin gelişmesini etkileyen aile, okul, arkadaş gibi birçok anlam sistemi vardır ve bunların her biri hayatı irdelememizde kendilerine düşen etkiyi yapmaktadırlar. Ancak kitle iletişim araçlarını televizyondaki şiddetin yaygınlaşmasının tek sorumlusu olarak görmek çok doğru değildir.

Örneğin şiddet kullanmaya yatkın bir insan, bunu çocukluğunda yaşadığı bazı olaylardan dolayı yapıyor olabilir, fakat aynı zamanda televizyonda şiddet içeren yayınları da büyük bir zevkle izliyordur. Bu durumda bu kişinin geçmişini iyice araştırmadan televizyon yayınları sayesinde şiddete yöneldiğini öne sürmek, kolayca düşülebilecek bir hata olacaktır. Ayrıca, zaten şiddetten hoşlananların seyretmek için şiddet içeren programları seçecekleri de açıktır. Bunun bir örneği ABD’de yaşanmıştır: Televizyonda gösterilen bir insanı yakma sahnesi küçük büyük tüm izleyicileri dehşete düşürmüştü. Bu filmin gösterilişinden kısa bir süre sonra, gazeteler, birkaç gencin yolda soydukları bir kadını yakmaya kalkıştıklarını yazdı. Bunun üzerine televizyonun yoldan çıkarıcı etkisi üzerine çok konuşuldu. Televizyondan etkilendiklerini söyleyen bu gençlerin düzensiz ve dağılmış ailelerden gelen başıboş gençler olduğu öğrenilince iş değişti. Televizyonda görülen çalma ve öldürme yöntemlerini denemek herkesin yapabileceği bir iş değildir. Bunu ancak sürekli dövülmüş, itilmiş, evden kaçmış gençler yapabilir. Bu nedenle tüm sorumluluğu televizyona yöneltmek yanıltıcı olabilmektedir. Aile içindeki dengesizliklerden kaynaklanan düşmanca duyguların ve saldırganlığın nedenini televizyonda aramak gerçeklere göz yummak olur. Örneğin, evde babasının annesini dövdüğüne tanık olan bir çocukta, bu sahnenin yaratacağı korku ve tedirginliği televizyonda izlenen yüzlerce öldürme sahnesi yaratamaz.

Egemen ideoloji ve Pazar koşullarına hizmet eden kitle iletişim araçlarında korkular, günün koşullarına karşı artan muhalefet ve hoşnutsuzluğu azaltmak, bilinç yönetmek için psikolojik telkin olarak kullanılmaktadır. Sistemi üretmede ve meşrulaştırmada güçlü rol oynayan kitle iletişim araçlarından televizyon ise mitsel figürleri yaratmada ve işlemede en başarılı olanıdır. Mitsel figürlerle gerçekliğin yeniden üretildiği televizyon programlarında, insan doğasının en ilkel ve güçlü duygusu olan korku kullanılarak, egemene boyun sunma sağlanmaktadır.

SONUÇ

Çağdaş toplumlarda bireyler kitle iletişim araçlarına kolaylıkla erişebilmekte ve bu araçlar günlük yaşamın adeta ayrılmaz bir parçası haline gelebilmektedir. Bireylere yeni yaşam modelleri sunarak, tutum ve davranış değişikliğinin oluşmasına katkıda bulunan kitle iletişim araçlarının toplumdaki saldırganlık ve şiddet olaylarının ortaya çıkmasında ne ölçüde payı olduğu tartışma konusudur. Bu bağlamda literatürde suç korkusu olarak adlandırılan kavram medyanın giderek önem verdiği ve dikkat çektiği bir konu haline gelmiştir. Toplumda gerçekleşen suç olaylarını yansıtırken medyanın kullandığı dil ve özellikle de sunulan görüntüler toplumun zihninde yer etmektedir. Bu durumun da suç korkusunu arttırdığı düşünülmektedir. Medyanın insanları korku ve kaosa sürükleyerek olumsuz etki yarattığı, bu bağlamda da gerek bireylerin gerekse de toplumun paranoyak ve güvensiz olmasına yol açtığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ferraro, KF.(1995), *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. Albany: State University of New York Press.

Clemente, F., ve M. D. Kleiman (1977) "Fear of Crime in the United States: A Multivariate Analysis", *Social Forces* (56).

508 Dolan,P.ve Peasgood, T. (2006), *EStimating The Economic and Social Costs of the Fear of Crime*, *British Journal Criminol*, 47, 121-132.

Franklin, C.A ve Franklin, T.W.(2009), "Predicting Fear of Crime Considering Differences Across Gender", *Feminist Criminology*, 4(1), 83-106.

Wynne, T.(2008). "An Investigation Into The Fear of Crime: Is There a Link Between the Fear of Crime and the Likelihood of Victimization?", *İnternet Journal of Criminology*, 1-29

Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*, (Haz.C.Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara.

Medyanın İnsanlar Üzerindeki Olumsuz Etkileri, *Derin Düşünce*, <http://www.derindusunce.org/2008/05/19/medyanin-insanlar-uzerindeki-etkileri>

Mağdur Bilimine Giriş, <http://trdocs.org/docs/index-82536.html?page:25>

Geleri, Aytekin, *Kriminoloji*, Atatürk Üniversitesi ATA-AOF Yayınları, bölüm 6

Dolu, Osman, Uludağ, Şener, "Suç Mağduriyetinin Birey ve Toplum Üzerindeki Etkileri:Suç Korkusu", Atatürk Üniversitesi ATA-AOF Yayınları, Ünite 14

Çardak, Begüm, "Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım 2012, 1(1), 23-45.

Taylan Hasan Hüseyin, "Televizyon Programlarındaki Şiddetin Yetiştirme Etkisi: Konya Lise Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26/2011

Televizyonda Şiddet, Güncel Kaynağın Merkezi, <http://www.guncelkaynak.com/nedir/televizyonda-siddet/>

SİNEMA FİLMLERİNİN ORTA OKULDA ÖĞRENİM GÖREN MADDE BAĞIMLISI ÖĞRENCİ RESİMLERİ ÜZERİNE YANSIMALARI

Serap BUYURGAN¹, Fatih KARİP²

Özet

Sanatsal etkinlikler çocuklar için eğlenmenin, kendini özgürce ifade etmenin bir aracı olduğu kadar yetişkinler için de onları tanımının, anlamının, istekleri, sorunları ve mutlulukları ile ilgili ipuçları elde etmenin en etkili yollarından biridir. Bu araştırmada, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nün verilerine göre Ağrı ilinde MEB'e bağlı ortaokullarda öğrenim gören madde bağımlısı öğrencilerin kendilerini ifadeleri, öğrenci resimleri incelenerek ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırma, örnek olay çalışmasıdır. Araştırmada katılımcıların araştırma sürecine dahil olabilmeye şanslarının eşit olduğu basit olasılıklı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Çalışma grubunu Ağrı İlinde MEB'e bağlı ortaokullarda öğrenim gören madde bağımlısı 20 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma verileri öğrencilere yaptırılan, "En çok etkisinde kaldığınız filmde bir kesit" konulu resimlerden ve 8 açık uçlu sorudan oluşan öğrenci öz değerlendirme formlarından elde edilmiştir. Öğrenci resimleri, üç alan uzmanının, araştırmacılar tarafından geliştirilen, "Resim Değerlendirme Ölçeği" kullanılarak değerlendirilmesi ile elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Bu doğrultuda; öğrenci resimlerinde, çizdiği mekanlarda görülen madde bağımlılığına yönelik nesnelere, resmin şiddet unsuru içerip içermeme durumu, resimde kullanılan hâkim renkler, resimlerde görülen sevgi, nefret, öfke gibi duygular, resmin öğrencinin çizgisel gelişimine uygunluğu incelenmiştir. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar frekans ve yüzde olarak verilmiş ve resimlerin

1 Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, serapb@gazi.edu.tr

2 Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, fkarip@agri.edu.tr

yorumlanmasında kullanılmıştır. Araştırma sonunda öğrenci resimlerinde bağımlılık yapıcı herhangi bir maddenin çizimine rastlanmamış, ancak resimlerde % 64,6 oranında şiddet içeren unsurlara yer verildiği görülmüştür. Genellikle soğuk renklerin kullanıldığı resimlerde öğrenciler uygun olarak duygularını da yansıtmıştır.

Giriş

İnsanlık tarihi kadar eski olan uyuşturucu maddelerin ilk kullanım alanlarını dinsel ritüellerde görmekteyiz. Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve diğer Akdeniz bölgelerinde yaşamış medeniyetlerin alkol kullandıkları tarihi kayıtlara geçmiştir. Eski Mısır, Yunan ve Romalı tarihçilerin alkollü içkilerden söz ettikleri binmektedir (Kurupınar, 2012:13). Eski Yunan ve Roma uyku tanrısı Hypnos'un heykellerinde haşhaş motifleri bulunmaktadır (Gezek, 2007:21).

Mezopotamya'da haşhaştan elde edilen usareye, zevk ve saadet manasına gelen Gil adı verildiği ve ilaç olarak özellikle öksürük kesme, karın ağrılarını durdurmak veya çocukları sakinleştirmek için kullanıldığı, Sümerlere ait tabletlerin çözümünden anlaşılmıştır. Yine bunun yanında pek çok mezar kabartmasında, haşhaş toplanmasına dair figürlere rastlanılmıştır (Altun, 2010:8). Milattan önce 6000 yıllarında Mezopotamya'da, Sümerler tarafından afyon ve esrar gibi maddelerin tedavide kullandığı, o zamandan kalma taş tabletlerden anlaşılmaktadır (Öner, 2010:14).

Halusinojen bitkiler, afyon türevleri, koka yaprakları, esrar gibi psikoaktif maddeler keyif verici, ağrı giderici ve hastalıkları iyileştirici olarak sağaltım törenlerinde, kabile ayinlerinde, erkekliğe geçiş törenlerinde 'değiştirilmiş bilinç durumları' denilen, gündelik bilinç düzeylerinden farklı bilinç düzeylerine ulaşmak için kullanılmıştır (Gezek, 2007:20).

Uyuşturucu maddeler toplumdan topluma, kültürden kültüre farklı maddelerden elde edilmiş farklı amaçlar için farklı yöntemlerle kullanılmış olsa da; bu maddelerin insanlara ciddi zararlar verdiği bütün bu toplumların vardığı ortak nokta olmuştur.

Uyuşturucu maddelerin zararlı olduğu konusunda İlk kez M.Ö. 5. Yüzyılda Meloslu Diagoras afyonun sürekli istenmeye yol açan bir baştan çıkarıcılığı bulunduğunu, gerçeklik duygusunu yok ettiğini, bu sebeple insanların bu tür maddelerden uzak durması gerektiğini söylemiştir (Kurupınar, 2012:12).

Araştırmalara göre ergenlerde silah taşıma, suç işleme, kavgaya karışma gibi şiddet içeren davranışlar madde kullanımı ile birlikte görülmektedir. Evden kaçma, akademik başarısızlık, intihara teşebbüs, kendine zarar

verme davranışı madde kullanımı ile ilişkilidir. Ayrıca madde kullanan öğrencilerin madde kullanmayanlara göre şiddet eğilimli, suça karışan ve madde kullanan arkadaşları olma olasılığı daha yüksektir (Erdem ve Diğlerleri, 2006: 112).

Kişi, bağımlı olduğu maddeyi aldığı zaman davranışlarında, düşünme biçiminde ve de duyu durumunda değişmeler meydana gelmektedir. Tercih edilen madde ne olursa olsun beynin işlevlerini etkileme bakımından aynı potansiyele sahiptirler (Gezek, 2007: 25).

Toplumun temel yapı taşı " aile" kavramını bozan, anne-baba-çocuk arasındaki ilişkileri şiddete dönüştüren, toplumdaki koparak kendi içine kapanan, kötü arkadaşlar edinen, kavgacı, saldırgan, açgözlü, gözünü para hırsı bürümüş bireylerin oluşmasında "uyuşturucu" en önemli faktördür. Gece geç saatlerde ıssız sokaklarda tiner ya da bali çeken, eroin enjekte etmek için kötü yollara düşen, 2-3 tane ekstazi hap için bar önlerinde dilenen gençlere baktığımızda uyuşturucunun yarattığı vahameti daha iyi görmekteyiz (Bağcı, 2011:84).

Günümüzde tütün ürünleri ve alkollü içecekler dünyada en yaygın kullanılan bağımlılık yapıcı maddelerdir. Bunun yanında ekstazi, esrar, afyon, eroin, kokain, içe çekilen uçucu maddeler de tehlikeli boyutlarda kullanılmaktadır.

Uyuşturucu maddelerin keyif verici özelliği olması nedeniyle illegal olarak tüketilmeye başlanmıştır. Uyuşturucu maddelerin bu yönü, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren menfaat çevreleri için rant, terörizm için finans kaynağı, uluslararası ilişkilerde ideolojik ve politik araç ve hedef ülke toplumuna yönelik sosyo-psikolojik dejenerasyon ile zihni ve ahlaki çökertme olgularını ön plana çıkarmıştır (Sezer, 2010:2).

Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin denetimini sağlamak ve bu maddelerden kaynaklanan sorunlar ile mücadele etmek amacıyla, uluslararası alanda, birçok kurum, kuruluş ve organ oluşturulmuştur. Bu örgütlerin çoğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği öncülüğünde kurulmuş olup bu maddelerin denetimi ve kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu örgütleri şöyle sıralayabiliriz: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Maddeler Komisyonu (CND), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Ve Suç Ofisi (UNODC), Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Kontrol Programı (UNDCP), Uyuşturucu Maddelerin Kötüye Kullanılmasını Denetleme Fonu(UNFDAC)

Uluslararası Uyuşturucu Kontrol İdaresi (INCB), Birleşmiş Milletler Yakın Ve Orta Doğu Yasadışı Uyuşturucu Ticareti Alt Komisyonu, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu Madde Kaçakçılığıyla Mücadele Eden Ulusal

Kuruluş Bölüm Başkanları (HONLEA), Avrupa Konseyi Ve Pompidou Grubu, Avrupa Uyuşturucu Ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA) (Uzuntok, 2008: 77).

Madde kullanımını önleyici çalışmalarda hedef kitle başta birey, akran grupları, aile okul ve toplum yer almaktadır (Ögel ve Ark, 2004, 214). Burada en etkili olabilecek nokta özellikle ilköğretim okullarında uygulanmakta olan, gençliğin her açıdan sağlıklı bir biçimde yetişmelerini sağlayan genel eğitimin vazgeçilmez parçalarından biri olan sanat etkinliklerinin önemi büyüktür (Kırımoğlu ve Ekenci, 2008:50).

Toplum sağlığının en önemli tehditlerinden biri de madde bağımlılığıdır. Yapılan araştırmalar madde bağımlılığı yaşının giderek düştüğünü göstermektedir. Çok çeşitli nedenleri olan madde bağımlılığı özellikle gençleri ve çocukları tehdit etmektedir. Çocukları madde bağımlılığına iten nedenler ve onlarla mücadele önemli bir yer tutmaktadır. Madde bağımlılığı ile mücadelede hedef kitle öğrencilerdir. Sağlıklı bir eğitimden geçen bireylerin zararlı alışkanlıklardan uzak durdukları bilinmektedir. Bireyleri madde bağımlılığına iten nedenler arasında stres, sıkıntı gibi içsel nedenler önemli yer tutmaktadır.

512

Sanat eğitiminde çocuğun kendiliğinden gelişimini sağlamak, yaratıcı etkinlikler yolu ile onların duygularını, düşüncelerini, coşkularını dışa vurarak anlatmalarını kolaylaştırmak, böylece dengeli bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olmak için izlenceler yer alır (Kırışoğlu, 2009: 12). Sanat eğitimi yaratıcı bir süreç olarak kişinin özgürlük alanını genişletir. Bu süreçte her öğrenci kendi kişiliği doğrultusunda gelişerek, üreten, seçen, beğenen, kendini ifade ederek içinde yaşadığı toplumun bir temsilcisi olur (Buyurgan ve Buyurgan, 2012:10).

Sanat bir araç olarak kişilik eğitiminde önemli olduğu kadar ortaya çıkan ürünler bağlamında kişiliğin yansıması olan bir belge niteliği taşır. Özellikle küçük yaşlarda sözcüklerden daha güçlü bir anlatım aracı olan resim, bize çocuğun iç dünyasını ve büyüme süreci hakkında önemli bilgiler verir (Yavuzer, 1995:13).

Bu bilgiler ışığında bu araştırmada, sinema filmlerinin psikolojik ve duygusal yönleri, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü verilerine göre Ağrı ilinde MEB'e bağlı ortaokullarda öğretim gören madde bağımlısı öğrencilerin resimleri üzerine yansımaları incelenmiştir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından örnek olay deseni kullanılmıştır. Örnek olay çalışması özel bir durum üzerine yoğunlaşır. Bir örnek olay bazen bir olay, bazen bir kişi, bazen de bir grup olabilir. Bu yöntemin en önemli avantajı araştırmacıya çok özel bir durum ya da konu üzerinde yoğunlaşma fırsatı sağlar. Buradan elde edilen veriler araştırmacının çok ince ayrıntıları sebep sonuç ve değişkenlerin karşılıklı ilişkileri cinsinden açıklayabilmesine olanak sağlar (Çepni, 2009, 66).

Bu doğrultuda öğrencilerin resimde çizdiği mekanda görülen madde bağımlılığına yönelik nesnelere, resmin şiddet unsuru içerip içermeme durumu, resimde kullanılan hâkim renkler, resmin öğrencinin çizgisel gelişimine uygunluğu incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada basit olasılıklı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu örnekleme türü, katılımcıların araştırma sürecine dahil olabileme şanslarının eşit olması anlamına gelir (Ekiz, 2009:104). Çalışma grubunu Ağrı ilinde MEB'e bağlı ortaokullarda 2013-2014 eğitim öğretim yılında öğrenim gören, madde bağımlısı 20 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerden "En çok etkisinde kaldığınız filmde bir kesit" konusunu resmetmeleri istenmiştir. Çalışma madde bağımlısı olduğu tespit edilen öğrencinin bulunduğu bütün sınıfa yaptırılmış ve daha sonra bu öğrencilerin resimleri değerlendirilmek üzere ayrılmıştır. Çocuklara çalışmalarını bitinceye kadar istedikleri kadar süre kullanabilecekleri bildirilmiş ve çocuklar resimlerini yapmaları için teşvik edilmiştir.

Ayrıca öğrencilere yedi sorudan oluşan yarı yapılandırılmış öğrenci öz değerlendirme formu uygulanmıştır. Bu formdan elde edilen bilgiler yapmış oldukları resimlerden elde edilen verilerle birlikte alan uzmanları tarafından değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Çocuklar tarafından yapılan toplam 20 adet resim üç alan uzmanı tarafından puanlandırılarak resim değerlendirme ölçütleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Resim Değerlendirme Ölçeği Ek 1 de, Öğrenci Öz Değerlendirme Formu Ek 2 de verilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan bu veriler SPSS 15.0 kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Resimlerindeki 'şemalarda bağımlılık yapan maddelerin görülmesine' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

şemalarda bağımlılık yapan maddelerin görülmesi																							
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%	
U1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	
U2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	
U3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	
ORT	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan öğrencilerin çizmiş oldukları resimlerin tamamında bağımlılık yapıcı herhangi bir madde görülmemiştir; ancak öğrencilerin resimlerinde zararlı madde ile doğrudan ilişkilendirilen şiddet unsurlarının sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

514

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Resimlerindeki 'şiddet unsurunun resme yansımaya' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

şiddet unsurunun resme yansımaya																							
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																						
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%	
U1	5	2	3	4	3	3	4	1	5	3	5	5	4	1	4	4	3	1	1	1	3.1	62	
U2	5	2	3	3	2	3	4	1	4	3	5	4	4	2	4	4	2	1	1	2	2.95	59	
U3	5	3	3	4	3	4	5	1	5	4	5	4	4	3	5	4	4	1	1	3	3.55	71	
ORT	5	2,3	3	3,6	2,6	3,3	4,3	1	4,6	3,3	5	4,3	4	2	4,3	4	3	1	1	2	3,23	64,6	

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin resimlerinde görülen şiddet unsuru ortalama puanı 3.23'dür. Tabloya göre öğrencilerin resimlerinde görülen % 64.6 oranındaki şiddet unsuru içeren nesnelerin büyük bir çoğunluğu silah, tüfek ve bıçak gibi savaş aletleri olarak gö-

rılmektedir. Ayrıca öğrenci öz değerlendirme formunda yer alan sorular dikkate alındığında öğrencilerin yapmış oldukları çalışmalara başlık olarak şiddet içeren konulardan başlıklar seçtikleri görülmektedir. Öğrenci öz değerlendirme formunda öğrencilerin yaptıkları resimlere verdikleri isimlerden bazıları “Kan Davası”, “Ninjanın İntikamı”, Samuray Savaşçısı” dır.

Tablo 3: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin ‘resimlerinde kullanılan ağırlıklı renklere’ Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Resimde kullanılan ağırlıklı renkler																					
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																				
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
U1	4	4	3	3	3	3	1	1	4	1	4	3	3	3	3	3	3	3	3	3	
U2	4	4	3	3	3	3	1	1	4	1	4	5	3	3	3	3	3	3	5	3	
U3	4	4	3	3	3	3	1	1	4	1	4	5	3	3	5	3	3	3	5	3	
ORT	4	4	3	3	3	3	1	1	4	1	4	4.3	3	3	3.6	3	3	3	4.3	3	

Tablo 3 incelendiğinde 3, 4, 5, 6, 13, 14, 15, 16, 17, 18 numaralı öğrencilerin resimlerinde soğuk renkleri yoğun olarak kullandıkları görülmektedir. 1, 2, 4, 9 ve 11 numaralı öğrenciler sıcak renkleri kullanmış; 7, 8 ve 10 numaralı öğrenciler de resimlerini boyamamıştır. 12 ve 19 numaralı öğrenciler ise resimlerinde koyu renkleri tercih etmişlerdir. Tablo 3’ten Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun soğuk renkleri tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

515

Tablo 4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin ‘resimlerindeki şemalarda duygulara (sevgi, nefret, öfke) yer verilmesine’ Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Şemalarda duygulara (sevgi, nefret, öfke) yer verilmesi																						
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%
U1	5	4	3	4	2	2	5	4	4	4	5	4	4	1	4	4	3	2	2	1	3.35	67
U2	4	3	4	4	2	2	5	2	4	4	5	4	4	2	5	4	3	4	1	2	3.4	68
U3	5	4	4	4	3	3	5	2	4	3	5	4	3	2	3	3	3	3	1	1	3.3	66
ORT	4.6	3.6	3.6	4	2.3	2.3	5	2.6	4	3.6	5	4	3.6	1.6	4	3.6	3	3	1.3	1.3	3.35	67

Tablo 4 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun (1, 2, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18) yapmış oldukları resimlerde yoğun olarak duygularına yer verdikleri, hissedilen duygular arasında, çatışma, savaş hali ve negatif duyguların hâkim olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrenci öz değerlendirme formlarında öğrenciler, 'bu resme bakanların ne hissetmelerini isterdin' ve 'bu çalışma sende hangi duyguları uyandırıyor' sorularına "Savaşta insanların ne gibi zorluklar çektikleri, olumsuz şeyler", "çatışma", "acı, heyecan", "hüzün, korku" şeklinde cevaplar vermişlerdir. Tablodan, 5, 6, 14, 19, 20 numaralı öğrencilerin resimlerinin de sakin durağan bir anlatım içerdiği görülmüştür.

Tablo 5: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin 'resimlerinin çizgisel gelişimlerine uygunluğuna' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Resmin öğrencinin çizgisel gelişimine uygunluğu																						
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%
U1	3	2	3	2	3	2	4	1	3	1	3	3	3	2	4	3	1	2	2	3	2.5	50
U2	3	2	2	2	2	2	4	3	2	2	4	2	2	1	4	3	2	2	2	4	2.5	50
U3	3	2	2	3	3	2	4	2	2	2	3	2	2	2	4	2	2	2	2	3	2.5	50
ORT	3	2	2.3	2.3	2.6	2	4	2	2.3	1.6	3.3	2.3	2.3	1.6	4	2.6	1.6	2	2	3.3	2.5	50

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin çizgisel gelişimlerine uygunluğu konusunda almış oldukları puanların ortalaması 2.5'tir. Tablodan öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin % 50 sinin öğrencilerin çizgisel gelişimine uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin öz değerlendirme formunda 'Bu resimde çizmek isteyip te çizemediğin şeyler var mı?' sorusuna 12 öğrenci çizemediği, çizmekte zorlandığı yerleri belirtmiştir; 8 öğrenci ise çizmekte zorlanmadığını belirtmiştir. Çizmek isteyip de çizemeyen öğrencilerin soruya ilişkin verdikleri yanıtlardan bazıları "Adamın uçaktan inmesi", "Adam araba sürerken" dir. Bu öğrencilerin daha çok insan figürü çiziminde zorlandıkları görülmektedir.

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin 'resimlerinin konuya uygunluğuna' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Konunun resme yansımaları																						
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%
U1	4	4	3	3	3	3	4	2	4	3	4	3	4	3	4	4	2	3	4	4	3.4	68
U2	4	3	3	3	3	2	4	3	4	3	4	3	3	2	4	4	2	3	3	3	3.15	63
U3	4	3	3	3	3	2	4	3	4	2	4	2	3	3	4	3	2	2	2	3	2.95	59
ORT	4	3.3	3	3	3	2.3	4	2.6	4	2.6	4	2.6	3.3	2.6	4	3.6	2	2.6	3	3.3	3.16	63.3

Tablo 4' e göre 'konunun resme yansımaları' durumu incelendiğinde öğrencilerin almış oldukları puan ortalaması 3.16'dır. Bu sonuç öğrencilerin işlemiş oldukları konuyu % 63.3 oranında resme yansıtılabildiklerini göstermektedir.

Tablo 7: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Resimlerindeki 'çizimdeki detaycılığa' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Çizimdeki detaycılık																						
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%
U1	3	2	1	2	3	2	4	1	2	1	2	2	2	2	3	2	1	2	2	3	2.1	42
U2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	2	2	1	2	3	2	1	1	2	4	2.15	43
U3	3	2	2	3	2	2	4	2	2	2	3	2	3	2	4	3	2	2	2	3	2.5	50
ORT	3	2	1.6	2.3	2.6	2	3.6	1.6	2	1.6	2.3	2	2	2	3.3	2.3	1.3	1.6	2	3.3	2.25	45

Tablo 7 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin resimlerinde görülen detaycılık puanlarının ortalaması 2.25 dir. Tabloya göre araştırmaya katılan öğrencilerin resimlerindeki detaycı anlatımları % 45 oranındadır. Resimlerin bir kısmının bitmemiş etkisinde olması, işlenmemesi farklı nedenlere bağlıdır. Bu nedenler arasında, öğrencinin yapamama endişesi, konunun ilgisini çekme durumu, isteksizlik, resim dersine karşı ilgisi v.b. gibi nedenler sayılabilir.

Tablo 8: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Resimlerindeki 'özgünlük derecesine' Göre Aldıkları Ortalama Puanlar:

Özgünlük derecesi																						
Uzman Görüşü	ÖĞRENCİLER																					
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	x	%
U1	4	3	2	3	4	3	4	2	4	3	3	4	3	3	4	3	3	2	3	3	3.15	63
U2	3	4	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	2	4	3	3	2	3	3	2.9	58
U3	4	3	2	3	3	2	4	2	3	2	4	3	3	3	4	3	3	2	3	3	2.95	59
ORT	3.6	3.3	2	3	3.3	2.6	3.6	2	3.3	2.6	3.3	3.3	3	2.6	4	3	3	2	3	3	3	60

Tablo 8 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin özgünlüklerine verilen puanların ortalaması 3 dür. Bu sonuca göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 60'ının özgün bir çalışma ortaya koyduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaratıcılıklarının gelişmesi, kendilerini farklı şekilde ifade edebilmeleri için onlara belirli bir bilgi birikimi kazandırmalı, uygun zaman, ortam ve malzeme sunmalı ve kendilerini ifade edebilmeleri için motive etmeliyiz.

518

Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan madde bağımlısı öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin hiçbirinde sigara, alkol vb. gibi bağımlılık yapıcı maddelere rastlanmamıştır. Ancak, öğrencilerin yapmış oldukları resimlerin büyük bir çoğunluğunda tabanca, tüfek, bıçak gibi silahlar görülmüştür. Bu resimlerde kavga, dövüş, savaş gibi şiddet içeren sahneler yer almaktadır. Resimlerde ağırlıkta mavi, yeşil, mor gibi soğuk renkler kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin yaptıkları resimlerden şiddet ile madde bağımlılığı arasında yakın bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun resimlerinde detaya fazla önem vermedikleri yüzeysel kaba bir anlatımla konuyu ifade ettikleri, yeterince özgün olmadıkları görülmüş, % 50'sinin çizgisel gelişmelerinin seviyelerinin altında olduğu tespit edilmiştir.

Ülkemizde madde bağımlılığı yaşı giderek küçülmekte, ilkokula kadar inmektedir. Sinemanın gençler üzerindeki etkisi kuşkusuz çok yüksektir. Çocuklar ve gençlerin yanlış alışkanlık edinmesinde ya da olumlu davranışlar geliştirmesinde sinema ve televizyon en etkili iletişim araçlarından-

dır. Sanat tüm bireylerin kendini ifadesinde ve rahatlamasında en önemli alanlardandır. Çocukların ve gençlerin korkularını, sevinçlerini, kıskançlıklarını, isteklerini, kısacası kendilerini ifade etmesinde onların resimleri bize en güzel ipuçlarını sunmaktadır. Araştırma da bu görüşü destekler sonuçlar içermektedir. Öyleyse, ilgili devlet kurumları madde bağımlılığının öncelikle tespitinde, engellenmesinde aileleri ve öğretmenleri bilinçlendirmeli, bilgilendirmelidir. Ailelerin ve öğretmenlerin madde bağımlısı öğrencilere karşı daha duyarlı olmaları gerekmektedir. Çocuklara izledikleri filmler hakkında bilinçli yönlendirmeler yapılarak sinemanın olumlu yönlerinden yararlanmaları da sağlanmalıdır. Çocuklar yaşlarına uygun filmler izlemeleri konusunda denetlenmelidir. Madde bağımlısı öğrencilerin topluma kazandırılması yönünde sanat eğitiminin önemi büyüktür. Sanatın çocukların gelişiminde ve kendilerini ifadelerindeki etkisi düşünüldüğünde, okullarda sanat eğitiminin amacına uygun program ve zaman diliminde yerini almasının önemi açıkça görülmektedir. Özellikle yanlış alışkanlıklar geliştirmiş ve madde bağımlısı olan çocukların alışkanlıklarından uzaklaşma sürecinde sanat ve sanat eğitimi en önemli desteklerdendir. Okullarda ve bu çocukların tedavi gördüğü kurumlarda sanat ortamları mutlaka oluşturulmalıdır.

Kaynaklar

- Altun, N.F. (2010), *Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ile Mücadele Hatay İli Örneği*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü ceza Adaleti Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bağcı, M. (2011), *Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Mali Suçların Ülkemizdeki Ekonomik Boyutu*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Buyurgan, S. Buyurgan, U. (2012) *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Erdem, G., Eke, Y.C., Ögel, K., Taner, S. (2006), *Lise Öğrencilerinde arkadaş Özellikleri ve madde kullanımı*, *Bağımlılık Dergisi*, C. 7, S. 3, s 111-116.
- Gezek, F. (2007), *Sokakta Yaşayan Gençleri Aile Yapısı ve Madde Bağımlılığı Arasındaki İlişki*, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Halk Eğitimi Bilimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kırımoğlu, H., Ekenci, G. (2008), *Beden Eğitimi ve Rehber Öğretmenler ile Okul Yöneticilerinin Öğrencilerin Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Bilgi Görüş ve Önerileri* (Ankara İli İlköğretim Okulları II. Kademe Örneği), *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2/1, 48-91.

- Kırışoğlu, O.T. (2009), Sanat Kültür ve Yaratıcılık Görsel Sanatlar ve Kültür Eğitimi ğretimi, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Kurupınar, A. (2012), Ortaöğretim ğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ocuk Gelişimi ve eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ner, M.Z. (2010), Türk Ceza Hukukunda Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Sezer, . (2010), Uyuşturucu Kaçakçılığının Uluslararası İlişkilere Etkisi zerine Bir Çalışma, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Uzuntok, M. (2008), Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde İmal ve Ticareti Suçları, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1995), Resimleriyle Çocuk, Remzi Kitapevi, İstanbul.

EK 1:

	Genel Puan	1. Uzman	2. Uzman	3. Uzman
1. Şemalarda bağımlılık yapan maddelerin (içki, sigara vs) görülmesi	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
2. Şiddet unsurunun resme yansması	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
3. Resimde kullanılan ağırlıklı renkler	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
4. Şemalarda duygulara (sevgi, nefret, öfke) yer verilmesi	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
5. Resmin öğrencinin çizgisel gelişimine uygunluğu	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
6. Konunun resme yansması	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
7. Çizimdeki detaycılık	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)
8. Özgünlük derecesi	5	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)	(1) (2) (3) (4) (5)

RESİM DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

Öğrencinin Yaşı:

Okulu :

Resmin Konusu :

EK 2:

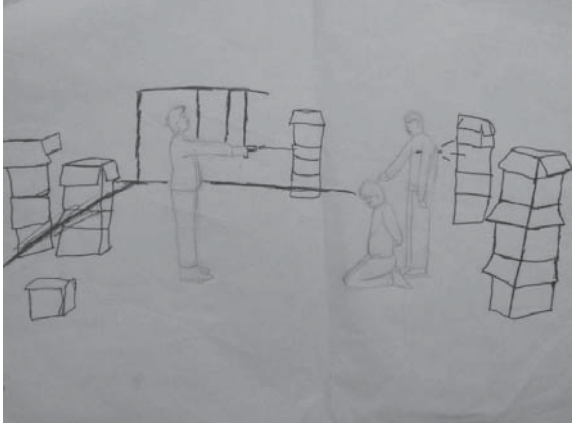
ÖĞRENCİ ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Ad- Soyadı:

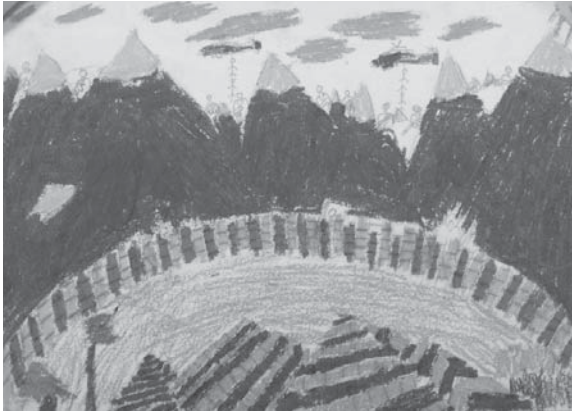
Sevgili öğrenciler, aşağıdaki sorularla yaptığın çalışmanı değerlendirmeni bekliyorum. Vermiş olduğun cevaplar için teşekkür ederim.

1. Çalışmana baktığında gördüklerini tanımlar mısın? Orada hangi nesnelere var, ön planda ve arka planda neler bulunuyor?
2. Yaptığın çalışmaya bir isim (başlık) verir misin?
3. Bu çalışman, sende hangi duyguları uyandırıyor? Resmine baktığında neler hissediyorsun?
4. Bu çalışmaya bakanların neler hissetmesini isterdin?
5. Bu resmi yaparken herhangi bir yerden etkilendin mi, sana ilham veren bir şeyler oldu mu?
6. Bu resimde çizmek isteyip de çizemediğin şeyler var mı?
7. Resminle ilgili söylemek istediğin başka şeyler varsa bunları bizimle paylaşır mısın?

**“En çok etkisinde kaldığınız filmde bir kesit” konulu madde
bağımlısı öğrenci resimlerimden örnekler**

(13 Yaş)

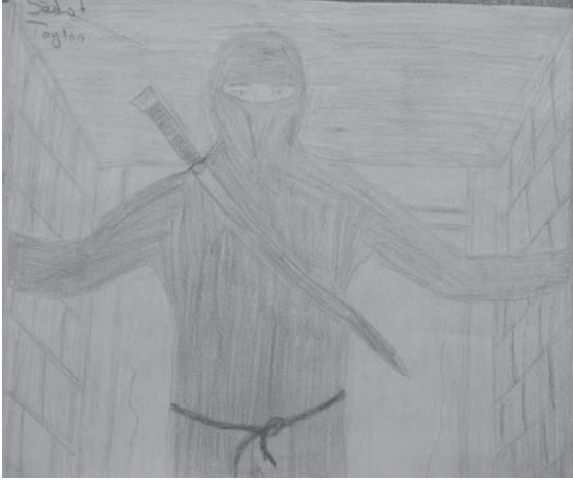
(12 Yaş)

(12 Yaş)

(13 Yaş)

(14 Yaş)

(13 Yaş)

SUÇ VE ŞİDDETİN ÖNLENMESİNDE ALTERNATİF BİR ÇÖZÜM MODELİ: İNSANİ DEĞERLERİN YENİDEN İNŞASI

Serdar SAYGILI¹

Özet

Suç ve şiddet, toplumsal yaşamdaki hemen herkesi rahatsız eden en büyük sosyal sorunlardan birisidir. Sosyal bir sorun olan suç ve şiddet, her geçen gün artarak toplumsal yaşamın tüm fertlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler hale gelmiştir. İnsanların toplumsal yaşamda günlük olarak karşılaştığı aile içi şiddet, kadına şiddet, çocuklara yönelik şiddet, okullarda yaşanan şiddet, sporda şiddet, cinsel içerikli şiddet, ekonomik şiddet hatta doğa ve hayvanlara karşı işlenen şiddet toplumsal vicdanda büyük yaralar açmaktadır. Hem dünya da hem de ülkemizde çok hızlı bir biçimde yayılan suç ve şiddet sarmalı, toplumun hemen her kesiminde büyük bir ümitsizlik, karamsarlık, huzursuzluk ve mutsuzluk meydana getirmektedir. Toplumsal yaşamda maddi ve manevi kayıpların yaşanmasına neden olan suç ve şiddetin önlenmesindeki en önemli çözüm yollarından birisi de değerlerdir. Değerler, geçmişten günümüze toplumların binlerce yıllık alışkanlıkları olan gelenek, görenek, örf, adet, töre, din ve kültür gibi faktörlerin etkisiyle oluşmuştur. Sevgi, saygı, hoşgörü, tebesüm, sorumluluk, fedakârlık, yardımseverlik, dürüstlük, cömertlik, hediyeleşmek, şefkat, merhamet, arkadaşlık ve vefa değerden bazılarıdır. Bu değerler, bireyi kendi dışında olan insanları da düşünmeye, anlamaya, kabul etmeye yöneltirken, insanları suç ve şiddet bataklığından uzaklaştırmaktadır. Öte yandan değerler, hem insandaki kalp, akıl ve vicdan birliğini sağlamakta, hem de bireyi ve toplumu suç ve şiddet ortamından uzaklaştırarak, birlik ve beraberliği güçlendirmektedir.

Anahtar Sözcükler: İnsan, Toplum, Şiddet, Suç, Değerler

Giriş

İnsan nedir?, İnsan olmak ne demektir?, İnsan olarak adlandırılan canlı hangi niteliklere sahiptir? gibi sorular eski zamanlardan bu yana insanların cevap aradığı sorular arasındadır. İnsanla ilgili benzeri sorulara bilim insanları, felsefeciler, din adamları, antropologlar, entelektüeller, aydınlar vb. gibi birçokları cevap aramıştır. Bu insanların yapmış olduğu çalışmalarında insan olarak adlandırılan canlı üzerine birtakım tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlamalardan bazılarını incelediğimizde insan, düşünen bir canlıdır (Öner, 1999). Fizikî, ama daha çok algı, yargı, bellek, arzu gibi güçlerle tanımlanan, kendi içinde boş ve formdan yoksun olup, dış etkilerle biçimlenebilen, fakat son çözümlemede yarattığı büyük kurumsal ürün ve değerler olan dil, din, hukuk, devlet, sanat, bilim ve felsefe gibi eserlerle anlamlandırılmak durumunda olan canlıdır (Cevizci, 2002). Tasavvuf düşüncesinde insan, en yüce basamağa erişmiş, kemale ermiş, ruhsal bakımdan olgunluk katmanına ulaşmış, bütün bir varlık alanının kendisinde dile geldiğini kavrayan, kendi geçici varlığından sıyrılarak Tanrı'da sonsuzluğa varan kimsedir (Cevizci, 2002). İnsan üzerine yapılan tanımlamalara baktığımızda, insan olarak adlandırılan canlı üzerinde tam bir tanımlama yapılamadığı görülmektedir. Tanımlamaların, insanın sadece bir yönüne vurgu yaptığı ve kavramı bir bütün olarak kapsamadığı görülmektedir. İnsanın canlı olması, akıl varlığı, dil varlığı, inanç varlığı olması diğer taraftan toplumsal bir konumda yer alması onu özellikli bir canlı durumunda konumlandırmaktadır.

Çok boyutlu bir canlı olan insan toplumsal bir yaşam içerisinde hayatını sürdürmektedir. Toplumsal yaşam kavramının daha iyi anlaşılması bağlamında toplum kavramını incelediğimizde toplum, en genel anlamıyla insanlar arasındaki tüm ilişkiler ile bunlardan türeyen kurumları ve kültürü işaret etmektedir. Toplum bireyin ait olduğu en büyük gruptur, fakat kalabalıktan, fertlerin aritmetiksel toplamından çok daha farklı bir olgudur. Birlikte olmanın bilinciyle insanlar arasındaki ilişki toplumu yaratır. Ortak bir hayatın şartlarını ve temel unsurlarını paylaşan ve organize olmuş insan grubudur. Bu anlamda toplum bir sosyal ilişkiler dokusudur. İnsanın olmadığı bir yerde sosyal ilişki olamayacağı için toplumdan söz edilemez. Bu nedenle, toplum aynı zamanda insanların varlığıyla kendiliğinden oluşan tabii bir ortamdır (Toplum, 2015) İnsan, kendisi için tabii bir ortam olan toplumsal yaşama bir anlamda zorunlu olduğu eski zamanlardan bu yana görülmektedir. Çünkü insanının doğal yaşam alanında yalnız başına elde edemediği ya da elde etmeye zorlandığı bir takım ihtiyaçları, beslenme, barınma, güvenlik, eğitim, işbirliği vb., toplumsal yaşamda daha kolay şekilde elde etmektedir. İnsanın toplumsal yaşamda

elde ettiği bir takım imkânlar seçkisi onu toplumsal bütünü bir parçası olmaya zorlamaktadır. Toplumsal yaşama zorunlu olarak ya da toplumsal yaşamda var olan imkânlar seçkisinden yararlanmak için katılan insan, bu yaşamda doğrudan ya da dolaylı olarak kendisini bir şiddet sarmalında bulabilmektedir. Toplumsal yaşamda var olmaya çalışan insan, toplumun hangi kesiminden ya da hangi yaş diliminden olursa olsun zaman zaman kendisini bir şiddet ortamında bulabilmektedir.

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkmış olan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak da kolay olmamaktadır. Kendini çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusu, günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşılabileceğimiz bir olgudur (Kocacık, 2001). İnsanın toplumsal yaşamda karşılaştığı şiddet olgusunun daha net anlaşılabilmesi için kavramın analiz edilmesi gerekmektedir. Şiddet, bir kişiye, güç veya baskı uygulayarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmaktır. Duyguların kabaca ifade edilmesi eğilimidir Saldırganlık, hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici amaç taşıyan bir davranıştır (Erten, Ardalı,1996). Bir davranışın başkasını öldürme, sakat bırakma, ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içermesidir (Kocacık, 2001). Şiddetin çeşitli tanımlarından da anlaşılacağı üzere şiddet olgusunda bir takım ortak öğeler ön plana çıkmaktadır. Kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak, yasa ya aykırı fiziki güç kullanmak, yasaya aykırı bir hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak, genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri, toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemidir (Özerkmen, 2012). Şiddet olgusunun çok boyutlu bir kavram olmasından dolayı toplumsal yaşama çok farklı olumsuz yansımaları olduğu da görülmektedir.

Şiddet olgusu, beraberinde toplumsal yaşamda kabul görmeyen ya da hukuken uygun olmayan bir davranış örüntüsü olan suçu ön plana çıkarmaktadır. Suç, anlama ve isteme yeteneğine sahip bir şahsın kusurlu iradesinin yarattığı icrai veya ihmali bir hareketin meydana getirdiği, yasadaki tanıma uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın veya güvenlik tedbirinin uygulanmasını gerektiren bir fiildir. Suç, öncelikle, kaynağını insanda bulmak anlamında, beşeri bir eylemdir. Bu, kaynağını insanın dışında bulan fiillerin, yani tabiat ve hayvan fiillerinin suç oluşturumaması demektir. (Suç, 2015). İnsani bir eylem biçimi olarak bi-

reylerin, ailelerin ve toplumların yaşam kalitesini temelden sarsacak güçte suçun, bireye, aileye topluma, ekonomiye, toplumsal düzene vb. çok sayıda olumsuz etkileri vardır. Suç, bireyde geri çekilme, içe kapanma ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz etkilere neden olan, bazı durumlarda anti-sosyal kişilik problemlerine ve hatta bazen de akıl hastalıklarına kadar götürebilen ciddi bir sorundur. Toplumsal barış ve güven ortamını zedeleyen suçun, insanlar arası ilişkileri azaltan, bağları zayıflatan ve kopartan bir yapısı olduğu da görülmektedir. Suç, bireylere, topluma, aileye ve kamu düzenine olan sayısız etkileriyle kesinlikle üstesinden gelinmesi ve önlenmesi gerekli bir problemdir. Suçun yol açtığı negatif etkiler aslında görüldüğünden çok daha fazladır. Bu zararlar suçun doğrudan sebep olduğu maddi-manevi hasarlardan başlar ve önce mağdurun, sonra dolaylı olarak yakınlarının ve tüm toplumun kayıplarına kadar uzanır. Öte yandan suçun sebep olduğu toplumsal sarsıntı, korku ve güvensizlik ortamı da tamiri en zor olan hasarlardandır. Zira suç korkusunun ortaya çıkarmış olduğu toplumsal fatura, suçun kendisi tarafından neden olunan faturadan çok daha yüksektir. Suçun sebep olduğu güven bunalımları nedeniyle örselenen halkın birbirine güveni günden güne azalır. Neticede, bu tip bireylerden oluşan ve toplumsal barış ve huzurun bozulmuş olduğu toplumlar dış etkilere açık ve suçun rahatça kök salıp gelişebileceği en uygun ortamı oluşturmaktadır (Doğu, Doğutaş, Uludağ, 2010). Dolayısıyla suç ve şiddet, toplumsal yaşamdaki hemen herkesi rahatsız eden en büyük sosyal sorunlardan birisidir. Sosyal bir sorun olan suç ve şiddet, her geçen gün artarak toplumsal yaşamın tüm fertlerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler hale gelmiştir. İnsanların toplumsal yaşamda günlük olarak karşılaştığı aile içi şiddet, kadına şiddet, çocuklara yönelik şiddet, okullarda yaşanan şiddet, sporda şiddet, cinsel içerikli şiddet, ekonomik şiddet hatta doğa ve hayvanlara karşı işlenen şiddet toplumsal vicdanda büyük yaralar açmaktadır. Hem dünya da hem de ülkemizde çok hızlı bir biçimde yayılan suç ve şiddet sarmalı, toplumun hemen her kesiminde büyük bir ümitsizlik, karamsarlık, huzursuzluk ve mutsuzluk meydana getirmektedir.

Suçun, toplumsal yaşama getirmiş olduğu olumsuz durumlardan kaçınmanın birçok faktörü vardır. Bu faktörler arasında en etkili olanı ise yine toplumun kendi iç dinamiklerinden ortaya çıkmış olan değerler(imiz)dir. Değerler(imiz), bir toplumda benimsenmiş ve yasatılmakta olan her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural ve kıymettir (Değer, 2015). Bir toplumun varlığını, birlikteliğini, hedeflediği huzur ve güven ortamını sağlamak ve sürdürmek için, doğru ve gerekli olduğu çoğunlukça kabul edilen, ortak yaşam kurallarıdır. İnsan yapısı itibarıyla bir takım değerlere sahiptir. Bu

değerler arasında inanma, itaat etme, hoşgörü, sevgi saygı duyma, sabır gösterme, özür dileme, sorumluluk, fedakârlık, adil olma, azim, yardımseverlik, misafirperverlik, doğruluk, dürüstlük, ahde vefa, şefkat, merhametli olma, vb. gibi değerler her insanda mevcuttur (E-MEB, 2014). İnsanın eylem ve davranışlarına yön veren değerlerin bir kısmı insanın kendi varlık yapısında bulunur. İnsan onları doğuştan getirir. Bazı değerler ise toplum ve kültür çevresinde bulunan değerlerdir. Bu değerler insanın doğuştan getirdiği değerlerin etkisiyle oluşmuş maddi-manevi kültür kalıplarıdır. Doğuştan gelen değerler dini ve ahlaki değerlerdir. Bunlar olumlu ya da olumsuz olarak evrensellik arz eder. İnanma, bağlanma, itaat etme, saygı duyma, merhametli olma, yardımsever olma vb. gibi değerler her çağda ve toplumda aynı anlamı taşır. Yalancılık, haksızlık ve zulüm de her yerde olumsuzluğu ifade eder. Dini ve ahlaki değerlerin yönettiği eylemlerle toplumda oluşmuş maddi-manevi kültür kalıpları şeklinde ortaya çıkan değerler ise evrensel değerlerdir. Bunlar milletten millete, kültürden kültüre değişiklik arz eder. Bu değerlere göre gerçekleştirilen eylemler toplumlar arasında yanlış anlaşılmalara da yol açabilir. Yani bir toplumda bir değere göre yapılan ve hoş giden bir eylem başka toplumlarda benimsenmeyebilir ve hoş karşılanmayabilir (Değer, 2015). Değerler bir toplumun kimliğidir. Toplumun sosyal alışkanlıklarının tüm göstergeleri bu kimlikte yer alır. Toplumda yasayan insan bireyleri, ne kadar farklı davranış biçimleri ortaya koyarlarsa koysunlar, üyesi olduğu toplumun mayasını taşıdıklarından kendilerini mutlaka ele verirler. Bu açıdan kendi değerlerimizi mutlaka iyi anlamalı, iyi özümsemeli ve iyi değerlendirmeliyiz. Değerlerin iyi anlaşılması, toplumun geleceğe güvenle bakması ve bireylerin suça bulaşmaması için mutlaka gereklidir (Değer, 2015). Değerler, bireyler özellikle gençler açısından önemli bir otokontrol mekanizmasıdır. Gençler tutum ve davranışlarını değerler sayesinde etkin ve üretken bir şekle dönüştürebilirler. Değerler sayesinde gençler içinde yaşadıkları toplumlarını, kültürlerini, tarihlerini öğrenebilir ve bireysel, toplumsal ve ulusal bir sorun olan suçtan uzaklaşabilirler (Gençlik, 2015).

Sonuç olarak, bireysel ve toplumsal hayatımızda, insanları birbirine bağlayan, mutluluk ve huzuru sağlayan, toplumsal barışı sağlamlaştıran, insanları tehditlerden koruyan, şiddetten uzak tutan, suç ortamınının soyutlayan değerler(imiz)in rolü günümüz dünyasında su götürmez bir gerçektir. Bu değerler, bireyi kendi dışında olan insanları da düşünmeye, anlamaya, kabul etmeye yöneltirken, insanları suç ve şiddet bataklığından uzaklaştırmaktadır. Öte yandan değerler, hem insandaki kalp, akıl ve vicdan birliğini sağlamakta, hem de bireyi ve toplumu suç ve şiddet ortamından uzaklaştırarak, insani bir yaşama olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. (5. bs.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Doğu, Doğutaş, Uludağ. (2010). "Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları Ve Güvenlik Politikaları İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65 (1), 57-81.
- Erten, Y, Ardalı, C. (1996) "Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları", *Cogito*, , 6-7, 51-65.
- Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü, (2014). *Değerler Eğitimi*, Erzurum, Zafer Ofset.
- Kocacık, F. (2001). "Şiddet Olgusu Üzerine", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (1), 1-7.
- Öner, N. (1999). "İnsanda Öz ve Varoluş", Ahmet Tülek (der.). *Felsefe Yolunda Düşünceler*. (ss. 50-65). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özerkmen, N. (2012). "Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet", *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 2012, 1-19.
- <http://genclikdegerlerisempozyumu.org/sempozyum.html>
- <http://www.izafet.net/threads/deger-nedir-ve-nasil-olusur.526407/>
- <http://www.toplumdusmani.net/v2/sosyoloji/2807-toplum-nedir.html>
- <http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/teftis/Dokumanlar/2011-Suç.pdf>
- <http://www.frmartuklu.net/seviyeli-ciddi-konular/288373-deger-ne-demek-degerler-nasil-olusur-degerlerin-olusumuna-dinin-etkisi-nedir.html>

BİR TEHDİT UNSURU OLARAK MOBBİNG'İN ÖĞRENCİLERİN KARIYER PLANLAMASINA ETKİSİ: İSTANBUL KAVRAM MYO ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Sevinç ÖZGÜR¹, Öznur NARDALI¹, Özge ÇONAK², Aysu ŞAHİN³

ÖZET

Bu çalışmanın amacı iş yaşamında bir tehdit unsuru olarak algılanabilen “Mobbing” olgusunun öğrencilerin kariyer planlaması üzerine etkisini araştırmaktır. Bu kapsamda nicel araştırma yöntemi olan anket tekniği araştırma yöntemi olarak seçilmiştir. Araştırmanın evrenini İstanbul Kavram Meslek Yüksekokulu'nun öğrencileri oluşturmaktadır. Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Programı, Aşçılık Programı, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı ve Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı öğrencileri bu çalışmanın analiz birimi olarak belirlenmiştir. Öğrencilere yapılan anketlerden elde edilen veriler, SPSS for Windows 16.0 (Statistical Package for Social Sciences for Windows) paket programı kullanılarak değerlendirilmektedir. Bu araştırmanın sadece bir meslek yüksekokulunun iki programının öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Araştırma birden çok meslek yüksekokulunun daha fazla programında ve farklı illerdeki öğrenciler üzerinde uygulanarak genişletilebilir.

Anahtar Kelimeler: Mobbing, Kariyer Planlaması, Tehdit

1 İstanbul Kavram MYO

2 İstanbul Esenyurt Üniversitesi

3 Anadolu Üniversitesi

GİRİŞ

Son yıllarda bilim adamları yönetim ve örgüt psikolojisi alanında rekabette kaynaklanan iş yerinden uzaklaşma, gerilme vb. neden olan “mobbing” olgusu üzerine odaklanmıştır. (Gül ve Ağıröz, 2011). Mobbing (Bullying) kavramı, işyerinde zorbalık, duygusal taciz olarak da kabul gören, bir kişinin veya bir grubun hedef seçilen bir kişiye yönelik uyguladıkları, ısrarlı, sistematik, aşağılayıcı, hakir görücü, yıldırıcı söz ya da eylemler olarak tanımlanabilir (Demir, 2009).

Mobbing tek bir nedene bağlanamayan, uygulayıcı başta olmak üzere diğer çalışanlar, örgütün kendisi hatta kurbanın kendisinden bile kaynaklanabilen kadar karmaşık bir süreçtir. Ancak genel olarak mobbing nedenlerini kişisel faktörler (kurbanın ve tacizcinin psikolojisi, karakteri) ve dışsal faktörler (örgütsel ve toplumsal faktörlerden meydana gelen etmenler) olarak sınıflandırabiliriz (Aygün, 2012).

Esasen “mobbing” kavramında, “sıklık”, “süreklilik”, ve “güç farklılıkları” olarak ifade edilebilen üç temel kriter bulunmaktadır. Bu konu hakkında yapılan araştırmalara göre, en kısa mobbing süresi 6 ay; genelde ortalama süresi 15 ay; sürecin kalıcı ağır etkilerinin ortaya çıktığı dönem ise 29-46 ay olarak saptanmıştır. Dolayısıyla işyerinde yaşanan olumsuz bir davranış süresinin en az 6 ay ve haftada bir tekrarlanması gerektiği ifade edilebilir (Tengilimoğlu, Akdemir Mansur, 2009).

532

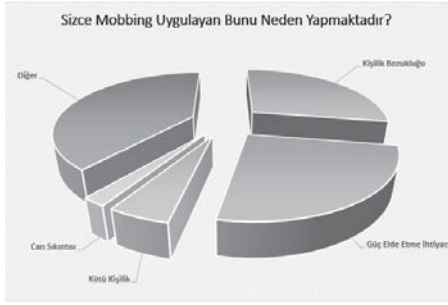
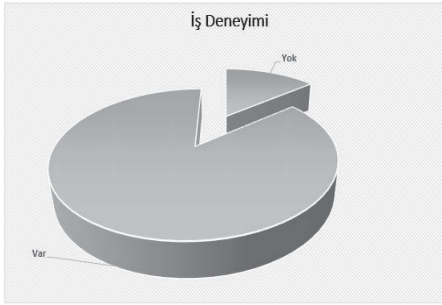
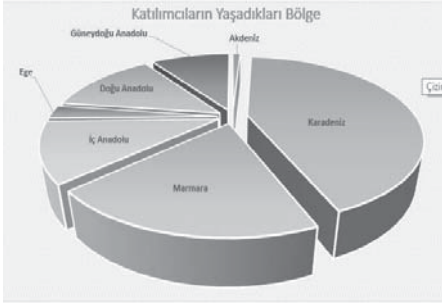
Bu çalışmanın amacı bir tehdit unsuru olarak görülen mobbing’in genç bireylerin iş yaşamında hedefledikleri ve planladıkları kariyer noktası için ne denli etki yarattığını ortaya koymak ve ulaşılan veriler doğrultusunda öneriler sunmaktır.

YÖNTEM

Hizmet sektöründeki kadın öğrencilerin sektördeki cinsel eşitsizlik algısını ölçebilmek amacıyla araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu yazarlar tarafından geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özellikleri, ikinci bölümde katılımcıların mobbing algısını ölçmektedir. Çalışma 2014 yılı Haziran ayında ağırlama hizmetleri ve sağlık hizmetleri programlarında öğrenim göre 50’si erkek 50/100 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 17.0 programına aktarılarak analiz edilmiştir

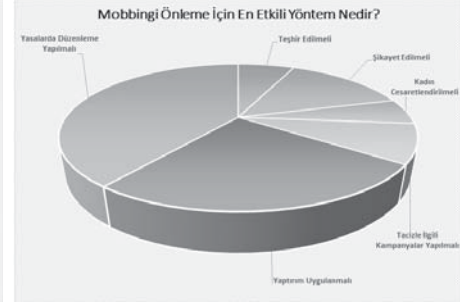
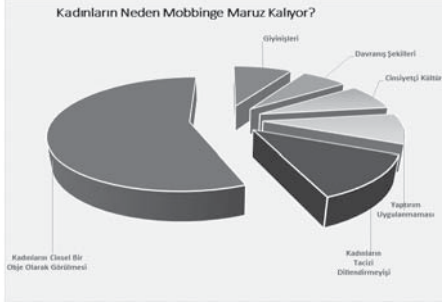
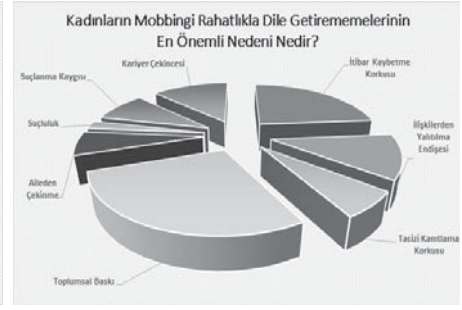
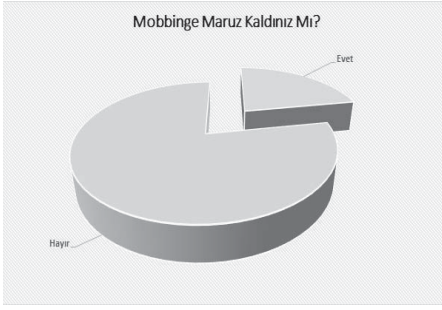
BULGULAR

Katılımcılara dair demografik veriler incelendiğinde katılımcıların %35.4 (35)'ünün 17-20 yaş aralığında, %50.5 (50)'inin 21 yaş ve üstü olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %14.1 (14)'i yaşını belirtmemiştir. Katılımcıların %65.7'si kıyı bölgelerden (Marmara, Karadeniz, Ege, Akdeniz), %33.3'ü diğer bölgelerden (İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu) gelmişlerdir.

Öğrencilerin yaşadıkları bölge ve mobbing deneyimleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p=0,003$). Katılımcıların %74.7'si Sağlık Hizmetleri, %24.2'si Ağrıma Hizmetleri programı öğrencisidir. Katılımcıların %41.4'ünün özel sektörde, %49.5'inin kamuda çalışmayı düşündüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin %38.4'ü halihazırda çalışma hayatı içerisindeyken %48.5'i sadece staj deneyimi yaşamıştır. %13.1'i ise hiç çalışmamıştır. Öğrencilerin çalışma durumu ile mobbing uygulayıcıların bunu neden yaptığı arasında bir bağlantı bulunamamıştır ($p=0,121$). Modern hayatın getirdiği temel sorunlardan birisi haline gelen psikolojik tacizin sonuçları ve etki alanı oldukça geniştir. Bireyler, böyle bir sorunu bilmekte, yaşamakta, ancak tanımlama ve çözüm konusunda bir adım atamamaktadır. Araştırmaya katılanların %21'inin daha önce mobbing deneyimi vardır. Katılımcıların büyük çoğunluğuna göre mobbinge maruz kalanların bunu dile getiremeyenlerinin başlıca sebebi toplumsal baskıdır (%22).

Araştırmaya göre katılımcıların yaşları ile mobbinge maruz kalanların bunu dile getiremeyeiş sebepleri arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($p=0,006$). İşyerinde psikolojik taciz, bireyin saygısız ve zararlı bir davranışın hedefi olmasıyla başlamakta ve daha sonra tacizcinin saldırgan eylemleriyle devam etmektedir. Katılımcıların yarıya yakın bir kısmı (%49,4) mobbinge maruz kalan kadınların en fazla cinsel içerikli şakalar, istenmeyen fiziksel temas ve sırnaşma durumlarıyla karşı karşıya kaldıkları görüşündedir. İş yaşamında psikolojik taciz vakalarının görölme sıklığı, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel ve ahlaki norm ve değerleri ile yakından ilgilidir. Araştırmaya katılanların %36'sı psikolojik tacizi önlemek için yasalarda düzenleme yapılması gerektiğine inanmaktadır.

SONUÇ

Araştırmanın sonucunda, mobbing algısının çalışma yaşam kalitesine yönelik saldırılar boyutu haricinde mobbingin sonuçları üzerinde anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Psikolojik taciz davranışlarının nedenleri, tacize maruz kalanlar hususunda öğrencilerin algıları vurgulanmıştır. Bu bağlamda, çalışanların ve çalışan adayları olan öğrencilerin iş ortamındaki psikolojik taciz davranışlarını tanımlamaya yönelik eğitim programları düzenlemeleri önerilebilir.

Bu durumda öneriler şu şekilde sıralanabilir; mobbing ile mücadele için;

1. Toplumumuzun algıları göz önünde bulundurularak, öncelikle bir denetim mekanizması geliştirmeli, periyodik olarak kurum içinde memnuniyet anketleri gibi çalışmalar yapılarak doğru bilgiye ulaşma çabalarını geliştirmeli ve katılımcı yönetim anlayışının oturtulması için sistemi açık hale getirmek adına gerekli değişiklikler yapılmalıdır.
2. Son olarak mobbing unsurunun üstesinden gelebilmek için mobbing ile bireysel ve örgütsel başa çıkma yolları ile ilgili çalışanların yanı sıra çalışan adayları olan öğrenciler de

KAYNAKÇA

Aygün, H. A., "Psikolojik Yıldırma (Mobbing) Üzerine Nitel Bir Araştırma, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi, Sayı: 5, Ocak 2012.

Demir, Y., Mobbing'in Kişisel ve Örgütsel Etkileri Üzerine Bir Araştırma, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S(3), ss: 99-111, 2009.

Gül, H., Ağıröz, A., "Mobbing ve Örgütsel Sinizm Arasındaki İlişkiler: Hemşireler Üzerinde Bir Uygulama", Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi, C XII, SII, ss: 27-47, 2011.

Tengilimoğlu, D., Akdemir Mansur, F., "İşletmelerde Uygulanan Mobbingin (Psikolojik Şiddet) Örgütsel Bağlılığa Etkisi", Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, ss: 69-84, Yıl:2 Cilt:1 Sayı:3, Yaz 2009 ISSN 1307-9832.

KADIN CİNAYETLERİNİN VE SUÇ KORKUSUNUN GÖRSELLER ÜZERİNDEN MEDYADA YENİDEN ÜRETİMİ: RADİKAL GAZETESİ ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Songül SALLAN GÜL¹, Araş. Gör. Yonca ALTINDAL²

Özet

536

Kadınların eş baba, erkek kardeş gibi yakınları ya da tanımadığı erkekler tarafından öldürülmesi olarak tanımlanan kadın cinayetleri olgusunun sosyolojik analizi, toplumsal kurum ve mekanizmaları inşa eden ataerkil yapıyı ve değerler sistemini sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Özünde kadın bedenine ve yaşam hakkına yönelik bir saldırı olan şiddet türü olarak kadın cinayetleri yasalarla yasaklanmış olup, cezai müeyyideleri olan bir suçtur. Bu bağlamda kadın cinayetleri ülkemizde Türk Ceza Kanunu'nun birçok maddesinin yanında 6284 sayılı yasa ile de suç kapsamına alınmıştır. Dünya genelinde her yıl yaklaşık 66.000 kadın, erkek şiddetiyle öldürülmektedir. Türkiye'de töre ve namus cinayetleri dâhil, son on iki yılda 1.246 kadın, yakınlarındaki erkekler tarafından cinayete kurban gitmiştir. Ancak yasaların suç tanımı ile suçun kültürel boyutu arasındaki çelişkiler ve ataerkil ikilemler, kadın cinayetlerini engelleyememektedir. Nitekim 2012 yılında koruma talep eden kadınların dörtte üçü koruma talebi altındayken, üçte biri de sığınma evinde ve koruma kararı devam ederken öldürülmüştür. 2014 yılında da, 26 kadını ne devlet ne de yasa koruyamamış, koruma altında olmasına karşın hayatları ellerinden alınmıştır.

Suç ve suç korkusunun psikolojik boyutunun ötesinde, sosyolojik olarak suçun kamusal ve özel alanda ataerkil kültürel inşası önemli bir sorundur. Yasaların tanımlanışından uygulanışına kadar olan bir dizi süreçte, top-

1 Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

2 Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

lumsal cinsiyet rol örüntü ve değerler sistemi belirleyici rol oynamaktadır. Kadın cinayetleri bu bağlamda çoğu kez cinslerin eril tahakkümünün bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya da bu olguyu doğrudan ya da dolaylı mesajlar ve görseller aracılığıyla yeniden üretmektedir. Bu çalışma medyada kadın cinayeti haberlerini görseller bağlamında Radikal Gazetesi örneğinde toplumsal cinsiyet analizi etrafında incelemektedir. Özellikle “fotoğraflar” aracılığıyla toplumsal içerikli görsel hafıza biçimlendirilmekte, istenilen mesajlar zihinlere işlenmektedir. Bu çalışmada görsellerin simgeselliğinin toplumsal gerçeklik üzerindeki gizil ve meşru olanı üretme potansiyeli, kadın cinayetleri örneğinde toplumsal cinsiyet boyutuyla değerlendirilmektedir. Gazetenin 1 Ocak 2013-31 Aralık 2013 tarihleri arasındaki bir yıllık dönemde yer alan 79 kadın cinayeti haberinin görselleri incelenmiş, haber içerikleriyle karşılaştırılarak, cinsiyetçi sunum ve imgeler tartışılmıştır. Kadın cinayeti haberlerinde yer alan görsellerin nitelikleri; haberin boyutu, kamusal-özel alan kurgusu, mekânsal ve ilişkisel nitelikleri, mağdur ve failin resmediliş biçimleri temelinde irdelenmiştir.

Giriş

1960'lardan itibaren pek çok ülkede yelpazesi genişleyen kadın hareketinin öncülüğünde kadına yönelik şiddet olgusu tartışılmaya açılmış ve şiddetin önlenmesinde kurumsal mekanizmalar arasında medyanın rolü tartışılmaya başlanmıştır. Ülkemizde ise bu konu 1980'lerle birlikte gündeme gelmiş, medyaya yönelik eleştirel bakış ise 1990'larda gelişmiştir. Özellikle ataerkil yapı ve değerler sisteminin bir sonucu olan kadına yönelik şiddet, suç kapsamına alınmıştır. Ancak gündelik hayattaki ataerkil dirençler nedeniyle çoğu kez yasalar uygulamaya konulamamış, bu nedenle şiddetle mücadelede hukuksal önlemler biçimsel anlamın ötesine geçememiştir (Kümbetoğlu, 2010; Gillespie vd., 2013:1). Bu nedenle kültürel alanın kodlarının nasıl üretildiği konusu da tartışılmaya açılmıştır.

Türkiye özelinde “namus, töre cinayetleri ya da namus suçları” olarak adlandırılan kadın cinayeti olgusu, katı ataerkil örüntü ve davranış kodları ile cinsiyetçi özellikleri barındıran kültürel ve toplumsal yapının göstergesidir. Kadınların erkek egemen yapının norm ve süreçlerinde ikincilleştirilmeleri, kamusal alana sınırlı katılımları ya da katılamamaları kadınları korunaksız ve güvenliksiz bırakmakta, başkalarına bağımlı bir yaşamı süreğenleştirmektedir. Kadına yönelik şiddetin ve kadın cinayetlerinin varlığı ile şiddete maruz kalma ve ölüm korkusu beraberinde kadınların yaşam haklarını ellerinden alınmasına kadar götürülebilmektedir. Öyle ki Türkiye örneğinde bile öldürülen kadın sayısı her geçen gün artış göstermektedir. Son on iki yılda bu sayı toplamda 1.300'e ulaşmıştır. Töre

ve namus cinayetleri dâhil, 2002 yılında 66 olan kadın cinayeti sayısı, 2013 yılında 237'ye ulaşmıştır (Sallan Gül ve Altındal, 2014).

2013 yılında kadın cinayetleri, en çok erkek eş (%44), erkek arkadaş (%11), eski eş (%7) ve eski erkek arkadaşlar (%5) tarafından işlenmiştir. Kadın cinayetinin nedenlerinin başında boşanma (%30) gelmekte, bunu kadının kendi hayatına ilişkin karar vermesi (%26) izlemekte, kıskançlık (%13) ise üçüncü sırada gelmektedir. Kadın cinayetlerinde kadınların öldürülme biçimleri bakımından incelendiğinde; ateşli silahların kullanımı %50 olurken, kesici alet kullanımı %32, darp etme ise %10'dur. Boğulma ve yakılma da %1 oranında kadınların ölümüne yol açmaktadır. 2013 yılında öldürülen 237 kadının 25'inin koruma talebinde bulunmasına karşın, sadece 18 kadının bu talebinin gerçekleştiği görülmektedir. 2013 yılındaki bu verilerin yanı sıra 2014 yılı için de faili erkeklerden oluşan cinayetlerin sayısı azalmayarak, 294 kadına ulaşmıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2015).

Günümüz Türkiye'sinde kadın cinayetleri; namus, kıskançlık ve töre cinayetleri olmak üzere gerek yazılı, gerekse görsel medyada haber olmaktadır (İnci, 2013). Cinayete kurban giden kadınların daha önceden suç korkusunu yaşadıkları ve bu nedenle pek çok tedbire başvurdukları bilinmektedir. Suça ilişkin korkunun kuralları ise, birtakım normatif öğeler ve anlam kodlarından oluşmaktadır (Kul, 2009:62). Ancak bu kadınlar, öldürülmelerinden önce yaşama dair güvensizlik duyguları taşımalarından dolayı suça ilişkin korkuları yaşamışlardır. Bu kadınlar, devlet organlarına koruma talebinde bulunmuşlar; ancak devlet organları tarafından her an öldürülebilecekleri dikkate alınmadığı için kadınların yaşam hakları sonlanmaktadır. Bu nedenle kadınlar, her an suç korkusu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu doğrultuda temel yaşam haklarının güvende olmadığı toplumlarda kadınlar, öldürülme riski ve korkusu nedeniyle sosyal alandan dışlanmaktadır.

Bu çalışmada ulusal bir yayın organı olan Radikal Gazetesi örneğinde kadın cinayeti haberlerindeki görsellerin nitelikleri değerlendirilmekte, cinsiyetçi öğelerle suç korkusu arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu doğrultuda suç korkusu kuramları ile kadın cinayetlerini açıklayan kuramlar arasındaki ilişki tartışılmaktadır. Son olarak Radikal Gazetesinde yer alan kadın cinayeti haberlerindeki görseller bağlamında medyada cinsiyetçiliğin ve suç korkusunun nasıl üretildiği tartışılmaktadır.

Kadın Cinayeti Olgusunun Kuramsal Zemini

Aileiçi şiddet ve özelinde de kadın cinayetleri suç kuramlarında suç oluşturana etkenler bağlamında açıklanmaktadır. Bu olguyu yapısal işlev-

selci yaklaşım etrafında açıklayan sosyal düzensizlik kuramcıları, 1920'li yıllardan beri genel suç kuramları bağlamında kadın ölümlerini, cinayet vakalarının sıradan türü olarak ele almakta ve failin cinsiyetinin bir ögesi olarak değerlendirmektedirler. Böylece suç, bireylerin içinde buldukları toplumun genel kültürel kodlarından sapma olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca suçun işlenmesinde; düşük ekonomik statü, etnik heterojenlik ve yerleşim hareketliliği etkenleri ile cinayet olgusu sorgulanmaktadır (Shaw ve McKay, 1972; Sampson ve Groves, 1989; Snell, 2001). Ancak bu yaklaşımda; aileiçi şiddet ve kadın cinayetleri sadece bir suç türü olarak ele alınması nedeniyle; toplumsal cinsiyet düzeni, cinsiyetçi yapılar, süreçler, aktörler ve ataerkil aile yapıları sorgulanmamaktadır.

Benzer biçimde kadına yönelik şiddeti ve kadın cinayetlerini açıklamaya çalışan sosyal öğrenme kuramı, failin saldırgan davranışını açıklamaya çalışmaktadır. Bu kuram, aile yapılarını, çevresel deneyimlerini ve kitle iletişim araçlarının etkileri temelinde modern toplumlardaki şiddet davranışına odaklanmaktadır (İçli, 1998:99). Özellikle suçun öğrenilen ve taklit edilen bir davranış olarak ortaya çıktığı öne sürülmekte ve şiddetin kuşaklar üzerindeki etkisine değinilmektedir. Ayrıca bu kuramda; aileiçi rollerin öğrenilmesi ile çocukluk döneminden itibaren şiddetin stresle başa çıkma ve çatışmayı çözme yöntemi olarak kabul edildiğine odaklanılmaktadır (Bandura, 1973; Sallan Gül ve Altındal, 2014:197). Ailede ebeveynler arasında yaşanan şiddete tanık olmuş erkeklerin, eşlerine fiziksel saldırıda bulunma ihtimalinin diğerlerine göre çok daha yüksek oranda şiddet uyguladıkları savunulmaktadır (Astin, Lawrence ve Foy, 1993; Fonagy, 1999; Dekeseredy, 2007). Bu kuram, kadın cinayeti olgusunu akrabalık ilişkilerinin suistimali ve aile içinde öğrenilen bir davranış döngüsü olarak değerlendirmektedir (O'Leary, 1988; Kratcoski, 1988). Ancak bu yaklaşım şiddeti, sadece saldırganlığa ve saldırganlığın öğrenilmesine indirgemekte ve toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle gerçekleşen şiddet eylemine bir anlamda normalleştirme işlevi yüklemektedir. Oysa bu rollerin doğuştan gelmemesi ve ataerkil yapı ile değerler sistemiyle öğrenilerek yeniden tanımlanması söz konusudur.

Geleneksel roller kadar eşitlikçi rol modelleri de söz konusudur. Bu anlamda bu rolleri feminist kuram sorgulamaktadır. Hem toplumda, hem de aile içinde şiddeti, sosyo-kültürel boyutta roller ve güç ilişkileri bağlamında ele alan feminist kuram, toplumsal cinsiyet bakışı ile şiddeti, erilliğin ve erkek kimliğinin oluşturulmasında önemli bir güç ve toplumsal kontrol kaynağı olarak kabul eder (Carderelli, 1997; Hearn, 1998).

1970'li yıllarda kadın örgütlerinin ve aktivistlerin çabalarıyla kadına yönelik şiddetin en ağır türü olarak kadın cinayeti olgusu feminist bakış

açısıyla tartışılmaya başlanmıştır (Timisi, 1996; Ağduk, 2005; Dursun, 2008, 2010, 2011; Güncel Bek ve Binark, 2011). Feminist teoriye göre geleneksel işbölümünde erkeğin baskın, kadının itaatkâr rollerde olması nedeniyle güç dengesi bozulduğu için aile içinde şiddet yaşanmaktadır. Erkeklerin korku, stres ve endişe gibi duyguları ifade etmede yetersiz kalacak şekilde sosyallasyona uğraması bunun bir göstergesidir. Ataerkil toplum ve aile yapısında erkekler; agresif, baskın, kıskanç ve koruyucu bireyler iken kadınlar; erkeklerin aksine pasif, edilgen, fedakar, alttan alan, itaatkar, baskıyı kabullenen ve öfkelerini açıkça yaşamayan bireyler olarak yetiştirilmektedir. Bu nedenle kadınlara karşı şiddet, eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin en temel mekanizmalarından biri olarak kabul edilebilir (Walby, 1990:142-143). Kadın cinayetlerini erkeklerin güç ve kontrol kullanarak gerçekleştirmiş oldukları eylemlere göre değerlendiren feminist kuramcılar, geleneksel ve/veya ataerkil toplumlarda kadınların eşleri ya da birlikte yaşadıkları kişilerden ayrılma istekleri karşısında öldürülme riskinin daha artış gösterdiği savunmaktadırlar. Özellikle erkeklerin ayrılmayı/boşanmayı kabul etmemeleri nedeniyle kadınlar açısından yaşamak, ayrılığı izleyen ay ve yıllarda daha tehlikeli ve riskli hale bürünmektedir. Kadınların hayatlarına dair kararları kendilerinin vermiş olmaları öldürülmelerine neden olmaktadır.

Ataerkil Yapıda Kadınların Kâbusu: Suç ya da Cinayete Kurban Olma Korkusu

Suç korkusu; “bir suça ya da kişinin suç ile ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği bir duygusal korku veya endişe reaksiyonu” olarak tanımlanmaktadır (Ferraro, 1995:23). Suç literatüründe ‘fear of crime’ olarak yer alan bu kavram, toplumda gerçekleşen suçlardan zarar görme korkusunu ifade etmek için kullanılmaktadır (Çardak, 2012:25). Suçların gerçekliği ile suç korkusu arasında doğrudan ilişki söz konusudur. Özellikle modern-kapitalist toplumlarda suç korkusunun suç oranlarına paralel olarak artış göstermekte olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla yüksek suç oranlarının ve şiddet eylemlerinin boyutunun beraberinde suç korkusunu doğrudan etkileyeceği ihtimalini güçlü kılmaktadır (Crew, 2005). Bunun yanı sıra cinsiyetler özelinde bakıldığında kadınlara, ataerkil toplum yapısının hâkim olduğu toplumlarda atfedilen roller neticesinde pasif ve itaatkâr olması dayatıldığı için erkeklerle göre daha çok korku duymaktadırlar (Franklin, 2009). Ayrıca bireylerin, kendileri dışında başka bireylerin maruz kaldığı suçlardan haberdar olmaları nedeniyle suç korkuları da artış göstermektedir (Ferguson ve Mindel, 2007).

Mesajların ve göstergelerin üretilmesinde etkili olan medya, özellikle yapılan haberler ve haberlerin içerdiği mesajlar aracılığıyla kadınların suç

korkusunu daha derinden yaşamalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda kadınlar, eril baskı ve erkek egemen yapının rol ve örüntüleriyle ikincil ve olumsuzlaştırıcı nitelendirilen rollerle tanımlandıkları için, suç korkusundan daha çok etkilenmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda suç korkusu olgusu toplumsal düzeyde, sosyal kontrol ve sosyal problem yaklaşımlarıyla ele alınmaktadır (Boers, 2003).

Suç korkusu ile kadın cinayeti olgusu yakından ilişkilidir. Toplumda sosyal düzenin bozulması nedeniyle suçun arttığını savunan sosyal problem yaklaşımı, özellikle medyanın suça ilişkin haberleri yapmasının toplumu suça ve suç korkusuna iteceğini savunmaktadır.

Medya, bireyler açısından dünyanın tehlikeli bir yer olduğunu sunarak suç korkusunu yaratmaktadır (Tulloch, 2000; Smolej ve Kivivuari, 2006). Sosyal problem yaklaşımı medyadaki haberlerle kadınların suç korkusuna itildiklerini belirtmektedir (Tulloch, 2000; Surette, 1998). Dolayısıyla suç korkusu suçların aktarılması sonrasında toplumda yaratılan bu güvensizlik duygusunun oluşmasında etkili olmaktadır (Demirbaş, 2010). Gazeteler bir yayın organı olarak bir yandan toplumu haberdar etmekte, diğer yandan katledilen kadınların haberlerini yaparak kadın okuyucuların her an cinayete kurban gidecekleri izlenimini vermektedir. Medyanın bilgilendirici rolü burada pejoratif bir kılıfa bürünmekte, özellikle gazetelerde olduğu gibi haberlerdeki kullanılan dil ve fotoğraflarla suç korkusu pekiştirilmektedir. Böylelikle ataerkil denetim ile kontrol mekanizmaları yeniden üretilmektedir.

Medyada Cinsiyetçi Yapılanmanın Görünümleri ve Görsellerdeki Yeri

Medya, toplumsal cinsiyetin yeniden oluşturulmasında önemli role sahip araçlardan biridir. Gündelik yaşam pratiklerinin aktarılması söz konusu olduğunda medya devreye girmekte, medya organları ilettikleri mesajlar aracılığıyla her türlü olguyu toplumsal olarak üretebilmekte ve yapılandırabilmektedir (Sevim, 2013). Toplumda var olan güç ilişkileri açısından bakıldığında da, haber üretme süreci ve işleyişi ikincil konumda olanların aleyhine işlemektedir. Bu doğrultuda habercilik anlayışı da en çok kadınları olumsuz etkilemektedir (Dursun, 2010). Genelde kadın haberleri medyada ölümle sonuçlandığında haber değeri taşımaktadır. Bunun nedeni de öldürmenin diğer şiddet türlerinden daha çok meydana gelmesi değil, ama dayak ve cinsel taciz gibi daha yaygın şiddet türlerinin olağan olaylar olarak görülüp gazetelere yansımamasıdır (Gencel-Bek ve Binark, 2011:10).

Medyanın kadına yönelik şiddeti arttırdığına yönelik tartışma 1980'lerle birlikte başlamıştır. Kadına yönelik şiddetin yanı sıra aileiçi şiddete karşı uluslararası bir mücadelenin gelişmeye başlaması ve bu konuda medyanın, devlet organlarının ve sivil toplum kuruluşlarının ortak sorumluluğu olduğu vurgusu gündeme gelmiştir (Dursun, 2010). Medyada kadınların konu edildiği diğer bir sorun alanı ise şiddet olaylarının içinde suçlayıcı ifadelerle maruz kalmalarıdır. Kadınların şiddeti kışkırtıcı söz ve eylemlerde buldukları, giyim ve tavırlarının 'rahat' olarak adlandırıldığı, bu nedenle 'genel ahlak kabulü'ne uyulmadığına dair ifadeler şiddet haberlerinde sıkça rastlanılmaktadır (Bek ve Binark, 2000).

Bir başka boyut, medyanın kadına yönelik şiddet haberlerini 'münferit olaylar' olarak sunmasıdır. Şiddet, cinsiyetçi dil aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Kadına yönelik yeni hak ihlalleri yaratılarak kadınlar teşhir edilmekte, böylece şiddetin meşruluğu gerekçelendirilmektedir. Kadına yönelik şiddet, 'bazı kötü, sapkın, cahil' erkeklerin 'bazı şansız' kadınlara uyguladığı şiddet üzerinden kurgulanarak kadına yönelik şiddet sistematığı göz ardı edilmektedir (Ünaldı, 2012:240).

Özellikle gazete haberlerinde haber içerikleri ve görseller şiddeti yeniden ürettiği için suç korkusunun yaşanmasına yol açmaktadır. Aslında haber "öykü" sü öznel kaynağını, "gerçeklik" lehine anlatım tarzı ve içerikle geliştirmeyi hedefler (Morse, 1998). Bu gerçeklik gazetelerin haberlerinin sadece metinlerinde yani yazılarında değil, aynı zamanda fotoğraflarında da sunulmaktadır. Fotoğraf, kitle iletişim işlevini yaygın olarak gösteren etkili bir araç olması nedeniyle yaşama dair her şeyin haber fotoğraflarına konu olabilmesini sağlamaktadır (Bayraktaroğlu, 2004). Fotoğraflar kullanıldığında, metne yeni anlam boyutları katarlar. Anlatım düzleminde fotoğraf, okuyucunun üyesi olduğu kültürün içerisine dağıtılmış olan ifade edici özellikler dağırıcığı içerisinde anlam kazanır. Bu dağırıcık fotoğrafla ya da daha geniş bağlamda görüntüyle ifade edilen bir temsil alanıyla sınırlandırılmaz. Fotoğrafi çekilen nesnenin anlatım özelliklerini anlamamıza olanak tanıyan aynı 'ipuçları', günlük konuları ve durumları anlatan bir çerçevede 'okunduğunda' hemen hemen herkes tarafından da kullanılırlar (Hall, 1973:177).

Haber öyküleri; olgu, eylem, zaman ve değer taşımakla yakından ilişkilidir. Anlam yapıları içerisinde kullanılan "fotoğraflar" aracılığıyla toplumsal içerikli görsel hafıza biçimlendirilmekte, *istenilen mesajların zihinlere ekilmesi amaçlanmaktadır* (Bayraktaroğlu, 2009:1). Bayraktaroğlu'na göre haber ve haberin gerçekliğine tanıklık eden *fotoğraf, belirli kodlardan oluşan metinlerdir*. Gazete üzerinde yer alan haber fotoğrafının kodlarını üreten özne, profesyonel pratikler ve üretilen ürün arasındaki bağ doğrultusunda

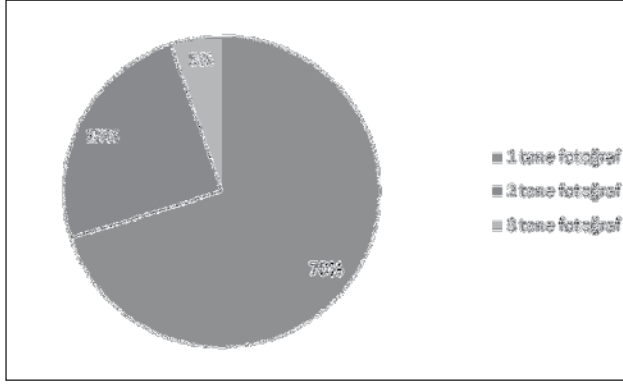
da oluşur. Bunlar; “foto muhabirinin bakış açısı”, “gazetenin kurumsal yapısını oluşturan sahipliği”, “ideolojik duruşu”, “tipografik öğelerin kullanım stratejisi”, “fotoğraf altı-üstü yazısı”, “haber manşeti”, “fotoğrafın yerleştirildiği yer ve kapladığı alan” birlikteliğinde oluşmaktadır (2004:267).

Haber fotoğraflarının günümüzde gazeteler için vazgeçilmez unsurlar olduklarını, öyle ki artık fotoğrafların gazetelerin “olmazsa olmazı” oldukları bilinmektedir. Fotoğraflar bir yandan gazete sayfasının estetiğini sağlamakta, öte yandan haber içeriğini desteklemektedir. Fotoğraflar, haberin doğruluğunun bir kanıtı olmakta ya da olduğu varsayılmaktadır. (Soygüder, 2013:1656; Bayraktaroğlu, 2009). Bu çalışmada kadın cinayeti haberlerinde kullanılan görsellerin, yani fotoğrafların ölüm ve öldürülme olgusu ve suç korkusunun nasıl üretildiği Radikal Gazetesi örneğinde ele alınmaktadır.

Radikal Gazetesindeki Kadın Cinayetleri Haberlerinin Görsel Sunumu

Bu çalışmada kadın cinayeti olgusunun medyadaki görünümünü fotoğraflar üzerinden Radikal Gazetesi örneği üzerinden analiz edilmektedir. Radikal Gazetesinin 1 Ocak 2013-31 Aralık 2013 tarihleri arasındaki bir yıllık dönemdeki kadın cinayeti haberleri incelenmiş, kadın cinayeti haberlerinin yer alışı biçim ve süreçleri ile görselliğin sembolü olan fotoğrafların toplumsal cinsiyet analizi suç korkusunu yeniden üretme potansiyeli bağlamı olarak değerlendirilmiştir.

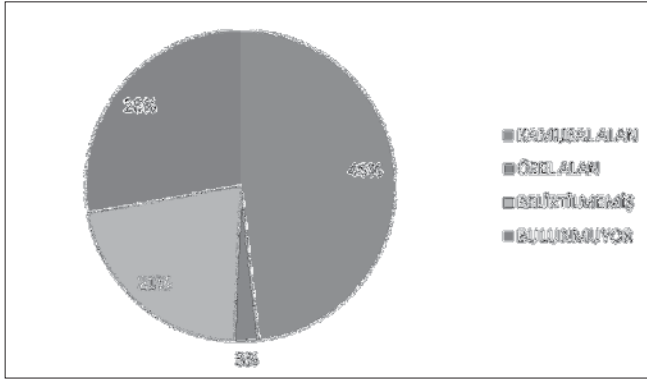
2013 yılı içerisinde 237 kadın cinayeti işlenmesine karşın, Radikal Gazetesinde kadın cinayetlerini konu alan 79 adet haber yayınlanmıştır. Kadın cinayeti haberlerinin %62’si, gazetenin 8. ve 9. sayfalarında yer almıştır. Sadece 1 haber 1. sayfada kendine yer bulurken, ağırlıkla iç ve arka sayfalarda ilgili haberler yayınlanmıştır. Medya analizi bakımından kadın cinayeti haberleri ‘ciddi haberler’ kategorisine girmemiştir. Magazin değeri taşıyan haber kategorisinde yer alabilen kadın cinayetlerinin 57’sinde (%72) fotoğraflar; haberlerin en önemli göstergesi, destekleyicisi ve haberlerin okuyucuya kanıtlayıcı ögesi olarak sunulmuştur.

Şekil 1: Kadın Cinayeti Haberlerinde Fotoğrafların Yoğunluğu

Şekil 1’de görüldüğü üzere 79 kadın cinayeti haberinin %70’inde 1 tane fotoğrafa yer verilirken, haberlerin %66’sında birer paragrafla konu ele alınmıştır. Görsel olarak fotoğraflar, haberlerin sunumu açısından vazgeçilmez öneme sahip medya malzemeleridir. Fotoğraflar haberlerle ilgili öngörü oluşmasına kaynaklık ederler ve günümüzde haberin gerçekçiliği, yer alan fotoğrafın okuyucuyu ne kadar etkilediği ölçüsünde değer kazanmaktadır (Bayraktaroğlu, 2009; Soygüder, 2013:1656). Dolayısıyla gazetelerde yer alan haber fotoğrafları gerçekliğin ‘salt ispatı’nın ötesinde, yaşamın kurgulanmış ve/veya inşa edilmiş niteliğini ortaya koyar. Gerçeklik görsel göstergeler üzerinden topluma aktarılır (Bayraktaroğlu, 2009:8). Fotoğraflar ‘gösterilen’ olaylar karşısında farkındalığın kazanılması ile sunulan gerçekliğin sorgulanması işlevini taşımaktadır. Haber fotoğraflarının insan yaşamında ‘gündelik hayat’ın (Bayraktaroğlu, 2004) keşfine dair her olguyu içermesi gerçeklik ile yakın ilişkisini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Radikal Gazetesinin kadın cinayeti haberlerinde görsel sembollerin gazeteler için bu kadar önemli olmasına rağmen, haber metinlerinin yarısına yakınında ya münferit olaylarmış gibi yer verilmekte ve görsel malzemeler yer almamakta ya da çok küçük boyutta (10 haber) resimler sunulmaktadır. Ayrıca gazetede yer alan 12 haber fotoğrafı (sadece 1’i fail olmak üzere), vesikalık fotoğrafıdır. Hall (2003)’ün de belirttiği üzere vesikalık türündeki insan fotoğrafları olayın gerçekleştiğine dair tanık olduğunu ifade etmektedirler. ‘İşte hakkında konuştuğumuz adam bu, o gerçekten var’ anlamını taşımaktadırlar. Bu nedenle fotoğraflar, ‘gerçekler’in kayıtları olarak belirlenmektedir (2003:261). Vesikalık türündeki fotoğrafların varlığı bu bakımdan önemli olmakla birlikte; fotoğraflarda faile, yani cinayeti işleyen erkeğe yer verilmemektedir.

Şekil 2: Kadın Cinayeti Haberlerinin Görsellerinin Veriliş Yerleri

Kadın cinayetleri haberlerinde verilen görseller incelendiğinde; yaklaşık yarısının (%48) kamusal alanda fotoğraflandığı görülmektedir. Özel alana ilişkin fotoğraflar oldukça az yer almaktadır. Ancak en önemlisi haberlerin büyük kısmında kamusal ya da özel alana ilişkin net veri görsellerde ya belirtilmemiş (%21) ya da haberlerde fotoğraflara dahi yer verilmemiştir (%28). Bu nedenle cinayetlerin sonrasında haberin çarpıcılığına ve gerçekliğine ilişkin görsel malzemenin tam anlamıyla yeterli olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir.

545

Tablo 1: Kadın Cinayeti Haberlerinde Kurbanların Faillerle Yakınlık Dereceleri

Failin Statüsü	Sayı	Yüzde
Kadınların Birlikte Yaşadıkları Kişiler (Eş, Eski Eş, Nişanlı, Sevgili, Eski Sevgili)	51	%64
Kadınların Yakın Erkek Akrabaları (Kayınpeder, Kayınbirader, Kardeş, Oğlu)	10	%13
Kadınların Yakın Kadın Akrabaları (Kızı, Abla, Kayınvalide)	2	%3
Kadınların Yakınında Bulunan Kişiler (Komşu Erkek)	1	%1
Kadınların Yakınında Bulunmayan Kişiler (Tanınmayan Bir Erkek, Yakınında Bulunmayan Bir Erkek)	6	%8
Belirtilmemiş	9	%11

Failin cinsiyeti ve statüsü kurbanına olan yakınlığı temel temalardan biri olarak haberlerin odağında verilmektedir. Kadın cinayeti haberlerinde faillerin akrabalık kimlikleri öne çıkartılmakta ve eril bakış iki türlü yansıtılmaktadır. İlki failin akrabalık statüsüne hem haber başlığında, hem de içerikte yer verilmekte, aile içi cinsiyet rolüne dikkat çekilmektedir. 79 haberde cinayet failinin %44'nün eş ve eski eş, %17'sinin de nişanlı ya da

eski nişanlılardan oluştuğu yani faillerin toplamda %61'inin kadının en yakınındaki erkekler olduğu bilgisi verilmektedir. Ancak, erkek faillerin fotoğrafları çoğu kez buzlanarak medya etiği korunurken, kadınlar ifşa edilmekte, ölümün detayları okuyucuda suç korkusu oluşturacak şekilde sunulmaktadır (Sallan Gül ve Altındal, 2014:209-210).

Kadın cinayeti haberlerinin %8'inde erkekler tarafından öldürüldüğü belirtilmektedir. Bu oran suç korkusu açısından cinayete kurban edilen kadınların tanımadığı erkekler tarafından da her an öldürülebileceklerine dair bir izlenimle haberleştirilmektedir.

Tablo 2: Cinayet Mahallinin Kent ve Bölge Olarak Dağılımı:

Cinayetin Olduğu İller (İlk Beş İl)		Cinayetin İşlendiği Coğrafi Bölge	
İstanbul	(%20)	Marmara Bölgesi	(%31)
İzmir	(%11)	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	(%21)
Diyarbakır	(%11)	Ege Bölgesi	(%18)
Adana	(%8)	Akdeniz Bölgesi	(%14)
İzmit	(%5)	Karadeniz Bölgesi	(%9)
Konya	(%4)	İç Anadolu Bölgesi	(%5)
Diğer iller	(%41)	Doğu Anadolu Bölgesi	(%1)

Kadın cinayetlerinin işlendiği il ve coğrafi bölge dağılımına bakıldığında kadınların yarısının İstanbul (%20), İzmir (%11) ve Diyarbakır (%11) gibi büyük büyükşehirlerde öldürüldüğü görülmektedir. Çoğunluğu göçle gelmiş olan aileler büyükşehirlerde yaşantılarını devam ettirseler bile geleneksel rol örüntüsü ve beklentiler devam etmekte, mekânla modernleşme arasında beklenen ilişki dönüşmemektedir. Yine bölgeler açısından konu değerlendirildiğinde de, İstanbul ilinin yer aldığı bölge olan Marmara Bölgesinin %31 oranıyla kadınların en fazla kadın cinayetine uğradığı bölge olmaktadır. Kadın cinayeti haberleri konu edildiğinde, bu olgunun özellikle Doğu Anadolu Bölgesine ve Güneydoğu Anadolu Bölgesine özgül bir sorun olarak görülmesinin aksine Türkiye'nin tüm bölgelerinin geneline yayıldığı belirlenmiştir.

<p>21 Ağustos 2013 Çarşamba</p> <h2>Aile Bakanlığı'na mahkemededen ret</h2> <p>Esenyurt'ta hırsanma davası açan esi Pınar Sahin'i kafasına tek kurşun sıkarak öldürdüğü iddiasıyla yargılanan Abbas Sahin'in davasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nun müdahil olma talehi reddedildi. Bakırköy 5. Ağır Mahkemesi'nde görülen duruşmaya 'kasten adam öldürme' suçundan ağır istinamsız müebbet hapis cezası istenen tutuklu sanık Şahin, eskiye tartıştığı sırada silahın yanlışlıkla patladığını öne sürdü. Allenin avukatı sanığa, esine şiddet uygulayıp uygulanmadığını soradı. Mahkeme Başkanı Ömer Güvenç, soruların yargılama konusuyla ilgili olmadığını...</p> 	<p>17 Aralık 2013 Salı</p> <h2>Koruma kararının bittiği gün öldürüldü</h2>
--	--

Fotoğraflarda genellikle maktule odaklanılmaktadır. "Bu kadın gerçekten vardı, ama öldürüldü" iletisi okuyucuya sunulmaktadır.

Vesikalık Fotoğraflarda Cinsiyetçi Öğeler

 <p>Gülay Yaşar davası AİHM'de</p>	<h3>İki hamile kadın bebekleriyle öldü</h3> <p>Kıymet Demir</p>	<h3>Eş katiline jet talep: Müebbet</h3>
<h3>9 aylık hamile dövülerek öldürülmüş</h3> 		<h3>3 yıldır kayıp olan Sinem'i sevgilisi öldürmüştü</h3>

Cinsiyetçi, muhafazakâr ve geleneksel kodlarla bezenmiş ataerkil yapı, medya aracılığıyla kadınların bedenleri üzerinde denetim kurmakta, aynı zamanda onları suç korkusu içerisinde yaşamalarına neden olmaktadır. 12 vesikalık fotoğrafta öldürülen kadının fotoğrafı haberlerle beraber sunulmaktadır. Başu açık ya da başörtülü fark etmeksizin tüm kadınlar bakımlı ve makyajlı şekilde resmedilmektedir. Burada, vesikalık fotoğraflarda kadınların bakımlı olan 'modern kadın' algısı üzerinden cinsiyetçi mesajlar iletilmektedir. 'Modern kadın olmak, kendi yaşamı üzerinde erkeklere rağmen karar vermek, ataerkil kodlara ve davranış kalıplarına karşı gelmek, kadınları ölüme götürmektedir' mesajı mağdurun görselliğiyle verilmektedir. Aynı zamanda kadınların görselleri ve üstelik modern kadın imajları haber içeriğiyle beraber verilmekte ve onları nasıl ölüme götüreceği imgesi kadınlarda suç korkusu yaratmaktadır.

Düğün Fotoğraflarının Dili

Fotoğraflar incelendiğinde ise, 57 haber fotoğrafının 6'sında çiftin düğün fotoğrafına yer verilmiştir.

548

Medya aracılığıyla sunulan “mutlu aile tablosu”nda kadının yerinin aile olduğu, onun en mutlu anı olarak verilen düğün fotoğrafı ile imgesel olarak vurgulanmaktadır. Ancak aynı zamanda “Mutluydu ama öldürüldü” mesajını da içeren fotoğrafların yer aldığı haberlerde, bu mutlu ailenin dağılmasının nedeni olarak kadının kendisinin verdiği kararlardan kaynaklandığının altı çizilmektedir. Kadınların boşanma kararını almalarının ya da ev içi geleneksel ve cinsiyetçi sorumlulukları yerine getirmemelerinin beraberinde onların ölümlerinin eşlerinin elinden olduğu mesajı fotoğraflarlarda açıkça görülmektedir. Bu aynı zamanda yaşamlarının sonlanabileceği mesajını ve tehdidini de içermektedir. Dolayısıyla kadın cinayeti haberleri, kadınlar aleyhine cinsiyetçi bir “seyir malzemesi” haline getirilerek haberleştirilmektedir (Sallan Gül ve Altındal, 2014:209).

Radikal Gazetesinin yukarıda yer alan 16 Ocak 2013 tarihli 9. sayfasında yayınlanan “Bir Aile Sırlarıyla Yok Oldu” başlıklı haberde 2 ayrı fotoğraf bulunmaktadır. Üst fotoğrafta evin önü, çocuk bisikleti, çalı süpürgesi olan kerpiçten bir ev fotoğrafı ile sağ köşede çiftin düğün fotoğrafına yer verilmektedir. Fotoğraflarda bu ailenin dar gelirli bir aile olduğu, öldürülen kadının temiz ve titiz bir ev kadını olarak, geleneksel rollerini yerine getiren ‘olması gereken’ bir kadın olduğu imgesi çizilmektedir. Fotoğrafta çalı süpürgenin yanında duran mavi çocuk bisikleti ise, geleneksel kalıplarda mavi renk erkek çocuğa atfedildiği ve toplumda bu kalıplara uygun yaşadığı için bu evde en az 1 tane erkek çocuğun olduğu, dolayısıyla öldürülen kadının hem ev kadını, hem de erkek çocuk annesi olduğu bilgisine ulaşabilmektedir.

Hall’ün (2005)’de belirtmiş olduğu gibi haber fotoğrafları, tasarımladıkları olayın gerçekliğine şahitlik etmekte, meydana gelen olayların fotoğrafları ile ‘bu olay gerçekten meydana geldi ve bu fotoğraf bunun delilidir’ mesajı verilmektedir. Haberde süpürge imgesi; ev kadını ve anne olan kadını, bisiklet ise erkek çocuğunu temsil etmektedir. Bu imgelerin yan yana aynı fotoğraf karesinde verilmiş olması ise, cinsiyetçi bakış açısı ile fotoğrafın sunulduğunun açıkça kanıtıdır. Çünkü ataerkil aile yapısı, kadınları özel alan yani ev alanı ile eşleştirerek, ‘iyi eş’, ‘iyi ev kadını’ ve ‘iyi anne’ rolleri ile yaşamlarının sınırlarını çizmektedir. Bu nedenle kadınlar, erkek egemen sistemin koymuş olduğu kurallara uygun davranışlar sergilemek zorunda bırakılmaktadırlar. 2. fotoğraf karesinde ise öldürülen kadının ve şüpheli olarak bahsedilen eşiyile düğün fotoğrafları yer almaktadır.

2013 yılı Radikal Gazetesinde yer alan 79 kadın cinayeti haberi içerisinde 57 haberin fotoğraflarla beraber aktarılması söz konusudur. Bu haberlerin 6 tanesinde düğün fotoğrafı bulunmaktadır. %9.5’luk bir oranda bulunan düğün fotoğraflarının gizil mesajı kadınların mutlu olmalarının ancak düğün töreniyle gerçekleşeceğine dair savunudur. Böylelikle kadınların geleneksel rol kalıplarına uyararak evlendiklerini, ancak bu mutluluğun bile bir gün sona erebileceğine ilişkindir. Bu haberde yer alan düğün fotoğrafında kadın geleneksel kodlara uyum sağlamış, başörtülü bir kadın olarak sunulmuştur. Dolayısıyla başı açık, ya da başörtülü fark etmeksizin tüm kadınlar evlenirler ve bu kadınların bu mutlu anlarına ilişkin düğün fotoğrafları vardır; ancak yine evlendikleri erkekler, yani eşleri tarafından öldürülürler. Asıl ilginç olan nokta; kadın ölümlerinde dahi mutlu düğün fotoğraflarının gazete haberlerinde yer almasıdır. Kadınların yüzleri böylece deşifre edilmektedir.

Radikal Gazetesinin 31 Ocak 2013 tarihli “Kızı ve Eşini Et Tahtasıyla Öldürüp İntihar Etti” başlıklı haberinde 2 ayrı fotoğraf bulunmaktadır. Haber başlığının üstündeki fotoğrafta ağlayan genç kadın ile haber başlığının altındaki fotoğrafta fail olduğu haber başlığından sezilenen yaşlı bir erkeğin sedyede yaralı olarak bulunan fotoğrafı bulunmaktadır. İlk fotoğrafta ağlayan kadının çaresiz ruh hali görülmektedir. Ağlayan kadının kim olduğu fail ve maktullerle ilişkisinin ne olduğu fotoğrafta belirsiz olmakla birlikte, muhtemelen bu kadının failin başka bir kızı ya da yakını olduğu bilgisine ancak haberin içeriği okunduğunda ulaşılabilmektedir.

Toplumsal cinsiyetin kadınlara biçtiği duygusal ve pasif olma davranış kodları, burada ağlayan kadın imgesinde pekiştirilmekte ve bu fotoğrafta yeniden üretilmektedir. ‘Ağlayan, üzülen, duygusal olan cinsiyet kadındır’ mesajıyla çaresizlik ve suç korkusu yeniden üretilmektedir. Connell’in cinsiyet rolü tanımlaması tam da bu noktada

önem kazanmaktadır. Çünkü bu roller erkek veya kadın olmanın anlamı açısından kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolü tanımlamaktadır. Erkek rolü ve kadın rolü tanımlamaları, kadının ve erkeğin davranışlarının birbirinden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Cinsiyet rol teorisinde de vurgulandığı gibi, cinsiyet farklılığına dair biyolojik varsayımlardan hareket etmek, atfedilen rollerin kitle iletişim araçları kapsamında da tanımlanması anlamına gelmekte, böylece geleneksel ataerkil rol örüntüleri medyada görseller aracılığıyla yeniden üretilmektedir (1998:78-79). Ayrıca Kandiyoti’nin de belirttiği üzere ataerkil ilişkilerin çözümlenmesinde; yaş, akrabalık ve cinsiyet önemli kategoriler olmaktadır (1995:369).

Fotoğrafların ebatları verilen mesajlarla ilgili önem taşımaktadır. “Kızını ve eşini et tahtasıyla öldürüp intihar etti” başlıklı haberde failin hastanelik olma durumu çok küçük boyutta verilmiştir. Burada da erkeğin geleneksel otorite olma konumlarını sarsan görseller diğerlerine göre daha küçük ebatlı olarak haberin içerisinde yer almaktadır. Erkeğin; hasta olma, kaza geçirme ya da yaralı olma gibi acizlik gösteren hallere düşmeyeceği, her zaman sağlıklı ve güçlü olması gereğine ilişkin iletiler fotoğraflarla da desteklenmektedir. Erkeğin yaşlı olması, hasta olması, suçlu olması,

çalışmıyor olması gibi bedensel ve fiziksel özelliklerinin kaybı, onun toplumsal alanda itibarını yitirmesine ve en önemlisi iktidarını kaybetmesine yol açacaktır.

Connell'ın *hegemonik erkeklik* (1998; 2005) kavramında da belirtmiş olduğu gibi erkeği güçlü, kaslı, akıllı, vücudu yapılı, kendisine bakan, bedeni üzerinde söz sahibi olan ile tanımlanma çabası, gizil mesaj olarak Radikal Gazetesi haberlerinde görülmektedir. Bu bakımdan failerin fotoğrafları verilirken sağlıklı ve genç olan fotoğrafların seçilmesi hegemonik erkekliğin medya organlarında sunulan görüntü ya da fotoğraflardaki görsellerde yeniden üretilmesinde de etkili olabilmektedir. Connell'ın (2005) "medyada yoğun olarak temsil edilen erkek modelinin hegemonikleşmesi"ne bu tür fotoğraflarda da tanık olunmaktadır.

Radikal Gazetesinin haber fotoğraflarında kadınların kadınlık rolleri duygusal olmalarıyla ve yaşanan olaylar karşısında çaresizliğin simgelediği göstergelerle iletilmektedir. Bu fotoğraflar kitle iletişim araçlarından önemli göstergelerinden birisi olarak cinsiyet rol teorisini benimseyip uygulamakta oldukları belirtilebilir. Kadınların kadınlık rolleri gereğince duygusal olmaları doğrudan aktarılırken, erkeklerin ise üzgün olduğu ve ağladığı fotoğraf ise sadece 6 Aralık 2013 tarihli 6. sayfada yer alan "Kızımın Tüm Katillerini Bulun" başlıklı haberinde yer almaktadır. Dolayısıyla geleneksel rol ve tutumlar kadınları irrasyonel ve duygusal olmakla konumlandığı için kadınların ağlama eylemini göstermesine sıkça yer verilirken ve 'olağan bir eylem' olarak kabul edilirken; ilk defa bu haberin fotoğrafında erkeğin gözyaşı dökmesini yüzü tabutun üstünde görülen bir biçimde de olsa doğrudan okuyucuya aktarılmaktadır.

Benzer biçimde bazı haberlerde erkeklere yönelik geleneksel söylem farklı biçimlerde yeniden üretilmekte ve kadınlara yönelik suç korkusu pekiştirilmektedir. Örneğin 13 Ağustos 2013 tarihli “Zor Yürüyor, Eşini Öldürdü” başlıklı haberde failin, polisler tarafından tutuklandığı fotoğrafa yer verilmektedir. Ancak haberde asıl dikkat çeken nokta, yürümek gibi temel sağlık yetilerinden yoksun olan erkeğin bile kadınları öldürebileceği mesajı resim aracılığıyla sunulurken suç korkusu kadınlara açık iletiyle sunulmaktadır. Erkeğin güç olsa bile cinayet işleyebilme cesareti ve gücüne sahip olmasının altı çizilmektedir. Yine cinsiyet rol örüntü-

leri etrafında değerlendirildiğinde güçlü olan cinsiyet ile eşleştirilen erkeğin, bu gücü yitirdikleri ve yaşlandıkları zaman bile ‘zayıf’ ve ‘korumasız’ olan kadınlara karşı bu gücü şiddet yoluyla kullanabildikleri üzerine haber görseli cinsiyetçi imgeyle şekillenmektedir.

552

Ataerkil yapı, medya aracılığıyla ve medyanın gazetelerde sunulan görsellerinde cinayete dair fotoğraf ya da failin bir suç işlediğinin görselliği yerine onun bedeninin işlevini yitirişine odaklanılması, bu yapının içselleştirildiğinin önemli bir göstergesidir. Bedene ait bu anlatılar gazete fotoğraflarında da aktarılmaktadır. Kadınlar açısından hiçbir haber başlığı, içeriği ya da fotoğrafında kadınları haklı gösterecek ifade ve görüntülere yer verilmemekte (Sallan Gül ve Altındal, 2015) kadınlar bağımlı ve adeta korunmaya muhtaç bireyler olarak sunulmaktadır. Korunamayan kadının ise öldürülebildiği iletisi, fotoğraflardaki ana temalardan bir olarak yinelenmektedir. Bu olgu özellikle fail olan erkeklerin cinnet geçirmeleri ve akıl hastası olmaları cinayetin işlenmesine neden olarak gösterilmektedir.

Aileyi Öteleyen Kadınların Ölümlerine Kadınların Sahip Çıkması

Gazetede kadın cinayetleri haber ve görsellerinde kadınlar lehine görülebilecek olan tek ileti kadınların kadınlara sahip çıktığına yönelik haberdur. Örneğin 7 Mart 2013 tarihli 10. sayfada yer alan “Ailesi Öldürüp Bıraktı, Kadınlar Defnetti” başlıklı kadın cinayeti haberinde maktulün sadece kadınlar tarafından mezarlığa götürülen fotoğrafı bulunmaktadır. Bu haberde cinayete kurban giden kadının kayınpederi tarafından öldürülmesinin ardından ailesinin cenazeye sahip çıkmadığı mesajı haberde-

ki fotoğraf aracılığıyla okuyucuya sunulmaktadır. Muhtemelen feminist kadın derneklerinin gönüllüleri tarafından cenazenin kaldırılması teması ele alınmakta, dayanışmacı ruhla öldürülen kadına 'sahip çıkıldığı' mesajı iletilmektedir.

Bu fotoğraf karesi Türkiye'de geleneksel muhafazakâr özelliklere sahip olan aile yapıları hale egemen olmasına karşın, tabutun maktulun ailesi yerine, kadın derneklerindeki kadınlar tarafından taşınması kadın dayanışmasının sergilenmesi açısından oldukça olumludur. Özellikle ölen ya da öldürülen kadın olsa dahi tabutu erkeklerin taşınması dinsel bir tema iken, kadınların cenaze töreninin baş aktörleri olarak sunulması oldukça anlamlı bir görseldir.

Sonuç

Kadına yönelik şiddetin farklı görünümelerini ve özelinde de kadın cinayetlerini analiz edebilmek için şiddetin kullanımı ve bunun eril denetim mekanizmalarda nasıl gerçekleştiği üzerine düşünülmesi gerekmektedir. Medya pek çok kez bir haber alma organı olmanın dışına çıkmakta, kadına yönelik şiddet haberleri ya görmezden gelinmekte ya da verilen haberler erkek bakış açısıyla okuyucuya iletilmektedir. Şiddeti sunan ve üreten araçlardan biri olarak medya, haber metin ve görsellerinde suç korkusunu açık ya da örtük mesajlarda sunabilmektedir. Kadın cinayeti haberlerinde şiddet bir yandan sıradanlaştırılıp normalleştirilirken, kadın imgesi ve kadın cinayeti haberleri değersizleştirilebilmektedir (Lundgren, 2009; Ağduk, 2005).

Türkiye örneğinde kadın cinayetleri haberlerine duyarlı olduğu düşünülen Radikal Gazetesi örneğinde gazetenin duyarlı olma özelliğinin haber fotoğrafları incelendiğinde yeterince özenin gösterilemediği, çoğu fotoğrafta imgelerin tahakkümcü eril yapının göstergeleri olarak sunulduğu görülmektedir. Oysa haber fotoğraflarından olayın tüm gerçekliği

ile yansıtılması beklenilir (Algan, 1999). Yine Van Dijk'ın belirttiği üzere "medya üretimlerinin oluşturduğu bu imgeler durumun olağanlaştırılmasına hizmet etmektedir. Bu noktada cinsiyet ayrımcı ideolojilerin kadınlar ve erkekler arasındaki günlük etkileşimlerin neredeyse tüm biçimlerini yönlendirdiği" (2003:44) dikkate alındığında, kadın ölümleri teşhir edilirken, büyük çoğunluğu erkek olan faillerin korumaya alınması düşündürücüdür. Ayrıca kadınlar aciz ve öldürülebilir kişiler olarak, 'zavallı kader kurbanları' olarak sunulurken, erkeklerin fail olmaları beden ve akıl sağlıklarının yerinde olmamasıyla sunulurken bile, kadınları öldürebileceklerine yönelik suç korkusu yaratılmaya devam edilmektedir. Benzer biçimde Radikal gazetesi örneğinde de görüldüğü gibi, kadın cinayeti haberlerinde yer alan görsellerde, özellikle fotoğraflarda cinsiyetçi iletiler gerçeği yansıtmaktan çok, kadınlara yönelik suç korkusunu pekiştirici rol oynamaktadır.

Kaynakça

- Ağduk, M. (2005). *Harika Ne Bu Hal! Medya Kadınlar ve Şiddet*, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/harika_bu_ne_hal.pdf, ss. 1-7.
- Algan, E. (1999). *Fotoğraf Okuma*, Çözüm İletişim Hizmetleri Ltd. 1. Baskı, Eskişehir.
- 554 Astin, M. C., Lawrence, K. J. Ve Foy, D. W., (1993), Posttraumatic Stress Disorder Among Battered Women: Risk And Resiliency Factors. *Violence And Victims*, 8, 17-28.
- Bandura, A., (1973), *Agression, A Social Learning Analysis*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Newjersey.
- Bayraktaroğlu, A. (2004). *Hürriyet, Cumhuriyet ve Zaman Gazetelerinde 11 Eylül 2001 Olayı Haber Fotoğraflarının Kodlanması Üzerine Bir İnceleme*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Bayraktaroğlu, A. M. ve Bayraktaroğlu, B. (2009), *Gazetelerde Yer Alan Haber Fotoğraflarında Kötünün Sunumu Üzerine Bir İnceleme*, S.D.Ü, GSF. Hakemli Dergisi, ss.1-25.
- Cardelli, A.P., (1997), *Violence And İntimacy, An Owerview, Violence Between İntimate Partners, Patterns, Causes, And Effects*, Ed. Cardelli, A.P. Alyn & Bacon, Needham Heights, Ma.
- Boers, K. (2003), *Crime, Fear Of Crime And The Operation Of Crime Control İn The Light Of Victim Surveys And Other Empirical Studies* (Paper Presented At The 22nd Criminological Research Conference.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. C. Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W., (2005), *Masculinities*, University of California Press, Second Edition.

- Crew, D. (2005). Fear Of Crime In A Small Community, *Internet Journal of Criminology*, 1-60, <http://www.internetjournalofcriminology.com/> Crewe Fear of Crime in a Small Community.pdf.
- Çardak, B. (2012), Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım 2012, 1(1), 23-45.
- Demirbaş, T. (2010), Suç Korkusunun Yansıması Bakımından Medyada Şiddet Haberleri, Türkiye’de Bireysel Silahsızlanma ve Şiddet Haberleri Yerel Medya Seminerleri Kars-Gaziantep, Umut Vakfı Yayınları İçinde, İstanbul.
- Dursun, Ç. (2008). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dursun, Ç. (2010). “Kadına Yönelik Şiddet Karşısında Haber Etiği,” *Fe Dergi* 2, No. 1, ss. 19-32.
- Dursun, Ç. (2011), *Türkiye’de 1975-2010 Arasında Haber, Habercilik ve Gazetecilik Çalışmalarında Kadın Sorunlarına Bakış ve Feminist Yaklaşımlar Türkiye’de Kadın Çalışmaları*, Birkaç Arpa Boyu İç. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan, Der: Serpil Sancar, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- DeKeseredy, W. S. Molly D., (2007), “Understanding The Complexities Of Feminist Perspectives On Women Abuse A Commentary On Donald G. Dutton’s Rethinking Domestic Violence”, *Violence Against Women*, 13 August, No:8, P:874-884
- Ferguson, K.M. ve Mindel, C.H. (2007). Modeling Fear of Crime in Dallas Neighborhoods: A Test of Social Capital Theory, *Crime&Delinquency*, Sage Publications, 53(2), 322-349.
- Ferraro, K. F. (1995), *Fear Of Crime: Interpreting Victimization Risk* (Albany: State University Of New York Press.
- Fonagy, P. (1999), Male Perpetrators Of Violence Against Women: An Attachment Theory Perspective. *Journal Of Applied Psychoanalytic Studies*, Vol 1,P: 7-27.
- Foshee, V. A., (1999), “K.E Bauman And G.F. Linder,” Family Violence And The Perpetration Of Adolescent Dating Violence: Examining Social Learning And Social Control Processes.” *Journal Of Marriage And The Family* , Vol:61. No:2 P.331-342.
- Franklin, C.A. ve Franklin, T.W. (2009). “Predicting Fear of Crime Considering Differences Across Gender”, *Feminist Criminology*, 4(1), 83-106.
- Gelles, R. J, (1976), “Abused Wives, Why Do They Stay”, *Journal Of Marriage And The Family*, Vol: 38, No:4, P:659-668.
- Gencil Bek, M. & Binark, M. (2000) *Medya ve Cinsiyetçilik*, Ankara: Kasaum Yayını.
- Gencil Bek, M. (2011). “Ataerkillik, Piyasa ve Mesleki Değerler: Medyada Aile İçi Şiddeti Temsili ve Üretim Pratikleri”, *Bir Arpa Boyu* içinde, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a Armağan, (Der.) S. Sancar, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hall, S. (1973). ‘The Determinations of News Photographs’, *The Manufacture of News*, Beverly Hills, California: Sage Publications.

- Hall, S. (2005), Haber Fotoğraflarının Belirlenimleri, Çeviri, <http://www.iletisimdergisi.gazi.edu.tr/arsiv/18.pdf>, erişim tarihi: 01.11.2014
- Hearn, J., (1998), *The Violences Of Men Talk About And How Agencies Respond To Men's Violence Against Women*, Sage, Thousand Oaks, Ca.
- İçli, T. (1998), *Kriminoloji*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- İnci, Ü. H. (2013). "Basında Yer Alan Namus Cinayetlerinin Sosyolojik Analizi", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* (Issn: 2147-0626), ss. 282-296.
- Kandiyoti, D. (1995). *Ataerki Ölümler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar*, Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın, Der . Şirin Tekeli, İstanbul: İletişim Yayınevi, ss. 367-382.
- Kratcoski, P. C., (1988), Families Who Kill. In Haga F. E., Sussman M. B. (Eds.), *Deviance And The Family*, New York, NY: Haworth, ss. 47-70.
- Kul, M. (2009), *Toplumda Suça İlişkin Korkunun Yapılaşması*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Kümbetoğlu, B. (2010). "Namus Cinayetleri: Töre Değil Ataerki", *Namus Cinayetleri: Töre Değil Ataerki İçinde*, İstanbul: Kazancı Kitap, ss. 75-102.
- Lane Kirkland Gillespie, Tara N. Richards, Eugena M. Givens ve M. Dwayne Smith, Framing Deadly Domestic Violence: Why the Media's Spin Matters in Newspaper Coverage of Femicide, *Violence Against Women*, ss. 1-24, online yayınlanma tarihi, 17 Şubat 2013. vaw.sagepub.com, ulaşılma tarihi: 21 Nisan 2014,
- Lundgren, E. (2009). *Şiddetin Normalleştirilme Süreci*, Çev: B. Ekal, İstanbul: Rengahenk Sanatevi.
- Morse, M. (1998), *Televizyonda Haberci Kişiliği ve İnandırıcılık*, Eğlence İncelemeleri, Editör, Tania Modleksi, Metis Yayınları, İstanbul. O'Leary K. D., (1988), *Physical Aggression Between Spouses: A Social Learning Perspective*. In Van Hasselt V. B., Morrison R. L., Bellack A. S., Hersen M. (Eds.), *Handbook Of Family Violence* (Pp. 31-52). New York, NY: Plenum.
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. , (1989), *Community Structure And Crime: Testing Social Disorganization Theory*, *American Journal Of Sociology*, 94(4), 774– 802.
- Sallan Gül, S. (2011). *Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?*, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Sallan Gül, S. & Altındal, Y. (2014). *Kadın Cinayetlerini Kadın Bakış Açısıyla Sorgulamak, Şiddet Suçları, Yaklaşımlar, Trendlerin İçinde*, Ed: Dr. F. Irmak & E. Darcan, Ankara: Adalet Yayınevi, ss. 193-222.
- Sallan Gül, S. & Altındal, Y. (2015). *Medyada Kadın Cinayeti Haberlerindeki Cinsiyetçi İzler: Radikal Gazetesi*, İletişim ve Diplomasi Dergisi, T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Shaw, C. R., and McKay, H. D., (1972). *Juvenile Delinquency and Urban Areas: A Study of Rates of Delinquency in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*, University of Chicago Press, Chicago

- Smolej, M. ve Janne K. (2006). "The Relation Between Crime News and Fear of Violence", *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, ss.211-227.
- Snell, C. (2001), *Neighborhood Structure, Crime, And Fear Of Crime: Testing Bursik And Grasmick's Neighborhood Control Theory*, Ny:Lfb.
- Soygüder, Ş. (2013), *Fotoğraf Editörlüğü Kurumu Ve Gazeteler İçin Önemi*, The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal Of Social Science, Volume 6 Issue 2, Ss. 1653-1677.
- Timisi, Nilüfer, (1996), *Medyada Cinsiyetçilik*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürleri, Ankara.
- Tulloch, M.. (2000). "The Meaning of Age Differences in the Fear of Crime", *British Journal Criminol*, 40, 451-467.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*, Oxford, Cambridge: Blackwell.
- WHO. (2002). World Report on Violence and Health, World Health Organization, Geneva.
- www.kadincinayetlerinidurduracagizplatformu.org.
- Van Dijk, T. (2003). *Söylem ve İdeoloji: Çok Amaçlı Bir Yaklaşım, Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji*, İstanbul: Su Yayınları
- Yücel, M. (2009), "Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi1, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 83, Ankara, ss. 278-301.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ÖZENDİREN DİZİLER ÜZERİNE ETKİ ARAŞTIRMASI

Öğr. Gör. Dr. Süleyman TÜRKOĞLU¹,
Araş. Gör. Dr. Hülya Semiz TÜRKOĞLU¹

Özet

Kadınların eşlerine karşı gelmesi veya eleştirmesi erkeklerin kadınlara gösterdikleri şiddet gerekçeleridir. Kadınların şiddet karşısındaki en sık tepkileri sessiz kalmaktır. Bazıları sabretmeleri gerektiğine inanmaktadır. Şiddetle başetmeyi en çok zorlaştıran dışsal faktör toplumun boşanmış kadına karşı tutumudur. Toplumun, ataerkil yapıyı destekleyen düşünceleri, evlilik ve aile kurumuna yüklenen değer şiddet ilişkisini devam ettirmelerinin başlıca nedenleridir.

558

Günümüzde televizyon kanallarında oldukça fazla işlenen kadına yönelik şiddet içerikli diziler toplum tarafından rağbet gösterilmektedir. Kadına yönelik şiddetin dizilerde sürekli işlenmesi sindirici etki yapabilmektedir. Dizi filmlerde işlenen kadına yönelik şiddet içeriklerinin gerçek hayatta şiddete maruz kalan bir kadının travmasını etkileyebileceği ve travmanın yaratacağı olumsuz sonuçları daha da derinleştireceği bir gerçektir. Kadına şiddetin ele alındığı bu araştırmada; televizyon dizilerinde yansıtılan kadına yönelik şiddet içerikli sahneler incelenecek ve birtakım sonuçlara varılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmada, toplumun önemli bir sorunu olan kadına yönelik şiddet olgusunun Türk televizyon dizilerinde ele alınış biçimi ve ATV televizyon kanalında yayınlanan “*Alemin Kırılı*” dizisinde yer alan şiddet sahnelerinde kadına yönelik şiddet içeriğinin kapsamı ve etkisinin ne olduğu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tv Dizileri, Kadına Yönelik Şiddet, Şiddet Sahneleri, Korku, Suçluluk, Duyarsızlaşma.

¹ İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Günümüzde yeni medya ve ürünlerinin çok etkili ve her geçen gün etkisini arttıran bir olgu olsa da televizyon insanlar için hala çok önemli, çok sıcak, çok yakın ve gündelik hayatın merkezindeki yerini korumaktadır. 2000'li yıllara kadar televizyon cihazlarına mahkûm olan izleyici artık televizyon yayınlarına ulaşmak için sabit mekânlara da bağımlı değildir. Akıllı telefonlar, bilgisayar, tablet ve diğer mobil ürünler aracılığıyla internet üzerinden izlenebilen televizyon, kendine bulduğu yeni mecralar sayesinde gündelik hayatta izleyiciyle irtibatını hiç kesmeden devam ettirmektedir. Etkin bir kitle iletişim aracı olarak televizyon hayatımızdaki önemini koruyor ancak birçok olumsuz tarafıyla da tartışmaların merkezinde yer almaya devam etmektedir. İnsanlar her ne kadar izledikleri, duydukları ya da okudukları şeylerden etkilenip etkilenmedikleri sorulduğunda bunu itiraf etmekten çekiniyor olsalar da, medyanın insanların duygu ve düşünceleri üzerinde etkili olup olmadığını tartışmak yersizdir. Sağlıksız etkilerine karşılık olarak, hemen bütün medya sağlayıcıları insanlara istedikleri şeyi verdiklerini, kamu yararına hizmet ettiklerini, yaygın beğeni algısının ihtiyaçlarını karşıladıklarını, topluma ayna tuttuklarını belirtir.²

Televizyon izlemek çoğu yetişkin ve çocuk tarafından paylaşılan bir deneyimdir. Bu ucuz ve çekici iletişim mecrasıyla toplumun geneline ulaşabilirsiniz. Günümüzde eğlence programları arasında yer alan diziler ve beraberindeki reklam/sponsorluk faaliyetleri önemli bir ekonomik değere sahiptir. Televizyon yayıncılığının ilk yıllarında fazlaca dikkate alınmayan diziler, günümüzde giderek büyüyen bir sektör haline gelmiştir. Birçok TV program içeriğinin eğitime yönelik olmadığı kesindir; günümüzün en fazla izlenen program türleri olarak film ve dizi programlarında sıklıkla şiddet ve cinselliğe vurgu yapılan sahneler yer verilmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddetin komik bir şeymiş gibi sunulduğu bu sahnelerde şiddet görüntüleri izleyiciye gülünecek eğlenecek bir görüntü gibi verilmekte ve görüntü esnasında gülme efektleri de kullanılarak izleyenlerin bu görüntüleri izlerken eğlenmeleri amaçlanmaktadır. Bu durum, izleyenler üzerinde olumsuz bir etki yaratarak gerçek hayatta yaşanan şiddet olaylarını normal gibi görme ve bu olaylara karşı duyarsızlaşmaya yol açmaktadır.

Televizyon dizilerinin olumsuz yanlarının vurgulanacağı bu çalışmada özellikle izleyicilere dayatılan eğlence anlayışı ve bu anlayışın izleyenlerde yol açtığı duygu kaybı ele alınmaya çalışılmıştır.

² Dan Laughey, **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, s.39.

ŞİDDET KAVRAMI

Türk Dil Kurumu büyük sözlüğünde Arapça kökenli olan “şiddet”in altı tanımı bulunmaktadır. Şiddet: “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik, sertlik, hız, bir hareketten doğan güç, karşıtı görüşte olanlara kaba kuvvet kullanma, kaba güç, duygu ya da davranışta aşırılık” olarak tanımlanmaktadır.³

Şiddet kavramı; sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma olarak tanımlanır. Şiddet olayları ise; insanları sindirmek, korkutmak için yaratılan olay ya da girişimler olarak tanımlanmaktadır. Fransızca’da şiddet (violence) bir kişiye güç ya da baskı uygulayarak; istediği birşey yapmak ya da yaptırmak şeklinde tanımlanır. Başkasını öldürme, sakat bırakma, ya da yaralama yoluyla zarar verilmesini içerdiği için genel anlamda gücü aşmaktadır. Bu tür eylemleri, başkasına karşı tehdit oluşturmayı ve insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her davranışı şiddet olarak tanımlamaktayız.⁴

Bu açıdan bakıldığında şiddet, sonuçları üzerinden değerlendirilen bir kavramdır. Fiziksel güç kullanılmasının sonucu olarak, buna maruz kalan birinin “rahatsız olması, alıkonması, kabaca ya da sertçe müdahaleye uğraması, dokunulmazlığının bozulması, onurunun kırılması, aşağılanması ya da kirletilmesi”⁵şiddet olarak tanımlanabilir.

560

Günümüzde şiddet, yaşamsal çıkarlara yönelik tehditlere verilen bir karışıklıktır. Şiddet, ancak kendini ve başkalarını şiddete karşı savunmak durumunda kaldığında desteklenebilir. Gerekliliğin sona erdiği yerde suç başlar. İletişim ortamlarında çekici kılınan şiddet iletisinin normal görünmesi sağlanarak doğallaştırılmaktadır.

Şiddeti, “bir canlı ya da canlı grubuna fiziki olarak zarar verme niyeti ile fiziki gücün çok inandırıcı bir şekilde kullanılabileceğinin tasvir edilmesi ya da bu gücün kullanılması” olarak tanımlamaktadır.⁶ Gündelik yaşamda gerçekleşen şiddet durumu iletişim araçlarıyla sunulacak çoğaltılmakta ve tekrar tekrar gösterilerek meta haline dönüşmektedir. İletişim ortamlarında şiddet gösterimi üzerine birbirinden farklı çalışmalar bulunmaktadır.

3 Şiddet, Türk Dil Kurumu, Büyük Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%FEiddet&ayn=tam> (07.02.2010)

4 Artun Ünsal, “Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi”, *Cogito*, Sayı: 6-7. Kış -Bahar. s.s. 29-30

5 John Keane, *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, Çev: Bülent Peker, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998. s. 68.

6 Ömer Özer, *Medyada Şiddet Kültürü*, Literatürk, Konya, 2010, s.51

EĞLENCE, TV ve ŞİDDET

Eğlence (entertainment) kavramının kökeni Latince tenere sözcüğü olup, tenere, kişinin keyifli, dengeli ve meşgul tutulması anlamına gelmektedir.⁷

Modern toplumlarda iletişim özgürlüğünün varlığı, başkalarına yönelik şiddetin çoğunlukla eğlenceye dönüştürülmesine neden olmaktadır. Eş değişle şiddet, kitle iletişim araçları kullanılarak kitle merakının, heyecanının ve eğlencesinin bir nesnesi durumuna getirilmektedir.⁸

“Televizyon bir cazibe merkezi olarak hayatımızın baş köşesine oturdu. Yirmi dört saat yayın yapan kanallarla tam bir görüntü sarhoşluğu yaşıyoruz. Alışkanlıklarımız, konuşma biçimimiz, ilişkilerimiz televizyona endekslendi sanki. “Eğlenceli”, “renkli” bir hayat yaşamaya başladık. Resmi ideolojinin yasaklıları, toplum kıyısında yaşayanlar bütün “giz”leriyle evlerimizde artık. Kameralar pervasızca mahremiyetimizin en ücra köşelerine giriyorlar. Şiddetin bütün türleriyle tanıştık. “Reality show”larla kan ve acının da bir satış değeri olduğunu, reklam alabileceklerini öğrendik. Kapitalizmin en temel özelliği olan rekabetin insanları nasıl vahşileştirdiğini, iğrençleştirdiğini gördük. Duygularımız, tepkilerimiz, duyarlılıklarımız törpüledi...”⁹

Televizyonun eğlendirici olmasından öte, eğlenmeyi, her türlü deneyimlerimizin temsilinin doğal çerçevesi haline getirmesidir. Televizyon aygıtımız bizi dünyayla hep yakın ilişkide tutar ama bunu bize gülümseyen çehremizin hiç değişmediği bir yüzle yaptırır. Sorun televizyonun bize eğlendirici temalar sunması değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasıdır ve bu da bambaşka bir sorun olmuştur.¹⁰

Saldırganlığın ve şiddete eğilimin insanın doğasında olduğunu tartışanlara, insanlık tarihinin savaşlarla belirlendiği hatırlatılmaktadır. Savaşlara insanlar karar verir ve bu savaşlarda insanlar savaşır. Bu bağlamda savaş vasıtasıyla şiddet ortamı oluşturulmaktadır. Günümüzde, iletişim ortamı olarak televizyonda şiddet gösterimi üzerinde birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda şiddet içeren televizyon programla-

7 Bosshart, L. &Macconi, I. (1998). Media Entertainment. CommunicationResearch-Trends, C. 18, S. 3, August 12, 2012, http://cscs.scu.edu/trends/v18/v18_3.pdf, p.3.

8 John Keane, **Şiddetin Uzun Yüzyılı**, Çev: Bülent Peker, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s.163.

9 NeilPostman, **Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem**, Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994,, s.99.

10 NeilPostman, **Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem**, Çev. Osman Akınhay İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994, s.101.

rının, saldırganlığı arttıran etkenlerin en başında geldiği görülmektedir. Araştırmalardaki televizyon yayınlarındaki şiddet unsurunun toplumun her kesimini etki altına aldığı, davranış bozukluğuna yol açtığı ve şiddet kullanımına özendirdiği yönündedir.¹¹

Kitle iletişim araçları; insanların dünya görüşlerini tutumlar, davranışlar ve bu yolla yeni rol modelleri oluşturmaktadır. Televizyonun hızına duygularımız yetişmez olmuştur. Gerçekte, şiddetin toplum tarafından benimsenmiş ve gündelik yaşamda hiç yadırganmayan bir olgu niteliği olarak algılandığı ve de bu olgunun davranışları etkilediği ortaya çıkmıştır. Gerbner araştırmalarında buna benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Gerbner'e göre bu tür yayınlar şiddeti ve şiddetin kurbanı olmayı meşrulaştırmaktadır.¹²

Çağımızda insanların yüz yüze geldiği şiddet Gerbner'in televizyon programlarında ekilen ve bunun izleyicilerin sokakta geçirdikleri zamanda veya tanımadıkları insanlardan gelecek tehlikelerle paranoyak olacak derecede etkilenmesiyle sınırlı değildir. Aslında Gerbner okulunun üzerinde durduğu televizyon şiddeti, insanların günlük yaşamlarının önemli bir kısmını geçirdikleri iş yerindeki ücret politikalarının ve iş yapma ve yaptırma kültüründeki ilişkilerin sürdürdüğü soğuk ve sinsi şiddetin yanında anlamını yitirmektedir. Hele ulus içi ve uluslararası sermayenin güvenliğini sağlamak için başvurulan meşrulaştırılmış şiddet ve sonuçlarıyla karşılaştırılmaz bile. Medyanın da yardımıyla "gerçek inançlıların" yaratılışı ve desteklenişi, ücretli\maaşlı kölelik ilişkilerinde dikey yapıyı korumak için yatay yapıdaki kitlelerin birbirine düşürülmesiyle sergilenen şiddetin ele alınması gerekir; fakat el yakma göze alınsa bile cep yakılamayacak kadar sıcak olabilmektedir.

Gerbner, kitle iletişim araçlarının etkilerinin anahtarını, onların bir sanayi toplumunda imgesel düşüncelerin ve bilincin ekilmesi (cultivation) işlevini üstlenebilme yeteneğinde görmektedir. Gerbner, kitle iletişim araçlarının temel sürecinin kelimenin tam anlamıyla "açığa vurma" olduğunu söylerken şöyle demektedir: "Modern kitle iletişiminin gerçekten devrimci önemi... eskinin zaman, yer ve statü sınırlarının ötesinde hızlı, sürekli ve inandırıcı olarak ortak düşünce ve eylem için tarihsel yeni temeller oluşturma yeteneğidir."¹³

11 Radyo Televizyon Üst Kurulu, Televizyon Yayınlarında Şiddet, Ankara, RTÜK, 2006, s. 185

12 George Gerbner, "Journey into Media Violence: A Happy Land of Power, Politics, and Publicity and Maybe Profits", Mimeograph, 1991.

13 Korkmaz Alemdar, ve İrfan Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Emel Matbaası, Ankara, 1998, s.12.

Kitle iletişim araçlarında şiddet gösteriminin kişiler üzerinde herhangi bir olumsuz etkisi olmadığı savları günümüzde geçerliliğini kaybetmiştir. Gerçekte yaşanan şiddet, olayın gerçekleştiği yerde bulunanlarla sınırlı kalırken kitle iletişim araçlarında yer almasıyla çok sayıda insana ulaşmaktadır. Şiddet görüntülerinin saldırganlığın ve şiddetin artmasına katkısı ülkelere göre farklılıklar gösteriyorsa da, giderek daha çok sayıda kişinin şiddete maruz kalması, şiddetin kaynaklarının, şiddet yoğunluklu bölgelerin ve şiddete daha çok maruz kalan toplumsal grupların yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.¹⁴

Televizyonda gösterilen şiddet; insanları nefret ve kinle doldurmaktadır. Yaşamın en önemli gerçeğini, ölümü insanlara eğlence olarak sunmaktadır. Haberlerde, reklamlarda ve dizilerde şiddet canlandırılarak izleyicilere satılmaktadır. Yoğun şiddet içerikli programlar nedeniyle duygularımız televizyonun hızına yetişemez olmuş ve şiddete karşı duyarsızlaşmaya başlamıştır. Televizyonun görsel ve işitsel iletilerinin iletim özelliğinin olumlu özellikleri olumsuz özelliklere de dönüşebilmektedir.

Postman'a göre; televizyon izleyicisi olarak bireylere, dünyanın yetersiz, sorun ve üzüntü dolu acılı gerçekleri sunulmaktadır. Şiddetin yaygın olmasının nedenleri araştırıldığında iletişim ortamları büyük bir etken olarak ortaya çıktığı saptanmaktadır.¹⁵ Televizyon ve gerçeklik algısı tartışması televizyonun sanal bir dünya sunarak gerçeklik duygusunu kenara atması yönündedir. Kendi içinde dramatik bir kurguya sahip bu hayal dünyası insanların analiz ve sentez yeteneğinin körelmesine yol açabilmektedir.¹⁶

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ÖZENDİREN DİZİLER ÜZERİNE ETKİ ARAŞTIRMASI

Genel olarak; kişiler arası saldırganlık diğer kişiye zarar vermeye yönelik her türlü davranışı içerir. Bu tanım zararın ve amacın öğelerini içermektedir. Saldırganlığın amacı zarar vermek olmalıdır. Sonucun iyi ya da kötü olması önemli değildir önemli olan zarar verme amacı taşımasıdır.

14 Aysel Aziz, **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, No:81, 1994), s.7-12.

15 NeilPostmanTheDisappearance ofChildhood. Vintage, 1996, s.14

16 Erol Mutlu, **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.78.

Saldırganlıkta önemli olan saldırıya uğrayanın nasıl algıladığı değil, saldırıyanın böyle bir amaç içinde olmasıdır.¹⁷

Şiddetin kitle iletişim araçlarındaki eğlencenin temel unsurlarından biri olduğu ve bir dizi psikolojik süreç üzerinden izleyicilerin düşmanlık seviyelerine ve agresif tutumlarına katkıda bulunduğu yolunda bol miktarda kanıt bulunmaktadır.¹⁸ Dolayısıyla, şiddet içerikli eğlence programları başta gençler, özellikle de henüz gerçeklikle kurguyu birbirinden ayırt edemeyen çocuklar için olmak üzere, bütün toplum için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Gençler medyada gördükleri şiddet eylemlerini taklit etmekte, şiddete karşı duyarsızlaşmakta ve şiddeti hayatın bir gerçeği olarak kabul etmektedir.

Şiddet içerikli eğlencenin etkileri, tıpkı sigarada olduğu gibi bu tür programları izleme süresiyle orantılı olarak artmaktadır. Sonuç olarak, sağlık dünyası şiddet içerikli eğlenceyi sigarayla eşit seviyede bir halk sağlığı problemi olarak kabul etmektedir. Birçok araştırmacı, şiddet içerikli video oyunlarının interaktif niteliği nedeniyle gerçek dünya şiddetine neden olma potansiyelinin daha da yüksek olduğunu düşünmektedir.¹⁹

Eğlence endüstrisi eleştirmenleri de, kitle iletişim araçlarında şiddetin yüksek seviyelerde görünür olmasıyla günlük yaşamda yüksek seviyede gerçekleşen şiddet olayları arasında bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir.²⁰ Aynı şekilde, ABD’de şiddet içerikli eğlencenin etkilerine ilişkin kırk yıl süreyle yapılan araştırmalar, özellikle televizyondaki şiddet içerikli eğlence programlarıyla gerçek hayattaki şiddet olayları arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlantının başlıca nedenleri şunlardır:²¹

- ☛ Şiddet içerikli eğlence şiddetin normal ve kabul edilebilir bir davranış olduğu yolunda bir mesaj vermektedir. Uzmanlar, şiddet içerikli

17 Richard B. Felson, **A Social Psychological Approach to Interpersonal Aggression and Violence**, Edited by Vincent B. Van Hasselt, Michel Hersen. Allyn & Bacon A Pearson Education Company, 1999, p.p.9-20.

18 Jennings Bryant, David R. Roskos-Ewoldsen, Joanne Cantor, **Communication and Emotion: Essays in Honor of Dolf Zillmann (Routledge Communication Series)**, Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2003, p. 215.

19 Ruschmann, Paul, *Regulating Violence in Entertainment*, Chelsea House, New York 2010, p.p. 27-39.

20 Ruschmann, Paul, *Regulating Violence in Entertainment*, Chelsea House, New York 2010, p.p. 27-28.

21 Ruschmann, Paul, *Regulating Violence in Entertainment*, Chelsea House, New York 2010, p.p. 32-33.

programlara izin veren toplumların vatandaşlarının uyguladığı şiddete dolaylı olarak katkıda bulunduğunu söylemektedir.

- ☛ Şiddet içeren programları izleyen kişiler şiddete karşı duyarsızlaşmaktadır. Duyarsızlaşmış insanlar büyük ihtimalle saldırgan olayları daha az fark edecek, şiddetin etkilerini önemsiz görecektir, şiddetin mağdurlarıyla daha az empati kuracak ve şiddete daha fazla tolerans gösterecektir.
- ☛ Çok fazla şiddet içerikli eğlence programı izlemek 'acımasız dünya' sendromuna yol açacaktır. İzleyici, dış dünyadaki şiddetin miktarını olduğundan fazla görmeye başlayacak, diğer insanlara karşı güvensizlik duyarak, silah taşıyarak ve hatta daha kendisine saldırmadan agresif davranışlar göstererek aşırı tepki verecektir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ÖZENDİREN DİZİLER "ALEMİN KIRALI" ÖRNEĞİ

İnsanlık tarihi boyunca var olan, zamana ve topluma göre değişmesiyle birlikte saldırganlık güdüsünün dışa vurum şeklinde vücut bulduğu bir olgu olarak şiddet, bilimsel gerçeklere göre, kaynak açısından toplumsal ve çevresel birtakım faktörlerin sentezi sonucu ortaya çıkmaktadır. Temelinde tek bir nedeni barındırmamasının yanında psikolojik, ahlaki, siyasi, ekonomik ve hukuksal olarak kategorize edilebilen, güç ve baskıyı araç olarak kullanan kişi ya da grupların fiziksel ve ruhsal açıdan zararlara sebebiyet vermesiyle sonuçlanan bir davranış biçimidir. Bireylerin gündün güne artan intihar girişimleri ve alkol ile madde bağımlılıkları değerlendirildiğinde kişinin kendine bile şiddet uyguladığı günümüz dünyasında şiddet, genel olarak neticesi itibarıyla eziyet, zorlama, sindirme, yaralama, bedensel ve psikolojik acı çektirme ile karşımıza çıkmaktadır. Toplumumuzun temel sorunları arasında yer alan ve ivedilikle çözülmesinin toplumun sağlığı ve geleceği açısından fayda sağlayacağı öngörülen şiddetin, aile içi şiddet bağlamında Türk toplumunun geleneksel yapısı ile paralel olarak erkeğin güç ve egemenliğe olan sahipliğinin bu gücü ne şekilde kullandığı ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Dizi izleme günümüzde insanların günlük aktivitelerinden biridir. Genellikle eğlenme, dinlenme, günlük kaygılardan ve yorgunluklardan uzaklaşma amaçlarıyla izlenen diziler günlük yayınlanan pembe diziler izleyici kitlelerine ulaşmaktadır. Eğlence programları kategorisinde incelenen diziler çoğunlukla bir kurgulama ile oluşturulmuş dramalardır.²²

22 Emine Sayılğan, *Medya İşletmelerinde Pazarlama Yönetimi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.163.

Dizilerde şiddet konusu, en yaygın kitle iletişim araçlarından biri olması gerekçe gösterilerek daha çok televizyon içeriklerinin incelenmesi yöntemiyle ele alınmaktadır. Televizyon geniş kitlelere ulaşmanın en kolay yoludur.

Araştırmamızda ATV televizyon kanalında yayınlanan “Alemin Kırallı” dizisi ele alınmış, dizide yer alan kadına yönelik şiddet sahneleri incelenmiştir.

Alemin Kırallı, 2011-2013 yılları arasında, atv’de yayınlanmış olan durum komedisi formatındaki televizyon dizisidir. Sitcom olarak yayınlanan “Alemin Kırallı” dizisi konusu hakkında atv’nin internet sitesinde şu bilgiler verilmiştir: *“Şafak Sezer dizide, petshop dükkanında solucan, süllük, tavşan ve benzeri hayvanları satan kendi halinde bir esnafı canlandırıyor... Kibirli kayınvalidesi Asalet’in (Oya Başar) gözüne yıllardır bir türlü giremeyen Aslan (Şafak Sezer)’in hayatının akışı, kayınbabası Nejat, son nefesinde, “Karım, kızlarım ve torunlarım sana emanet...” diyerek ölünce birdenbire değişir... Üç kız babası olmanın gerekleriyle zor baş ederken kendini bir anda altı kadının yaşadığı insomniyak Asalet’in evinde içgüveysi olarak bulan Aslan’ın başına, kayınbabasına verdiği sözü tutmaya çalışırken birbirinden komik olaylar gelir. Zaten köy kökenli ve muhafazakâr biri olan Aslan, evdeki kadınların arasında iyice paranoyak ve kıskanç biri haline gelir... İşe her gittiğinde gözü arkada kalan, evde ne dolaplar döndüğünü öğrenmek için yanıp tutuşan Aslan’ın maceraları.”*

Dizide, oyuncu Metin Yıldız, Kubat Otuzşubat karakterini, oyuncu Ececan Gümece ise Nihale Kiral Otuzşubat’ı canlandırmaktadır. Karakterler için seçilen soy isimlerine bakıldığında alaycı ve gerçeğe uymayan bir vurgu göze çarpmaktadır.

Dizide birçok bölümünde Kubat ve eşi Nihale'nin hayatı anlatılmaktadır. Bu sahnelerde, Kubat eşine birbirinden farklı bahaneler öne sürerek sürekli şiddet uygulamakta ve şiddet sahneleri esnasında gülme efektleriyle şiddet görüntüleri eğlence olarak izleyiciye aktarılmaktadır.

Saf bir kadın olan Nihale eşine kendini beğendirmek için büyük uğraşlar verirken kocası Kubat şaka yoluyla karısını aşağılama ve vurma sahneleriyle şiddeti hem fiziksel hem de psikolojik olarak sürdürmektedir. Kadının saflığı komik ve alay edilecek bir durum olarak sunulmaktadır.

Dizinin her bölümünde, Aslan Bey'in kayınvalidesi Asalet Hanım'la arasındaki ölçsüz çekişmeleri, Nihale'nin eşi Kubat tarafından psikolojik ve fiziksel şiddete maruz kalışı ve Nihale'nin öğrenilmiş çaresizliği komik bir biçimde ve argo bir dil kullanılarak anlatılmaya çalışılmaktadır.

Dizinin bir bölümünde kocasının şiddetinden kaçmaya çalışan Nihale kendi gibi şiddet mağduru kadınların bulunduğu kadın sığınma evine gitmektedir. Ancak eşi Kubat kadın kılığına girerek eşi Nihale'yi burada da

rahat bırakmamaktadır. Bu sahnelerle izleyicilere kadının şiddetten kaçışı olamaz gibi bir mesaj verilmektedir. Bu sahnelerde, kadın sığınma evi olarak tasarlanan odanın duvarlarında afişler bulunmakta bir tanesinde "Hayvanlığın lüzumu yok kadına şiddete hayır" yazmaktadır. Fakat her zaman olduğu gibi buradaki şiddet sahnelerinin de arka plan seslerinde gülme efektleri verilerek olay normal ve eğlenceli olarak sunulmaktadır.

Kubat ve Nihale'nin birlikte görüldüğü her sahnede ortam neresi olursa olsun şiddet görüntüleri ve gülme efektleri bulunmaktadır.

568

Dizinin birçok sahnesinde karakterlerin birbirlerine bir şeyler fırlattığı görülmektedir. Yukarıdaki sahnelerde de Kubat eşi Nihale'yi yumurtanın fazla sıcak olduğu bahanesiyle aşağılamakta ve yumurtayı eşine fırlatmaktadır.

Yukarıda yer alan görüntülerden ilkinde Kubat eşi Nihale'yi ceza olarak bir bavula koyup bavulun içinde bekletmektedir. İkinci görüntüde ise Kubat eşi Nihale'yi dövmekten, Nihale ise dayak yemekten yorulduğunu söylemektedir.

Kaynak: <http://www.youtube.com/watch?v=iVkhADQqeDM>

Alemin Kıralı dizisinde sürekli sahnelenen sözlü ve fiziksel şiddetten etkilenen çocukların kendi evlerinde bu sahneleri taklit ederek bire bir canlandırdıkları ve kayıt yaparak sosyal paylaşım sitelerinde bölümler halinde yayınladıkları görülmektedir.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), "Alemin Kıralı" adlı dizide erkek şiddetinin meşrulaştırıldığı gerekçesiyle ATV'yi 890 bin TL para cezasına çarptırmıştır.

RTÜK raporunda kadına yönelik şiddete karşı Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelere atıf yapılırken, "toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar" hükümlerinin ihlal edildiği gerekçesiyle kanala para cezası verilmiştir.

Raporda şu ifadelere yer verildi:

"Kubat'ın sonu gelmez gibi görünen sadizminin hedefinde sadece karısı Nihale değil, zaman zaman sokakta karşılaştığı kadınlarda da fiili olarak olmasa da fikren yer almaktadır. Kadının kamusal alanda dekolte veya 'açık' kıyafet giyerek, erkekler tarafından sözle ve davranışla rahatsız edilmeye meydan hazırladığını savunan mite gönderme yapılarak, Kubat'ın sokakta rastladığı 'açık' giyinen kadınlara yönelik şiddet arzusunun komik bir biçimde verildiği görülmüştür."

SONUÇ

Şiddetin yaygınlaşmasında ve artmasındaki medya rolü yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Kadına yönelik şiddet ve işkence sahneleri, hem özendirici olabilmekte hem de kişileri şiddete duyarsızlaştırabilmektedir.

Şiddet sahnelerinden etkilenen bireyin duygusal taşma anlarında, daha önceden izlemiş ve farkında olmadan bilinçaltına yerleşmiş olduğu şiddet davranışını uygulaması kaçınılmaz bir gerçektir. Ayrıca, gerçek ile

kurguyu ayırt edemeyen ve bilişsel fonksiyonlarını tamamlamamış küçük yaştaki çocukların sürekli tekrarlanan şiddet görüntülerinden etkilenmeleri imkânsızdır.

'Alemin Kırılı' adlı dizide kadına yönelik şiddet içeren görüntülere sıklıkla yer verilerek dayanın meşrulaştırıldığı ve argo bir dil kullanıldığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin toplum nezdinde "Normalleştirilmeye" çalışıldığı bu tür dizilerin toplumda kanayan bir yara olan kadın cinayetlerine etkileri tartışılmaktadır.

Eğlence amacıyla kurgulanan dizide dayanın meşrulaştırıldığı, kadına şiddetin özendirildiği ve cinsiyet ayrımcılığının ön plana çıkarıldığı sahneler eğlence unsuru "gülme efektleri kullanılarak" olarak izleyicilere sunulmaktadır. Dizinin, Genel İzleyici Kitleleri'ne hitap ettiği akıllı işaretlerle belirtilmekte ve yayın saati olarak her yaşta izleyicinin izleyebileceği bir zaman diliminde yayınlanmaktadır. Bu nedenle ailece izlenecek bir eğlence programı olarak sunulmaktadır.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), "Alemin Kırılı" adlı dizide erkek şiddetinin meşrulaştırıldığı gerekçesiyle ATV'yi 890 bin TL para cezasına çarptırmasına rağmen dizinin tekrar bölümleri gündüz kuşağında yayınlanmaktadır.

Bu ve buna benzer şiddet içerikli televizyon programların (Dizi, Reality Show, Reklam, Çizgi Film vb.) eğlence unsuru olarak sunulmaması engellenmeli ayrıca yetkili mercilerin etkili yaptırımları ile tekrarlarının dâhil yayınlanmaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ALEMDAR, Korkmaz, ve İrfan Erdoğan, **Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları**, Emel Matbaası, Ankara, 1998, s.12.

AZİZ, Aysel, **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, No:81, 1994), s.7-12.

BOSSHART, L. &Macconi, I. (1998). Media Entertainment. Communication ResearchTrends, C. 18, S. 3, August 12, 2012, http://cscs.scu.edu/trends/v18/v18_3.pdf, p.3.

BRYANT, Jennings, David R. Roskos-Ewoldsen, Joanne Cantor, **Communication and Emotion: Essays in Honor of Dolf Zillmann (Routledge Communication Series)**, Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 2003, p. 215.

FELSON, Richard B., **A Social Psychological Approach to Interpersonal Aggression and Violence**, Edited by Vincent B. Van Hasselt, Michel Hersen. Allyn&Bacon A Pearson Education Company, 1999, p.p.9-20.

GERBNER, George, "Journeyinto Media Violence: A Happy Land of Power, Politics, and Publicity and Maybe Profits", Mimeograph, 1991.

KEANE, John, **Şiddetin Uzun Yüzyılı**, Çev: Bülent Peker, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998. s. 68.

LAUGHEY, Dan, **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, s.39.

Mutlu, Erol, **Globalleşme, Popüler Kültür ve Medya**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2005, s.78.

ÖZER, Ömer, **Medyada Şiddet Kültürü**, Literatürk, Konya, 2010, s.51

POSTMAN, Neil **The Disappearance of Childhood**. Vintage, 1996, s.14

POSTMAN, Neil, **Televizyon Öldüren Eğlence, Gösteri Çağında Kamusal Söylem**, Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994,, s.99.

Radyo Televizyon Üst Kurulu, **Televizyon Yayınlarında Şiddet**, Ankara, RTÜK, 2006, s. 185

RUSCHMANN, Paul, **Regulating Violence in Entertainment**, Chelsea House, New York 2010, p.p. 27-39.

SAYILGAN, Emine, **Medya İşletmelerinde Pazarlama Yönetimi**, Beta Yayınları, İstanbul, 2010, s.163.

ŞİDDET, Türk Dil Kurumu, Büyük Sözlük, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%FEiddet&ayn=tam> (07.02.2010)

ÜNSAL, Artun, "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", **Cogito**, Sayı: 6-7. Kış -Bahar. s.s. 29-30

SUÇ KORKUSU KONUSUNDA YAPILAN BİLİMSEL ARAŞTIRMALARIN ANALİZİ

Prof. Dr. Tanju GÜRKAN¹, Öğrt. Gör. Nihan KORAN²

GİRİŞ

Bireyin düşünce içeriğinin 'tehlike' ve 'tehdit' barındırması sonucu yaşadığı duygu olarak açıklanan korku, bireyin içinde bulunduğu durum ile ilgili değil bireyin içinde bulunduğu durum için geliştirdiği düşüncelere yönelik bir reaksiyon olarak tanımlanmaktadır. Birey için rahatsız edici bir his yaratan ve yaşantısını olumsuz yönde etkileyen korkular, onun özgül davranışlarını sınırlamakta ve kaçınma davranışı sergilemesine neden olmaktadır (LaTour ve Rotfeld,1997;Gençöz,2010).

Suç korkusu ise diğer korku kaynakları gibi bireyin güvende olma hissi açısından olumsuzluk teşkil etmekte ve birey tarafından suça veya suçla ilişkili sembollere karşı sergilenen korku veya endişe içerikli duygusal tepkiler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre birey tarafından algılanan potansiyel tehlike, suç korkusunu tetikleyen en önemli faktör olarak açıklanmaktadır (Ferraro, 1995). Suç korkusu yaratan durumlar bireyler arasında farklılık göstermekle birlikte suç korkusunun erkeklere oranla kadınlarda, gençlere oranla yaşlılarda daha yaygın olduğu saptanmıştır. Ayrıca suç korkusunun komşuluk ilişkilerinin az olduğu, ekonomik ve çevresel değişimin hızlı yaşandığı, sosyal düzensizliklerin olduğu bölgelerde yaygın olduğu, bireyin kendisinin veya yakın çevresindeki bir bireyin suçla ilgili yaşadığı deneyimlerden de etkilendiği belirlenmiştir (Grabosky, 1995; Wynne, 2008; Jackson ve Stafford, 2009). Suç korkusunun çoğunlukla suç oranlarından bağımsız bir durum olduğu da belirtilmek-

1 LefkeAvrupaÜniversitesi, EğitimFakültesi, OkulÖncesiÖğretmenliğiBölümü

2 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü

tedir. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırma vatandaşların suç oranı artmamasına rağmen o yıl içerisinde geçmiş yıllara oranla daha çok suç işlendiğini düşündüklerini ortaya çıkmıştır (Cossman ve Rader,2011).

Uzun yıllar göz ardı edilen ve üzerinde sınırlı sayıda araştırma yapılan bir konu olan suç korkusu bireyin toplumdaki diğer insanların suç oluşturan eylemlerinden korkması anlamını da taşımakta (Ömeroğlu, 2012) ve bireylerin endişe, stres, güvensizlik, uyumsuzluk, yabancılaşma yaşamasına neden olarak ruh sağlıklarını bozmakta, yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkilemektedir (Strafford vd.2007 Akt. Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010). Warr (2000) Amerika Birleşik Devletleri'nde suç korkusunun bireyler üzerinde suçtan daha etkili olduğunu belirlemiştir. Bu nedenle bireylerin suç korkusu etkisi ile güvenlik önlemlerine aşırı derecede yatırım yaptıkları ve bu durumdan ekonomik olarak olumsuz etkilendikleri de görülmektedir. Suç korkusunun olumsuz etkilerinin yanı sıra suçtan korunmak için bireyler arasında sosyal etkileşim ve dayanışma oluşturması gibi olumlu etkisi de bulunmaktadır (Ömeroğlu, 2012). Bireyi ve toplumu önemli ölçüde etkileyen suç korkusunun ulusal düzeyde nedenlerinin, sonuçlarının ve etkilerinin araştırılmasının bireylerin yaşam kalitelerini artırma ve güven içinde yaşamalarını sağlama açısından önemli etkileri olacağı düşünülmektedir.

574

**

Bu araştırmanın amacı suç korkusu konusunda 2004-2014 yılları arasında Türkiye'de yapılan bilimsel araştırmaları analiz ederek durumu ortaya koymak ve suç korkusu konusu ile ilgili ileride yapılacak olan çalışmalara yönelik önerilerde bulunmaktır. Bu araştırmada araştırma soruları benzer araştırmalar (Güven,2014; Ciltaş, Güler ve Sözbilir, 2012) incelenerek oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda Türkiye'de 2004-2014 yılları arasında suç korkusu konusunda yapılmış olan bilimsel makaleler incelenerek aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

İncelenen makalelerin;

1. yayınlandığı dergilere göre dağılımı nedir?
2. yıllara göre dağılımı nedir?
3. araştırma yöntemine göre dağılımı nedir?
4. araştırma desenine göre dağılımı nedir?
5. konusuna göre dağılımı nedir?

6. örnekleme tekniğine göre dağılımı nedir?
7. katılımcı sayısına göre dağılımı nedir?
8. veri toplama tekniğine göre dağılımı nedir?
9. veri toplama aracına göre dağılımı nedir?
10. veri analiz tekniğine göre dağılımı nedir?
11. temel önerilere göre dağılımı nedir?

Bu çalışmanın verileri 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılan ve taranan veri tabanlarından ulaşılan araştırmalar ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu araştırma nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmada amaç genelleme yapmak değil, bütüncül bir resim elde etmektir. Nitel araştırma, çalışılan konuyu derinlemesine ve ayrıntılı bir biçimde incelemeyi amaç edinmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda kullanılan veya araştırmacının geçerliliğini artırmak amacıyla araştırmacının yazılı veya görsel materyalleri araştırmaya dahil etmesini temel alan bir yöntemdir. Doküman incelemesi araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmanın amacı doğrultusunda, Academic Search Complete (EBSCO), ERIC (EBSCO), Google Akademik, Jstor (Humanities/SocialSciences /Psychology), Scopus, ULAKBİM Ulusal Veri Tabanı (Yaşam Bilimleri ve Sosyal Bilimler) adını taşıyan veri tabanlarında 2004- 2014 yılları arasındaki bilimsel araştırmalar suç *korkusu ve fear of crime* anahtar sözcükleri ile taranmıştır.

Aynı tarama konuyla ilgisi nedeniyle Polis Akademisi Kütüphanesi’nde de yapılmıştır. Böylece 6 veri tabanının ve 1 kütüphanenin taranması sonucunda toplam 349 çalışmaya ulaşılmıştır. Ancak bu çalışmaların bazılarının konuşma metni, proje raporu, güncel dergi yazısı olması, bazılarının ise anahtar kelimelerinde suç korkusu olmasına karşın, metin incelendiğinde suç korkusunun araştırılmadığı anlaşıldığından dolayı bu tür çalışmalar kapsam dışında tutulmuş ve böylece araştırma sayısı birinci aşamada 18’e düşürülmüştür. Bu işlemten sonra çalışmalar doğrudan suç korkusu ile ilgili olma, Türkiye’de yapılmış olma, metin dilinin Türkçe ya da İngilizce olma ölçütleri doğrultusunda tekrar gözden geçirilmiş ve analiz edilecek

araştırma sayısı bu ikinci inceleme sonrasında 14'e düşürülmüştür. Elde edilen araştırmalardan 5 tanesi önce kategori ve alt kategorileri oluşturmak için 2 araştırmacı tarafından incelenmiştir. İncelemenin sonucunda oluşturulan kategori ve alt kategorilere Ciltaş, Güler ve Sözbilir'in (2012) araştırmasında yararlandıkları ve Sözbilir, Kutu ve Yaşar tarafından geliştirilen Yayın Sınıflama Formu'nda bulunan kategori ve alt kategorilerle karşılaştırma yapılarak son şekli verilmiştir. Araştırmada kullanılan kategoriler ve alt kategoriler şunlardır:

Tablo 1. Araştırmada kullanılan kategoriler ve alt kategoriler

Kategoriler	Alt Kategoriler
1. Dergiler	1.1 Yabancı dergi 1.2 Üniversiteye ait dergi 1.3 Kamu kurumuna ait dergi 1.4 Diğer
2. Yıllar	2004-2009 arası 2010-2014 arası
3. Araştırma yöntemi	Nitel Nicel Karma
4. Araştırma modeli	4.1 Deneysel 4.1.1 Ön test son test kontrol gruplu model 4.2 Deneysel Olmayan 4.2.1 Betimsel 4.2.2 Korelasyonel 4.2.3 Tarama 4.3 Etkileşimli 4.3.1 Olgubilim 4.3.2 Örnek olay 4.4 Etkileşimsiz 4.4.1 Kavram analizi
5. Araştırma konusu	5.1 Toplum ve suç korkusu 5.2 Polislik ve suç korkusu 5.3 Suç korkusunun sosyolojik boyutları
6. Örneklem tekniği	6.1 Küme örnekleme 6.2 Olasılıklı olmayan örnekleme 6.3 Tesadüfi örnekleme 6.4 Belirtilmedi
7. Katılımcı sayısı	7.1 1-50 arası 7.2 50 ve yukarısı

8. Veri toplama tekniği	8.1 Ön test –son test 8.2 Kaynak tarama (Döküman analizi) 8.3 Görüşme 8.4 Gözlem 8.5 Anket 8.6 İstatistiki veriler 8.7 Belirtilmedi
9. Veri toplama aracı	9.1 Anket formu 9.2 Görüşme formu 9.3 Belirtilmedi
10. Veri analiz tekniği	10.1 Nicel 10.1. Betimsel 10.1.1.1 Frekans/Yüzde tabloları 10.1.1.2 Ortalama /Standart sapma 10.2 Kestirimsel 10.1.2.1 t testi 10.1.2.2 Faktör analizi 10.1.2.3 Regresyon analizi 10.1.2.4 Korelasyon analizi 10.3 Nitel 10.4 İçerik analizi 10.5 Betimsel analiz
11. Öneriler	11.1 Farklı bölgelerde araştırma yapılmasına yönelik öneriler 11.2 Boylamsal ve nitel araştırmalar yapılmasına yönelik öneriler 11.3 Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler 11.4 Diğer 11.5 Belirtilmedi

14 bilimsel araştırma, her iki araştırmacı tarafından önce ayrı ayrı, sonra birlikte, 11 kategori ve alt kategoriler göz önünde bulundurularak içerik analizi tekniği ile incelenmiştir. Ayrı ayrı yapılan analizlerde çıkan sonuçlar Güvenirlik = Görüş Birliği/ Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı x 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Bu hesaplama sonucunda araştırmanın güvenirliliği %95.3 olarak belirlenmiştir. Güvenirlik formülü ile hesaplanan sonucun %70'in üzerinde olması durumunda değerlendiriciler arasında güvenirlik sağlanmış olmaktadır (Miles ve Huberman, 1994).

BULGULAR VE TARTIŞMA

İçerik analizi ile elde edilen bulgular Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. İncelenen bilimsel araştırmalar ile ilgili bulgular

Dergi	Yıl	Araştırma yöntemi	Araştırma modeli	Konu	Örnekleme tekniği	Katılımcı sayısı	Veri toplama tekniği	Veri toplama aracı	Veri analiz tekniği	Temel önerileri
Kamu kurumuna ait	2004-2009	Nitel	DeneySEL /Ön test son test kontrol gruplu	Polislik ve suç korkusu	Belirtilmedi	50 ve yukarı	Ön test - son test	Anket formu	Kestirimsel / Faktör analizi, korelasyon analizi	Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler
Diğer	2004-2009	Nitel	DeneySEL olmayan/ Betimsel	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Kaynak tarama (Doküman analizi)	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi
Kamu kurumuna ait	2004-2009	Nitel	Etkileşimli çalışma / Olgubilim incelemesi	Polislik ve suç korkusu	Belirtilmedi	1-50	Görüşme	Görüşme formu	İçerik analizi	Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler
Kamu kurumuna ait	2004-2009	Nitel	Etkileşimsiz/ Kavram analizi	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Kaynak tarama (Doküman analizi)	Belirtilmedi	Betimsel analiz	Belirtilmedi
Kamu kurumuna ait	2010-2014	Nitel	DeneySEL olmayan/ Korelasyonel	Toplum ve suç korkusu	Tesadüfi örnekleme	50 ve yukarı	Görüşme	Anket formu	Betimsel/ frekans, yüzde değerleri, ortalama, standart sapma ve kestirimsel/ korelasyon	Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler

Yabancı	2010-2014	Nitel	Deneysel olmayan / Korelasyonel	Toplum ve suç korkusu	Küme örnekleme	50 ve yukarısı	Görüşme	Görüşme formu	Kestirimsel/ Korelasyon ve regresyon analizi	Farklı bölgelerde araştırma yapılmasına yönelik öneriler
Kamu kurumuna ait	2010-2014	Nitel	Etkileşimsiz/ Kavram analizi	Polislik ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Kaynak tarama (Doküman analizi)	Belirtilmedi	İçerik analizi	Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler
Üniversiteye ait	2010-2014	Nitel	Deneysel olmayan/ Betimsel	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Kaynak tarama (Doküman analizi)	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Boylamsal ve nitel araştırmalar yapılmasına yönelik öneriler
Üniversiteye ait	2010-2014	Nitel	Deneysel olmayan/ Betimsel	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi
Üniversiteye ait	2010-2014	Nitel	Deneysel olmayan/ Betimsel	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Kaynak tarama (Doküman analizi)	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler
Kamu kurumuna ait	2010-2014	Nitel	Etkileşimli çalışma/ Olgubilim incelemesi	Toplum ve suç korkusu	Olasılıklı olmayan örnekleme	1-50	Gözlem	Görüşme formu	İçerik analizi	Farklı bölgelerde araştırma yapılmasına yönelik öneriler

Üniversiteye ait	2010- 2014	Nitel	Deneysel olmayan/ Betimsel	Toplum ve suç korkusu	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Belirtilmedi	Diğer: Devlet ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği içinde suçun önlenmesine yönelik yapısal önlemler alması
Üniversiteye ait	2010- 2014	Nitel	Deneysel olmayan / Korelasyonel	Suç korkusunun sosyolojik boyutları	Tesadüfi örnekleme	50 ve yukarısı	Anket	Anket formu	Kestirimsel / regrasyon, korelasyon analizi	Boylamsal ve nitel araştırmalar yapılmasına yönelik öneriler
Yabancı	2010- 2014	Nitel	Deneysel olmayan / Tarama	Suç korkusunun sosyolojik boyutları	Belirtilmedi	Belirtilmedi	İstatistikî veriler	Belirtilmedi	Betimsel/ Frekans, yüzde tabloları	Farklı bölgelerde araştırma yapılmasına yönelik öneriler

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Yayınlandıkları Dergilere ve Yıllara Göre Dağılımı

2004-2014 yılları arasında Türkiye’de yapılan ve ‘suç korkusu’, ‘fear of crime’ anahtar sözcükleri ile 6 veritabanında ve 1 kütüphanede taranan 14 araştırmanın 6’sı (%42.8) kamu kurumuna ait, 5’i (%35.7) üniversiteye ait, 2’si (%14.2) yabancı ve 1’i (%7.14) de diğer kategorisindeki bir dergide yayınlamıştır.

4 araştırmanın (%28.5) 2004-2009 yılları arasında, 10 araştırmanın (%71.4) 2010 -2014 yılları arasında yayınlanmış olduğu görülmektedir. Bu verilere bakarak incelenen araştırmaların kamu kurumuna ve üniversiteye ait dergilerde yayınlanma oranının birbirine yakın olduğu ve araştırmaların 2010-2014 yılları arasında yapılan yeni çalışmalar olduğu söylenebilir.

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Yöntem ve Modellerine Göre Dağılımı

İncelenen 14 bilimsel araştırmanın 10’unun (%71.4) nicel, 4’ünün (%28.5) nitel araştırma yöntemi ile yapıldığı saptanmıştır.

Nicel araştırma yöntemi ile yapılan 10 araştırmada deneysel olmayan araştırma modelinden 5 araştırmada (%50) betimsel , 3 araştırmada (%30) korelasyonel ve 1 araştırmada (%10) tarama modeli kullanılırken; 1 araştırmada (%10) ise deneysel araştırma modelinden ön test son test kontrol gruplu model kullanılmıştır. Nitel araştırmaların 2’si (%50) etkileşimli çalışmalardan olgubilim çalışması, 2’si ise (%50) etkileşimli olmayan çalışmalardan kavram analizi şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Yücel (2009) suç korkusuyla ilgili araştırmalarda niceliksel ve niteliksel araştırma yaklaşımlarının kullanılabileceğini açıklamaktadır. Konu ile ilgili yapılan niceliksel araştırmaların yararlarını, ülkede suç korkusundan etkilenen kişi sayısını saptama, diğer gruplara oranla suç korkusundan daha az veya fazla etkilenen grupları saptama ve seçilen örneklemin niteliği dahilinde toplam nüfus için genelleme yapılmasına olanak verme şeklinde sıralamaktadır. Ancak nicel yöntemle yapılan araştırmaların suç korkusu ve güvensizliğin nedenlerini açıklama konusunda yetersiz kaldığını, bunun saptanabilmesi için niteliksel araştırmaların kullanılmasının gerektiğini de belirtmektedir. Niteliksel araştırma yaklaşımının ise kaç kişinin suç korkusu mağduru olduğunu saptamak için uygun olmadığını ve sonuçlarının nüfusa genellenemediğini vurgulamaktadır. Niceliksel ve niteliksel araştırma yaklaşımlarının yarar ve sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda araştırmalarda en rasyonel yöntemin her iki yaklaşımın da kullanılması olduğu ifade edilmektedir.

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Konularına Göre Dağılımı

Konuları suç korkusu ile ilgili olan 14 bilimsel araştırma bu kategoriye göre ayrıntılı olarak analiz edildiğinde araştırmaların 9'unun (% 64.2) toplum ve suç korkusu, 3'ünün (%21.4) polislik ve suç korkusu, 2'sinin (%14.2) suç korkusunun sosyolojik boyutları ile ilgili olduğu belirlenmiştir. Araştırmaların yoğun olarak toplum ve suç korkusu üzerine yoğunlaştığı söylenebilir.

Herhangi bir konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda genellikle iki soru üzerinde odaklanıldığı görülmektedir. Araştırmanın amacının ne olduğu ve araştırma konusunun nasıl ölçüleceği şeklindeki bu iki soru suç korkusu ile ilgili yapılan araştırmalarda 'Suç korkusu nedir?' ve 'Nasıl ölçülebilir?' şeklinde sorulmaktadır. Suç korkusu ile ilgili yapılan araştırmaların çoğunda suç korkusunun ne olduğunun saptanmasından çok suç korkusunun yoğunluğunun ölçüldüğü belirtilmektedir. Araştırma konularının öncelikle suç korkusunun ne olduğu ve kaynakları üzerine yoğunlaşmasının daha verimli olacağı vurgulanmaktadır (Hollway ve Jefferson, 2012).

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Örnekleme Tekniği ve Katılımcı Sayısına Göre Dağılımı

582

14 bilimsel araştırmanın 10'unda (% 71.4) örnekleme tekniği belirtilmemiştir. 2 araştırmada (%14.2) tesadüfi örnekleme, 1 araştırmada (%7.1) ise olasılıklı olmayan örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmalar katılımcı sayısına göre incelendiğinde ise 8 araştırmada (%57.1) katılımcı sayısının belirtilmediği, 2 araştırmada (%14.2) katılımcı sayısının 1-50 arası, 4 araştırmada (%28.5) ise 50 ve yukarısı olarak belirtildiği saptanmıştır.

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Veri Toplama Tekniği, Veri Toplama Aracı ve Veri Analizi Tekniği' ne Göre Dağılımı

14 araştırmanın 5'inde (%35.7) kaynak tarama (doküman analizi), 3'ünde (% 21.4) görüşme, 1'inde (%7.1) gözlem, 1'inde (%7.1) anket, 1'inde (%7.1) istatistik veriler, 1'inde (%7.1) ön test- son test veri toplama tekniği kullanıldığı belirtilirken 2 araştırmada (%14.2) kullanılan veri toplama tekniği belirtilmemiştir. Bu veriler ışığında incelenen bilimsel araştırmalarda en sık kaynak tarama (doküman analizi) tekniğinin kullanıldığı bu teknikten sonra da görüşme tekniğinin sıklıkla kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

14 araştırmanın 8'inde (%57.1) veri toplama aracı belirtilmemiştir. 3 araştırmada (% 21.4) veriler anket formu, 3 araştırmada (%21.4) ise gö-

rüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Her araştırmada olduğu gibi suç korkusu ile ilgili yapılan araştırmalarda da veri toplama araçlarında kullanılan dilin basit ve anlaşılır olması önem taşımaktadır. Soru sormaya dayalı veri toplama araçlarında suç korkusu ile ilgili bilgi almayı güvenlik ile ilgili sorular aracılığıyla yapmaktan kaçınmak önem taşımaktadır. Güvenlik ile ilgili soruların suçla ilgili olmadığı, suçla ilgili coğrafi bilgi sağlamadığı ve varsayımsal durumlara dayalı olması nedeniyle suç korkusuyla ilgili bilgi saptama açısından olumsuzluk yarattığı belirtilmektedir. Suç korkusu ile ilgili veri toplama araçlarında kullanılan soruların korkunun duygusal boyutunu saptamaya yönelik olması, belirli suç türlerine referans olması, bireylerin günlük yaşantısı ile bağlantılı olması ve varsayımsal durumlardan kaçınılması önerilmektedir (Gray, Jackson, Farrall, 2011).

14 araştırmanın 5'inde (%35.7) veri analiz tekniği belirtilmezken nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmaların 3'ünde kestirimsel, 2'sinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi ile yapılan araştırmaların 3'ünde içerik analizi kullanılırken 1'inde ise betimsel analiz kullanılmıştır.

İncelenen Bilimsel Araştırmaların Temel Önerilerine Göre Dağılımı

583

14 araştırmanın 3'ünde (%21.4) temel önerilere yer verilmezken, 5'inde (%35.7) temel öneriler Polis Teşkilatı'na yönelik öneriler olarak gruplanmıştır. 3 araştırmada ise (%21.4) suç korkusu ile ilgili araştırmaların farklı bölgelerde yapılmasına yönelik öneriler tespit edilmiştir. 2 araştırmada (%14.2) boylamsal ve nitel araştırmalar yapılmasına yönelik öneriler bulunmaktadır. 1 araştırmada (%7.1) ise suç korkusu ile ilgili devlet ve sivil toplum örgütlerinin işbirliğine yönelik önerilere yer verilmiştir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Suç korkusu konusunda 2004-2014 yılları arasında Türkiye'de yapılan ve 'suç korkusu', 'fear ofcrime' anahtar kelimeleri ile taranarak ulaşılan bilimsel araştırmaların analizini içeren bu araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

Suç korkusu ile ilgili bilimsel araştırmaların

- ☛ %71.4'ünü 2010- 2014 yılları arasında yapılan yeni çalışmalar oluşturmaktadır. Bu araştırmalar genellikle kamu kurumlarına ve üniversitelere ait dergilerde yayınlanmıştır.

- ☛ %71.4'ü nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden en sık betimsel modelin kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmaların %28.5'i ise nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Nitel araştırmalarda, etkileşimli çalışmalardan olgu bilim çalışmasının ve etkileşimli olmayan çalışmalardan kavram analizinin eşit oranda kullanıldığı tespit edilmiştir.
- ☛ %64.2'sinin toplum ve suç korkusu üzerine yoğunlaştığı belirlenmiştir.
- ☛ %71.4'ünde örnekleme tekniğinin kullanıldığı, %57.1'inde ise katılımcı sayısının belirtilmediği saptanmıştır.
- ☛ %35.7'sinde veri toplama tekniği olarak kaynak tarama tekniği kullanılmıştır. İncelenen araştırmalarda bu teknikten sonra sıklıkla kullanılan teknik görüşme tekniği olarak belirlenmiştir. Araştırmaların %57.1'inde veri toplama aracı belirtilmezken, araştırmaların %21.4'ünde veriler anket formu, %21.4'ünde de görüşme formu kullanılarak elde edilmiştir. Nicel araştırmaların çoğunda veri analiz tekniği belirtilmemiştir, veri analiz tekniği belirtilen araştırmalarda ise kestirimsel ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda ise çoğunlukla içerik analizi kullanılmıştır.
- ☛ %35.7'nde polis teşkilatına yönelik öneriler yer almaktadır. Bunun ardından suç korkusu konusundaki çalışmaların farklı bölgelerde yapılmasına yönelik öneriler gelmektedir.

Yukarıda belirtilen sonuçlar doğrultusunda akademisyen ve araştırmacılara yönelik geliştirilen öneriler şunlardır:

Akademisyen ve araştırmacılar:

- ☛ Suç korkusu ile ilgili sınırlı sayıda araştırma olması nedeniyle, bu konu ile ilgili olarak daha fazla araştırma yapılmalıdır.
- ☛ Suç korkusunun birey ve toplum açısından taşıdığı anlam dikkate alınarak suç korkusuna neden olan temel durumların tespit edilmesi için Türkiye'nin genelini kapsayan araştırmalar yapılmalıdır.
- ☛ Suç korkusu gibi sosyal olay ve olguların, bağlı oldukları çevre içinde değerlendirilmesi önemli olduğundan bunu amaçlayan nitel araştırmalar yapılmalı ve konuyla ilgili ayrıntılı veriler elde etmelidir.
- ☛ Suç korkusu ile ilgili sadece yetişkinlere yönelik değil çocuk ve gençlere yönelik de araştırmalar yapılmalıdır.

- ☛ Suç korkusunun sosyolojik ve psikolojik boyutlarını inceleyen az sayıda çalışma olduğu göz önüne alarak konunun bu yönleri ile ele alınmasına imkan tanıyacak araştırmaların başta üniversiteler olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşlarca desteklenmesine öncelik vermelidir.
- ☛ Yapılan ve yapılacak olan araştırmaların sonuçları doğrultusunda Polis örgütü, yerel yönetim birimleri, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerle farkındalık geliştirme çalışmalarına yönelik projeler geliştirmeli, suç korkusunun azaltılmasına yönelik çalışmalar planlamalı ve etki değerlendirme çalışmaları yapmalıdır.

KAYNAKÇA:

- Ciltaş, A., Güler, G. ve Sözbilir, M. (2012). Türkiye’de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 565-580.
- Cossmann, J. S., & Rader, N. E. (2011). Fear of Crime and Personal Vulnerability: Examining Self-Reported Health. *Sociological Spectrum*, 31(2), 141-162. doi:10.1080/02732173.2011.541339
- Dolu, O., Uludağ, Ş ve Doğutaş, C. (2010). Suç korkusu: nedenleri, sonuçları ve güvenlik politikaları ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(1), 57-81.
- Ferraro, F.K. (1995). *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. United States of America: State University of New York Press.
- Gençöz, T. Korku: Sebepleri, sonuçları ve baş etme yolları. *Kriz Dergisi*, 6(2), 9-16. Retrieved from <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/21/68/629.pdf>
- Grabosky, P. (1995). Fear of crime, and fear reduction strategies. *Current Issues Crim. Just.*, (44). Retrieved from http://heinonlinebackup.com/hol/cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/cicj7§ion=6
- Güven, E. (2014). Fen eğitimi alanındaki Türkçe yayımlanmış nitel makalelerin incelenmesi. *Journal of European Education*, 4(1), 1-10.
- Hollway, W. ve Jefferson, T. (2012). Researching the fear of crime. http://www.sagepub.com/upm-data/50315_Hollway_&Jefferson_Chapter_2.pdf
- Jackson, J. ve Stafford, M. (2009). Public health and fear of crime: a prospective cohort study. *British journal of criminology*, 49 (6), 832-847.
- LaTour, M. S. ve Rotfeld, H. J. (1997). There are Threats and (Maybe) Fear-Caused Arousal: Theory and Confusions of Appeal to Fear and Fear Arousal Itself. *Journal Of Advertising*, 26(3), 45-59.
- Miles, B.M. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. http://books.google.com.tr/books/about/Qualitative_Data_Analysis.html?id=U4IU_-wJ5QEC&redir_esc=y

- Ömeroğlu,Ö.(2012). Suç korkusu, cezanın caydırıcılığı ve küçük suçlar. *Gazi ÜniversitesiHukuk Fakültesi Dergisi*.16(4),329-370.
- Warr, M. Fear of Crime in the United States: Avenues for Research and Policy. *Measurement And Analysis Of Crime And Justice*, (4), 451-489.
- Wynne, B. T. (2008). An Investigationin to the Fear of Crime : Is there a Link between the Fear of Crimeandthe Likelihood of Victimisation ?. *Internet Journal of Criminology*. 1-29.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, M.T. (2009). Suç korkusu ve etkisinin nötrleştirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (83),278-301.

KENT VE SUÇ

Prof. Dr. Uğur TEKİN, Bahar TURAN

ÖZET

Kentleşme bir büyüme, gelişme ve değişme sürecidir. Buna insanların iş, eğitim ya da barınma amaçlarıyla köylerden kentlere göç etmesi ve kentlerde ortak yaşamın geleneksel toplumlardan farklı olarak yapılanması örnek olarak gösterebilir. Kentlerin büyümesi beraberinde bir takım problemleri de getirmektedir. Bu problemler sağlıksız ve çarpık bir kentleşme, işsizlik, kişinin çevresine karşı kendini yalnız hissetmesi hatta uyum sağlamakta zorlanması, yabancılaşması olarak tanımlanabilir. İnsanların suç olarak tanımlanan fiillerle ilişkisi de kentlerde farklılaşmakta ve suç istatistiklerinde bir artışın olduğu da gözlenmektedir.

587

Anahtar Kelimeler: Kentte Suç, Suç Korkusu, Güvenlik Algısı

Modernizm ve sanayileşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme insanların toplumsal yaşamlarında yeni bir süreç başlatmıştır. Kentler sanayi ve ticaretin merkezi olarak zenginleşmiştir. Çalışan kesimler, kırdakinden farklı olarak daha büyük üretim birimlerinde çalışmaya başlamıştır. Kırdan kente göç sadece daha büyük yaşam birimleri olan kentleri yaratmamış, aynı zamanda insanlar arası ilişkileri de değiştirmiştir. Kent yaşamında insanlar arası ilişkiler anonimleşmiş, mekânsal yakınlaşmaya rağmen, insanlar birebir ilişkilerden uzaklaşmışlardır.

Günümüzde kentler sanayinin gelişmesi ve kişilerin rahat yaşama isteklerinden dolayı göç olarak ortaya çıkan yerleşim yerleridir. Bu süreç yani yüksek sayıda insanın belli dar alanlarda toplanması ekonomiyi, siyaseti ve toplumsal yapıyı da olumsuz etkileyerek beraberinde suç getirmiştir.

Aşağıda kent kavramına farklı açılardan bakan, kenti farklı kategorilere ayırıp açıklayan sosyal bilimcilerin görüşleri de yer almaktadır.

“Kent karmaşık ayrı cinsten, farklılaşmış toplumsal bütünlüğe sahip yoğun nüfuslu bir yerleşmedir.”¹

Kenti fiziki ve fonksiyonel açıdan açıklayan araştırmacılara göre;

588

“...farklı amaçlar için kullanılan çok sayıda binalar ile insanların ulaşımını sağlayan yollardan oluşur. Fonksiyonel açıdan kent ise ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerin, aktivitelerin gerçekleştirildiği yerleşim birimleridir.”²

Ekonomistlere göre kent kavramı “...mal ve hizmetlerin, üretim, dağıtım ve tüketimi sürecinde toplumun sürekli olarak değişen gereksinimlerini karşılamak için ortaya çıkan bir ekonomik mekanizmadır.”³

Kentler, tarım dışı nüfusa sahip, halkın çoğunluğunun ticaret, sanayi veya özel işlerde çalıştığı, farklı meslek gruplarına ayrılan ve yaşam tarzları olan insanların karşılıklı iletişim halinde oldukları, her birimizin iyi ya da kötü yanını ortaya çıkararak bir yerleşim birimidir.

Toplum bilimciler ise kent kavramını ele alırken bireyin toplumda konumlanışından hareketle “...toplumsal bakımdan benzerlik göstermeyen

1 Gökhan Gökulu, “Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç ilişkisi”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 24, Sayı 1, 2010, s.212.

2 Aziz Yıldırım “Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, SBE, 2004, s.8.

3 Yıldırım, a.g.e., s. 8.

bireylerin oluşturduğu, göreceli olarak geniş, yoğun nüfuslu ve mekânda sürekliliği öne çıkarmaktadırlar".⁴ Buna ilaveten, toplum dışına itilenlerin, sapkınların, asosyallerin ve dolayısıyla dil, din, ırk, yaş, cinsiyet, yöre, kültür farklılıklarının yoğun bir şekilde bulunduğu yerleşim yerleridir kentler.

Kent üzerinde çalışan araştırmacıların kent için yaptıkları farklı yorumları da inceleyecek olursak;

"... Kentler tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve daha önemlisi, hem tarımsal, hem de tarım dışı üretiminin dağılımının yapıldığı, kentsel fonksiyonların toplandığı belirli teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme birimleridir."⁵

Şehri birden fazla perspektiften ele alarak değerlendiren ve şehri yorumlayan araştırmacılar için ise;

"siyasi açıdan şehir, belli idari hudutlar çerçevesinde görev yapan idarelere sahip birimleri olması, fiziki bakımdan değişik amaçlar için kullanılan binalar ve ulaşım vasıtaları, fonksiyonel açıdan ise iktisadi, sosyal, kültürel faaliyetlerin yapıldığı yerler olarak incelenmektedir."⁶

Kentleşme kavramı, kente yerleşen insanların sayıca büyük bir insan grubunun bir arada yaşamalarından dolayı sosyal, siyasal ve ekonomik açıdan birbirlerine bağlı olmaları ve buna bağlı olarak da üretim ve hizmetlerin büyümesi şeklinde yorumlanabilir.

Kentleşme "...sanayileşmeye ve iktisadi gelişmeye paralel olarak şehir sayısının artması ve mevcut şehirlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve ihtisaslaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim süreci."⁷

Kentleşme, sadece bir nüfus oran artışı ya da değişimi değil aynı zamanda bulunduğu çevrenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını da etkileyen bir mekanizmadır.

4 Yıldırım, a.g.e., s. 10.

5 Hande Suher vd. **Türkiye’de Kentleşme**, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, s. 7.

6 Hüsniye Canbay Tatar, **Nuh’un Gemisindekiler (Şehirleşme ve Dini Cemaatleşme)**, Turan Yayıncılık, 1999, s.80.

7 Canbay Tatar, a.g.e., s. 82.

“Kentleşme süreci, salt nüfusun mekânda yer değiştirmesini aşan bir değişim sürecine işaret etmekte ve bu süreç, ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel düzeylerde bir dizi çarpıcı değişimle birlikte yaşanmaktadır.”⁸

Kentleşmeye iktisadi açıdan yaklaşan araştırmacılar açısından; “Kentleşme, sanayileşmeye ve iktisadi değişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşmaya yaratan, insanların davranış ve ilişkilerinde, kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikimi sürecidir.”⁹

Kentleşmenin ekonomik açıdan yarattığı olumlu olumsuz etkileri de inceleyecek olursak;

“...Dünya yüzünde gelişme farklarının olması, birçok bakımdan bu farklılıklardan yararlanmaya çalışan ve sanayileşmelerini bu ülkelerden sağlayacakları ucuz iş gücüne dayandırmayı uman ülkeler için yeni zenginlik olanakları sağlarken, az gelişmiş ülke insanının sorunlarının artmasına yol açmıştır.”¹⁰

590 Kentleşmenin insanlar arası ilişkileri değiştiren bu yapısı daha önce köylerde, daha küçük yaşam birimlerinde var olan yasaların suç olarak tanımladığı davranışları gösteren kişilere karşı geliştirilen toplum içindeki çözüm mekanizmaları da değişmiştir. Herkesin birbirini tanıdığı küçük yaşam birimlerinde suça karşı geliştirilen enformel müdahale biçimleri, kentlerde yerini sadece yasalarca tanımlanmış kontrol organları tarafından uygulanan formel müdahale biçimlerine bırakmıştır.

Kentleşme sürecinde ortaya çıkan olumsuzluklar da suçun oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Kente yerleşen insanların bir arada yaşamaları ve bu insanların farklı kültürlere, değer yargılarına sahip olmaları şehirlerde yaşanan suç olaylarının oluşumuna zemin hazırlayan önemli bir diğer faktördür. Bu kişiler arasında fırsat eşitsizliğinin var olması, işsizlik, eğitimsizlik, ekonomik problemler yaşamaları toplum tarafından dışlanmaları bu kişileri psikolojik sorunlara doğru itmekte ve yalnızlaştırmaktadır. Böylece kişinin anonim bir ortam içerisinde suç işlemeye eğilimi artmakta, enformel kontrol sistemlerinin anında

8 Oğuz Işık, M.Melih Pınarcıoğlu, **Nöbetleşe Yoksulluk** (Sultanbeyli Örneği) 3. baskı, İletişim Yayınları, 2003, s.95.

9 Ruşen Keleş, **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, (Yerel Yönetim Dünyası) Kent Basım Evi, 1993, s. 88.

10 Ahmet Alpay Dikmen, **Kentleşme, Göç ve Yoksulluk** (7.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi), İmaj Yayıncılık, 2002. s. 9.

müdahale imkanının da ortadan kalkmasıyla suç işlemek için ortam kıra olanla artmaktadır.

Kentsel alanların büyümesi, toplulukların bu alanlara yerleşmesi ve çalışması, hayat kurmasını tetikleyen belirli faktörler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak iş bulma, çalışma, daha iyi koşullarda yaşama isteği, eğitim, sağlık gibi nedenler sebep olarak gösterilebilir. "Kentleşme dediğimizde yapısal değişmeyi işaret eden bir iç göç olayından söz ediyoruz. Bu iç göçle yaşamlarını köylerde sürdürenlerin bu yaşam yerlerinden koparak kentlerde tarım dışı işlerle hayatlarını kazanarak yaşamaya başlaması anlatılmaktadır."¹¹

Bu konuda yapılan çalışmaları inceleyecek olursak;

"Kentleşme sürecinde göç ve sosyo-kültürel farklılaşmaya bağlı olarak kentsel yerleşmelerde gözlemlenen sorunlar arasında yeni kentlinin durumu bireyin bu yeni yerleşme biçimine, yeni kentsel işlemlere, özetle kentsel yaşama uyum sorunu üzerinde önemli ve öncelikle durulması gereken bir sorundur."¹²Yeni bir çevreye yerleşen insanlar farklı bir topluma ve yere uyum sağlamaya çalışırken farklı sorunları da beraberinde getirmişlerdir. Kent yaşamında toplumun her kesiminden insan bir araya gelmektedir. Kente uyum sağlamak ya da kentli olmak birey bazında olan bir değişim sürecidir. Bu süreç toplum açısından psikolojik yönü ağır olan bir durumdur.

"Şehir hızlı bir değişiminin yaşanmasından dolayı dinamik bir karaktere sahiptir. Şehre gelen insan, şehrin hızla değişen ortamına intibakta zorlanmakta, dolayısıyla kendini tedirgin ve yabancılaşmış hissetmektedir. Bu suretle şehirle bütünleşmesi zor olmakta, söz konusu tesirlerden dolayı yalnızlık duygusu ve hayat korkularını keskinleştirerek, şahsiyet çözümlerine yol açmaktadır."¹³

Kentleşmeyi psikolojik yönüyle değerlendirdiğimizde şehre gelen insan kendini kalabalıklar içerisinde yalnız hissetmekte ve yeni yaşamına uyum sürecinde bazı sıkıntılar yaşamaktadır.

Ortak yaşamın bu yeni tarzında vurgulanan önemli değişimlerden biri anonim ilişkilerdir. "Şehirlerde ise münasebetler kısa süreli, sathi, gayri şahsi olup tatmin edici özelliklerden genellikle uzaktır. (...)Söz konusu sıkı münasebetlerden kopan fert, yalnızlığı şiddetle

11 İlhan Tekeli, **Göç ve Ötesi**, (Toplu Eserler – 3), Tarih Vakfı Yurt yayınları, 2008, s.149.

12 Suher vd.,a.g.e., s. 26.

13 Canbay Tatar, a.g.e., s. 89.

hissetmekte, terk edilmiş duygusuna kapılmakta, kalabalıkların içinde tek kalmakta, yerini tam manasıyla tespit edememekte, böylece anomi ve yabancılaşabilmektedir.”¹⁴

Kendini yalnız hisseden ya da ekonomik sebeplerle dışlanan, ezilen insanların var olması bu duruma maruz kalan kişileri psikolojik olarak etkilemekte ve istenmeyen olayların da yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

Yoksulluk kentlerde yaygınlaşmakta ve “kentsel yoksulluk” kavramı sosyal bilimciler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Sosyal dışlanmışlığı ve kent çeperlerinde gecekondü bölgelerinde yaşamayı da bu çerçevede değerlendirirsek, “Kent çeperinde yer alan toplu konut alanlarında dahi dışlanan, yoksul kesimlerin varlığı söz konusudur. Dışlanma ve yoksulluk ise birlikte yoksulluğu sürekli hale getirmektedir.”¹⁵

Genel olarak teorik yaklaşımlarda kent yaşamının her zaman suçü arttıran bir etken olduğu varsayılmaktadır. Sosyal devletin gelişmişlik düzeyi ve plansız büyüyen kentler, suç teorilerinde çok kullanılan olgulardır.

592 “Sağlıksız bir kentleşme sürecinin ve bunun yanında uygulanan neoliberal politikaların, kente tutunamayan bireyleri yalnızlaştıracağı ve suça iteceği aşikârdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde kentleşme elbette suç oranlarını arttıran bir rol oynayacaktır”.¹⁶

Büyük şehirlerin oluşması, nüfus artışı, yaşanan savaşlar, ekonomik bunalımlar tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Dolayısıyla toplumları, özele indirgeyecek olursak da insanları etkilemiştir. Bu sebeple suç ve suçluluk çalışmaları da bu değişimlere paralel olarak gelişim göstermiştir.

“Çağımızda büyük kentler bunalımın, huzursuzluğun, yabancılaşma ve şiddetin beşiği olmaktadır. Siyasal ve ekonomik bunalımın bir bakıma değişmez göstergesi olan sağlıksız kentleşmenin toplumsal sorunların ağırlığının şiddet potansiyeli yaratması yanında, büyük kent ortamının eylemciye hareket ve saklanma kolaylığı sağladığı da ortadadır.”¹⁷

14 Canbay Tatar, a.g.e., s. 89-90.

15 Dikmen, a.g.e, s. 253.

16 Gökulu. a.g.e, s. 224.

17 A.Serap Fırat, “Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,10 / 3 (2008),s.203

Suç, bireyi davranışları itibariyle toplumdaki diğer insanlardan ayıran davranışlar bütünüdür. Bu davranışlarda bulunan kişiler genellikle toplumla karşı karşıya gelirler ve bir çatışma durumu ortaya çıkar.

“Suç toplumsal bir anomi hali, yani sosyal dokunun zayıflaması ile beliren bir durumdur.”¹⁸

Bir dizi kriminolog tarafından toplumun anomi durumu suçu tetikleyen önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Bu tanımdan hareketle suç, toplum halinde yaşama yönelmiş her türlü saldırı olarak da değerlendirilmektedir. Anominin yarattığı kişinin dışlanması, toplumla bağlarını zayıflatmakta ve var olduğu toplum içerisinde kendisini herhangi bir noktada konumlamasına engel olmaktadır.

Bazı sosyolojik yaklaşımlarda ise,

“Suç kabul edilen davranışlar otomatik olarak toplumun geneli tarafından onaylanmayan ve hoş görülmeleyen davranışlar içinden hakkında cezai işlem yapılması gerektiği düşünülen davranışlar olarak öne çıkmaktadır.”¹⁹

Bu çalışmada tarafımızdan hazırlanan güvenlik algılaması anketi bir şirket çalışanlarına uygulanmıştır. 250 kişiye gönderilen anketin 100 adedi tam olarak doldurularak tarafımıza ulaştırılmıştır. SPSS ile yapılan değerlendirilmede ankete katılan bireylerin demografik özelliklerinin yanı sıra bireylerin sapmaya maruz kalma durumları, bireylerin güvenlik algıları, sapmanın değerlendirilmesi üzerine görüşleri, emniyet teşkilatından memnuniyet durumu ve ankete katılanların cinsiyete göre güvenlik algıları gibi ana başlıklar kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Ayrıca hırsızlık olayları, alkollü kişiler, fiziki şiddete, bireylerin sarkıntılık, laf atmalara, havai fişek, silah, maytap ve balicilere, toplumsal gösteri, arbedelere maruz alma durumları ve bunların kişiler tarafından değerlendirilmesine yönelik sorular sorulmuştur. İstanbul’da trafik suçları olaylarını, terör suçlarını, gürültüyü, kapıya gelen pazarlamacı sorununu önemli olarak görmeye ilişkin görüşler, çevreyi kirletenler, dilencilerin çevreye verdiği rahatsızlık ve ankete katılanların bu tür olaylara verdiği önem saptanmıştır.

Oturduğu ve çalıştığı çevrede işe gidip gelirken kendini güvende hissetme durumu, oturduğu ve çalıştığı çevrede gece vakti kendini

18 İbrahim Balcıoğlu, “**Stres, Kentleşme ve Suç**” <http://www.kriminoloji.com/Stres-Kentleşme-ve-suc.Balcioğlu.htm> (16.07.2012)

19 Osman Dolu, Suç Teorileri, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, 2011, s.33.

güvende hissetme durumu saptanmıştır. Oturduğu ve çalıştığı çevrenin güvenliğinden memnuniyeti, genel olarak emniyet teşkilatının verdiği hizmetten memnun olma durumu tespit edilmiştir. İstanbul'da tehlikeli olduğu düşünülen semtler sorulmuştur. Yukarıda sorulara verilen yanıtlar yorumlanmıştır. Burada sadece öne çıkan cevaplar değerlendirilmektedir.

Bireylerin İstanbul'da gerçekleşen olayları önemli görüp görmemesinin bölgelere göre fark gösterip göstermediği incelenmiştir. İstanbul'un Anadolu yakası ile diğer bölgeleri arasında ele alınan konu başlıkları açısından değerlendirirsek anlamlı farklar bulunmuştur. Anadolu yakasında yaşayan bireyler Küçükçekmece ve Sefaköy bölgesine göre çeşitli suçları daha önemli görürken Şişli, Mecidiyeköy bölgesinde yaşayan bireyler de Anadolu yakasında yaşayan bireylere göre daha önemli görmektedir. Anadolu yakasında yaşayanlar kendilerini daha fazla güvende hissetmektedirler.

Bireylerin yaşadığı semtlere göre emniyet teşkilatından memnun olma durumları incelendiğinde Anadolu yakasında yaşayan bireylerin % 13'ü memnun iken % 70'i memnun olmadığını ifade etmiştir. Şişli - Mecidiyeköy de yaşayan bireylerin %10'u memnun iken, % 70'i memnun olmadığını ifade etmiştir. Küçükçekmece Sefaköy de yaşayan bireylerin % 8'i memnun iken % 66'sı memnun olmadığını ifade etmiştir. Genel olarak bireylerin emniyet teşkilatından memnun olma durumlarına ilişkin görüşlerinde gözlenen farkın anlamlı olmadığı görülmektedir (X^2 : 0,563 sd:4 p: 0,967).

Bireylerin İstanbul'da gerçekleşen olayları önemli görüp görmemesinin bölgelere göre fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Anadolu yakası, Küçükçekmece - Sefaköy arasında ve Şişli - Mecidiyeköy, Anadolu yakası arasında anlamlı fark bulunmuştur. Anadolu yakasındaki bireyler Küçükçekmece - Sefaköy göre çeşitli suçları daha önemli görürken Şişli - Mecidiyeköy de yaşayan bireyler de Anadolu yakasında yaşayan bireylere göre daha önemli görmektedir.

Suçtu en aza indirgeyebilmek için yapılması gerekenler öncelikle devletin sosyal devlet anlayışını benimseyerek kişilerin daha iyi şartlarda yaşamasını sağlayabilecek politikalarının oluşturmasıdır. Bunlar iş, eğitim, sağlık hizmetlerinin yeterli olması gibi örnek gösterilebilecek durumlardır. Daha sonra ise çevrenin daha güvenli olabilecek şekilde düzenlenmesi, aydınlatılması, gerekli güvenlik ekiplerinin oluşturulması suçla mücadelede etkin rol oynanmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- BALCIOĞLU, İbrahim, “**Stres, Kentleşme ve Suç**” [http://www.kriminoloji.com/Stres Kentleşme ve suc. Balcioğlu.htm](http://www.kriminoloji.com/Stres_Kentleşme_ve_suc_Balcioğlu.htm) (eri. 16.07.2012)
- CANBAY TATAR, Hüsniye;**Nuh’un Gemisindekiler (Şehirleşme ve Dini Cemaatleşme)**, Turan Yayıncılık, 1999
- DİKMEN, Ahmet Alpay;**Kentleşme, Göç ve Yoksulluk** (7.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi), İmaj Yayıncılık, 2002
- DOLU, Osman; Suç Teorileri, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, 2011
- FIRAT A.Serap; “**Yoksulluk, Kentlerde Suç Artışı ve Kent Merkezlerinde Özel Güvenlik Hizmetleri Verilmesi**”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,10 / 3 (2008),s.203-218
- GÖKULU, Gökhan; “**Kent Güvenliği Kentleşme ve Suç ilişkisi**”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt 24, Sayı 1, 2010, s. 212-221
- İŞIK, Oğuz, Pınarcıoğlu M.Melih; **Nöbetleşe Yoksulluk** (Sultanbeyli Örneği)3. baskı, İletişim Yayınları, 2003
- KELEŞ, Ruşen; **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, (Yerel Yönetim Dünyası) Kent Basım Evi, 1993
- SOKULLU-AKINCI, R.Fusun, **Kriminoloji**, 9.baskı, Beta yayınları, 2012
- SUHER, Hande; vd. “**Türkiye’de Kentleşme**”, Yeni Yüzyıl Kitaplığı
- TEKELİ, İlhan; **Göç ve Ötesi**, (Toplu Eserler – 3), Tarih Vakfı Yurt yayınları, 2008
- TEKELİ, İlhan; **Kentsel Arsa Altyapı ve Kentsel Hizmetler** (Toplu Eserler – 6), Tarih Vakfı Yurt yayınları, 2009
- TEKELİ İlhan; **Türkiye’de Yasamda ve Yazında Konutun Öyküsü** (Toplu Eserler – 24), Tarih Vakfı Yurt yayınları, 2012
- YILDIRIM, Aziz; “**Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi, SBE, 2004

KENTSEL AÇIK YEŞİL ALANLARDA İŞLENEN SUÇLAR VE ÖNLEYİCİ PEYZAJ TASARIM YAKLAŞIMLARI

Zeynep AKGÜL GÖK¹, Halil ÖZGÜNER², Özge ALAY³

ÖZET

596

Kentsel açık yeşil alanların kent insanının yaşam kalitesi üzerine estetik, rekreasyonel, sağlık, sosyal ve psikolojik açıdan olumlu etkileri olduğu görüşü yaygın olarak kabul edilmekle birlikte, bu tür alanlar insanlar için bazen suç korkusu, fiziksel tehlikeler, olumsuz hava koşulları ve zararlı hayvanlar gibi nedenler ile olumsuz algılara da neden olabilmektedir. Kentsel açık yeşil alanları kullanan insanların güvenlik algılarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ve bu tür alanlardaki güvenlik algısını artırmaya yönelik peyzaj tasarım yaklaşımlarının, ülkemiz çevresel ve kültürel koşullarında belirlenmesi peyzaj mimarlığı disiplini açısından potansiyel bir araştırma konusu olarak güncelliğini korumaktadır.

Bu çalışmada, Isparta kent merkezindeki açık yeşil alanlarda meydana gelen olaylar Isparta Emniyet Müdürlüğü verileri yardımıyla incelenmiş ve bu tür alanlarda güvenlik algısı üzerine etkili olabilecek potansiyel faktörler belirlenmiştir. Bu kapsamda, Isparta kent merkezinde bulunan kent parkları, çocuk oyun alanları ve mesire yerlerinde meydana gelen suçların niteliği tespit edilmiş ve mevcut peyzaj tasarımının bu olayların işlenmesi üzerine etkileri analiz edilmiştir. Bu analizler yardımı ile kent açık yeşil alanlarındaki mevcut peyzaj tasarımının alandaki güvenlik algısı üzerine etkileri ve bu algıyı artıracak peyzaj öğeleri ve tasarım yaklaşımları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Açık yeşil alanlar, Peyzaj tasarımı, Suç korkusu, Isparta.

1 Arş. Gör. Zeynep AKGÜL GÖK, SDÜ Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bl., ISPARTA, eposta: zeynepakgul@sdu.edu.tr

2 Doç. Dr. Halil ÖZGÜNER, SDÜ Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bl., ISPARTA

3 Peyzaj Mimarı Özge ALAY, SDÜ Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bl., ISPARTA

1. GİRİŞ

Kentsel açık yeşil alanlar; kentin fiziksel yapısı içinde kentte yaşayan insanların günlük yaşamı ve gereksinimleri açısından önemli öğelerdir. Kentin rahatlama, nefes alma, yaşanılabilirlik ve daha pek çok işlevini yerine getiren açıklıklar fiziksel mekâna “açık ve yeşil alanlar” olarak yansımaktadır. Kent planlama çalışmalarında belirlenen konut alanları, ticaret merkezleri, sosyal donatı alanları ve diğer kullanımlar gibi açık ve yeşil alanlar da kentsel mekânın fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik olarak tasarlanması ile ortaya çıkmaktadır (Akbulut, 2007).

Kentsel açık yeşil alanlar ile insanlar arasındaki ilişki birçok meslek disiplini tarafından incelenmiş ve kentsel açık yeşil alanların insanlar için yararları birçok bilimsel çalışma ile ortaya konulmuştur (Özgüner, 2004). Estetik, rekreasyonel, sağlık, sosyal ve psikolojik açılardan birçok faydaları bulunan kentsel açık yeşil alanlar, kent insanının yaşam kalitesi için son derece önem arz etmektedir (Parsons ve Daniel, 2002; Chiesura, 2004; Bowler vd., 2010). Bununla beraber, kentsel açık yeşil alanlar yukarıda bahsedilen faydalarının yanında, insanlar için bazen saldırıya uğrama korkusu, fiziksel tehlikeler, olumsuz hava koşulları, zehirli ve zararlı hayvanlar gibi nedenler ile olumsuz algılara ve korkulara da neden olabilmektedir (Burgess vd., 1988; Bixler ve Floyd, 1997; Van den Berg ve Ter Heijne, 2005; Lyytimaki ve Sipilä, 2009).

İnsanın kentsel mekân ölçeğindeki ihtiyaçları; temel ihtiyaçlar, bilişsel ihtiyaçlar ve estetik ihtiyaçlar olarak sınıflandırılmış, temel ihtiyaçlar da kendi içinde; fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ve korunma ihtiyacı, aidiyet ihtiyacı, saygı görme ihtiyacı ve kendini ifade etme ihtiyacı olarak ayrılmıştır (Lang, 1994). Günümüzde kentlerdeki nüfus artışı ve kültürel farklılıklar; büyük, düzensiz ve güvensiz bir kent gelişimini beraberinde getirmektedir. Ancak sürdürülebilir bir kentsel gelişme için en önemli gereksinimlerden birisi, güvenli bir ortamın sağlanmasıdır. Maslow (1970)'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde sıraladığı gibi, güvenli bir ortam gereksinimi çoğunlukla insanların diğer gereksinimlerinin önüne geçmektedir.

Kentsel açık yeşil alanlarda özellikle sosyal açıdan ortaya çıkan olumsuz algılarla (örneğin saldırıya uğrama/suç korkusu) ilgili çok az araştırma bulunmaktadır. Buna rağmen bu tür alanlarda meydana gelen anti-sosyal davranışlar sonucu insanların yaşadığı saldırıya uğrama korkusu ve güvensizlik hissinin bireylerin ruhsal sağlıkları ve refahları üzerine olumsuz etkileri olduğu ve insanların kent açık yeşil alanlarını kullanmaktan kaçınmalarına neden olduğu görüşü yaygın olarak kabul edilmektedir (Burgess vd. 1988; Madge, 1997; Lorenc vd., 2012; Foster vd., 2013).

İnsanların doğal çevre ile ilgili tercihleri konusunda yapılan bazı çalışmalar yeşil alanların insanlar tarafından oldukça önemsendiğini ve tercih edildiğini savunurken (Wohlwill, 1976; Kaplan, 1983; Walker ve Duffield, 1983; Gold, 1986; Ulrich, 1986), bir kısım araştırmalar da insanların doğal alanları korkutucu ve rahatsız edici bulduklarını (Bixler ve Floyd, 1997), genellikle fiziksel tehlike korkusuyla ilişkilendirdiklerini (Talbot ve Kaplan, 1984) ve bazen de gidilmesi tehlikeli alanlar olarak nitelendirdiklerini (Hayward ve Weitzer, 1984; Burgess vd., 1988; Harrison ve Burgess, 1988) öne sürmektedirler.

Kentsel açık yeşil alanların tasarımında karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi; bu tür alanların kullanıcılar için yeterince güvenli olmadığı konusudur. Kentlerde bulunan açık yeşil alanların potansiyel suçların oluşumuna sebep olacak şekilde bitki örtüsüne sahip olduğu ve dolayısıyla çeşitli suçların ve saldırıların işlenmesine elverişli yerler olduğu kuşkusuzdur. Saldırıya uğrama riskinin, görüşün sınırlı olduğu ve saldırganlar için bu fırsatın mevcut olduğu yerlerde arttığı bilinmekte, ayrıca bu tür alanlarda, havuz, kanal ve dere kenarlarında ve tehlikeli yapıların bulunduğu yerlerde çocukların tamamen güvende olmadıkları ifade edilmektedir (Özgüner, 2003). İngiltere'nin Greenwich kentinde yapılan bir araştırma, doğal alanların denekler arasında kültürel bir huzursuzluğa sebep olduğunu tespit etmiş, insanların doğal ve yarı doğal alanlarda kendilerini güvende hissetmediklerini ortaya çıkarmıştır (Burgess vd. 1988). Jorgensen ve Anthopoulou (2007), kentin doğal kalitesini artıran, insanları modern kent yaşamının stresinden uzaklaştıran, insanları rahatlatan ve çocuklara oyun ve keşfetme imkânı sunan kent ormanlarına karşı kent insanının çelişkili his ve düşüncelere sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. İnsanların doğal alanlarda yaşadıkları endişelerden kaynaklanan duygusal tepkilerini inceleyen başka bir araştırmada, katılımcılardan doğal alanlarda yaşadıkları korku deneyimlerini anlatmaları istenmiştir. Araştırma sonucunda; yakın karşılaşma (close encounters), zorlayıcı durumlar (forceful situations), karşı konulmaz durumlar (overwhelming situations) ve kafa karıştırıcı durumlar (disorienting situations) olmak üzere korkuya neden olan 4 ana kategori tespit edilmiş, bu durumların her birinin hem pozitif duygulara hem de negatif duygulara yol açtığı belirlenmiştir (Van Den Berg ve Ter Heijne 2005).

Bazı insanlar kent merkezinde dahi olsa doğal alanlarda yalnız kalmayı ürkütücü bulmaktadır. İnsanların kendilerini güvende hissetmedikleri doğal ortamlardan psikolojik faydalar elde etmeleri düşünülemez. Doğa sevgisi ve ormanlık alanda korku konusu üzerine yapılan bir araştırmada; insan-doğa ilişkisiyle var olan dinamik, çeşitli ve durumsal doğa dene-

yimlerinin yapısının ortaya konulması amaçlanmış, bu deneyimlerin sabit ya da değişmez olmadığı, dinamik, kaynaştırıcı, değişebilir ve insanların hayat deneyimleri tarafından şekillendirilebileceği ortaya konulmuştur (Skar, 2010). Doğal alanlarda korku hissinin cinsiyet açısından incelendiği bu araştırmada, ayrıca erkek ve kadınların doğada korku ve kaygı hissi ele alınmış, insan-doğa ilişkisini daha detaylı anlamak için hem pozitif hem de negatif duygu ve tepkileri içeren dış mekân rekreasyonu ile ilişkili araştırmalara olan gereksinim vurgulanmıştır. Kent insanının çevre konusundaki tercihleri ile ilgili araştırmalar, bakımsız doğal vejetasyonun bulunduğu açık yeşil alanların insanlarda alanın güvenliği hakkında olumsuz hisler uyandırdığı ve bu yüzden insanların bu tür alanlarda bulunmaktan kaçındıklarını göstermektedir. Örneğin, Schroeder ve Anderson (1984) bakımsız vejetasyonun ve gelişigüzel atılan çöplerin kentsel açık yeşil alanların tercih edilirliliğini azalttığını ve aynı zamanda insanlarda alanın güvenliği hakkında negatif hisler uyandırdığını ortaya çıkarmıştır. Benzer şekilde Kuo vd. (1998) kentlerde düzenli çim bakımı yapılan açık yeşil alanların insanlar tarafından daha çok tercih edildiğini ve insanların bu tür alanlarda kendilerini daha güvenli hissettiklerini ortaya koymuşlardır. Yapılan tüm bu bilimsel çalışmalar incelendiğinde genel anlamda, kentlerin güvensiz hale gelmesinin toplum üzerinde giderek yaygınlaşan suça maruz kalma ya da suça tanık olma gibi korkulardan kaynaklanan “güvensizlik hissi” nin oluşmasına neden olduğu da görülmektedir (Ataç, 2007).

Tüm bunların aksine kentlerde bakımlı bitki örtüsü varlığının güvenlik üzerinde olumlu etkileri olduğunu savunan çalışmalar da mevcuttur (Sangster, 1995; Jorgensen vd., 2002). Kent ormanlarında bireylerin güvenlik algısı ile ilgili yapılan bir literatür araştırmasında “çevresel faktörlerin (özellikle vejetasyon karakterinin)”, “bakımın” ve “peyzaj tasarımının” alandaki güvenlik algısı üzerinde önemli ölçüde etkileri olduğu ifade edilmiştir (Jansson vd., 2013). Bununla birlikte kullanıcıların bireysel özellikleri ve kültürel birikimlerinin de çevresel faktörler ile etkileşim içinde bulunduğu ve güvenlik algısı üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Maruthaveeran ve Konijnendijk van den Bosch, 2014). Kent açık yeşil alanları ile ilgili yapılan birçok araştırmada; sosyal ilişkilerin zayıflığı, alanda diğer insanların ve park görevlilerinin azlığı ve kullanıcıların alan ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, alandaki güvenlik algısını olumsuz etkileyen faktörler arasında gösterilmektedir (Maruthaveeran ve Konijnendijk van den Bosch, 2014). Ancak gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalarda ortaya konulan ve yukarıda bahsedilen bazı olumsuz faktörlerin, ülkemiz koşullarında geçerliliği bulunmamaktadır. Örneğin; kent açık yeşil alanlarında

kullanıcıların davranışları konusunda yapılan bir araştırmada, batı ülkelerinde açık yeşil alanlarda daha çok bireysel kullanımın ön planda olduğu, ülkemizde ise insanların kentsel açık yeşil alanlara genellikle arkadaş veya aile bireyleriyle birlikte geldikleri, bu yüzden alanda kendilerini güvende hissettikleri sonucu ortaya çıkmıştır (Özgüner, 2011).

Tasarım ve güvenlik kavramı değişik disiplinler (mimarlık, şehir bölge planlama, mühendislik vb.) tarafından araştırılmış ve farklı boyutlarda ele alınmıştır. Ancak peyzaj tasarım öğelerinin kent insanının güvenlik algısı üzerindeki etkileri konusunda ilgili literatürde yukarıda özetlendiği üzere sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğunluğu ABD, Avrupa ve Avustralya'da gerçekleştirilmiştir. Bitkilerin suç oluşumunu engellediği ya da suç oluşumuna neden olduğu konusunda farklı bakış açılarını içeren bilimsel çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin; Wolfe ve Mennis (2012) konu ile ilgili çalışmalarında, iki farklı görüşe değinmişlerdir. Bunlardan ilki vejetasyonunun suç eylemlerini, suçları gizlemesinden dolayı artırabileceği görüşüdür. Bir diğeri ise; bakımı iyi bir şekilde yapılan bitkilerden oluşan kentsel alanların belli suç tipleri açısından daha düşük suç oranlarına sahip olduğu görüşüdür. Çalışmada ayrıca "bitkiler" ve "suç" arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmacılar, yoğun bitki kullanımı ile cinsel istismar, hırsızlık ve gasp suçları arasında ilişkiler olduğu tespit etmişlerdir.

"Kent" ve "suç" konusu ile ilgili ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalar oldukça sınırlı sayıda olup (Karasu ve Yılmaz, 2007), bu çalışmalar daha çok şehir ve bölge planlama disiplinleri tarafından ve kentsel tasarım ölçeğinde gerçekleştirilmiştir. Kubilay (2009), sokaklardaki gerçek suçun ve korkunun sebeplerini araştırmış ayrıca bu korkunun fiziksel öğelerle olan ilişkisini incelemiş ve fiziksel öğelerin korku hissini azaltmakta nasıl yardımcı olabileceğini ortaya koymaya çalışmıştır. Konu ile ilgili peyzaj mimarlığı disiplini tarafından ise gerçekleştirilmiş sadece üç çalışmaya rastlanmıştır. Bunlardan, Müderrisoğlu ve Demir (2004) İstanbul Üniversitesi öğrencileriyle, İstanbul'da farklı bölgelerde bulunan üç kent parkı üzerinde; güvenlik algısı, manzara kalitesi ya da her ikisi açısından bir değerlendirme yapmışlardır. Araştırma sonucunda ise görsel özellikler, güvenlik algısı ve güzellik arasında kuvvetli bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Diğer çalışma ise Kaya ve Kubat (2007), kentsel açık yeşil alanlardaki mekân ve suç korkusu arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmıştır. Bu araştırma kent parklarında korkutucu ve güvenli alanları tanımlamak için peyzajın görsel özellikleri üzerine odaklanmıştır. Görülebilirlik grafik analizi (visibility graph analysis), kullanılarak yapılan bu çalışmada ağaçların ve yüksek boylu çalıkların görülebilirlik üzerinde önemli bir etkiye

sahip olduğu ve bitkilerin yeri, boyutu, mevsimsel değişimleri ve görsel sınırlandırma derecelerinin değişiminin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır. Bir diğer çalışmada ise Özdemir (2012), geleceğe yönelik yapılan tüm planlama ve tasarımlarda güvenli mekânların oluşturulmasının bir zorunluluk haline geldiği ifade edilmiştir. Bitkisel tasarım yönünden güvenli park tercihlerini belirleyerek, güvenli mekân tipolojilerini ortaya koymayı hedefleyen araştırma, Erzurum kenti ve yakın çevresinde bulunan rekreasyonel alanlarda yürütülmüştür. Çalışmanın ana materyalini bu açık-yeşil alanları temsil eden ve peyzajın farklı karakterlerini (açık peyzaj, kapalı peyzaj, gizemli peyzaj, vs.) yansıtan tipik görüntüler oluşturmaktadır. 36 adet fotoğraf üzerinde 200 kişilik katılımcıyla görsel peyzaj kalite değerlendirmesi yapan araştırmacı, analiz sonuçlarına göre en çok tercih edilen görüntülere ilişkin mekânsal karakteristikleri ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda güven ile uyum, açıklık, düzen, doğallık, perspektif ve manzara güzelliği parametreleri arasında pozitif ilişki saptanmış ve mekân tercihleri üzerinde doğrudan etkili oldukları tespit edilmiştir. Sonuç olarak, güvenli mekân tipolojileri belirlenerek, buna bağlı şekilde mevcut açık ve yeşil alanların güven açısından yeniden gözden geçirilmesi ve ıslah edilmesi gerektiği sonucuna erişilmiştir.

Ekolojik yaklaşımlarla tasarlanmış doğala yakın açık yeşil alanlarda ve kent ormanlarında insan, kaza veya bilinçaltı korku gibi her ne sebeple olursa olsun kişisel güvenliğe karşı algılanan tehlikeler daha fazladır. Bu yüzden, peyzaj tasarımı ve uygulamaları yardımıyla elde edilecek çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Kentsel açık yeşil alanları kullanan insanların güvenlik algılarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin ve bu tür alanlardaki güvenlik algısını artırmaya yönelik peyzaj tasarım yaklaşımlarının belirlenmesi peyzaj mimarlığı disiplini açısından potansiyel bir araştırma konusu olarak güncelliğini korumaktadır.

Günümüzde giderek büyüyen kentlerde artan suç sorunları nedeniyle kentsel açık yeşil alanlarda yapılacak çalışmalarda, suçların azaltılmasına yönelik peyzaj tasarımı ve uygulamalarının ortaya konulması güncel ve önemli bir konudur. Peyzaj tasarımı ve suç korkusu üzerinde yukarıda belirtildiği üzere yurt dışında çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen ülkemizde bu ilişkiyi ortaya koymaya yönelik araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda, kentsel açık yeşil alanlarda işlenen suçların peyzaj tasarım elemanları ile ilişkisi Türkiye’de ilk kez ele alınmış ve peyzaj tasarımlarının eksikliğinden kaynaklanan suçlar ve bu suçlara karşı alınabilecek önlemler Isparta kenti örneğinde ortaya konulmuştur.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde, suç ve suç korkusu kavramlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde materyal ve metot ile dördüncü bölümde araştırma bulguları ve öneriler sunulmuş, son bölümde ise sonuçlara yer verilmiştir.

2. SUÇ ve SUÇ KORKUSU

Suç, kanunun bir ceza hukuku yaptırımı ile karşıladığı fiildir (Hakeri, 2013). Suç korkusu (fear of crime) ise kısaca toplumda gerçekleşen suçlardan zarar görme korkusu olarak ifade edilmektedir. Özellikle hızlı kentleşmeyle beraber şehirlerde oransal ve niteliksel olarak değişimler yaşanmaktadır (Çardak, 2012). 1970'lerden bu yana çevre ve suç arasındaki ilişki çevre kriminologları, kent ve çevre plancıları tarafından araştırılmaktadır. Yapısı gereği karmaşık bir özelliği olan suç olgusunun açıklanması ve tahmini için pek çok faktörün göz önüne alınması gerekmektedir. Suç korkusu bireysel yaşantılarla sınırlı kalmayıp toplumsal yaşamı da etkileyen bir durumdur. Suç olgusunun açıklanması her ne kadar literatürde kriminoloji bilim dalı altında incelse de bu bilim dalına farklı disiplinlerde (hukuk, sosyoloji, psikoloji, şehir planlama, coğrafi bilgi sistemleri ve mekânsal analizlere dayalı çevresel kriminoloji) katkı vermektedirler. Örneğin; sosyoloji suç konusunu oldukça geniş bir perspektif içinde ele alırken suçun toplumsal nedenleri üstüne yoğunlaşmıştır. Psikoloji ise suçun birey düzeyinde açıklanması konusuna odaklanmıştır. Çevresel kriminoloji ve kentsel tasarım daha çok mekân ile ilişkisi olan suçların oluşumunda etken olan mekânsal parametreleri araştırmaktadır (Dönmez, 2007).

602

Önemli bir toplumsal problem olan suç olgusu, kentsel alanlarda sıklıkla görülen bir konudur. Suç korkusu ile daha fazla suçtan etkilenebilir topluluklar oluştuğu gibi, geceleri dışarı çıkmama, güvenli yerleri tercih etme, potansiyel suç alanlarından uzak durma gibi toplumsal iletişimi, toplumsal denetimi ve komşu ilişkilerini azaltan toplumsal davranış düşüncelerinin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Apak vd., 2002). Suç korkusu, suç türüne göre değişiklik göstermekle beraber karanlık, kötü, izbe "çevresel yapılar"ın bulunduğu alanlar, "cinsiyet", "yaş", "kişisel deneyimler", "ekonomik ve sosyal yapı" ve "medya" gibi çok sayıda değişken tarafından etkilenmektedir (Çardak, 2012). Suç ve suç korkusunu önlemek için mekâna yönelik düzenlemeleri içeren; Savunulabilir Mekân Teorisi (Oscar Newman-1973), Mekân Dizim Analizi Teorisi (Bill Hillier ve Julianne Hanson-1970'lerin sonu) ve Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi Teorisi (Ray Jeffery-1971) olmak üzere üç temel teori mevcuttur.

Savunulabilir Mekân Teorisi (Defensible Space Theory); mimar ve şehir plancısı olan Oscar Newman tarafından, suçların engellenmesi ve mahalle güvenliğinin sağlanması amacıyla öne sürülmüştür. Mekânın fiziksel ve sosyal yapısının suçun gerçekleşmesine zemin hazırlayabildiği, suçun gelişimini engelleyebildiği ya da suçun o mekânda yayılmasını sağlayabildiğidir (Ataç ve Gürbüz, 2009). Yani bu yaklaşımda suçun ve suça yakınlığın çevresel tasarımlar ile kontrol altında tutulabileceği savunulmaktadır.

Mekân Dizim Analizi (Space Syntax Theory); mekânsal yapılandırma- ların analizi için kullanılan bir takım teori ve teknikleri kapsamaktadır. Mimar Bill Hillier ve Julienne Hanson'ın fiziksel çevrelerin sosyal özellik- lerini keşfetmek amacıyla oluşturdukları bu yaklaşım, ilk aşamada tasarı- ma farklı bir bakış açısı getirmiş, daha sonraları suç ve mekân arasındaki ilişkiyi anlamak ve suçu önlemek için de kullanılmıştır (Dönmez, 2007).

Çevresel Tasarım Yoluyla Suçun Önlenmesi Teorisi (CPTED); krimi- nolojist Ray Jeffery tarafından öne sürülmüştür. Teori, özellikle şehirler- de inşa edilen binaların fiziksel olarak tasarımının, konumunun ve mi- mari yapısının insan davranışlarını etkilediğini ve şekillendirdiğini öne sürmektedir. Bu nedenle de suç oluşumu üzerinde doğrudan etkisinin olduğu düşünülmektedir. CPTED yaklaşımına göre, binaların mimari ya- pısındaki düzenlemelerle suçların azaltılması ve önlenmesi mümkündür (Doğan ve Sevinç, 2011). Teori dört temel stratejiden oluşur. Bunlar aşağı- daki şekilde özetlenebilir:

- ☛ *Doğal Gözetim (Natural Surveillance)*: Bir binanın ya da çevredeki ob- jelerin görülebilirliğinin artırılması bir başka deyişle bir alanın içini ve dışını rahatlıkla görebilmektir. Doğal gözetim suçların azaltılma- sında ve suçluların daha kolay fark edilmesinde büyük avantajlar sağlar. Sokak, cadde, park, kaldırım vb. dış mekânlarda ya da mut- fak, oturma odası, ofis gibi iç mekânlarda iyi bir görsel bağlantının olması suçların azaltılması üzerinde etkilidir (CPTED, 2000). Bina sakinlerince içeriden bakıldığında cadde ya da sokağın görülebilir olması gerektiğini öngören bu prensipte; bina camlarının cadde, so- kak ve asfaltın görülebileceği bir şekilde konumlandırılmasına, dış aydınlatmalara ve çitlere önem verilmektedir. Sorunlu caddelere dükkân planlaması yapılarak, alışveriş odaklı yaya trafiğinin artı- rılmasının sağlanması son zamanlarda uygulanan yöntemlerdendir (Gulak vd., 2007:309).
- ☛ *Doğal Erişim Kontrolü (Natural Access Control)*: Çit, çalı, kapı vb. ele- manların kullanılmasıyla suçluların amaçlarını gerçekleştirmele- rinin riskli olduğuna dair bir algı oluşmasını sağlayarak suçların

azaltılmasını sağlayan stratejidir. Çocuk oyun alanlarının etrafında kullanılan çitler erişimin kontrollü olduğunun bir işaretidir ve çocuklar potansiyel suçlardan korunur (CPTED, 2000). Binaya gelen ziyaretçilerin giriş ve çıkışı belirli bir noktalardan yapmasını ve girişlerin bina sakinleri tarafından görülebilir ve kontrol edilebilir olmasını öngörmektedir. Yaya ya da araç yolu üzerinden binalara geçişler taş, asfalt ya da çizgi gibi işaretlemeler kullanılarak belirli hale getirilmeli ve bu girişler özellikle gece görüşü için aydınlatılmalı ya da çit kullanılarak belirli bir geçiş hattı oluşturulmalıdır (Gulak vd., 2007:308).

- ☛ *Bölgesel Güçlendirme (Territorial Enforcement)*: Özel mülkiyet ile halka açık alanların birbirinden ayırt edilmesini sağlar (CPTED, 2000). Mekânın kullanıcılar tarafından sahiplenilmesini (özel mülkiyet sahipliği) öngören bir prensiptir. Binaları sembolize eden bayrak ve amblem kullanılması ya da binanın etrafının çit ile çevrelenmesi bu prensip kapsamında yapılan uygulamalardandır (Gulak vd., 2007:309).
- ☛ *Bakım (Maintenance)*: Tüm yapısal ve bitkisel elemanların bakım ve onarımı, bir mekânın sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından önemlidir. İyi bir bakım; insanların mekân hakkında daha az endişe duymasını sağlamaktadır. Ayrıca bakımlı bir alan insan sağlığı, güvenliği ve refahının korunmasına da katkıda bulunmaktadır (CPTED, 2000).

3. MATERYAL ve METOT

Bu çalışmanın materyalini, Isparta kent merkezinde yer alan açık yeşil alanlar (parklar, çocuk oyun alanları, mesire yerleri) oluşturmaktadır. Çalışmada, Isparta kent merkezindeki açık yeşil alanlarda 2011 ve 2012 yıllarında meydana gelen ve Isparta Emniyet Müdürlüğü kayıtlarına geçen olaylar incelenmiştir. Veriler 2011 Ocak ayından başlayarak 2012 yılı Aralık ayı bitimine kadar olan aralığı kapsamaktadır. İlgili kuruluşlardan alınan izinler sonrasında elde edilen veriler doğrultusunda Isparta kent merkezindeki açık yeşil alanlarda meydana gelen suçlar niteliklerine göre sınıflandırılmış ve mevcut peyzaj tasarımının bu suçların işlenmesi üzerine etkileri analiz edilmiştir. Isparta Emniyet Müdürlüğü'nün veri tabanından "park" ve "mesire" anahtar kelimeleri kullanılarak elde edilen verilerin değerlendirilmesi sonucunda kent açık yeşil alanlarındaki mevcut peyzaj tasarımının alandaki güvenlik algısı üzerine etkileri ve bu algıyı artıracak peyzaj öğeleri ve tasarım yaklaşımları tartışılmıştır. Sonuçlar çizelgeler ve grafikler halinde sunulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve ÖNERİLER

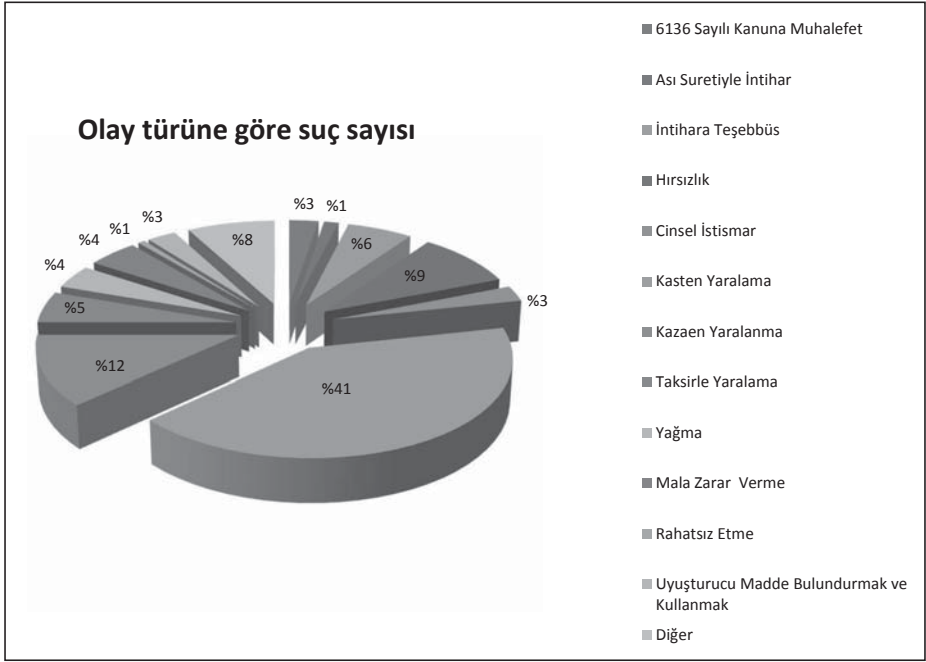
Çalışmanın bu bölümünde Isparta İli kentsel açık yeşil alanlarında meydana gelen ve Isparta İl Emniyet Müdürlüğü polis kayıtlarına geçen olaylar verilmiştir. Isparta İli kentsel açık yeşil alanlarında 2011 ve 2012 yıllarında toplam 152 adet olay gerçekleşmiştir. Bu olayların 40 tanesi (tüm olayların %26,3'ü) üzerinde peyzaj tasarım ve uygulamalarının yetersizliğinin etkili olduğu tespit edilmiştir.

Isparta kent açık yeşil alanlarında meydana gelen ve kayıtlara geçen adli olaylar; "6136 sayılı kanuna muhalefet", "ası suretiyle intihar", "cinsel istismar", "hırsızlık", "intihara teşebbüs", "kasten yaralama", "taksirle/kazaen yaralama", "mala zarar verme", "rahatsız etme", "uyuşturucu madde bulundurmak ve kullanmak", "yağma" ve "diğer suçlar"dan oluşmaktadır. Yapılan bu çalışmada mekân ile ilişkisi olan ve kayıtlara geçen bu olayların hepsinin suç niteliği taşımadığı ancak bu olayların insanları yeşil alanları kullanma konusunda olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

Araştırma bulguları; 3 bölüm halinde verilmiştir. Birinci bölümde; olay türüne göre suç sayıları verilmiş ve suç oranının azaltılması için çözüm önerileri sunulmuştur. İkinci bölümde; suç ve kaza oluşumu üzerinde doğrudan etkisi olan peyzaj tasarım elemanları tespit edilmiş ve bu konu ile ilgili alınabilecek tedbirler açıklanmıştır. Son bölümde ise; Isparta İl'inde en çok suç işlenen parklar verilmiş ve bu parklardaki suç oranlarını azaltmak için yapılabilecek tedbirler sunulmuştur.

4.1. Olay Türüne Göre Suç Sayısı

Isparta İli açık ve yeşil alanlarında farklı olay türlerine göre suç sayısı incelendiğinde, en yüksek suç oranının %41 ile kasten yaralama olduğu görülmektedir. Daha sonra ise %12 ile kazaen yaralanmalar gelmektedir.

Şekil 1. 2011-2012 yıllarında Isparta ili açık yeşil alanlarında işlenen suçların olay türüne göre dağılımı

Kasten yaralama olaylarının parkın insanlar tarafından daha az kullanılan yerlerinde olduğu görülmektedir. Etrafta bulunan insanların azlığı kasten yaralama suçunun işlenmesi için uygun ortam hazırlamakta ve bu tür yerlerde yaralama olayları artmaktadır. Bu durum parkın tamamının toplumun tüm kesimleri tarafından rahatlıkla kullanılabilir şekilde tasarlanması ile iyileştirilebilir. Çünkü bakımlı, iyi tasarlanmış ve insanlar tarafından kullanılan park alanları bu tür yaralama suçlarının işlenmesine imkân vermeyecektir.

Kazaen/taksirle yaralanma olayları ise hemen hemen tüm parklarda olabilmektedir. Parklarda kullanılan yapısal malzemelerin bakım ve onarımının yapılmaması, amaca uygun yapısal malzemelerin kullanılmamasından dolayı kazaen yaralanma olayları fazladır.

Tablo 1. Kentsel açık yeşil alanlarda işlenen suçlar ve alınabilecek önlemler

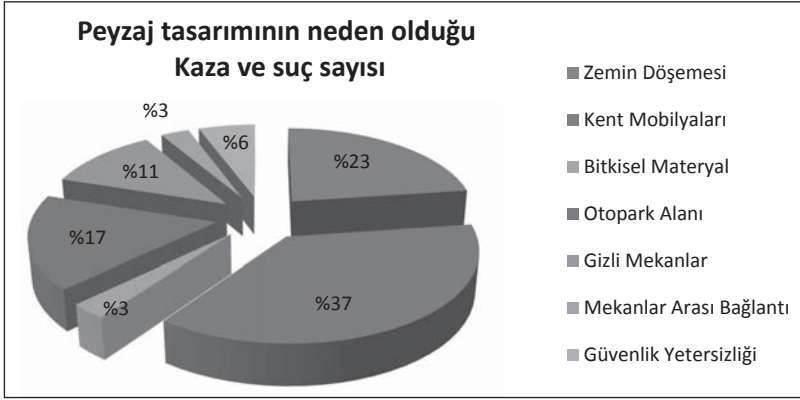
<i>Olay türü</i>	<i>Olayın niteliği</i>	<i>Bu olaylara göre alınabilecek bazı tedbirler ise şöyledir:</i>
Kasten yaralama, tehdit, hakaret, mala zarar verme	Alkollü kişilerin neden olduğu olaylar	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak -Parklarda gizli veya tuzak alanları engellemek
	Parkta yer isteyip vermeyince darp etme	-Yeterli ve uygun oturma elemanı sağlamak
	Parkta oynayan çocukların sesinden rahatsız olan kişiye darp	-Aktivite alanlarını uygun bir tasarımla birbirinden ayırmak
	Parkta oynayan kızın çiçek kopardığı gerekçesiyle muhtar tarafından darp edilmesi	-Çocuklara doğa sevgisi aşılayan özel mekânlar yaratmak
	Parkta çocuğuna top atılmasına sinirlenen ailenin darp etmesi	-Çocukların yaş grupları ve cinsiyetlerini göz önüne alarak oyun alanları oluşturmak -Aktif ve pasif oyun alanları oluşturmak
	Parkta oyun oynayan çocuğun topunun kesilmesi üzerine, çocuğun babasının diğer adamı bıçaklaması	-Alanda farklı kullanım ihtiyaçları için farklı mekânlar oluşturmak
	Park etme tartışması ve sonrasında aracın kaportasının çizilmesi	-Halkın kullanım ihtiyacını karşılayabilecek nicelik ve nitelikte park yeri tasarlamak
	Diğer çeşitli nedenlerle hakaret, tartışma ve darp olayları	-Amaca uygun yapısal ve bitkisel elemanlar seçmek ve bakımlarını düzenli olarak yapmak

	<p>Parkta oyun oynayan çocuğun taşın üzerine düşmesi</p> <p>Parkta bisikletle gezen çocuğun çukura düşmesi</p> <p>Parkta çocuğun kaydırdıktan düşmesi</p> <p>Parkta çocuğun trampolinden düşerek başını demire çarpması</p> <p>Parkta oyun oynayan çocuğun elinin jimnastik aletlerine sıkışması</p> <p>Parktaki şişme balonun kişinin üzerine düşmesi</p> <p>Parkta yürürken veya koşarken ayağı takılarak düşme</p> <p>Parkta rodeo aletinden düşme</p> <p>Kişinin korkuluklara yaslanıp dengesini kaybedip düşmesi</p> <p>Parkta çim makinesinin çalışmadığını düşünen kişinin elini pervaneye götürerek elinin yaralanması</p> <p>Parkta cep telefonu, çanta, cüzdan, motosiklet, otomobil vs. çalınması</p>	<p>-Oyun alanlarında güvenliği artırmak için yumuşak malzemeden yapılmış (kauçuk vb.) döşeme tiplerini kullanmak</p> <p>-Parklarda bisiklet yollarını ayırmak ve bozuk, çukur alanları düzeltmek</p> <p>-Çocukların yaş gruplarına göre oyun alanları planlamak ve bu alanlarda kullanılacak oyun elemanlarını yine bu yaş gruplarına göre tasarlamak</p> <p>-Oyun alanlarında yumuşak malzemeden yapılmış (kauçuk vb.) döşeme tiplerini kullanmak</p> <p>-Her oyun elemanlarının üzerine o elemanı kullanabilecek yaş gruplarını yazmak</p> <p>-Çocukların yaş grupları ve cinsiyetlerini göz önüne alarak oyun elemanlı seçmek</p> <p>-Parkta düzenli periyotlarda bakım ve onarım çalışmaları yapmak</p> <p>-Sert zeminlerde farklı kullanımlar için farklı döşeme tiplerini seçmek</p> <p>-Zemin döşemelerinin bakım ve onarımlarının düzenli olarak yapılması</p> <p>-Çocuklar için düşme riskinin bulunduğu oyun elemanlarının zemininde yumuşak malzemeler kullanmak</p> <p>-Park içerisinde kullanıcılar için tehlike oluşturacak yüksekliklerde koruma önlemleri almak</p> <p>-Parklardaki denetimi artırmak</p> <p>-Parkın bakım ve onarımı için kullanılan malzemeleri uygun yerlerde muhafaza etmek</p> <p>-Parklara giriş-çıkış belirli noktalardan yapılmasını sağlamak</p> <p>-Parklarda gece görüşü için iyi bir aydınlatma sağlamak</p> <p>-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak</p> <p>-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak</p> <p>-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak</p>
Kazaan Yaralanma		
Hırsızlık		
İntihar/İntihara Teşebbüs		

Sağlığa Zararlı Madde Temini/ Uyuşturucu madde bulundurma ve kullanma	Parıkta uyuşturucu madde bulundurmak ve kullanmak	-Parklarda gizli veya tuzak alanları engellemek
	Parıkta aşırı alkol alıp komaya girme	-Parklarda gizli veya tuzak alanları engellemek
	Parıkta Bali çekme sonucu fenalaşma	-Parklarda gizli veya tuzak alanları engellemek
Kayıp Çocuk/ Çocuk Kaçırma	Parıkta giden çocukların kaybolması	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
	Çocuğun parkta oynadığı sırada babası tarafından kaçırlması	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
Cinsel Saldırı/ İstismar	Parıkta cinsel saldırı ve istismar	-Parklarda gizli veya tuzak alanları engellemek -Yeterli aydınlatmanın sağlanması
Hayvani Tehlike Yaratacak Şekilde Serbest Bırakma	Köpeğin serbest bırakılmasıyla başkalarına saldırması	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
6136 Sayılı Kanuna Muhalefet	Parıkta yüksek sesle konuşan kişinin uyarılması sonucu silah çekmesi	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
Aile İçi Şiddet	Parıkta eşini darp etmesi	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
Dolandırıcılık	Parıkta dolandırıcılık	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
Hakaret, Tehdit, Rahatsız Etme	Parıkta hakaret, tehdit ve rahatsız etme	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak
Yağma	Parıkta cep telefonunun zorla alınması	-Parkta güvenlik görevlisi bulundurmak

4.2. Peyzaj Tasarımının Neden Olduğu Kaza ve Suç Sayısı

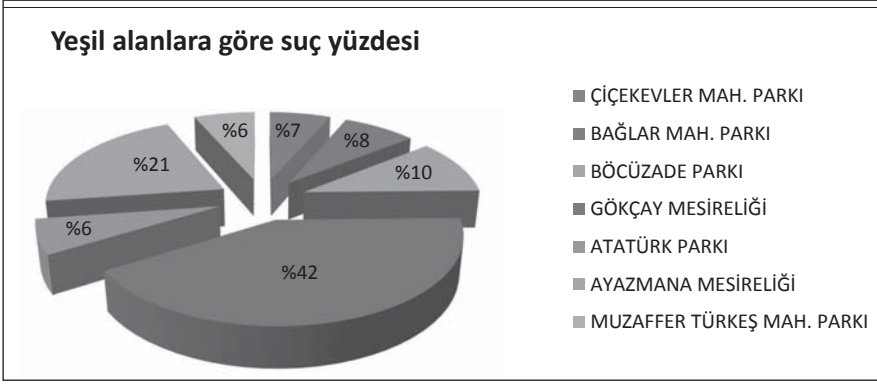
2011-2012 yılları arasında Isparta kent merkezi açık yeşil alanlarında peyzaj tasarımının neden olduğu kaza ve suç sayısı incelendiğinde; peyzaj tasarım ve düzenlemesindeki eksiklikten kaynaklanan ve en çok suça sebebiyet veren durum %37 ile kent mobilyalarının yapısal durumudur. Daha sonra ise %23 ile zemin döşemesinin uygun olmaması gelmektedir. Kent mobilyalarının yapısal durumunun iyileştirilmesi, bakım ve onarımının yapılması; zemin döşemelerinde uygun malzeme seçimi ve malzemelerin dayanımını artıracak önlemlerin alınması ile peyzaj tasarımlarından kaynaklanan olaylar minimize edilebilir.

Şekil 2. 2011-2012 yılları arasında Isparta ili açık yeşil alanlarda peyzaj tasarımının neden olduğu kaza ve suç sayısı

4.3 Açık-Yeşil Alanlara Göre Suç Yüzdesi

2011-2012 yılları arasında Isparta ilinde suç işleme oranına bağlı olarak en çok suç işlenen 7 parkın sıralaması yapılmıştır. Kullanım yoğunluğu çok fazla olan ancak suç oranı çok az olan parklar listede değildir (Örneğin Hasan Gürbüz Parkı, Engelliler Parkı).

Şekil 3. 2011-2012 yılları arasında Isparta ilinde açık yeşil alanlara göre suç yüzdesi

Verilere göre en çok suç işlenen açık yeşil alan; %42 ile Gökçay Mesireliğidir. Daha sonrasında ise %21 ile Ayazmana Mesireliği gelmektedir. Bu iki mesire yeri Isparta İlinde yoğun ziyaret edilen bir başka deyişle en çok tercih edilen yerlerdir. Bu alanların kullanım yoğunluğuna bağlı olarak suç oranı da artış göstermiştir. Aynı zaman da bu iki alanın denetiminin zayıf olması, kent merkezine uzak olması, çok geniş bir alan kaplamaları ve yeşil alan miktarlarının fazla olması suçu artıran diğer unsurlardır. Öncelikli olarak bu iki alanda düzenlenme çalışmaları yapıp, güvenlik tedbirleri alınmalıdır. Konuyla ilgili araştırma sonucunda 2011-2012 yılları arasında Isparta ili kentsel açık yeşil alanlarında işlenen suçların ciddi durumlara yol açabileceği görülmüştür. Cinayet, yaralama, hırsızlık gibi olaylar bunlardan bazılarıdır.

Elde edilen bulgulardan da görüldüğü üzere suç korkusu sadece bireyleri değil tüm toplumu ilgilendiren sosyal bir problemdir. Bir başka deyişle; suç korkusu bireysel hayatlarla sınırlı kalmayıp, toplumsal yaşamı da etkileyen bir durumdur. Bu açıdan bakıldığında suç korkusu, sadece bireylerin günlük yaşam tarzını, ruh sağlığını bozmakla kalmayıp aynı zamanda bir toplumu meydana getiren bireyler arasındaki iletişimi, dayanışmayı bozmakta ve toplumun tüm yaşamını etkilemektedir. Yarattığı bu olumsuz etkiler de oldukça önemli bir konudur. Toplumda bireylerin huzurlu, güvenli ve sağlıklı yaşayabilmesi için, suç oranlarının ve bununla beraber bireylerin suç korkusunun da minimize edilmesi gerekmektedir. Çünkü suç korkusu bireylerde genel olarak güvensizlik, şüphe, evham, kuşku vb. gerek bireyleri, gerekse toplumun genelini ilgilendiren olumsuz duygu ve düşüncelerin oluşumuna sebep olmaktadır (May vd., 2004).

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Isparta İli kentsel açık yeşil alanlarında peyzaj tasarımlarının eksikliğinden ya da yetersizliğinden kaynaklanan suçlar ve bu suçların önlenmesine yönelik alınabilecek tedbirler ele alınmıştır. Bu kapsamda, Isparta kent merkezinde yer alan “kent parkları”, “çocuk oyun alanları” ve “mesire yerleri”nde meydana gelen suçların niteliği tespit edilmiş ve mevcut peyzaj tasarımının bu olayların işlenmesi üzerine etkileri analiz edilmiştir. Bu analizler yardımı ile “çevresel faktörlerin”, “yapısal ve bitkisel bakımın” ve “doğru peyzaj tasarımının” suçların azaltılması üzerinde etkili olduğu görülmüştür. 2011-Ocak, 2012-Aralık yılları arasında Isparta İli kentsel açık yeşil alanlarında meydana gelen olayların yaklaşık %26’sının peyzaj tasarım, uygulama ve bakımlarının yetersizliğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Peyzaj tasarımı ve uygulamaları yardımıyla suçların minimize edilmesi ile daha güvenli mekanlar oluşturulabilir. Güvenli mekanların oluşturulması iyi bir peyzaj tasarımı ve küçük detayların göz önüne alınması ile mümkündür. Yürüyüş yollarının daha geniş tasarlanması, potansiyel kaçış rotaları sağlamak üzere bu yolların etrafında görünürlüğü artıracak açık alanlar bırakılması ve yeterince aydınlatılması peyzaj alanlarında güvenlik hissini artırabilir. Doğal gözetim ile bir binanın ya da çevredeki objelerin görülebilirliğinin artırılması bir başka deyişle bir alanın içinin ve dışının rahatlıkla görülebilmesi ve etrafta yaşayan insanlar hakkında bilgi sahibi olmak suçların azaltılmasında ve suçluların daha kolay fark edilmesinde büyük avantajlar sağlayacaktır.

612

Bitkisel tasarımda özellikle küçük alanlarda görüşü engelleyen bitkilerin çok yoğun kullanılmaması, küçük boylu çalıların kullanımı veya çalıların budanması ve alanın iyi aydınlatılması güvenlik açısından daha iyi bir seçim olabilir. Benzer şekilde açık yeşil alanların tasarımında biçilmiş bakımlı çim alanların kullanılması alandaki güvenlik algısını olumlu yönde etkileyecektir. Park güvenlik görevlileri de ziyaretçilerinin korku ve endişelerini minimize etmekte önemli rol oynayabilirler. Açık yeşil alanlarda yapılacak peyzaj tasarımının kolay anlaşılabilir olması ve alanda diğer insanların mevcudiyeti de bireylerin suç korkuları üzerinde etkili olabilir.

Çevre tasarımı yardımıyla suçlar azaltılabilir ve/veya önlenabilir ve bu sayede suç korkusu da azaltılabilecektir. Bu durum aynı zamanda insanların yaşam kalitesinin artırılmasını, güvenli ve yaşanabilir şehirlerin oluşmasını da sağlayacaktır. Mekânsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak ve güvenli kentsel mekânlar yaratarak yaşam kalitesi yüksek bir çevre oluşturmak ancak kent planlamada ve yapılan peyzaj planlama ve tasarımlarında suç olgusunun doğru ele alınması ile gerçekleşebilir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Ç.D., 2007. Aksaray kenti açık-yeşil alanlarının nitelik ve nicelik yönünden değerlendirilmesi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 194 s.
- Apak, S., Ülken, G., Ünlü, A., 2002. Yeni bir toplu konut yerleşmesinde güvenlik duygusunun değerlendirilmesi. İTÜ Mimarlık-Planlama-Tasarım Dergisi, 1(1): 65-72, İstanbul.
- Ataç, E., 2007. Suçun kentsel mekandaki algısı: Güvensizlik hissi. Kent ve Suç. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Bülten 55, Kasım-Aralık 2007, Ankara. s. 16-23.
- Ataç, E., Gürbüz, D., 2009. Kentsel mekânda gelişen suça müdahale etmede disiplinler arası güvenlik politikaları. Polis Bilimleri Dergisi, 11(1): 25-46.
- Bixler, R.D., Floyd, M.F., 1997. Nature is scary, disgusting and uncomfortable. *Environment and Behavior*, 29: 443-467.
- Bowler, D.E., Buyung-Ali, L.M., Knight, T.M., Pullin, A.S., 2010. A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health* 10, 456: 1471-2458.
- Burgess, J., Harrison, C.M., Limb, M., 1988. People, parks and the urban green: A study of popular meaning and values for open spaces in the city. *Urban Studies*, 25: 455-473.
- Chiesura, A., 2004. The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning*, 68: 129-138.
- CPTED, 2000. General Guidelines For Designing Safer Communities. City of Virginia Beach, Municipal Center, Virginia Beach, VA 23456-9040.
- Çardak, B., 2012. Kadınların suç korkuları üzerine nitel bir çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Kasım 2012, 1(1): 23-45.
- Doğan, H.İ., Sevinç, B., 2011. Suç teorileri ve şehir güvenliği: Bitlis İliyle ilgili genel bir değerlendirme. *Polis Bilimleri Dergisi*, 13(4): 27-53.
- Dönmez, Ş., 2007. Suç olgusuna teorik yaklaşımlar ve disiplinlerarasılık. Kent ve Suç. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Bülten 55, Kasım-Aralık 2007, Ankara. s. 4-10.
- Foster, S., Giles-Corti, B., Knuiaman, M., 2013. Does fear of crime discourage walkers? A social-ecological exploration of fear as a deterrent to walking in new suburbs. *Environment & Behavior*, <http://dx.doi.org/10.1177/0013916512465176>.
- Gold, S.M., 1986. User characteristics and response to vegetation in neighborhood parks. *Arboricultural Journal*, 10: 275-287.
- Gulak, M., Kun, U., Koday, Z., Koday, S., 2007. Preventing Terrorist Attacks to Critical Infrastructure(s) by Use of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED). In: Ozgur Nikbay & Suleyman Hancerli (Eds.), *Understanding and Responding to Terrorism Phenomenon: A Multi-Dimensional Perspective*, IOS Press, Amsterdam, pp.298-312.
- Hakeri, H., 2013. Ceza Hukuku-Genel Hükümler. Adalet Yayınevi, Ankara. ISBN: 978-605-146-221-9.

- Harrison, C., Burgess, J., 1988. Qualitative research and open space policy. *The Planner*, November 1988, 16-18.
- Hayward, D.G., Weitzer, W.H., 1984. The public image of urban parks: Past amenity, present ambivalence, uncertain future. *Urban Ecology*, 8: 243-268.
- Jansson, M., Fors, H., Lindgren, T., Wiström, B., 2013. Perceived personal safety in relation to urban woodland vegetation - A review. *Urban Forestry and Urban Greening*, 12: 127-133.
- Jorgensen, A., Anthopoulou, A., 2007. Enjoyment and fear in urban woodlands- Does age make a difference?. *Urban Forestry & Urban Greening*. 6: 267-278.
- Jorgensen, A., Hitchmough, J., Calvert, T., 2002. Woodland spaces and edges: Their impact on perception of safety and preference. *Landscape and Urban Planning*, 60: 135-150.
- Jorgensen, L.S., Ellis, G.D., Ruddell, E., 2012. Fear perceptions in public parks: Interactions of environmental concealment, the presence of people recreating, and gender. *Environment and Behavior*. 45(7): 803-820.
- Kaplan, R., 1983. The role of nature in the urban context. In *Behaviour and the Natural Environment, Human Behavior and Environment: Advances in Theory and Research*, Volume: 6, Plenum Press, New York, 127-161.
- Karasu, M.A., Yılmaz, G., 2007. Editör Girişi. Kent ve Suç. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Bülten 55, Kasım-Aralık 2007, Ankara.
- Kaya, B., Kubat, A.S., 2007. Space and fear of crime relation in urban green areas case study: Maçka Demokrasi Park. *Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, İstanbul*.
- Kubilay, A.B., 2009. Kentsel Tasarım Öğelerini Kullanarak Suç Önleme: Ankara İstiklal Mahallesi Örnekleme. ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 150 sayfa, Ankara.
- Kuo, F.E., Bacaicoa, M., Sullivan, W.C., 1998. Transforming inner-city landscapes: Trees, sense of safety and preference. *Environment and Behavior*, 30 (1): 28-59.
- Lang, J., 1994. *Urban Design - The American Experience*. Van Nostrand Reinhold, New York.
- Lorenc, T., Clayton, S., Neary, D., Whitehead, M., Petticrew, M., Thomson, H., Cummins, S., Sowden, A., Renton, A., 2012. Crime, fear of crime, environment, and mental health and wellbeing: Mapping review of theories and causal pathways. *Journal of Health and Place*, 18 (4): 757-765.
- Lyytimäki, J., Sipilä, M., 2009. Hopping on one leg – The challenge of ecosystem disservices for urban green management. *Urban Forestry and Urban Greening*, 8: 309-315.
- Madge, C., 1997. Public parks and the geography of fear. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 88: 237-250.
- Maslow, A.H., 1970. *Motivation and Personality*, 2nd ed., New York: Harper & Row.
- Maruthaveeran, S. Konijnendijk, van den Bosch. 2014. A socio-ecological exploration of fear of crime in urban green spaces - A systematic review. *Urban Forestry & Urban Greening*, 13: 1-18.

- May, D., Wells, J.B., Minor, K.I., Cobb, K., Angel, E., Cline, K.M., 2004. Criminal Victimization Experiences, Fear of Crime, Perception of Risk and Opinion of Criminal Justice Agents among a Sample of Kentucky Residents. Center of Criminal Justice Education and Research Department of Correctional and Juvenile Justice Studies, Eastern Kentucky University, 1-85.
- Müderrisoğlu, H., Demir, Z., 2004. The relationship between perceived beauty and safety in urban recreation parks. *Journal of Applied Sciences*. 4(1): 72-77.
- Özdemir, H.G., 2012. Değişik açık ve yeşil alanlarda bitkisel tasarım yönünden güvenilirlik faktörünün analizi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, 109 sy, Erzurum.
- Özgüner, H., 2003. Kentsel peyzajda doğal stilin fonksiyonel değerleri ve bunların klasik stille karşılaştırılması. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A (2): 19-36, Isparta.
- Özgüner, H., 2004. Doğal peyzajın insanların psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerine etkileri. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, Seri: A (2):97-107, Isparta.
- Özgüner, H., 2011. Cultural differences in attitudes towards urban parks and green spaces. *Landscape Research*, 36: 599–620.
- Parsons, R., Daniel, T.C., 2002. Good looking: In defense of scenic landscape aesthetics. *Landscape and Urban Planning*, 60: 43–56.
- Sangster, M., 1995. Planning and designing new woodlands for people. In: R. Ferris-Kaan (Ed), *The Ecology of Woodland Creation*, John Wiley & Sons, Chichester, 17-26.
- Schroeder, H.W., Anderson, L.M., 1984. Perception of personal safety in urban recreation sites. *Journal of Leisure Research*, 16 (2): 178-194.
- Skar, M., 2010. Forest dear and forest fear: Dwellers' relationships to their neighborhood forest. *Landscape and Urban Planning*. 98: 110-116.
- Talbot, J.F., Kaplan, R., 1984. Needs and fears: The response to trees and nature in the inner city. *Journal of Arboriculture*, 10 (8): 222-228.
- Ulrich, R.S., 1986. Human responses to vegetation and landscapes. *Landscape and Urban Planning*, 13: 29-44.
- Van Den Berg, A.E., Ter Heijne, M., 2005. Fear versus fascination: An exploration of emotional responses to natural threats. *Journal of Environmental Psychology*, 25: 261-272.
- Walker, S.E., Duffield, B.S., 1983. Urban parks and open spaces - An overview. *Landscape Research*, 8 (2): 2-12.
- Wohlwill, J.F., 1976. Environmental Aesthetics: The Environment as a Source of Affect. In: I. Altman and J.F. Wohlwill (Eds), *Human Behaviour and Environment*, Volume: 1, New York, Plenum.
- Wolfe, M.K., Mennis, J., 2012. Does vegetation encourage or suppress urban crime? Evidence from Philadelphia, PA. *Landscape and Urban Planning*, 108: 112-122.

ŞİDDETSİZLİĞE ŞİDDETLİ İHTİYAÇ

*Zivar ZEYNALOVA*¹

Özet

Günümüz toplumu şiddetin nasıl önleneceği arayışları içindedirler. Şiddeti; şiddetsizlik, kültürel değerler, sosyal adalet, özgürlük, gelir eşitsizliği gibi konulardan soyutlayarak tartışmak imkânsızdır. Bu yüzden şiddete yönelik yapılacak bu tartışmada, ilk olarak barış çalışmalarının kurucularından olan J. Galtung'un şiddete yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Daha sonra kültürel, yapısal ve direkt şiddet bağlamında toplumda şiddete neden olan farklı unsurlar ele alınarak, bu unsurları ortaya çıkaran koşullar sorgulanmış ve önerilen bazı çözüm yöntemleri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: şiddet, şiddetsizlik, Galtung, boşluk

1 Azerbaycan Cumhurbaşkanlığına Bağlı Devlet İdarecilik Akademisi asistanı, TO-DAİE Yönetim Bilimi Doktora Programı öğrencisi. zivarzz@mail.ru
Metnin Türkçesini redakte eden çok değerli Mehmet Uğurlu ve Ahmet Tan'a minnettarım.

Şiddet, tüm medeniyetler döneminde insanlığa eşlik eden bir olgu olmuştur. Kişilerarası ilişkilerde, kurumlarda, devlet yapısında kendini gösteren şiddet, farklı şekillerde; en önemli bildirim aracı olan dilde, jestlerde, semboller de ve diğer kültürel varlıklar düzeyinde sıklıkla kendini göstermiştir.

Q.N. Kireev'e göre şiddet, "insanlar arasında ilişkinin özel bir türü olup kendi varlığını doğal, nesnel koşullara zıt ilişkiler temelinde oluşmakta ... ve aslında şiddetin sübjektif faktörünün nesnel ilişkilerle alakalı olup tanımlanmasına rağmen o; kendinin kileştirme, bastırma, öznenin iradesine tabi olma, üzerinde egemenlik kurma durumlarının oluşacağı herhangi bir yerde yaşanabilir" (Киреев, 1990:103).

Şiddetle beraber hep aynı değerlerde karşımıza çıkan, onunla karşıt uygulamalar içeren diğer bir kavram ise şiddetsizliktir. Tanımları gereği bu kavramlar birbiriyle uyumsuz olmalarına rağmen hayatta; birey, grup, toplum ve devlet düzeyinde iç içe geçmiş olup en önemlisi yaşam süresince periyodik olarak birbirlerini takip etmektedirler.

Şiddetsizlik; ideolojik, etik ve hayati bir ilke olup, bütün canlıların, özellikle insanların ve onların hayatlarının değerinin tanınmasına dayanan; insanın dünyayla, doğayla, diğer insanlarla karşılıklı etkileşimi durumunda; siyasi, ahlaki, ekonomik ve kişilerarası problemler ve çatışmaların çözümünde şiddeti reddedip, tüm canlıların yeteneklerinin müsbettezahürü yönünde kabulü ve doğrulanmasıdır. (Ситаров, 2005:137).

Günümüzde şiddetsizlik hareketleri gittikçe güçlenmektedir. Bu hareketler demokrasi ve insan haklarını korumaya, vatandaş özgürlüklerini sağlamaya yönelik olup diktatörlüğe, ırksal, dinsel mezhepsel ayrımcılığa vb. zulme karşı birleşmektedir. Ama önemli ve herkesi düşündüren soru bu hareketlerin ne kadar etkili olduğudur.

Şiddet bir davranış çeşidi değil, bir sosyal etkileşim fenomenidir. Bir eylemin şiddet olarak tanımlanması ve türünün belirlenmesi, ortama ve duruma bağlıdır (User vd.,2002:158). Şiddetin çeşitli biçimleri vardır. Geleneksel olarak şiddeti ekonomik, sosyal, siyasal, ideolojik, fiziksel ve diğer gruplara ayırmak mümkündür (Ситаров, 2005:135).

Ama bu yazıda barış çalışmalarının kurucularından sayılan Norveçli bilim adamı J. Galtung'un şiddete yönelik görüşüne yer verilecektir. Galtung şiddeti; kültürel, yapısal ve doğrudan şiddet olmakla farklı boyutlarda ele almıştır. 1969 yılında ele aldığı "Violence, Peace, and Peace Research" adlı yazısında barışı, şiddetin yokluğu olarak tanımlamıştır.

Yapısal şiddet diye nitelendirdiği boyut; bireyin, kendi fiziksel ve zihinsel potansiyelinin altında gelişmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. İnsanlar, gelir dağılımı ve bölüşüm adaletsizlikleri ve sağlık, ulaşım ile diğer konularda somutlaşan kurumsal ve sosyal politika uygulamalarından bazen olumsuz şekilde etkilenebilmektedir. Bu durum, sosyal kurumlar veya bir birey tarafından kasten yapılmasa dahi bir takım uygulamalardan, insanlar olumsuz şekilde etkilenebilir ve zarar görebilir. Örneğin, eğer bir kişi yaşadığı toplumda sunulmamış ulaşım hizmeti nedeniyle sınırlı hareketliliğe (mobility) sahipse, Galtung bunu yapısal şiddet olarak görmektedir. Toplumda var olan herhangi bir sistematik sosyal eşitsizlik veya hiyerarşinin olumsuz etkileri kişi veya kişilerin yüzleştiği yapısal şiddeti yansıtmaktadır. Bu yaklaşım yapısal şiddeti sosyal adaletsizlikle ilişkilendirmektedir (Govier, 2008:64-65).

Galtung'a göre şiddetin diğer bir boyutu kültürel şiddettir. Kültürel şiddet denildiğinde insan varlığını tehdit eden, şiddetin diğer boyutlarını haklı ve meşru çıkartan; din ile ideoloji, dil ile sanat, ampirik(empirical) bilimler ile biçimsel(formal) bilimler (mantık, matematik) tarafından oluşturulan ve kullanılabilir yapan kültürel yönler anlaşılmaktadır. Örneğin yıldız, haç ve hilal; bayraklar, marşlar ve askeri geçit; her yerde bulunan lider portresi; tahrik edici (inflammatory) konuşmalar ve afişler vb (Galtung, 1990:291). Yani bu boyut, toplum içinde bir kesimin kendi kültürel hegemonyasını yaratmasıyla oluşmaktadır. Genel olarak bu şiddet çeşidi, semboller ve söylemlerle toplumda kendine yer edinmektedir.

618

Şiddetin diğer, gün geçtikçe artan boyutu direkt şiddettir. Dünyanın farklı bölgelerinde her an duyabileceğimiz, görebileceğimiz bir şiddet türüdür. Galtung'a göre doğrudan şiddet, gözle görülebilir (ölüm, işkence vb.) olup savaş, cinayet, tecavüz, taciz, sözlü saldırılar şeklinde gözlemlenmektedir (Galtung, 1969).

Bu üç şiddet çeşidi her biri diğerini etkilemektedir. Ama fiziksel olarak tezahür edendirekt şiddet, diğer iki "görülmeyen" şiddetten kaynaklanmakta, bu boyutlara dayanmaktadır. Yani direkt şiddetin kökleri diğer iki boyuttan beslenmektedir. Bu iki tür şiddet ortadan kalkmadıkça doğrudan şiddet de ortadan kalkmayacaktır.

O zaman Galtung'un "şiddet olmadığı yerde barış vardır." görüşüne iştirak edilirse "Barış ne zaman sağlanır?" veya "Şiddetin olmadığı yer var mıdır?" diye sormak gereklidir. Bu soruya "İnsanların bir birini manipülasyon nesnesi olarak görmediği, diğerlerine subje (özne) olarak davranmayı başardığı yerde şiddet de yoktur." yanıtını vermek mümkündür.

Birine subje olarak davranmak, onun iradesini yok saymamak, onun haklarına saygı göstermek ve o insanın kendi bireysel inanç, düşünce ve kanaatini ortaya koymas4 için m¼dahale etmemek, haksız g¼ç kullanımından imtina etmek, Şiddet ve manip¼lasyon y¼ntemlerine baŐvurmamak anlaŐılmalıdır (Садыкова, 2012:50-51).

Diğer bir taraftan d¼nyada yaygınlaşan Şiddetsizlik hareketlerinin etkili olması için ağırlıkl4 olarak doğrudan Şiddete yoğunlaşmak yerine, bu Şiddeti besleyen k¼lt¼rel ve yapısal Şiddeti ortadan kaldırmaya y¼nelmek gerekmektedir. Belki de bu nedenle Şimdiye kadar Kapitalist sistemde bu bağlamda yeterli başarı sađlanamamıŐ olabilir.

Marksist bir yaklaşımla “Şimdiye kadar gelmiş geçmiş b¼t¼n sınıflar, ideolojilerini b¼t¼n cemiyetin menfaatlerinin temsilcisi sanmıŐlardır” g¼r¼Ő¼ne dayandırılırsa, g¼n¼m¼zde hakim sistem olan kapitalizmde mevcut hakim sınıfların da kendi g¼r¼Ő ve d¼Ő¼ncelerini b¼t¼n toplum için faydal4 g¼rd¼klerini ve yaptırımları kendi g¼r¼Őlerine uygun yaptıkları d¼Ő¼n¼lebilir. Nitekim g¼n¼m¼zde mevcut ¼lkeleraras4 yada ¼lke sınırları içindeki eşitsizliklere bakarsak, bir Şeylerin ters gittiğini rahatlıkla s¼ylemek m¼mk¼nd¼r. Örneğin Afrika k¼kenli Amerikan ailelerin sahip olduğu ortalama servet d¼zeyi, Avrupa k¼kenli Amerikan ailelerin servetinin onda biri kadardır. Japonya’da ortalama yaşam beklentisi 81 yıla yakın olduğu halde Angola’da bu rakam 38 yıldır (Hausmann, 2006:174). Ayrıca elmas madenlerinin %80’ine sahip olup ihracat yapan Afrika kıtas4 yery¼z¼n¼n en fakir kıtasıdır. Sahra alt4 Afrika’da 4 kişiden birinin kronik açlık çektiği, d¼nyanın en yoğun n¼fuslu b¼lgesi Asya’da ise 526 milyon aç insanın barındığı d¼nyada adaletsizlik h¼k¼m s¼rmektedir (The State of Food Insecurity in the World, 2014:10). Prof. Dr. Alpaslan IŐıkl4, Birleşmiş Milletler’in rakamlarına dayanarak, “d¼nyanın en zengin d¼rt y¼z kiŐisini, %4 oranında vergilendirdiğiniz vakit, yery¼z¼ndeki yoksulluk ve sağlık sorununu k¼kten s¼kecek bir meblağ elde edilmesi m¼mk¼nd¼r” demiŐtir (IŐıkl4, 2007:77). Bu veriler, d¼nyada nasıl bir eşitsizliğin ve adaletsizliğin h¼kim olduğunu açık bir Şekilde g¼stermekte olup bu b¼lgelerde yaşanan Şiddet olaylarının nedenlerini açık bir Şekilde g¼ze çarpmaktadır. Ayrıca bu t¼r adaletsizlik ve eşitsizlik durumu diğer b¼lgelerde refah içinde yaşayan barıŐsever insanları da psikolojik etki altına alarak, bir t¼r Şiddet uygulamaktadır.

Diğer bir taraftan ekonomik teorilere² dayanarak s¼ylenebilir ki, eğer toplum için gerekli olduğu d¼Ő¼n¼len kurumlar varsa, yani sosyal yararları sosyal maliyetlerinden fazlaysa bu kurumları kurmak veya inşa

2 S¼z konusu hizmetler pozitif, evrensel kabul g¼ren uygulamaları kapsamaktadır.

etmek gerekmektedir. Çünkü bu kurumlar etkin kurumlardır. Örneğin, sosyal güvence ve sigorta kurumlarının getirileri/yararları bu kurumların faaliyetlerinin hayata geçirilmesi için gerekli maliyetten fazlaysa o zaman kurulmalıdır. Aynı şekilde, özel mülkiyetin korunmasının getireceği yararlar ve faydalar, eğer bunların korunması için gerekli polis gücünün yaratılması maliyetinden çok ise demek ki bu kurumun oluşturulması verimli olacaktır ve kurulmalıdır. Böylelikle, taşınmaz mal, toprak, arazi (topraklar göreceli olarak azaldığı durumlarda bile) veya fikir ve sanat eserlerinin sahibi, yani özel mülkiyet haklarının faydası, bu hakları korumak için gerekli maliyeti aşıyorsa, başka ifadeyle, yararları maliyetinden çok olursa, o zaman gerekli kurumlar oluşturularak uygulamalar hayata geçecektir (Muter, 2003:55).

Eğer öyleyse, bu durumda önemli bir soru akla gelmektedir. Neden yaşadığımız kapitalist sistemde devletin özel mülkiyet haklarını koruyacak gerekli kurumları oluşturup tüm gerekli uygulamaları yapması ve onun sağlayacağı sosyal fayda söz konusu sistemde hep ön planda tuttuğu halde, şiddeti önleyecek etkin kurumlar hala kurulamamaktadır?³ Yoksa kurulacak kurum (şiddeti önleyebilecek istenilen kurumun maliyeti ne olursa olsun sosyal faydasını aşamaz) kapitalist sisteme ters mi düşmektedir? Günümüzde şiddet olaylarının azalmak yerine artması bu sistemin kendine faydası mıdır? Maalesef günümüzde bu sorulara tatmin edici net cevaplar bulunamamaktadır. Buna rağmen Venüs projesi'nin kurucusu Jacque Fresco'nun görüşleri ilgi çekicidir. Fresco'ya geryoksulluk, kıtlık, toplumdaki her çeşit yozlaşma, savaş vb. durumların nedenlerini açıklarken kar temelli ekonomik sistemin, dünyada toplumun yararına olan teknolojik gelişmeleri bilerek ve bilinçli bir şekilde yavaşlattığını düşünmektedir. Aynı zamanda insanların birbirileri ile mevcut anlaşmazlıklarını, dolayısıyla şiddeti; biri diğerine ters düşen değerlerden ve hayati ihtiyaçlara sınırlı erişimden kaynaklı olduğunu söylemektedir (Fresco:2007).

Dikkat çeken diğer bir konu ise özgürlüktür; Kapitalist sistemin vaat ettiği özgürlük. Özgürlük geniş ve çok anlamlı bir kavramdır. Bir çocuk için özgürlük, parkta rahat, gönlünce oynamak, aklına estiği yere koşmaktır. Peki, günümüzde bir anne baba çocuğunun yalnız başına parkta oynaması durumunda evde rahat oturabilir mi? Ama ne yazık ki çocuk kaçakçıları, uyuşturucu mafyası, insan tacirleri, organ mafyası vb. örgütler var olduğu sürece kapitalist sistemin vaat ettiği özgürlük; çocuklar, kadınlar, dezavantajlı gruplar için hayal olarak kalmaktadır.

3 Muter ve Gökbunar, özelde kurumların ve genelde ise devletlerin performans üzerindeki teorileri ekonomik, siyasi ve kültürel olmakla üç ana gruba ayırmıştır. Ekonomik teorilerde sosyal verimlilik, politik teorilerde güçlü gruplara doğru transfer eğilimi, kültürel teorilerde ise sosyal inançlar ön plandadır.

Bir Rus radyosunda yayınlanan ve "Kendi Gözlerimle" anlamına gelen "Svoimi Glazami" programına (Severnaya Koreya:21.05.2014) konuk olan gazeteci Aleksandr Proxanov, Kuzey Kore deneyimini anlattığı konuşmasında "Çocuklar... Neredeyse gece yarısı olmuştu. Sokak, yanlarında evebeyinleri olmayan çocuklarla doluydu. Burada tecavülden, saldırıdan korkmuyorlar." Bu sözleri duyup da şaşırılmamak elde değildir. Haklı olarak antidemokratik bazı ilkeler; aşırı merkeziyetçilik, medya sansürü vb. uygulamalar açısından eleştirilen bir ülke olmasına rağmen Kapitalist sistemin çocuklara bile sağlayamadığı özgürlüğü, onun zıddı bir sistem sağlamaktadır.

Medyada uyuşturucu kullanımı, insanların cihat adıyla bir birini öldürmesi ve insan hayatı için tehlike oluşturacak diğer şiddet olayları ele alındığında, sıkça duyulan bir düşünce vardır: "Bir boşluk". İnsanımızı çevreleyen toplumda büyük bir boşluk vardır. Bu görüşe hak vermemek elde değildir. Günümüzde kapitalist sistemin bize "hediye" ettiği bireycilik, hep kendi çıkarına yönelme gibi düşünceler teknolojinin de katkılarıyla eskiden var olmuş ve hep gurur duyduğumuz; birlik, beraberlik, paylaşma, vatan, aileyi düşünüp onlara layık olma, büyüye saygı gibi birçok önemli toplumsal değer ve duyguları aşındırmış, bireycilik ve bireyciliğe atfedilen değerleri öne çıkararak, "yalnızlaştırmıştır". Dolayısıyla, bu tür görüş ve eylemler birey hayatında "bir boşluk" yaratmıştır. Görüldüğü gibi söz konusu boşluk, eskiden var olan değerlerle doldurulan, ama günümüzde bu değerlerin kazınarak boşaltıldığı bir boşluktur. İnsan, yapısı gereği maddi ve manevi değerlerin bileşkesidir ve hep açılmış boşlukları bir şeylerle doldurmaya yönelmektedir. Tamda bu noktada bazen bu boşluk şiddetle doldurulmaya çalışılmaktadır. Sokak eylemlerinde, aile içinde, kadına yönelik şiddet, gençler arasında şiddet bu boşluklardan beslenmektedir.

Her bir yönetim kendi sisteminde boşluk oluşmaması için farklı yöntemler uygulamıştır. Sosyalist sistemin en bariz örneği olan eski Sovyetlerde bu boşluğun "iş" lenasıl doldurulduğuna dikkat çekilecektir. Eski Sovyetlerde en temel görüşlerden biri "sağlıklı hiçbir insan aylak kalamaz ve toplumdaki sağlıklı herkes çalışmalıdır." düşüncesi olmuştur. Sovyetler bu düşünceyi yalnız sözde değil uygulamada da gerçekleştirmekteydi. Belki de bu uygulama için ayrılan maliyet daha önceki bölümde değinildiği gibi sosyal fayda – maliyet açısından kapitalist sistemin kabullenemeyeceği kadar fazla olmuştur.

Gustav A. Wetter'e göre sosyalist toplum kendini yalnız yeni bir mülkiyet tarzı ve bir planlı ekonomiyle değil, aynı zamanda "iş" in yeni bir özelliği ile belli eder. İş kavramının Sovyet görüşünde aşağıda gösterilen se-

beplerden dolayı özelliğini değiştirdiğini vurgulamıştır (Wetter,1976:321-322).

- ☛ *İşçiler sömürölmekten kurtulmuşlardır; iş, doğrudan doğruya içtimai bir karakter kazanmakta ve her insanın istihsal faaliyeti milli iktisat planının muayyen bir kısmına hizmet etmektedir.*
- ☛ *Cemiyetin planlı bir şekilde teşkilatlanması iş kaynaklarının en tesirli olarak kullanılmasına imkan sağlar.*
- ☛ *Sosyalizmde iş, sadece bir yaşama vasıtası olmaktan çıkarak, bir şeref meselesi haline gelir. İş için yeni amiller ve harekete getirici kuvvetler teşekköl eder. Maddi ilgilerle beraber ahlaki saiklerde hasıl olur.*
- ☛ *Zorlama üzerine kurulmuş eski disiplin yerine her emekçinin cemiyete karşı ödevini bilmesi şuuru ve şahsen işiyle ilgilenmesine dayanan, yeni ve bilinçli bir disiplin meydana gelir.*

Eski Sovyetlerde mevcut olmuş “iş”in göröldüğü üzere temel özelliklerinden en önemlisi bir şeref haline dönüşmesidir. Şeref yalnız başına oluşan bir değer değildir. Daha doğrusu, “toplumsal bir değer” olması için, bir özneye bağlı kalmayıp genele hitap etmelidir. Söz konusu sistem, toplumda bu değeri oluşturmuş ve devlet tarafından planlı şekilde olsa bile desteklemiştir. Çünkü burada amaçlanan ve topluma sağlanması düşünülen sosyal fayda maliyetinden çok olmuştur. Aynı zamanda her bir emekçi vatandaşın topluma karşı görevini bilmesinin bir şuur olarak oluşturulması ve şahsen işiyle ilgilenmesi de vatandaşın itibarı ve şerefi için önemli kılınmıştır. Sovyet sisteminde işin bir ahlaki değer şeklinde algılanmasının doğruluğu/yanlışlığu, bunun zararlı mı yoksa faydalı mı olması tartışmaya açık bir konu olup varılacak sonuç görecelidir.

Günümüzde iş; genel olarak insanın maddi ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, yani gelir güvencesi olarak ele alınmaktadır. Bu görüş doğru olsa bile bir bütönlüğu ifade etmemektedir. İş; insanlara gelir sağlamakla beraber, kendini gerçekteştirme, faydalı olduğunu gösterebilme şansı vermekte, ayrıca insanın taşıdığu enerjinin vücuttan ayrılıp somut bir ürün ortaya koyması ve bununla gurur duymasını sağlamaktadır. İnsanın emeğinin karşılığını alarak hayatını yaşadığu toplumun hayat koşulları standardının altında yaşamamasıdır. Bunların yanı sıra iş, insanlara sosyal bir çevre, güzel arkadaşlıkların kurulabileceğu ve “boşluklar”ın doldurulabileceğu bir alan olup şiddeti azaltabilecek bir unsurdur. Ama bu durumda dikkat edilmesi gereken önemli husus şiddeti azaltabilecek bir unsur olacakken “iş”in şiddet aracına çevrilmemesidir. Örneğin, gerekli iş güvenliği tedbirlerinin alınmadığu bazı işletmelerde, iş kazası ve buna bağlı ölüm riski yüksektir. Nitekim “İş; şeref ve ahlaktır, ailemin ekmek kapısıdır” denile-

rek, yer altının derinliklerine inen madenci, diğer işçiler ve dolaylı olarak onların aileleri sistemin daha fazla kar amacıyla şiddete maruz bıraktığı kesimlerdir.

Peki kapitalist sisteme ters düşen devlet müdahalesi olmazsınız, birey hayatındaki boşluk nasıl doldurulacak ve şiddet nasıl önlenecektir? Kapitalist sistemin günümüze kadar geçirdiği süreç, devlet müdahalesi olmadan toplumun sürdürülebilirliği hususunda tereddüt oluşturmaktadır. Bu noktada, 2008 yılında ABD’de ortaya çıkan ve özellikle diğer kapitalist ekonomileri etkisi altına alan küresel mali kriz döneminde, bazı özel şirketlerin devletleştirmek zorunda kalınması ironik bir durum ortaya koymaktadır.

Toplumdaki bireyin düştüğü boşlukların doldurulmasında devletin sosyal politikalarına büyük görev düşmektedir. Devlet, genel toplum kapsamında, kapitalizmin yarattığı riskleri azaltarak, her toplum kesiminin yararını düşünmeli, bu boşlukları dolduracak güzel, ahlaki, şiddeti özendirmeyecek uygulamalar gerçekleştirmelidir. Boşlukları doldurmak adına bunu farklı yöntemlerle, örneğin, işi şeref haline dönüştürerek de yapabilir⁴veya dini zeminde kaymaların olduğunu düşünerek⁵, bu zemini güçlendirmekle de gerçekleştirebilir. Bu durumda önemli ve vazgeçilmez olan husus, devletin şiddet uygulamalarına yol açabilecek tüm boşlukları kapatması ve hatta radikal dursa da“ bir bireyin mutluluğunun genel toplum mutluluğu sağlandığı halde var olabileceği” düşüncesini bireylere aşılmalıdır.

Diğer önemli bir soruya, -“Boşluklar doldurulursa, şiddet ortadan kalır ve barış sağlanır mı?” - yanıt aranacak olursa, “tek başına tabii ki hayır” yanıtı verilecektir. Sadece bu tür yaptırımlar kısmen de olsa şiddeti önlemeye yardımcı olacaktır.

Sonuç olarak değerlendirildiğinde, toplumda yapılan uygulamalar her tür şiddetin önlenmesine yönelmelidir. Bu bakımdan, direkt şiddetin besleyicisi olan en önemli şiddet boyutu, yani kültürel şiddet önlenmelidir. Bu amaçla, toplumu içinde bir kesimin-bu kesim nüfusun çoğunluğunu oluştursa

4 Günümüzde genel olarak, direkt şiddetin önlenmesine yönelik polis teşkilatı kurulmuştur. Ama bu kurum yeteri kadar başarılı olmamanın yanı sıra, diğer kültürel ve yapısal şiddeti önleyememektedir. Bazen bu kurumun kendisi şiddetin faili olabilmektedir. Bu nedenle bu tür şiddetlerin önünün alınması için her şiddetin kendi boyutuna ve türüne uygun kurumlar inşa edilmelidir.

5 Böyle bir koşulda her bir vatandaşına iş olanağı sağlamak zorundadır.

bile⁶- diğer kültürleri ötekileştirmesi ve baskılamasına izin verilmemelidir. Çeşitli sembol ve söylemlerin dikte unsuru olarak kullanılması engellenmeli ve devletin bütünlüğünü ve istikrarını korumak adına birlik ve beraberliğin sembol ve söylemleri sempatik kanallarla bireylerin beğenisine sunulmalıdır.

Toplumda eşitliği, adaleti, yoksulluğu ve yoksunluğu gidermeyi hedefleyen sosyal politikalar daha özenle uygulanmalı ve oluşabilecek olumsuz etkiler minimuma indirilmelidir. Ayrıca sosyal adaletsizlikle de ilişkilendirilen şiddetin önlenmesi için vatandaşlar arasındaki gelir dağılımı ve bölüşümde adaletsizlik azaltılmalı, bu yönde devlet uygulamaları güçlendirilmelidir. Yoksulluk, şiddeti artıran bir unsur olduğundan, yoksulluğu azaltmak, dolayısıyla insanların asgari yaşam koşullarını iyileştirmek gerekmektedir.

Toplumda var olan herhangi bir sistematik sosyal eşitsizlik veya hiyerarşinin olumsuz etkileri, kişi veya kişilerin yüzleştiği yapısal şiddeti artırdığından devletin sahip olduğu güç ve kendi içindeki hiyerarşik yapı topluma şiddet şeklinde yansımamalıdır. Ayrıca devlet karşıtı yapılar; derin yapılanmalar, devletin üzerinde güç kurmaya çalışan uluslararası çıkar örgütleri ve amacını aşmış STK'lar toplumda düzeni bozmakta ve şiddet unsurlarını tetiklemektedirler⁷.

624

Şiddeti önlemek için en etkin çıkış yolu toplumda şiddetsizliği bir ideoloji haline dönüştürmektir. Çünkü ideolojinin kendisi, toplumsal gereksimlerden doğup, toplumsal bir ürün olarak ortaya çıkmakta, gerçekliğinin derecesini ve toplumsal eylemlere etki gösterebilme yeteneğini toplumca benimsenmesinden almaktadır (Fişek,2012:47). Yani şiddetsizliğin herkesçe bir ideoloji olarak kabul görmesi onun toplumca benimsenmesi anlamına gelmektedir.

Barış, refah, şiddetsizlik, adalet, eşitlik, özgürlük gibi soyut kavramlar insanoğlunun var olduğu süresince hep tartışılmıştır. Nitekim günümüzde de tartışılmakta olup bu soyut kavramları toplumda tesis edecek yollar

6 Günümüzde bazı toplumlarda dini inanç, dinler insanları barışa davet ettiği halde, şiddetin en önemli aracı olarak kullanılmaktadır. Japonya'da 100'ün üstünde inanç olmasına rağmen bu ülkede bir insan diğerinin inancına saygı duymayı başardığı halde, bazı ülkelerde, ülke içinde yalnız bir din olsa dahi, aynı inanca sahip insanlar, şiddetin uç noktasında, biri diğerinden nefret etmekte ve hayatlarına gaddarca son verebilmektedir. Tüm bunlar bu toplumlarda dinin yorumlanmasında ve ahlaki anlayışta bir eksikliğin olduğunu göstermektedir. Bazı ülkelerde bu ve diğer şiddet olayları, dini zeminde boşlukların olmasıyla ilişkilendirip bu boşlukları doldurmak için farklı yöntemler -dini derslerin okullarda tedrisi gibi- önerilmektedir. Önemli olan hangi yöntem uygulanırsa uygulansın insana insan olduğu için saygı gösterilmesi gerektiğinin bireylerin bilincine yerleştirilmesidir.

7 Bu bağlamda dini ilişkileri en bariz örnektir.

aranmaktadır. Ama bu kavramların hepsinin birlikte, ideal bir biçimde bir arada olduğu hiç görülmemiştir⁸. Kanımca, böyle bir sistem tam olarak hiçbir zaman kurulamayacaktır. Ancak bu ideale en yakın olabilecek koşullar sağlanabilir ve devlet bu yönde tedbirler almalıdır.

Kaynakça

Fişek K, Yönetim, 4.baskı, Kilit Yayınları, 2012

Fresco J. DesigningTheFuture, 2007 https://www.thevenusproject.com/downloads/ebooks/designing_the_future/Jacque_Fresco-Designing_the_Future.pdf

Galtung J, Cultural Violence, Journal of Peace Research, 1900, vol. 27 (3)pp.291-305

Galtung J., Violence, Peaceand Peace Research, Journale of Peace Research 1969 (6), pp.167-191

Govier T. Violence, Nonviolence, and Definitions: A Dilemma for Peace Studies, The Canadian Journal of Peace and Peace Research, Conflict Studies, 2008, Vol. 40 (2), pp.61-83

Hausmann, D. M. ve McPherson, M. S., Economic Analysis, Moral Philosophy and Public Policy, Cambridge University Press, 2006, Second edition.

Işıklı A. Yeni Orta Çağ, Toplumsal Çözüm Yayınları, 2007

Muter N.B. ve Gökbunar R. Devletin Etkinliği ile İlgili Ekonomik, Politik, Kültürel Teoriler, Sosyal Bilimler Yıl:2003 Cilt:1 Say :1 Celal Bayar Üniversitesi S.B.E. ss.53-70

TheState of Food Insecurity in the World Strengthening the enabling environment for food security and nutrition, Food and Agriculture Organization of The United Nations, Rome, 2014

User İ.,Kümbetoğlu B., Kolankaya T. Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, ed. Y. Özdek, TODAİE, Birinci Baskı, Mayıs, 2002, s.158, ss.157-174

Wetter G.A. Bugünkü Sovyet İdeolojisi, II, Çev.: C. Z. Şanbey, Kültür Bakanlığı, Kültür Eserleri:10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976

АлександрПроханов: СевернаяКорея (yaın tarihi 21.05.2014) <http://www.youtube.com/watch?v=qJgbrkWCrQA>

Киреев Г. Н. Сущностьнасилия. М., 1990. с. 103

Садькова В. О., Насилие и Ненасилие: Теория и Реальность, ВестникЧелябинскогогосударственногоуниверситета. 2012. № 4 (258), Философия. Социология. Культурология. Вып. 23. с. 49–53.

Ситаров В. А. Насилие и Ненасилие, Знание Понимание Умение, Энциклопедиягуманитарныхнаук, 2005(1), с.135-139

8 Soros vakfı Ukrayna, KCK örgütü

ERGENLERDE SUÇ KORKUSUNU AZALTMADA BİR ÖNERİ: AKRAN DANIŞMANLIĞI

Doç. Dr. Nurten SARGIN¹

Özet

626

Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelmektedir. Güvenlik insanın en önemli ihtiyaçlarından. Güvenlik ihtiyacı engellendiğinde insanlar ruhsal sorunlar yaşarlar. Güvenlik ihtiyacını engelleyen faktörlerden birisi de suç işlenmesidir. Suç işlenmesi ise suç korkusuna neden olmaktadır.

Günümüzde suç sayısı artmış, buna bağlı olarak da suç ile ilgili haberler de artmıştır. İnsanlar gazete, radyo, televizyon, internet gibi çeşitli kanallardan da suç haberleri almaya başlamıştır. Bu denli suç ile ilgili yoğun bilgiler kişinin kendisinin de aynı duruma düşebileceği korkusu veya kaygısını oluşturmuştur. Bu kaygı ve korkular suç korkusunu oluşturmaktadır. Yaşanılan duygunun adı ne olursa olsun, insanlarda bu duyguların giderilmesi gerekmektedir.

İnsan hayatının en kritik ve riskli yılları ergenlik dönemidir. Ergenlik yıllarında arkadaşlık önemlidir. Bu dönemde sosyal ve ilişki kurma becerileri geliştirememenin madde kullanma, suç işleme ve ruh sağlığı problemleri gibi birçok problemle yol açtığı bilinmektedir. Ergenlerde arkadaş yokluğu çeşitli problemlere yol açtığı gibi arkadaş varlığı da birçok sorunun çözümü olabilmektedir.

1960'lı yılların sonunda artan suç oranları, alkol ve uyuşturucu kullanımı, okulu bırakma, depresyon, intihar gibi sorunların artması, eğitimcilerin yeni çözüm arayışlarına yol açmıştır. Bu tip sosyal problemlerin son

1 N. E.Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

zamanlarda hızla artmasıyla uzmanlar, yardımcı kaynakların arttırılmasının gerekliliğinin farkına varmışlar ve bu ihtiyaca yanıt olarak akran yardımcılığına yönelmişlerdir. Uzmanlar akran yardımcılığı programlarının, kendilerinin sağlayamadığı hizmetleri sağlayabildiğini fark etmişlerdir. Akran yardımcılığı hizmetlerinden birisi de akran danışmanlığıdır. Akran danışmanlığı en genel anlamıyla bir kişinin akranına yardım etmesidir. Daha kapsamlı bir tanımla akran danışmanlığı, “kişisel, sosyal ve akademik konularda akranlarına yardım etmeleri için seçilen kişilerin, başka bir deyişle, akran danışmanların, yardım becerileri ile ilgili eğitim gördükleri ve eğitim sonrasında sundukları yardımla ilgili süpervizyon aldıkları bir süreç” olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan bu çalışma ile suç korkusu ve akran danışmanlığı ile ilgili bilgiler ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler çerçevesinde suç korkusunu önlemede akran danışmanlığı önerisi getirilmiştir. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda da önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergen, suç korkusu, akran danışmanlığı.

ERGENLERDE SUÇ KORKUSUNU AZALTMADA BİR ÖNERİ:

AKRAN DANIŞMANLIĞI

Maslow geliştirdiği ihtiyaçlar hiyerarşisi ile insanların gereksinimlerini tanımlamış ve sıralamalı bir yapıda açıklamıştır. Alt basamaktaki ihtiyaçlar karşılanmadan üstteki basamağa geçilemeyeceğini belirtmiştir. Maslow ilk sıraya fizyolojik ihtiyaçları, ikinci sıraya ‘güvenlik ihtiyacını’ koymuştur. Güvenlik ihtiyacı ile kendini güven ve emniyet içinde ve tehlikeden uzak hissetmek gibi ihtiyaçların olduğunu söylemiştir. Güven duygusu rahatlama; güvensizlik ise, gerilim/stres ve uyanıklık şeklinde ortaya çıkarmaktadır. Kuşkusuz, gerilim veya uzunca süren uyanıklık bitkinliğe ve hayali korkulara neden olabilir. (Yücel, 2009). İnsanların güvenlik ihtiyacı karşılanmadığında olumsuz duygular yaşarlar. Bu duygulardan birisi de korkudur. Korku insan hayatında temel duygulardan birisidir, korku çoğu kez sıradan algılanan psikolojik etki olarak kabul edilir. İster anksiyeteye dayalı bir bozukluk olarak görülsün, isterse sıradan bir psikolojik tepki olarak yorumlansın sonuçları itibariyle insanların yaşamlarında onarılmaz yaralar açtığı da bir gerçektir (Güler, 2004).

İster yasak meyveyi yiyip cennetten kovulan Adem ve Havva’ya, ister Tanrıların ateşini çalan Prometous’e kadar götürülsün suçun tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Bir davranışa suç diyebilmemiz için öncelikle o

davranışın herkes tarafından 'suç' olarak algılanması gerekir. Bu da ancak o davranışın, bireyler tarafından yapılmasından önce kanunda suç olarak tanımlanması ile sağlanır. Böylelikle fertler neyin suç, neyin suç olmadığını bilir veya bilme şansına sahiptir. Tarihin her döneminde kanun koyucular, bir davranışın tehlikeli veya topluma zarar verici hale geldiği kanaatine vardıklarında, zaman kaybetmeden o davranışı 'suç' olarak tanımlar ve toplumun o davranıştan zarar görmesini engellerler (Göç, 2006). Suç topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu yasa koyucu tarafından kabul edilen ve de açık seçik olarak tanımlanan eylem ve hareketlerdir" (Uluğtekin, 1991).

Son yıllarda özellikle Amerika ve Avrupa'da suç ile ilgili yeni bir kavram 'suç korkusu' araştırılmaya başlanmıştır. Suçun, toplumlarda asırladır var olmasına rağmen suç korkusu kavramı yeni yeni ele alınmaya başlanmış bir konudur. (Çardak, 2012). Ancak Türkiye'de suç korkusu kavramına yönelik gerçekleştirilen çalışmalar oldukça azdır. Kentlerde -özellikle büyük kentlerde- suç korkusu, kentli bireyin içinde yaşadığı sosyal çevreyi, ilişkileri, düzeni ve organizasyonu nasıl değerlendirdiğiyle veya algıladığıyla yakından ilişkilidir. Suç korkusu, suç literatüründe 'fear of crime' olarak yer almakta ve kısaca toplumda gerçekleşen suçlardan zarar görme korkusunu ifade etmektedir. Suç korkusu bireylerin tehdit altında, gözleri korkutulduğunda ya da zarara uğradıklarını düşündüklerinde sergiledikleri anksiyetedir (Çardak, 2012). Başka bir deyişle suç korkusu birisinin tehlike veya suç mağduriyeti algısı yoluyla oluşmuş gerçek veya gerçek olmayan bir alarm veya bir anksiyete olarak belirtilmektedir (McLaughlin, 2001). Suç korkusu, gerçek suçla karşılaşma olasılığından çok kişilerin güvenlik algısı ile ilişkilidir (Fitzgerald, 2015).

Bireylerdeki suç korkusuna ilişkin algı hem kişisel yaşamışlıklardan hem de başka kaynaklardan elde edilen bilgilerden oluşur (Çardak, 2012). Suç korkusuna neden olan faktörler aşağıdaki şekilde belirtilmektedir:

Fiziksel çevre: İnsanların yaşamlarını sürdürdüğü fiziksel çevrenin niteliği, bireylerin kendilerini güvende hissetme duygusunu ve suç korkusunu etkilemektedir. Bu bağlamda yaşanan yerin ya da bulunan çevrenin fiziksel yapısındaki bozukluklar ve düzensizlikler bireylerin yaşadıkları yere ilişkin güvenlik algısının olumsuz olmasına neden olmaktadır (Apak, Ülken ve Ünlü, 2002).

Yaş: Çalışmalarda korkuya dair duygular yaş ile ilişkilendirildiğinde ortaya çıkan sonuçlar, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Yaşın suç korkusuna etkisi suç türüne göre de değişiklik gösterebilmektedir (Çardak, 2012).

Cinsiyet: Kadınlarda suç korkusunun erkeklere göre daha fazla olduğu belirtilmektedir (Truman, 2005; Scotta, 2003)

Geçmiş deneyimler: Suç korkusu ilişkisi bireyler bir suçtan zarar görmüş olsun ya da olmasın, suç korkusu yaşayabilmektedir. Ancak hayatın bir döneminde mağduriyet yaşamının, suç korkusuna arttırıcı etki yaptığı düşünülmektedir (Çardak, 2012).

Sosyo- demografik faktörler: Suç korkusu ile sosyo-demografik faktörler arasındaki ilişki toplumda bireylerin eğitim seviyeleri, ekonomik güçleri, sosyal statüleri ve rollerinden etkilenmekte ve göre farklılaşmaktadır. Kişilerin bilgi düzeylerinin yanı sıra inançlarının da suç korkusuna etki edebileceği düşünülmektedir (Department of Justice, 2009: 8; Heath ve Petraitis, 1987: Akt.: Çardak, 2012). Gelir ve eğitim düzeyindeki düşüklük bireylerin, suç ve suçluya ilişkin farkındalığını etkilediği de düşünülmektedir (Çardak, 2012). Yapılan bir çalışmada da sosyal düzensizliğin orta gelir düzeyine sahip bir semtte diğer gelir düzeyine sahip bölgelere göre çok daha fazla suç korkusu oluşturduğu görülmüştür (Taylor, 2005).

Medya: Giddens (2005), modern toplumlarda herkesin, kitle iletişim araçlarına kolayca ulaşabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda tüm bireylerin, kitle iletişim araçlarından rahatlıkla faydalanabileceği ve bu araçların bireylerin görüşlerine etki etmede medyada önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Günümüzde kitle iletişim araçlarının etkin kullanımı sonucu bireyler, dünyada olup biten her şeyden çok kısa sürede haberdar olmaktadır. Suç korkusu, medyanın giderek önem verdiği ve dikkat çektiği bir konudur (Akt.: Çardak, 2012).

Suç korkusu, suçla çok yakından ilgili olmakla birlikte suçtan bağımsız bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Kriminoloji literatüründe suç korkusuna ilişkin yapılan sayısız araştırma, suç oranlarındaki artışa paralel olarak artan suç korkusunun suç oranlarındaki düşüşle birlikte düşmediğini göstermektedir. Dolayısıyla da suç korkusu, suç araştırmaları yanı sıra üzerinde durulması gereken ve suçtan bağımsız bir şekilde ele alınması gereken önemli bir problemdir. En genel anlamda bireylerin yaşam kalitesini temelden sarsacak güçte ve toplumsal bir problem olan suç korkusunun bireye, topluma, ekonomiye ve toplumsal düzene çok sayıda olumsuz etkileri vardır. Suç korkusu, bireyde geri çekilme, içe kapanma ve topluma yabancılaşma gibi olumsuz etkilere neden olan, bazı durumlarda anti-sosyal kişilik problemlerine ve hatta bazen de akıl hastalıklarına kadar götürebilen ciddi bir sorundur. Toplumsal barış ve güven ortamını zedeleyen suç korkusunun, insanlar arası ilişkileri azaltan, bağları zayıflatan ve kopartan bir yapısı vardır (Dolu ve diğ., 2010).

Suç korkusu duygusal, kognitif ve davranışsal sonuçları da vardır. Duygusal sonucu; kişinin yaşadığı çevrede gece ya da gündüz tek başına yürümekten, kalmaktan korkması; kognitif sonucu, artmış suç mağduru olma beklentisi ve davranışsal sonucu, kişinin beklentileri doğrultusunda davranış değişikliği geliştirmesi olarak özetlenebilir. Bazı yerlere gitmekten çekinme, kaçınma, hatta evden çıkmama bu değişikliklere örnek verilebilir (Beaulieu M ve diğ., 2007).

Yapılan bu açıklamalar ışığında suç korkusu ülkemizde de ele alınması gereken bir konu olarak görülmektedir. Bu çalışmada da ergenlerde suç korkusunun azaltılmasına ilişkin akran danışmanlığı konusu ele alınmış ve akran danışmanlığı önleyici bir konu olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Ergenlik dönemi bilindiği gibi insan hayatının en fırtınalı ve risk alındığı yıllardır. Ergenlikte 9-11 yaşlarından başlayarak 17-18 yaşlarına kadar sürebilen hızlı fiziksel, zihinsel ve sosyal-duygusal değişimler ve bunların yarattığı kaygı ve stres kız ve erkek ergenlerde farklı tepkilere yol açar (Sayıl vd., 2002). Ergenlik, çocuklar ve ailelerinde pek çok değişikliğin meydana geldiği bir dönemi kapsar. Çocuklar, hormonları vasıtasıyla yetişkin olmaya başladıkça fiziksel olarak değişime uğrar ve duygusal olarak iniş ve çıkışlar yaşarlar. Bazen mutlu, bazen üzgün olurlar ve çoğu zaman da neden böyle hissettiklerini açıklayamazlar. Ancak, bu çağda bulunan bireyler karşı karşıya kaldıkları tüm bu sorunlarını çözerken aynı zamanda bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan da olgunlaşırlar (Türnüklü ve Şahin, 2004). Ergenlik döneminde bir ergenin suç aletlerine erişme ve suç işleme veya diğer problemleri davranışlarda bulunma riski de bulunmaktadır.

630

Ergenlik döneminin bir özelliği de akranlarına verdiği değerdir. Ergenler yaşama ilişkin önemli değerleri ebeveynlerinden almakta, sosyal ilişkilerinde yaşadığı kişisel problemleri konusunda ise hem ebeveynlerine hem de arkadaşlarına danışmaktadır (Demir vd., 2005). Her ne kadar arkadaş çevresi ergenin sahip olduğu olumlu ya da olumsuz potansiyelin ortaya çıkmasında etkin bir rol oynasa da kimi durumlarda arkadaş çevresi sadece potansiyeli ortaya çıkarmakla kalmamakta ve ergen için yeni normlar ortaya koymaktadır (Gül & Güneş, 2009).

Ergenler akranlarından ziyade ebeveynleri ve öğretmenleri problemler yaşayabilirler. Akran danışmanlığı profesyonel olmayan kişilerarası yardım ilişkisini içerir. (www.schoolcounselor.org). Akran danışmanlığı en genel anlamıyla bir kişinin akranına yardım etmesidir (Aladağ ve Tezer, 2007). Myrick, Highland, ve Sabella (1995) akran danışmanlığını “kişisel, sosyal ve akademik konularda akranlarına yardım etmeleri için seçilen kişilerin, başka bir deyişle, akran danışmanların, yardım becerileri

ile ilgili eğitim gördükleri ve eğitim sonrasında sundukları yardımı ilgili süpervizyon aldıkları bir süreç” olarak tanımlanmaktadır (akt.: Aladağ, Tezer, 2007). Akran danışmanlığı örnekleri olarak; akademik yardım için akran eğitmenliği, çatışma çözme için akran arabuluculuğu, dinlemek ve anlamak için verilen akran danışmanlığı, AIDS, hamilelik ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi verilmektedir (Aladağ ve Tezer, 2007). Akran danışmanlığı hizmetiyle akran danışmanlar akran danışanlara onların düşünce ve duygularını anlamalarını sağlama, yaşadıkları sorunun çözümüne yönelik seçenekleri açığa çıkarma, onlara destekleyici bir ilişki sunma ve onların kendi çözümlerini bulmalarını kolaylaştırma amacıyla yardımcı olmaya çalışmaktadır (Myrick, Highland ve Sabella, 1995:akt., Aladağ ve Tezer, 2007).

Sonuç olarak bir akran danışmanı, okul danışmanı tarafından seçilerek geliştirilen akran danışmanlığı programı ile yetiştirilebilirler (www.schoolcounselor.org). Okullarda kurulacak olan akran danışmanlığı sistemi ile ergenlerin yaşadığı suç korkusunun belirlenmesinde, ortaya çıkarılmasında, önlenmesinde ve korkunun giderilmesinde yardımcı olunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aladağ, M. ve Tezer, E. (2007). Akran danışmanlığı nedir? Ne değildir? Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (27), 139-155.
- Apak, S., Ülken, G. ve Ünlü, A. (2002). Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde ‘Güvenlik Duygusunun’ Değerlendirilmesi, İTÜ Dergisi/a, 1(1), 65-72.
- Beaulieu M. Dubé M. Bergeron C. Cousineau MM. (2007). Are elderly men worried about crime? Journal of Aging Studies , 21:336–346.
- Demir, N., Özcan, B., Aylin, G., Ulusoy, D. (2005), “Türkiye’de Ergenlerin Arkadaş-Akran Grupları ile ilişkileri ve Sapmış Davranışlar: Ankara Örnekleme” Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 32: 83-108.
- Çardak, B. (2012). Kadınların Suç Korkuları Üzerine Nitel Bir Çalışma. Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım, 1(1), 23-45.
- Dolu, O., Uludağ, Ş., Doğutaş, C. (2010). Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 65, 57-81.
- Fitzgerald R. (2015). Crime and Justice Research Paper Series Fear of Crime and the Neighbourhood Context in Canadian Cities Canadian Centre for Justice Statistics, Statistics Canada. Ottawa. Ontario. K1A 0T6 Catalogue no. 85-561-M—No. 013, ISSN 1707-5203, ISBN 978-1-100-10311-2 (<https://www.publicsafety.gc.ca/lbrr/archives/cnmcs-plcng/statcan-cjrps-no13-eng.pdf>).
- Göç, L. (2006). Çocuk Suçluluğu ve Polisin Yaklaşımı. Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş.

- Gül, S.K., Dinçer, İ.G.(2009). Ergenlik Dönemi Sorunları ve Şiddet. Sosyal Bilimler Dergisi / Cilt: XI, Sayı 1, 79-101.
- Güler, A. (2004). Türk Eğitim Sisteminde Korku Kültürü ve Disiplin Sorunu. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- McLaughlin, E., 2001. 'Fear of Crime' in E. McLaughlin and J. Muncie (eds) The Sage Dictionary of Criminology. London: Sage, pp.118- 119.
- Sayı, M., Yılmaz, A., ve Uçanok, Z. (2002), "Ergenliğe Geçişte Bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi", Türk Psikoloji Dergisi, 17 (50):47-58.
- Taylor, R.B., Schumaker, S. , Gottfredson, S.D. (1985), "Neighborhood-Level Links between Physical Features and Local Sentiments: Deterioration, Fear, Crime, and Confidence," Journal of Architectural Planning Research, 2: 261-275.
- Truman, J.(2005). Fear of Crime and Perceived Risk of Victimization Among College Students, Master of Arts in the Department of Sociology in the College of Sciences, University of Central Florida Orlando, Florida
- Türnüklü, A., ve Şahin,İ. (2004), "13-14 Yaş Grubu Öğrencilerin Çatışma Çözme Stratejilerinin İncelenmesi", Türk Psikoloji Yazıları, 7 (13):45-61.
- Scotta, H.(2003). Stranger Danger: Explaining Women's Fear of Crime, Western Criminology Review 4(3), 203 – 214.
- Uluğtekin, S. (1991). Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Ankara.
- 632 www.schoolcounselor.org. Alıntılama tarihi: 01. 06. 2015
- Yücel,M.T. (2009). Suç Korkusu ve Etkisinin Nötrleştirilmesi. TBB Dergisi, Sayı 83.

YAŞAM GEREKSİZ RİSKLERİ ALMAMAYI ÖĞRENECEK KADAR KUTSALDIR.. ŞİDDETLE YÜZLEŞMEYİ ÖĞRENELİM

Nilüfer HİTİT¹

Özet

Toplumumuzda, son zamanlarda kadın ölümleriyle de sıkça kendini gösteren aile içi şiddetin ana kaynakları arasında; ekonomik, sosyal, psikolojik ve bedensel sıkıntıları saymak olasıdır. Çözüm bulunamayan her sorun krize davet hazırlamakta, çocuk yetiştirme, sağlık, aile bütünlüğünün sağlanması gibi konularda da maddi ve manevi kayıplara neden olmaktadır. Bu nedenle, başta aile içi şiddetten kaynaklı aile bireyleri içerisinde ve sonrasında toplumun her kademesinde görülebilecek risklere karşı kriz yönetimi konusunda eğitim zorunlu hale gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, kriz yönetimi, öfke kontrolü, müfredat, farkındalık, iletişim gücü risk yönetimi

1 Şiddete Karşı Hayır Derneği Başkanı (TÜSİD)

Ege Üniversitesi'nde Fizik Eğitimi almış, uzun yıllar sanayi sektöründe faaliyet göstermiş, şu anda da bilimsel bir proje üzerinde çalışmalarına devam etmektedir.

GİRİŞ

Şiddet, Ülkelerin gelişmişliğinin belirlenmesinde olumsuz rol oynayan toplumsal bir olgudur. Bu yönüyle, şiddeti tamamen yok etmek mümkün görünmese de en aza indirmek öncelikle bir vatandaşlık görevidir.

Yapılan araştırmalar Ülkemizde olduğu gibi Dünya'da da şiddete maruz kalanların çok büyük bir bölümünün kadınlar olduğunu ortaya koymakla birlikte erkeklerin de, aile içinde çoğunlukla sözlü olmak üzere fiziksel şiddete de uğradığı bilinmektedir. Çocuklar ve yaşlılar da doğrudan ya da dolaylı olarak şiddetle karşı karşıya kalabilmektedir.

Toplumun her kesiminde görülebilen ve herkesin bir şekilde maruz kalabildiği şiddet, bir insanlık ihlali ve ayıbı olarak hafızalarda yerini almakla birlikte Kadına Yönelik Şiddet en yaygın insan hakları ihlali olarak kayıtlara geçmiştir.(Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı- Kadın Erkek Eşitliği Bağlamında Uluslararası Mevzuat)

Şiddeti tek bir nedene bağlamak bilimsel gerçeklerle bağdaşmamaktadır. Ekonomik, psikolojik ve toplumsal boyutlar şiddet olgusunda birlikte rol oynarlar. Bu nedenle şiddet her durum için ayrı koşullar göz önünde bulundurularak değerlendirilmeli ve önlemler bu doğrultuda alınmalıdır. (Kocadaş, 2004).

634

Toplumun temel çekirdek yapısını oluşturan ailede yaşanan şiddet, gerek şiddet uygulayanda, gerek şiddet görende ve gerekse diğer aile bireylerinde onarılması mümkün olmayan yaralar açmaktadır. Diğer yandan şiddetin öğrenilebilir bir davranış bozukluğu olduğu düşünüldüğünde, şiddeti kendisine rol model edinmiş yeni bir neslin oluştuğu inkar edilemez bir gerçektir.

Aile içi şiddet olan evlerde büyüyen çocuklar, güçlü olanın güçsüz olana vurma hakkı olduğunu, şiddet yoluyla istediklerini elde etmenin mümkün olduğunu öğrenir. TÜİK

Aile İçi Şiddette, Mağdura Başka Bir Bakış Açısı

Şiddet olgusunun bir insanlık ayıbı olduğu konusunda kimsenin bir itirazda bulunmayacağı aşikardır. Kimse de şiddet gören mağdura, şiddet gösterenle aynı yolda yürümeye devam etme önerisi getiremez.

Ancak unutulmamalıdır ki, hiç kimse de kendisini aynı yolda yürümeye mecbur gören mağduru ayıplayamaz, kınayamaz, ötekileştiremez. Aksi halde bu tutum da toplumun mağdur üzerinde uyguladığı psikolojik şiddet olarak kabul edilir.

Son zamanlarda görsel basında izlediğimiz aile içi şiddet vakalarında, enkırmenlerin sunumlarına kattığı yorumlarda, güvenlik güçlerinin müdahaleleri karşısında mağdur olan kişinin şiddet uygulayanı savunma telaşı içerisinde bulduklarını, keza Mahkemelerce hakkında uzaklaştırma kararı alınmış olan eşleri adına, kararın iptalini talep ettiklerini duyurmaktayız.

Konunun haber değeri yüksek olmakla birlikte, enkırmenlerin ses tonlarında, haberi yorumlarken kullandıkları üslupta hissedilen odur ki, aslında söylemek istedikleri, fakat dile getirmekten imtina ettikleri gizli bir düşünce vardır. O da, mağdurun aslında bu ilişkiden memnun olduğu ve bu nedenle toplumun müdahalesine karşı eşinin yanında olduğu kanısıdır.

O anda görsel basında olayı izleyen, hatta olay mahallinde tanık olanlar bile mağduru anlamaktan uzak, eylemine farklı anlamlar yüklemektedir. Mağdur, yaşadığı travmanın yanında bir de toplumun kendisine karşı aşağılayıcı tutum ya da bakışları altında ikinci bir kez yıkıma uğramaktadır.

Oysa bu durumun altında tek bir gerçek vardır ki o da mağdurun akında defalarca tekrarladığı " ya sonra, ya sonra, ya sonra " kaygısıdır.

635

Aile içi şiddet hususunda, neticesi yaralanma ve ölüm olmayan vakalarda Ülkemizde uygulanan cezai yaptırımlar, kademe kademe ilerlemektedir.

İlk kademe; Emniyette ifade alınması ve salıverilme, ikinci kademe; mağdurun talebi doğrultusunda uzaklaştırma kararı verilmesi olarak erkeğe düzelmesi için uyarı mahiyetinde yaptırım olarak uygulanmaktadır. Ancak bu yaptırımlar, erkeğe verilen bir şans olarak da kabul edilebilir, kadının şanssızlığı olarak da.

Bu konu kanun yapımcıların konusu olmakla birlikte, şansın kimden yana olacağı mağdurun üzerine risk olarak yüklenmişken, mağdurun bu riski azaltmaya çalışması sırasında can havliyle bulduğu yöntemler (eşinin tarafında görünmesi, şikayetçi olmaması ya da şikayetinden vazgeçmesi, aynı evde yaşamını sürdürmeye çalışması vs.) tartışılmaz, ayıplanamaz, mağdur ötekileştirilemez.

Zira medeniyet adı altında, riski başkasının can ve mal güvenliği üzerine yükleyip bunun üzerinden kararlar almak ve uygulanmasını beklemek, en az şiddet kadar insanlık ayıbıdır.

Krizin Geliyor Olduğunun Öngörülebilmesinin ve Etkilerinin Minimuma İndirilerek Atlatılabilmesinin Önemi

Kadın-erkek eşitliği bilincinin geliştirilmesi sırasında maalesef ki kadın-erkek arasındaki orantısız güç kavramının dikkatten kaçması, güçsüz olan tarafa gereksiz cesaret yüklemiştir.

Karsısındaki kişinin, öfke anında (sebeup-sonuç) ilişkisini değerlendiremeyecek konumunda olduğunun bilincinde olmayan kişiler, gereksiz risk aldıklarının farkında bile olamamaktadır. Üstelik "bana bir şey yapamaz, ya da bunu göze alamaz" gibi yanılısamalar, kriz yönetimi hakkında fikir sahibi olmamak, üzücü sonuçlara sebep olmaktadır.

Bir araştırmaya göre, şiddet sonucu ölen 40 kadından 34'ü evde ölmüş, 20'si asılmış ya da zehirlenmiş, 20'sinde öldürüldüklerine dair kesin belirtiler görülmüş ve 10'u da ölmeden önce aile içi şiddete maruz kalmıştır. (Bütün, Sözen & Tok, 2003)

Son zamanlarda özellikle kadına şiddetin ölümle sonuçlandığı vakalarda görülen odur ki; esiyle barışmak isteyen erkeğin içinde bulunduğu psikolojinin ve üzerindeki donanımın farkında olmayan kadın, en fazla "dayak yerim geçer gider" mantığıyla kendi öfkesine yenik düşüp, bir nevi kendi sonunu yazdığının farkında bile olamamaktadır.

636

Keza toplumda, hayatında şiddetle hiç yüzleşmemiş kişiler, bedensel riskin başkası tarafından taşındığını göz ardı ederek, adeta eğitimsiz kitap yazacak kadar söyleyecek söz bulabilmektedirler. Akli zaten karışmış şiddet görme riski taşıyan kişi, aslolanın önce beden bütünlüğü, yaşama hakkı olduğunu unutarak, ruhunu, gururunu kurtarma telaşına kapılmakta ve akıyla davranmanın yerini, içgüdüsel davranışlara bırakabilmektedir.

Kriz anında öfkeli kişinin algısı ve bilişsel kapasitesinin düştüğünün farkında olamayan mağdur kişi, bir de toplumdaki bilinçsiz kişilerin verdiği güçle, kendi algılarını ve bilişsel kapasitesini kaybederse, olayların insani vasıflardan uzak, içgüdüsel davranışların hakimiyetinde gelişmesi önlenemez.

Kadın ölümleriyle sonuçlanan vakalar, kadının gereksiz riskleri ortadan kaldırabilmeyi öğrenebilmesi, kriz anında beden bütünlüğünün ve yaşam hakkının korunmasının öncelik taşıdığı farkına varabilmesi, kendisini ve eşini en iyi tanıyanın yine kendisi olduğunun bilincinde olması, kriz anında en kalabalık bir ortamda bile şiddet gösterenle tek basına kalacağı farkına varabilmesi, o anda alacağı kararların, iletişim gücünün kullanılabilmesinin, yaşamla ölüm arasında ince bir çizgi olabileceğinin bilincinde olmasıyla azaltılabilir.

Maalesef ki gerek şiddet görme ihtimali bulunan kişilerin, gerekse toplumda kendisini yönlendirebilecek yetkili ya da yetkisiz kişilerin bu hususlarda eğitimsiz olduklarını izlemekteyiz. Bu konuda verilecek eğitimler, bir kişinin bile yaşam hakkını sağlamış olsa çok şey değişecektir.

Zira T.C. Anayasa'sı 5.Maddesi;

kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamayı, kişinin hak ve temel hürriyetlerini, sosyal hukuk Devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak suretle sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmayı, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları sağlamaya çalışılmasını, Devletin temel amaç ve görevleri arasında belirlemiştir.

Öfke Kontrolünü Kaybeden Bireyin Psikolojik ve Bedensel Değişimlerinin Dikkate Alınmasının Önemi

Zorunlu kalınan durumlar nedeni ile, bir aile birliği yürütülmek durumunda kaldığında, toplumun temeli olan aile bireylerin tamamına düşen görevler bulunmaktadır. Şiddete maruz kalan kişi; dikkatli, bilinçli, empati kurabilen bir birey olma yolunda ilerlemeli ve kriz yönetiminin hiç değilse temel unsurlarını öğrenebileceği bir eğitimi almış olmalıdır.

Günümüzde okuma-yazması olmayan kişiler dahi depremde nasıl davranacağı konusunda gerekli temel bilgilere sahip iken maalesef ki eğitilmiş-eğitimsiz birçok kişi, her gün binlerce kişinin yaralandığı hatta hayatını kaybettiği şiddet olgusu karşısında ne yapacağını bilemez durumda kalmaktadır.

Elbette halkı bilinçlendirme konusunda Devletimizin en üst kademelelerinden Sivil Toplum Kuruluşlarına kadar ve özellikle görsel basın gibi birçok kurum ve kuruluşun üzerine düşen görevler bulunmaktadır.

Öfke kontrolünü yitirmiş bir kişinin psikolojisindeki değişimlerin neler olabileceğinin, bunların dışı vurumunun bedeninde ne gibi değişimlere yol açabileceğinin ve hangi belirtilerin krizin yaklaştığının habercisi olabileceğinin görsel olarak desteklenerek anlatılması gerekliliği bulunmaktadır.

Aile İçinde Şiddete Eğilimli Olan Bireylerin Gözlemlenmesinin Önemi

Şiddet her alanda görülen toplumsal bir olgu olduğuna göre, toplumu oluşturan aile bireylerinin, öncelikle aile içinde birbirlerini gözlemlemele-
rindeki önemin büyüklüğü ortadadır.

Zira şiddetin yaratmış olduğu ruhsal sıkıntının bedensel etkileri olabileceği gibi, bedensel rahatsızlıkların da öfke kontrolsüzlüğünü tetikleyici yönleri bulunmaktadır.

Şiddetin yaratmış olduğu ruhsal sıkıntının bedensel etkileri; psikosomatik hastalıklar, baş ağrıları, hipertansiyon, irritabl kolon hastalığı gibi sorunlar veya sigara ve alkol kullanımında artma veya bağımlılık gelişimi gibi ciddi sorunlardır. (Türk Tabipler Birliği, Ocak 2013)

Bununla birlikte birçok bedensel hastalıkların da insan psikolojisini bozduğu, öfke kontrolsüzlüğünü tetiklediği bilinen bir gerçektir. Ancak çoğunlukla hastalığın somut sıkıntılarının çözümlenmesine ve tedavisine odaklanırken, hasta olan kişinin psikolojisindeki değişimler göz ardı edilebilir.

Son derece sakin bir çizgisi olan kişinin, Diyabet olduktan sonra zamanında sofranın hazır olmaması karşısında öfke patlaması yaşaması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Keza Koroner rahatsızlıklar, Hipertansiyon, Guatr, Kanser gibi bazı hastalıkların tehdidi altında bulunan kişilerin ruhsal durumlarındaki ani değişimlerin nedeninin, bu hastalıklar olduğunun bilincinde olmak, aile içinde birçok şeyi değiştirebilir.

638

Bilinen somut bir rahatsızlığı olmayan aile bireylerindeki ani ruhsal değişimler ya da belli süreçlerde öfke patlamaları yaşanması, aslında bedensel bir rahatsızlığın habercisi olabilir.

Tansiyon rahatsızlığı olduğu bilinmeyen bir aile bireyinin sıcakta alışverişe gönderilmesi ya da diyabeti olduğu bilinmeyen bir kişinin yemek saatinin geciktirilmesi sonucu yaşanabilecek öfke nöbetleri, aslında bir şeylerin sinyalinin vermektedir. Önemli olan bu sinyallerin ne anlam taşıyabileceğinin zamanında farkına varabilmektir.

Krizle Yüz Yüze Gelen Bireyin İletişim Gücünü Kullanılabilmesinin Önemi

Birçok kişi öfke kontrolsüzlüğünün sonucu doğan şiddetin kendi başına gelmeyeceğini düşünmekte, birçok kişi ise sadece şiddeti kınayan sözlerle savunma yapabileceğine inanmaktadır.

Oysa öfke kontrolünü kaybetmiş bir kişiyle karşı karşıya kalmak sanıldığı kadar uzak bir ihtimal de değildir. Aile içinde saygı ve sükunet içinde yaşayan birisi olarak sorduğunuz bir soru, tüm gün ayakta çalışmış, yüzlerce kadının mallarını düşük fiyata almaya çalışmalarını artık kaldıramayacak noktaya gelmiş bir pazarcı için bardağı taşıran son damla olabilir.

İnsan onuru elbette her şeyin üzerindedir ama pek az insan onuru karşısında hayatını riske atabilir. Yaşam hakkı, geride bırakılacak evlat sorumluluğu gibi etkenler, riski almamayı gerektirebilir. İşte tam o an, önceden şiddetle yüzleşmeyi öğrenebilmiş olmayı dilediğimiz an da olabilir.

Krizle karşı karşıya kalmak, toplumun ortasında olsun aile içinde olsun, iletişim gücünü kullanmayı başaramayan birisi için savunmasız kalmak anlamını taşıyacaktır. Öfkeden gözü dönmüş bir kişiye ne kadar hak-sız olursa olsun olumsuz ifadeler kullanılması öfke nöbetini arttırmaktan öteye gitmeyecektir.

Riskin yönetilemediği durumlarda, şiddetle sonuçlanabilecek bir kriz anı ortaya çıktığında uyarı işaretleri dikkate alınmalı ve bilinçli bir biçimde sözlü sakinleştirme becerileri kullanılabilir.

Şiddetin uyarı işaretleri:

- ☛ Hızlı yürüme, sinirli hareketler- sesler
- ☛ Diğer insanlara çok yaklaşma
- ☛ Yükselmiş ses tonu
- ☛ Duvarlara, eşyalara vurma, kendine vurma
- ☛ Uygun olmayan gülmeler
- ☛ Ani durma ve ardından saldırma (Türk Tabipler Birliği, Ocak 2013)

Risk Yönetimi

Aile içinde "Risk Yönetimi" aslında çok özgün bir konu gibi dursa da, çoğu zaman empati yöntemi ile doğaçlama oluşabilen bir olgudur. Kültürümüzde sıklıkla rastladığımız aile büyüklerinin gençleri idare edebilmesi, aslında birçok risk faktörünü önceden belirleyebilme kapasitesinden kaynaklanmakta ve bu sayede gerekli önlemlerin önceden alınması ile krizlerin ortaya çıkmasının engellenebilmesinden ibarettir.

Krizin gelişmesi önceden engellenememiş ise kriz anında mutlaka sorumluluklar ölçüsünde risk yönetilmeye çalışılmalıdır. Yönetilmeyen kriz felakete yol açabilir.

Baba evine sığınmış bir kadının eşinin kapıya gelmesi karşısında, " in-celdiği yerden kopsun " mantığı ile ileri geri aşağılayıcı konuşmalarda bulunmak, fiziksel temasa imkan tanıyacak kadar yakınlaşmak, tüm aile fertleri için tehlike arz edebilir bir davranış şeklidir. Zira gelen kişinin üzerindeki donanımı, hangi ruh hali ile kapıya geldiğini ancak iplerin koptuğu anda anlayabilirsiniz.

“ Şiddet olaylarının idaresi için kişilik tipi, fiziki çevrenin durumu ve mesleki yeterlilik önemlidir. Kriz yönetiminde başlıca ilkeler:

- ☛ Sakin tutum takınılmalı, aynı zamanda da yönlendirici ses tonu kullanılmalı.
- ☛ Sınırlar sakın ama belirgin bir şekilde ortaya konmalı
- ☛ Aşağılayıcı davranılmamalı.
- ☛ Agresif kişi konuşurken ona bağtırmamalı.
- ☛ Emir verilmemeli.
- ☛ Tehdit edilmemeli.
- ☛ Yeterli fiziksel mesafe oluşturulmalı.
- ☛ Uyanık olmalı ve gerektiğinde kaçmak için açık kapı saptanmalı.
- ☛ Kişiyi dinlemeye çalışmalı.
- ☛ Kişinin vücut diline dikkat edilmeli.
- ☛ Saldırgan kişi diğer kişilerden uzaklaştırılmalıdır.

Öfkeli kişiyi sakinleştirme:

1. Öfkeli davranış, kişi için pek çok davranış arasından seçilmiş bir davranıştır. Bu davranışı seçmiş olmasının ona bir yararı olacağını düşünmüş olabilir. Öfkeli davranış ile kendi gereksinimlerine başkalarının ilgisini çekmeyi amaçlamış olabilir. İstemediği şeylerden kaçmış olabilir. Öfkeli davranışı ile bir başka durum veya kişiyi kontrol etmeyi amaçlayabilir.
2. Öfkeli bir kişiyle iletişim halinde olan kişi, o sırada kendi duygularını tanımlayabilmelidir. Eğer yardım edecek kişi aşırı öfkeliyse durumu idare etmekte çok etkili olmayacaktır.
3. Öfkeli bir kişiye müdahale edecek kişinin kendisi öfkelenildiğinde, duygularını kontrol altına alabilmek için, yaptıklarını veya düşüncelerini değiştirebilme potansiyeline sahip olması gereklidir.
4. Öfkeli kişiyle karşılaşan kişi hızlı bir değerlendirme yapmalıdır:
 - ☛ Hata bulma, eleştirme,
 - ☛ Yargılama,
 - ☛ Zorlama,
 - ☛ Kişisel çatışmadan uzak dur,

- ☛ Onun haklarına saygı göster,
- ☛ Onun bakış açısını anlamaya çalış,
- ☛ Empati yap,
- ☛ Sen öfkelenme, sen sakinleştir.

5. Erken uyarı işaretlerini tanı.

Öfkeli davranışın ortaya çıkmasından önce veya büyümeden önlenmesi mümkün olabilir.

6. Aktif şekilde dinle.

Öfkeli kişinin söylediklerine, duygularına ve vücut diline dikkat edilmelidir.

7. Öfkeli kişiye, onun öfkeli olduğunu hissettiğini ifade et.

Öfkeli kişiye haklı olduğu bir nokta olduğunu söyle (Bu haklılık % 2 oranında olsa bile). Bu şekilde bir onaylama veya hemfikir olma işe yarayabilir.

8. Özür dileme oldukça iyi bir sakinleştirme yoludur.

9. Sakinleşme sağlandıktan sonra kişi eleştiriye davet edilmeli ve öfkelenme nedenlerini ve eleştirileri sorulmalıdır. (Türk Tabipler Birliği, Ocak 2013)

SONUÇ

Ülkemizin kadın haklarının korunması adına imza attığı Uluslararası sözleşmelerde tazminata mahkûm edilmesi, hem Ülke ekonomisi hem de gelişmişlik seviyesinde düşüslere neden olmaktadır. Bu yönüyle şiddetten en az etkilenebilmek için krizle baş edebilmeyi öğretmek-öğrenmek şarttır.

Kaldı ki şiddetten mağdur olan kadar, şiddet uygulayan da bu Ülkenin vatandaşdır. Şiddet uygulayanın öfkesi kadar kriz anında mağdurun da öfkeli olabileceği yadsınamaz. Her iki tarafın da öfkesine yenik düştüğü durumlarda, içinde bulunduğu çeşitli gerilimler, ekonomik sıkıntılar, psikolojik ve bedensel hastalıklar, bireyi çıkmaza sokabilmekte sığındığı yuvasında eşinin, evlatlarının hayatıyla birlikte kendi yaşamına da son verebilmektedir.

Bu durumda mağdurun zamanında krizin farkına varabilmesi ve kriz yönetimini ele alması hayati önem arz etmektedir.

Devlet vatandaşlarını korumak ve kollamakla yükümlüdür. Şiddetin oluşmasına neden olan öfke insanın evrimsel yapısında olan duygulardan bir tanesidir. Savaş ya da kaç-kurtul mekanizması ile hayatta kalmanın temel unsurudur. Önemli olan öfke kontrolünün sağlanmasının öğretilmesidir. Bu anlamda bu öğreti ile durumun kriz halini alması engellenebilir. O halde öfke kontrolünün öğretilmesi, okul müfredatına eklenmelidir.

İdam cezalarının konuşulmasının bile az gelişmişlik olduğu savunulurken, ailesiyle birlikte kendi canına da kıyan kişinin vicdanlarda idam edilmiş olmasının adaletli bir yanı olmadığı kanaatindeyim.

Yaşam gereksiz riskleri almayacak kadar kutsaldır. Şiddetle yüzleşmeyi öğrenelim, öğretelim.

Kaynaklar

Anayasa (1979)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi" (CEDAW), (1979)

Kocadaş, Bekir, (2004), "Şiddet ve Terör Kavramları Üzerine Bir Değerlendirme", http://www.egm.gov.tr/egitim/dergi/eskisayi/40/web/makaleler/Dr_Bekir_OCADAS.htm

642 Türk Tabipler Birliği,(Ocak 2013), "Şiddetle Başa Çıkmak" 2. baskı

Usta, Aydın(2009), "Etnik Şiddet Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir Değerlendirme"

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SİBER ZORBA DAVRANIŞLARDA BULUNMA VE BUNLARA MARUZ KALMA DURUMLARI: GÜMÜŞHANE İLİ ÖRNEĞİ

Gümüşık ÖKTEM¹

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve bu davranışlara maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2014-2015 öğretim yılı Gümüşhane il merkezinde farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan 10 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden “özel durum çalışması yöntemi” kullanılarak yapılmıştır. “Yarı yapılandırılmış gözlem” kullanılmış ve öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda buldukları aynı zamanda kendilerinin de bu davranışlara maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar alanyazın doğrultusunda tartışılıp konuyla ilgili önerilerde bulunulmuştur.

643

Anahtar Kelimeler: Okul Zorbalığı, Siber/Sanal Zorbalık, Siber Mağduriyet, İnternet Teknolojisi

Giriş

İnternetin sosyal hayatta geniş yer tutmasıyla bilgilerin, düşüncelerin ve duyguların hızlı bir şekilde yayılması, iletişimde önemli bir noktaya geldiğini göstermektedir. Bilgi ve iletişim teknolojileri sayısız faydalarının yanı sıra bazı olumsuzlukların yaşanmasına da aracı olmaktadır. Bu olumsuzluklardan birisi de okullarda bir sorun olan akran zorbalığına yeni bir boyut katmasıdır (Baker ve Kavşut, 2007). Bu noktada zorbalık kelimesini ele alacak olursak “zorba, gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse; zorbalık da zorba olma durumu olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2005). Okul zorbalığı bir tür saldırganlıktır ancak bu saldırganlığın yanında kasıtlı zarar verme amacı da taşımakta ve taraflar arasında güç dengesizliği bulunmaktadır (Yaman vd. 2011). Okul zorbalığı gün içerisinde, özellikle okul sınırlarında gerçekleşirken teknolojik boyuta taşınmış zorbalık okul dışında da devam etmekte hatta psikolojik olarak daha baskın olabilmektedir. Teknolojik alandaki gelişmelerle teknolojiyi yakından takip eden gençlerin bunu yaygın kullanmasıyla okullarda gösterdikleri zorba davranışları teknolojik araçlarla gerçekleştirmelerine olanak sağlamıştır. Bu da siber zorbalık adıyla yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yaman vd. 2011). Dolayısıyla siber/sanal zorbalık kavramı da internetin hayatımıza girmesiyle kullanılmaya başlanmıştır. Siber zorbalık davranışlarının başında zorbanın, kurbanı, elektronik iletişim araçları kullanmak sureti ile tehdit etmesi ya da kurbanı yönelik kötü sözler içeren mesajlar göndermesi gelmektedir (Özdemir ve Akar, 2011). Siber zorbalıkta saldırgan ile kurban arasında kişisel bir temas bulunmamasına rağmen saldırıya uğrayan kişi psikolojik zarar görmektedir. Özellikle depresyon, korku, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç vb. gibi duygular yoğun olarak görülmektedir (<http://www.guvenliweb.org.com.tr>). Ayrıca yaşadığı bu olumsuz duygular gençlerin kimlik kazanma çabalarını ve sosyalleşme süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bu durumdaki gençler hem kendilerine hem de topluma yabancılaşmaya ve psikososyal problemleri yaşamaya yatkın olabilmektedirler ve gençlerin sağlıklı gelişimlerini tehdit etmektedir (Şahin vd., 2010). Okul zorbalığı yapan kişilerin kimlikleri bellidir ve davranışlarını fiziksel yollarla yapmaktadırlar, sanal zorba yapan kişilerin kimlikleri gizli kalabilmekte ve verdikleri zarar duygusal olabilmektedir.

Okul zorbalığı ile ilgili ilk çalışmalar 1960’ların sonlarına doğru başlamıştır (Yaman vd., 2011). Siber zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar ise internetin yaygınlaşmaya başladığı 2000’li yılların başında başlamış ve yoğun bir şekilde de ilerlemektedir. Özellikle araştırma raporlarına bakıldığında konunun önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Çünkü yapılan araştırmalarda

1 milyondan fazla çocuğun bir şekilde siber zorbalığa maruz kaldığı ifade edilmiştir. Gerek büyükler gerekse çocuklar gerekli kişiselleştirme ayarlamalarını yapmadıkları ve başkaları tarafından kötü amaçlarla kullanılacak bilgileri paylaştıkları sürece siber zorbalığa maruz kalma oranının artması da muhtemeldir (Kara, 2013).

Siber zorbalık akran tacizinin elektronik şekli olduğuna göre yapılan davranışların suç unsurları üzerinde de düşünmek gereklidir. Suç, bireylere, topluma ve kamu düzenine olan sayısız etkisiyle mutlaka üstesinden gelinmesi, önlenmesi gereken bir problemdir. Suçun neden olduğu negatif etkiler görüldüğünden fazla olabilmektedir. Bu zararlar suçun doğrudan sebep olduğu maddi ve manevi hasarlardan başlayarak direkt olarak mağdurun, sonra dolaylı olarak yakınlarının ve tüm toplumun kayıplarına kadar uzanabilmektedir (Dolu, 2010). Dolayısıyla siber zorbalık yapma da bir bilişim suçudur. Sanal ortamlarda toplumsal kontrol mekanizmaları işlemediği için yapılan zararlı davranışların suç unsuru olup olmaması çok da dikkat edilen bir durum olmamaktadır. Suçun işlenmesiyle sanal zorbalığın mağdurlar üzerindeki etkileri dikkate alındığında çok ciddi psikolojik etkilere neden olduğu görülmekle beraber ortaya çıkardığı etkiler sanal zorbalığın her yönüyle incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Pamuk ve Bavlı, 2013). Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu ise suçu işleyen yaş grubu ve bunların genel özellikleri olmasıdır. Çünkü çocuk suçluluğunu, yetişkinlik dönemi suçluluğundan ayırt eden en önemli özellikleri, bu dönemin kişilik gelişiminde “problemliler” olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır (Cevher, 2007). Belli yaştaki gençler bir grup aidiyetine ve bağımsızlığa ihtiyaç duyarlar. Özellikle ergenler entelektüel bir seviyede dış dünya ile iletişime geçmeye hazırdırlar. Genellikle bütün gençler yeni fikirlere açıktırlar ancak yaşam tecrübeleri karşı karşıya kaldıkları durumları (tehlikeleri) tam olarak algılamak için yeterli değildir. Özellikle erkekler internet kullanımlarında sınırları ortadan kaldırıcı hareket eğiliminde bulunmaktadır, örneğin uygunsuz şakalar yapabilmek için internette arama yaparlar, bu sebeple yetişkin siteleri ilgilerini daha da çekmektedir (<http://www.guvenliweb.org.com.tr>).

Cinsiyete göre bakıldığında da erkekler interneti daha aktif kullandıkları için siber zorbalık yapma ve bunlara maruz kalma durumlarının da fazla olması muhtemeldir. Bu konuyla ilgili alanyazındaki çalışmalara bakıldığında birbirine benzer sonuçlar oldukça fazladır. Örneğin cinsiyet değişkenine göre erkeklerin daha çok sanal zorba davranışlarda bulunduğu ve kızların da daha çok sanal zorba davranışlara maruz kaldığı görülmüştür (Arıcak vd. 2008; Dilmaç, 2009; Baker, 2010; Şahin, Sarı, Özer ve

Er; 2010; Özdemir ve Akar; 2011; Gezgin ve Çuhadar, 2012; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Manap, 2012; Serin, 2012; Akbaba ve Eroğlu; 2013; Pamuk ve Bavlı, 2013). Bunun yanında yapılan başka çalışmalarda erkeklerin siber zorba davranışlara daha fazla maruz kaldığıyla ilgili de sonuçlara ulaşılmıştır (Baker ve Kavşut, 2007; Usta, 2013; Baran, Keskin ve Genç, 2014). Cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılığın bulunamadığı çalışmalar da literatürde mevcuttur (Ayas ve Horzum, 2011; ivilidağ ve Cooper, 2013; Uysal, Duman, Yazıcı ve şahin, 2014).

Araştırmanın Amacı

Bilişim ve iletişim teknolojilerinin hızla geliştiği ve değiştiği günümüz dünyasında ergenler arasında yaygın olan siber zorba davranışlarda artışlar meydana gelmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmanın amacı da lise çağındaki öğrencilerin siber/sanal zorba davranışlarda bulunma ve bunlara maruz kalma durumlarını tespit etmek ve bu durumun olumsuz etkilerini belirlemeye yöneliktir.

Araştırmanın Yöntemi

646 Bu araştırmada ğrenci görüşlerinin detaylı ve derinlemesine bir şekilde ortaya koymak için sosyal bilimlerde kullanılan nitel araştırma yaklaşımlarından "zel durum çalışması" yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin en önemli özelliği, güncel bir olgu, olay, durum, birey veya gruplar üzerinde odaklanıp derinlemesine çalışma yapmasını sağlamaktır (Ekiz, 2009).

Örneklem

Bu alışma Gümüşhane ilinde 2014-2015 ğretim yılında farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan 5 kız ve 5 erkek olmak üzere toplam 10 öğrenciyle yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini nitel araştırmalarda kullanılan amaçsal örneklem (purposive) seçim tekniği kullanılarak çalışma yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması

Yapılan çalışmada veri toplama aracının geliştirilmesi için öncelikli olarak 8 öğrenciyle siber zorba davranışlar konusunda pilot çalışma yapılmıştır. Odak grup kısa süre içerisinde bir dizi grup normu hakkında bilgi elde etmeyi, grup dinamiklerinin bireylerin tepkilerini nasıl etkilediğini görmeyi sağlamaktadır. Araştırmacı çalışmayı yaparken sadece katılımcıların sorulara verdikleri yanıtları kaydetmez, birbirlerinin yanıt-

larından nasıl etkilendiklerini, birbirlerine nasıl yanıtlar verdiklerini de inceler (Mack vd., 2005, Lune vd., 2010). Yapılan odak grup görüşmesiyle öğrencilerin siber/sanal zorbalıkla ilgili görüşlerini tespit etmek için geliştirilen odak grup görüşme formu uzman görüşüne de başvurularak son şekli verilip hazırlanmıştır. Öğrencilerle odak grup görüşmesi yapılırken araştırma hakkında bilgi verilmiş, tartışma süreci ve uyulması gereken kurallarla ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Verilerin analizi

Görüşmeden elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Görüşme formunda yer alan soruların, amaca uygun olup olmadıkları amacıyla pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulaması sonucunda görüşme formundaki sorular tekrar gözden geçirilerek değerlendirme sonuçları uzman görüşlerine sunulduktan sonra, görüşmede yer alacak sorular belirlenip son şekli verilmiştir.

İşlem

Görüşme formundan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Bunun için öncelikli olarak görüşme esnasında ses kayıt cihazıyla kaydedilen görüşmeler yazılı hale getirildi ve yine görüşme esnasında alınan notlar düzenli hale getirildi. Veriler arasındaki anlamlı bölümlere isim verme süreci olan kodlama işlemi yapıldı. Bununla ilgili kod listesi oluşturuldu. İçerik analizinin ilk aşaması olan kodlamayla elde edilen bilgiler anlamlı bölümlere ayrılarak her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılır. Daha sonra kodlar bir araya getirilerek temalar bulunur. Böylelikle kodlar arasındaki ortak yönler bulunmaya çalışıldı ve toplanan verilerin kodlar aracılığıyla kategorize edilmesi sağlandı (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Son olarak da temalara ait frekanslar bulunarak veriler tablolandırılmıştır.

Bulgular

Görüşme yapılan öğrenciler isim kullanmadığı için cinsiyetlerine göre kızlar için "K", erkekler için "E" harfiyle kodlanarak verilmiştir. Ayrıca toplamda 10 öğrenci olduğu için yine cinsiyetlerine göre K1, K2, E1, E2 .. şeklinde harflendirilip numara verilmiştir. Tabloda vermiş olduklara cevaplara "√" işareti konulmuştur.

İnternet Kullanım Amacına Göre Bulgular

Örneklemin internet kullanım amacı Tablo 1' de verilmektedir.

Tablo 1. İnternet Kullanım Amaçları

İnternet kullanım amacı	Öğrenciler									
	K1	K2	K3	K4	K5	E1	E2	E3	E4	E5
Sosyal Ağ	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√
Sohbet							√			
Oyun						√		√		
Ödev	√		√			√				
Mail										
Diğer					√	√				

Öğrencilere yöneltilen “İnternet kullanım amacınız nedir?” sorusuna verilen cevaplar, ilgili alanlara Tablo 1’de işaretlemiştir. Tabloda görüldüğü gibi 10 öğrenci de sosyal ağ alanını aktif bir şekilde kullandığını belirterek en yüksek kullanım alanı olduğunu göstermiştir. Böylece sosyal ağ (f=10), ödev (f=3), oyun (f=2), diğer (f=2), sohbet (f=1) mail (f=0) şeklinde sıralanmıştır.

Öğrencilerin Yapmış Oldukları Siber/Sanal Zorba Davranışlara Göre Bulgular

Öğrencilere yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara göre gösterdikleri siber zorba davranışları cinsiyete göre dağılımları Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Yapılan Siber/Sanal Zorba Davranışlar

Siber/Sanal Zorba Davranışlar	Kız (f)	Erkek(f)
Özel numara kullanarak başkalarını rahatsız etmek	4	5
Facebook,twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinde birini kötüleyici hakaret/cinsel içerikli/utandırıcı/tehdit içeren konuşma yapmak	1	3
Cinsiyeti farklı göstererek sohbet odasında cinsel içerikli konuşma yapmak	1	2
İzin almadan fotoğraf, video, kişisel bilgi yaymak	3	4
SMS aracılığı ile hakaret/cinsel içerikli/utandırıcı/tehdit edici mesajlar göndermek	1	2
Başkalarına ait internet şifreleri ele geçirerek sosyal paylaşım siteleri veya e-mail hesaplarından özel mesajlarına ulaşmak	1	3
İzin almaksızın kişisel bilgisayardaki yada telefondaki bilgileri (fotoğraf,dosya,mesaj kayıtları)almak	2	2
Online oyunlarda hakaret/cinsel içerikli/tehdit edici konuşmalar yapmak	1	3
Toplam (f)	14	24

Tablo 2 incelendiğinde en çok yapılan siber zorba davranışı erkeklerde (4), kızlarda (5) (neredeyse öğrencilerin tamamı) “özel numara kullanarak başkalarını rahatsız etmek” davranışdır. Bu davranışın nedenini öğrenciler şu cevaplarla ifade etmişlerdir:

Numaranızın tanınmaması sizin kimliğinizi sakladığı için sesi değiştirip bunu özellikle arkadaşları işletmek için yapıyorum. Bazen grup olarak eğlenirken bunu yapıyoruz karşı taraf zor durumda kaldıkça hoşumuza gidiyor, sonuçta bu bir oyun gibi bir şey ve sonunda kim olduğumuzu söyleyip eğleniyoruz. (E2)

Bir keresinde pizzacıyı aramıştık arkadaşlarla çok da güzel eğlendik, sanırım bize çok kızmıştır.. Ama benim telefonum özel numaralara kapalıdır. Bu tür şakalar çok yapıldığı için böyle bir yol seçtim kendime. (K1)

Herkes yapıyor, biz de şaka amaçlı yapıyoruz. Ama bazen kötü şeyler de duyabiliyoruz küfürlü laflar ya da cinsellik içeren konuşmalar. Bunu gizli numara değil numarası görülen kişilerde yapıyor sonuçta. Bir kez başıma geldi ama kimseye söyleyemedim. (K3)

Okuldaki en çalışkan çocuğa arkadaşlarla bi oyun oynamak istedik. Bu yüzden de bilgi yarışması programından arıyoruz bir arkadaşımız yarışıyor falan deyip kafaya aldık çocuğu o da ciddi ciddi bizi cevaplamaya kalkınca güldük oyunumuz ortaya çıktı. Bir kez de eski kız arkadaşımı rahatsız etmek için aradım birkaç kez sadece nefesimi duyurup kapattım. (E5)

Öğrencilerin Maruz Kaldıkları Siber/Sanal Zorba Davranışlara Göre Bulgular

Öğrencilere yöneltilen sorulara verdikleri cevaplara göre siber zorba davranışlara maruz kalma durumlarının cinsiyete göre dağılımları Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3. Siber/Sanal Zorba Davranışlara Maruz Kalma

Siber/Sanal Zorba Davranışlar	Kız (f)	Erkek(f)
Özel numara ile rahatsız edilmek	5	5
Facebook,twitter gibi sosyal paylaşım sitelerinde birini kötüleyici hakaret/cinsel içerikli/utandırıcı/tehdit içeren konuşmalara maruz kalma	2	3
Cinsiyetin farklı gösterilip sohbet odasında cinsel içerikli konuşma yapılmasına maruz kalma	2	1
İzin alınmadan fotoğraf, video, kişisel bilgilerin yayılması	3	4
SMS aracılığı ile hakaret/cinsel içerikli/utandırıcı/tehdit edici mesajlar alma	3	2
Size ait internet şifrenizin ele geçirilerek sosyal paylaşım siteleri veya e-mail hesaplarınızdan özel mesajlarınıza ulaşılması	2	3
İzin almaksızın kişisel bilgisayarınızdaki ya da telefonunuzdaki bilgilerin (fotoğraf, dosya, mesaj kayıtları) alınması	2	1
Online oyunlarda hakaret/cinsel içerikli/tehdit edici konuşmalara maruz kalma	2	2
İnternette tanışılan birisinden zarar görme	1	0
Sebepsiz yere sohbet odasından atılma	2	3
Toplam (f)	24	24

650

Tablo 3 incelendiğinde en çok maruz kalınan siber/sanal zorba davranış erkeklerde (5), kızlarda (5) (öğrencilerin tamamı) olmak üzere “özel numara ile rahatsız edilmek” davranışdır. İkinci sırada en yüksek maruz kalınan davranış ise “İzin alınmadan fotoğraf, video, kişisel bilgilerin yayılması” cevabıdır, erkeklerde (4) kızlarda ise (3) şeklindedir. Bu davranışa maruz kalmalarının nedenini öğrenciler şu cevaplarla ifade etmişlerdir:

Daha çok kavgalı olduğumuz kişiler yapıyor. Bazen de arkadaşlar arasında küstüğümüzde oluyor. Bunu bir kez ben de yapmıştım arkadaşıma. Ona karşı kızgındım çünkü... (K2)

Her paylaşımında izin alınması gerektiğini düşünmüyorum. Okulda çekildiğimiz fotoğraflarımız için özel izne gerek yok bence. Benim de fotoğraflarımı arkadaşlar facebook'ta yayımlıyor sonuçta. (E2)

Facebook hesabımdaki bazı çocukluk fotoğraflarım sevmediğim biri tarafından alınmış ve paylaşılmıştı. Dalga geçmek amaçlı yapıldığını biliyordum. Ben de daha sonra gizlilik ayarlarımı değiştirdim. (E3)

Derslerde bazen yapıyor arkadaşlar. Bir kez de bana yaptılar, uykulu halimi çekmişler. Sonra internette paylaşmışlar, ben de bunu akşam internete girince öğrendim. Çok utandım ve çok kızdım.. Bir keresinde de öğretmenin videosunu çekmiştik gizlice derste ama teneffüste yakalanırsak korkusuyla izleyip hemen sildik. (E4)

Verilen cevaplar incelendiğinde siber zorba davranışlara maruz kalma durumuna göre kızlarda ve erkeklerde farklı cevap kategorileriyle oran eşit çıkmış olup cinsiyete göre değişkenlik göstermemiştir.

Öğrencilerin Siber/Sanal Zorbalık Davranışlarına Karşı Duygu ve Düşünceleri

Öğrencilerin duygu ve düşünce temasına ait kavramsal kodlamaları Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Duygu ve Düşünceler Temasına Ait Kavramsal Kodlamalar ve Kavramların Kullanım Sıklığı

Tema	Kod	Kız (f)	Erkek (f)
Sanal Zorbalıkta Duygular	Üzüntü duyma	2	2
	Güvensizlik	3	2
	Aşağılanmışlık hissi	2	1
	Kıskançlık duyma	2	4
	Öfke duyma	3	5

Tablo 4'teki duygu ve düşünceler temasına ait kavramsal kodlamalar ve kavramların kullanım sıklığı incelendiğinde siber zorba davranışlara maruz kalmada öğrencilerde oluşan en güçlü duygu ve düşünce temasının kızlarda ve erkeklerde "öfke duyma" olduğu gözlenmektedir. Bu duygu ve düşünceyi takip eden kod "kıskançlık duyma" şeklindedir. Diğer duyguların da eşit düzeyde olmaları cinsiyete göre bir değişiklik olmadığını göstermektedir.

Sonuçlar ve Öneriler

Gerçekleştirilen bu çalışma ile lise çağındaki öğrencilerin siber/sanal zorba davranışlarda bulunma ve bunlara maruz kalma durumlarını tespit etmek ve bu durumun olumsuz yönlerini belirlemek, öğrencilerin duygu ve düşünceleri üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Öğrenciler arasında internet ve cep telefonu kullanımının yaygınlaşması, öğrencilerin siber ortamlarda iletişim kurduklarının açık bir göstergesi olarak ele alınabilir. Elde edilen bulgularına göre teknolojik çağla birlikte internetin hızla yaşamımızda yer alması sanal bir dünyada farklı davranışların sergilenmesini kaçılmaz hale getirmiştir

Yapılan bu çalışmanın benzeri bir çalışma 2008-2009 öğretim yılında Trabzon ilindeki değişik lise türlerinde öğrenim görmekte olan 12 öğrenciyle yapılmıştır (Şahin vd. 2010). Elde edilen bulgularla, yapılan bu çalışmanın bulguları karşılaştırıldığında geçen zaman içerisinde öğrencilerin internet kullanım amacında ciddi bir değişiklik olduğunu göstermiştir. "İnternet kullanım amacınız nedir?" Sorusuna verilen cevaplar "Msn-mail" seçeneği o dönemde (f=11) en yüksek cevap oranıyken, bu çalışmada grup sayısına göre "sosyal ağ" seçeneği (f=10) daha fazla çıkmıştır. Yani görüşmedeki herkes aynı cevabı vermiştir. Bunu takip eden diğer seçeneklerse "oyun" (f=3), "ödev" (f=3), "diğer" (f=2), "sohbet" (f=1) şeklinde olup, "mail" (f=0) gruptaki öğrenciler tarafından tercih edilen bir alan olmadığı görülmüştür. Bu bulgular, herkese açık kullanım alanına sahip sosyal ağlarla zorba davranış gösterme ve bunlara maruz kalma durumlarının fazla olabileceğini açıkça göstermektedir. Öğrenciler de bunu ifade ederken yeni ve farklı arkadaşlıklar kurma, kendilerini olduğundan değişik gösterme, kendilerini ispat etme gibi nedenlerle sosyal ağ alanını daha çok tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler akıllı telefonlar aracılığıyla da gün içerisinde (okul saatlerinde) internet erişimi sağladıkları için sosyal paylaşım sitelerinde her an aktif durumda bulunabilmektedirler.

Siber zorba davranışlarda bulunma oranı Şahin vd. (2010)'nin yaptığı çalışmada erkeklerde (f=20) ve kızlarda (f=9) oranındayken, bu çalışmada erkeklerde (f=24) kızlarda (f=14) çıkmıştır. İki çalışmada da öğrenciler tarafından verilen cevaplar dikkate alındığında, her iki cinsiyet grubundaki katılımcılar "özel numara kullanarak başkalarını rahatsız etmek" davranışını yüksek oranda belirtmişlerdir. Özellikle bu durumu oyun, şaka, eğlence gibi kavramlarla ifadelendirip, bunun bir suç olabileceğini ya da sonuçlarının olumsuzluğunu tahmin dahi etmeden hareket etmektedirler.

Siber davranışlara maruz kalma durumları ise Şahin vd. (2010)'nin çalışmasında erkeklerde (f=22) kızlarda (f=12), bu çalışmada ise erkeklerin ve kızların oranı eşit çıkmıştır. Bu durum göstermektedir ki geçen zaman içerisinde yapılan diğer çalışmalar da göz önünde bulundurularak siber zorbalık davranışı ve mağduriyetinde kızların ve erkeklerin oranları yakın düzeyde çıkmaya başlamıştır. Bu daha çok "bana yapılırsa ben de yaparım" düşüncesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Başkalarını gerek

telefonla gerekse internet yoluyla rahatsız etmeyi sıradan bir davranışmış gibi algıladıkları görülmektedir.

Siber zorba davranışlarla öğrencilerin duygu ve düşüncelerinin incelendiği içerik analizi sonuçları da sırasıyla, “öfke duyma” , “kıskançlık duyma”, “güvensizlik”, “üzüntü duyma”, “aşağılanmışlık hissi” şeklindedir. Öfke durumlarının kızlarda ve erkeklerde yüksek çıkması yaşanan durumlara tepkilerini bu şekilde gösterdiklerini kanıtlamaktadır.

Her şeyin bir kültürü, doğru kullanım şekli olduğu düşünülürse internetin de diğer iletişim araçlarının da bu anlamda nasıl kullanılması gerektiği bireylere bilgi çerçevesinde verilmelidir. Okullarda bu konuyla ilgili yeterince bilgilendirme çalışmaları yapılmadığı öğrenciler tarafından söylenmiş olup siber zorbalık kavramını duyup duymadıkları sorulduğunda bile düşünerek ve birbirlerine bakarak cevaplamaya çalıştıkları gözlenmiştir.

İnternet 2000’li yıllarda yaşamın her alanına girerek hayatımızda kritik bir rol üstlenmiş oldu. Dünya çapında internet erişim imkânına sahip kullanıcı sayısı 1995’te 1 milyonken, 2002 yılında yaklaşık 550 milyonu bulmuştur. Aralık-2013 itibarıyla dünyada internet kullanıcı sayısı %79,8 olarak tespit edilmiştir ki bu da yaklaşık olarak 2,8 milyardır. (<http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>) Türkiye’deki internet kullanımına bakıldığında Aralık-2013 verileriyle nüfusun %46,3’üne karşılık gelen yaklaşık 38 milyon İnternet kullanıcısıyla Avrupa’da en çok internet kullanan ülkeler arasında yer almaktadır. 2013’te 16-74 yaş bilgisayar ve internet kullanımı tüm yaş gruplarında erkeklerde daha yüksektir (<http://www.tuik.gov.tr>). Bu veriler internetin ülkemizde ne kadar aktif bir şekilde kullanıldığını ve her geçen gün kullanıcılarının artacağını da göstermektedir. Hayatımızın her alanında yer alan internetin yararlı ve doğru kullanımıyla işlerimizi ne kadar kolaylaştırdığı, yaşamımızın önemli bir parçası haline geldiği günümüz dünyasında, çocukların bu sanal dünyanın içerisinde ne kadar güvenli bir şekilde yer alabileceği elbette ebeveynler ve eğitimcilerin düşünmeleri gereken çok önemli bir sorun olmalıdır. Yapılan bu çalışma da dikkate alınarak konuyla ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

Bilgiler internet ortamında daha hızlı yayıldığı için ve doğruluğu araştırılmadığı için kişilere zarar verici paylaşımlar da bu yolla siber zorba davranışa dönüşebilmektedir. İnternet kullanıcılarının buna çok dikkat etmeleri ve her paylaşımı doğru ve gerçek bir bilgi olarak algılamamaları gerekmektedir.

Ailelerin bu konularda bilinçlendirilmesi okul-aile işbirliği çerçevesinde çocukların kontrollerinin mutlaka yapılması gerekmektedir. Çünkü

yapılan araştırma bulguları anne baba ilgisinin ve gözetiminin çocukların siber zorbalığa uğramasını veya siber zorbalık yapmasını büyük oranda azalttığını ortaya koymaktadır (Aksaray, 2011).

Aileler çocuklarıyla yeterince zaman geçirmeli, okul ve okul dışı faaliyetleri, arkadaş ilişkileri mutlaka denetlenmelidir. Çocukların kullandıkları internet bağlantıları, gerektiğinde yaptıkları paylaşımlar ebeveynler tarafından kontrol altında olmalı, güvenli internet kullanımına ağırlık verilmeli, olumsuz durumlarda çocuk hemen uyarılmalı ve davranışı düzeltilmesi için fırsat verilmelidir. Böyle durumlarda kişilerin hem zorba hem de mağdur olabileceği unutulmamalıdır.

Son yıllarda artan zorba ve siber zorba davranışlara karşı okullardaki faaliyetlerin artırılması, öğrencilerin bu konularda belli periyotlarla tekrar çalışma yapmaları, branş öğretmenleri, okul rehber öğretmen ve idarecilerin bu konularda daha hassas davranmaları gerekmektedir.

İnternet ortamında haklarında çıkarılan asılsız haberler, izinsiz paylaşımlar çocuklar arasında ciddi anlamda sürtüşmelere neden olmakta, bu da zamanla insanlara karşı güvensizlik, şüphe, üzüntü, stres gibi durumların ortaya çıkmasına neden olmakta, hatta okulu bırakma noktasına getirebilmektedir. Öğrencilerin duygusal evreleri dikkate alınarak, onlarla etkili iletişim kurularak bu tür davranışlardan uzaklaşmaları sağlanabilir. Bu yüzden ebeveyn ve öğretmenlerin ergenlik döneminde çocuklarla daha yakından ilgilenmeleri, yaptıkları yanlış davranışlarda empati kurmaları istenerek bu davranışı değiştirme yolları seçilmelidir.

Öğrenciler kendilerine özel fotoğraf, mesaj, kişisel bilgilerini internet ortamında paylaşmamaya özen göstermeli, sosyal paylaşım ağlarında tanımadıkları kişilerin mesaj, davet, etkinlik gibi uygulamalara cevap vermemeleri gerekmektedir. Aksi halde bu davranışları bilmedikleri kişilerden gelebilecek her türlü olumsuz davranışa izin verecekleri anlamına gelmektedir. İnterneti gerektiği gibi ve yararları doğrultusunda kullanmaya teşvik edilmelidirler.

Çocukların ve gençlerin büyük bir çoğunluğu yaşadıkları siber zorbalık deneyimini anne babalarına anlatmamaktadırlar (Aksaray, 2011). Siber/sanal zorba davranışlara maruz kalan çocuklar bu durumu mutlaka aileleriyle paylaşmaları ve bu konuda birlikte çözüm üretmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 26 (1), 105-121.
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2) 405-432.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish students. *Cyberpsychology and Behavior*, 11(3), 253-261.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2011). Öğretmenlerin sanal zorbalık algılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 3 (2), 619-640.
- Baker, Ö. E. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 27, 31-42.
- Baker, Ö. E. (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender, and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *New Media Society*, 12(1), 109-125.
- Baran, B., Keskin, E. ve Genç, Ş. (2014). Öğretmen adaylarının facebook'ta zorbalık yapma ve zorbalığa maruz kalma durumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education*. Vol. 3 (1), 34-43.
- Cevher, D. M., (2007). Suça sürüklenen çocuklar, çocuk suçluluğuna genel bir bakış. Solak, A. (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu* (19-35). Ankara: Hegem yayınları.
- Çivilidağ, A., Cooper, H.T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*. Volume 6 Issue 1, 497-511.
- Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9 (3), 1291-1325.
- Dolu, O., Uludağ, Ş., ve Doğutaş C. (2010), Suç korkusu:Nedenleri, sonuçları ve güvenlik politikaları ilişkisi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (65-01), 57-81.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Genişletilmiş 2. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gezgin, D. M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*,2(2).
- Internet World Stats, Usage and Population Statistics (<http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>) erişim: 27.08.2014.
- Kara, N. (2013). Bilgisayar ve ağ güvenliği. Yılmazel, Ö. (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri-II*, (142-163). Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Lune, H., Pumar, E.S., ve Koppel, R. (2010). *Perspectives in social research methods and analysis: A reader for sociology*. London: Sage.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K.M., Guest, G. & Namey, E. (2005). *Qualitative research methods: A data collector's field guide*. North Carolina: Family Health International.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim ikinci kademe öğrencileri ve siber zorbalık: Samsun ili örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise öğrencilerinin siber-zorbalığa ilişkin görüşlerinin bazı değişkenler bakımından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi [Educational Administration: Theory and Practice]*, 17(4), 605-626.
- Pamuk, M., ve Bavlı, B. (2013). Ergenlerin sanal zorbalıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 321-338 .
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde siber zorbalığın ve mağduriyetin yordayıcılarının incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2):185-206.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde siber zorbalık / siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 257-270.
- TÜİK (2012). "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> erişim:25.08.2014.
- Türkçe Sözlük (2005). 10. baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Usta, A. (2013). *Lise öğrencilerinin öfke düzeyleri ile siber zorbalık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Samsun ili örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Uysal, İ., Duman, G., Yazıcı, E., ve Şahin, M. (2014). Öğretmen adaylarının siber zorbalık duyarlılıkları ve siber zorbalık duyarlılık ölçeğinin bazı psikometrik özellikleri. *Ege Eğitim Fakültesi Dergisi* (15) 1: 191-210.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., ve Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaş Gruplarına Göre Güvenli İnternet Kullanımı (<http://www.guvenliweb.org.tr>) erişim: 25.08.2014
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.